Daghregister. Deel 1. 1651-1655

Jan van Riebeeck

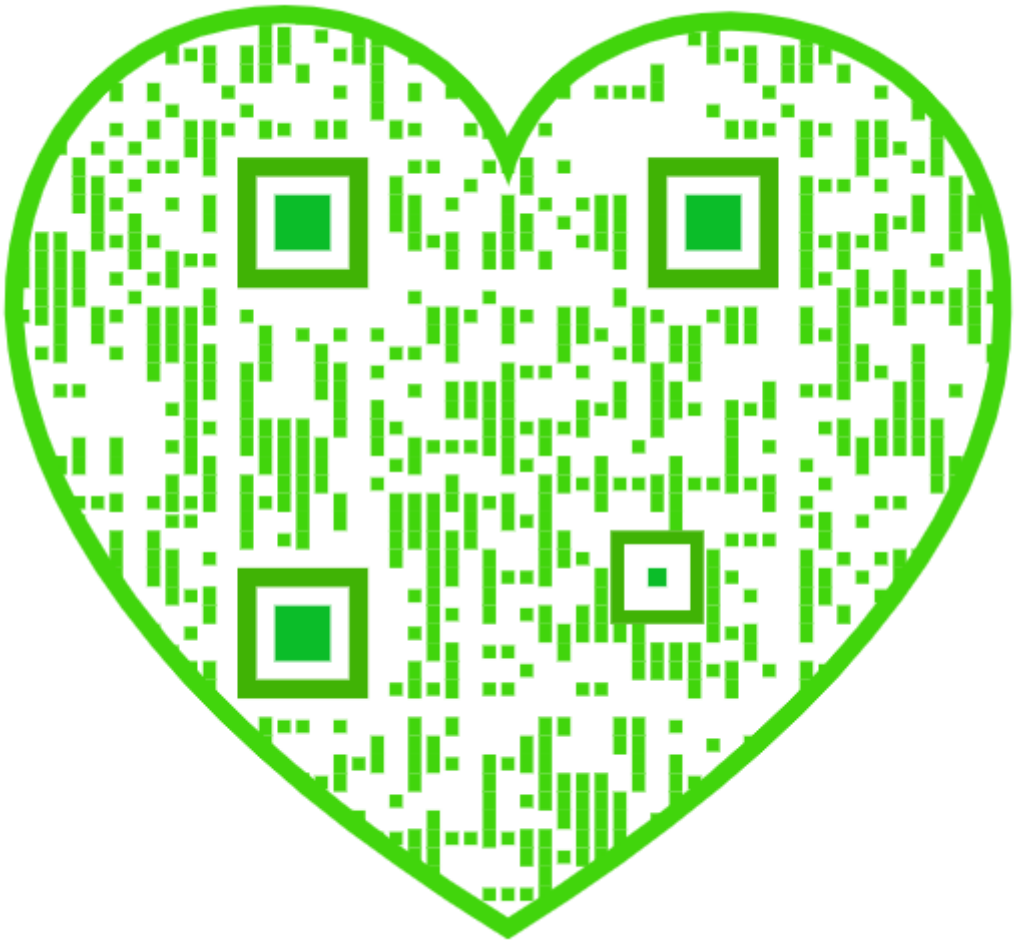
editie D.B. Bosman en H.B. Thom

bron
Jan van Riebeeck, *Daghregister. Deel 1. 1651-1655* (eds. D.B. Bosman en H.B. Thom). A.A. Balkema, Kaapstad 1952

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rieb001dagh01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. VVRVS

t.o. III

JAN VAN RIEBEECK
Die Rijksmuseum, Amsterdam

Inleiding

a. Jan Anthonisz. van Riebeeck

Die standaardbiografie van Jan van Riebeeck is gemaak deur Dr. E.C. Godée Molsbergen, oud-hoogleraar in die geskiedenis aan die Victoria-Kollege, Stellenbosch. Voor die tyd is daar, dit spreek vanself, heel wat gepubliseer oor die grondlegger van die blanke nedersetting in Suid-Afrika, o.a. deur McCall Theal in sy *History of South Africa*. Gegewens vir 'n lewensbeskrywing, altans van die gebeurtenisse gedurende die stigtingsjare, was te vinde in *Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift* tussen die jare 1824-1840, W.G. Brill se uitgawe van *Het Dagverhaal van Jan van Riebeeck* vir die Historisch Genootschap te Utrecht, 1884-1893 en H.C. Vos Leibbrandt se *Precis of the Archives of the Cape of Good Hope*, 1897-1901. Maar dit was vir Molsbergen weggelê om op grond van die *Dagverhaal* en tevore nie gepubliseerde stukke in die Rijksarchief in Den Haag ‘een juiste en volledige levensbeschrijving’ te gee, waarin ook die jare voor 1651 en na 1662 behandel word.

Sedert die verskyning van Godée Molsbergen se werk: *De Stichter van Hollands Zuid-Afrika*, *Jan van Riebeeck*, by S.L. van Looy te Amsterdam in 1912, is daar so goed as geen nuwe bydrae van belang vir ons kennis van Van Riebeeck gepubliseer nie. *Jan van Riebeeck en zijn Tijd* van dieselfde outeur in die Patria-uitgawe (1937, tweede druk 1943 - dus in die besettingstyd - by Van Kampen & Zoon, Amsterdam) is populêrder geskryf en bevat enkele nuwe besonderhede, maar nie veel nuuts van belang nie. Die nuwe gegewens is ongelukkig selde deur bewysplase verantwoord, sodat dit moeilik is om uit te maak in hoever dit op argiefstudie berus of alleen uit Molsbergen se groot belesenheid en kennis van die tyd geput is. Hierdie kennis en belesenheid is enorm uitgebrei deur sy uitgawe van die vier dele *Reizen in Zuid-Afrika* vir die Linschoten-Vereeniging, tussen die jare 1916 en 1932.

Verder kan genoem word:

H. Dehérain: *Le Cap de Bonne-Espérance* (Paris, 1909);
A. Gabler: *Johan van Riebeeck gründet die Kapstadt* (München, 1936);
C. Louis Leipoldt: *Jan van Riebeeck* (London, New York, Toronto, 1936);
J. Haantjes: *Verkenner in Koopmansland*, *Jan van Riebeeck* (Amsterdam, 1946)

Hierdie werke berus grotendeels op gepubliseerde beskeide, soos die *Precis* van Leibbrandt en die *Dagverhaal* van Brill.

Jan van Riebeeck is gebore op 21 April 1619[1]. Van sy jeug is weinig bekend. Wel weet ons dat hy, anders as Theal gemeen het[2], afkomstig was van 'n vername ou

1. Vgl. outobiografie van Van Riebeeck in *Briewe van Johanna Maria van Riebeeck* ens., uitgegee deur D.B. Bosman (Amsterdam, 1952).
2. *History of South Africa* (London, 1897).

familie uit die buurt van Culemborg en Wijk-bij-Duurstede, waar die drie provinsies Suid-Holland, Utrecht en Gelderland bymekaar kom. Onder sy voorouers van vaderskant was daar lede van die stadsregering van Wijk-bij-Duurstede, uit die tyd toe dit nog 'n belangrike Middeleeuse stad was. Sy moeder was die dogter van die burgemeester[1] van die stad Culemborg (of Kuilenburg, soos dit vandag ook geskryf word).

Sy vader, Anthony, die seun van Jan - sodat onse Jan na sy grootvader geheet het - was 'n seevarende man, ‘volgens familie-overlevering een scheepsbevelhebber’, sê Godée Molsbergen[2], maar volgens 'n mededeling van Mr. Beltjes, die historikus van Culemborg, 'n skeepsdokter.

Sy moeder, Elisabeth, was, soos reeds gesê, die dogter van burgemeester Govert van Gaesbeeck, die seun van Anthonie van Gaesbeeck. (Die naam Anthony, wat Van Riebeeck aan sy oudste seun gegee het, was dus die naam van sy vader en tewens van die grootvader van sy vrou.) Toe Jan ruim 10 jaar oud was, het hy sy moeder verloor. En voor hy mondig was, het hy verneem dat sy vader, blykbaar 'n swerwer wat geen aardse skatte vergader het nie, in Brasilië oorlede en in Pernambuco begrawe was.

Ons kan ons voorstel dat die jonge Jan, na alle waarskynlikheid tuis by sy grootvader Govert in Culemborg en daar op skool, sy vader maar met lang tussenpose gesien en dan met spanning geluister het na avontuurlike verhale wat hulle afspeel in ver, oorsese lande. Die jeug van Culemborg, geboorteplek van Goewerneur-Generaal Antonie(!) van Diemen, sal hulle wel bewus gewees het van die romantiese moontlikhede om in diens van die Oos-Indiese Kompanjie carrière te maak, ryk en beroemd te word in die Ooste. En Jan van Riebeeck se verbeelding is seker al vroeg ontvlam deur grootse denkbeelde en planne vir sy toekoms.

As sy vader langs die weg van 'n chirurgynskap in betaalde diens gekom het sonder om as matroos of soldaat op die onderste sport van 'n ruwe en gevaarlike loopbaan te begin, dan kan ons ons voorstel dat dit ook vir Jan die aangewese weg gelyk het. As sy vader te enige tyd lang genoeg aan land was daarvoor, is dit selfs moontlik dat Jan sy drie jaar lange vakleerlingskap as chirurgyn by hom deurgemaak het.

Nadat Van Riebeeck sy eksamen afgelê het en tot die chirurgynsgilde toegelaat was, het hy nie lank gewag om 'n aanvang te maak met die verwesenliking van sy ambisieuse planne nie. Allig met voorspraak van grootvader Govert, wie weet miskien selfs met dié van die groot Van Diemen, het Jan 'n pos as onderchirurgyn by die Oos-Indiese Kompanjie gekry, en vertrek op 19 April 1639, twee dae voor sy 20ste verjaardag, uit Seeland op die lang reis na Indië.

1. Burgemeester was en is in Nederland 'n veel belangriker amp as in Suid-Afrika.
2. *De Stichter van Hollands Zuid-Afrika*, *Jan van Riebeeck*, p. 6.

Die aanvang was onfortuinlik:

Die skip waarop hy vaar, vergaan by Sierra Leone. Maar die bemanning word gered. Na meer as ses maande in hierdie ongesonde oord word hulle deur 'n volgende uitvarende vloot afgehaal en in Julie 1640 kom Van Riebeeck in Batavia aan.

Sy toekomsdrome het hoër gereik as heelmeester in Kompanjiesdiens. ‘Die advancement soeckt, sal geen naerstigheijt sparen’ was sy leuse en kort na sy aankoms gaan hy as ‘assistent op de penne’ in die administratiewe diens van die Kompanjie oor. Hier kry hy ondervinding van alle soorte kantoorwerk en leer hy uitvoerige ‘missives’ skrywe in die offisiële kanselarytaal van die tyd - 'n bekwaamheid wat hy as Kommandeur aan die Kaap onbeperkte geleentheid sou kry om aan die dag te lê, dikwels tot verdriet van sy lesers.

In 1642 gaan hy as sekretaris met 'n luisterryke deputasie na die Koningin van Atjeh en doen sy eerste belangrike handelsondervinding op. Kort na sy terugkeer in Batavia word hy bevorder tot ‘onderkoopman’ en aan 'n handelsekspedisie na Japan toegevoeg, opdat hy ‘in den handel wierde gestyleert’. Op Desjima, 'n eilandjie voor Nagasaki, en later in Tonkin, destyds 'n onderhorige staat van China, word Van Riebeeck verder ingelei in die handel, veral in die handel in systowwe. In 1645 word hy waarnemende Opperhoof in Tonkin, in 1646 Koopman en Tweede Persoon. Hierdie bevordering op 27-jarige leeftyd toon dat Van Riebeeck geen naarstigheid gespaar het om ‘advancement’ te verwerf nie. Hy sit stewig in die saal, met kennis van die moeilikste tak van die handel, ervaring in die omgang met Oosterse vorste en howelinge, goed aangeskrewe as ywerige en bekwame dienaar van die magtige Kompanjie. Sy toekoms het die grootste moontlikhede ingehou, die verwesenliking van sy stoutste drome. Raad van Indië? Goewerneur-Generaal? Waarom nie?

Die ontwaking uit sy drome was wreed.

As koopman het Van Riebeeck *f* 55 per maand verdien. Gedurende die vier jaar van sy handelsbedrywigheid in Japan en Tonkin het hy grootliks meegehelp dat ‘14 tonnen gouts’ in die skatkis van die Kompanjie gevloei het, volgens Molsbergen ongeveer £ 116,666.

Die Generale Vereenighde Nederlantsche Geoctroyeerde Oostindische Compagnie het enorme winste vanselfsprekend gevind. Ook geringe salarisse. Wat dus ook vanselfsprekend was, was dat die dienare van die Kompanjie hulle ontoereikende salarisse deur ekstra verdienste moes probeer aanvul.

Een van die gebruiklikste en mins laakbare maniere was die sogenaamde partikuliere handel, d.w.s. behalwe vir rekening van die Kompanjie is daar vir eie rekening handel gedrywe en menige soet maar onregmatige winsie gemaak. So algemeen was hierdie gebruik dat van die hoogste amptenare in Indië hulle daaraan skuldig

gemaak het. Here Sewentien het selfs die Raad van Indië daarvan verdink dat hulle die partikuliere handel oogluikend toegelaat het: omdat die lede van die Raad self met die euwel besmet was. Hierdie aantyging kon die Hoë Raad nie op hom laat sit nie. Daar moes 'n paar sondebokke gevind word. Jan van Riebeeck was een van hierdie ongelukkige sondebokke.

Here Sewentien het tereg vermoed dat selfs sommige van Van Riebeeck se regters nie onskuldig was aan die vergryp waarvoor hulle hom moes veroordeel nie. Een van hulle, en nog wel die ‘Generaal-Directeur van de Handel’, is kort daarna weens dieselfde oortreding geskors. Dit hoef ons dus nie te verwonder dat Van Riebeeck se straf nie al te swaar was nie: sy maandgeld vir iets meer as twee maande is gekonfiskeer en, hoewel hy voorlopig sy rang van Koopman en sy volle salaris behou het, het hy sy pos op Tonkin verloor en moes hy terug na Holland om daar uit die Kompanjiesdiens te tree. Hiermee was sy grootse toekomsplanne met een slag die bodem ingeslaan.

Hierdie straf, wat Van Riebeeck as 'n ramp beskou het, was vir Suid-Afrika 'n seën, sê Molsbergen. En dit het daartoe meegewerk dat Kommandeur Van Riebeeck se naam vandag in groter eer gehou word as die van menige Goewerneur-Generaal. Abraham, die latere Goewerneur-Generaal, is vandag bekend as die seun van Jan van Riebeeck en nie Jan as vader van Abraham nie.

Op die terugreis na Holland doen die vloot waarop Van Riebeeck gevaar het in Maart 1648 die Tafelbaai aan en vertoef daar 18 dae, ten einde die bemanning en die lading van die daar gestrande *Haerlem* te berg. Dit was Van Riebeeck se eerste, en soos dit agterna sou blyk, vir sy lot beslissende kennismaking met die Kaap.

Terug in Holland vestig Van Riebeeck hom in Amsterdam[1]. Met die bedoeling om weer in die guns van Here Sewentien te kom, skryf hy 'n uitvoerige rapport, ‘seer ampel ingestelt’, oor die handel in Tonkin, waarin hy nie nalaat om te wys op die groot dienste wat hy ‘onberoempt gesproocken’ die Kompanjie bewys het nie. Dit was egter moeite tevergeefs - altans so het dit gelyk. Hy ontvang geen nuwe aanstelling nie, sodat hy tyd kry om sy aandag aan ander sake te wy.

In Schiedam, waar sy ouers gewoon het en sy moeder begrawe was, ontmoet hy Maria Quevellerius of de la Queillerie[2], 'n beminlike, begaafde, karaktervaste meisie van 19 jaar, die dogter van 'n Waalse predikant in Rotterdam en kleindogter van 'n Franse edelman, wat as veldprediker onder Prins Willem van Oranje gedien en 'n veelbewoë lewe gelei het. In die gemelde outobiografie teken hy aan: ‘Anno

1. In 'n huis aan die Egelantiersgracht, wat volgens 'n meedeling van Mr. W.C. Mees vandag nog bestaan.
2. Die naam word op verskillende maniere gespel.

Christi 1649 den 28en Martii, zijnde palmsondagh, ben ik Johan Anthonisz. van Riebeeck (den 21en April aanstaande 30 jaren oudt werdende) door Godes genade van Ds. Levius tot Schiedam getrout, met d' eerbare jonge dochter Maria de la Queillerie, oud zijnde 19½ jaren, wiens vader was Abrahamus de la Queillerie, in syn leven predikant tot Rotterdam van de Franse en Duijtse Nederlandse gereformeerde gemeente, ende haar moeder was Maria du Bois, dochter van d' Hr. Noë du Bois, in sijn leven geweest commandr. en capt. majoor van Nieuvaert of de Clundert'.

Die huweliksvoorwaardes van die ondertroudes is as getuie onderteken o.a. deur Van Riebeeck se grootvader van moederskant, Govert Anthonisz. van Gaesbeeck, oud-burgemeester van Culemborg, en sy oom Gerrit Govertsen van Harn, die seun van die oud-burgemeester, en die man wat Van Riebeeck as Kommandeur aan die Kaap sou opvolg, maar op die reis daarheen oorlede is.

Voor hulle vertrek na die Kaap is daar in Nederland twee seuntjies uit die huwelik gebore, nl. Anthony (genoem na Van Riebeeck se vader) op 13 Maart 1650, en Lambertus (genoem na sy 'vaders grootvader') op 11 Augustus 1651 - nie soos Molsbergen (a.w., bls. 61 en 223) sê 'in hetzelfde jaar 1650' nie. Op 9 September 1651 is klein Anthony oorlede en begrawe in die Zuiderkerk, Amsterdam, waar hy ook gedoop was.

Van Van Riebeeck se bedrywighede tussen sy aankoms uit Indië en sy vertrek na die Kaap is baie min bekend. Ons weet dat hy 'n paar seereise gemaak het en wel na Groenland en Wes-Indië (Molsbergen, a.w., pp. 61, 62).

Maar Van Riebeeck wou terug na Oos-Indië - om sy naam te maak of te herstel en, wie weet, ook sy fortuin.

In 1651 kry hy die kans om sy eerste skrede te sit op die weg terug na die Ooste.

Met die drukker wordende verkeer met Indië het St. Helena minder geskik begin word as aanloop- en verversingstasie. Die Remonstransie[1] van Leendert Jansz. en Matthijs Proot, opperhoofde van die gestrande *Haerlem*, oor die toestande aan die Kaap de Goede Hoop, het Here Sewentien op 'n ou plan van hulle teruggebring: om 'n verversingstasie aan die Kaap te stig.

Van Riebeeck het dadelik sy dienste aangebied. Hy is gevra om sy mening oor die stuk van Jansz. en Proot. Hy was immers self 'n tydjie aan die Kaap gewees in 1648. Sy *Nader Consideratie* getuig van skerpsinnigheid en handigheid. Hy beveel die plan - en homself - aan, en eindig met die bede dat God Almagtig hom, as sy dienste aanvaar sou word, 'met voorsichtigheijt ende verstant soodanigh wil begenadigen dat bequaem moge sijn UEd. saecken aldaar ten meesten dienste ende

1. Die *Remonstrantie* en die *Nader Consideratie* by Molsbergen, a.w., as bylaes (pp. 206-221).

profijte van d' Ed. Compe. uijt te voeren, ten eijnde UEd. in alles genoegen ende occasie mogen becomen, omme bij tijt ende wijle op ons verder advancement te dencken'.

Hierdie keer het Van Riebeeck sukses. Hy word aangestel as Koopman en Opperhoofd van die onderneming vir 5 jaar teen 'n salaris van *f* 75 per maand.

'Den 14 December <1651> ben ik, huysvrou en soontje Lambertus, nevens 2 nichtjes, dogters van mijn moeders suster, Lysbet en Bastiaantje[1], na Texel gevaren en den 16 do. aan 't schip den *Drommedaris* aan boort gekomen, omme daarmede in dienst van d' Oost-Indische Comp., volgens conditie in Julij passo. met d' Heren Bewindhebberen van d' opgemelte Comp. gemaakt, te varen na de Cabo de bõa Esperança in comp. van de schepen *Reijger*, *Walvis*, *Olifant* en *Hope* (daar mij 't commando over bevolen was)'.

Omdat die *Walvis* en die *Olifant* 'te diep gingen', moes hulle agterbly toe Van Riebeeck die 24ste Desember uit Texel vertrek 'met commissie om aan gemelte Cabo op te werpen voor de meergedachte Comp. een bequame fortresse tot een rendevous voor de gaande en komende schepen van en na India. Aan welke Cabo wij door Gods genade den 6 April 1652 daarna wel zijn g'arriveert en op den 10. volgende begonnen aan de gedestineerde fortresse (de dagen te voren door ons afgestoken) t' arbeyden - welk werk d' Almogende wil zegenen'.

Die volgende tien jaar van Van Riebeeck se lewe - die enigste wat ons in besonderhede ken - sien ons hom van dag tot dag in die *Daghregister* in sy werksaamhede as vestingbouer, tuinman, landbouer, krygsman, koopman, ontdekker, onderhandelaar, planter en stigter van blank Suid-Afrika.

Uit die bladsye van sy uitvoerige en openhartige *Daghregister* leer ons ook Van Riebeeck se karakter ken en iedere leser kan die beeld vir homself teken. Ek dui hier net 'n paar van die hooftrekke aan.

In die eerste plek sy ywer, werkkrag en arbeidsaamheid. Dag na dag is hy rusteloos in die weer. Te voet en te perd is hy op die voorpunt om sy mense aan te spoor en aan te moedig. Die een onderneming is nog nie klaar nie of hy loop rond met planne vir die volgende. In die groentetuin, op die saailande, in die houtbos, waar daar slote gegrawe, walle gegooi, skure gebou moes word, gee hy leiding. Die onderhandelinge met die inboorlinge om die fort lei hy self en vir die binnelandse ekspedisies skryf hy uitvoerige instruksies. Alleen al die skryfwerk wat hy aan die Kaap gedoen het, vervul die Afrikaanse geskiedskrywer Theal met die grootste respek. Die leser van die *Daghregister*, om nie te praat van die briewe nie, sal hierdie arbeidsaamheid soms al sugtende bewonder.

1. Elizabeth en Sebastiana van Opdorp, die niggies, is albei later aan die Kaap getroud met onderkoopliede. Hulle was dogters van Bastiaentge Govertsdr., suster van Van Riebeeck se moeder, getroud met Sebastiaen van Opdorp (Mededeling van Mr. P.J.W. Beltjes).

'n Tweede karaktertrek is sy gedienstigheid, sy byna slaafse toewyding aan sy Meesters. Om die belange van die Kompanjie te bevorder, is die hoofdoel van sy strewe. Gesien die materialistiese, skraapsugtige beleid van die ‘edele’ Kompanjie kan die moderne leser hierdie gedienstigheid moeilik anders as 'n gebrek in Van Riebeeck se samestelling beskou. ‘Om voordeel te behalen voor de Heren Majores zou hij slaven gekocht hebben met vals geld, of inboorlingen van Madagascar doen mishandelen door als Engelsen, Fransen en Portugezen verklede Nederlanders, dan als Hollanders terugkeren en door biezonder vriendelike behandeling de inboorlingen voor goed van andere dan Nederlanders afkerig maken. Als het moest zou hij zonder gewetensbezwaren Hottentotten stomdronken voeren en henzelf en hun vee buitmaken. (Die Hottentotte het sy geduld darem swaar op die proef gestel en so 'n behandeling vrywel uitgelok. - D.B.B.) Vee dat niet helemaal gezond meer was liet hij slachten en aan vreemde scheepskapiteins ten geschenke geven’ (Molsbergen, a.w., bls. 176).

Ons moet egter onthou dat daar in die 17de eeu anders geoordeel is oor sulke handelinge as vandag, en dat Van Riebeeck reeds uit ervaring geweet het wat die gevolge kon wees as 'n dienaar nie die belange van die Here Sewentien in alles voorop stel nie. Dit is ook nie uitgeslote dat die gedienstigheid en onderdanigheid wat uit sy briewe en uit die *Daghregister* spreek 'n mate van lippediens - of pennediens - bevat het nie. Hy het goed geweet wat sy Here Meesters verlang en het nie die selfversekerdheid besit van 'n Van Goens wat Here Sewentien onder die aandag bring, dat ‘noijt een ander heeft connen herdoen, daer ick eens toe gebruijckt ben’ (Missive van 14/4/1657, aangehaal by Molsbergen, a.w., p. 157, noot).

Van Riebeeck was 'n onverbeterlike optimis. Van sy nuwe onderneminge, soos die walvis- en robbejag, verwag hy groot dinge: ‘een tonne gouts’ per jaar ‘alsoo na alle apparentie uyt die vanghst 's Comp. hier doende oncosten metter tijt alleen wel mochte goet gemaeckt worden’ (Brief van 13/5/1652). Van die wild wat hy met strikke wou vang, sou ‘vellen in menigte cunnen becomen worden’, wat ‘d' E. Comp. groot voordeel in Japan souden aenbrengen’. En so voort. As dit dan anders loop - wat maar al te dikwels gebeur het - word sy optimistiese planne ‘winderige concepten’ genoem, en die Hoë Regering van Batavia skryf (24 Des. 1655): ‘groot gevoelen en hebben wij noijt van de Caepse concepten gehadt’.

Nie alleen hou Van Riebeeck moed nie, maar die instruksie wat hy aan sy opvolger, Wagenaar, agterlaat, getuig nog van sy optimistiese verwagtinge aangaande die handel met die onlangs ontdekte Namakwas en die nog te ontdekke volkere van Monomotapa en van Linschoten se baai Angra das Voltas.

In sy onderhandelinge met die Hottentotte en met ander vreemdes aan die Kaap het hy die grootste geduld en omsigtigheid aan die dag gelê. Hoewel hy al lank oortuig was van Harry se onbetroubaarheid, maak hy maar telkens nog of hy hom

vertrou en gee hom telkens nog 'n kans - tot die emmer oorloop. Trouens, geduld en volharding was volstrekte vereistes vir sy stigterstaak.

Van Goens, wat geen groot vriend van Van Riebeeck was nie, getuig van sy ywer en wakkerheid en sê daarby dat hy ‘goet van leeven’ was. Oor sy godsdienssin is dit moeilik om ons 'n objektiewe oordeel te vorm. Stereotiepe formules soos ‘Gode loff’ en ‘d' Almogende verlene daartoe sijn segen’ waarvan die *Daghregister* vol is, bewys niks. Die bekende ‘gebed van Van Riebeeck’ is deur Here Sewentien opgestel en voorgeskryf - en getuig sterker van die hebsug van daardie Here as van hulle godsdienstigheid. Tog kry ons uit die *Daghregister* die oortuiging dat Van Riebeeck in gedurige ontsag vir God geleef het. Op elke belangrike onderneming word Gods seën gevra en vir elke geslaagde werk word Hom lof gebring. In die beproewinge van die eerste tyd sien hy Gods kastydende hand en die Almogende word gebid om hulle van die plaag te verlos. As hy aan die einde van die tweede jaar aan die Kaap 'n blik terug werp, merk hy dat ‘Godt de Heere alle die saecken tot den dach van heden met veele segeningen wel ende gewenscht heeft laeten succederen ende voltrecken’ en besluit om die dag ‘den 6den April wesende, tot Godes eere met danckseggingheh te vieren.... ten eynde daerbij des Heeren weldaeden, aen ons bewesen, bij ons.... altijt tot Godes eere ter gedachtenisse in memorie gehouden mogen worden’. Die gelofte van Sarel Celliers in 1838 was nie plegtiger nie.

Die leser van die *Daghregister* word deur hierdie uitgawe in die geleentheid gestel om te lees en self te oordeel oor die egtheid van Van Riebeeck se godsdienstige uitinge.

'n Karaktertrek waaroor daar nie die minste twyfel kan bestaan nie, is Van Riebeeck se liefde vir die tuin- en die landbou. Dit spreek vanself dat die praktiese resultate van hierdie bedrywigheid by die Kommandeur 'n groot rol gespeel het, maar sy liefde vir die werk self blyk op talle plekke in die *Daghregister*. Dit is hom telkens ‘een lust om te sien hoe schoon’ sy groente gedy en dan weer ‘een seer groot verdriet om aen te sien’ hoe sy gesaaide verdrink en bederf is. Hy teken aan: ‘Hebben vandage de eerste blomcool uyt onsen thuyn gesneden, soo schoon ende delicaet vallende als in 't vaderlant’; ‘Heden is Gode loff van de Caepse druyven voor de eerste mael wyn gepaerst (Dit nogal op 'n Sondag. - D.B.B.) ende van de nieuwe most soo versch uyt de cuyp de proef genomen, synde meest muscadel ende andere witte ronde druyven van seer goede geur ende smaeck’; ‘Is op dato d' eerste Hollantse roos aen de Caep gepluckt’; ‘'s Namiddaghs heeft den Commandeur Riebeeck met syn huysvrouw d' eerste twee lemoenen van een boomtjen, in Compagnies tuynen staende, afgepluckt’.

Molsbergen (a.w., pp. 146, 147) gee 'n indrukwekkende lys van die bome, plante,

sade, pitte, stekkies waarmee Van Riebeeck proewe geneem het. Sy *Caepsen Hoveniers Almanack* het sy opvolgers in staat gestel om te profiteer van die ervaringe wat hy op hierdie gebied in die nuwe land opgedoen het.

Ten slotte was Van Riebeeck 'n ambisieuse man. Nadat hy eers weer in Kompanjiesdiens was, het hy een ideaal gehad - lid van die Raad van Indië word. Om dié doel te bereik het hy al sy kragte ingespan.

Reeds in sy brief van 16 Mei 1652 beloof hy om ‘alle doenlijcke devoiren te contribueren.... opdat wat vroegh door UEd. van hier verlost ende in India tot een capitaeler empleo mogen ontboden worden’. In 1656 bied hy sy dienste vir nog vyf jaar aan om in Indië te dien en versoek Here Sewentien om hom ‘te beneficeren met de qualité van Raedt van India’.

In 1660 besluit Here Sewentien om hom na Indië te laat gaan, maar... in sy ou kwaliteit van Kommandeur, en sonder 'n woord van dank. Inteendeel. Here Sewentien was nie tevrede met Van Riebeeck se werk aan die Kaap nie. Van Riebeeck se gunstige rapporte oor die toestande aan die Kaap sou nie akkordeer met wat terugkerende Kommissarisse rapporteer nie en hy sou hulle ‘dienaengaende geabuseert’ hê. Molsbergen (a.w., p. 164) bestry dit met aanhalinge uit die rapporte en sê: ‘Alle Kommissarissen betuigden schriftelik hunne tevredenheid’. Op 12 Oktober 1656, toe hulle sy traktement tot *f* 130 per maand verhoog het, het Here Sewentien self oor Van Riebeeck gesê dat ‘hij ons in sijne bedieninge contentement gedaen heeft’.

Die werklike rede van die here se ontevredenheid was dat die stigting aan die Kaap hom nie self bedruip het nie maar, met twee uitsonderinge, iedere jaar verliese getoon het variërende van *f* 6000 tot *f* 18000 per jaar. Net twee jare was daar 'n batige saldo'tje. In die boekhouding van die Kompanjie was daar egter geen pos vir herstelde gesondheid en gespaarde lewens nie!

Van Riebeeck kon met 'n tevrede gemoed terugsien op sy tienjarige arbeid aan die Kaap. Van 'n onbeboude, woeste oord het hy 'n hardwerkende, veelbelowende kolonie gemaak - teen die oorspronklike bedoelinge van sy Meesters in. Hy het sy doel bereik om ‘alle saecken soodanigh in treijn te hebben dat de brugge genoeghsaem sal geleijt wesen, waerover onse navolgers met gemack sullen cunnen gaen’.

Die ‘verlossing’ na Indië bring nie vir Van Riebeeck die ‘advancement’ waarop hy hoop nie. Na twee maande op see kom hy met sy vrou en drie dogtertjies - twee seuntjies is jonk oorlede en twee ander was in Holland op skool - in Julie 1662 op Batavia aan. Wel word hy lid gemaak van die Raad van Justisie en kry hy opdrag om na Malakka te gaan, maar as Kommandeur, nie as Goewerneur soos sy voorganger nie. En Malakka was 'n pos wat ‘verklein’ moes word omdat dit in die

laaste jare telkens groter wordende tekorte gelewer het. Van Riebeeck doen wat hy kon en hy slaag daar selfs in om binne drie jaar 'n batige saldo te toon, maar hy was ontevrede en ongelukkig op Malakka, veral nadat sy vrou, wat vir hom soveel beteken het, hom op 2 November 1664 deur die dood ontval. 'n Jaar tevore het sy hom nog 'n dogtertjie geskenk en 'n week voor haar dood op 26 Oktober, 'n onvoldrae seuntjie. Van Riebeeck ordonneer om op haar ‘sark te stellen dit volgende advijs’:

> *Wie Rotterdam het licht*, *Leyden goede zeden gaj*,
> *Wiens troudag sagh Schiedam*, *leijt nu hier in het grav*,
> *October twintig zes nam vrught*, *bragt pokkies by*,
> *November twee ontsielt Marij la Quellerij*[1].

Op 25 Oktober 1665 word Van Riebeeck op sy versoek na Batavia verplaas, maar nie voordat hy in Julie van dié jaar ook nog sy ‘jongste dochterken op een na.... genaamt geweest Joanna’ op Malakka begrawe het nie.

Kort na sy aankoms op Batavia word Van Riebeeck deur die Goewerneur-Generaal en Rade van Indië tot Sekretaris van die Raad benoem - op een na die hoogste sport op die leer wat hy altyd wou bestyg. Raad van Indië sou hy nooit word nie.

As Sekretaris van die Raad kon Van Riebeeck nog elf jaar lank die rapporte van sy opvolgers aan die Kaap, van Wagenaar tot Bax, lees, vermoedelik met meer ergernis as plesier. Behalwe dat die vryburgerkolonie stadig uitgebrei het, het daar die eerste jare na sy vertrek nie veel verandering en vooruitgang gekom nie. Die bou van die Kasteel van 1672 sal Van Riebeeck wel met lede oë aangesien het, want dit het beteken dat die ou fort, een van sy grootste werke aan die Kaap, in 1674 afgebreek is. Die opbloei onder Van der Stel kon hy nie meer aanskou nie.

Van Riebeeck het hulp nodig gehad met die opvoeding van sy dogtertjies en die nakoming van sy sosiale pligte as Sekretaris van die Hoë Regering, en hy is op die 10de Maart 1667 hertroud met 'n ander predikantsdogter, Maria Scipio, dogter van Ds. Isaac Scipio. Van Riebeeck was haar derde man. Uit hierdie huwelik is op 24 Januarie 1670 'n seun, Joan van Riebeeck, gebore.

Die aantekening van die geboorte en die doop van hierdie naamdraer is die laaste inskrywing in Van Riebeeck se ‘outobiografie’. Blykbaar het sy lewe daarna geen belangrike gebeurtenisse of hoogtepunte geken nie. Ons kan aanneem dat hy ywerig en getrou sy hoë offisiële pligte vervul het tot volkome tevredenheid van sy owerhede.

Weinig blankes het dit reggekry om oud te word in die Indiese klimaat, ook Van Riebeeck nie. Op 57-jarige leeftyd het hy bedleërig geword. In die vyf maande

1. Die laaste twee reëls van die ‘advys’ het op die grafsteen (gelukkig) weggeval.

wat hy die bed moes hou, sal sy gedagtes dikwels teruggegaan het na die Kaap en na Holland, veral na sy twee seuns wat hy in sestien jaar nie gesien het nie, Lambertus en Abraham, wat toe net in Leiden in die regte gepromoveer het en op weg was na Indië - maar te laat aangekom het om sy vader nog in die lewe te sien. Op die 18de Januarie 1677 is Jan van Riebeeck ‘in den Heere ontslapen en wyders op 19 do. namiddaghs statelijc in de groote kerck deser stede <Batavia> in geleyde van Zijn Edt. <die Goewerneur-Generaal> nevens alle de heeren Raden van India en veel gequalificeerde ministers, gaende de Comp. soldatesque des casteels met volle geweer vooraen; en wiert het wapen van den overledene oock vooruijt gedragen door den coopman, Adriaen van Lier’[1].

Hiermee verdwyn die naam van Jan van Riebeeck met sy grafsteen voorlopig uit die rolle van die geskiedenis.

Sedert 1824, met die verskyning van die eerste aflewering van die *Dagverhaal van den Commandeur van Riebeek*, in *Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift*, is ons besig om hom aan die vergetelheid te onttrek en die plek te gee wat hom toekom as Eerste Stichter der Colonie aan Cabo de Boa Esperance. In 1952 lê Nederland en Suid-Afrika die laaste hand aan die eerherstel.

b. Uitgawes van die Daghregister

Die Redaksie van *Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift* skryf in die tweede aflewering van sy eerste jaargang (Mei-Junie 1824) dat boeke oor die geskiedenis van Suid-Afrika ‘niet veel voor handen zyn, eenige oude oorkonden zyn verloren geraakt, andere zyn onleesbaar geworden, sommige zyn zeker niet dan met zeer groote moeite te bekomen, en onder deze is zeker zeer belangryk het *Dagverhaal van den Commandeur van Riebeek*, den aanlegger der Hollandsche Volksplanting aan dezen Uithoek. De toestand van dit voorgebergte by zyne aankomst, en de vele moeyelykheden waarmede de eerste aanleg gepaard ging, zyn daarin aangestipt. Deze bladeren de vergetelheid te ontrukken, voor dat de knabbelende muis ze heeft verslonden, meenen wy onze pligt te zyn, en met dat dagverhaal in deszelfs oorspronkelyken styl en bewoordingen door middel van dit Tydschrift het licht te doen zien, hopen wy elken Zuid-Afrikaan eene aangename lectuur te verschaffen’ (ald. p. 104).

Na 'n kort inleiding, waaruit bostaande gehaal is en waarin die vertrek van Van Riebeeck op 14 Desember 1651 met sy familie aan boord van die *Drommedaris*, die eentonige van die seereis en die eerste gesig op Tafelberg in 'n paar reëls vermeld word, begin die eintlike dagverhaal op 5 April 1652: ‘Omtrent vyf glazen in den nademiddagwacht, zagen wy, Gode lof, het land van de Cabo de boa Esperance.’

1. Deur Molsbergen uit die *Daghregister gehouden int Casteel Batavia* aangehaal.

Die eerste jaargang van die NZAT bring die verhaal tot 11 Oktober 1652 en eindig met die aantekening: ‘Is voormelde sententie ter executie gesteld’.

Die *Dagverhaal* - soos die *Daghregister* hier vir die eerste maal genoem word - word in volgende jaargange gereeld voortgesit, ongeveer 10 bladsye per aflewering. Die spelling is gemoderniseer en die taal hier en daar ook enigsins. Af en toe word daar stukkies - soms stukke - weggelaat sonder om die weglating aan te dui. Daar kom voetnote voor, maar nie veel nie. Om ruimte te bespaar word die *Dagverhaal* in die latere dele in kleiner letter geset. Die uitgawe is nie wetenskaplik nie maar vir sy tyd verdienstelik. Die publikasie word voortgesit tot 1840 (deel XVII, afl. 1) en eindig, sonder enige verklaring, met die aantekening van ultimo Desember 1658.

Wie was die bewerker van hierdie uitgawe?

In die eerste aflewering van die NZAT (Maart-April 1824) kom op bladsy 2 'n noot ‘Aan Korrespondenten’ voor waarin dit heet: ‘Het Dagverhaal van den Gouverneur van *Riebeek*, is allerbelangrykst. Het kwam te laat om in het eerste nommer iets daarvan te gewagen. Wy hopen om in het toekomende er een goed gebruik van te maken. De Redakteur <Ds. A. Faure> gevoelt zich zeer verpligt aan zynen vriend, den Wel-Ed. Hr. B. die hem dat gedenkwaardig stuk der oudheid heeft geleverd.’

As hier gestaan het *Wel-Eerw*. in plaas van *Wel-Ed*. sou ek wou dink aan Ds. M. Borcherds van Stellenbosch. Nou moet ons miskien dink aan P.B. Borcherds, D.F. Berrangé, C.J. Brand[1].

Die publikasie van die *Dagverhaal van den Wel-Ed. Heer Jan van Riebeek*, *Eersten Gouverneur aan den Kaap de Goede Hoop* in *Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift* van 1824 tot 1840 het nie die waardering ontvang wat dit verdien het nie, seker nie in Suid-Afrika nie. Die *Historisch Genootschap* te Utrecht, in 1842 onder 'n ander naam opgerig, het hierdie *Dagverhaal* egter al vroeg opgemerk. In die Koninklijke Bibliotheek in Den Haag is daar 'n seldsame boekie: *Dagverhaal/van/ Jan van Riebeek*/Eerste Gouverneur aan de Kaap de Goede Hoop/1651./ Uitgegeven door het Historisch-Gezelschap te Utrecht./ Utrecht/Kemink en Zoon/1848. Die boekie beslaan 87 bladsye en bevat 'n soort voorwoord, waaruit ek aanhaal: ‘Onze vestiging aan de Kaap de Goede Hoop dagteekent van 1651, en is door Valentyn,....van Kampen,....Kolbe behandeld....doch geen dezer schrijvers

1. NZAT 1839, pp. 48 vlg.: Redevoering van P.B. Borcherds: ‘Over het belang der Geschiedenis als de beste bron van algemeen Onderwys’. Op p. 68 van dieselfde jaargang verskyn die blykbaar oorspronklike vers:

Kom kundig lettervriend! in onze Zuiderstreken,
De pen gescherpt, *en oudheidsblaên beschouwd*,
Dit echt origineel, *de deugden en gebreken*
Tot onze nut met oordeel steeds ontvouwd.

treden in bijzonderheden. Van Jan van Riebeek, die als eerste grondlegger der Kolonie moet beschouwd worden, melden zij genoegzaam niets. Intusschen bestaat er een dagverhaal, waarin deze wakkere bevelhebber al het voorgevallene beschrijft, en wat wij daarvan in het tijdschrift de Zuid-Afrikaan <1824> hebben aangetroffen, deelen wij thans mede. Ook het slot hoopen wij magtig te worden, in welk geval er op dit kleine bundeltjen eerlang een tweede gedeelte zal volgen.' En dan volg daar 'n letterlike afdruk van die *Dagverhaal* in die NZAT, wat loop tot 11 Oktober 1652 en eindig met die woorde: 'Is voormelde sententie ter executie gesteld', d.w.s. die eerste drie afleweringe van die NZAT tot einde 1824. Die lang notas van die NZAT word weggelaat.

In verband met hierdie uitgawe ontstaan allerlei vrae, byvoorbeeld in verband met die naam van die tydskrif in die voorwoord aangegee en die feit dat in 1848 blykbaar net die eerste jaargang (van 1824) bekend was.

In die *Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht* kry ons die voorgeskiedenis van die volledige uitgawe van die *Dagverhaal* in drie dele in die *Werken* van die Utrechtse Genootskap onder redaksie van W.G. Brill - die eerste deel in 1884 by Kemink en Zoon te Utrecht, die twee latere dele in 1892 en 1893 by Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage.

In verband met hierdie uitgawe gee ek enige uittreksels uit die *Kronyk*. In die 4de jaargang (1848), bls. 226 (vergadering van 2 Des. 1848) 'geeft de heer Berg van Dussen den wensch te kennen, dat het door het gezelschap uitgegeven verhaal van Jan van Riebeek, (overgenomen uit het tijdschrift de Zuid-Afrikaan) mogt worden voortgezet'. Op bls. 227: 'Ten aanzien van het vervolgen van het dagverhaal van Jan van Riebeek wordt, op voorstel deswege van den heer voorzitter, door de leden besloten, den meergenoemden heer <Berg van Dussen Muilkerk> beleefdelijk uit te noodigen, om dezen arbeid wel op zich te willen nemen of althans door zijne voorlichting het bestuur daartoe in staat te stellen.' Vyfde jaargang, bls. 7, vergadering van 6 Jan. 1849: 'De gemelde heer <B.v.D.M.> acht het allezins belangrijk, om ook het slot van dit verhaal uit het tijdschrift de *Zuid-Afrikaan*, in een afzonderlijk boekdeeltje over te nemen en verklaart zich voorts bereid, om, zoo het bestuur alsdan dit volledig dagverhaal nader wenscht toe te lichten, daartoe zijne medehulp te verlenen.'

Hier kan opgemerk word dat as die heer B.v.D.M. bewus was van alles wat toe reeds in die NZAT verskyn het, dit nie 'n 'boekdeeltje' nie, maar 'n boekdeel van ongeveer 1000 à 1200 bladsye sou uitgemaak het.

Ons hoor niks verder van die voorgenome uitgawe van die dagverhaal nie tot in 1853, toe die heer P.A. Leupe kom met die versoek om 'eenige stukken, die in betrekking staan tot de vestiging der onzen aan de Kaap....bij de voortzetting van het Dagverhaal van Riebeeck' as bydraes op te neem (IXde jg., bls. 400).

Tewens doen die heer Leupe 'n belangrike mededeling: ‘Onder de van de Kaap aan de Oost-Indische kompagnie (kamer Amsterdam) ingekomene stukken heeft de heer P.A. Leupe het ontbrekende aan het dagverhaal van Jan van Riebeeck, hetwelk in het tijdschrift de *Zuid-Afrikaan* tot ult. 1658 loopt, aangetroffen.’

Hier vind ons vir die eerste maal melding gemaak van die volledige materiaal van die *Daghregister*.

Latere jaargange van die *Kronyk* bevat verdere mededelinge van Leupe oor stukke in verband met die vestiging aan die Kaap, o.a. briewe van Van Riebeeck van 5 Maart en 17 Mei 1657 (IXde jg., p. 400), 'n brief waarin Wagenaar vra om Van Riebeeck te mag opvolg, gedateer 10 April 1662 (Xde jg., 1854, pp. 126-132), 'n mededeling oor die voorgeskiedenis van die vestiging, o.a. die besluite van Here Sewentien van 20 Aug. 1650 en 20 Maart 1651 met instruksie aan Van Riebeeck (XIIde jg., 1856, pp. 229-237).

Die *Kronyk* word gestaak in 1875, nege jaar voor die verskyning van die eerste deel van die *Dagverhaal*.

Vir die volgende gegewens is ek dank verskuldig aan Dr. J.H. Kernkamp, Bibliotekaris van die Rijksuniversiteit, Utrecht, en Mnr. G.A. Evers, Bibliotekaris van die Historisch Genootschap, Utrecht.

Volgens die notule van die Genootschap is die heer P.A. Leupe reeds in 1855 uitgenooi en het hy hom bereid verklaar om die uitgawe van die *Dagverhaal* te versorg (Not. 29 Okt. 1855). Leupe word gemagtig om die gedeelte van die joernaal wat nie in die NZAT (daar is nog altyd sprake van die ‘Zuid-Afrikaan’) afgedruk was nie, te laat kopieer. Die joernaal was destyds in die Oud-Koloniaal Archief te Amsterdam. Nog dieselfde jaar berig Leupe dat die Minister van Kolonies toestemming gegee het om 'n afskrif te laat maak en in 1856 word die afskrif oor die jare 1659-1662 in Utrecht ontvang (Not. 6 Okt. 1856).

Hierdie vlot aanvang loop egter onmiddellik dood. Van 1856 tot 1878 ‘bleef het afschrift te Utrecht rusten’.

In 1878 word die aandag van die Bestuur van die Genootschap weer op die saak gevestig, nl. deur 'n brief van Dr. J. Brill van Bloemfontein, die bekende vroeë voorvegter van die reg van Afrikaans as skryftaal. ‘Op aanzoek van de autoriteit aldaar’ (wie was dit?) maak Dr. Brill die wens kenbaar om die *Dagverhaal* in sy geheel uit te gee.

Dan kom daar onmiddellik weer skot in die saak. Die voorsitter onderneem om te ondersoek ‘of het volledige handschrift in het Rijks- of het Koloniaal Archief berust’ (Not. 6 Mei 1878).

In die bestuursvergadering van 12 Mei 1883 word besluit om die *Dagverhaal* ‘ter perse te leggen’ en in November d.a.v. blyk dat met die set en druk 'n aanvang gemaak was. 'n Jaar daarna, in 1884, verskyn *Dagverhaal van Jan van Riebeeck*, *Com-*

mandeur aan de Kaap de Goede Hoop. 1*e Deel* (1652-1655) as no. 39 in die Nieuwe Serie van die ‘Werken van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht’, by Kemink en Zoon, Utrecht.

Uit die notule blyk nie wie die uitgawe versorg het nie. Die *Inleiding* op die eerste deel is nie onderteken nie. Leupe was tot 1881 aan die Rijksarchief in Den Haag werksaam en daar is aanduidings dat hy hom met die maak van die nuwe afskrif - waarskynlik die van 12 Oktober 1652 tot 31 Desember 1655, waar die hs. van die Rijksarchief en nie meer die teks van NZAT gevolg word nie - bemoei het. Hy is in 1881, drie jaar voor die verskyning van die eerste deel van die *Dagverhaal*, oorlede.

Blykens die notule van 18 Okt. 1884 sou die Genootschap daar werk van maak om ook 'n afskrif van die joernaal oor 1656-1658 te verkry. Vir dié doel is dit toegelaat om die hs. van die Algemeen Archief in Den Haag na die Rijksarchief (blykbaar was dit destyds die benaminge) in Utrecht oor te bring, waar dit gekopieer is, nadat die voorsitter (Dr. W.G. Brill) ‘aangetekend heeft wat bij de druk kan worden weggelaten’. Hiervan word rekenskap gegee in die *Inleiding* tot die tweede deel, p. VIII.

In die bestuursvergadering van 4 Okt. 1890 word die aandag daarop gevestig ‘dat het eerste deel nog steeds op voortzetting wacht’, maar reeds op 4 April 1891 word die voorsitter gemagtig om die tweede deel na die pers te stuur. In Maart 1892 was die tweede deel afgedruk - Nieuwe Serie no. 58, uitgegee deur Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.

Die ag jaar wat daar lê tussen die verskyning van die eerste en die tweede deel hou stellig verband met die maak van die afskrif.

Die 3de Januarie 1891 staan genotuleerd dat Dr. W.G. Brill die wens uitspreek om die toe nog onuitgegewe gedeelte van die *Dagverhaal* (die 2de en die 3de deel) ‘nog te mogen uitgeven’. Aan die wens is klaarblyklik sonder meer voldoen. Uit die vorm waarin hy die wens uitgespreek het, sou ons mag aflei dat Dr. Brill ook die uitgawe van die eerste deel versorg, of help versorg het.

In die tweede paragraaf van die *Inleiding* tot Deel 2 vereenselwig Dr. Brill hom met die skrywer van die *Inleiding* tot Deel 1, ten minste as ons die ‘wij’ as redaksionele meervoud mag beskou.

In 1892, onmiddellik na die verskyning van die tweede deel, word die vervolg na die uitgewer gestuur en Dr. Brill weer met die uitgawe belas. 'n Jaar later verskyn hierdie derde en laaste deel.

Die *Inleiding* van die tweede en derde deel is deur Dr. W.G. Brill onderteken. Waarom die uitgawe aan hom toevertrou is, blyk nie uit die notule nie, maar ons kan vermoed dat die versoek van Dr. J. Brill van Bloemfontein daar iets mee te doen het.

Die uitgawe van Brill moet beskou word as 'n blote teksuitgawe. Die kort inleidinge en die uiters spaarsame voetnote kan dit nie tot 'n tekskritiese uitgawe maak nie. Die tallose kopieer- en setfoute - dit is moeilik om tussen die twee klasse te onderskei - ontsier ook maar al te dikwels die werk as blote teksuitgawe. Die klaklose herdruk, op die eerste 72 bladsye, van die populariserende tydskriflesing van die NZAT, is moeilik te begryp. Dat die twee lesinge van die joernaal van 16 en 17 Maart 1656 sonder enige kommentaar gegee word, dui daarop dat die afskrif van die ms. vrywel meganies gedruk is.

Met al sy tekortkominge was die *Dagverhaal* stellig een van die waardevolste uitgawes van die Utrechtse Historisch Genootschap. Dit het ons in staat gestel om Theal se beskrywing van die man en sy werk krities te beoordeel. Dit het Godée Molsbergen en honderde ander van ons toegang tot die oorspronklike gegee sonder dat ons al die moeisame argiefwerk self moes doen. Dit het ons Stigter vir ons toeganklik gemaak.

Volledigheidshalwe moet hier nog genoem word die publikasie in 1897 by W.A. Richards & Sons, Government Printers, Cape Town, van *Riebeeck's Journal &c*. in drie dele deur H.C.V. Leibbrandt, Kaapse argivaris, as onderdeel van sy *Precis of the Archives of the Cape of Good Hope*.

Hierdie *Journal* is in die vorm van uitvoerige, in Engels vertaalde, uittreksels uit die *Daghregister*. In hoever die uittreksels geneem is uit die Kaapse Kopie, uit die sogenaamde Verbatim Copy in die Kaapse Argief, of gebaseer is op Brill se uitgawe van die *Dagverhaal*, is nie uit te maak nie, behalwe in so ver dat die uitreis van Van Riebeeck na die Kaap ook geresumeer is. Soos hiervóór aangedui kom die reis nie voor in Brill se uitgawe nie en is dit vandag ook nie meer aanwesig in die Kaapse Kopie van die *Daghregister* nie.

Leibbrandt se *Precis* het in die verlede belangrike dienste bewys aan skrywers oor die vroegste tydperk van die blanke nedersetting aan die Kaap. Net soos Brill se *Dagverhaal* behoort die *Journal* vandag tot die skaarse Africana.

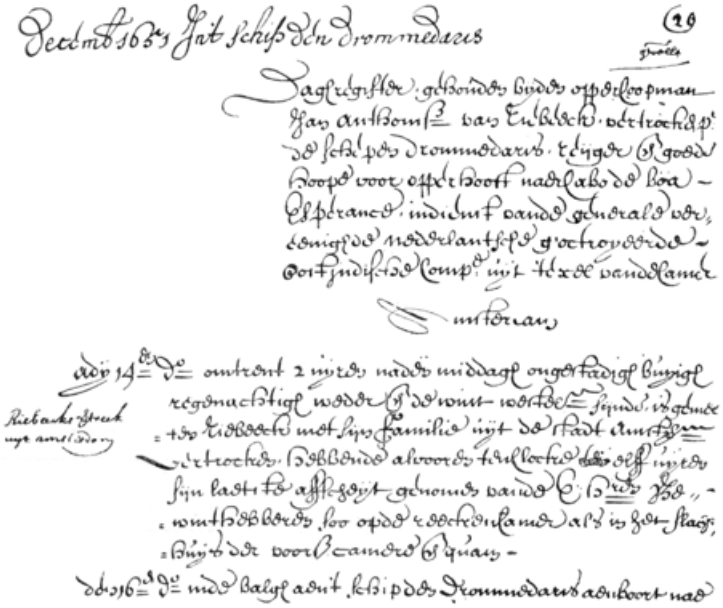
c. Die teks

‘Van alle 't geene omtrent u passeert sult correcte notitie ende daghregister houden sonder daervan te blijven in gebreecke’. Uit hierdie instruksie ‘geresolveert ter vergaderinge van de seventhiene binnen Amsterdam den 25en Maart sesthien hondert een en vijftich’ spruit die

‘DAGHREGISTER, gehouden bij den oppercoopman Jan Anthonisz. van Riebeeck, vertrocken per de schepen *Drommedaris*, *Reijger* ende *Goede Hoope* voor opperhooft naer Cabo de boä Esperance, in dienst van de Generale Vereenighde Nederlantsche G'octroyeerde Oostindische Comp. uijt Texel, van de Camer Amsterdam.’

Van hierdie *Daghregister* is daar kopieë bewaar in die Kaapse Argief en in die Rijksarchief in Den Haag.

Die Kaapse kopie (K) is onvolledig en swaar gehawen. Die eerste elf maande van die joernaal - van 14 Desember 1651 tot 13 November 1652 - ontbreek heeltemal[1], en van 13 November 1652 tot einde Maart 1659 is die onderste gedeeltes van die bladsye grotendeels vergaan, sodat daar gewoonlik 'n reël of ag, 'n enkele

keer byna 'n halwe bladsy van die teks ontbreek. Ook die laaste gedeelte van K is sleg bewaar en teen die einde is daar groot gapinge in die bladsye.

Die oorspronklike plan van die *Van Riebeeck-Vereniging* om die Kaapse teks te publiseer, het dus by nader ondersoek ondoenlik geblyk.

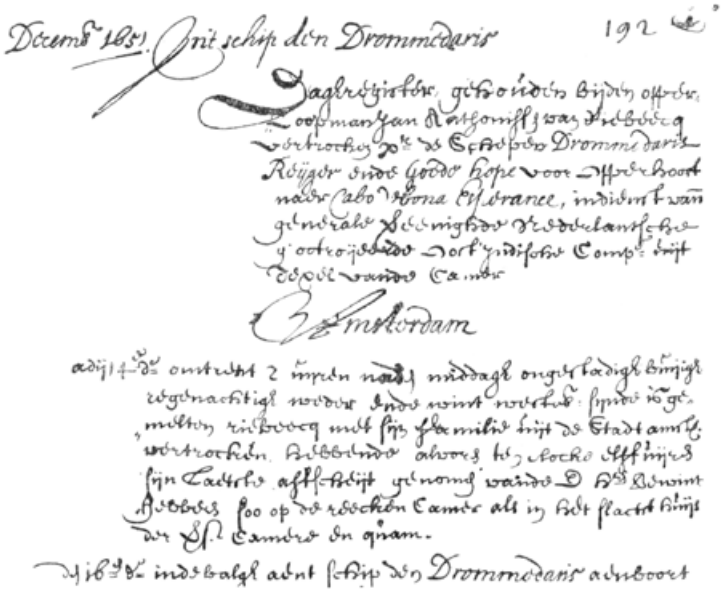
Die Haagse kopie (H) is oor die algemeen in goeie toestand bewaar. Alleen

1. Hierdie beskadiging of onttrekking moes plaasgevind het na 1824, want in *Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift*, dl. I, afl. 2, bls. 104 - waar die dagverhaal die eerste keer in druk verskyn het - sê die redaksie: ‘Het verhaal begint den 14 December des jaars 1651’, sodat die aanvang toe nog aanwesig was. Dat die uitgawe van die NZAT in April 1652 begin, is waarskynlik omdat die bewerker die beskrywing van die reis na die Kaap nie interessant genoeg gevind het nie.

ontbreek daar, soos ons later sal sien, die joernaal oor die periode 22 April 1654 tot 23 April 1655.

Op versoek van die *Van Riebeeck-Vereniging* het die Suid-Afrikaanse Regering in 1946 daarin toegestem om vir die doel van hierdie uitgawe 'n volledige fotokopie van die Haagse teks te laat maak. Die werk is pragtig uitgevoer op die Rijksarchief in Den Haag, en bevind hom nou in 15 bande folio-formaat op die Kaapse Argief.

Van die aanhef van die *Daghregister* is daar op die Haagse Argief twee kopieë: die een (HA) in die foliant gemerk *Koloniaal Archief*, 1079, folio 192 tot 212, lopende

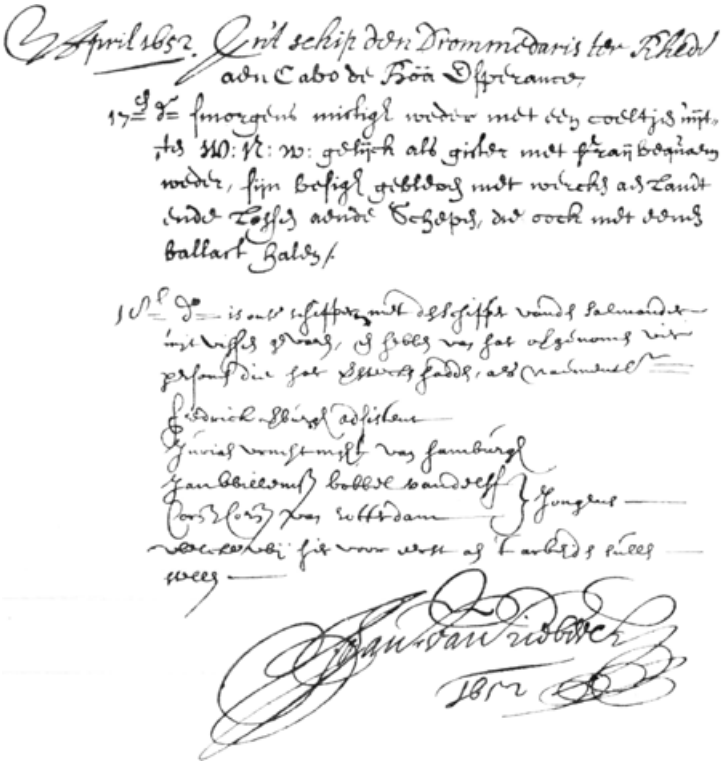

van 14 Desember 1651 tot 18 April 1652; die ander (H) in foliant *Koloniaal Archief*, 3966, fol. 26 tot 150, lopende van 14 Desember 1651 tot 10 Maart 1653.

'n Besondere merkwaardigheid van HA (*Kol. Arch.* 1079, fol. 212 verso) vind ons onder datum 18 April 1652, nl. 'n inskrywing in die handskrif van Van Riebeeck en deur hom onderteken! 'n Verdere eienaardigheid van hierdie inskrywing is dat die naam van die tweede verstekeling: Juriaen Vruchtnight van Hamburg, ontbreek in die teks van *Kol. Arch.* 3966 en nêrens elders teruggevind word nie, nog in die resolusie van 19 April 1652, nog in die uitgaande brief van 25 Mei 1652 aan Goewerneur-Generaal en Rade van Indië, in albei waarvan die drie ander name genoem word, nog in latere monsterrolle. Die slordigheid van die skrif sou aan haas kan

toegeskrywe word, maar nie die invoeging van die naam van 'n denkbeeldige persoon nie.

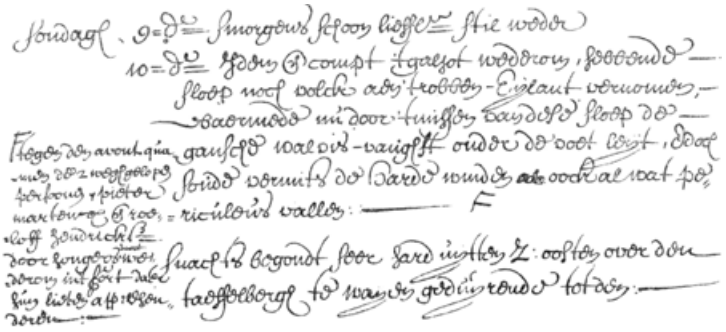
'n Foto van die bladsy en 'n transkripsie van die inskrywing word gegee.

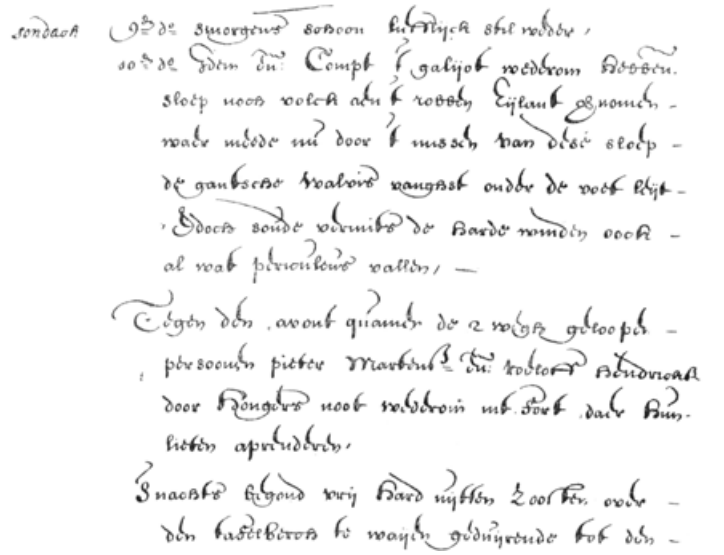

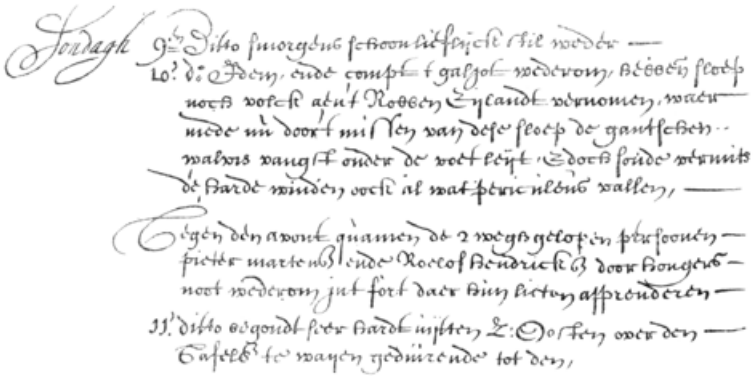
Transkripsie:

18*en do.* is onse schipper met den schipper van den Salmander uijt vissen gevaren, en hebben van haer overgenomen vier personen die haer versteecken hadden, als naementlijck
Fredrick Verburgh adsistent
Juriaen Vruchtnight van Hamburgh
Jan Willemsz Bobbel van Delff}Jongens
Cornelis Cornelisz van Rotterdam}Jongens
welcke wij hier voor eerst aen 't arbeijden sullen stellen
Joan van Riebeeck 1652

Die dagverhaal word vervolg op 9 blaaie in eersgenoemde deel, *Kol. Arch.* 3966, fol. 255-263, van 9 Maart 1653 tot 2 Mei 1653, en daarna in *Kol. Arch.* 3967, fol. 58-121, van 9 Maart 1653 tot 21 April 1654. Dit sal opgemerk word dat die aantekeninge vir 9 en 10 Maart 1653 drie maal en dié vir 11 Maart tot 2 Mei 1653 twee maal voorkom. (Ons teks volg *Kol. Arch.* 3966, fol. 26-150 en *Kol. Arch.* 3967, fol. 58-121.)

Die drie verskillende weergawes van die aantekeninge vir 9 en 10 Maart 1653, vertoon drie verskillende handskrifte.

Volledigheidshalwe kan hier by voorbaat nog opgemerk word dat die verhaal van 8 April 1656 tot 3 Junie 1656 ook dubbel opgeneem is - ons teks volg *Kol. Arch.* 3969 - sowel as die grootste deel van die aantekeninge op 11 April 1657.

Kol. Arch. 3967 dra die opskrif: *Brieven en Papieren van de Cabo de Bonne Esperance / Begint den* 13 *October* 1653 / *Eindigt den* 8 *Augustus* 1654. Op fol. 58 begin die vervolg van die *Caeps Daghregister*, soos gesê, weer op 9 Maart 1653, en gaan tot fol. 121v. waar die gebeurtenisse van 21 April 1654 vermeld word. Die volgende deel, *Kol. Arch.* 3968: *Brieven en Papieren van de Cabo de Bonne Esperance overgecomen per de schepen Malacca*, *Walvis*, *Orange*, *Oliphandt*, *en Nieuw Enckhuijsen gearriveert den* 25 *July en* 7 *September* 1656', bevat van fol. 62 tot fol. 129v. die gebeurtenisse van 23 April 1655 tot 16 Maart 1656.

Dit blyk hieruit dat die dagverhaal van 22 April 1654 tot 23 April 1655 in die Haagse Argief ontbreek, en nie alleen die dagverhaal nie maar blykbaar alle Kaapse stukke wat in 1655 moes oorgekom het.

Om die gaping tussen 22 April 1654 en 23 April 1655 te vul, is daar deur die Rijksarchief aangevra en ontvang van die Kaapse Argief: *Kopieën over de Kaap* (Koloniale Aanwinsten 179c). Hierby is aangeteken: 'Deze ontbrekende stukken in ons Archief van het Engelsch Gouvernement in 1878 aangevraagd en January 1879 ontvangen'.

Hierdie afskrif van K gaan van 7 April 1654 tot 22 April 1655 en verder van 6 April 1656 tot 23 April 1656. Dit is nie duidelik waarom meer gestuur is as wat in Den Haag ontbreek het nie. Van 7 tot 20/21 April 1654 was wel in die Haagse Argief (*Kol. Arch.* 3967, folio 117-121) sowel as die gedeelte 6 tot 23 April 1656 (*Kol. Arch.* 3968, fol. 312 vlg.).

Die *Daghregister* in Den Haag word dan vervolg, soos bo aangehaal, in *Kol.*

Arch. 3968, en fol. 62 tot fol. 129 bevat die gebeurtenisse tussen 23 April 1655 en 17 Maart 1656, en word voortgesit op fol. 288 (16 Maart 1656) - maar die inhoud van hierdie folio kom nie ooreen met wat op folio 129 onder 16 en 17 Maart gegee word nie! Trouens, om een of ander rede was die kopiïs hier erg in die war. ‘Sondagh den 13den’ volg op ‘Sondagh den 12den’. Buitendien het die kopiïs eers die 14de uitgelaat en later in margine ingevul. Die vervolg op fol. 288 gaan tot fol. 291 - net vier dae - en eindig op 7 April 1656. Dan vervolg die joernaal op fol. 312 (8 April) en gaan tot 3 Junie 1656.

Die vervolge van die *Daghregister* in die Haagse Argief (*Kol. Arch.* 3968-3972) gee weinig aanleiding tot verdere opmerkinge. Daar is meer herhalinge - so van 8/4/1656 tot 3/6/1656, reeds genoem, - en 'n gaping van 6/2/1658 tot 28/2/1658 - maar origens loop die verhaal deur tot aan Van Riebeeck se vertrek...en daarna.

Sowel in die geval van die Kaapse as van die Haagse teks het ons te doen met kopieë.

Wat die Haagse teks betref, blyk dit al dadelik uit die woord *gecolla* <*tionneerd*> op die eerste folioblad. Dit wil sê, dit is 'n gelyktydige afskrif aan die Kaap gemaak, met die oorspronklike vergelyk en as offisiële stuk na die Here Sewentien in Nederland gestuur. Op dieselfde manier word daar kopieë van alle stukke gestuur na die Goewerneur-Generaal en Rade in Indië - onder wie die Kaapse ‘ommeslagh’ geressorteer het - en wel ‘in alles dubbelt’ (Brief Van Riebeeck, 16 Mei 1652, by Leibbrandt: *Precis of the Archives of the Cape of Good Hope*, *Letters Despatched*, dl. I, p. 35).

Hierdie verdubbeling het o.a. geskied met die oog op die gevaar dat die ‘posskip’ vergaan. Ons kan aanneem dat ook die stukke na Nederland, om dieselfde rede, minstens in duplo gestuur is. En aangesien daar blykbaar, altans in sommige gevalle, kopieë na verskillende Kamers in die Vaderland gestuur is, begryp ons waarom ‘bijna alle stukken zes à zevenmaal werden gekopieerd’ (Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 136).

Dat meer as een kopiïs vir hierdie doel gebruik is, en dat die kopieë nie altyd met religieuse nougesetheid gemaak is nie, lê voor die hand en blyk uit die bewaarde tekste. In die Kaapse, sowel as in die Haagse teks, kom daar gedurig verandering van handskrif voor. Die aangeduide herhalinge in die teks kan verklaar word deurdat die verskillende afskrywers nie altyd op dieselfde punt afgesluit het, en dit nie altyd die afskrif van dieselfde kopiïs is wat as vervolg dien nie. Om dieselfde redes kan daar ook lacunes ontstaan, soos die van Februarie 1658.

Dat ons in die geval van die Haagse teks met 'n kopie te doen het, blyk ten oorvloede uit die vele gevalle waar die kopiïs blank ruimtes gelaat het, vermoedelik omdat hy die oorspronklike nie kon ontsyfer nie. So kom daar in Brill se uitgawe van die dagverhaal telkens stippeltjies voor met 'n voetnoot daarby: *niet ingevuld* of *in de copie oningevuld* (Dl. I, pp. 97, 198; 371, 394, 402, 449, ens.).

Van die talle gevalle van verskrywinge word daar in die note by die teks herhaaldelik voorbeelde gegee, hoewel die duidelike gevalle dikwels stilswygend verbeter is.

Dat ook die Kaapse teks 'n kopie is, blyk al voldoende daaruit dat herhaaldelik woorde, en selfs reëls weggelaat is wat in die Haagse teks voorkom. So ontbreek daar byvoorbeeld onder datum 10 November 1652 in die joernaal van Turver die woorde: ‘ende het rollen van die zee haer beletten. Ick sont se’ na ‘een musquetschoot van 't lant’[1].

Wat van die oorspronklike teks of die ‘minuten’ van die *Daghregister* geword het, weet ons nie. Die enigste aanduiding wat ons daaromtrent besit, kry ons in 'n brief[2] van Abraham van Riebeeck, seun van Jan van Riebeeck, en Goewerneur-Generaal van Nederlands-Indië, wat aan sy skoonseun Joan van Hoorn, Oud-Goewerneur-Generaal, in 1711 as volg skryf: ‘UEHoogEdt. heeft onder mijn gesien de minuten van het Caebse dagregister die hij (“mijn vader salr.”) nevens d' afgaende brieven selfs heeft moeten formeeren’ (Brief van 13/1/1711 in *Koloniale Aanwinsten*, 224, Rijksarchief, Den Haag, aangehaal deur Godée Molsbergen, *Jan van Riebeeck*, p. 253, sonder opgaaf van vindplaas). Uit die aangehaalde passasie sou mens kan aflei dat Jan van Riebeeck die oorspronklike van die *Daghregister* met hom meegeneem het na Indië en dat dit daar verlore gegaan het. Navraag by die Landsarchief in Batavia het geen gevolg gehad nie.

d. Verantwoording van die gedrukte teks

Die bedoeling van hierdie Nederlandse uitgawe van die dagverhaal van Van Riebeeck is om 'n so getrou moontlike weergawe van die beste hs. van die *Daghregister* te gec. Die teks is dus in sy geheel en, behoudens die gewone reëls vir die uitgee van dergelike historiese beskeide, onveranderd afgedruk.

Die betrokke reëls laat toe of skryf voor, o.a. dat afkortinge opgelos word; nuwe alineas aangebring of oue weggelaat kan word; woorde wat blykbaar deur slordigheid weggelaat of vir 'n beter begrip van die teks noodsaaklik beskou word, tussen skerphoekige hakies **< >** in die teks ingevoeg word; hoof- of klein letters op rasionele manier aangewend word; die ou interpunksie deur 'n rasionele vervang word.

In hierdie uitgawe is nie alle verkortinge opgelos nie, deels omdat verkorting van praktiese belang is by dikwels voorkomende gevalle, bv. *etc*. vir *et cetera*, *do.*

1. Hierdie laaste woorde kom in die Kaapse teks voor in die vorm: ‘een musquets schoodt van t landt’. Sulke ortografiese afwykinge tussen die twee tekste is gewoon, maar van geen ander betekenis nie as dat dit miskien ook dui op twee verskillende kopiïste, elk met sy eie spelling. Maar spellingkonsekwensie kan ook by een en dieselfde skrywer nie verwag word nie.
2. Gedeeltelik afgedruk in *Briewe van Johanna Maria van Riebeeck ens.*, uitgegee deur D.B. Bosman (Amsterdam, 1952).

vir *dito* (of *ditto*), *voorsz.* vir *voorschreven*, ens.; deels omdat meganiese oplossing gevaarlik kan wees, soos in hierdie uitgawe ongelukkig blyk. Die verkortinge *Ul.* en *passo.* is naamlik deur die afskrywers reëlmatig opgelos in *Ulieden* en *passato*. Tog kom ook die onverkorte vorme *luyden* naas *lieden* en *passado* naas *passato* voor. Sover moontlik is die onverkorte *Ul.* later herstel; die onverkorte *passado* kom so selde naas die dikwels voorkomende onverkorte *passato* voor dat die oplossing *passato* gelaat is. Die taalkundige leser word egter gewaarsku dat *passato* en 'n enkele *Ulieden* oplossinge kan wees vir *passo.* en *Ul.* waar die skrywer miskien *passado* en *Uluyden* bedoel het.

Die dagverhaalstyl van Van Riebeeck ontaard soms in telegramstyl, en om tegemoet te kom aan Afrikaanse lesers, wat ook daarsonder moeite genoeg met die taal mag hê, is daar meermale bv. 'n <*wij*> ingevoeg wat nie strik noodsaaklik is nie.

Ook is daar om dieselfde rede rojaal te werk gegaan met kommas, dikwels om byeenhorende woordgroepe af te baken ten einde die bou van die sin duideliker te laat uitkom. Oor die algemeen is die fonetiese sisteem van interpunksie gevolg, nie die logiese nie.

Die aaneenskrywe van woorde het dikwels groot moeilikhede veroorsaak. Samestellinge soos *noordooste-wind* of *sonneschijn-weer* word altoos aaneengeskryf of met 'n koppelteken verbind, hoewel die dele in die hs. gewoonlik los staan. Daarteenoor word samekoppelinge dikwels gelaat soos hulle in die hs. verskyn, behalwe wanneer aaneenskrywe bydra om die teks makliker verstaanbaar te maak. Taalondersoekers word gewaarsku dat op hierdie punt geen gevolgtrekkinge gemaak kan word aangaande die oorspronklike toestand nie. Sowel wat samestellinge as samekoppelinge betref, heers in die hs. die reinste chaos.

Die oorspronklike het bo aan iedere bladsy: *In 't schip den Drommedaris* of *Aen Cabo de boä Esperance* of *In 't fort de Goede Hoope*, soos die geval mog wees. Dié opskrifte is, behalwe die eerste keer waar hulle voorkom, in die gcdrukte teks weggelaat. Ook is weggelaat kanttekeninge wat sporadies voorkom as aanduidinge van wat in die teks behandel word. Daarenteen is bo aan die bladsy die maand en die jaar aangegee en in die marge die no. van die foliobladsy, bv. 46, 46v, waar *v* staan vir *verso*. Die oorgang van een foliant na die ander bv. *Kol*(*oniaal*) *Arch*(*ief*) 3966 na K.A. 3967 word gereeld aangedui. Sodoende kan sonder moeite 'n plek in die gedrukte teks teruggevind word in die oorspronklike argiefstuk.

Die eerste deel van die gedrukte teks (van 14/12/1651 tot 31/12/1652) is van die handskrif afgetik deur Mej. M.K. Jeffreys, destyds van die Kaapse Argief, die tweede en verweg die grootste deel (van 1/1/1653 tot 21/4/1654 en van 23/4/1655 tot aan die end) deur Mnr. H. Brouwer van die Rijksarchief in Den Haag. Die gedeelte van 22/4/1654 tot 23/4/1655 is afgedruk na 'n fotografiese kopie van die sogenaamde *Verbatim Copy* in die Kaapse Argief, gemaak in 1878 en waaroor gehandel word in die paragrawe oor DIE TEKS.

e. Aantekeninge by die taal van die Daghregister

Vir die leser bekend met Middel- en Sewentiende-eeuse Nederlands bevat die note aan die voet van die bladsye, hoe beknop ook al, stellig veel wat oorbodig is. Die redakteur moes egter rekening hou met die feit dat vir baie intekenaars van die *Van Riebeeck-Vereniging* selfs moderne Nederlands in mindere of meerdere mate 'n vreemde taal is. By die opstelling van die aantekeninge is veronderstel dat die leser vertroud is met Nieu-Nederlands en sonder te veel moeite die gewone taal van die 17de eeu sou kan verstaan. Maar die taal van die *Daghregister* is ook vir 'n goeie kenner van Nederlands nie altyd musiek om van die blad te speel nie. Ons wil dus hoop dat die aantekeninge aan die een kant nie te rojaal sal wees nie en aan die ander voldoende hulp sal bied om die teks te begryp. Dit sal opgemerk word dat die redakteur self baiemaal maar 'n slag moes slaan na die betekenis en dikwels genoeg sy onvermoë met 'n vraagteken aangedui het.

Vir sintaktiese beskouinge was daar by die aantekeninge geen plaas nie - die teks- en woordverklaringe neem al baie ruimte in - en vir etimologiese hoogs selde. Die meeste wat gedoen kon word, was om 'n enkele keer die aandag van 'n taalkundig geïnteresseerde leser op 'n interessante ooreenkoms tussen die sintaksis van Van Riebeeck en die huidige Afrikaans te vestig. Uit die aard van die saak is die aantekeninge meestal woordverklarend. Vandaar die veelvuldige verwysinge na die *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT). Dit word gehoop dat die bewerkers en hersieners van die WNT in hierdie uitgawe ook hier en daar iets van hulle gading sal vind - al was dit maar net 'n verbeterde lesing.

Die verwysinge van een deel van die *Daghregister* na 'n ander, hoewel vir die gewone leser miskien hinderlik, beskou ek as verantwoord. Dat dieselfde woord, konstruksie of sametrekking meer as eenmaal verklaar word sonder verwysing na die voorafgaande gebruik daarvan, geskied vir die gerief van die leser. Meestal sou so'n verwysing geen ruimtebesparing gewees het nie.

Vir die gerief van sommige lesers volg hier enige opmerkinge in verband met die mees voorkomende afwykinge in die skryfwyse in die *Daghregister* en die teenswoordige Nederlandse spelling:

ae = *aa*: *mael*, *daernae*;

oe staan meestal vir dieselfde klank as in Nieu-Nederlands: *groen*, *moet*; maar soms *oe* = *oo*: *voert*, *moey* vir *voort*, *mooy*. Die verband moet dan aantoon of bv. *coeyen* = *koeien* of *kooien*. Ook kry ons *royen* vir *rooien* sowel as vir *roeien*.

Die tweede lid van 'n diftong word gewoonlik deur *y* voorgestel: *fray*, *leyden*, *coeyen*, *fluyt*;

uy voor *r* = gewoonlik *uu*: *duyr*, *guyr* vir *duur*, *guur*;

c = gewoonlik *k*, selfs in gewone Ndl. woorde soos *comen*, *coningh*;

qu = *kw* ook in Ndl. woorde: *quam*, *queecken*;

s = *s* of *z*, sodat die verskil tussen Nederlands *s* en *z* in die spelling meestal nie aangedui word nie;

gh vir *g*; *cq*, *ck* vir *k* is baie gewoon: *dagh*, *Liesbeecq*, *Riebeeck*;

x, *cx* = *ks*: *stux*, *bax*, *sulcx*, *dagelycx*;

f aan die end van 'n woord of lettergreep word meestal dubbel geskryf: *aff*, *heefft*, *hooffd*;

enklitiese *t* (uit *'t*) en proklitiese *s* (uit *des*) word dikwels aan die vorige, resp. die volgende woord vasgeskrywe: *int*, *hoet*, *begont* (*begond*, *begondt*), *uyt*, *dat* vir *in 't*, *hoe 't*, *begon 't*, *uyt 't*, *dat 't*; *smorgens*, *savonds*, *sanderdaeghs*;

assimilasie van slot- en beginkonsonante van opeenvolgende woorde word dikwels in die skrif aangedui: *metten*, *uytter* vii *met den*, *uyt der*;

er en *der* word dikwels aan die voorgaande woord gekoppel: *isser* = *is er; heeffter* = *heefft er; daerder* (8 *man van gestorven waren*).

Die taal van die *Daghregister* is 'n te groot onderwerp om hier, al was dit maar skematies, te behandel. Kloeke (*Herkomst en Groei van het Afrikaans*) noem dit ‘een enigszins hachelijke onderneming, daar we niet weten in hoeverre copiïstenhanden wijzigingen in de tekst van het Dagverhaal kunnen hebben aangebracht. De uitgave van Brill geeft daaromtrent generlei uitsluitsel en is bovendien ontsierd door talloze drukfouten.... Van Riebeeck's taal verdient een afzonderlijke monografie, maar een gemakkelijke taak is dat niet’ (blss. 292, 293).

Behalwe na die waardevolle skets van Van Riebeeck se taal wat Kloeke aldaar gee, kan ek nog verwys na 'n tesis van Mej. S.F. du Plessis, geskryf vir die Universiteit van Pretoria en 'n doktorale proefskrif van Dr. J.A. Verhage vir die Universiteit van Kaapstad. Die eerste is 'n algemeen taalkundige, die tweede 'n sintakties-stilistiese studie van die *Daghregister*, albei ongelukkig (nog) ongepubliseer.

Een van die hoofdoeleindes van hierdie uitgawe is om 'n so betroubare moontlike teks van die *Daghregister* te gee. Maar dit is en bly 'n afskrif waarin die hand van die verskillende kopiïste maar al te dikwels kennelik is.

Van Riebeeck se opleiding as assistent op die kantore van die Oos-Indiese Kompanjie het hom tuis gemaak in die kanselarytaal van die 17de eeu; omslagtig, dikwels hoogdrawend, vol stereotiepe beleefdheids- en handelscliché's en deurspek met woorde van vreemde afkoms: Latyn, Frans, Portugees, Spaans en verskillende Oosterse tale. Hoewel sy styl dus weinig persoonlik was, kry die leser van sy volumineuse stukke - so iemand dan het Van Riebeeck gely aan *cacoethes scribendi* - tog 'n gevoel vir wat sy styl onderskei van dié van honderde 17de-eeuse dagboekskrywers. Dr. Verhage se dissertasie gee 'n ontleding van hierdie stilistiese kenmerke.

Ondanks al die stereotiepe en clichéagtige van die kanselarystyl kry ons voort-

durend blyke van taalonvastheid en -onsekerheid wat histories van groot belang is as voorstadium van die latere Afrikaanse defleksie.

In die eerste plek is daar die verwarring op die gebied van die woordgeslag. Van Riebeeck skryf *de crael* naas *het crael*, *de strant* naas *het strant*, *de feest*, *de middel*, *de oogenblick*, *het oorlogh*, *de ende*, selfs *dese volcq*. Hierdie onvastheid - wat in die spreektaal nog groter sal gewees het - dateer al uit Middelnederlands en het 'n taalpous soos Huydecoper vereis om daar, altans in die ‘korrekte’ skryftaal, voorlopig paal en perk aan te stel (vgl. Bosman: *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, 2de uitgawe, p. 114).

Die veelvuldige gebruik van *den* in die 1ste naamval: *is den Commandeur uytgegaen*, ens., wys dat die latere afbakening van die *de*- en *den*-gebiede by Van Riebeeck nog nie gegeld het nie.

Die differensiasie van *die* en *de* as aanwysende voornaamwoord en lidwoord is by Van Riebeeck self al grotendeels voltooi - hoewel ook by hom twyfelagtige gevalle voorkom - maar by sommige van sy tydgenote, veral onder die seelui, soos Van Riebeeck se helper, skipper Turver, was dit glad nie die geval nie. Soos bekend, bestaan die *de*-vorm vandag nie in Afrikaans nie. (Vgl. Bosman: *Afrikaans en Maleis-Portugees*, bls. 97 en *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, blss. 92, 105, 109-110.)

Ek sou nog hier kon wys op die onvaste verbuiging van die byvoeglike naamwoord en die besitlike voornaamwoord, die gebrekkige vormkonkordansie (bv. meervoudige subjeks- by enkelvoudige predikaatsvorm) waarop in die voetnote by die teks so af en toe die aandag gevestig word. In die aangehaalde werke en by Kloeke (o.a. blss. 313, 314) is hierdie ‘afbrokkeling van de flexie’ en ‘grenzenloze slordigheid’ (deur De Vooys by Bredero gesinjaleer) reeds uitvoeriger bespreek as ek dit hier kan doen.

'n Afbrokkelingsverskynsel waarop, sover ek weet, nog nie die aandag gevestig is nie, geld die vorme vir die genitiefsverhouding by Van Riebeeck. Naas die ‘korrekte’ vorme soos *des chirurgyns vrou* (24/7/1652, 21/5/1654), *met der metselaars* (meervoud) *hulpe* (17/9/1657), kry ons omskrywinge soos *den capiteyn syn vader* (28/1/1654), *de hoenders hare nesten* (9/12/1652), *de Hottentoos haer leger* (22/8/1654) ens. Maar dat die normale verboë genitief aan die afbrokkel was, sien ons aan vorme soos *den sieckentroosters vrou* (12/3/1652, 6/6/1652), *den opperchirurgijns huysvrouw* (22/7/1652), *den Engelsmans groote boot* (26/12/1655), *'t forts wallen*, *'t forts grachtjen* (18/10/1657) ens., waar die snw. nog normaal verbuig word, maar die lidw. nie; *den* kan hier beskou word as 'n ‘neutrale’ vorm. Wanneer Van Riebeeck skryf: *de schipper ende stuyrluyden.... daghregisters* (27/1/1656), *de vrye luyden huysen* (26/9/1657), dan is daar van 'n genitiefvorm niks meer oor nie en sou ons kan praat van ‘onverboë’ genitiewe. Alleen die woordorde toon aan dat ons hier met genitiefkonstruksies te doen het.

Met die oog op al hierdie defleksieverskynsels in die stadhuistaal van die Hol-

lander Van Riebeeck, kan ons met Kloeke (bls. 313) vra: ‘Wanneer dergelijke chaotische ontwikkelingen reeds aan het groene hout in Holland waren waar te nemen, hoe moest het dan met het Hollands in Afrika gaan?’

Met alle beskeidenheid kan verklaar word dat die teks in hierdie uitgawe betroubaarder is as dié van Brill. Mag dit aanleiding wees vir taalondersoekers om verder te gaan op die weg wat Prof. Kloeke aangedui het.

Die volgende paragrawe oor die styl van die *Daghregister* is van die hand van bogenoemde Dr. Verhage, aan wie hierby daarvoor dank betuig word.

‘I. *Die amptelike karakter van die Daghregister*

Die *Daghregister* is 'n tipiese voorbeeld van die 17de-eeuse amptelike styl. Dit blyk o.a. uit die baie basterwoorde, die rykdom aan swaarwigtige sinsverbande, die talryke gevalle van ongemotiveerde inversie, die groot aantal partisipiale konstruksies, die menigte konjunktiewe en die konsekwente gebruik van die eerste pers. mv. en die derde pers. enkelv. i.p.v. die eerste pers. enkelv. Kenmerkend vir die skrywer se neiging tot oordrywing en sy hang na die deftige is die hoë frekwensie van hierdie amptelike vorme en, in die geval van sinsverbande en partisipiale konstruksies, hulle verswaring.

Die offisiële taal word gekenmerk deur sy uitvoerigheid. Die *Daghregister* is hierop geen uitsondering nie; inteendeel, dit gaan in breedvoerigheid soortgelyke geskrifte van die tyd nog te bowe. Alles is stof vir die verslaggewer se pen waarmee hy “geen de minste debvoiren” gespaar het nie.

Lengte van stof gaan gepaard met lengte van sin. Veral in die gedeeltes handelende oor die neem van besluite, die tref van maatreëls en die uitvoer van instruksies, word baie plek ingeruim vir die “hoe” en die “waarom”. Hierdie nadere toeligtings, wat blykbaar ook moet dien om moontlike besware te ondervang, word, waar doenlik, in- of aangelas. Maar hierdeur skiet die skrywer sy doel verby, want sy poging om die bysake direk in die hoofsaak te betrek, lei tot lang en moeisame sinne wat dikwels nog verder oorlaai word deur kondisionele of beperkende bepalings en bysinne, 'n uitvloeisel van tipiese amptelike omsigtigheid. Hierdie oormatige strewe na duidelikheid en versigtigheid, en die behoefte aan uitdieping maak die styl van die *Daghregister* nog breër en meer analities as die van die deursnee-amptenaar van die tyd.

Dit skyn asof die skrywer behae skep in die “formeer” van lang sinne. So vleg hy graag die datum en weerberig in die sin in, waardeur soms baie geforseerde verbande ontstaan. 'n Ander geliefde procédé is die opeenstapeling van kousale en konsessiewe sinne, gevolg deur die hervattende *soo*, wat soms teruggaan op 'n inleiding van meer as een bladsy.

Al die bogenoemde verskynsels werk saam om die *Daghregister* 'n sterk amptelike karakter te gee. Sy styl is in baie opsigte 'n reliëfkaart van die kanselarystyl:

sy eienskappe (gebreke) is nie slegs sigbaar nie, hulle staan uit as verhogings. Die oorsaak hiervoor moet ons, behalwe in 'n mate van ongeskooldheid, hoofsaaklik soek in die skrywer se te grote stilistiese ambisie. In 'n poging om sy sinne breed aan te voor, veel ineens te wil sê, maak hy sy sinsbou te los en onoorsigtelik. Hy verwater sy styl omdat hy enersyds te veel “sustantie” in een sin wil verwerk en andersyds die vermoë mis om met hierdie stof 'n sin van hegte, eweredige struktuur op te bou; m.a.w. sy sintaktiese bekwaamheid skiet te kort by sy stilistiese ambisie.

2. *Strewe na beknoptheid*

'n Ander kenmerk van die *Daghregister* is 'n strewe na beknoptheid van vorm. Hierdie strewe is nie in teenspraak met die reeds vermelde lus tot uitvoerigheid nie, maar eerder 'n uitvloeisel daarvan. Die skrywer het soveel om mee te deel dat hy herhaaldelik sy toevlug neem tot verkorte of beknopte vorme. Tot op sekere hoogte is dit dus 'n haastigheidsverskynsel. Die strewe openbaar hom trouens nie soseer as kernagtigheid van uitdrukking, bondigheid van segging nie, dan wel as woordbesparing, d.w.s. die weglaat van logies-funksionele woorde soos die verbum finitum, die vanselfsprekende onderwerp, voegwoorde ens., in die gebruik van beknopte of gedronge vorme soos die vooropstaande attributiewe groep met participium of infinitief, en in 'n sug na sametrekking. Ook hier tree 'n neiging tot oordrywing aan die dag. Ons merk dit o.a. aan die baie gevalle van oorspanne sametrekking, die groot getal metonimiese deelwoorde en die verswyging van die subjek waar dit nie goed gemis kan word nie.

3. *Sintaktiese afwykinge*

Die styl van die *Daghregister* is dikwels sleg versorg; dit toon tekens van haastigheid of slordigheid. Die outeur is 'n veelskrywer en 'n snelskrywer wat bowendien geneig is om sy sinne te ooreis. Verskeie van sy lang en ingewikkelde sinne verloop nie logies-korrek nie, ofskoon gevalle van anakolouthon vrywel beperk is tot partisipiale onderbrekings. Hy slaan sonder enige noodsaak oor van die aktief na die passief, veral na partisipiale bysinne. Meermale gebeur dit dat 'n inleidende partisipiale groep sy aansluiting mis, of dat in outonome groepe die participium praesentis dieselfde funksie verrig as die verbum finitum. In die lang uitgerekte sinne kom die relatiewe bysin of partisipiale groep dikwels ver van die antesedent te staan, waardeur die verband uiters los word. As gevolg van die frekwente en ongemotiveerde skeiding van die verbale dele in die bysin ontstaan lomp sinne soos: “dat deselve hadden sien noch een schip seylen”. Verder bevat die *Daghregister* behalwe die gewone, min of meer normale, gevalle van prolepsis heelwat voorbeelde van die volgende soort konstruksie: “buyen - die *sommige* (*veele*) soo fel waren als orkanen -”, wat blykbaar 'n analogiese uitbreiding is van die gangbare vorm met *alle*.

4. *Verhaaltrant*

Ofskoon die skrywer nêrens aan die dwang van die stadhuistaal ontkom nie en sy oorbelaste sinne en te kort sintaktiese vorme die leesbaarheid van sy werk nie ten goede kom nie, wil dit nog geensins sê dat die styl duf en dor is nie. Omdat hy meeleef met sy onderwerp, uiting gee aan sy wisselende stemminge en dus meer is as net 'n nugtere verslaggewer, is sy styl minder objektief as die van die gewone offisiële beskeide. Ook ontlok sy veelsydige belangstelling en sy lus tot uitvoerigheid die skrywer menige passasie waarin hy ons boei deur onderhoudend te vertel oor allerlei wetenswaardighede, interessante gebeurtenisse en komiese insidente. Dan verras hy die leser meermale met 'n pakkende beskrywing, 'n rake tekening, 'n snedige opmerking of pittige gesegde en gee hy blyke van 'n gevoel vir humor. In sulke gedeeltes is hy natuurliker en spontaner, en wen sy verhaal, mede deur die gebruik van 'n tipiese volkswoord of uitdrukking, aan frisheid en lewendigheid.'

f. Geskiedkundige Aantekeninge

Die *Daghregister* van Van Riebeeck is 'n onoortroffe bron van allerlei wetenswaardighede in verband met die land en die klimaat, die plante- en die dierelewe en die inboorlinge van Suid-Afrika in die 17de eeu. Alle vroeëre gegewens was afkomstig van mense wat hoogstens enige weke aan die onbekende en onherbergsame Kaap vertoef het - met uitsondering van die skipbreukelinge van die *Haerlem* wat sowat 'n jaar in hulle sandfort, die 'vasticheyt Zandenborgh', deurgebring het. Nou vir die eerste maal kon die wilde gerugte oor die 'mensgeneeters' en die ryk binnelandse vorste van Monomotapa en Butua, die verhale oor leeus, olifante, renosters, seekoeie, die verslae oor kuste, eilande, baaie, strome en winde ondersoek en bevestig of ontken word. Vir ondersoekers op allerlei gebied, maar natuurlik veral vir die Suid-Afrikaanse historikus, bevat die *Daghregister* 'n groot massa kosbare gegewens wat nou vir 'n groter publiek as tevore toeganklik gemaak word, veral ook deur die publikasie van 'n volledige Engelse vertaling. (Tevore was alleen in Leibbrandt se *Precis of the Archives of the Cape of Good Hope*, *Riebeeck's Journal*, die dagverhaal in uitvoerige vertaalde uittreksels vir Engelse lesers beskikbaar.)

Vir die redaksie van hierdie vertaling van die *Daghregister* is Dr. H.B. Thom, professor in die geskiedenis aan die Universiteit van Stellenbosch, verantwoordelik. Van sy geskiedkundige aantekeninge word ook in die Nederlands-Afrikaanse dele gebruik gemaak. Na hierdie aantekeninge word in die teks verwys deur middel van superieure *letters*, terwyl die superieure *syfers* in die teks slaan op die voetnote.

D.B. BOSMAN
Den Haag, 1951.

Lys van illustrasies

	pp
Jan van Riebeeck	Frontispies
Aanhef *Daghregister*, Kopie H	XXXI
Aanhef *Daghregister*, Kopie HA	XXXII
Inskrywing van Van Riebeeck in Kopie HA	XXXIII
Drie verskillende Weergawes van die Aantekeninge vir 9 en 10 Maart 1653	XXXIV, XXXV
Begin van die Reis	5
De Hooffden	5
Noordsee en Kanaal	6
Roete tussen die Kanariese Eilande deur	6
Oost-Indisch Huys	*teenoor* 16
't Fort de Goede Hope	*teenoor* 26
Fort en Tuine	*teenoor* 27
Haakbusskutter	*teenoor* 30
Redout Duynhoop	*teenoor* 190
Voorbeeld van Van Riebeeck se Handskrif	*teenoor* 206
Saldanhabaai	*teenoor* 350
Gesig op Kaap die Goeie Hoop, omstreeks 1655	*teenoor* 366
Die End van die Reis	*agter* 474
Van Riebeeck se Roete van Texel na Tafelbaai	*agter* 474

Lys van werke verkort aangehaal in die note

BRILL, W.G.: *Dagverhaal van Jan van Riebeek*, I-III, Utrechtsch Historisch Genootschap. 1884-1893.

DE HAAN, F.: *Priangan*, I-IV, Batavia, G. Kolff & Co. 1910-1912.

GODEE MOLSBERGEN, E.C.: *De Stichter van Hollands Zuid-Afrika*, *Jan van Riebeeck*, Amsterdam, S.L. van Looy. 1912.

KLINKERT, H.C.: *Nieuw Maleisch-Nederlandsch Zakwoordenboek*, Leiden, E.J. Brill. 1910.

KLOEKE, G.G.: *Herkomst en Groei van het Afrikaans*, Leiden, Universitaire Pers. 1950.

LEIBBRANDT, H.C.V.: *Precis of the Archives of the Cape of Good Hope*, Cape Town, W.A. Richards & Sons. 1898-1900.

NZAT, *Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift*, Kaapstad.

SCHOLTZ, J. DU P.: *Uit die Geskiedenis van die Naamgewing aan Plante en Diere in Afrikaans*, Kaapstad, Nasionale Pers. 1941.

THEAL, G. MCCALL: *History of South Africa*, 1652-1724, London, Swan, Sonnenschein & Co. 1897.

WNT, *Woordenboek der Nederlandsche Taal*.

N.B. Superieure syfers in die teks verwys na note aan die voet van die bladsy, superieure letters na note agter die teks. Superieure *syfer* en *letter* dui op al twee die soorte note.

Daghregister

DAGHREGISTER, gehouden bij den oppercoopman[(a)] Jan Anthonisz. van Riebeeck, vertrocken[+] per de schepen *Drommedaris*, *Reijger* ende *Goede Hoope*[(b)] voor opperhooft naer Cabo de boä Esperance, in dienst van de Generale Vereenighde Nederlantsche G'octroyeerde Oostindische Comp. uijt Texel, van de Camer Amsterdam[(c)].

[+]Kol. Arch. 3966[1.] Gecolla <tionneerd> Folio 26

Eindnoten:

(a) Toe Jan van Riebeeck in 1647 uit die Kompanjiesdiens ontslaan is, het hy reeds tot die rang van 'Koopman' geklim. Sy benoeming tot Kommandeur van die Kaapse verversingspos het vir hom die rang van 'Koopman en Opperhoofd' meegebring, en hiermee is dan toe ook die salaris van 'n 'Opperkoopman' aan hom toegeken. Sien Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 72.

(b) Van Riebeeck se bekende vlootjie. Die *Drommedaris*, die grootste van die drie skepe, was die vlagskip, waarop die Kommandeur self gevaar het. Dit was 'n skip van ongeveer 200 ton, en, ofskoon onbeduidend klein volgens ons hedendaagse maatstawwe, is dit in die middel van die sewentiende eeu as 'n boot van redelike grootte beskou. Die *Reijger*, 'n fluitskip, was heelwat kleiner; die *Goede Hoope*, 'n jag, was weer veel kleiner as die *Reijger*. Sien bv. Leipoldt: *Jan van Riebeeck - a Biographical Study*, p. 98; Oosthoek's *Encyclopaedie*, VI, p. 593; en Kuipers' *Encyclopaedisch Woordenboek*, II, p. 676.

(c) Die Nederlandse Oos-Indiese Kompanjie was in ses 'kamers' georganiseer (t.w. Amsterdam, Seeland, Rotterdam, Delft, Hoorn en Enkhuizen), waarvan Amsterdam verreweg die grootste en rykste was. Vgl. die oktrooi (Artt. 1 en 2) van die Kompanjie by Cornelis Cau: *Groot Placaet-Boeck vervattende de Placaten*, *Ordonnantien ende Edicten van de Doorluchtige*, *Hoogh Mog. Heeren Staten Generael* etc., I, p. 530. Sien ook Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick der administrativen*, *rechtlichen und finanziellen Entwicklung der niederländisch-ostindischen Compagnie* (Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, Deel XLVII, 3de Stuk), pp. 19-26. Texel was die hawe vanwaar die skepe van die kamer Amsterdam gewoonlik na Oos-Indië vertrek het.

December <anno> 1651
In 't schip den *drommedaris*

Adij[2.], 14*en do.*, omtrent 2 uijren na den middagh, ongestadigh, buyigh, regenachtigh weder ende de wint westelijck sijnde, is gemelten Riebeeck met sijn familie uijt de stadt Amsterdam vertrocken, hebbende alvooren ten clocke elff uijren sijn laetste affscheijt genomen van de E.[3.] Heeren Bewinthebberen[(d)] soo op de reeckencamer als in het slaghthuijs der voorsz.[4.] Camere[5.] ende quam

1. Die berus in die Rijksarchief in Den Haag en word gevind in die ....(beginnende met 1653), geklassifiseer onder (beginnende met no. 3966, folio 26).
2. Ital. *addì*, *a dì*, op die dag, die....(voor 'n datum).
3. Gewone afkorting van *Edele* of *Edelheyt* (*Edelheden*); *Haer E.* dus *Haer Edelen* of *Edelheden*.
4. Dikwels voorkomende afkorting van *voorschreven* (soms *versz.* vir *verschreven* in dieselfde betekenis van: voorgenoemde).
5. nl. die Kamer van Amsterdam, die belangrikste van die ses Kamers waaruit die Nederlandse Oos-Indiese Kompanjie saamgestel was. 'Het oudste gedeelte van het "Oost-Indisch Huys" (thans Oude Hoogstraat 24) werd genoemd het "Slagthuis"; oorspronkelijk was dit het Stads-Bushuis (d.w.s. wapenhuis, arsenaal. - D.B.B.)..... Bij de verbouwing in 1634 is sprake dat de rekenmeesters een ruimte in het midden tot hun beschikking krijgen. De "Heeren van de Rekenkamer" hadden dus een eigen vertrek.' (Mededeling van die Gemeente-archivaris van Amsterdam).

den 16*en do.*, in de Balgh[6.] aen 't schip den *Drommedaris* aen boort, naedat 's Maendaeghs te vooren in de volle vergaderinge der welgemelte Heeren Bewinthebberen ter presentie van alle de schippers, Claes Both, Reijnier Egbertsz., Davit de Coninck ende Jan Hooghsaet, sijn demissie[7.] hadde becomen ende bevel gecregen om op 't schip den *Drommedaris* de vlagge ende 't commando te voeren over de affgaende schepen, volgens extract van resolutie den 4en December bij hooghgedachte vergaderinge der welgenoemde Heeren Bewinthebberen daerover genomen[(e)] ende denselven Riebeeck door de gecommitteerde Heeren Bewinthebberen, Rogh ende de Lange, in Texel naegesonden ende ter hant gestelt.

Sondagh, 17*en do*. voer gemelten Riebeeck aen 't schip den *Walvis* bij d' Heeren Roch ende de Lange,[(f)] Haer E. voordraegende dat den hovenier, Hendrick Boom[(g)], abusivelijck op ons schip was gecomen ende dat wijlieden noch van water off bier voor de reijs niet versien en waren[8.].

Weijnich tijts daernae wederom gekeert sijnde, coomen voorsz. Heeren selffs aen[+] den *Drommedaris*, welcke den hovenier, ten behoeve van sijn familie, een camerken [+]26v

6. Vaargeul tussen Wieringen en Texel.
7. afvaartbevel of, soos dit in die *Daghregister* dikwels heet: ‘affscheyt’.
8. nog nie van water of bier vir die reis voorsien was nie.

ordonneerden te maecken, voorbij de bottelerije[1.], nae 'twelcke Hare E., eenige verdere ordre gestelt ende gegeven hebbende, wederom sijn vertrocken.

18*en do.*, schoon weder met een Zuijdelijcke wint. Cregen een lichter[2.] aen boort, daer schipper op was Jacob Gerritsz., met verscheyde provisien ende branthout voor de reijs, cajuijt[3.] ende dagelijcksch gebruijck, dat desen dagh noch altemalen overgenomen ende wel ontfangen is, behalven een ancker brandewijn, volgens advijs per missive aen d' Heeren Bewinthebberen tot Amsterdam gesonden, gelijck bij de copie in ons brieffboeck can naegesien worden.

19*en do.*, wint als voren met hard weder. Bracht ons d' E. Heer Roch op de middagh, 't weer wat bedaert sijnde, de doos met pampieren[4.(h)] aen boort, neffens de monsterrolle van 't volck.

20*en do.*, smorgens fraij, bequaem weder, 't luchjen als boven. Deden den lose[5.] monsteringe ende bevonden ons volck compleet ende accorderende, behalven een jongen die sonder kennisse van Bewinthebberen aen boort gecomen was ende daeromme weder weghsonden.

Op dato quam d' E. Heer Rogh wederom aen boort, medebrengende extract uijt de resolutie van den 4en deser by de E. Heeren Bewinthebberen ter Camere van Amsterdam genomen[(i)], ten eijnde voorsz. Riebeeck op den *Drommedaris* de vlagge voeren ende 't commando hebben soude over de affgaende[6.] schepen, nevens originele missive ende ordre[(j)] van deselve Camer, dat bij desselffs afflijvigheijt[7.] den schipper Davit de Coninck in sijn plaetse als opperhooft aen de Caep soude verblijven.

Omtrent de middagh (de lootslieden[8.] aen boort wesende) sijn met een Suijelijcken[+] wint uijt de Balgh onder zeijl gegaen nae Texel, daer wy Gode loff des avonts [+]27 nevens den *Reyger* op 9 vadem wel ten ancker quamen.

21 *do.*, schoon weder met een soet coeltjen[9.] uijtten Zuyen.

22 *do.*, idem met stilten. Desen verleden nacht was het jacht de *Goede Hoop* uyt de Balgh mede by ons in Texel ten ancker gecomen, ende hebben den schipper, Symon Turver, van 't jacht aen ons boort gecomen synde, toegetelt 50 Ra.[10.] van achten in spetie[11.], tot nodige verversinge t' employeeren, volgens ordre van d' E. Heeren Bewinthebberen, waervan recepisse[12.] aen Riebeeck gepasseert ende reeckeninge te doen belooft heeft.

's Avonts begond[13.] een cleyn luchtjen te wayen uytten N. Oosten.

1. Provisiekamer, spens.
2. vaartuig met weinig diepgang om provisie, water, ens. aan te voer.
3. offisiereverblyf.
4. nl. die instruksies vir die reis.
5. voorlopige.
6. vertrekkende.
7. d.w.s. in geval van die afsterwe van Van Riebeeck.
8. In die teks staan *lootsl*. Dit kan opgelos word as *lootslieden* of *-luyden*. Die vorme *lieden* en *luyden* kom albei voor.
9. fris wind.
10. Afkorting van *Realen*. 'n *Reaal van achten* was 8 *schellingen* werd, 'n *schelling* 6 *stuyvers*, dus ongeveer 4s. 6d.
11. in muntvorm, waarskynlik silwer.
12. ontvangsbewys, kwitansie.
13. Vir *begon 't* of *begont* met 'n epentetiese dentaal, soos dikwels in die *Daghregister*. Vgl. Afr. *oond*, *genant*.

23 *do.*, 's morgens stil ende 't luchtjen Oostelyck. Op den dagh[1.] labbertjens[2.] coelende is de ganssche vloote coopvaerdyschepen uyt Texel onder zeyl gegaen, ende sommige in zee geraeckt, doch veele moeten binnen blyven ende anckeren.

Op den middagh quaemen d' E. Heeren Roch ende de Lange aen boort, onse laetste demissie ende ordre gevende, om metten eersten[3.] (de lootsluyden aen boort crygende) onder ons drien, namentlyck den *Drommedaris*, *Reyger* ende *Hope* in zee te lopen, sonder na[4.] den *Walvis*, ofte *Oliphant* te wachten[(k)], alsoo deselve, vermits 't magere[5.] water niet uyt de Balgh, veel min nevens ons, tot leetwesen buyten coste[6.] comen.

's Nachts cregen noch een lichter met diverse provisien over.

Sondagh, 24 *do.*, 's morgens de wint Oostelyck ende de lootsman aen boort crygende, syn wy omtrent de middagh in den name des Heeren met den *Drommedaris*, *Reyger* ende *Hoope* in compagnie van een seer groote vlote coopvaerdyschepen onder seijl gegaen, ende des avonts een uyr nae sontsonderganck, Gode loff, alle geluckelyck buyten Texel in zee geraeckt, als wanneer onsen cours S.West ende S.W. ten Z. aen[+] stelden nae de Hooffden[7.].

Kersdagh, 25 *do.*, de wint noch al oostelijck, somtijts ½ streeckjen nae 't Zuijen [+]27v
ende altemets sooveel na 't Noorden, fris doorcoelende[8.], gisten van 't Texel aff geseilt te hebben met een S. west behouden cours 26 mijlen[9.] ende te wesen tusschen de Polder[10.] ende 't Gom[11.], daer 't tegen den avont met de gansche vloot onder de wint[12.] lieten leggen ende de ganschen nacht bijhielden, tussen de 20 ende 30 vadem, off ende aen[13.], om buijten prijckel van de Vlaemsche banken[14.] te blijven.

26 *do.*, wint als voren, doch slapjens. Was de gansche vloot vrij[15.] van den anderen verspreyt, alsmede de fluijt den *Reijger* ende 't jacht de *Goede Hoope* van ons affge-

1. *op den dag*, oordag, later op die dag (WNT, d.w.s. *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, III, 2213, onder δ). Herhaaldelik by Van Riebeeck. In dié betekenis vandag ongebruiklik.
2. saggies, floutjies. Die adv. *labbertjens* nie in WNT nie. Die adj. *labber* kom dikwels by v.R. voor.
3. *metten eersten*, so gou as moontlik, met die eerste geleentheid.
4. *op* in teenswoordige Ndl. *Wachten na*, *nae*, *naer* is gebruiklik in 17de-eeuse Ndl.
5. lae.
6. Verlede tyd van *cunnen*, *connen*.
7. Die Hoofde in die Nou van Calais.
8. flink waaiende; 'n 'coelte' is 'n taamlike sterk wind. *Aencoelen* beteken: opsteek, sterker begin waai, Fr. *fraîchir*, Eng. *freshen*.
9. 'n Hollandse myl was nominaal 2000 roede, 'n roede 12 voet, sodat 'n Hollandse myl ongeveer 8000 tree, of sowat 4½ Engelse myl was. Dikwels is die Hollandse myl gereken as 'n uur gaans.
10. In *Paskaart van de Noordzee* van Pieter Goos (ed. 1676) word aangegee: *'t clif Polder* teenoor *Goeyng* (kyk volgende nota). *Polder* en *Goeyng* is albei sandbanke, ten ooste van Duins (Eng. Downs). *Clif*, *klif* beteken: steilte, bodemverheffing (ook in die see). Kyk WNT, s.v. *klif* (I).
11. '*Gom*, *Goem* is de oude Holl. naam van de Goodwin Sands, welke de reede van Duins aan de O.-zijde begrenzen' (*Tresoor der Zee- en Landreizen*, bewerk deur D. Sepp, in die werke van die Linschoten-Vereeniging, s.v. *Goem*). Damsteegt: *Nieuwe Spiegel der Zeevaart*, bls. 182, gee allerlei vorme van die Eng. *Goodwin* in Ndl. tekste, o.a. *Goem*, *Goeyingh*, *Go(e)dinck*, *Godingen*, *Goych*. Ons kan ons die ontwikkeling min of meer as volg voorstel: *Goodwin* > *Goewin* > *Goewem* > *Goem* enersyds en *Goodwin* > *Goeding*(*en*) > *Go*(*e*)*dinck* > *Goeying*, *Goeyng* > *Goych* andersyds.
12. *onder de wint*, met die wind van die walkant.
13. *off ende aen*, heen en weer - om op dieselfde hoogte te bly.
14. sandbanke teenoor die Vlaamse kus.
15. taamlik, nogal. Word dikwels so gebruik in die *Daghregister*.

raeckt, werdende op den dag heel stil, sulcx dat niet sonders[1.] advanceerden; echter sagen omtrent middagh den hoeck van Calis[2.], die wij tegen den avont S.S. west ende oock S.W. ten Westen 4 à 5 mijlen van ons peijlden, gissende met een Zuijtwestencours 'tsedert gister niet boven 10 mijlen gevordert te sijn.

Savonts noch al stillekens, praijden[3.] een Farnambocqs-vaerder[4.], die onse compagnie versocht, ende seijde een glas verleden[5.] de fluijt ende 't jacht voornoemt (onder de menichte van schepen halff verdwaelt sijnde) aen stuijrboort van ons gesien had.

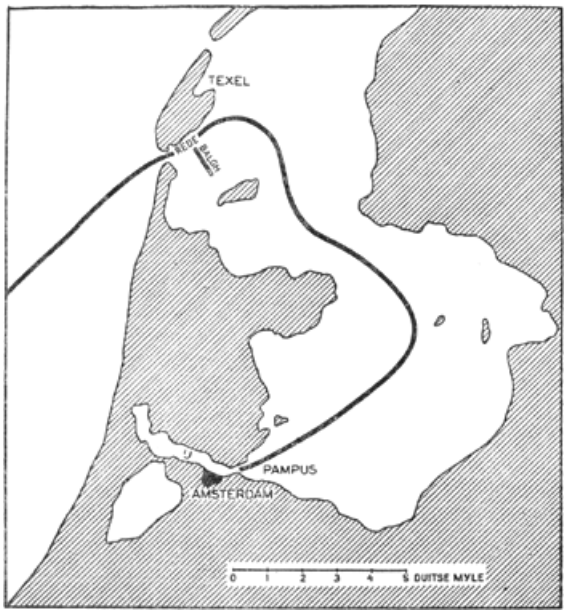
Omtrent 4 glasen in d' eerste wacht[6.] cregen een luchtjen uijtten N.N.westen, waermede, Gode loff, in de hondewacht de Hooffden passeerden.

27 *do.*, smorgens de wint N.N.west fris doorcoelende, hadden de fluijt ende 't jacht weder in lij[7.] aen backboort bij ons, ende praijden 't jacht, welck last gaven d'opperhoofden van den *Reijger* te gaen seggen dat maecken soude op ons te[+] passen ende bij ons te blijven; steeckende de boijers[8.] ende Rouaensvaeders[9.] [+]28 in groote meenichte na de France cust, ende wij West ten Zuijen ende W.S.W. onder 't opper[10.] 2 à 2½ mijl van de cust van Engelant heen; insgelijcks mede de gansche Straetse[11.] ende Lixboase[12.] vlote die malkanderen inwachteden, gaende wijlieden onsen gangh, passeerende met goede voorspoet smiddaghs den hoeck van Bevesier[13.], ende snachts in de eerste wacht 't eijlant Wight met moij weder ende betogen lucht.

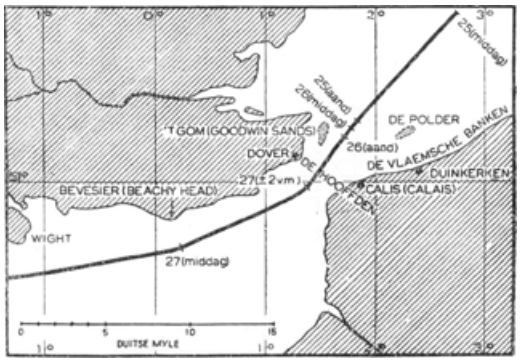
28 *do.*, de wint noordelijck met redelijcke voortgangh; sagen smorgens geen lant, maer des avonts vernamen nae onse meeninge 't lant van Goudtstaert[14.], de wint uijtten N.Westen met tamelijcke coelte ende moij weer. Lieten de seijnbrieven met de sloep door den opperstuijrman aen de *Reijger* ende *Hoope* brengen. Gisten dit etmael met een West-ten-Zuijen-cours geseijlt te hebben 29 mijlen.

29 *do.*, de wint als voren, edoch op den middagh westelijck lopende met dijsigh ende mistigh weder, sulckx dat wij niet boven S.W. costen behouden ende dierhalven de France cust tusschen de Kiscas[15.] ende Eijsant[16.(l)] seer nae gisten te comen, ende alsoo wij Eijsant met dese cours niet costen boven seijlen, resolveerden 't over d' andere bouch te leggen na de cust van Engelant, gelijck wij (5 glasen na den

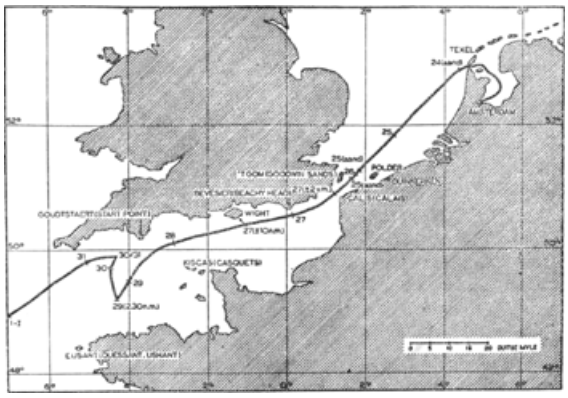
1. nie besonder nie, nie veel nie.
2. Calais.
3. het aangeroep.
4. skip wat op Pernambuco vaar.
5. *een glas verleden*, 'n halfuur gelede. (Die sandloperglas het in 'n halfuur leeggeloop). 'n *Wacht* het 8 ‘glasen’ of 4 uur geduur: die *hondenwacht* van 12 tot 4 uur in die nag, die *dagwacht* van 4 tot 8, die *voormiddagwacht* van 8 tot 12 uur in die voormiddag, die *na-* of *achtermiddagwacht* van 12 tot 4, die *platvoetwacht* van 4 tot 8 uur in die namiddag en die *eerste wacht* van 8 tot 12 uur in die nag.
6. d.w.s. om 10 uur in die aand.
7. *in lij*, onder die wind.
8. *boeier*, hoog ‘opgeboeide’, opgetuigde vaartuig.
9. skepe wat op Rouaan vaar; *-vaeders* vir *-vaerders*. Vgl. nog *thuysvaders* onder datum 30 Maart 1654 in brief van Van Riebeeck.
10. opperwal, d.w.s. beskutting.
11. van die Straat van Gibraltar, d.w.s. van die Middellandse See.
12. van ‘Lixboa’, d.w.s. Lissabon.
13. teenswoordige Beachy Head.
14. d.w.s. Start Point.
15. Les Casquettes, eilandjies in die kanaal by Alderney.
16. Frans *Ouessant*, Eng. *Ushant*.

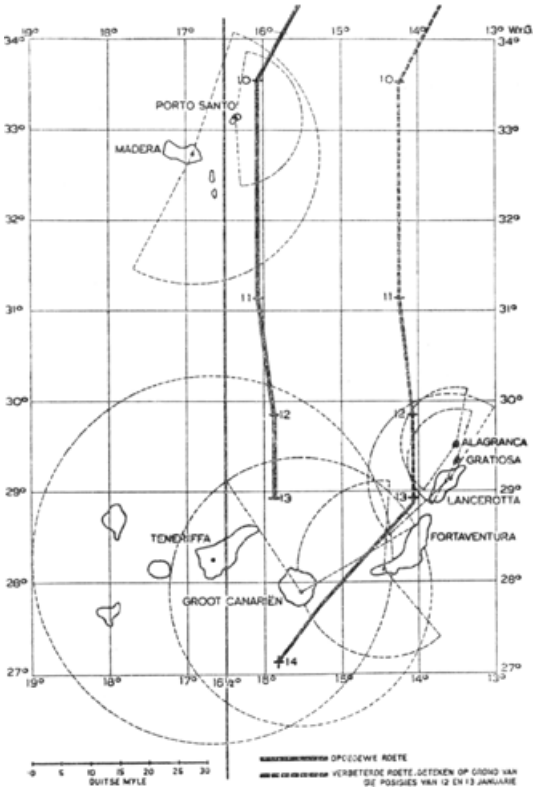
BEGIN VAN DE REIS

DE HOOFFDEN

NOORDSEE EN KANAAL
Posisies sonder nadere tydsbepaling het betrekking op 12 u. middag

ROETE TUSSEN DIE KANARIESE EILANDE DEUR

middagh sijnde) deden, de wint meest N.West, somtijts een streeck off 2 uijt- ende inschietende, soo dat wij omtrent N.N.West schuijns in d' Engelse wal over stuijrboort stevende.

Dit etmael nae gissinge Z.W. ten westen 16 mijlen geseijlt.

30*en do.*, de wint noch al westelijck ende W.N.W. seer hard aencoelende, bevonden[+] ons schip soo rancq[1.] te wesen dat wij geen seijl costen voeren, derhalven groote swarigheijt door de ranckte scheen te duchten, waeromme d' opperhooffden [+]28v van den *Reijger* ende *Hope* aen boort ontbooden[(m)], ende in derselver presentie onse scheepsofficieren, welcke altsamen verclaerden niet mogelijck was met soo een ranck schip hard weer aff te cunnen staen[2.], ende dat men licht met een swaren worp van zee soude cunnen omgesmeten worden, weshalven eenparigh, hoewel ongaerne, nochtans nootswegen, resolveerden een haven aen de cust van Engelant te soecken ende aldaer soo veel steen tot ballast te halen als wij nodigh souden achten om 't schip behoorlijck te stijven; des onsen cours noorlijck ende N. ten oosten derwaerts over schickten, ende ijder weer nae boort voer. Maer savonts d' eerste wacht nauwelijcks uijt sijnde, cregen den wint N.N.oost, waeromme (d' Engelse wal niet cunnende beseijlen) met dien goeden wint uijtwaert aen 't Canael aff, west ende W. ten noorden, over lieten staen, op hope den Almogenden ons den goeden wint soude laten behouden tot wij buijten prijckel[3.] van vijanden waren, om alsdan wat geschut omlaegh te brengen tot stijvinge[4.].

Sondach, *ultimo do.*, de wint noch al Noordelijck, doch wat nae 't oosten, vrij harder doorcoelende, den cours west ende W. ten Zuijen met frisse voortgangh.

Savonts begond vrij harder aen te waijen, sodanigh dat de marsseijls in moesten, ende cregen omtrent 8 glasen in d' eerste wacht soodanigen worp van een zee, dat 't schip heel op een sijd gesmeten wiert, tot geen cleijne alteratie[5.] van alle die scheep[+] waren, alsoo vermits de ranckheijt des schips groote vrese hadden van omvallen, daer ons den Almogende dese tijt[6.] noch voor bewaert heeft, maer leet [+]29 grootelijcks sijn prijckel[7.] alsoo 't desen nacht al bleeff continueeren met harde kaecken[8.] ende buijen uijtten Noorden ende N.N.oosten, sulcx dat wij 't ter nauwer nooth met cleijne huijck ende schoversijls sonder bonnets[9.] costen gaende houden.

Eindnoten:

(d) d.w.s. van die bewindhebbers (of direkteure) van die kamer Amsterdam.

(e) Hierdie ‘extract van resolutie’ van 4 Desember 1651 is te vinde in C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 37. Kaapse Argief.

(f) Die Kompanjie het hom dikwels bedien van ‘gekommitteerde bewindhebbers’, d.w.s. direkteure wat spesiale opdragte ontvang en gewoonlik twee-twee saam opgetree het, soos Rogh en De Lange hier gedoen het. Sien bv. Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick* etc., pp. 34-37.

(g) Hendrick Boom, wat as tuinier saam gegaan het, sou later aan die Kaap een van die eerste vryburgers - en ook een van die eerste burgerrade - word. Onder die veertien ondertekenaars

1. onvas, topswaar.
2. *aff te cunnen staen*, deurstaan, uithou.
3. perikel, gevaar; baie gebruiklik in die *Daghregister*.
4. vaster, minder ‘rank’ te maak.
5. skrik.
6. hierdie keer; vgl. Eng. *this time*.
7. *leet grootelijcks sijn prijckel*, het groot gevaar geloop.
8. rukwinde.
9. byseile.

van die eerste vryburger-petisie (22 Desember 1658) staan sy naam tweede - hy het met 'n merk geteken, want hy was, soos verskeie ander vryburgers en trouens ook baie mense in Europa in hierdie tyd, nie skryfkundig nie. Vgl. *Dagverhaal*, 23 Desember 1658.

(h) Die ‘doos met pampieren’ het, soos 'n mens sou verwag, verskeie dokumente bevat, o.a. 'n reglement teen die onwettige privaathandel, lyste van gereedskappe en kaarte, instruksies vir beamptes, fakture van goedere en 'n instruksie in verband met die brandspuit. Maar daarin was ook voorwerpe van 'n ander aard, soos die sleutel van die medisynekis en 'n model van 'n roer, wat in tyd van nood vervaardig kon word. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 75, noot 1.

(i) Vgl. noot e hierbo.

(j) Hierdie ‘originele missive ende ordre’, waarvolgens neergelê is dat Van Riebeeck, indien hy te sterwe sou kom, as Kommandeur aan die Kaap deur David de Coninck opgevolg sou word, is te vinde in C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 25. Kaapse Argief. Vanweë die gevare aan die lang seereise verbonde, was dit die gebruik van die Kompanjie om op hierdie wyse vir suksessie van sy buitelandse gesagvoerders voorsiening te maak. Soms is vir 'n tweede, 'n derde en selfs 'n vierde opvolger gesorg. Sien bv. Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, I, pp. 20-21 (Instruksie vir Pieter Both, 1609).

(k) Die *Walvis* en die *Oliphant* was oorspronklik deel van Van Riebeeck se vloot. Hulle het egter tien dae ná hom Holland verlaat en, na 'n rampspoedige reis, sowat 'n maand ná hom in Tafelbaai aangekom. Sien *Dagverhaal*, 7 Mei 1652; Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 75; en Leipoldt: *Jan van Riebeeck*, p. 98.

(l) In hierdie verband deel P. Serton, professor in Geografie aan die Universiteit van Stellenbosch, my as volg mee: ‘'n Reguit lyn van die Casquets na Ouessant, twee vooruitgeskowe eilandsposisies, vorm 'n soort veiligheidsgrens: solank die skipper daarbuite bly, is hy veilig; kom hy daarbinne, dan word dit twyfelagtig of hy by westelike wind daarin sal slaag om rondom Ouessant heen te kom. Sodra dus die wind meer westelik word, moet maatreëls getref word om hierdie gevaar te vermy’.

(m) Oor die kwessie van die rankheid van die *Drommedaris* is dus 'n vergadering gehou van die Breëraad, d.i. die hoogste gesagvoerende liggaam van die vloot, wat bestaan het uit die Kommandeur (Van Riebeeck), as Voorsitter, en die vernaamste bevelhebbers van die *Reijger* en die *Goede Hoop*. Sien notule van dié vergadering, C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, p. 2. Kaapse Argief. Hierdie notule is deur Van Riebeeck eiehandig geskryf. Vgl. die handskrif daarvan met dié van twee ander stukke wat hy ciehandig opgestel het, t.w. a) 'n brief, d.d. 15 Maart 1660, aan die kamer Amsterdam oor sy eie, persoonlike sake ('n foto-grafiese reproduksie hiervan het ek uit die Algemeen Rijksarchief, Den Haag, vir die Kaapse Argief verkry); en b) 'n ‘Secreet Zeijn’, d.d. 28 Maart 1661, in verband met die aankoms van die Kompanjie se kosbare retoerskepe in Tafelbaai. C. 410: *Inkomende Brieven*, 1660-1668, p. 216. Kaapse Arg.

Januario anno 1652

Adij, *primo ditto*. Nieuw Jaers-dagh, den wint noorden ende N.N.oost noch even hard, ongestuijmich ende buijachtigh met hagel, snee ende oock regen; lieten 't al met cleijne schoverseijls als boven W.S.West heen loopen, sulcx dat wij smiddags geen perfecte hooghte cunnende nemen, gisten te wesen op 49 gr. 2 min. Noorder-

breete, ende lenghte 9 gr. 37 min.[1.], mitsgaders g'advanceert dit etmael 30 mijlen.

2*en do.*, fraij, bedaert weder, de wint noorlijck ende W.N.west, cours Z.W., somtijts stilte, doch meest redelijcke coelte; sulcx dat wij smiddaghs gisten te sijn op 47 gr. 37 min. ende g'advanceert dit etmael 30 mylen, lenghte 7 gr. 40 min.

Desen nacht hadden de wint somtijts wat variabel, maer tegen den

3*en do.*, op den dach (cours als voren sijnde) begond weder uijtten noorden een fraije topseijlscoelte te waijen, maer moesten tot ons leetwesen, vermits de ranckte[+] des schips, de marsseijls innemen ende de schoverseijls strycken, tot ons groot [+]29v verdriet, alsoo d' andere schepen hare marsseijls meest ten naesten bij in top voerden, ende tot groote vercortinge[2.] van de reijse nae[3.] ons wachten moesten, sijnde op 't hoogste beclaeghlijck dat de dienaers ofte sjouwers[4.] van d' E. Comp. in 't vaderlant soo weijnigh na de wel gevende[5.] ordre van d' E. Heeren bewinthebberen passen op 't affladen ende stuwen[6.] van de scheepen, waerdoor Comps. goet ende sooveel sielen in prijckel worden gestelt, want soo haest comt qualijck een degelijcke wint in de seijlen, off 't schip valt soodanigh op sijde, dat het schijnt te willen omvallen, sulcx dat wij seer besorghlijck[7.] varen; ende ingevalle ons Godt Almachtigh niet met soodanigen goeden wint in 't afflopen van 't Canael en hadde begenadight, souden nootsaeckelijck een haven in Engelant moeten soecken hebben om ballast in te nemen, tot groot verachteringhe onser voijagie ende ondienst van d' Comp.

Op den middagh de wint wat sachter waijende, maeckten de marsseijls weder bij, ende cregen goede hooghte op 45 gr. 6 min., langhte 6.28. Waren dit etmael met een Z.W. ten Zuijen behouden cours[8.] g'advanceert 22 mylen.

Tegen den avont sagen een zeijl, dat ons inwachteden, maer ons verkent hebbende, stack het by de wint van ons aff, waeromme 'tselve gisten te wesen een Turck, Biscaijer[9.] off ander rover[(a)].

4 *do.*, de wint westelijck ende wel soo Noorlijck, cours Z.W. ende Z.W. ten westen. Hadden smiddaghs hooghte op 43 gr. 40 min. ende met een Z.W. ½ westelijck behouden cours geseijlt 27 mijlen, gissende Cabo Finistre[(b)] op sij te hebben.

[+] 5*en do.*, smorgens den wint W.Z.W. hard aencoelende, waerdoor de marsseijls innemen ende schoverseijls strijcken moesten, ende alsoo wij niet boven 14 à [+]30 15 mylen gisten buyten de wal te wesen, ende de wint meer ende meer bestont te scharpen[10.] ende vreese hadden deselve dus hard ende scharp noch wel eenigen tijt mochte continueeren, daerdoor heel op de wal vervallen souden, vonden goet bijtijts over de ander boegh te wenden om weder terugge boven Finistre te geraecken ende aldaer ruijmer sop[11.] te vinden.

1. d.w.s. met die midde van Tenerife, 16½° W. van Greenwich, as nulmeridiaan.
2. Skryffout vir *verachteringe* (vertraging), soos 'n reël of tien verder.
3. op.
4. lasdraers, laaiers.
5. goed gegewe.
6. laai.
7. sorglik, benoud.
8. *behouden cours*, ‘de door verschillende gestuurde koersen verkregen algemeene richting en afstand’ (WNT).
9. skip uit die Golf van Biskaje.
10. *bestont te scharpen*, begin draai het in die rigting van 'n teenwind.
11. meer ope see.

Maer waren qualijck een uijr gewent, off Godt de Heere dede het harde weder affnemen ende verleende ons eenen goeden W.N.Westen-wint, waermede wij 't weder overleijden[1.] ende Z.W. ten Westen aen gingen om met het bequame weder boven de Barlaijes[2.] te seijlen, maeckende ten dien eijnde de marsseijls wederom bij.

Dit etmael gisten te wesen op 42 gr. 26 min. ende met een S.S.oost behouden cours geseijlt te hebben 20 mijlen. Snachts liep den wint N.W. met topseijlscoelte.

6 *do.*, de wint weder W. ten Zuijen ende W.S.West met redelijcke topseijlscoelte.

7 *do.*, de wint W.N.W., buijachtigh; hadden hoogte op 39 gr. 20 min. ende geseijlt met een Z.W. ten Zuijen behouden cours na gissingh 26 mijlen, mitsgaders de Barlaijes oost ende oost ten Noorden 35 à 36 mylen van ons.

Heden is overleden[(c)] Tijmon Jansz. van Amsterdam, timmerman, van 't water[3.] dat int vaderlant al onder de leden heeft gehadt, ende is des avonts nae scheepsgebruijck over boort geseth. Vorders weten, Gode loff, noch van sonderlingh geen sieckte[4.] onder 't volck.

Snachts de wint als voren maer wat harder, soo dat wij maer met schoverseijls[+] costen seijlen. [+]30v

8*en do.*, wint als vooren, stijff doorcoelende, maeckten de marsseijls weder bij, doch met groote besorghtheyt. Smiddaghs hooghte bevonden 37 gr. 42 min., lanckte 2 gr. 5 min. ende geseijlt S.S.W. 28 mijlen.

Geraeckten heden boven Cabo Vincent[(d)], en begond[5.] savonts vrij hard te waijen, dat de marsseijls in moesten, nemende in de nacht soodanigh toe, dat noch in d' eerste wacht de schoverseijls ende besaan gestreecken wiert.

9*en do.*, van de hondewacht aff de wint N.West, frisse topseijlscoelte; smiddaghs bevonden hooghte 35 gr. 52 min., langhte 1 gr. 9 min., ende geseijlt Z.Z.W. behouden <cours>, nae gissingh 29 mijlen.

10*en do.*, buijachtige westelycke wint; smiddaghs hooghte bevonden 33 gr. 30 min., lenghte o gr. 24 min., ende nae gissinge geseijlt S.W. ten Westen ende S.S.W. 36 mijlen; des wij gisten des avonts Madera[(e)] op sij te hebben, maer sagen geen lant.

11*en do.*, wint ende weer als vooren, bevonden hooghte 31 gr. 6 min., langhte ut supra[6.], ende geseijlt Zuijen 38 mylen.

Smiddaghs wilde den Guinees-vaerder (de *Lieffde*[(f)] genaemt) van ons aff, als mede den Brasils-vaerder[(g)], die sonder waerschouwen deurgingh, onaengesien[7.], omtrent de Hooffden noch wesende, onse convoij ende compagnie versocht ende vercregen heeft, onder belofften omme brieven over Brasil van ons mede te nemen ende te

1. van koers verander het.
2. *Berlingas*, eilandjies op die Portugese kus.
3. watersug.
4. *sonderlingh geen sieckte*, geen besonderse siektegevalle nie.
5. Afgesien van die fonetiese verklaring van die slotdentaal na *n* (vgl. Afr. *oond*, *genant*, *begint*) kan daarop gelet word dat *begon* en *begos* so dikwels gevolg word deur *te* of *'t*, dat dit die spelling, en die uitspraak, van dié woorde kon beïnvloed het, ook wanneer daar geen *te* of *'t* op gevolg het nie.
6. soos bo. Dikwels afgekort: *ut s.*
7. hoewel, nieteenstaande. Word dikwels in hierdie betekenis gebruik.

doen bestellen aen onse Heeren Principalen, die wij nu eenlijck[1.] claer maecken costen om met de Guijnees-vaerder te bestellen over Canarien, daer hij eerst aenlopen sall.

12 *do.*, den ganschen dagh meest stil wesende, quamen den coopman ende schipper van den Guinees-vaerder aen ons boort, welcke wij onse missive aen d' E. Heeren[+] Bewinthebberen ter Camere Amsterdam mede gaven, van inhoude wesende als bij. onse copie- ofte brieffboeck can nagesien worden[(h)]. Smiddaghs bevonden hooghte 29 gr. 50 min., langhte 41 min., ende geseijlt Z. ten oosten 19 mijlen. [+]31

13 *do.*, wint westelijck, sagen de Canarise Eylanden, als te weten Lancerotta, Gratiosa, Alagranca ende Fortaventura[(i)], scheijdende voorhaelde fluijtjen[2.] de *Lieffde* hier van ons, met een eerschooth, daer hem van ons insgelijcks op g'antwoort wierd, menende denselven eerst Groot Canarien aen te loopen, als wanneer gelegentheijt soude soecken omme onse brieven van daer na 't vaderlant te bestellen.

Gisten heden te wesen op 28 gr. 56 min., lenghte ut supra ende geseijlt omtrent 14 mijlen.

Savonts liep de wint N. west, settende cours W.Z.W. ende W. ten Z. om Canarien ende Teneriffa[(j)] te verkennen ende in 't gesichte te passeeren.

Snachts, d' eerste wacht uijt sijnde, vernamen Canarien, daer wij wat bijhielden tot de hondewacht stijff[3.] halff uijt was, als wanneer wij Z.W. ende Z.W. ten Z. 1½ mijl daervan aff langhs heen liepen.

Sondach, 14 *do.*, cregen de wint smorgens metten dagh Noordtoost, waermede wij voornoemde Eijlant Canarien beoosten passeerden met een Z.W.-ten-Zuijen-cours omtrent 1½ mijl buijten de wal, insgelijcks Teneriffa, daer wij van verre de pieck[(k)] op sagen, ende behielden, Gode loff, een fraije labbere[4.] N.oostelijcke wint, soodat wij hoopen die passaet[5.] gevat te hebben, ende bevonden hooghte 27 gr. 8 min., lenghte 40 min., geseijlt sijnde dit etmael omtrent 26 mijlen.

Sagen oock een vremt onduijts[6.] seijl, meenende dat het een Turck was dat ons niet en dorste naderen, maer stack achter ons heen bij de wint, meest om de Noordtwest over.

[+] 15 *do.*, smorgens de wint oostelijck, cours Z.W. ten Z. Smiddaghs hooghte 25 gr. 48 min., middellanghte 359 gr. 26 min., ende g'advanceert 26 mylen. [+]31v

16 *do.*, slappe coelte, oostelijck. Smiddaghs hooghte 24 gr. 30 min., langhte 358 gr. 14 min., ende geseijlt Z.W. ten Zuijen 26 mijlen.

17 *do.*, wint slapjens uijtten N.Oosten, hooghte 23 gr. 54′, langhte 357 gr. 48 min., ende geseijlt cours ut supra 11 mijlen.

18 *do.*, wint ende cours als vooren, redelijck doorcoelende, soodat wij smiddaghs bequaemen de hooghte van 22 gr. 20 min., lenghte 356.38′, ende g'advanceert 29 mijlen.

1. alleen.
2. *voorhaelde fluijtjen*, reeds genoemde fluitskip.
3. ruim, goed; dikwels gebruik.
4. sagte, ligte; kom dikwels voor.
5. vaste, gunstige wind vir die oortog.
6. nie Hollands nie, vreemd.

19 *do.*, Noortoostelycke topseijlscoelte, cours als boven. Smiddaghs becomen 20 gr. 30 min., ende geseijlt 33 mijlen.

20 *do.*, wint ende cours als voren. Smiddaghs ons bevindende op 18 gr. 34′ noorderbreete, ende 353.57′ lenghte, sulcx dat wij, dese voortgangh behoudende, met Godt de voorste[1.], hoopen morgen de Soute off Eijlanden van Cabo Verde[(l)] te beseijlen, heeft ons goedt gedacht d' opperhooffden van de fluijt den *Reijger* ende 't jacht de *Hope* aen boort te ontbieden, omme te vernemen hoe 't met haer volck stont, off misschien ijmandt met sieckte belast wesende, daeromme nodigh ware eenige van dese Eijlanden, eer wij se passeren, om verversinge aen te doen. Deselve dan op ons gedane seijn aen boort gecomen wesende ende vernomen hebbende dat alle de scheepen, Gode loff, van geen sieck volck en wisten, altoos[2.] soo weynigh dat geen nooth vereijschte daeromme in 't aendoen van de Eijlanden onse reijse te retarderen, is eenparigh goetgevonden deselve verbij te loopen ende met alle mogelijcke vlijt onse reijse met Godes hulpe te vervorderen omme tijdelijck[3.] aen[+] Cabo de boä Esperance te comen, daertoe ons den Almogenden sijn Heijlige [+32] geleijde wil toevoegen. Amen[(m)].

Dit etmael g'advanceert omtrent 35 mijlen.

Sondagh, *den* 21 *do.*, cours ende wint als boven. Smiddaghs 16 gr. 56 min., langte 352 gr. 32′ ende geseijlt 32 mijlen. Sagen een van de Soute Eijlanden genaemt Ilha de Zal[(n)] omtrent 4 mijlen van ons.

Tegen den avont stelden onsen cours Z.Z.oost om d' andere Eijlanden mede te verkennen.

22 *do.*, wint ut supra, sagen Ilha de Mayo[4.] 3 mijl in 't Zuijen van ons, dat wij desen dach passeerden, ende onsen cours Z. ten Oosten aenstelden, smiddags 15 gr. 16 min., langhte 353.14′ ende geseylt Z. ten Oosten, behouden <cours> 26 mijlen.

23 *do.*, fraije coelte als vooren, smiddaghs op 13 gr. 15 min., lenghte 353.26′, ende Z. ten Oosten, geseijlt 30 mijlen.

24 *do.*, wint N.N.Oost, fraij doorcoelende, cours ut supra. Smiddaghs de breete van 11 gr. 44′, lenghte 353.45′ ende geseijlt 24 mijlen.

25 *do.*, oostelijcke wint ende cours als vooren, hoogte 10 gr. 10 min., L. 354 gr. 4 min. ende g'advanceert 24 mijlen.

26 *do.*, wint O.N.Oost, cours als boven, smiddaghs 7 gr. 53 min. noorderbreete, L. 354.32′ ende dit etmael gevordert 35 mylen.

Savonts begond wat te donderen ende weerlichten.

27 *do.*, de wint slapjens uijtten N.Oosten, cours ut supra; de deijningen begonnen uijtten Z.Oosten te schieten. Smiddaghs gisten te wesen op 6 gr. 15 min., langte

1. *met Godt de voorste*, met die leiding, hulp, van God; stereotiepe uitdrukking wat Van Riebeeck graag gebruik.
2. ten minste, altans. In dié sin kom dit baie voor.
3. tydig, betyds.
4. Een van die Kaap Verdiese Eilande.

[+] 354 gr. 52 min. ende geseijlt 25 mijlen. Savonts donder ende weerlicht, snachts harde buijen ende Zuijt-Oostelijcke winden met regen. Item [+]32v

Sondagh, 28 *do.*, oostelijcke wint, smiddaghs gissende te wesen op 5 gr. 23 min., langhte ut supra, ende geseijlt omtrent 13 mijlen. Tegen den avont cregen de wint Noordelijck, redelijck doorcoelende, cours S.S.Oost stellende.

29 *do.*, smorgens de wint Noorlijck als vooren, cours S.S.Oost, gisten smiddaghs te wesen op 3 gr. 58′, L. 355 gr. 27′, ende geseijlt 23 mijlen.

Snachts travadigh[1.] weder met donder, blixem ende variable winden, die somtijts wat hard vielen.

30 *do.*, smorgens Noorlijcke wint, labbercoelte, cours ut supra. Smiddaghs bevonden hooghte 3 gr. 42 min. Noorderbreete, L.355.40′ ende geseijlt 9 mijlen.

Ultimo do., stil ende variabel weder, vermenght met travaetbuijtjens[2.], gegiste N.breete 2 gr. 58′, L. 355.58′, geseijlt Z.Z.O. 12 mijlen.

Eindnoten:

(a) Turkse en ander seerowers was in die Baai van Biskaje in hierdie tyd geen uitsondering nie. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 79.
(b) Kaap Finisterre op die noordwestelike kus van Spanje.
(c) Dit was dus die eerste sterfgeval wat in die loop van die reis op die *Drommedaris* voorgekom het.
(d) Kaap St. Vincent, die suidwestelike punt van Portugal.
(e) Met die Portugese eiland Madeira aan hulle linkerkant het hulle dus nou teenoor die noordweskus van Afrika gevaar.
(f) Van die *Lieffde*, 'n vaartuig wat op pad was na die Guinea-kus, het ons nog nie voorheen gehoor nie, maar uit die reëls wat volg, blyk dat hy ‘omtrent de Hooffden’ (d.i. ongeveer in die Straat van Dover) by Van Riebeeck se vloot aangesluit het.
(g) d.i. die ‘Farnambocqs-vaerder’, waarvan onder datum 26 Desember 1651 sprake was.
(h) Hierdie brief is onderteken deur Van Riebeeck en David de Coninck. Hulle maak melding van ‘de ranckte onses schips’, van die dood van Tijmon Jansz. en van 'n tekort aan ‘smits coolen’; maar tewens van goeie vordering op hulle reis en van die feit dat hulle ‘Godeloff noch redelijck volcq’ op die skepe het. Sien C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 1-2. Kaapse Arg.
(i) Almal bekende eilande van die Kanariese Argipel.
(j) Gran Canaria en Tenerifa, die bekendste van die Kanarie-Eilande.
(k) Pico de Teyde, die bekende bergspits op Tenerifa, omtrent 12,220 voet hoog.
(l) Die Kaap Verdiese Eilande is vroeër ook die Souteilande genoem, omdat daar heelwat sout te vinde was.
(m) Ook oor die gesondheidstoestand van die volk op die skepe is daar dus 'n vergadering van die Breëraad gehou. Sien notule C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 3-4. K.A. Hierdie notule - net soos dié van die eerste vergadering, 30 Desember 1651 - is in Van Riebeeck se eie handskrif.
(n) Sal, 'n onbelangrike eiland van die Kaap Verdiese groep.

Februario anno 1652

Primo Februario ende 2*en do.*, meest stil weer met regenvlaeghjens. Smiddaghs gegiste hooghte 2 gr. 40′, L. 356.10′ ende geseijlt O.Z.O. 8 mijlen.

Snachts cregen een Noorlijcke luchtjen met harden regen.

3 *do.*, wint als voren tot omtrent de middagh, als wanneer 't stil wierdt, ende gisten te wesen op 2 gr. 18 min. breete ut supra, L.356.12′, ende geseijlt S.S.O. 6 mijlen.

1. stormagtig; van Port. *travados*, stormwinde op die kus van Guinea.
2. travade-buie, rukwinde.

Sondagh, 4 *do.*, variable luchtjens uijtten Zuijen, doch meest stil; smiddaghs cregen hooghte op 2 gr. 18 min.; dit etmael niets gevordert.

5 *do.*, weder ende wint als voren, savonts cregen de wint Z.O., cours S.S.W.[+] met redelijcke coelte ende groote deyningen uijtten N.Westen ende suijelijckerhant. [+]33 Dit etmael geseijlt 4 mijlen.

6 *do.*, wint Z.O. ende Z.O. ten oosten, cours als voren, smiddaghs 2 gr., ende geseijlt Z.W. ten Zuijen 11 mijlen.

7 *do.*, de wint meest Z.Z.Oost ende cours Z.W., smiddaghs 1 gr. 40 min. ende geseijlt met een Z.W.-ten-westen-cours 10 mijlen.

Snachts travadigh weder.

8 *do.*, wint ende cours als vooren, somtijts variable travaden, smiddags gegiste W.breete <*sic*> 1 gr. 13 min. ende geseijlt Z.W. ten westen 12 mijlen.

9 *ende* 10 *do.*, al variabel weder, heden middagh 1½ gr. W.breete <*sic*>.

Sondagh, *den* 11 *do.*, de wint Zuijelijck, cours Z.O. ende Z.O. ten oosten; na gissinge op 23 min., langhte 354 gr. 46 min., ende geseijlt sedert gister 10 mijlen.

12 *do.*, wint ende cours als vooren, ende geseijlt omtrent 10 mijlen, wesende nae ons gissinge op 12 minute nae onder de linie, die wij den

13 *do.*, smorgens passeren, gissende smiddaghs te sijn 8 minuten besuijen de linie

Equinoctiael[a] op de middellanghte van 355 gr. 4 min., ende geseijlt dit etmael Z.west 7 mijlen.

14 *ende* 15 *do.*, noch al stilte ende variable regenbuijen, daer wij weijnich off sonderlingh niet[1.] mede advanceren.

16 *do.*, cregen de wint Z.O. ende Z.O. ten Zuijen, sulcx dat wij seijlden S.W. ende S.W. ten Zuijen; smiddaghs cregen hooghte op stijff[2.] 1½ graedt suijderbreete, hebbende 't sedert gister middach S.W. ten westen behouden geseijlt 12 mijlen.

17 *do.*, de wint als vooren, redelijck doorwaijende, hopen nu de vaste Z.oostewinden behouden sullen, daer wij langh nae verlanght hebben, alsoo 'tsedert den[+] 29en der verleden <maent> wijnich g'advanceert sijn[b].

Smiddaghs cregen hooghte op 2 gr. 20 min., L. 353.30′, wesende gevordert [+]33v
S.W. ten westen 13 mijlen.

Sondagh, *den* 18 *do.*, wint als vooren met labbercoelte, smiddaghs 2 gr. 41 min., L. 352.57′, ende geseijlt Z.W. ten westen 10 mijlen.

Misswijsingh[3.] op de compassen[c] 3 gr. 9 min. N.oostelijck.

19 *do.*, wint Z.O. ende Z.O. ten Zuijen, smiddaghs gisten te sijn op 3 gr. 10 min. ende geseijlt 13 mijlen S.W. ten westen behouden.

De wint liep heden noch O.Z.O., soodat wij noch Z. ende Z. ten westen quamen te seijlen.

20 *do.*, wint ende cours ut supra, smiddaghs bevonden 3 gr. 57 minuten, langhte 351 gr. 55′ ende geseylt Z.Z.W. 13 mijlen.

Op dato setten wij 9 stucken geschuts omlaegh om wat stijver te wesen[4.(d)], ende hielden der 9 boven, namentlijck 2 in de constabelscamer, 2 in de bacq, 2 op 't stuijrplecht ofte schans, ende drie op den overloop, daervan 2 op de wintveringh[5.], 't Ware wel nodigh geweest meer omlaegh te brengen vermits de groote rancqte onses schips: maer ten aensien[6.] beducht sijn dat Prins Robbert[e] soo wel mochte aen de Caep op de Engelse Oostindische schepen passen, als men meent dat hij aen St. Helena voornemens is, soo hebben ons niet meer van geschut boven derven ontbloten, om noch eenighsints deffensieff te mogen blijven, alsoo denselven[7.] misschien weijnigh onderscheijt soude maecken, ende hem apparent al[8.] eveneens sal sijn off Engelse off Hollanse Oostindise schepen conde becomen, 'twelcke met schijn van rechtvaerdigheijt onder pretext van Portugese commissie[9.] soude soecken te[+] bewimpelen, alsoo sonder fault[10.] mede wel cundigh is dat d' E. Comp. tegen den staet van Portugal het oorlogh onder haer districkt[11.] in India weder [+]34
aengevangen heeft; des ons best dunckt allesints op hoede te sijn ende hem, noch niemant, te vertrouwen, willende ondertusschen hoopen den Almogenden ons voor ongeval bewaren sal. Amen[f].

1. *sonderlingh niet*, nie besonder nie.
2. ruim.
3. afwyking.
4. van die dek af in die ruim, om vaster te lê.
5. agterwerk van die skip.
6. *ten aensien*, aangesien.
7. d.w.s. Prins Robert.
8. heeltemal.
9. opdrag.
10. *sonder fault*, ongetwyfeld.
11. gebied.

21 *do.*, wint ende cours als vooren, fraije coelte, smiddaghs 5 gr. 3 min., langhte 351 gr. 36′ ende geseijlt Z. ten W. ½ westelijck 17 mijlen.

22 *do.*, wint O.Z.oost, smiddaghs 6 gr. 4 min., L. 351 gr. 23 min. ende geseijlt Z. ten westen 16 mijlen.

23 *do.*, weder, wint ende cours ut supra, smiddaghs 7 gr. 10 minuten, langhte 351 gr. 9 minuten ende geseijlt Z. ten westen 17 mijlen.

24 *do.*, volle maen, wint ende cours als boven met redelijcke voorspoet.

25, 26, 27, 28 *ende ultimo do.*, al suijelijcke winden met tamelijcke voortgangh.

Eindnoten:

(a) In die oggend van hierdie dag het hulle dus oor die ‘linie’ of ‘linie Equinoctiael’ (die ewenaar) gevaar; in die namiddag was hulle na gissing 8 minute - d.i. 2 geografiese of Duitse myle, of 8 Engelse myl - suid van die ewenaar.

(b) Dit sal opgelet word dat hulle vordering in hierdie tyd maar baie langsaam was, soms slegs vier of ses myl per dag of selfs glad niks nie, soos op 4 Februarie: ‘dit etmael niets gevordert’. Die verklaring hiervoor is dat hulle nou by die gebied van die windstiltes (perdebreedtes) was, wat vir die ou seilskepe soms lang oponthoud veroorsaak het en wat die skippers probeer vermy het deur - soos Van Riebeeck en sy metgeselle hier ook gedoen het - op die noordelike rand van hierdie gebied weswaarts oor die Atlantiese Oseaan te seil. Betreklik naby die kus van Suid-Amerika het hulle met behulp van die suidoos-passaatwinde - ‘de vaste z.-oostewinden’, soos hulle hier in die *Dagverhaal* genoem word - dan weer suidwaarts gevaar, om vervolgens met die gereelde westewinde die Atlantiese Oseaan na die Kaap oor te steek. Vgl. Serton: *De Zeilweg om de Kaap* (*Die Huisgenoot*, Junie 1922).

(c) ‘misswijsingh op de compassen’, d.i. die magnetiese deklinasie, of die verskil tussen die ware noorde en die rigting van die kompasnaald. Die afwyking verskil van plek tot plek en verander tewens geleidelik vir dieselfde plek. In die sewentiende eeu het die seeliede gehoop dat hulle op die duur, met behulp van die afwyking, tot 'n verbetering van die swak metodes van lengtebepaling sou kom. Aantekeninge daaroor is dus as baie belangrik beskou. Sien bv. *Der Grosse Brockhaus*, IV, pp. 477-478 (‘Missweisung’).

(d) Die gevaar van vyandelike aanvalle was nou nie meer so groot nie, en daarom kon hulle dit waag om nege swaar kanonne na benede te bring, ten einde die rankheid van die *Drommedaris* teen te gaan.

(e) Prins Rupert, derde seun van Frederik V van Boheme en Elizabeth ('n suster van Karel I van Engeland), het 'n avontuurlike, veelbewoë loopbaan gehad. In 1652, toe hy hom met georganiseerde seerowery besiggehou het en deur die Engelse admiraal Blake agtervolg is, was hy die skrik van die Engelse Oos-Indiese Kompanjie se skepe. Sien oor hom bv.Wilkinson: *Prince Rupert the Cavalier* (Londen 1934); Scott: *Rupert Prince Palatine* (Londen 1904); en Williamson: *A Short History of British Expansion*, I, pp. 229, 241-242 en 257. Ook C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 32 (‘Particuliere Naerder Instructie voor de opperhoofden’ ens.), en p. 41 (‘Extract uijtte Missive’ ens.) K.A.

(f) Ofskoon Prins Rupert in die eerste instansie teen die Engelse skepe opgetree het, het Van Riebeeck en sy metgeselle gevrees dat hy by St. Helena en aan die Kaap miskien geen onderskeid tussen Engelse en Nederlandse skepe sou maak nie, en, om dus ‘eenighsints deffensieff’ te bly, wou hulle nie meer as nege kanonne omlaag bring nie. Buitendien, die N.O.I.K. het in die Ooste met Portugal in oorlog verkeer en aangesien Prins Rupert Portugal in dié tyd besonder gunstig gesind was, kon hy - as hy teen Nederlandse skepe optree - maklik beweer dat hy dit in opdrag van Portugal gedoen het. Vgl. argiefstukke in vorige noot genoem.

Martio <anno> 1652

Primo do., noch al meest Z.Z.oostelijcke winden tot den 9*en* incluijs met redelijcke spoet.

Sondagh, 10*en do.*, N.Ooste slappe coelte, schrapten heden de langhhalsen[1.] van 't schip; smiddaghs geen hooghte gecregen ende na gissinge g'advanceert 16 mijlen Z.O. ten Z.

Smiddaghs de wint somtijts wat noordelijcker.

11 *do.*, wint variabel uijt alle hoecken, met regenbuijtjens, ende weijnigh coelte tot smiddaghs, dat wij nieuwe onderseijlen aensloegen.

[+] 12 *do.*, smorgens heel stil ende clam met heete sonneschijn. Omtrent 2 glasen in de daghwacht is den[2.] opperchirurgijns jongste kint op een nae van 't [+]34v
scheurbuijck overleden[(a)], ende savonts volgens scheepsgebruijck over boort geseth; edoch, is tot op dato, Gode loff, niemant meer met die sieckte besmet.

Heden ons bevindende niet meer als met noch 28 leggers water in 't schip versien, ende onse reyse door veele stilten vrij langer retarderende als wel gehoopt hadden, soo hebben goet gevonden, ende oock in 't werck doen stellen, omme 't rantsoen water voor 't volck te verminderen van 11 tot op 8 mutsjens[3.] daeghs, alsoo wel soude cunnen gebeuren dat wij omtrent de Caep door storm off andersints noch meerder tegenspoet bequaemen; des, om niet verlegen te vallen van water, bijtijts hebben verstaen toe te sien omme op 't laetste niet al te schielijck ende veel te moeten verminderen.

Dit etmael niet meer als 2 mijlen gevordert, wesende op de polushooghte[4.] van 27 gr. 26 min. Zuijderbreete ende langhte 353 gr. 5 min.

13 *do.*, den gansen dagh meest stil ende somtijts eenige weijnige variable luchtjens uijt verscheijden oorden, sulckx dat wij, hooghte crijgende op 27 gr. 45 min., niet boven 6 mijlen Z.O. ten Z. geseijlt hadden.

1. 'Vielschalige Muscheln, welche oft in grosser Menge an den Schiffen festsetzen' (Kluge: *Seemannssprache*). *Langhals* moet 'n oorspronklik Ndl. woord wees. Nie in WNT nie. (Mededeling van Prof. G.G. Kloeke van Leiden).
2. *den* i.p.v. *des* kom in die *Daghregister* meermale voor; vgl. onder datum 6/6/1652, 22/7/1652, 24/7/1652, 21/5/1654, ens.
3. vogmaat, ongeveer 1 dl. Die dagrantsoen was dus ± .8 liter.
4. poolshoogte; Lat. *polus*.

Tegen den avont cregen den wint uijtte oostelijcken hant, die den ganschen nacht vrij deurcoelden, ende oock soo hard toenam dat wij tegens den

14 *do.*, met den dagh, de marsseijls moesten in- ende de bramstengens[1.] affnemen, mitsgaeders den ganschen dach met schoverseijls meest ruijmschoots suijtwaerts over houden, dat noch beter als stilte (gelijck eenige dagen gehadt hadden) voor ons was. Desen middagh geen hooghte gecregen, edoch nae gissinge geseijlt Z. ten W. 15 mylen.

15 *do.*, smorgens in de daghwacht 't weer wat bedaert ende den wint meest N.-[+] Oosten gelopen sijnde, setten de marsseijls weder bij ende cregen smiddaghs [+]35 hooghte op 30 gr. 28 min., langhte 353 gr. 6 min., cours Z. behouden, geseijlt 24 mijlen.

16 *do.*, de wint heel noorlijck gelopen sijnde, stelden cours O. ten Z. ende O.Z.O. met fraije topseijlscoelte; smiddaghs bevonden hooghte op 31 gr. 41 min., langhte 354 gr. 59 min. ende geseijlt Z.O. ten oosten 29 mijlen.

Sondagh, 17 *do.*, wint heel aen 't noortwesten, fraij labber doorcoelende, cours als voren met schoon lieffelijck weder; smiddaghs hooghte 31 gr. 43 min., ende langte 357 gr. ende geseijlt recht oost 26 mijlen.

Tegen den avont begondt vrij hard aen te waijen, 'twelck des nachts noch al meer toenam ende den

18 *do.* noch stijver aenhielt, uijtten N.W. ten westen ende W.N.W., sulcx dat met de marsseijls op de rant[2.] oost ten Zuijen ende O.Z.O. heen lensten[3.], hebbende 't jachtjen soo veel te doen, als gaende houden conde, des wij te minder seijl op hem maeckten opdat niet achteruijt soude geraecken. Smiddaghs geen hooghte gecregen maer gisten te hebben de langhte van 16 min. ende geseijlt O. ten Z., behouden <cours> 42 mijlen.

Smiddaghs stack de wint soodanigh op dat het met focq alleen lieten lensen, maer omtrent 4 glasen nae noen wiert botstil[4.], ende terstont cregen den wint uijtten Zuijen ende Z.Z.westen, met frisse coelte ende harde stortregen, cours O.Z.O.

19 *do.*, wint Zuijelijck ende Z.Z.W. als gister, cours oost ten Zuijen met fraije coelte ende hooge deijninghen uijt de Zuijelijcker hant; smiddaghs geen hooghte bevonden, maer gisten te hebben de lenghte van 2 gr. 47 min. ende O. ende ten Z. g'advanceert 32 mijlen.

20 *do.*, variable Zuijelijcke winden; smiddaghs bevonden breete 31 gr. 56 min.,[+] lenghte 4 gr. 28 min. ende geseijlt O. ten N. behouden 22 mijlen. [+]35v

Tegen den avont comt Schipper Turver[(b)] van 't jacht aen boort, voordragende

1. By Van Riebeeck meermale meervoude op *-ens* i.p.v. *-en*; so o.a. nog *vlaggens*, *vlaktens. Seysens* is 'n meervoud soos *varkens*; *heckens* kan ook kom van *hecken*, waarnaas die gewone enkelvoud egter *heck* is. Meervoude op *-s* i.p.v. *-en* is volop by Van Riebeeck en is blykbaar 'n kenmerk van die 17de-eeuse Nederlandse seemanstaal. Ek noem uit die *Daghregister: bax*, *blox* (mv. van *bak*, *blok*), *bloets*, *boots*, *guyts*, *gijns*, *knies*, *conyns*, *cosyns*, *harings*, *schuyts*.
2. so ver na benede as hulle kan kom, tot op die *rant* (van die 'ezelshoofd').
3. met weinig, of sonder, seil voor die wind gevaar het.
4. *botstil* in Afr. nog baie gebruik.

dat niet meer als noch een maent water en bier in 't schip had, ende alsoo van hem vernamen dat tot dato noch een heele flapkan[1] aen ijder man tot rantsoen gaff, ende driemael sdaeghs schafften, gaven hem ordre voortaen (gelijck wij al langh gedaen hadden) om 't water te mesnagieren[2], maer 2 mael sdaeghs schaffen, ende aen ijder man 8 mutsjens bier off water geven soude, met welcke ordre wederom na 't jacht is gevaren.

21 *do.*, stil weder ende somtijts eenige variable luchtjens; smiddaghs geen hooghte gecregen maer geseijlt nae gissinge omtrent 7 mijlen ende te hebben de lenghte van stijff 5 graden.

Savonts omtrent 6 glasen in d' eerste wacht begond de wint nae 't N.westen te lopen.

22 *do.*, wint Noortwestelijck met fraije labbere coelte, cours Z.O. ten oosten, O.Z.O. ende O. ten Zuijen; smiddaghs geen hooghte, gisten g'advanceert te sijn omtrent 21 mijlen behouden hebbende Z.O. ten oosten, ende de lenghte van 6 gr. 24 min.

23 *do.*, wint meest W.N.West, fris doorcoelende, cours O. ten Z. mot-[3] ende regenachtigh weder gelijck gisteren, bevonden hooghte op 33 gr. 13 min. ende na gissingh geseijlt 35 mijlen, langhte 9 gr. 8 min.

Sondagh, 24 *do.*, wint N. West met fraije couwe[4] ende voortgangh, sijnde dijsigh ende regenachtigh weder, cours O. ende O. ten Z., geseijlt omtrent 25 mijlen, langhte 11 gr. 6 min.

Savonts begond den wint heel west te loopen die den

[+] 25 *do.* alsoo met fraije coelte continueerden ende een streeckjen off twee aen 't noorden uijt- ende inschoot, crijgende smiddaghs hooghte op 33 gr. 43 min., [+]36
sulcx dat wij gisten g'advanceert te sijn 35 mijlen, ende te hebben de langhte van schaers 14 graden.

26 *do.*, de wint west ten Z. met stijve coelte, cours O. ten Z. ende smiddaghs hooghte gecregen hebbende op 33 gr. 50 min., stelden cours oost ende oost ten Z. Tusschen beijden dit etmael g'advanceert O. ten Z. 28 mijlen, gissende te hebben de middellanghte van schaers 17 gr.

27 *do.*, de wint stijff topseijl als gister ende oock wat Zuijelijcker, meest Z.W. ende Z.Z.W. wesende, hebben dit etmael gevordert O. ten Z. ende O.Z.O. behouden 38 mijlen, ende geen bevonden breete gehadt maer gegiste langhte van 19 gr. 50 min.

28 *do.*, met labber westewint geseylt 20 mijlen O. ten Z., langhte 21 gr. 6 min., liepen savonts wat Suijelijck om den *Reijger* ende *Hope* te gieren[5], die haer vrij te louffwaert om de suijt hielden.

1. kan (met deksel) wat 10 tot 11 ‘mutsjens’, d.w.s. ruim 1 liter, inhou.
2. suinig te wees met.
3. dynserig, met fyn reën.
4. ‘coelte’ in die betekenis van *wind*?
5. van rigting te laat verander.

t.o. 16

OOST-INDISCH HUYS
Lees noot 5, bls. 1. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

29 *do.*, de wint Z.westelijck, cours recht oost; lieten smiddaghs (alhier gegiste hooghte hebbende van stijff 34 gr. Z.breete) de opperhooffden van den *Reijger* ende *Hope* aen boort comen(c) omme te vernemen, dewijle sijlieden eenige dagen herwaerts vrij suijelijker van ons te louffwaert op hadden geknepen[1.] als wijlieden, wat differentie in de breete ende lenghte mochte wesen, opdat daeruijt besluijt ende vaste cours mochte gemaeckt ende gestelt worden. Deselve dan aen boort gecomen ende de breete ende lenghte de minste met de meeste gemiddeleert[2.] sijnde, ende daerdoor bevonden hebbende schaers 34 gr. Zuijderbreete, mette schippers ende stuijrlieden van den *Reijger* ende *Hoope* haer bevonden hooghte accorderende, mitsgaders de[+] middellenghte van 22½ gr. is verstaen, als bij resolutie van dato deser, dat men sal sien te crijgen de breete van 34 gr. 20 min., ende op die [+]36v
hooghte 1 minut <*sic*> 5 à 6 onbegrepen[3.], 't lant van Cabo de Boä Esperance in Godes Name aen te doen, ende van nu tot morgen oost sien te behouden, omme dan te sien off wij hier aen *Drommedaris* mede goede hooghte connen becomen, die 'tsedert den 26 deser niet gehadt hebben.

Dit etmael geseijlt O. ende O. ten Z. 31 mijlen.

30 *do.*, weynigh ofte slappe coelte, uijtte Zuijelijcker hant uijt- ende inschietende; smiddaghs cregen hooghte op 33 gr. 42 min., sulcx dat de Schipper ende stuijrlieden hun bevonden, tegen hare gissinge, dapper[4.] door stroom om de Noort geseth[5.], ende dierhalven wegen de breete met die van den *Reijger* ende *Hope* in een verstant[6.], omme wat meer Zuijd te gieren ende alsoo de hooghte van de Caep te becomen.

Dit etmael geseijlt O.N.O. behouden <cours> 19 mijlen, langhte 25 gr. 22 min.

Paesdagh, *den* 31 *do.*, schoon sonneschijn-weer met slappe variable coelte; smiddaghs geen hooghte gecregen, maer giste te hebben de langhte van stijff 26 gr. ende geseijlt O.Z.O. 13 mijlen.

Snamiddaghs cregen den wint Noortwestelijck, labber doorcoelende, cours S.O. ende S.O. ten oosten.

Eindnoten:

(a) Dit was die tweede - en laaste - sterfgeval wat in die loop van die reis op die *Drommedaris* voorgekom het. Op so 'n reis het daar in dié tyd gewoonlik veel meer mense gesterf, want skeurbuik (wat deur 'n gebrek aan vars voedsel veroorsaak is en die tandvleis laat verrot het) was 'n ernstige, verwoestende siekte. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 78 en 80; Leipoldt: *Jan van Riebeeck*, pp. 51-52; en Allison: *Sea Diseases*, pp. 88-112.

(b) Sijmon Pietersz. Turver, skipper van die *Goede Hoop*. Uit hoofde van sy amp was hy lid van die Breëraad van die vloot en later ook van die Politieke Raad aan die Kaap. Hy was daarom een van die gereelde ondertekenaars van dié liggame se notule. Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663. K.A.

(c) Dit was die derde vergadering van die Breëraad wat op die reis gehou is. Sien notule, C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, p. 5. K.A. Die notule van hierdie vergadering is ook nog in Van Riebeeck se eie handskrif, maar dié van daaropvolgende vergaderings nie meer nie.

1. dig aan die wind gestuur.
2. die gemiddelde geneem.
3. nie in ag geneem nie.
4. taamlik, flink.
5. *om de Noortgeseth*, in noordelike rigting afgedryf.
6. *in een verstant*, van dieselfde mening.

Aprilis anno 1652

Adij, *primo ditto*, schone Noortwestelijcke wint ende voortgangh, cours O. ten Z. ende O.Z.O., smiddaghs met clare sonneschijn goede hooghte becomen hebbende op stijff 34½ gr. suijderbreete, stelden den cours recht oost op de Caep aen. Dit[+] etmael geseijlt O. ten Z. ende O.Z.O. 29 mijlen, de langhte hebbende van 28½ [+]37 graden.

2 *do.*, wint ende cours als vooren, treffelijck voortgaende, sulcx dat wij smiddaghs, bevonden hooghte hebbende op 34½ graden, g'advanceert sijn recht oost 36 mijlen, ende cours namen O. ende O. ten Noorden.

3 *do.*, wint S.S.W., cours O. ten N. met fraije coelte; smiddaghs bevonden hooghte op 34 gr. ende L. 33 gr. 51', gisten geseijlt te hebben O. ten N. ende O.N.O. 31 mijlen. Hadden desen avont 3 gr. 38 min. noortwesteringh[1.].

Snamiddaghs liep de wint heel Zuijelijck, soodat wij Z.O. ten O. aen liepen omme suijt wat te behouden, hadden savonts 3 gr. 38 min. noortwesteringh.

4 *do.* Smorgens was de wint heel Z.O. gelopen, sulcx dat wij niet boven O.N.O. costen seijlen. In 't spoelen van 't schip viel desen morgen een man van de stellingh overboort, maer cregen, doordient niet heel hard voortgingh, wederom behouden binnen.

Smiddaghs hooghte van stijff 34 gr., de wint noch al scharper, soo dat wij S.S.W. over leijden.

Savonts, 't gebet gedaen sijnde, cregen den wint weder Z. ende ten westen, waeromme 't weder om de oost by de wint over wenden.

Savonts hadden 4 gr. 8 min. noortwesteringh op de compassen.

5 *do.* Smorgens de wint Zuijelyck, cours oostelijck, waren de schepen *Reijger* ende *Hope* (die haer nu weder 2 à 3 dagen vrij te louffwaert op van ons gehouden hebben) omtrent in 't suijtwesten te windewaert van ons, soo verde[2.] als wij van boven uijt de mars sien conde, waeromme resolveerden nae haer toe te wenden, ende 't jacht op[+] ons aff te seijnen[3.] omme hun ordre te senden, ten eijnde wij op 't laetste niet van den anderen geraecken maer gesamentlijck de Cabo mogen [+37v]
aendoen, omme tegen alle gevijnsde vrunden ofte openbare vijanden[4.] (die wij daer mochte vinden) te deffensiver te sijn.

Dit aldus goetgevonden hebbende, loopt de wint heel Suijen ten westen ende Z.Z.W., sulckx dat wij de voornoemde schepen recht dwers te louffwaert van ons cregen ende met geen avantagie nae haer toe costen wenden, sonder dat deselve nochtans evenwel op ons aenquaemen ende dienvolgens gefrustreert bleven[5.] 't jacht (verde te windewaert van ons sijnde) ten eijnde voormelt bij ons te doen comen.

Smiddaghs had den Schipper goede hooghte op 33 gr. 55 min., langhte 35½ gr.

Omtrent 5 glasen in de namiddaghwacht sagen wij, Gode loff, 't lant van Cabo de Boä Esperance, namentlijck den Taffelbergh O. ende O. ten Z. omtrent 15 à 16 mijlen[(a)] van ons, sijnde door den opperstuijrman eerst gesien, die derhalven vier Spaense Realen[6.] in spetie[7.(b)] (op 't eerste gesicht van do. lant geseth sijnde) vereerden[8.], ende de vlagge lieten waijen met een canon-schoth, tot teijcken dat

1. afwyking van die kompas in noordwestelike rigting.
2. vér. Die vorm *verde*, ook *vert*, waar ons *ver* of *verre* sou verwag, kom dikwels voor in Mndl. en in die *Daghregister*. Die dentaal is nog nie behoorlik verklaar nie. In Seeus kom 'n dialektiese *va*(*a*)*rde* voor. Miskien uit die komparatief geabstraheer.
3. sein om na ons toe te kom.
4. Hierdie netjiese teenstelling (my van elders nie bekend nie) moet blykbaar slaan op die bogenoemde Prins Rupert en die Portugese.
5. *ende dienvolgens gefrustreert bleven*, en ons gevolglik verhinder is om.
6. Vgl. noot 10, fol. 27 hier vóór. Theal (*Hist. of S.A.*, I, p. 10) praat van 'the reward of sixteen shillings'.
7. munt(stuk), klinkende munt.
8. geskenk het.

den *Reijger* ende *Hope* (verde te louffwaert op wesende) sulcx bekennen souden.

Savonts hadden 4½ gr. noortwesteringh op de compassen.

Snachts, 2 glasen in de hondewacht uijt sijnde[1.], quamen heel dight onder 't lant, daer wy 't alsdoen van affwenden ende noch een vuijr opstaecken off misschien den *Reijger* ende *Hoope* van den nacht soo naebij gecomen waren dat sij onse 2 vuijren (sijnde 't seijn van wenden) sien ende vernemen conde.

Sooals de hondewacht uijt gingh, vernamen wij den *Reijger* ende *Hope* dichte bij ons, ende wendent gesamentlijck nae 't lant toe.

6 *do.* Stil weder met weijnigh variable coelte; ende alsoo wij door dese dwarlwinden[+] weynich costen advanceeren, ende vrij dicht onder de wal waren, sonden de sloep met den bouckhouder Adam Hulster ende onderstuijrman Aernt van Jeveren na den steert van de Leeuwenbergh met ordre omme om den hoeck van deselve te gaen inspectie nemen wat ende hoeveel scheepen op de reede in de Taeffelbaij mochte leggen[(c)] ('twelck gevoechlijck conde geschieden sonder haer eens met de sloep aen de aldaer vindende schepen te verthoonen) opdat wij na becomen advertentie ons ondertussen daertegen ter deffentie ofte offentie mochten prepareren. [+]38

Omtrent 2 uijren voor den avont wederom aen boort comende, raporteerden datter geen scheepen lagen. Des wij het lieten voortstaen <*sic*>, ende Gode loff, nietjegenstaende gemelte stilte, noch met een moij Zuijdelijcke coeltjen (op 't laetste crijgende), even nae sonondergangh nevens 't jacht de *Goede Hope* in de Taeffelbaij voor de versse revier[(d)] op 5 vadem santgront wel ende salvo ten ancker quamen, sijnde schipper Hooghsaet met den *Reijger* (zeewaerts gehouden hebbende) buijten gebleven. Willen hopen door Godes Heijlige geleijde morgen tijdelijck[2.] behouden bij ons arriveren sal, dat Godt geve. Amen.

Gaven desen avont noch ordre aen onsen schipper, Davith Coninck, omme morgen heel vroegh met een van de schaloepen[3.], nevens 6 g'armeerde soldaten, behalven de roijers[4.], vooraff nae lant te varen omme te soecken offer geen brieven van eenighe, alhier aen gewesen, vertrocken schepen begraven waren, ende met eenen wat groente[5.] te halen tot verversinge, alsoo wij nu over de vierdehalff[6.] maent in zee geweest sijn sonder eenige versch-plaetse[7.] aengedaen te hebben, daerdoor 't[+] volck al vrij veroudert[8.] is. Bevolen hun oock de zegen mede te nemen om met eenen in der haest een treck off twee te doen tot de versse zoo[9.]. [+]38v

1. nadat twee glase in die hondewag leeggeloop het, d.w.s. om een uur in die nag.
2. tydig.
3. sloepe, skeepsbote.
4. roeiers.
5. groenigheid, groen veldplante soos suring, ens.
6. drie en 'n half.
7. verversingsplek.
8. in slegte gesondheid weens gebrek aan vars kos.
9. kooksel (vangs) vars vis; van *zieden*, koken. Vgl. Afr. *sooibrand*.

In 't schip den *drommedaris* ter rheede aen Cabo de Boä Esperance

Sondagh, 7 *do.* Smorgens de wint labberkens uijtten Noortwesten, edoch den ganschen dach meest W.Z.W. met sommige overvalletjens[1.] uijt den Leeuwenbergh, ende is den schipper Coninck met de sloep ten eijnde voormelt nae lant gevaren. Den dagh <een> weijnich doorgebroocken wesende, sagen wij de fluijt den *Reijger* uijtter zee de baij incomen, daer Gode loff omtrent ten 8 uijren voormiddaghs bij ons wel ten ancker quam.

Weijnigh daernae compt Schipper Coninck met de chaloup wederom, een redelijcke soo vis gevangen hebbende, medebrengende een caske met brieven van den 25en Februarijo passo.[2.] door den E. Jan van Teijlingen, Commandeur der laetste vertrocken retourvloote[3.], gedirigeert[(e)], twee aen d' Ed. Heer Generael ende Raden van India[(f)], ende een aen d' Opperhooffden van de schepen *Prins Willem*, *Vogelstruijs*, *Vrede*, *Orangie*, *Salmander*, *Coninck Davit*, *Lastdrager* ende *Breda*, alhier doen ter tijt noch te verwachten ende, sooveel wij vernemen ende mercken conde, niet aengecomen, maer apparent verbij geraeckt ende nae St. Helena verseijlt, sijnde den gemelten Commandeur (maer 1 koebeest ende 1 schaep becomen hebbende) den 26en Februarij met de schepen *Diamant*, *N. Rotterdam*, ende *Henriette Louijse*, nae 11 dagen leggens mede van dese rheede die wegh aff[4.] vertrocken[(g)]. D' Almogende geve dat se met den anderen voorspoedigh ende salvo in 't lieve Vaderlant mogen arriveren.

Ende alsoo wij vernamen uijt de missive door gedachten E. Teijlingen geschreven aen d' opperhooffden der voornoemde schepen, dat deselve eenige paerden in hadden[+] voor 't volck, alhier in het te maecken fort te remoreren[5.], ende dat sijlieden deselve nietjegenstaende onse absentie souden aen lant setten ende intregen[6.] [+]39 in handen van den Ottento die Engelss spreeckt[(h)], waerdoor wij meenden denselven in eenige conferentie met desen inwoonder was geweest, ende dienthalven ijtwes[7.] uijtten[8.] selven mochte vernomen ende aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India daerover geschreven hebben dat ons misschien alhier in onse saecken tot eenige naerichtinge ten dienste van d' E. Comp. mochte te passe comen, soo hebben wij, siende de missive niet particulierlijck aen d' Heer Generael off ijmant anders in 't privé[9.] alleen, maer generaelijck aen Sijn Edelheijt ende desselffs Raden gedirigeert was, goetgevonden de eene op te breecken, om, daervan de lecture t' onser narich-

1. windbuie, valwinde.
2. *passato*, vergange, verlede. Ook *passado*. Van Spaans, Italiaans of Portugees.
3. vloot op die terugvaart van Indië na Nederland.
4. d.w.s. na St. Helena.
5. verbly, woon; Port. *morar*, woon; Lat. *remoror*, vertoef.
6. oorhandig; Port. *entregar*. Een van die baie Port. woorde wat in die 17de-eeuse Nederlandse seemanstaal gebruiklik was. (Vir 'n lys hiervan vgl. De Haan: *Priangan*, II, pp. 773 vlg.). Die verlore gegane deel van die Kaapse Kopie (afkorting: K) het hier blykbaar *overgeven* gehad. Vgl. *Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift* (afkorting NZAT), dl. I, p. 107.
7. ouer vorm van *iets.*
8. *uit den.*
9. privaat.

tinge genomen hebbende, weder toe te sluijten ende per d' eerste gelegentheijt voorts te senden, van inhoude wesende als de onderstaende Copie is dicterende.

Copia Missive door den E. van Teijlingen geschreven aen d' Ed. Heer Carol Reijniersen[(i)], Governeur Generael, ende de Heeren Raden van India.

'Aen d' Ed. Heer Gouverneur-Generael Carol Reijniersz. ende d' E. Heeren Raden van India.

Ed. Erntfeste[1.], Manhafte, welwijse, voorsienige ende seer bescheijdene[2.] Heeren -

Per 't jacht de *Leeuwrick* in handen van Schipper Dirck Ogel is mijn jongste schrijvens aen U Edelheijt in dato 26en van d' laetste maent des verstreckene <*sic*> jaers geweest, waernaer[3.] eerst primo Januarij anno stantij[4.], door harde contrarie winden[+] buijten de straet[5.] in ruijme see sijn geraeckt; naer welcken tijt geduijrigh goeden [+]39v wint ende voorspoet hebben gehadt, invougen[6.] op 15 deses hier ter rheede in de Taeffelbaij aen Cabo de Boä Esperance (de goede Godt sij hertelijck gedanckt) ten ancker sijn gecomen, sijnde hier mede 2 dagen voor ons g'arriveert de scheepen *Nieuw Rotterdam* ende *Henriette Louise*, edoch uijt 't patria. En hebben geen schip noch pinas[7.], veel min een fortjen op 't lant vernomen. Soo is ons mede slechts een koebeest ende een schaep van de wilden toegebracht, ende sien oock (mits d' onwilligheijt deser onredelijcke[8.] menschen) geen apparentie van eenigh vee ofte andere ververssinge meer te sullen connen verwerven, alhoewel koebeesten in abondantie niet verre van strant door 't varent volck gesien sijn; waeromme dan oock metten andere goetgevonden ende g'arresteert[9.] hebben omme morgen van hier met ons schepen op te breecken, ende de reijse in den Name des Alderhooghsten naer St. Helena te vervorderen, alwaer <wij> onse andere schepen sullen blijven inwachten, bijaldien deselve daer ter rheede niet voor ons verscheenen sullen sijn, dat wel willen geloven, doordien 't eenige dagen na den anderen (terwijle hier gelegen hebben) hardt gestormt heeft, waerdoor licht de Caep voorbij geraeckt ende naer 't verhaelde[10.] eijlant geloopen sijn - sulcx den tijt uijtwijsen sall.

Tot dato hebben op de reijse, namentlijck op den *Diamant* maer een man door sieckte verlooren, doch op *Rotterdam* sijn 3 ende op *Anerette* <*sic*> *Louise* 4 man gestorven. Godt geve 't daer mede mach ophouden. Schipper Gert <Aert?> Pleune doleert[11.] grotelijcks over sijn chirurgijns, die oock in der waerheijt beyde jonghe en onervaerne borsten sijn, gelijck sulcx genouchsaem blijckt aen hare gedaene curen[12.],[+] die soodanigh geweest sijn, dat wel 12 persoonen noch seer miserabel [+]40

1. agbare (Duits).
2. diskrete, verstandige; beleefdheidsterm.
3. waarna.
4. van hierdie jaar.
5. van Soenda.
6. invoege dat, sodat.
7. kleiner soort snelvarende seilskip.
8. redelose.
9. besluit.
10. voormelde.
11. klaag.
12. mediese behandeling.

op *Henriette Louise*, soo aen quaede voeten als andersints, sijn leggende, waervan eenige (bij soo

verre niet tijdelijck[1.] daerinne versien wiert) groot prijckel loopen van hare benen, ja 't leven, te verliesen. Tot voorcominge van 't welck goedt gedacht hebben onsen onderchirurgijn (dat een seer expert ende wellevent jonghman sij) op *Louise* te laten overgaen; tot welcken eijnde hem oock met den titul van opperchirurgijn begifticht hebben, met vertrouwen 'tselve niet qualijck sal genomen werden.

Geseijde Schipper heeft ons mede te kennen gegeven hoe hij 't gerepeteerde[2.] schip uijttermaten ranck heeft bevonden, jae soodanigh dat geen zeijl naer behooren heeft connen voeren, insgelijcks quantiteijt peper gepompt[3.] sijn, waeromme oock genootdruckt was een sijner pompen uijt te setten ende gestadigh een man in d' soo[4.] te houden, totdat eijndelijck (naerdat[5.] achter van de koebrugh. ettelijcke caneel-balen, ende omtrent 40 à 50 sacken peper gelicht ende boven gebracht waren) gewaer wierden dat de wieringh[6.] heel open ende op sommige plaetsen gaten daer wel een vuijst door con waren[7.]; dat immers een beclaeghlijcke saecke ende niemant anders te imputeren[8.] sij, dan degeene die 't opsight over de gemeene timmerlieden zijn hebbende, die haer geen tijt sijn gunnende dat de schepen naer behooren versien ende gedreven[9.] werden. Hoedanigh 't met de *Vrede* gestelt sij, is den Almachtigen bekent; 't is altoos sulcx dat de Schipper (ten tijde noch in de straet waren) verclaert heeft, dat alle glasen[10.] wel 8 à 900 steecken[11.] gepompt wiert, weshalven ten hooghsten[+] beducht ben, dat d' Overigheijt[12.] van genomineerde[13.] *Vrede* (als bij ons comende) noch al van meerder swarigheijt sullen spreecken [+]40v - dat Godt geve contrarie mijne meeninge mach uijtvallen.

Soo dadelijck becomen tijdinge dat gisterenavont een schip omtrent 't Robben-Eijlant gesien is, edoch op dato sijn 'tselve niet vernemende, waeromme noch tot morgenavont hier sullen blijven vertoeven ende, alsdan niet te voorschijn comende, d' anckers lichten ende onder seijl gaen.

Op vierden des vergangen maents in den avontstont wierden gewaer dat onse combuijs in 't brant was, waeromme dadelijck de timmerlieden in 't werck stelden, ende eenige gaten, soo binnen als buijten de combuijs <lieten maken>[14.] (om te sien aen boort tusschen de knien[15.] ende vrangen[16.] ende wrangen[17.] van 't schip) daer

1. tydig, betyds.
2. voormelde.
3. Blykbaar was daar water in die ruim waarin die peper gelaai was.
4. Noot by Brill: *Daghverhaal van Jan van Riebeek* (afkorting *Dagv.* of Brill), uitgawe van Historisch Genootschap te Utrecht, dl. I, p. 6: 'Kiliaen: *sode*, *sentina*', d.w.s. volgens Kiliaen beteken *sode* dieselfde as Lat. *sentina*, nl. vuil water op die bodem van 'n skip.
5. *nadat*.
6. Brill (*Dagv.*, I, p. 6) vra of dit *waring*, halfdek is. Albei tekste, K en H, het *wiering*. WNT is nog nie sover gevorder nie. Kyk Van Dale (7de druk) *wager*, *weger*, II, *wegering*, Franck - Van Wijk - Van Haeringen: *Etym. Wdb.* onder *weger*, 'plank of plaat tegen het binnenoppervlak der inhouten van een schip'. By Winschooten *wager*.
7. Die sin sou makliker gelees het as *waren* na *gaten* gestaan het.
8. toe te skrywe.
9. die nade met touwerk gestop, gekalfater.
10. elke halfuur.
11. pompslae.
12. owerheid, bevelvoerders.
13. genoemde.
14. Die teks is baie bedorwe. Met behulp van die NZAT is gepoog om dit leesbaar te maak.
15. knievormig geboë stukke hout.
16. geboë houtwerk, buikstukke.
17. Herhaling deur afskrywer, met interessante dubbelvorm.

d' brant eerst begonnen hadt waeruijt veel verbrande houtcoolen voort quaemen, edoch door 't geduijrigh ende fel water gieten wiert den brant haest geslist[1]. D' groote Godt moet daerover in der Eeuwigheijt gelooft zijn.

Hiermede
Edele Erntfesste, Manhafte, welwijse, voorsienige ende seer bescheijdene Heeren, bevele UEd. (naer mijne Eerbiedige Salutatie) de protexie Godts Almachtighs die UEd. in langh wijle gesonth ter saligheijt wil sparen ende ons door sijn Heilige Engelen in 't lieve vaderlant geleijden.

In 't schip den *Diamant*,
desen 25en Februarij 1652,
g'anckert leggende in de
TaeffelBaij aen Cabo de
Bona Esperance.
U Edelheijts verobligeerde
ende dienstwillige dienaer (ende was geteeckent)

Jan van Teijlingen'

Copie missie door den E. van Teylingen geschreven aen d' opperhooffden van[+] de scheepen *Prins Willem*, *Vogelstruijs*, *Vrede*, *Orangien*, *Salmander*, *Coninck Davit*, [+41]
Lastdrager, ende *Breda*.

'Aen d' Opperhooffden van de schepen *Prins Willem*, *Vogelstruijs*, ende *Vreede*, mitsgaders aen d' overicheijt van de schepen *Orangien*, *Salmander*, *Coninck Davit*, *Lastdrager* ende *Breda*.

Achtbare goede Vrunden,

Dit weijnige sal tot geenen anderen eijnde dienen als Ul.[2] bekent te maecken, hoe <wij> met 't schip den *Diamant* den 15en deses (d' Almachtige sij des hooghlijck gedanckt) hier ter rheede geluckelijck sijn aengecomen, sijnde 2 dagen voor ons d' scheepen *N. Rotterdam* ende *Henriette Louise* mede hier salvo[3] ten ancker gecomen, ende gemerckt nu all elff daegen hier gelegen hebben ende geen van uw allen opdondert[4], dienvolgende van gevoelen sijn, dat wellicht (doordien 't eenige dagen na den anderen vehement hardt gestormpt heeft) eenighe schepen van de vloot (is 't niet alle) dese Caep voorbij, ende naer St. Helena geraeckt sullen sijn, soo hebben metten anderen geresolveert ende goet gevonden, om morgen vroegh van hier op te breecken, ende de reijse in den Name Godes naer verhaelde[5] eijlant te vervorderen, alwaer met lieff[6] verschijnende, Ul. (bijaldien[7] noch achter sijt) tot primo

1. *haest geslist*, gou geblus.
2. *Ul.* afkorting vir *Ulieden*, (*Uluyden*? *Uluy*?). Vgl. Kloeke: *Herkomst*, pp. 296 vlg.
3. veilig.
4. opdaag, tevoorskyn kom; gebruiklik in 17de-eeuse Ndl.
5. genoemde.
6. *met lieff*, behoue, goed en wel (WNT VIII, 2065).
7. indien, vir die geval dat.

April sullen blijven inwachten, ende oft geviele Ul. dese rheede noch quaemt[+] aen te treffen, soo willen[8.] Ul. op 't hooghste[9.] versocht ende vermaent hebben [+]41v

8. Lees *wij* na *willen*.
9. allerdringends.

hier geen tijt te spillen maer op 't spoedighste 't verswateren <*sic*> in te nemen, opdat doch tijdelijck voor St. Helena bij den anderen comen, ende van daer gesamentlijck de reijse naer 't lieve Vaderlant volvoeren mogen, gelijck oock d' ordre van onse gebiedende Heeren is medebrengende.

Wij hebben hier slechts een koebeest, ende een schaep tot verversinge becomen, nietjegenstaende lantwaerts in vee in overvloet van 't scheepsvolck gesien sijn; echter hebben ons de wilde, onredelijcke menschen niet meer als 't geseijde willen toebrengen. Godt geve Ul. beter geluck mocht hebben. Ende blijft hier mede naer[1.] onse vrundelijcke grocte de Hoede des Alderhooghste bevolen.

In 't schip den *Diamant*, desen
25 Februarij anno 1652 g'anc-
kert leggende in de Taeffelbaij
voor Cabo de Boä Esperance.
Ul. goetgunstigen vrunt, (ende was geteijkent)

Jan van Teijlingen.

> d' Paerden die Ul. sijt inhebbende mocht vrijlijck aen lant setten ende den Ottento (die Engelss spreeckt), bevelen dat hij deselve aen degene die in 't fortjen sullen remoreren[2.], wil ter hant stellen met belofften dat hem daervooren een goede reconitie[3.] sall toe comen. Vale.'

Desen avont voeren noch samen eens aen lant om terloops eens ten naesten bij aff te speculeeren waer 't fort gemaeckt sal dienen. Cregen desen avont oock 2 wilden[+] aen boort, daer onder een die wat Engels sprack, welcke wij den buijck met eeten ende drincken dapper vulden. Maer na wij uijt haer vernemen conde, [+42] souden van haer geen vee te crijgen wesen, alsoo ons door gebroocken Engelse woorden ende teijckenen te kennen gaven, sij maer vissers waren[(j)], ende de beesten door die van Saldania[4.(k)] altijt gebracht wierden; sulcx wij wel meer uijt eenige overgebleven personen van 't schip *Haerlem* verstaen hadden[(l)].

8*en do.* Smorgens haddet den ganschen dagh vrij hardt gewaijt uijtten Z.Z.oosten, continueerende tot omtrent smiddaghs met clare heldere sonneschijn. Schijnt jegenwoordigh in de drooge tijt te wesen, alsoo de gronden overal van drooghte op 't lant van den anderen gereten[5.] sijn, ende veel spruijtjens van revierkens heel droogh bevinden.

Op dato lieten den Raedt beroepen[(m)] omme met deselve goet overlegh te maecken tot ons aen te vangen werck der fortificatie, etc., waertoe gisteren ten naesten bij

1. na.
2. verblyf hou, hulle intrek neem. Vgl. noot 5, fol. 39 hier vóór.
3. Vir *recognitie*, erkenning, beloning.
4. *die van Saldania*, die Hottentotte van Saldanhabaai.
5. *van den anderen gereten*, uitmekaar geskeur.

plaetse uijtgesien hebben; verstaen is vandage eens nader te gaen speculeren[1.] ende aff te meten, off oock groot ende bequaem genoech sal wesen, gelijck wij, uijt onse raedts-plegingh gescheiden sijnde, oock gedaen ende de plaetse bequaem ende groot genoech gevonden hebben, dicht aen de principale versse revier die apparent[2.] rontom de grachten van 't fort sal cunnen geleijt worden[(n)]. Is wijders op 't een ende 't ander soodanige vordere[3.] ordre gestelt, als bij resolutie van dato deser in ons resolutieboeck can beoogh worden[(o)].

Wesende desen avont noch van den *Drommedaris* nae lant gesonden om te arbeijden	50 coppen
ende aen boort gebleven tot bewaringe van 't schip	36
van den *Reijger* aen lant	39
ende tot bewaringe van 't schip	36
	89 coppen
van 't jacht, aen lant	11 coppen[+]
ende aen boort gebleven	9
Somma, van de 3 schepen om aen lant te arbeijden	100
ende aen boort te blijven tot bewaringe van de schepen ende om de materialen, etc., aen lant te brengen	81
Synde samen	181 coppen

[+]42v

behalven de officieren, adsistenten, opperbarbiers, etc.
9 *do.*, fraij sonneschijn ende redelijck warm weder. Is het opperhooft Riebeeck smorgens vroegh na lant gevaren, daer het fort desen dach t' eenemael heeft affgesteecken ende savonts wederom nae boort gevaren, de buijtenste poligonen, ofte des bolwerx uijterste punthoecken, van den anderen genomen hebbende op 21 roeden rijnlantse mate[4.]

roeden	**voeten**	**duijmen**
21	-	-

1. kyk, beskou, ondersoek. Kom dikwels voor.
2. blykbaar.
3. verdere.
4. Rynlandse maat: 'n roede is 12 voet.

de binnenste poligonen off veelhoecken op	13	7	3
de distantie der binnenste ende buijtenste poligonlinien op	3	6	2
de keel[5.]	2	3	8
de Capitale[6.]	5	-	9
de flanck[7.]	2	-	3
de secunde flanck	1	8	6
de face[8.]	6	1	-
de halve diameter	9	7	-
de gordijne[9.]	9	1	7

5. ingang tot die inwendige van die vesting.
6. *linea capitalis*, denkbeeldige lyn wat die uitspringende hoek van 'n bolwerk in twee deel.
7. ‘lijn van een vestingwerk beschouwd ten opzichte van eene andere die zij bestrijkt’ (WNT).
8. front, in teenstelling met flank.
9. walle wat twee bolwerke of punthoeke verbind.

De poligoonshoecken	90 graden
Bolwercxhoecken	60 gr.
de tangh[1.] off tenalie[2.]	15 gr.
de strijckhoeck	150 gr.
de hoeck die de flancq formeert	40 gr.

Mate van 't profijl van de wal

	roeden	**voeten**	**duijmen**
de basis off onderste aenlegh des wals sullen nemen op	2	8	-
de buijtenste doseringh[3.] ofte schuijnsight[4.]	-	4	-
[+] de binnenste	- [+]43	8	-
de hooghte des wals	-	8	-
de cruijne van dien[5.] breet	-	8	-
den aenlegh van de borstweer op de wal	-	10	-
de buijtenste ende binnenste doseringh van dien te samen	-	4	-
de buijtenste hooghte van dien	-	4	-
de binnenste hooghte	-	6	-
de cruijn van dien breet	-	6	-

ende sal de walgangh rontsom dan blijven 8½ voet breet, welckers nader ende perfecter uijtreeckeninge neffens de affteijckeninge[(p)] na desen beter sullen cunnen doen als ten naesten bij volmaeckt is, sijnde voor eerst maer ons project, daer misschien noch ijts in verandert oft verbetert can worden.

1. 'benaming voor een buitenwerk van dien vorm' (WNT XVI, 913).
2. *tenaille*, inspringende hoek.
3. skuinste, helling. Blykbaar afgelei van Fr. *dos*, rug.
4. Sic. 'schuynsheyt'? Brill het *schuyheid*.
5. *de cruijne van dien*, die kruin daarvan, d.w.s. van die wal, was 8 voet breed.

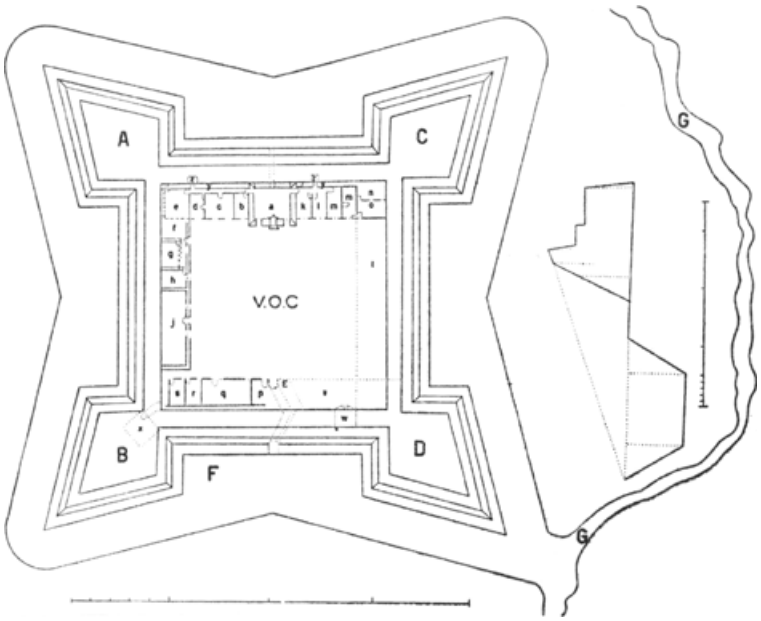
Desen dagh sijn die van den *Drommedaris* ende *Reijger* doorgaens besigh geweest met materialen, etc., te lossen.

Ende den oppercoopman Riebeeck met 't vorder affsteecken van den barm[6.], etc.

Den 10 *do.*, moij warm weer. Is gemelten Riebeeck smorgens vroegh nae lant gevaren alwaer 't volck met schoppen, spaden[7.], picken, houwelen, ende cruijwagens heeft beginnen aen 't werck te stellen, bevindende d' eerde soo mul[8.] dat qualijck vaste wallen sullen cunnen maecken; ende alhoewel veel crepelbosch tusschen d' aerde inarbeyden[9.], soo is echter beduchtelijck[10.] door harden regen vrij affregenen sal, ten ware wij bequaem lant[11.] vonden tot soden, om van buijten tegen aen te setten, daer wij eerstdaeghs ('t nodiger werck eerst in train[12.] gebracht hebbende) nae uijtsien sullen, hebbende desen dach noch genoech te doen gehadt om gedeelte van

6. ‘strook van den beganen grond tusschen den voet van de borstwering en de daarvoor liggende grachten’ (WNT).
7. spitgrawe.
8. los.
9. *tusschen d' aerde inarbeyden*, in die grond inwerk.
10. te bedug, te vrees.
11. grond.
12. *in train*, aan die gang.

t.o. 26

'T FORT DE GOEDE HOPE
Sleutel by Kaart No. 814 van Rijksarchief Den Haag

SLEUTEL

A_1 MONOGRAM V.O.C.: 'T FORTDE GOEDE HOPE.
A PUNT DROMMEDARIS.
B PUNT WALVIS.
C PUNT OLIPHANT.
D PUNT REYGER.
E OPGANGH NA DE WAL.
F GRACHT, DROOGH SIJNDE.
G VERSE REVIER.

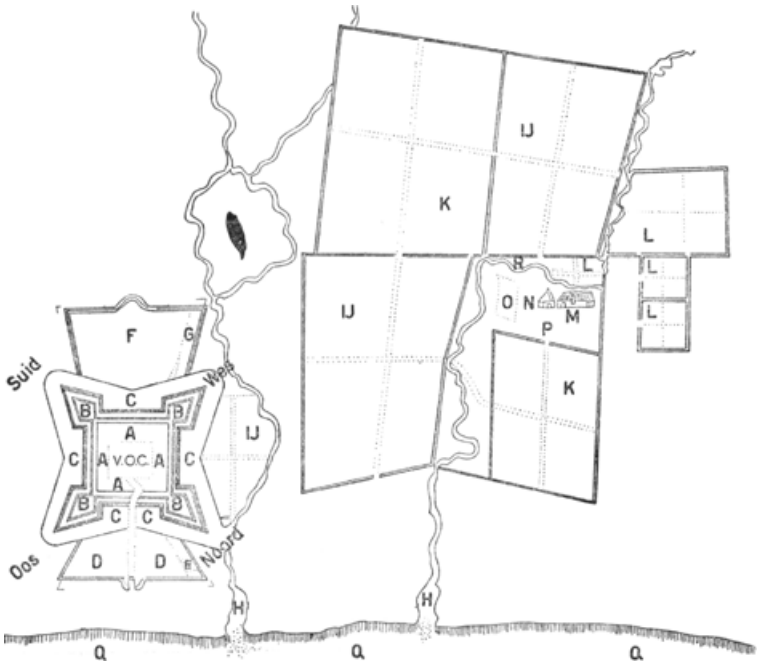
a STEENEN HUYS, BOVEN PLAT, ONDER MET EEN SAEL ENDE KELDER.}*noch onvolmaeckt*
b OPPERHOOFFTS-COMPTOIR.}*noch onvolmaeckt*
c DITO SLAEPKAMER.}*noch onvolmaeckt*
d DITO KINDERKAMERKEN.}*noch onvolmaeckt*
e RAET- EN EETCAMER, DAER NU DEN RIJS VOOREERST LEYT.}*noch onvolmaeckt*
f OPEN PLAETS.}*noch onvolmaeckt*
g COMBUYS.}*noch onvolmaeckt*
h BOTTELRIJE.}*noch onvolmaeckt*
j MAGASIJN ENDE PACKHUYS.}*noch onvolmaeckt*
k ADSISTENTS-COMPTOIR.}*noch onvolmaeckt*
l DITO SLAEPCAMERKEN.}*noch onvolmaeckt*
m SIECKENTROOSTERS WONING.}*noch onvolmaeckt*
n GEMEENE COMBUYS.}*noch onvolmaeckt*

o OPEN PLAETS.
p HOOFFTWACHT.
q CORPS DU GUARDE.
r BARBIERSCAMERKEN.
s DITO HOVENIERS.
t PROJECT VAN 'T PACKHUYS.

v DITO WOONINGH VOOR MATROSEN.
w JEGENWOORDIGE CRUYTKELDER, NADERHANT GEPROJECTEERT TOT EEN GEVANGENHUYS.
x PROJECT VAN EEN VAST ENDE ALTIJT BLEYVENDE CRUYTKELDER.
y GANGH TUSSCHEN 'T HUYS ENDE DE WAL.
z 2 SECRETEN ONDER IN DE WAL.

't Fort de Goede Hope. Rijnlantse mate door thiende delingh gereeckent

	roeden	**voeten**	**duymen**
Buytenste poligonen offtewel hoecken	22	6	-
Distantie			

FORT EN TUINE

Kaart 48, Kaapse Argief (Sleutel vertaal en simbole in moderne lettertekens oorgesit)

SLEUTEL

V.O.C. BINNEPLEIN VAN DIE FORT DIE GOEIE HOOP.

A WONINGS BINNE DIE FORT.

B VIER PUNTE VAN DIE FORT.

C GRAG.

D HORINGWERK VOOR DIE FORT.

E SMIDSHUIS.

F KRAAL WAARIN DIE BEESTE SNAGS GEHOU WORD - OOK IN DIE VORM VAN 'N HORINGWERK.

G STALLE.

H RIVIERE MET VARS WATER.

IJ KOMPANJIE SE TUINE, VOL VRUGTE EN GROENTE.

K VOORGESTELDE KOMPANJIESTUINE, NOG ONVOLTOOI.

L PRIVATE TUINIJIES.

M TUINIER SE WOONHUIS.

N HOENDERHOK.

O VOORGESTELDE VYWER VIR GANSE EN EENDE.

P BOERDERYWERF.

Q SEESTRAND.

R MISKUIL.

de grachten aff te steecken, die aen d' eene punt in de revier comt te vallen, ende alsoo[+] verhopen rontsom te leijden; item om 't volck in ordre aen 't werck te stellen, alsoo seer weijnige daeronder vinden die haer sulcx[1.] verstaen. [+]43v

Omtrent den middagh quamen een cleijn tropjen van omtrent 9 off 10 wilden van Saldania aen, tegens dewelcke haer de Strantlopers[(q)] (die dagelijcks met vrouw ende kinderen bij ons aen de tenten sitten) in deffentie[2.] stelden, met sulcken couragie ende furie daernaetoe lopende met hasegaijen, pijl ende booge, dat wij genoech te doen hadden haer te stutten[3.], hebbende hun vrouwen nae 't geberchte gejaeght. Deshalven den Schipper Jan Jansz. Hooghsaet met onsen Corporael, nevens eenige g'armeerde soldaten tusschen beijden lieten trecken, dewelcke omtrent ½ gotelinghschoot[4.] van ons sijnde ende d' inwoonders dight bijeen in posture van batalie[5.] staende, een bestant[6.] tusschen deselve door gemelten Schipper is getroffen, sulcx dat deselve den ganschen dach vredigh met malkanderen omtrent onse tenten haer onthielden, die van Saldania door teijckenen ende veele gebroocken Duijtsche[7.] ende Engelsse woorden (apparent van 't verongeluckte *Haerlems* volck geleert ende onthouden) te verstaen gevende voor coper ende taback binnen corte dage beesten ende schapen soude brengen, daer wij haer minnelijck ende met goede tractementen toe aenmaenden.

Schipper Davit Coninck, nevens 2 adsistenten ende 2 soldaten met vogelroers ende musquets uijt visschen gevaren sijnde in de Soute-Revier, waren de 9 Saldanische wilden gerescontreert[8.] ende van deselve soo minnelijck ende fraij bejegent dat het schier wonder was, vattende den schipper (soo haest haer hadde beduijt hij den Capitain van een van de schepen was) als met een groote blijschap om den hals, met teijckengevinge dat soo wij coper ende taback hadden, ons vee genoech brengen soude; waren seer fraye ende fluxe mannen van bijsonderen goeden stature, echter[+] met een redelijck bereijde[9.] beestenhuijt becleet, die sij soo fraij op den eenen arm droegen, met sulcke moedigheijt in haren gangh, als [+]44 eenigh snoeshaen[10.] in 't vaderlant sijn mantel op een schouder off arm draegen can. Edoch gingen met de schaemte bloot, met een clein velleke daerover hebbende.

Voornoemde Schipper Coninck quam met 4 sacken schone mosterbladen ende suijringh thuijs, nevens een vanghst van omtrent 750 schone steenbraessems, daeronder 4 delicate andere visschen, schoonder van smaeck als eenige[11.] vis in 't vaderlant wesen can, gelijckende den eenen wel schelvis, doch was wel soo goet ende vet van smaecke.

11 *do.*, smorgens harde stormwinden uijtten Zuijtoosten waerdoor wij niet costen nae lant varen, sijnde des *Reijgers* gelaien[12.] booth, van boort gesteecken wesende,

1. *die haer sulcx verstaen*, wat daar kennis van het.
2. verdedigende houding.
3. keer.
4. skoot van 'n goteling, soort gegote kanon.
5. *posture van batalje*, gevegshouding.
6. wapenstilstand.
7. Nederlandse.
8. teengekom.
9. taamlik saggebreide.
10. windmaker.
11. Afr. *enige* in hierdie betekenis dus geen anglisisme nie. Vgl. nog o.d. 21 April.
12. gelaaide, Ndl. *geladen*. Die verlies van die *d* is opmerklik. Vgl. Kloeke: *Herkomst*, p. 69.

onderwegen op de dregge[1.] blijven leggen tot tegen den avont, dat onaengesien[2.] de wint verswaert was, haer dregge lichten, ende bestonden[3.] bijnae op den hals[4.] nae boort te roeijen, daer haer Godt Almagtigh noch geluckelijck voor den doncker aen dede comen - blijvende den wint den ganschen nacht even stijff doorwaijen, alsmede

den 12 *do.*, edoch sonder soodanige buijen als gister, die sommige soo fel waren als orencanen; ende alhoewel 't heel stijff woeij, soo hebben wij echter in den name des Heeren onderstaen[5.] met de sloep ende 6 cloecke roijers nae lant te varen, alsoo bij onse[6.] absentie, soo wij met de kijcker[7.] bekennen cunnen, niemant aen 't werck bleeff, nietjegenstaende 3 onderstuijrluijden tot oppassinge van dien dagelijcks aen lant blijven, met ordre om 't volck bij onse absentie geduijrigh aen 't werck te houden.

Met de sloep dan ten eijnde voormelt van boort gesteecken sijnde, quamen wij tegen den Leeuwenbergh door de clippen met groot prijckel ende moeijten noch aen[+] lant, vindende vier balckdeelen uijt een *Reijgers* booth gister door nooth gesmeten, op strant gespoelt, die wij datelijck lieten door 8 man bij de tente halen, [+44v] ende alle 't volck aen de louffwaertse[8.] punten in 't werck omme van 't stuijven door den harden wint uijt 't aensight bevrijt te wesen. Bleven door 't continuele harde weer desen nacht aen lant verweert[9.] alsoo niet een vaertuijgh van off nae lant coste varen.

13 *do.*, wat beter weer. Hebben de scheepen besigh gebleeven met lossen van materialen ende geschut ende aen lant in 't werck van de fortificatie, die vermits de mulachtige aerde in de regentijt met sooden sal moeten vast gemaeckt worden, waertoe bequaem lant[10.] genouch uijtgevonden hebben, maer vermits de groote drooghte noch te hard om te sticken[11.].

Ruijlden heden een koebeest ende jongh calff voor 3 plaetjens coper ende 3 stuckjens van ½ vaem coperdraet, waervan de schepen nae behooren is medegedeelt[(r)].

Sondagh, 14 *do.*, smorgens schoon liefflijck weder; lieten 't verse vleijs voor 't volck met groente opschaffen tot verversinge, ende gingen wij na de gedane Sondaeghse Christelijcke oeffeninge met alle de schuijts na de Soute-Revier uijt visschen, daer wij met 3 trecken tusschen de 9 ende 1000[12.] schone steenbraessems ende eenige andere vis ende harders vingen, sijnde den steenbraessem door malcander[13.] stijff[14.] 1½ voet groot op 't minste.

1. soort anker met hake.
2. hoewel.
3. het dit gewaag.
4. *op den hals*, uitdrukking in die seemanstaal wat beteken: met groot gevaar vir bemanning en skip.
5. gewaag.
6. d.w.s. van Van Riebeeck self.
7. Elders: ‘versiende bril’ (*Kol. Arch.* 3967, fol. 78v).
8. weg van die wind.
9. deur die weer gevang.
10. *bequaem lant*, d.w.s. grond waar sooie gesteek kan word.
11. steek, uitspit.
12. tussen 900 en 1000.
13. *door malcander*, deur die bank, gemiddeld.
14. ruim.

15 *do.*, voeren weder al voordagh[15.] nae lant om 't werck aen te pressen, maer nam seer weynigh voortgangh vermits 't cleijn getal van arbeijders, daer noch al eenige siecken onder loopen.

15. Soos in Afr.

Savonts even nae sontsondergangh compt alhier, Gode loff, salvo ten ancker het schip den *Salmander* met den E. Dirck Snoeck ende Schipper Jan IJsbrantsz. op 25 Januarij passato van Batavia verseijlt ende 13 Februarij nevens de scheepen *Orangien*, *Coninck Davit*, *Lastdrager* ende *Breda* uijt de Straet Sunda(s) geraeckt, waerover+ als Vice-Commandeur is den E. Dirck Ogel, verstaende uijt de rapporten van gemelten Snoeck dat door ordre van de Heeren Meesters by d' E. Heer +45
Generael ende Raden van India metten eerste scheepen (die wij niet belopen hebben[1.]) verscheijde Indische saden ende planten, nevens eenige paerden, voor dese plaetse van Batavia versonden was, daervan wij nu destituijt[2.] blijven.

16 *do.*, lieten onsen Raedt smorgens bijeen comen(t), waerbij verstaen is dat men den E. Snouck ende sijn schipper Jan Isbrantsz. soude versoecken eens bij ons te comen omme haer te communiceeren de geruchten van Prins Robbert ende d' ordre daerop bij onse Heeren Meesters gegeven, alsmede d' interdictie[3.] van oorloge tegen Europise natie buijten[4.] Portugael; welck versoeck in 't werck gestelt, ende daerop den E. Snoeck alleen aen[5.] boort gecomen is, die wij alles ten dienste van d' E. Comp. gecommuniceert hebben, omme sich met den sijnen tot Comps. voordeel nae te mogen richten.

Sijn vorders desen dach aen onsen arbeijt besigh geweest die, vermits 't weijnige volck, niet veel voortgangh nam.

17 *do.*, smorgens mistigh weder met een coeltjen uijtten W.N. Westen gelijck als gister, met fraij bequaem weder; sijn besigh gebleven met wercken aen lant ende lossen aen de scheepen, die oock met eenen ballast halen.

18 *do.* is onsen Schipper met den Schipper van den *Salmander* uijt visschen gevaren, ende hebben van haer overgenomen drie persoonen die haer versteecken hadden als namentlijck

Fredrick Verburgh[6.(u)], adsistent}jongens
Jan Willemsz. Bobbel van Delff}jongens
Cornelis Cornelisz. van Rotterdam}jongens

welcke wij hier voor eerst aen 't arbeyden sullen stellen.+

Op dato hebben per den *Salmander* geschreven aen onse Heeren Meesters +45v
ende Haer Ed. laten weten ons arrivement alhier, ende hoeverre wij in ons werck waren gecomen, als bij de copie in ons brieffboeck can beooght worden(v).

19 *do.* De brieven ende annexe pampieren met onsen Raedt(w) geslooten sijnde,

1. *die wij niet belopen hebben*, wat ons nie ingehaal het nie, waarvan ons niks gewaar het nie.
2. verstoke.
3. verbod.
4. behalwe.
5. d.w.s. by Van Riebeeck aan boord.
6. Verburgh (vgl. uitgaande brief 25/5/1652 in Leibbrandt: *Precis*, p. 43) speel later 'n belangrike rol aan die Kaap. In die tweede aanhef van die *Daghregister* (*Kol. Arch.* 1079, fol. 212 verso - vgl. *Inleiding*) word tussen Verburgh en Bobbel nog genoem Juriaen Vruchtnight van Hamburgh. In bogenoemde brief is daar ook alleen sprake van drie verstekelinge. Die aantekening onder 18 April op hierdie plek is blykbaar in die skrif van Van Riebeeck self. Vgl. reproduksie *Inleiding*.

hebben wij d' opperhooffden van 't schip den *Salmander* deselve g'intregeert[1.] met recommandatie omme aen d' Ed. Heeren ter Camere van Amsterdam te bestellen.

Desen dagh doorgaens westelijcke winden, edoch op den avont Z.Oostelijck lopende, heeft den *Salmander* sijn een ancker gelicht ende 's ander daeghs

den 20 *do.*, smorgens met den dagh, de wint slapjens uijtten Z. Oosten wesende, onder seijl gegaen, geraeckende op den avont noch uijt ons gesicht. Godt Almachtigh wil hem geluck ende behouden reijse verleenen. Amen. - Blijvende wijlieden aen lant besigh met wercken ende de schepen met lossen van materialen, etc.

Savonts westelijcke lantwint. Hebben 5 stucken canon bij provisie in de rampaerden[2.] gestelt, buijten de 2 zeepuntjens[3.] aen ijder hoeck 2, om langhs strant ende oock over 't lant te flancqueeren[4.], en een regt in 't midde, dwers over de gordijn na de Taeffelbergh flancqerende, alsoo hem den oppercoopman Riebeeck eerstdaeghs meent aen lant te begeven in een loots voor de loos[5.] van rouwe plancken tegen schuijnse sperren opgesmeten.

Sondagh, 21 *do.*, den wint uijtten N.Westen met tamelijcke coelte ende fraije sonneschijn-weer. Hebben heden de stucken van gister affgeblasen[6.] ende met scherp geladen ende eenige pijpen[7.] daer voor gestelt in maniere van schanscorven. Soo sijn wij oock heden een goet stuck de Clooff van de Taeffelbergh[(x)] omtrent 2 mijlen weghs opgegaen, daer wij doorgaens 't schoonste ende vlackste kleijlant ende andere[+] fraije vruchtbare aerde vernamen, wijt ende breet als in eenige plaetsen van de werelt soude connen gevonden worden, maer can door ons weijnige volck [+46] 't hondertste deel niet beploeght ofte bebout worden; daeromme niet vrempt ware[8.] eenige laboreuse Chinesen[(y)] ten dien eijnde hier quaemen met alderhande saden ende planten, alsoo der vrij beter vrucht van te verwachten staet als oijt van Ilha Formosa[9.(z)] gehoopt can worden, dewijle de gront hier veel vetter ende verscheijde moerassige plaetsen sijn.

Tegen den avont mottigh, regenachtigh weder met westelijcke winden, somtijts wat buijachtigh waijende.

22 *do.*, Z.Z.Oostelijcke wint ende moij weer tot omtrent den middagh, begondt vrij hard te waijen; ende sijn op dato noch 3 stucken[10.] van den *Drommedaris* nae lant gebracht, die savonts in de rampaerden[11.] wierden gestelt.

23 *do.*, wint als vooren met fraij weer; sulcx dat wij heden vrij wat goet costen aen lant brengen.

1. oorhandig, vgl. noot 6, fol. 39 hier vóór.
2. Hier en onder datum 22 April beteken *rampaerd* blykbaar: skanswerk, borswering, teenoor: affuit, onderstel onder datum 21 Februarie 1656.
3. bolwerkies aan die seekant.
4. in die dwarste bestryk.
5. Die sin is nie duidelik nie. *Loos* sal ook wel *loots* moet wees. Was daar twee loodse? Of is die woorde *voor de loos* 'n foutiewe invoeging van die kopiïs?
6. afgevuur.
7. een of ander soort silindervormige voorwerpe. In dié betekenis nie in WNT nie.
8. *daeromme niet vrempt ware*, dit sou dus nie vreemd, onverstandig wees nie. Dikwels voorkomende uitdrukking.
9. die eiland Formosa; vgl. onder datum 28 April 1652.
10. kanonne.
11. Vgl. noot 2.

t.o. 30

HAAKBUSSKUTTER
Wanneer hy wou korrelvat, het die soldaat sy swaar haakbus of stutgeweer op die dooierusvurk geplaas. Die brandende lont is dan by die kruit gebring. Teen die begin van die sewentiende eeu was die haakbus egter al sodanig verbeter dat die lont gouer en sekerder gebruik kon word. Ryksprentekabinet, Amsterdam.

Aen Cabo de Boä Esperance

24 *do.*, wint westelijck met redelijck weer. Sijn wij met al onse bagagie ende familie nae lant gevaren om aldaer te blijven in een loose plancke tent[1.] bij provisie[2.] wat rouw opgeslagen, opdat 't werck wat beter mochte voortgaen.

Desen verleden nacht had 't volck aen lant een groote zeekoe gevangen, wel soo swaer als 2 gemene vette ossen, hebbende een seer affgrijsselijck, monstreus hooft ende verscheijde scherpe, uijtsteeckende tanden, waervan de langhste ⅝ el langh waren, met een corten halss ende laeghe beenen, de voeten bijnae van fatsoen als renocerosvoeten, edoch geklieffft in vier partijen; was seer fel ende wreet, ende[+] hadden genoech te doen om te bedwinghen, onaengesien[3.] met eenighe cogels [+46v] achter de ooren door 't hooft getrefft[4.] was, wesende de huijt wel 1 duijm dick ende soo hard dat op sommige plaetsen geen musquetscogel door coste geschoten worden; des hem recht voor in 't hooft lieten doot schieten, ende 't volck eeten, alsoo van goeden smaecke was, lopende de melck uijt de uijren.

25 *do.* compt Schipper Hooghsaet smorgens vroegh nae sijn gewoonte weder aen lant om sijn volck wat aen te pressen.

Sijnde mottigh weder ende de wint W.N.Westelijck.

26 *do.*, schoon sonneschijn-weer met Z.Oostelijcke wint. Hebben dese morgen last ende de maet gegeven om de 2 punten daeraen g'arbeijt wort, voor eerst niet hoger op te halen als 4 voeten ende dan daer bovenop bij provisie een borstweer van 6 voeten breet aen te leggen om in der ijl geschut op de bolwercken te brengen, ende dan voorts 't fortjen rontsom met een borstweer van insgelijcke hooghte ende breete te besluijten ende aeneen te hechten, om daernae van tijt tot tijt 't werck voorts nae sijn eijsch te volbrengen ende voor eerst maer voor aenval weijnigh besloten[5.] te wesen; waertoe den Schipper, Jan Jansz. Hooghsaet, alle morgen vroegh aen lant comende, sijn volck fraij helpt aen pressen, sijnde de timmerlieden vast besigh om de houtwercken tot de woningen ende packhuijsen, etc., te prepareren.

27 *do.*, weer ende wint als gister. Hebben 't volck heijligh avont[6.] gegeven om desen dagh de 2 punten op haer hooghte van 4 voet te brengen. Edoch hebben niet[+] meer als eene punt claer gecregen, vermits d' aerde aen 't ander puntjen te machtigh hard ende steenachtigh was, maer sal apparent Maendagh toecomende[7.] [+47] mede gereet worden, om dan de borstweer op te beginnen.

1. die *loots van rouwe planken* bo genoem.
2. *bij provisie*, voorlopig.
3. hoewel.
4. *Treffen* was vroeër 'n swak werkwoord.
5. *weijnigh besloten*, enigsins beskermd.
6. Gewoonlik: vry dag, vakansie, maar hier blykbaar die teenoorgestelde: ekstra werk, spesiale opdrag. WNT vergelyk hiermee *skof*, wat eers rustyd, later werktyd beteken het. Of moet ons lees: *geen heijligh avont* en dat *heijligh avont* hier beteken Saterdag(aand)?
7. komende, aankomde.

Op den namiddagh gingen eens achter den bil van de Leeuwenbergh[1.] langhs de duijnen om, daer wij tusschen 't geberghte ende de gemelte duijnen wel een paer mijlen weeghs langh ende omtrent I mijl breet de schoonste aerde[2.] vonden om te besaijen ende beesten te weijden, die men soude cunnen wenschen, comende den Leeuwenbergh van d' andere sijde aen de zeecant bij 't hooft[3.] over wandelen, dewelcke in sijn opgangh dor ende steenachtigh is, maer even weder in de Taeffelvalij omtrent de laeghte comende, vonden weder de schoonste cleygronden van de werelt, welcke van verscheijde spruijten in de regentijt bevoochtight[4.] worden, sijnde nu gansch droogh ende d' aerde, vermits de drooghe tijt, vrij hardt, maer nae[5.] de diepe sporen van 't vee mercken dat in 't natte mousson[6.] weeck genoech valt ende bequaem sal wesen te cultiveren, alser maer volckx genoech toe was, daer eenige g'troude Chinesen ende andere vrije mardijckers[7.(aa)] ofte oock wel Nederlanders[(bb)], toe verijsschen ende onder seeckere conditien vergunt souden connen worden eenige parcken[8.] lants te beslaen[9.].

Heden sagen oock verscheijde walvissen in de baij, maer cunnen, vermits noch open leggen[10.] ende met de fortificatie, etc., de handen vol hebben, niet aen 't vangen beginnen. Bovendien sijn wij oock noch met niet meer als 2 bisschayse sloepen versien[+] die niet bestant sijn om een walvis mede te vangen. Des wel te wenschen ware van Batavia met noch een paer, van lichte kiate plancken gemaeckt, costen [+]47v g'accommodeert[11.] worden, alsoo die uijt 't patria te ontbieden noch te langh aenlopen sal.

Sondagh, 28 *do.*, schoon, warm sonneschijn-weer ende Z.Oostelijcke sachte wint. De Sondaeghse Christelijcke vermaninghe door den sieckentrooster[(cc)] gedaen wesende, sijn wij met de Schippers Jan Hooghsaet ende Turver, nevens eenige g'armeerde soldaten, stuckweeghs over den rugh na de Zuijtsijde van den Taeffelbergh gegaen, bevindende van ons fortjen aff tot aen de Soute-Revier, ende oock in 't hangen van den bergh[12.] seer schoone, wijde ende breede vlackte[13.] van uijttermaten fraije thuijnaerde ende cleijgronden; item, achter besuijden gemelten bergh[(dd)] soo veele vlacte als, dwers over van 't eene geberchte tot 't ander, ende van de seestrant des Taeffelbaijs tot de zeestrant bij de cleijne Taeffel[(ee)], achter den grooten Taeffelbergh leggen, soude cunnen in een ganschen dach recht aengegaen worden[14.], alsoo nae onse gissinge wel omtrent 10 mijlen wijt ende breedt

1. Dié naam ook al o.d. 6 April. Daar is onderskei tussen die *Kop*, die *Rug*, die *Bil* en die *Knie* van die *Leeuw(enberg)*. Die Afrikaanse woord *kop(pie)* is allig 'n uitbreiding van die *Kop* in *Leeuwenkop*. Die *Bil van de Leeuwenbergh* is die teenswoordige *Lion's Rump*, *Signal Hill* of *Seinheuwel*.
2. die gebied van die teenswoordige Groenpunt en Seepunt.
3. die kop (van die Leeuwenberg).
4. Vgl. noot 9 onder datum 16/7/1652.
5. aan, te oordeel na.
6. *natte mousson*, reëntyd.
7. afstammelinge van gekerstende, vrygelate slawe in Nederlands-Indië. Die naam is afgelei van 'n Sanskrit woord *maharddhika*, grootmagtig. Vgl. Winkler Prins: *Encyclopaedie*.
8. perke, persele.
9. bewerk.
10. *open leggen*, nie onder dak is nie.
11. voorsien.
12. die hang van die berg; vgl. WNT V, kol. 2084. Die woord *hangen* kom o.a. nog voor o.d. 18/9/1652, 20/12/1653, 7/4/1654.
13. vlak of gelyk grond.
14. sou kan deurkruis word.

was, met de schoonste versse revieren deurlopende als men soude willen wenschen.
Ende al waren der bij

duijsende Chinesen off andere bouwluijden, souden het tiendendeel van 't lant niet cunnen beslaen ofte beploegen, ende is oock soo bequaem ende vet datter geen Formosa[ff], dat ick[1.] gesien heb, noch Nieunederlant[gg], daer ick[1.] van hooren seggen hebbe, bij te passe compt.

29 *do.*, schoon, helder weer als gister ende westelijcke wint. Hebben dese morgen[+] op de Zuijderpunt een provisioneel borstweer van 6 voeten breet affgesteecken; [+]48 item in de plaetse van de gordijne, daer tot noch toe niet aen begonnen is, op do. breete mede sodanigen borstweer beginnen te maecken om, als voorseijt, ons in deselve voor eerst te besluijten ende alsoo bij provisie voor een aenval wat beschut te wesen, sijnde de noorderpunt op sijn hooghte van 4 voet desen dagh noch niet geraeckt vermits de hardicheijt der aerde die uijt de gracht aldaer gegraven wort.

Ondertusschen wierd vast de kelder van het woon- ende packhuijs gegraven, mitsgaders door de timmerlieden met alle mogelijcke vlijt, gereet gemaeckt de daertoe vereijssende houtwercken; item, bij den tuijnier, ons uijt 't vaderlant mede gegeven, eenige parckjens[2.] aerde om voor eerst tot preuve wat te besaijen, 'twelck vooralsnoch weijnich beschieten[3.] sal, vermits ons volck te nodigh hebben aen den arbeyt van de fortificatie; edoch latender ons weijnigh aen gelegen, vermits de winter ende drooge tijt; maer soo haest wij ons in een loose borstweer besloten hebben ende de vochtige tijt begint aen te comen, sullender met wat meerder macht aenvallen, alhoewel 't duijsenste[4.] deel der bequame aerde ende valeijen door dit weynige volck niet beploeght off besaijt can worden, ende meenichte van Chinesen off andere laboreuse menschen offte huijsgesinnen wel toe dienden hier te comen, die der metter tijt de cost genoech sullen crijgen -

Savonts betrock de lucht vrij wat, doch sonder regen. Wij vernemen oock geen[+] inwoonders uijt het lant van Saldania, off ergens anders, als somtijts 4 à 5 van [+]48v de Strantloopers, die niet anders als magere lichamen ende hongerige buijcken medebrengen, welcke wij met wat gort ende broot, ende somtijts een dronck wijn, opvullen; waeromme ons oock wat meer rijs[5.] nodigh wesen sall, item aracq[6.], om haer ende andere, mettertijt uijttet lant te comen, somtijts mede te vereeren ende te beter tot ons genegen te maecken.

Ultimo do., moij weer met Noortwestelijcke wint ende somtijts wat betrocken lucht. Hebben wij met Schipper Hooghsaet in de gegraven kelder den eersten steen geleijt van de neutjens[7.] daer de stijlen van 't pack- ende woonhuijs op sullen gestelt worden, wesende d' arbeijders vast besich met de gordijn te beginnen ende aen te leggen van de noortpunt, die heden oock op 4 voet massijff[8.] geraeckt is.

Eindnoten:

1. Een van die weinige plekke waar Van Riebeeck die eerste persoon, enkelvoud gebruik; vgl. onder datum 13 Jan. 1653.
1. Een van die weinige plekke waar Van Riebeeck die eerste persoon, enkelvoud gebruik; vgl. onder datum 13 Jan. 1653.
2. akkertjies.
3. vorder.
4. Sic.
5. Die histories korrekte vorm van die woord; vgl. Eng. *rice*, Du. *Reis*.
6. rysbrandewyn.
7. Sic. Kopieerfout vir *muurtjens*.
8. vas, opgevul.

(a) Gereken in ons hedendaagse (Suid-Afrikaanse) myle dus ongeveer 60 of 64 myl.
(b) 'vier Spaense Realen in spetie' - sien voetnoot 10 o.d. 22 Desember 1651. Die prys wat uitgeloof was vir dié een wat eerste land sien, en wat dus deur die opperstuurman van die *Drommedaris* gewen is, het in ons huidige Suid-Afrikaanse geld amper £ 1 bedra.
(c) Van Riebeeck se skepe het dus na die huidige Kampsbaai se kant toe, betreklik naby die land, gelê. Vanhier het boekhouer Hulster en onderstuurman Van Jeveren nou met 'n skuit 'na den steert van de Leeuwenbergh' gevaar en versigtig om die berg in Tafelbaai geloer om te kyk of daar nie skepe voor anker lê nie. Begryplikerwyse sou hulle veral vir Prins Rupert en vir Portugese skepe op die hoede gewees het.
(d) Die 'Versse revier' het van Tafelberg af deur die vallei, ongeveer waar Adderleystraat vandag is, na die see gevloei. Dit moet nie verwar word met die Liesbeekrivier nie, wat later soms ook die 'Verse Rivier' of 'Soete Rivier' genoem is. Vgl. kaarte nos. 36 en 48, K.A.; en *Dagverhaal*, 15 Julie 1652. Ook Theal: *History of South Africa before* 1795, II, p. 12.
(e) Deur briewe aan die Kaap te laat vir seevaarders wat ná hom sou kom, het Jan van Teijlingen 'n gewoonte gevolg wat reeds lank vóór die stigting van die Kaapse volksplanting bestaan het. Sien bv. Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, II, p. 11. In die Suid-Afrikaanse Museum in Kaapstad is van die sg. 'poskantoorklippe' te sien, d.i. klippe waaronder besoekende seeliede briewe geplaas het, wat dan weer deur later besoekers uitgehaal is. Vgl. L. Péringuey: *Inscriptions left by Early European Navigators on their Way to the East* (S.A. Museum, Guide Leaflet No. 1), pp. 11-13.
(f) d.i. die Hoë Regering van Indië, wat die Kompanjie se hoogste gesag in die Ooste was en uit die Goewerneur-Generaal - in dié tyd Carol Reijniersz. - en die Raad van Indië bestaan het.
(g) Aangesien die Hottentotte dikwels erg teensinnig was om van hulle vee te verruil - sodat Van Teijlingen blykens hierdie aantekening in die elf dae van sy verblyf aan die Kaap maar '1 koebeest ende 1 schaep' kon kry - het die skepe op die tuisreis maar alte dikwels na St. Helena deurgesteek om daar verversings te gaan soek.
(h) Die 'Ottento die Engelss spreeckt' was Autshumao, die geslepe kaptein van die armsalige Strandloper-Hottentotte, of Goringhaikonas, soos hulle later herhaaldelik in die *Dagverhaal* genoem word. Hy het weldra bekend gestaan as Harry, of *Herry*, soos Van Riebeeck en sy mense die naam geskryf het. Die blankes sou later nog veelvuldiglik met hom te doen kry. Theal sê van hom: 'He had spent some time on board an English ship, in which he had visited Bantam, and had acquired a smattering of the language of those among whom he had lived'. *Hist. of S.A. before* 1795, II, p. 13. Vir nader besonderhede sien Bosman: *Uit die Biografie van 'n Hottentot* (*Tydskrif vir Wetenskap en Kuns*, X (1931-1932), p. 17).
(i) Carol Reijniersz. het jarelank in die diens van die N.O.I.K. in die Ooste gestaan: in 1636 het hy goewerneur en direkteur van Coromandel geword; tien jaar later president van die kolleges van skepene en weesmeesters in Batavia; en in 1650 Goewerneur-Generaal van Nederlands-Indië. Hy is op 18 Mei 1653 in Batavia oorlede. Sien Van der Kloot: *De Gouverneurs-Generaal en Commissarissen-Generaal van Nederlandsch-Indië*, 1610-1888, pp. 53-54. - Verskeie ander bronne word ook hier genoem.
(j) Die Strandlopers, of Goringhaikonas, het geen vee aangehou nie, maar van veldkos en see-opspoelsels geleef, sodat die blankes tot hulle spyt van Herry moes verneem dat hy en sy volk geen vee gehad het om te verruil nie. Vgl. Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, II, p. 13; en Stow: *The Native Races of South Africa*, p. 245. Sien ook *Dagverhaal*, 19 Junie 1652.
(k) 'die van Saldania' was die Hottentotstam wat bekend gestaan het as die *Goringhaiquas*, maar in die *Dagverhaal* ook *Saldanhars*, *Saldaniërs* of *Caepman* genoem word. Vry talryk en besonder ryk aan vee, was hulle in dié tyd een van die vernaamste Hottentotstamme aan die Kaap. Vanweë hulle groot kuddes moes hulle baie rondtrek agter weiveld aan, en het hulle dus 'n nomadiese lewe gelei. Sien Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, II, pp. 13-14; Stow: *The Native Races of South Africa*, pp. 242-243; Schapera: *The Khoisan Peoples of South Africa*, p. 45; Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 85; en Thom: *Die Geskiedenis van die Skaapboerdery in Suid-Afrika*, p. 5.
(l) Die skipbreukelinge van die *Haerlem*, wat ná die stranding van hulle skip (Maart 1647) 'n jaar lank - Theal vergis hom waar hy sê 'between five and six months', *Hist. of S.A. before* 1795, II, p. 3 - aan die Kaap vertoef het, het skape en beeste 'bij menighte' van die Hottentotte geruil. Sien C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, pp. 1-14 ('Remonstrantie' van Jansz. en Proot). K.A.
(m) Hierdie vergadering van die Breëraad, wat nou belangrike besluite in verband met die stigtingswerk sou neem, het ook nog aan boord van die *Drommedaris* plaasgevind maar was die eerste vergadering van Van Riebeeck se bestuurskollege aan die Kaap. Op land oorgeplant, sou die Raad weldra as die Politieke Raad of 'Raad van Politie' bekend staan. Vgl. bv. Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick* ens., pp. 124-125.
(n) Volgens Godée Molsbergen is die plek wat vir die fort uitgesoek is ('dicht aen de principale versse revier'), vandag die bekende Parade in Kaapstad. *Jan van Riebeeck*, p. 81, noot 1.
(o) Sien notule van vergadering, C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 7-11. K.A. Sien ook plakkaat, wat ná hierdie vergadering uitgevaardig is en waarin voorskrifte met betrekking

tot die bou van die fort, optrede teenoor Hottentotte en die gedrag van soldate gedoen is. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 1-4. Dit was die eerste plakkaat wat onder die permanente Kompanjiesgesag aan die Kaap uitgevaardig is.

(p) Sien plattegrond van fort. Kaarte (d.i. reproduksies van kaarte in die Rijksarchief, Den Haag) nos. 47 en 48, K.A. Ook Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 90.

(q) Sien weer note j en k van hierdie maand.

(r) 'n Week na hulle aankoms het Van Riebeeck en sy mense dus die eerste vee - 'een koebeest ende jongh calff' - van die Hottentotte geruil.

(s) Die Soendastraat, wat die twee groot eilande Sumatra en Java van mekaar skei, was vir die ou seilskepe die natuurlike deurgang van die Weste na die ryk Speseryeilande in die Ooste. Die Nederlanders het Batavia, hulle hoofkwartier in Oos-Indië, vlakby die Soendastraat gebou, en daardeur kon hulle hierdie strategies-geleë seestraat feitlik beheers. Vgl. bv. Roscher en Jannasch: *Kolonien*, *Kolonialpolitik und Auswanderung*, p. 11; en De Lannoy en Van der Linden: *Histoire de l'Expansion Coloniale des Peuples Européens* (*Néerlande et Danemark*), pp. 67-73.

(t) Van die verrigtinge van hierdie vergadering het daar onder die notule van die Politieke Raad in die Kaapse Argief geen verslag bewaar gebly nie. Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663.

(u) Fredrick Verburgh, wat hier as verstekeling van die *Salmander* gehaal is, sou aan die begin van 1653 sekretaris van die Politieke Raad en 'n bietjie later selfs sekunde aan die Kaap word. Hy is oorlede op 'n rampspoedige reis na Madagaskar aan die end van 1655. Vgl. Mei 1652, noot a; *Dagverhaal*, 31 Maart 1657; en Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 135-136.

(v) Vgl. C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 2-5. K.A. Oor die genoemde sake, en veral die vordering van die werk aan die fort, word in hierdie brief uitvoerig gerapporteer.

(w) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, p. 10. K.A. Vir register van hierdie stukke sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 5. K.A. Hieruit blyk dat aan die owerheid in die moederland 'n kopie van die *Dagverhaal*, tot en met 18 April, oorgestuur is.

(x) Die kloof wat gelei het na Kloofnek tussen Tafelberg en Leeukop. Vgl. kaart no. 36, K.A.; en Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 151.

(y) Dat hier aan die moontlikheid van Chinese tuinbouers gedink is, is nie vreemd nie, want Chinese was gedurende die Kompanjiestyd in Oos-Indië - veral in Batavia en omstreke - bekwame, nywere tuinbouers. Sien bv. Raffles: *History of Java*, I, pp. 74-75; en Colenbrander: *Koloniale Geschiedenis*, II, pp. 254-255. Ook in Van Riebeeck se brief van 15 Mei 1652 aan die Hoë Regering van Indië is die wenslikheid van Chinese tuinbouers genoem, en die Kommandeur het daarin ook reeds om 'een hondert laboreuse Chinesen off andere grage vrije huijsgesinnen' gevra. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 15. K.A. Maar in Van Riebeeck se tyd het dit tot die invoer van Chinese arbeiders aan die Kaap ewewel nie gekom nie.

(z) Die verwysing na die eiland Formosa hoef 'n mens nie te verwonder nie. Van Riebeeck was vóór sy koms na die Kaap op verskeie plekke in die Ooste werksaam, o.a. in Japan en China, en hv het ook met toestande op Formosa kennisgemaak. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 20-44. Jansz. en Proot het in hulle bekende 'Remonstrantie' ook van Formosa melding gemaak. C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, pp. 12-13. K.A. Oor Formosa en die Nederlanders se bedrywighede daar, sien bv. Valentyn: *Beschrijving van Oud en Nieuw Oost-Indien*, IV, 2de Stuk, pp. 33-93.

(aa) 'Mardijckers' word deur Colenbrander omskryf as 'In vrijheid gestelde slaven van buiten den Archipel, en hunne nakomelingen'. *Koloniale Geschiedenis*, II, p. 223. Sien ook *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië*, II (onder redaksie van S. de Graaff en D.G. Stibbe), p. 675.

(bb) Hier word nou, drie weke ná Van Riebeeck se aankoms, vir die eerste keer die moontlikheid van Nederlandse vryburgers as landbouers aan die Kaap genoem.

(cc) Willem Barentsz. Wijlant, eerste sieketrooster aan die Kaap. By ontstentenis van 'n predikant het die sieketrooster in gebed voorgegaan en Sondags 'n preek gelees. Sien *Dagverhaal*, 6 Januarie 1653; en Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 94-95.

(dd) Agter of suid van Tafelberg, d.i. waar vandag die suidelike voorstede van Kaapstad lê, soos Rondebosch, Nuweland, Claremont, Wynberg, Plumstead en Dieprivier - dus die omgewing van die gebied waar, sowat vyf jaar ná hicrdie besoek van Sondag, 28 April 1652, die eerste vryburgers gevestig sou word.

(ee) d.w.s. van Tafelbaai tot Valsbaai. Ofskoon dit moeilik is om kategories te sê watter berg 'de cleijne Taeffel' was, skyn daar weinig twyfel oor te bestaan dat dit die berg by Muizenberg is, t.w. die uiterste suidoostelike uitloper van die Steenberge. Dit is kleiner as Tafelberg en van die Kaapse kant af vertoon dit 'n betreklik gelyke, plat kruin, sodat dit goedskiks op die naam *Klein-Tafelberg* aanspraak kon maak.

(ff) Sien weer noot z onder hierdie maand.

(gg) Nu-Nederland (aan die Hudsonrivier) wat, nadat dit in Engelse hande oorgegaan het, tot Nu-York verdoop is. Hier die ou Nederlandse kolonie, wat aanvanklik veral deur die Nederlandse Wes-Indiese Kompanjie gekoloniseer is, het al vroeg vanweë die vrugbaarheid van sy bodem bekend gestaan. Vgl. Colenbrander: *Koloniale Geschiedenis*, II, pp. 12-17; en Keller: *Colonization*, pp. 409-415.

Maijus anno 1652

Adij, *primo do.*, Maydach, schoon, liefflijck weder met N.Westelijcke sachte wint. Hebben besigh geweest met de gordijn te maecken, latende de punten soo langh leggen totdat de gordijn in een borstweer van 6 voeten breete ende hooghte sullen omtrocken[1.] hebben, den hovenier ondertusschen besigh houdende met sijn tween[2.] om wat moes ende andere cruijden te saijen tot een preuve voor eerst, ende allenskens[3.] eenigh bequaem lant dicht aen de grachten rontsom de fortificatie om te spitten, daer hem wat meerder hulpe van volck toe sullen geven, alse[4.] wat beter uijt den nodigen arbeijt missen mogen.

[+] 2*en do.*, mottigh ende mistigh weder tot smiddaghs. Doen begost de son schoon ende helder te schijnen, de wint Z.Westelijck labber waijende ende tegen den [+]49
avont weder stil wordende met wat meer als ordinaire aenbrandingh van de zee tegen strant.

3*en do.*, smorgens regenachtigh weer met noortwestelijcke wint. Begonden de houtwercken van 't woon- ende packhuijsgedeelte op te rechten. Tegen den avont liep de wint Z.Oostelijck met sommige harde buijen.

4 *do.*, schoon, helder sonneschijn-weer met drijvende wolcken uijt de westelijcke hant.

Sondagh, 5 *do.*, mottigh weer ende westelijcke winden. Heden waren met ons consent uijtgegaen beijde de bouckhouders van den *Drommedaris* ende *Reijger*, nevens d' adsistenten Van den Helm ende Verburgh[(a)] met haer vier roers welcke den

6 *do.* smorgens omtrent 8 uijren wederom quamen, hebbende den Taeffelbergh, de clooff[5.] tusschen den Leeuwenbergh overgegaen sijnde, heel achter buijten om gewandelt tot omtrent 6 mijlen 't lant in, daer se een seer schoon groot bos[6.] hebben vernomen, van groote hooge ende rechte opwassende bomen, mitsgaders meenichte van herten, steenbocken ende ander wilt, daer onder oock 3 cevetcatten[7.], die hier apparent heel abondant sijn alsoo onder dese Strantlopers eenige bolletjens[8.] daervan om den hals dragen. Ende misschien als die van Saldania ons hier met haer beesten in de groeijsame tijt comen besoecken, dat onder deselve wel meer sal vernomen worden. Altoos datzer is, gaet vast[9.], maer hoe abondant sal den tijt moeten leeren. Ende als men luijden van kennisse hadden om de catten het cevet aff te nemen, soude men selffs voor d'E. Comp. cunnen cevetcatten houden[10.], die d' inwoonders[+]
ons met teijckens beduijden, dat sij se met stricken vangen, als wanneer se haer [+]49v
civil[11.] genoech souden aff te handelen wesen.

1. rondom opgetrek.
2. *met zijn tweeën*, d.w.s. met iemand om hom te help.
3. *allengskens*, met verdrag.
4. *als <wij> se*.
5. die huidige Tamboerskloof.
6. In die buurt van Houtbaai?
7. sivet-, muskeljaatkatte.
8. Die bedoeling is blykbaar: ‘aengesien eenige onder dese Strantlopers bolletjens van cevet om den hals dragen’.
9. in elk geval, dat daar sivetkatte is, staan vas.
10. aanhou.
11. goedkoop.

7 *do.*, moij weer. Comen tegens den avont[1.] hier ter rheede de scheepen *Walvis*, ende *Oliphant*, den 3 Januario uijt Texel geseijlt ende onderwegen St. Vincent[(b)] aengeweest, door nooth van sieckte onder 't volck, daer der den *Walvis* 45 ende den *Oliphant* 85 van verloren heeft, ende alle beijde haer groote stenge[2.] van boven nedergeseijlt, sijnde jegenwoordigh noch vol siecken ende den *Walvis* dapper[3.] leck. 't Schip de *Provincie*, uijt Zeelant geseijlt, was bij haer geweest, ende aen de Canarise Eijlanden van hun gesteecken, soo sij meijnden na Teneriffa, omme aldaer eenige vrouwen (door hun haestigh vertreck op do. schip blijven staen[4.]) aen andere schepen over te geven. Deselve begonnen alsdoen mede veel siecken te crijgen ende daeromme van resolutie om de Sereliones[5.(c)] aen te doen, sulcx te beduchten oock een penible[6.] reijse sullen hebben. Edoch willen hopen Godt Almachtigh het versien[7.] sal.

8 *do.*, schoon sonneschijn-weder met een westelijcke luchtjen. Hebben haer d' opperhooffden van de voorhaelde schepen aen lant wat comen verluchten[8.] ende ons werck bespeculeert[9.], mitsgaders doende geweest met water ende groente te halen om haer volck te ververschen, alsoo tot dato noch geen inwoonders met eenigh vee uijt[10.] lant vernemen, sijnde dese Strantlopers niet anders versien als met magere hongerige buijcken, daer se, dagelix broot ende ander cost toe bedelen om op te vullen, gelijck bij[11.] ons sulcx aen haer oock al veeltijts gegeven wort om hun te beter tot ons te gewennen, ende mettertijt ons proffijt voor d' E. Comp. uijt te trecken soo veel doenlijck sal wesen.

9 *do.*, weer ende wint als gisteren. Hebben die van den *Oliphant* een tent aen lant[+] opgeslagen ende daerinne partije siecken gebracht om haer hier te ververssen met wat groente, sijnde heden daervan een ende eergister mede noch een [+]50 overleden.

10 *do*, weer ende wint ut supra ende niet sonders gepasseert.

11 *do.*, Zuijtoostelijcke wint, redelijck hard doorcoelende. Is den Oppercoopman Riebeeck aen 't schip den *Drommedaris* gevaren, daer den Breeden Raedt[(d)] heeft doen bijeen comen, bij dewelcke goet gevonden is, vermits 't werck hier aen lant aen dc fortificatie met de weijnige luijden van den *Drommedaris* ende *Reijger* in den arbeijt sijnde, wat sober voortgaet ende de scheepen *Walvis* ende *Oliphant* met vele siecken beladen ende daervan eenige aen lant gebracht sijn om te reconvaliseeren[12.], dat men van deselve hier sal laten verblijven 50 coppen, om nae becomen gesontheijt mede aen de wercken te helpen arbeijden ende voorgemelte scheepen van deselve wat te ontlasten om met de eerste gelegentheijt voorts nae Batavia te laten comen: namentlijck van den *Walvis* 30 ende van den *Oliphant* 20, nevens victualie voor 3 maenden onder behoorlijcke recepisse[13.], als wijders bij de resolutie van dato deser can beooght worden.

1. *tegens den avont;* vgl. Afr. *teenste aand*.
2. verlengstukke van skeepsmas.
3. erg, bra.
4. aan boord agtergelaat.
5. Sierra Leone.
6. moeitevolle, onaangename.
7. in orde maak, voor sorg.
8. lug skep.
9. bekyk.
10. *uijt 't*.
11. deur.
12. herstel.
13. ontvangsbewys.

Op dato wierd een Ottento bij onsen barbier[1.] gebracht die seer swaerlijck gequest was. Nae wij uijt haer verstonden, souden tegen die van Saldania doende geweest ende 2 dooden gehadt hebben.

Sondagh, 12 *do.*, is alhier in 't noch ongedecte stuck van 't huijs, binnen in 't pleijn van 't onvolmaeckte fortjen staende, door Dominé.... Backerius[2.(e)], predicant per den *Walvis* hier gecomen, d' eerste predicatie gedaen, ende het avontmael des[+] Heeren gecelebreert. D' Almogende wil sijn genadigen zegen over ons verder te doene werck verleenen. Amen. [+]50v

't Was vandage een seer schoonen dagh, weer met een Noortwestelijck luchtjen.

13 *do.*, wat mottigh ende dijsigh weer met westelijcke wint.

14 *do.*, wint als voren met schoon, claer sonneschijn-weder. Op dato heeft de fluijt den *Reijger* beginnen sijn inhebbende provisien voor de Caep te lossen[3.] ende bergen in 't gedeelte van 't huijs, opgerecht ende met plancken provisioneel gedeckt. Heden waren oock veel walvissen in de baij die in de son lagen ende beijlden[4.], ende soo mack scheenen, dat se light souden te vangen sijn, als wij maer met ons ander nodiger werck gedaen hadden.

15 *do.*, mottigh weer. Desen nacht is den jongen van 't *Oliphants* volck, hier aen lant bescheijden[5.], overleden, genaempt Jochum Andriesz.

Desen middagh hebben 't fort de naem gegeven van den *Goede Hoope* na d' ordre van onse Heeren Meesters[(f)], ende de bolwercken, ofte punten, na de scheepen hier ter rheede leggende, als namentlijck:

de Suijtpunt genaempt den *Drommedaris*,
de Oostpunt *Walvis*,
de westpunt *Oliphant*, ende
de Noortpunt den *Reijger*,

hebbende 't jachtjen van sigh selffs de naem van 't gansche fort de *Goede Hoope*. Waermede de scheepen *Walvis* ende *Oliphant* haer affscheijt hebben genomen, ende onse advijsen aen d' Ed. Heer Generael ende Raden van India gesloten hun ter hant gestelt[(g)].

Snachts begondt vrij hardt te waijen uijtte Zuijtoostelijcker handt, 'twelck den 16 *do.* smorgens noch al meer toe nam, als wanneer 't schip *Walvis* echter evenwel[+] onder zeijl gingh, ende den *Oliphant* noch een boot water haelden, latende wijlieden hier aen lant op de 2 punten *Drommedaris* ende *Reijger* (4 voeten hoogh sijnde) 't geschut halen ende gaven savonts (den wint affgenomen sijnde), de fluijt den *Reijger* [+]51

1. dokter.
2. Voornaam nie ingevul nie. Volgens Spoelstra: *Bouwstoffen*, I, bls. 5, moet dit *Joannes* wees.
3. Die konstruksie: *heeft....beginnen....te lossen* is in 17de-eeuse Nederlands nie ongebruiklik nie. Vgl. Afr. *het begin te los*.
4. Woord wat tot so ver alleen uit die *Daghregister* opgeteken is; vgl. nog onder datum 25 Junie en 26 Oktober 1652. Die betekenis moet so iets as *speel*, *spartel*, Eng. *sport* wees. Vgl. WNT en Overdiep: *Volkstaal van Katwijk*, pp. 81, 82.
5. ingedeel, geplaas.

mede sijn despesche[1.](h) omme met den *Oliphant* gelijck te vertrecken. D' Almogende wil haer behouden laten varen. Amen.

17 *do.*, smorgens schoon, lieffelijck weder met cleijne labber Z.Oostelijcke coelte. Sijn de schepen *Oliphant* ende fluijt den *Reijger*(i) mede t'seijl gegaen omme hare reijse nae Batavia te vervorderen, daer hun den Almogende salvo wil geleijden.

Heden lieten alle de brootvaten van beneden boven in 't woonhuijs brengen, om plaetse te maecken voor de sware goederen in den *Drommedaris* wesende, sijnde de solderingh, vermits onse lichte houtwercken, soo swack dat deselve qualijck genoech de brootvaten dragen cunnen. Edoch hebben 't echter onderstaen[2.] om plaets voor des *Drommedaris* goet te hebben, ten eijnde morgen aen 't lossen <te> comen ende te eerder veerdigh mochte worden omme mede nae Batavia te vertrecken, gevende ten dien eijnde desen avont noch last aen de Schipper dat morgen vroegh sijn wijn ende andere sware vaten aen landt soude senden, gelijck den

18 *do.*, smorgens weer ende wint als gister wesende, geschiet is.

Sondagh, 19 *do.*, dijsigh ende mistigh weder met westelijcke wint.

20 *do.*, weer ende wint als gister. Sijn wij eens gegaen na 't vrack van 't verongeluckte schip *Haerlem*(j), dat daer diep in 't sant gewelt[3.] noch sagen leggen, niet mogelijck om 't geschut daeruijt te crijgen, als sijnde al te diep in 't sant gewelt, leggende verscheijde schoone balcken alsmede twee masten op strant gespoelt, die ons dapper soude te passe comen als wy se hier bij 't fort hadden, maer sal te+ moeijelijck vallen om te halen alsoo vrij wat verde ende swaer sijn, waertoe men +51v carren soude moeten maecken (gelijck wij oock voornemens sijn) edoch principalijck om 't sout (daeromtrent[4.] heden in redelijcke abondantie bevonden) te halen, sulcx dat wij van Batavia off Hollandt niet sullen nodigh hebben sout te ontbieden.

Op dato sijn 2 personen van den *Oliphant* door sieckte overleden, genaemt Swen Erasmus ende Jacob Martensz.

21 *ende* 22 *do.*, vuijl, regenachtigh ende windrigh weer uijtten westelijckerhant, wesende den *Drommedaris* vast doende met lossen.

23 *do.*, smorgens vuijl, hard, stormigh weder vermenght met harde hagelbuijen(k) uijtten Z.Westen; sulckx dat wij genoech te doen hadden ons goet in de opgeslagen wooninge droogh te houden, ten welcken eijnde daer noch een seijl over halen mosten, als cunnende met de plancken soo dicht niet maecken dat[5.] broot costen drooch houden, passerende desen dach sonder eenighsints in ons werck te vorderen(l).

24 *do.*, noch al mottigh, regenachtigh, cout doch wat beter bedaert weder wesende. Hebben tegen den avont 't cruijt laten aen lant comen.

25 *do.*, schoon, helder sonneschijn ende fraij, bedaert weeder. Onse brieven ende annexe[6.] pampieren aen d' Ed. Heer Generael ende Raden van India gereet ende

1. afskeid, vergunning of bevel om te vertrek, Eng. *dispatch*.
2. gewaag.
3. ingesink, ingedring; vgl. Ndl. *wellen*, dring, opborrel; *welwater*, *welsand*.
4. in daardie omgewing.
5. *dat 't*.
6. bybehorende, aangehegte.

vaerdigh, mitsgaders 't schip den *Drommedaris* van alle goederen voor de Caep gelost ende jegenwoordigh seijlreet leggende, hebben den Schipper Davit Coninck heden sijn despesche gegeven ende voorgemelte onse brieven overgelevert(m), omme metten eersten goeden wint in den Name des Heeren onder zeijl te gaen ende sijn reijse nae Batavia te vervolgen; waertoe hem den Almogende sijn Heijlige geleijde+ ende zegen wil verleenen. Amen(n). 't Volck begint hier aen lant vrij in te vallen1., soo van 't roode melisoen2.(o) als andere sieckten ende coortsen, apparent +52
van coude ende ongemack hier lijdende vermits de sobere wooningen, daer wij ons selffs vooreerst mede noch in behelpen; maer hopen haest beter claer te maecken, hebbende tot dato noch maer besigh geweest om onse victualien ende andere drooge waren onder dack te crijgen, leggende 't speck ende vleijs noch op 't bloote velt onder loose plancken voor de son maer wat bedeckt.

Op dato is overleden een matroos genaempt Tjerck Claesz., bescheijden geweest op den *Drommedaris*, welcke eenige daghen aen 't root melisoen gelegen heeft.

Ende comt op den middagh hier ter rheede 't schip 't *Hoff van Zeelandt* met Schipper Jan Overstraten, den laesten Januarij uijt Zeelant geseijlt ende onderwegen nergens aengeweest, hebbende 37 dooden gehadt, waeronder den Ondercoopman Sagharias Nancius ende noch 2 andere van desperatie buijten boort gesprongen sijnde; voorts de rest van al sijn volck meest fris ende gesont.

Tegen den nacht begondt seer hardt te waijen met grooten regen ende hagelbuijen uijtten westelijckerhant, dat den

Sondagh, 26 *do.* noch al continueerden, waerover den *Drommedaris* (als in de wint sijnde3.) niet coste van de rheede t'seijl gaen.

27 *do.*, stil weder ende westelijcke wint, waerdoor den *Drommedaris* noch gefrustreert bleeft uijt te seijlen.

28 *do.*, smorgens heel schoon, helder weer met weijnich variable coelten. Hebben den *Drommedaris* met onse 2 sloepen ende sijn booth nae buijten geboughsaert4., op+ hope omme daer beter slaghboegen5. van wint te becomen. Desen verleden nacht is onsen opperhuijstimmerman Hendrick Jansz. van Utrecht van 't roodt +52v
melisoen overleden, ende den opperbarbier van die sieckte mede ingevallen. 't Schijnt Godt Almachtigh ons met die plage hier dapper comt besoecken6., alsoo tsedert 6 à 7 dagen wel 7 à 8 aen die sieckte geraeckt sijn.

1. siek te word.
2. bloeddiarree.
3. met ongunstige wind.
4. In *Tijds. v. Ndl. Taal- en Letterk*. X, 294 vlg. het J.W. Muller 'n lang artikel oor die afleiding en ouer vorme van die woord. Dit sou saamgestel wees uit Ndl. *boeg* en Arab. *dzjarra*, wat ‘trek, sleep’ beteken. Die vorm hier by Van Riebeeck: *geboughsaert* (vgl. nog o.d. 13/3/1654) sou dan nader by die oorspronklike staan as die gewone Ndl. vorm *geboegseerd*, van *boegseren*. Vgl. egter 1/5/1653, 17/7/1654 waar vorme met *e*(*e*) voorkom. Die betekenis is: met toue deur sloepe laat sleep of omtrek in 'n bepaalde rigting; dus iets anders as: op sleeptou neem.
5. 'n *Slagboeg* is 'n ‘draaiende wind, beschouwd naar zijn werking op het wenden of voortzeilen van een schip’ (WNT). 'n Slagboeg kan 'n skip help of hinder.
6. *dapper besoecken*, swaar beproef.

Soo is oock mede een soldaet van 't schip 't *Hoff van Zeelandt* desen nacht overleden ende heden ter aerde gebracht.

29 *do.*, weer ende wint als vooren. Waren die van 't *Hoff van Zeelant* noch besigh met water halen ende is onsen onderbarbier ende constabel[1.] mede heel sieck geworden.

Tegen den avont begondt wat hardt te waijen uijtten Noortwesten, ende alsoo ons d' opperhooffden van voorhaelde schip adverteerden[2.] dat gereet waren om met den eersten goeden wint t'seijl te gaen, soo hebben hun despesche gegeven ende onse missive ende annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India g'intregeert[(p)].

Op dato hebben weder een jonge zeekoe gevangen, wesende van vleijs ende smaeck even als een calff; des wij 't volck 'tselve lieten eeten.

30 *do.*, harde Noordtwestelijcke wint, met dijsige lucht, waerdoor 't *Hoff van Zeelant* beleth bleeff heden onder zeijl te gaen.

Ultimo do., idem.

Eindnoten:

(a) Pieter van den Helm was aanvanklik (van die begin af tot Desember 1652) sekretaris van die Politieke Raad. Hy is in dié hoedanigheid opgevolg deur Fredrick Verburgh (Januarie 1653 tot April 1654). Vgl. hulle handtekeninge onderaan die resolusies, C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663. K.A.

(b) St. Vincent in die Kaap Verdiese Eilande. Van Riebeeck het op sy reis na die Kaap oorweeg om vir verversing by die Kaap Verdiese Eilande aan te gaan, maar dit ten slotte tog nie nodig gevind nie. Vgl. *Dagverhaal*, 20 Januarie 1651.

(c) Sierra Leone op die weskus van Afrika.

(d) Die 'Breede Raedt', waarvan hier sprake is, het bestaan uit die lede van Van Riebeeck se raad (Politieke Raad) plus die hoogste beamptes (Reynier Eijbertsz., Claes Jansz. Both, Daniel de Bucquoy en Abraham Willebrant) van die besoekende skepe *Walvis* en *Oliphant*. Sien notule van die vergadering, C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 11-13. K.A. Aan die Kaap, en ook in ander Kompanjiesbesittinge, was die Breëraad (wat in werklikheid 'n uitgebreide Politieke Raad was) 'n bekende instelling. Indien 'n besoekende beampte hoër in rang was as die lokale opperhoof, dan het so 'n besoeker nie slegs in die Breëraad sitting gehad nie maar daar selfs die voorsitterstoel ingeneem. Vgl. Böeseken, *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap*, 1657-1700, p. 120; Theal: *History of S.A. before* 1795, II, pp. 14-15; en Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick* ens., pp. 124-125. Ook *Dagverhaal*, April 1652, noot m.

(e) Die eer om die eerste predikant te wees om 'n Protestantse erediens en Nagmaal op Suid-Afrikaanse bodem waar te neem, het dus op hierdie dag (Sondag, 12 Mei 1652) vir ds. Johannes Bakker (Backerus of Backerius) te beurt geval. Hy was eers geestelike in Brasilië, maar het hom in September 1651 by die N.O.I.K. aangemeld om as predikant na Oos-Indië te gaan. Toe hy aan die Kaap die eerste diens waargeneem en die eerste Nagmaal bedien het, was hy juis op pad na Oos-Indië. In Augustus 1652 het hy in Batavia aangekom en die volgende jaar predikant op Formosa geword, waar hy egter slegs drie-en-'n-half jaar gearbei het, toe hy weens siekte na Batavia moes terugkeer. Sien Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 18.

(f) In hulle 'Instructie voor de opperhoofden gaende....na cabo de bona esperance' skryf Here Meesters Jan van Riebeeck en sy metgeselle o.a. voor dat hulle 'n fort aan die Kaap moet bou en dit 'de naem geven "De Goede Hoope"'. C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 26. K.A.

(g) Sien 'Register van de Pampieren door den Opper Coopman Jan Anthonisz. van Riebeecq gederigeert aen d' Ed. d' Hr Mijn Heer Carel Reijnierse Gouverneur Generael ende d' E. Hrn. Raden van India pr. de schepen *Oliphant* en *Walvis*. Na Batavia gesonden dato 15 Maij 1652'.

1. skeepsartilleris. Die 'constabel' was blykbaar terselfdertyd onderbarbier, d.w.s. onderskeepsdokter. Of is *is* fout vir *sijn*?
2. kennis gegee het.

In hierdie register word twintig stukke genoem, o.a. ‘Copie dagregister bij hem Riebeecq gehouden 't sedert sijn vertreck uijt 't Patria tot....Maij 1652 in cluijs’. C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 18-19. K.A. 'n Lang brief van Van Riebeeck van dieselfde datum (15 Mei 1652), waarin hy aan die Hoë Regering van Indië uitvoerig van sy verrigtinge aan die Kaap verslag doen, kom ook hierin voor. Ibid., pp. 6-18.

(h) Vgl. ‘Register van de Pampieren’ ens. Ibid., p. 21.

(i) Deur die *Reijger* so spoedig moontlik na Batavia te laat vertrek, het Van Riebeeck in ooreenstemming met sy ‘Particuliere naerder Instructie’ gehandel, wat o.a. neergelê het: ‘so sult ghij echter de fluijt de *Reijger* voor de *Drommedaris* (soo haest doenl. sij) na Battavia sijn reijse laten vorderen, omme aldaer ten dienste van de Compaignie gebruijckt te mogen werden, behoudende aldaer de *Drommedaris* soo veel langer als ghij oordelen sult voor u dienstigh te wesen’. C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 31. K.A.

(j) Die *Haerlem* het in Maart 1647 in Tafelbaai gestrand, sodat die wrak dus nou al meer as vyf jaar in die sand gelê het. Sien April 1652, noot 1.

(k) Ofskoon hael vandag in die Boland seldsaam is, word dit nogal verskeie kere in die *Dagverhaal* vermeld. Vgl. ook aantekeninge van 15 Mei 1652 en 19 Junie 1652. Dit was egter blykbaar nie swaar hael nie, want die betrokke aantekeninge is maar kort en bondig en rep nie van groot verwoesting nie - behalwe miskien dié van 19 Junie, toe daar egter saam met die hael, ook kwaai stormwinde voorgekom het.

(l) Dit is duidelik dat die droë tyd, wat in 1652 taamlik lank aangehou het, nou verby was en die winterreëns in alle erns begin het.

(m) Sien brief aan Goewerneur-Generaal en Rade van Indië, d.d. 25 Mei 1652, en ‘Register van de Pampieren’ ens. C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 22-26. K.A.

(n) Deur ook die *Drommedaris* so gou doenlik te laat vertrek, het Van Riebeeck, net soos in die geval van die *Reijger*, uitvoering aan een van die voorskrifte van sy ‘Particuliere naerder Instructie’ gegee. Vgl. noot i van hierdie maand.

(o) ‘Roode melisoen’, d.i. ‘roodeloop’ of disentrie (bloeddiarree). Vgl. bv. Holtrop's *Woordenboek*, p. 710. Vir 'n verduideliking in hierdie verband is ek ook dank verskuldig aan dr. L.C. van Oudenhove, medikus en senior lektor in Fisiologie aan die Universiteit van Stellenbosch.

(p) Sien brief aan Goewerneur-Generaal en Rade van Indië, 30 Mei 1652, en register van stukke wat met die *Hoff van Zeelandt* na Batavia oorgestuur is. In hierdie register word weer 'n kopie van 'n verdere deel van die *Dagverhaal* vermeld. C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661. pp. 27-28. K.A.

Junius anno 1652

Adij, *primo do.*, doncker, dijsigh ende met regenachtigh, cout weder met N.Westelijcke labbercoelte, daer 't *Hoff van Zeelant* mede onder zeijl gingh. Maer moeste vermits de contrariewint[3.] weder ter rheede comen. Desen namiddagh is[+] onsen constabel genaempt Albert Hendricksz., van coortsen overleden, welcke [+53] sieckte, alsmede roode loop[4.], langhs soo meer onder 't volck toeneempt, dat ons vrij swack in den arbeijt maeckt.

Sondagh, 2 *do.*, weer ende wint als gister; edoch op den namiddagh weijnigh opclarende met een sacht Suijtoostelijcke coeltjen heeft 't *Hoff van Zeelant* daermede weder onderstaen ancker te lichten ende tseijl te gaen, maer even sijn ancker op hebbende ende noch naulijx geswaijt sijnde, dede seijn om hulp. Des wij hem onse 2 sloepen gemant toestuijrden, die hem noch hielpen een werp[5.] wat opwaert aenbrengen, alsoo wat laegh vervallen was ende door onser sloepen hulpe weder hoogh genoech ten ancker quam.

3 *do.*, smorgens claer weder met weijnich coelten uijtten N.Oostelijckerhant, is voorschreven schip onder zeijl gegaen ende salvo buijten geraeckt. D' Almogende wil hem behouden tot Batavia laten arriveeren.

De sieckte neempt handt over handt dagelijx meer ende meer toe, soodat wij jegenwoordigh van 116 coppen niet meer als 60 maer tamelijck gesonde hebben om te arbeijden.

3. teenwind.
4. Nederlandse naam vir *melisoen*, vroeër vermeld o.d. 25/5/1652.
5. werpanker.

4 *do.*, schoon weder ende wint als gister, ende is desen nacht overleden een jongen, van den *Oliphant* overgecomen, genaemt Jan Hendricksz. Backer.

Op den middagh begon de wint uijtten Noordtwestelijckerhant weder fris aen te oelen met droogh sonneschijn-weer.

5 *do.*, dijsigh weder met N.westelijcke wint. Desen vergangen nacht is weder een man overleden, genaempt Heere Hiddes.

6 *do.*, harde noortwestelijcke wint ende veel regen. Snamiddaghs liep de wint heel Z.W. met groote slaghregenen, waerdoor wij desen dagh weijnich ofte niet costen[+] vorderen in onsen arbeijt aen de fortificatie ende huijsinge, 'twelck wij met de plancken ende presenningh[1.] soo dicht niet costen maecken dat ons broot [+]53v ende andere drooge waren cunnen voor nat worden ende bederven bewaren.

Savonts is den sieckentroosters vrou van een jonge soon bevallen[(a)], sijnde 't eerste kint dat binnen 't fort de *Goede Hope* geboren is, soo als wij den sieckentrooster eergister eerst een plaetse in 't fort hadden gegeven, daer tot noch niemant anders als hij in woont, houdende wijlieden noch altesamen huijs in de tenten buyten 't fort voor de loos[2.] opgeslagen, maer hopen in d' ander weecke[3.] meest al t'samen nae binnen te trecken ende aldaer wat beter woonplaets te kiesen.

7 *do.*, variabel weder met N.Westelijcke, redelijck harde wint. Sijn desen dagh besigh geweest met biesen offte riet te snijen, dat wij hier in de duijnen achter den bil van den Leeuwenbergh redelijck abondant gevonden hebben, om onse huijsinge mede te decken, 'twelcke te hoopen is wel succederen[4.] sal, alsoo 't met plancken ende presenningh van out seijldoeck soo dight niet crijgen cunnen dat ons broot ende andere drooge waren ter degen mogen droogh houden[(b)].

Tsedert 3 à 4 dagen herwaerts, sijn weder wel 7 à 8 persoonen van 't roodt melisoen ende anderen loop, als oock vehemente coortsen ingevallen, ende leggen sommige op haer sterven. Soo is mede gister ende desen dagh onsen hovenier[(c)] met sijn vrouw ende outste zoontjen aen deselve quale geraeckt, sulcx dat bijnae al ons volck sieck ende sieckelijck is ende het werck soodanigh daerdoor begint te vertragen, dat het schier gelijckt als stil te staen, altoos[5.] vermits de debiliteijt[6.] van de menschen weijnigh voortgangh te nemen. Ende soo Godt Almachtigh met sijne[+] slaende handt niet gelieft op te houden, staet het geschapen[7.], dat wij een langh [+]54 ende sober werck maecken sullen. Edoch willen hoopen sijn Almogentheijt ons genadigh wesen, ende sijne plaegen van ons affweeren sal. Amen.

8 *do.*, smorgens windrigh ende mottigh weder uijtten N.Westen. Is weder een matroos van den *Oliphant*, genaempt Marten Poulusz., overleden, ende eenighe andere persoonen aen den rooden loop geraeckt, aen welcke plaege ofte sieckte den. Oppercoopman Riebeecqs huijsvrouw mede seer deerlijck vast is, insgelijcks oock den sieckentrooster.

1. geteerde seil(e).
2. loods.
3. *ander weecke*, volgende week; soos in Afrikaans.
4. slaag
5. ten minste.
6. swakte.
7. *staet het geschapen*, is dit te voorsien.

Sondagh, 9 *do.*, schoon helder sonneschijn-weder met N.Westelijcke slappe coelte. Is gemelte Riebeeck (noch wel te passe[1.] wesende) gegaen achter den Taeffelbergh omtrent 6 mylen van hier nae een seer groote bosschagie, vol van groote, hooge, rechte, sware, middelmatige ende cleijne boomen[(d)], bequaem wesende om 't grootste werck van te maecken dat men soude willen wenschen, maer is soo verde ende moeijlijck te halen, dat het beter coop[2.] in Hollant off Batavia gecocht ende vandaer herwaerts gesonden can worden, dan uijt dit bosch te laten halen.

10 *do.*, moij weder, als gister, maer wat harder doch geen al te groote Noortwestelijcke winden. Bleven vast besigh met omtrent schaers 50 tamelijck gesonde menschen in den arbeijt, leggende de rest meest sieck aen den rooden loop, persinge[3.] ende sware coortsen, die seer weijnigh deeghs cunnen gedaen worden[4.], anders als met wat wijn ende eenighe groente, dat van ons Hollants saet ijtwes[5.] begint voort te comen, alsoo[6.] tot dato sedert ons arrivement alhier, noch niet meer als een coebeest met een calff, ende dat in 't aldereerste, van dese inwoonders hebben cunnen becomen. Invoegen het hier jegenwoordigh een arm ende ellendigh leven[(e)] wort, vermits den eenen vast voor ende den anderen nae dagelijx aen gemelte sieckte invalt, ende veele daervan comen te sterven. Ende soo ons den Almogenden[+] niet weder van die plage geliefft te verlossen, sien wij weijnich cants[7.] om ons werck te volvoeren, alsoo ons veel volckx affsterft ende [+]54v
de reste meest sieck in de coijen[8.] blijven leggen.

11 *do.*, vuijl, nat, mottigh weder met vrij harde Noortweste winden, ende groote slaghregenen, waerdoor den ganschen dagh weder passeerden sonder eenigh werck te cunnen vorderen soowel in 't een als 't ander; ende alhoewel wij riet gevonden hebben om te decken, soo mancqueren ons nu persoonen die sulcx met kennisse weten te doen, alsoo 'tgene rede gedeckt is ten aensien van[9.] de slordigheijt ende onbequaemheijt weder moet affgenomen ende de novo op een ander manier begonnen worden, sittende ondertusschen vast in seer ondichte tente, daer wij met den anderen[10.] groote coude ende ongemack lijden, 'twelck geen cleijne oorsaecke tot de continueerende ende noch dagelijckx toenemende sieckte is, ende can, vermits den geduijrenden regen als[11.] de swackheijt des volcx geen meerder werck gevordert worden, tot verdriet van ijdereen.

12 *do.* Den voorgangen nacht heeftet seer hard gewaijt uijtten Noortwesten met uijttermaten swaren hagel- ende regenbuijen, alsmede desen ganschen dagh van den morgen tot den avont, sulcx dat al weder een onbequaemen dagh is geweest om eenigh werck te doen.

1. *wel te passe*, gesond.
2. *beter coop*, goedkoper.
3. disenterie, Afr. (bloed)parsie, -persie.
4. *die seer weijnigh deeghs cunnen gedaen worden*, aan wie nie veel goeds kan gedaan word nie.
5. iets, 'n bietjie.
6. aangesien.
7. *kans*, seldsame vorm met *t*. Meer vbb. WNT VII, 1288.
8. kooie; seemanswoord.
9. *ten aensien van*, weens.
10. *met den anderen*, met mekaar, algar te saam.
11. sowel as.

Savonts hadden veele harde donderslagen ende blixem met seer sware stormwinden, die somtijts soo vehement hard aenquamen dat wij meenden alles te neder soude waijen datter was, waerdoor oock al onse jonghe coolen ende veele andere Hollantse moescruijden ende vruchten, die seer fraij voortquaemen, aen stuck geslagen ende in de gront bedorven syn.

+ 13 *do.*, weer ende wint als vooren, edoch met minder regen, soo dat wij eenighsints wat doen costen met de gesonde[1.] die wij hebben, daer der tsedert +55
2 dagen herwaerts al weder acht off thien van aen de loop ende andere sieckte van waren ingevallen, ende dienthalven langhs soo swacker[2.] worden.

Hebben oock vandage weder op een ander maniere door een ander persoon beginnen te laten decken met het riedt vóór desen gesneden, 'twelck soo fraij ende bequaem tot dack is, dat het jammer soude sijn dat men niemant onder 't volck hadde cunnen vinden die kennisse van rietdecken had. Maer nae 't sigh laet aensien, salt met desen man wel gaen, edoch wat langhsaem, echter redelijck goet, altoos dicht ende beter als met plancken ende presenningh, die door 't rietdecken vrij verspaert sullen cunnen worden ende ons tot ander nodiger saecken beter te passe comen, alsoo ons uijtten *Drommedaris* ende *Reijger* veele houtwercken te cort gelevert sijn.

14 *do.* was 't wederom seer stormachtigh weder vermenght met veele donder-, blixem- ende hagelbuijen uijt den westelijckerhandt, waerdoor in groote vreese waren dat alles onder de voet soude waijen datter was, ende insonderheijt voor 't jacht, alsoo de zee vrij hard de baij inrolden, ende soodanige holle dijninghen maeckten dat het genoech hadt om aff te rijen[3.], leggende gestadigh met de boorden bijnae onder water te slingeren. Ende waren wijlieden wel blijde dat den *Drommedaris* voor dato soo vroegh laten vertrecken hadden[4.], want jegenwoordigh met dit weer qualijck behouden ten ancker soude connen blijven leggen, maer groot prijckel gelopen hebben om te vergaen met volck ende al, vermits de groote stortingen der zeen, vallende omtrent de plaetse daer do. schip hier ter rheede gelegen heeft.+
Door dit harde weer is ons gesaij meest altemalen verdorven, ende blijven met +55v
eenen[5.] vast beleth 't nodige werck te vorderen, wordende de menschen mede van dagh tot dagh door 't lijdende ongemack siecker ende swacker, sonder dat daertegen anders te doen is als te wachten nae beter ende bequaemer weder, daertoe patientie nemen moeten, met hoope dat het den Almogenden versien sal. Amen.

Onse bischaijse ofte walvissloepen hebben oock genoech mede te doen gehadt om uijt de gront te houden[6.] mits[7.] de harde aenbrandingh tegen de strandt.

15 *do.*, even onstuijmigh weder, insonderheijt tegen den nacht, wacromme den

1. gesonde mense.
2. *langhs soo swacker*, hoe langer hoe swakker.
3. die storm te weerstaan deur op die ankers te ‘ry’.
4. *laten vertrecken hadden:* dieselfde woordorde as in Afrikaans, anders as in teenwoordige Nederlands. Kom meer voor by Van Riebeeck.
5. *met eenen*, terselfdertyd.
6. *uijt de gront te houden*, te verhinder dat hulle strand.
7. weens.

Schipper van 't jacht op sijn versoeck met noch een van 't aldercloeckste volck versagen[1.], waermede meenden t' eenemael ende genoechsaem versien te wesen, halende mede voorgemelte sloepen heel hoogh ende droogh op 't lant; souden anders in de gront geraeckt hebben, alsoo 't jachtjen selffs wel soo veel last leede[2.] als affhaspelen[3.] coste.

16 *do.*, weer ende wint Z.Westelijck, met alsoo harde kaken[4.] ende buijen als vooren tot tegen den avont, als wanneer 't wat scheen te bedaren.

17 *do.*, redelijck bedaert, echter al nat ende mottigh weder met westelijcke wint.

18 *do.*, idem, wesende op dato overleden den timmerman genaemt Andries Jansz. van Rinckoppen[(f)].

19 *do.*, droogh weder met harde Suijtoostewinden. In 't opspitten der aerde hebben onse thuijniers gevonden fraije soorte van esperges, waerop, wat nader ondersoeck gedaen sijnde, 't landt overal vol gevonden hebben, wassende aen veele canten in 't wilt, van seer goeden smaecke ende fatsoen als in 't patria wesende; des wij deselve laten verplanten ende accomodeeren[5.] om mogelijck sijnde noch beter ende williger[+] in 't groeijen te maecken. Behalven de claversuijringh die men hier gewoonlijck plach te vinden, hebben noch seecker ander soorte van suijringh [+56] redelijck abondant gevonden, die den Hollantschen seer gelijck is, veel beter ende gesonder als de claversuijringh is. 't Schijnt sigh met desen regen veele cruijden openbaren, ende sal 't met de Hollantsche vruchten, na 't sigh laet aensien, tegen de aenstaende goede tijt mede wel gaen, wesende nu noch besigh, neffens 't werck aen de fortificatie, etc., om wat aerde met 5 à 6 man te prepareeren tot besayingh van allerlij patriase[6.] saden tegens voorschreven goede tijt, alsoo 'tgeene nu gesaijt is dagelijx door den hagel ende harde winden verplettert, aen stuck geslagen ende t' eenemael bedurven worden. Edoch sijn echter alsoo verde in Hollants groen[7.] geraeckt, dat wij dagelijcks voor onse taeffel ende de siecken al cunnen genieten radijs, latou[8.] ende stercors[9.]; daerbij gevonden hebbende esperges ende Hollanse suijringh, cunnen oock somtijts noch al redelijck moes maecken. Maer ons mancqueren beesten ende schapen, daer die van Saldania, vermits de coude ende onbequaeme tijt, noch niet mede aencomen, hebbende dese Strantlopers, die dagelijcks hier bij ons sijn ende onder faveur[10.] van ons canon woonen, selffs niet anders te eeten als wat clipmosselen ende groente van 't landt. Ende wanneer die van Saldania comen, vluchten dese datelijck wegh, behalven eenen die wat gebroocken Engelss spreeckt, welcke belooft

1. voorsien het.
2. gely het.
3. afdoen, klaarspeel, uitstaan.
4. rukwinde.
5. aanhelp.
6. afkomstig uit patria, vaderlandse.
7. Hollandse groente.
8. kropslaai, Eng. *lettuce*, Fr. *laitue*.
9. Vgl. Afr. *bronkors*. 'n Soort kres (Ndl. *kers*), kruisbloemige plant met eetbare blare. WNT s.v. *sterkers*, waar gesê word: ‘Naar het schijnt uit *sterke kers*’. Daar bestaan ook in Ndl. *sterrekroos*, soort waterplant. *Bronkers*, *-kors* nie in WNT nie. ‘*Or* in metathesis-gevallen is zeer gewoon in Zuid-Holland’ (Mededeling van Prof. Kloeke).
10. begunstiging, beskerming.

heefft te blijven ende ons bij die van Saldania voor tolcq te dienen. Watter aff vallen ende offte ons dienen sal[1.] cunnen, leert den tijt.

Snachts heeft het den ganschen tijt al hard gewaijt uijtten Zuijtoosten, 'twelck den
[+] 20 *do.* noch bleeff continueeren, soodanigh dat den Schipper van 't jacht met sijn booth niet coste aen lant comen, onaengesien[2.] al vrij dicht aen de wal op 3 [+]56v
à 3½ vadem ten ancker leijt met geschoote[3.] stengen ende de rhaes[4.] omlaegh, wesende seer coudt maer droogh weer, waerdoor den arbeijt noch coste tamelijck sijn gangh gaen.

Op dato is weder een adelborst, genaempt Bartel Jansz. Oijert, overleden.

21 *do.*, heel schoon, sonneschijn[5.], stil weder, tot tegen den avondt. Doen begond wederom seer hardt te waijen uijtten Z.Oosten den ganschen nacht langh, soo affgrijsselijcken hard als off het een orencaen was. Item den

22 *do.*, ende was wonder dat niet alles onder de voet woeij watter over eijnde stont, lopende 't jachtjen mede prijckel genoech om van sijn anckers te spillen[6.]; derhalven geen scheepen dees tijt 's jaers hier aen te comen dienen[7.], want qualijck ten ancker behouden souden cunnen blijven leggen.

Op den namiddagh dede den Schipper-van 't jacht een seijn om hulp, maer was onmogelijck vermits de harde wint hem met de sloepen bij te comen; ende Godt de Heere gaff dat het weder op den avont wat begondt te bedaren, als wanneer gemelten Schipper aen landt quam ende uijt hem verstonden maer seijn had gedaen om vis (die gevangen hadt) van boort te laten halen; sulcx hem recommandeerden na desen in sodanigen harden weder niet meer om soo geringen saecke te doen, want wij hier aen landt, denckende dat in nooth was, hem daerop de sloepen mochten toesenden, ende 't volck in prijckel stellen om te vergaen, dat om soo[+] geringen saecke onnodigh ware, ende dienthalven een sware verantwoordinge voor hem [+]57
soude vallen.

Sondach, 23 *do.*, schoon, helder ende warm sonneschijn-weder met stilte.

24 *do.*, idem, met een labber Z.Oostelijck windeken.

25 *do.*, goet, bequaem weder met westelijcke wint. Hebben weder wel 4 à 5 walvissen dicht bij 't jacht leggen beijlen.

26 *do.*, schoon, stil weder. Smiddaghs in discours wesende met Schipper Turver van[8.] de walvisvanghst, communiceerden ons denselven dat dagelijx veel vissen in de baij vernomen hadt, bijsonderlijck in dese maent, ende soo dicht bij 't schip datter wel op coste uijt[9.] jacht gesprongen worden.

1. *watter aff vallen....sal*, wat daarvan sal gebeur, teregkom.
2. hoewel.
3. neergelate. *De stengen schieten* beteken die verlengstukke van die mas laat sak.
4. *raas*, meervoud van *ra*, dwarshout aan die mas.
5. Adjektief, geabstraheer uit *sonneschijn-weder*. Vgl. o.d. 9 Julie 1652. en passim.
6. van sy ankers te slaan. Volgens WNT allig 'n kontaminasie van *zijn anker spillen* (verloor) en *van zijn anker slaan*.
7. *aen te comen dienen*, behoort aan te kom.
8. oor, aangaande.
9. *uijt het*.

Sooals[1.] wij van taeffel quamen, sagen veel harders recht voor onse deur dicht tegen de strant swemmen; des wij de zegen eens lieten trecken, die soo vol cregen datter de cuijl[2.] gladt[3.] uijtscheurden ende echter noch wel 10 duijsent stux gevangen wierd, daer wij de Ottentoos wel 2 duijsent van mededeelden; ende ingevalle de zegen hadde cunnen heel op lant crijgen, souden apparent meer als 20 duijsent vissen in dese eene treck gevangen hebben. 't Is hier dickwils soo gelegen dat wij meer vis vangen als wij begeeren. 't Ware te wenschen dat de coebeesten, schapen ende ander vee mede soo abondant costen becomen, tot verversinge ende verquickingh van de swaer arbeijdende ende sieckelijck leggende menschen, die haer noch al[4.] met oude cost ende somtijts wat visch behelpen ende daerop haren swaren arbeijt doen moeten.

27 *do.*, dysigh maer goet weder met variable labber coelte. Was de baij weder vol walvisch. 't Is jammer dat men niet aen 't vangen mach vallen doordien wij noch te veel ander nodiger werck onderhanden hebben, ende als al een vis vingen, souden oock geen raedt weten om den traen te bergen, vermits noch onversien sijn van[+] vaten ende hoepen, maer ingevalle materialen hadden om traenbacken onder d' aerde te maecken, gelijck men in 't Vaderlandt doet, soo souden se daer in [+]57v cunnen bewaren - 'twelck oock veel beter is als de vaten.

'Tsedert 1 dagh 3 à 4 herwarts[5.] sijn weder 7 à 8 personen aen sware coortsz sieck geworden, daeronder onse bottelier, Meester-metselaer[6.] ende een timmerman, dat al te minder spoet[7.] in 't werck causeert.

Savonts heefftet wederom seer hardt gedondert ende den ganschen nacht vrij stijff gewaijt uijtten Z.oost. Insgelijx den

28 *do.*, waerdoor desen dach weder niets coste uijtgerecht worden.

Tegen den nacht scheen 't wat te bedaren.

29 *do.* wasset heel schoon, warm sonneschijn-weder met stilte.

Sondagh, *ultimo do.*, idem met een westelijck labber wintjen.

Eindnoten:

(a) Die sieketrooster (Willem Barentsz. Wijlant) se seun was die eerste blanke kind wat aan die Kaap gebore is en, blykens sy geboorte, dus die eerste Afrikaner! Op 12 Augustus 1655 word die geboorte van die sieketrooster se tweede seun vermeld. Sien aldaar.
(b) Die winterreëns, wat enige weke tevore begin het, het dus nou taamlik aanhoudend geval.
(c) Hendrick Boom. Sien Desember 1651, noot g.
(d) Dit is vermoedelik dieselfde bos ‘groote hooge ende rechte opwassende bomen’, wat die boekhouers van die *Drommedaris* en die *Reijger* reeds op 5 en 6 Mei besoek het. Sien aldaar.
(e) Dit was moeilike tye soos hierdie wat Van Riebeeck en sy mede-baanbrekers se volharding en deursettingsvermoë swaar op die proef gestel het.
(f) Rinckoppen, d.i. Ringköbing, stad en distrik aan die Ringköbing Fjord aan die weskus van Denemarke.

1. toe.
2. onderste sakvormige gedeelte, boom.
3. heeltemal.
4. altyd.
5. gelede.
6. messelaar wat oor die ander gestel is, baas-messelaar.
7. vooruitgang.

Julius anno 1652

Adij, *primo do.*, schoon, stil weder, 't luchtjen uijtten Z.oosten. Heeft den Oppercoopman Riebeeck met een van de Biscaijse sloepen onderstaen te varen na 't Robben-Eylant[(a)], bij hem hebbende den Schipper van 't jacht, om inspectie te nemen van des eijlants situatie ende gelegentheijt ten eijnde mettertijt aldaer robben mochte vangen laten. Maer omtrent 'tselve comende, vernamen sodanige harde stortingh ende aenbrandinge van de noortwestelijcke zee tegen de strant daer men gemeenlijck aencomt, dat niet mogelijck was met eenigh vaertuijgh de wal te[+] naderen. Des ten eersten[8.] resolveerden ende ondernamen weder terugh te keeren, [+]58

8. *ten eersten*, sommer gou.

ende doen omtrent halffwegen de baij ende Robben-Eijlant gekeert waren, cregen de wint vrij stijff van den Z.oosten, recht uijt de baij, soo dat in groote risico waren om van de harde wint in zee gedreven te worden ende noijt weder aen lant off terecht te comen. Want ingevalle de Z.oostewint, (die den Almogende tot groot geluck dede ophouden), hadde blijven continueeren, souden nae allen ooghenschijn[1.] met de sloep in grooten nooth van te vergaen geraeckt hebben, vermits geen plaetsen aen 't voornoemde eijlant door gemelte aenbrandingh landelijck[2.] was. Maer de Heere heefftet merckelijck versien dat het stil wierd, ende <wij> Gode loff noch savonts behouden thuijs quamen uijt soodanigen grooten prijckel als schier oijt ter werelt uijtgestaen is[3.].

3 *do.*, seer schoon, warm sonneschijn-weder sonder wint, dat ons redelijck spoet[4.] dede maecken in den arbeijt aen de fortificatie, etc., ende waren weder eenige walvissen in de baij.

Op dato hebben oock wat taruw ende garst gesaijt om te proberen off se voortcomen wil.

4 *do.*, idem, moij, warm weder met stilte ende walvis[5.] in de baij.

5 *do.*, insgelijckx.

6 *do.*, mede goet weder met westelijcke wint.

7 *do.*, betogen lucht met Noortwestelijcke labbercoelte.

8 *do.*, schoon, helder sonneschijn-weer, wint als gister. Hebben weder partije wortelsaet in d' aerde (daertoe bereijt) laten saijen. Dese 7 à 8 dagen drooghte heeft de aerde soo hard weder gemaeckt, datter met picken ende houwelen qualijck in te comen is, 'twelck ons langh ende verdrietigh werck aen 't uijtgraven van de grachten ende opvullen der punten ende wallen maeckt.

[+] Op dato is bij den Raedt den persoon Jan Planx <NZAT: Blancq> bosschieter[6.] op 't jacht de *Goede Hope* over stoute moetwilligheijt tegen 't opperhooft[7.] [+]58v petulanter[8.] begaen, bij sententie gecondemneert van de rheede[9.] te vallen ende met 50 slagen gelaerst[10.] te worden, als onder dato deses bij sententieboeck largo[11.] can naegesien worden[(b)].

9 *do.*, schoon, sonneschijn, stil weder ende veele walvis in de baij. Heden is voorsz. sententie gepronunchieert[12.] ende ter executie gestelt. Item den persoon Gerrit Dircksz. van Elssen[(c)] <NZAT: van Essen>, adelborst hier aen landt, over injurie[13.]

1. waarskynlikheid.
2. geskik om te land; nie in WNT nie.
3. Van Riebeeck behoorlik onder die indruk van die gevaar waaraan hy ontsnap het!
4. voortgang.
5. kollektivum; kom meermale voor, bv. o.d. 9 Julie. Maar vgl. o.d. 11 Julie.
6. Gewoonlik afgekort: *bossr.*, busschieter, kanonnier; ook soldaat wat met 'n draagbare geweer, 'n bus, skiet.
7. d.w.s. Van Riebeeck.
8. uit baldadigheid, moedswilligheid.
9. Hiperkorrekte vorm van *ree*, (Holl.) byvorm van *ra*, dwarshout voor 'n mas of steng. Vgl. WNT vir die afleiding van die woord en 'n uitvoerige beskrywing van die straf waarby die oortreder meerdere male van die 'ra' af in die see neergeplons word.
10. met 'n stuk tou geslaan.
11. uitvoerig, in den brede.
12. uitgespreek.
13. belediging.

begaen tegen den schipper van 't jacht, gecondemneert gelaerst te worden met 100 slagen ende een heelen dagh met 6 musquets te schilderen[1.], als verder bij sententie op dato deser in 't sententieboeck can gelesen worden[(d)].

Verleden nacht is Niclaes Pietersz. Venlo, adelborst, van sieckte deser werelt, sonder testament te maecken, comen te overlijden[2.], ende desen avont ter aerde bestelt.

10 *do.*, fraij weder ende wint als gister. Is de sententie op gister gevelt ter executie gestelt.

11 *do.*, mottigh ende regenachtigh weder met westelijcke wint. Waren veel walvissen in de baij.

12 *do.*, windrigh weder uijtten westelijckerhandt, wayende snachts vrij wat hard.

Sondach, 13 *do.*, fraij bequaem weder, de wint variabel doch meest Z.oostelijck.

Heden vernamen[3.] den taruw, op den 3en deser gesaijt, al voor den dach comen. Willen hopen neffens andere aertvruchten mede wel wassen sal; ende soo van de harde wint niet onder de voeten gewaeijt wort, isser nae ogenschijn redelijck apparentie[4.] toe. Soo hebben mede twee fraije ackers cool verplant, die oock redelijck tier[5.] schijnt te hebben.

14 *ende* 15 *do.*, weder ende wint ut supra. Hebben weder veel walvissen in de baij[+] vernomen. Op dato waren eens na de Soete-Revier[6.(e)] gegaen, leggende omtrent 1½ mijl van hier besijden den Taeffelberch achter de Soute-Revier, daer [+59] wij veel herten ende elanden[7.] vernamen, gelijck voor desen meer bespeurt hadden. Des resolveerden stricken te stellen om te proberen off se daermede souden cunnen vangen, alsoo se met roers door haer wiltheijt niet te begaen[8.] sijn.

16 *do.*, mottigh ende vooghtigh[9.] weder met westelijcke winden. Hebben een fraij ackertjen met witte erten besaijt, neffens wat blomcool, salaet ende andere moescruijden, als oock radijs, die hier treffelijck voortcompt ende rede al fraye wil van hebben[10.], gelijck mede doen van esparges hier in 't wilt gevonden ende verplant, mitsgaders alle dagen redelijck abondant op taeffel hebben. Maer ons kervelsaet is bedurven, vermits niets voortcomen wil; insgelijx de petroselij[11.] welcke mede sober wast[12.]. Edoch hoopen in dese nieuwe aerde, die wij gevonden hebben ende vrij vetter schijnt als de vorige, ons gesaij[13.] beter tieren sal, dat d' Almogende geve, wesende ondertusschen met alle doenlijcke ijver mede[14.] besigh om onse fortresse in deffentie te brengen, als oock onse huijsinge bequaem om in te woonen, alsoo ons tot dato noch onder tente van oudt seijldoeck behelpen.

1. op en neer te stap soos 'n skildwag.
2. *deser werelt te overlijden*, uit hierdie wêreld weg te gaan, te sterf.
3. het <ons> waargeneem, gesien.
4. waarskynlikheid.
5. groeikrag.
6. Die Liesbeek, wat eers later dié naam gekry het.
7. Vgl. Scholtz: *Uit die Geskiedenis van die Naamgewing aan Plante en Diere in Afrikaans*, p. 13. Die Afrikaanse eland behoort tot 'n ander familie as die Europese eland.
8. by te kom.
9. Seldsame vorm met onverkorte vokaal voor *cht*. Kyk Verdam: *Mndl. Wdb.* onder *vocht*. Vgl. nog o.d. 27/4/1652, 23/7/1652 en 7/9/1652.
10. *rede al fraye wil van hebben*, al reeds plesier (nut) van het.
11. peterselie.
12. *sober wast*, sleg groei.
13. gesaaide. Ook o.d. 14/6/1652 en passim.
14. ook.

17 *do.*, schoon sonneschijn-weder met variable winden ende groote brandingh van de zee tegen strant, waeruijt te presumeren sij, dat soo goeden weer in zee niet en is, maer vrij hard moet waijen offte gewaeijt hebben. Waeren oock verscheijde walvissen in de baij. Item dese nacht soo cout geweest dat het natuijrlijck ijs gevrosen had[1.(f)].

Op dato hebben by de Verse-Revier, besijden den Taeffelberch omtrent 1½ mijl[+] van hier leggende, ende veel vee[2.] van elanden, herten ende steenbocken hun [+]59v onthoudende, sestien stuckx stricken gestelt van lyn van sessen[3.], over diepe nauwe cuijlen daertoe gegraven, soodanigh dat voornoemde gedierte qualijck de revier cunnen naderen om te drincken off moeten der met de voeten in vallen - gelijck gebleecken is, want den

18 *do.*, smorgens, schoon, stil weder sijnde, ende voordagh nae de stricken gaende, bevonden van deselve negen aen stuck gebroocken, ende een heel weghgedraegen; des wij, presumerende voorsz. lijn niet sterck genoech te sijn, den

19 *do.*, weder ende wint als vooren wesende, stricken leijden van lijn van twaelffen, maer was evenwel alsoo daervan den

20 *do.* smorgens mede 4 aen stucken getrocken, vonden mitsgaders de rest onder water gevloeijt door den regen, welcke desen nacht met harde westelijcke wint gevallen hadt.

Op dato hebben partije taruw, garst ende grauw erten in d' aerde gecregen, mitsgaders eenige andere saden van moescruijden, etc. 'T is een lust om sien, soo schoon als d' erten sonder schellen[4.], groote boonen, radijs, salaet, beete, spinagie, ende meer andere thuijnvruchten voortcomen, alsoock den taruw ende rapen dicht onder 't fort gesaeijt; insgelijcx de cool die wij omtrent een musquetsschooth van ons, tusschen beijde de versse revierkens[(g)], in seer schoone, vette aerde verplant hebben, daer wij met goeden ijver dapper aen besigh sijn te bereijden om noch meer saet in de gront ende gevolghlijck door Godes segen overvloedige vruchten te crijgen tegen de aencomste van de retourscheepen uijt India tot derselver nodige verversinge.

Sondagh, 21 *do.*, fraij, vochtigh ende groeijsaem weder met N.Westelijcke coelte.[+] Costen merckelijck sien dat het cruijt met dit voochtige weder goeden tier hadde [+]60 ende willigh opschoot.

22 *do.*, begondt smorgens seer hardt te wayen uijtten N.N.Westen met vrij harde hagel- ende regenbuijen, ende nam op den dach soodanigh toe, dat het jacht genoech te doen hadde op de rheede om aff te rijen, waeromme oock al vrij voor ongeluck beducht ende niet min blijde waren dat den *Drommedaris* gelijck voorsz. soo vroegh hadden laten vertrecken; want recht ter plaetse daer de sware scheepen in de baij

1. *dat het natuijrlijck ijs gevrosen had*, so hard gevties dat daar natuurlike ys gevorm is.
2. wild, as versamelwoord.
3. lyn van ses drade, dun lyn.
4. ertjies wat sonder skil geëet word, dopertjies, teenoor Ndl. *peulerwten*, ertjies wat met die skil geëet word? Maar vgl. o.d. 4/9/1652 ‘peulen sonder schellen’.

ordinaris[1.] ten ancker leggen met dese N.westelijcke winden sodanige harde ende groote stortingen vallen dat het menselijckerwijse niet mogelijck is voor anckers off touwen aff te staen[2.], maer nae alle apparentie tegen strant ofte de clippen aen raecken soude moeten. Want onse sloepen, leggende elck voor een goede dregge, die soo licht sijn, dreven tegen de wal, hebbende genoech te doen dat se droogh op 't lant[3.] conden crijgen, waeromme 't voor de scheepen dees tijts jaers de Caep sonder prijckel beswaerlijck aen te doen is.

'Twas oock soo hoogen water dat het tot tegen eenige van onse tenten ende in de combuijsen[4.] aen vloeijden, die nochtans al hoogh op 't strant in 't groene velt staen.

Savons is den[5.] opperchirurgijns huijsvrouw[(h)] overleden, sijnde hij even uijt een sware sieckte opgestaen, ende noch een mijsjen[6.] van hem heel cranck, mitsgaders oock noch vrij veele van onse soldaten ende matrosen; edoch beginnen sommige al wat te beteren. Willen hopen Godt Almachtigh met sijne slaende hant ophouden ende ons voortaen in gesontheijt sparen sal. Amen.

Tegen den nacht nam het harde weer meer ende meer toe, met de grootste ende swaerste stortregenen van de werelt, waerdoor den

23 *do.*, ('t weder wat bedaert wesende) bevonden alle onsen swaren arbeijt in den[+] nieuwen thuijn gedaen t' eenemael onder geloopen ende al ons gesaij verdroncken ende bedorven, tot seer groot verdriet om aen te sien, alsoo wij [+]60v
verscheijde ackertjens met taruw, garst, erten, cool, ende andere lant- ende thuijnvruchten besaijt ende beplant hadden, 'twelck sommighe alsoo fraij stont dat een vermaeck was om te aenschouwen, want daer was soo machtigh water gevallen dat het lant op verscheijde plaetsen stont gelijck een zee, alsoo het de revieren niet al hadden cunnen verswelgen, staende in ons packhuijs wel een halff voet water ende 't fort van binnen op verscheijden plaetsen blanck[7.], mitsgaders de grachten rontom (daer nochtans anders niet een drop water in comen can) heel vol geregent, ende een muijr, omtrent 2½ voet van cleij ende sware steen, sterck genoech 8 voeten hoogh opgemaeckt tot een combuijs door de machtige ende overtollige inwateringe mede gansch onder de voet gevallen. Maer de wercken van onse fortificatie met soden opgehaelt ende noch dagelijx vlijtigh aen besigh wesende, bleven Gode loff hecht ende vast, ende is oock te vertrouwen dat wel vast blijven sullen, alsoo alle mogelijcke vlijt daertoe contribueeren om goet werck te maecken ende te cunnen houden, waertoe ons den Almogenden sijnen genadigen zeegen wil verleenen. Amen.

't Bleeff desen dagh noch al vooghtigh weder met redelijcke doch niet soo harde westelijcke wint als gister, die des avonts noch al met regen aenhieldt tot omtrent midnacht; doen begondt wederom uijtten Z.Westen noch veel harder te waijen als 't oijt te vooren gedaen hadt, met swaren hagel ende regen, 'twelck meest al de rest van onse

1. gewoonlik.
2. uit te hou, die storm ‘af te rijden’.
3. *droogh op 't lant*, op die droë grond, hoog en droog op die land.
4. *kombuis*, hier dus al van die skip op die land oorgedra.
5. Vgl. noot 2 o.d. 12/3/1652.
6. dogter; soos ook Afr. *jongetjie* vir *seun*.
7. onder water, sodat dit wit lyk.

schoon staende vruchten ende moescruijden, etc., onder de voet sloegh ende bedurff[1].

[+] 24 *do.*, hardt regenachtigh weder met sware regenbuijen ende groote coude, waerdoor weijnigh aen de fortificatie coste uijtgerecht worden, leggende 't jachtjen [+61] vast mede in groot prijckel om van sijn anckers te spillen ende tegen de wal te geraecken.

Sooals wij desen middagh des[2] chirurgijns vrou ter aerden brachten, sagen veele groote bavianen onder langhs de voet van de Taeffelberch lopen in verscheijde troupen, maer costender niet omtrent[3] comen omdat te radt in 't voorlopen waren.

25 *ende* 26 *do.*, noch al even ongestadigh, stormachtigh, coudt, guijr weder uijtte westelijckerhandt, dat men qualijck een hont soude uijtjaegen; maer den

27 *do.* wasset soo veel te schoonder helder, warm sonneschijn-weder, maer bitter coude nachten ende heel stil. Sagen weder veele bavianen onder langhs de voet van den Leeuwenbergh weijden, seer groot ende schrickelijck om aen te sien.

Verleden nacht is weder een soldaet, genaemt Hendrick Ertman, overleden ende op dato ter aerden gebracht.

't Geberghte is dese 5 à 6 dagen op verscheijde plaetsen t' eenemael met snee bedeckt geworden[(i)], edoch den

28, 29 *ende* 30 *do.*, doorgaens stil, warm ende schoon sonneschijn-weder sijnde, vrij versmolten. Ende hebben met dese fraije, warme dagen wederom wat lant geprepareert ende met erten, rapen, wortelen ende andere moescruijden dicht onder 't fort op hooge, droge, mulle, santachtighe aerde besaijt, comende de rapen ende wortelen, in 't begin van dese maent op 'tselve oort mede gesaijt, seer fraij voor den[+] dagh. Willen hoopen Godt Almachtigh mettertijt goede vruchten verleenen, ende [+61v] deselve voor 't quaet weder voortaen bewaren sall. Amen.

Met dese verleden quaede, natte, guijre dagen sijn weder wel 8 à 10 persoonen sieck te coij geraeckt, dewelcke geen ander off beter deegh[4] cunnen doen als met wat warme wijn, alsoo tot dato noch niet een beest off schaep hebben vernomen, maer hopen in de toecomende maent die van Saldania met haer vee affcomen ende alsdan van deselve goede partije beesten handelen sullen mogen, soo tot verversinge van ons volck hier jegenwoordigh aen lant, als die haest met de scheepen te verwachten staen; welcke altemalen van groente sullen cunnen versien, alsoo nietjegenstaende 't quade weder daertegen al redelijck wat in voorraedt ende bequaemen staet te wesen.

Ultimo do. Hebben wederom begonnen den verdroncken ende nu weer opgedrooghden thuijn aen de bovencant te omgraven ende leggen[5] met een slooth ende dijckjen, om in toecomende[6] overtollige affwateringe hierdoor te loosen[7], alsoo gebleecken is, dat de revierkens 'tselve niet wel verswelgen cunnen maer 't water bij grooten reegen aen alle canten over 't landt loopt, ende op dese maniere bequaemelijck sal geprevenieert offte voorgecomen worden.

1. Verlede tyd van *bederven*: verniel het.
2. Hier weer *des.* Vgl. noot 2 o.d. 12/3/1652 en noot 5 o.d. 22/7/1652.
3. by.
4. nut; *deegh doen*, help.
5. d.w.s. *omleggen*.
6. *in <'t> toecomende*, in die toekoms.
7. aflei.

'T was desen dagh meest mottigh weer met stille variabele, edoch meest N.westelijcke winden, ende veele walvis in de baij.

Eindnoten:

(a) Dit was die eerste keer dat Van Riebeeck na Robbeneiland gegaan het, maar sy poging om die eiland te bereik, het - soos weldra sal blyk - byna noodlottig afgeloop.
(b) Vgl. C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 1-4. K.A. Jan Planx (Blanx) se oortreding was dat hy nie ontsien het ‘sich seer stoutelijck met barse woorden tegen den opper Coopman Jan van Riebeeck ons opperhooft alhier te opposeeren’. Ibid., p. 1.
(c) Daar is 'n *Elsen* in België, in die Nederlandse provinsie Overijsel, en in die Rynprovinsie van Duitsland. Dit is nie duidelik welke van hierdie plekke in die *Dagverhaal* bedoel word nie. Dit kan selfs wees *Elseghem*, 'n stad in die provinsie Oos-Vlaandere; of *Elseneur*, 'n hawestad op die Deense eiland Seeland.
(d) Sien C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 5-6. K.A.
(e) Wat hier die ‘Soete-Revier’ genoem word, is in werklikheid die Liesbeekrivier, of meer bepaald die onderloop daarvan. Van die fort af kom 'n mens eers by die onderloop van die Soutrivier, d.w.s. onderkant die plek waar die Liesbeek in Soutrivier vloei. Vandaar dan die mededeling van die *Dagverhaal*, nl. dat die ‘Soete-Revier’ bereik is ‘achter de Soute-Revier’. Die afstand van anderhalf myl, wat hier genoem word, is in Nederlandse (Duitse) myle gegee. In Engelse myle sou dit ongeveer ses myl wees, maar dis natuurlik maar by benadering aangegee, en in werklikheid is dit heelwat korter. Vgl. Februarie 1652, noot a; en April 1652, noot a. Die ‘Soete-Revier’, waarvan hier sprake is, moet nie verwar word met die riviertjie waarlangs die Fort gebou is nie, en wat van die berg af deur Tafelvallei na die see gevloei het en ook die ‘Versse’ of ‘Soete Revier’ genoem is. Sien April 1652, noot d.
(f) In hierdie tyd sal ys aan die Kaap egter - net soos vandag - hoë uitsondering gewees het. In die *Dagverhaal* word dit dan ook maar heel selde genoem.
(g) ‘Versse revierkens’, d.i. twee riviertjies met vars water (in teenstelling met die brak water van Soutrivier). Die twee riviertjies was die ‘Versse Revier’, aan die mond waarvan Van Riebeeck ten tyde van sy aankoms anker gewerp het (April 1652, noot d), en 'n ander riviertjie, wat nie ver daarvandaan af nie ook deur na die see toe gevloei het. Vgl. kaarte nos. 36 en 48, K.A., waarop hierdie riviertjies, met die tuine daartussen, duidelik aangetoon word.
(h) d.i. die vrou van Adriaen de Jager, eerste opperchirurgyn aan die Kaap. Vgl. Oktober 1652, noot l.
(i) Sneeu op die berge na die binneland toe, bv. dié in die omgewing van Stellenbosch (wat van die Kaap af sigbaar is), is 'n vry gewone winterverskynsel. Indien die sneeu egter ook op Tafelberg gelê het, sou dit - net soos vandag - egter betreklik ongewoon gewees het.

Augustus anno 1652

Primo do., insgelijckx de baij vol walvissen, met stil, bequaem ende groeijsaem weder, tot groot voordeel van 't saet dese daegen in d' aerde gebracht; maer den[+] thuijn die wij weder beginnen te repareren, is d' aerde soo extraordinaire schoon [+62] ende vet, mitsgaders bequaem om met slooten na ons wil te omgraven, dat met Godt de voorste[1.] niet te twijffelen sij off sal uijttermaten vruchtbaer vallen, gelijck al eenighsints blijckt bij 't verdroncken saet daerinne voor desen gesaeijt, 'twelck op verscheijde plaetsen, onaengesien door 't water verstroijt is, in 't wilt opcompt, insonderheijt 'tgeene op eenige hoecken van besaijt gewesene ackertjens noch staende is gebleeven, als cool ende grauw erten, welcke seer treffelijck uijtloopen ende noch al ijtswes van behouden sal cunnen worden; mogen hoopen onse rapen ende wortelen op de mulle, sandige aerde om dit fort gesaijt, nae hare jegenwoordige redelijck schijnende apparentie mede wel voortcomen ende volgroeijen sullen.

1. met God as leier, met Gods seën. Vgl. noot 1 o.d. 20/1/1652.

Desen verleden nacht is wederom een soldaet, genaemt Albert Elders, overleden ende tegen den avont ter aerden bestelt.

2 *do.*, smorgens coudt, droogh ende hard, windrigh weder uijtten Z.oosten, maer heden op den bil van den Leeuwenberch gegaen sijnde, vernamen ende sagen aldaer claerlijck de N.westelijcke wint uijt den zee tegen de Z.oostelijcke wint in de baij aenwaijen, d' eene soo sterck als d' ander; sulcx hieraen genoechsaem bespeuren cunnen onse aenteijkeninghe van de winden in de baij niet overeencomen met de winden die buijten de baij in zee waijen, gelijck wij oock al dickmael gepresumeert hebben aen de groote dijninghen om dees tijts jaers doorgaens uijtten N.westen de baij in vernemende.

In 't fort de *Goede Hope*

3 *do.*, wint in de baij Z.oostelijck als vooren, met heel fraij weder. Waren wederom veel walvissen in de baij, welcke den verleden nacht dicht aen de strant, vrij groot geraes gemaeckt hadden met blasen ende ander gewelt dat se daer bedreven.

Op dato sijn wij met alle man van 't strant metter woon nae binnen in 't fort[+] getrocken, daer wij all eene, namentlijck de noorderpunt, genaemt den *Reijger*, stijff 16 voeten hoogh in volcomen deffentie hebben ende besigh sijn om de Zuijtpunt, cruijswijs daer tegenover leggende, mede te voltrecken, ende wes meer[2.] noch te doen staet. [+]62v

2. *wes meer*, wat daarvan meer.

Heden is weder een soldaet, Daniel le Pla geheeten, overleden.

Sondagh, 4 *do.*, cout, windrigh weer uijtten Westen met drijvende wolcken.

5, 6 *ende* 7 *do.*, schoon, stil sonneschijn-weer, ende veele walvissen in de baij.

Op dato hebben besijden den Taeffelbergh bij de Verse-Reviere, 't landt wat opgedrooght sijnde, weder ondernomen stricken te stellen om herten, ende elanden (mogelijck sijnde) te vangen; ten welcken eijnde daeromtrent een kleijn wachthuijsjen van riet lieten stellen voor de persoonen die der bij nacht ende dagh op passen souden.

8 *do.*, westelijcke wint ende donckere lucht, daer jegens den avont groote ende sware slaghregenen op volghden. Insgelijcks den

9 *do.*, waerdoor 't lant weder vol water raeckte ende oorsaeck was datter geen vee[1.] coste gevangen worden.

10 *do.*, schoon, helder sonneschijn ende stil, warm weder, maer dappere[2.] coude nachten ende morgenstonden.

Heden hebben wederom wat garst ende wortelen gesaeijt in den nieuwen thuijn daer wij dapper aen arbeijden. Den verdroncken taruw ende erten, met den laetsten grooten regen weghgespoelt, comt op verscheijde plaetsen fraij uijtte aerde opspruijten. 'T is jammer dat het niet heeft mogen op sijn besaijde plaets blijven, maer[+] hopen 't nu beter bewaren sullen cunnen met een dijckje ende slooth dieder om leggen, 'twelck het, vermits de vettigheijt ende bequaemheijt van de gront, [+]63 wel meriteert[3.], ende te hopen is, alles fraij voortcomen sal, gelijck aen 't weghgespoelde saet reede blijckt, dat als geseijt aen alle canten (gespoelt sijnde) in 't wilt heel weeligh opcomt.

In de nanacht begondt wederom seer hardt te regenen ende waijen uijtte westelijckerhant. Item den

11 *do.*, sulcx dat 't jacht al wederom genoech te doen had om aff te rijen, alsoo 't met dese N.westelijcke wint doorgaens op een lager wal[4.] leijt, ende dierhalven al wat dangereus[5.] is voor soodanigen jacht hier altijt ter reede leggende, 'twelck genoeghsaem met een loots-[6.], off doghboot[7.], off ander bequaem vaertuijgh soude cunnen affgesien[8.], ende soodanigh jacht hier wel g'excuseert mogen worden, soo 't na desen tot geen emportante saecken bevinden nodigh te hebben ende empleo[9.] te geven; waervan ons de tijt ervaringhe wert[10.] geven.

Desen morgen quamen ons volck mede thuijs van de Soete-Revier, op de wacht geweest hebbende om harten te vangen, met rapport dat het landt door den regen soo vol water was geworden datter geen cans ware ijts te crijgen, maer noot-

1. wild.
2. flink, bra.
3. verdien, toekom.
4. strand of kus *waarheen* die wind waai.
5. *al wat dangereus*, vry gevaarlik.
6. boot waarmee die loods aan boord kom.
7. klein vissersvaartuigie; *dog* beteken kabeljou, moontlik Eng. *dog*(*fish*).
8. klaargekom.
9. diens, werk. Uit Spaans; vgl. De Haan: *Priangan*, II, p. 773, noot 3.
10. sal. Van Riebeeck gebruik meermale *werden* as hulpwerkwoord van die toekomende tyd, net soos in Du.

saeckelijck gewacht diende[1.] tot droger tijt, des wij hun altemalen met derselver gereedtschappen lieten thuijs comen.

12 *do.*, noch al vooghtigh, ongestuijmigh, cout ende windrigh weder uijtten Westen. Sagen de elanden ende herten omtrent[2.] even buijten canonschoot van ons fort in redelijcke abondantie weijden ende loopen; maer sijn soo wilt dat men se niet genaecken can - 'twelck ons seer verdrietigh valt, want wat middel dat wij[+] aenwenden, cunnen gansch niet opdoen[3.]; ende hebben bovendien oock tot dato [+63v] niets van de inwoonders becomen, als op ons eerste arrivement in 't begin van April een mager beest ende calff, gelijck voor dato meer geseijt; invougen[4.] ons tot nogh in den swaren arbeijt met de oude cost ende somtijts wat caepse groente ende weijnighe hollanse radijs ende salade moeten behelpen, tot der tijt ons Godt de Heere wat anders ende meer sal gelieven te laten toecomen offte brengen.

13 *do.*, weer ende wint als vooren, ende veele walvis in de baij.

Op dato hebben den Raedt doen beroepen[5.], ende gemerckt de scheepen in 't voorjaer uijt 't patria vertrocken, nae onse hoope nu van dagh tot dach hier te verwachten staen, geresolveert van deselve, staende[6.] haer verblijff, te voorderen[7.] sooveel volckx in den arbeijt als sy sonder verleth van hun waterhalen, etc., missen sullen cunnen, omme door soodanighe hulpe empassant voor[8.] 't leegh-gaen[9.] derselver, Comps. fortresse alhier te eerder in deffentie te brengen, ende andere nodige saecken tot voordeel van d' E. Comp. streckende, mede bij der handt te mogen nemen; mitsgaders oock te vorderen noch eenighe nootsaeckelijckheden ende victualien hier ten hooghsten nodigh, ende wes meer tot dienst van onse Heeren Meesters hier ter plaetse verijsschende[10.] sij, als breeder bij resolutie van dato deser[(a)].

14 *do.*, harde Zuijtoostelijcke stormwinden, waerdoor 't jacht groot prijckel leedt[11.] om van de ree te drijven.

15 *do.*, moij weer met stilte. Hebben weder partij taruw ende rapen gesaeijt in den nieuwen thuijn, daer dagelijx dapper ende vlijtigh aen g'arbeijt wort om, mogelijck sijnde, tegens de compste van de retourvloote uijt India wat verversinge gereet te[+] hebben, dat Godt geve. Amen. [+64]

16 *do.*, harde westelijcke winden ende regenbuijen, die den ganschen nacht mitsgaders den

17 *ende* 18 *do.* seer onstuijmigh met veele harde hagelvlagen continueerden tot weynigh vorderinge van ons werck aen de fortificatie, vermits 't volck in den regen ende hagel niet wel cunnen arbeijden.

19 *ende* 20 *do.*, fraij, groijsaem[12.] weer met stille betogen lucht. Ende begonnen de

1. behoort (te word).
2. in die omgewing.
3. in die hande kry.
4. sodat.
5. byeenroep.
6. gedurende.
7. op te vorder.
8. *empassant voor*, in plaas van? Die teks in NZAT lui: ‘om door zoodanige hulp, in passant voorby gaan, derzelver Comp. fortresse alhier te eerder in defensie te brengen’.
9. leeg lê, niks doen; vgl. o.d. 24/9/1652 en passim.
10. vereisende, nodig.
11. *prijckel leedt*, gevaar geloop het.
12. groeisaam, bevorderlik (gunstig) vir die groei.

erten sonder schellen in de voorleden maent gesaeijt al lustigh te bloeijen, mitsgaders sommige fraije peulen te setten; sulcx dat te hopen is deselve wel succederen[1.] sullen, gelijck mede de grauw erten op verscheijde ackertjens cortelingh[2.] gesaeijt, fraij uijtcomen, maer de groote boonen vallen hun bloeijsem altemalen aff[3.], apparent door den hagel ende langh continueerende coude couserende[4.]; des wij voornemens sijn nu weder andere te planten, ende soo van tijt tot tijt 't gansche jaer door, telckens met weijnigh[5.] in verscheijde maenden van alle vruchten te probeeren, omme ten laetsten experientie van de bequaemste tijden te crijgen.

21 *do.*, schoon, warm, sonneschijn, stil weder ende veele walvis in de baij.

Op dato is weder een soldaet, genaempt Jan Jansz. van Swartsluijs[(b)], van den rooden loop overleden, daerder noch al eenige van in de coy leggen ende dagelijx weder beginnen in te vallen, apparent van de groente die men hier gebruijcken moet tot ververssinge in plaetse van versch vlees, dat hier noch niet te crijgen is, ende ons dienthalven[6.] noch behelpen moeten met oude cost.

22, 23, *ende* 24 *do.*, goet weder met variable, doch meest westelijcke winden met[+] redelijcke coelte, hebben weder wat erten sonder schellen, turkse boonen[7.], anijs, vencol[8.], ende alssem gesaijt, mitsgaders eenige misspel- ende quecornen[9.] [+]64v op de canten van de gravende slooten[10.] geplant; ende als 't wat warmer begint te worden, sijn voornemens om oock wat spaense limoenen- ende appelcornen[11.] te planten die wij mede uijt patria gebracht hebben. Hebben oock voor dato op verscheijden plaetsen ende tijden veel suijckerwortel-[12.] ende mostertsaet gesaeijt dat niet voort comen wil. Daeromme gissen de bedervinge van het saet, gelijck van de kervel ende ayuijn[13.] voor desen gesaijt, d' oorsaeck is.

Dewijle dat onse stockvis op geraeckt sij, hebben goetgevonden voortaen versse vis te vangen ende die in plaetse van stockvis te schaffen[14.], om het driemael schaffen daeghs soo langh desen swaren arbeijdt continueert te onderhouden, ten welcken eijnde gister uijt vissen wesende, over de 400 groote steenbraessems ende omtrent 2000 herders gevangen ende ingesouten hebben. 'T ware te wensen dat de koebeesten ende schapen mede soo abondant becomelijck[15.] waren alsoo 't versse

1. slaag.
2. kort gelede.
3. Interessante sintaksis! Diè vorm *bloeisem* - waarskynlik 'n kontaminasie met *bloeisel* - kom ook elders voor. Vgl. WNT onder *bloesem*.
4. i.p.v. *gecouseert*, veroorsaak.
5. *telckens met weijnigh*, bietjie-bietjie.
6. om dié rede.
7. bont boontjies, *Phaseolus vulgaris*, volgens WNT.
8. venkel.
9. kweperpitte.
10. *de gravende slooten*, die slote wat gegrawe word. Vgl. *brengende tijdinge* (o.d. 19/10/1652 en 15/11/1652); *sendende....persoonen* (26/10/1653); *opmetselende huysen* (11/9/1655); *reuylende schapen* (23/11/1655). Prof. A.C. Bouman van Leiden verwys my na Stoett: *Syntaxis*, 3de uitgawe, par. 256. Hierdie ‘passiewe’ part. praes. kom sporadies in die ouer literatuur voor, bv. Mnl. *sayende lant*, e.d.m. In die 17de-eeuse Ndl. is die konstruksie blykbaar seldsaam.
11. lemoenpitte en appelpitte.
12. Blykbaar besonder soet soort wortel; vgl. WNT.
13. ui. Uit Fr. *oignon* (vgl. Eng. *onion*) wat o.a. *ajuin*, *uien* in Ndl. geword het. *Ui* is 'n nuwe enkv. naas die ou enkv. *uien*, mv. *uiens*.
14. verskaf, te ete gee.
15. verkrygbaar.

vlees wat meer hardt[16.] als vis aen 't volck geven soude; edoch mogen hopen dat die van Saldania

16. hart, moed, krag.

met de toecomende somertijt haest opdonderen[1.] ende genegen wesen sullen met ons te handelen, tegen welcke tijt wij oock al redelijck hopen in deffentie te sijn.

De garst ende taruw op 10en deser in den nieuwen thuijn gesaeijt, begint al fraij voor den dach te comen.

Sondagh, 25 *do.*, schoon sonneschijn-weder met N.westelijcke labbercoelte ende ontelbare walvis in de baij. Heden hebben voor de derde mael omtrent 20 stux rapen gepluckt ende gegeten, die wij op onse eerste aencomen in een cleijn ackertjen[+] tot preuve gesaijt hadden, ende bevinden deselve seer delicaet ende emmers[2.] [+]65 soo goet als in 't vaderlant te wesen waervan, als oock geele wortelen, wij hoopen tegen d' aencomste der retourvloote uijt India vrij wat rijp ende in voorraedt te hebben, alsoo deselve op eenighe ackertjens al fraij staen en wassen[3.] ende noch dagelijx meer ende meer lant gereedt crijgende, sullen saijen.

Hebben oock vandaghe een jongh hertjen, door den hont gevangen, sijnde noch een soogelingh, ende van smaecke als een jongh zuijghlam <gekregen?>.

26 *ende* 27, idem, schoon weer ende wint ende veele walvis in de baij.

28 *do.*, mottigh, vuijl, regenachtigh, coudt weder, beginnende smiddaghs seer hard te waijen uijt den Z.Oosten ende snachts stil te worden met grote slaghregenen. Item den

29 *do.*, met weijnigh Z.Oostelijcke wint tot snamiddaghs; doen begond de wint Noorlijck te loopen met seer sware regen ende hagelbuijen, waerdoor 't gansche landt weder genoechsaem blanck ende als een zee stont, ende ten ware dat[4.] wij geen slooth hadde gegraven ende een cadijckjen[5.] geleijt om den nieuwen thuijn, deselve soude weder ondergelopen, ende alle 't gesaij bedurven sijn geweest; dat nu door die[6.] middel is behouden gebleeven.

30 *do.*, noch eeven nadt ende vuijl weder met westelijcke harde wint.

31 *do.*, redelijck bequaem weder, wint als vooren tot savonts, dat den wint uijtten westen wederom seer hardt ende onstuijmigh opstack ende den ganschen nacht met seer sware hagel- ende regenbuijen continueerende.

Eindnoten:

(a) Sien notule van hierdie raadsvergadering, C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 14-15. K.A.
(b) Swartsluijs (of Zwartsluis), Nederlandse stad aan die Zwarte Water in die provinsie Overijsel.

September anno 1652[+]

[+]65v

1. opdaag, te voorskyn kom.
2. immers, wel.
3. staan en groei; gebruiklike konstruksie in Afrikaans.
4. *ten ware dat*, as dit nie was dat...Maar Van Riebeeck voel blykbaar nie meer die negatief baie sterk nie, anders sou hy nie aangegaan het met *geen slooth* nie maar met *een slooth*.
5. ka-dykie, (kaai)walletjie.
6. Die Nederlandse geslagte was in die 17de eeu, en seker by Van Riebeeck, baie onvas. Afwykinge van die moderne gebruik is volop in die *Daghregister*, bv. *de feest*, *de middel*, *de* naas *het strandt*, *de* naas *het crael*, *het oorlogh*, ens. Vgl. Bosman: *Afrikaans en Maleis-Portugees*, bls. 96.

Adij, *primo do.*, even onstuijmigh, nat weder met seer harde ende sware valbuijen[7], waerdoor 't jacht dese dagen wederom op swaer prijckel heeft gelegen.

2en do., weer ende wint als vooren.

7. valwinde.

3 *do.*, wat bedaert, maer echter noch al coudt, windrigh weder uijtten Z.Oosten; ende sijn al weder eenighe luijden sieck te coij geraeckt.

4 *do.*, schoon, helder sonneschijn-weder met stilte. Hebben d' eerste peulen sonder schellen beginnen te plucken, ende al redelijck geele wortelen omtrent een pinck dick gegeten, die wij een weijnigh tot preuve op ons eerste aencomen gesaijt hebben, staende degeene die dese ende verleden maent in d' aerde sijn gebracht mede heel fraij, als oock de rapen, cool, taruw, garst ende grauw erten.

Op dato heeft hem den corporael van de soldaten, Joost van der Laeck, droncken sijnde, vrij stoutelijck verloopen met groote ende vuijle woorden te voeren, ende sigh t' opposeeren tegen den Oppercoopman Riebeeck, waerover vooreerst in apprehentie[1.] is gestelt[(a)].

5 *ende* 6 *do.*, schoon warm weder als voren. Waren veele walvissen in de baij. Ende hebben wederom wat wortelen, rapen, boonen ende cropslae gesaeyt, die hier soo schoone croppen set offt in 't vaderlant was, maer de boonen schijnen heel verdorven te sijn. Edoch nemen echter preuve off se sullen willen opcomen. Den andivij[2.] wast mede soo fraij dat een lust is om aen te sien; item oock de roomse ofte groote boonen[3.], die met de warmte vrij beginnen te verquicken[4.]. Turcxse boonen hebben al eenige gesaeijt, maer door den harden regen altemalen bedurven, daer met de aencomende warmte wat nader preuve van sullen nemen.

[+] 7 *do.*, nat, vooghtigh weer ende N.Westelijcke wint. Is voors.[5.] Van der Laeck over geperpetreerde insolentien[6.], etc., van sijne actuele bedieninghe [+]66 gesuspendeert[7.], als breeder bij de notulen ende diffinitive sententie, onder dato deses gevelt.

8 *do.*, weer ende wint als voren, tot tegen den avont; doen wiert het fraij, warm, stil weer. Item den

9 *ende* 10 *do.*, wesende veele walvissen in de baij.

Op dato hebben 't jacht nae 't Robben-Eijlandt gesonden omme de gelegentheijt, etc., aldaer eens te gaen ondersoecken, ende alsoo de wint op den middagh Westelijck liep ende vrij wat leelijck begond uijt te sien, moste tegen den avont onvolbrachter reijse wederom ter rheede comen, gaende des anderdaeghs, den

11 *do.*, wat beter weer ende de wint Z.Westelijck wesende, wederom onder seijl nae voors. eijlandt, daer des avonts op....[8.] vadem santgront omtrent een halff myltjen van 't landt voor een fraije sanbaij[9.] tusschen 't vaste landt wel ten ancker quam[(b)].

Heden hebben wederom een acker met beedt, ende 1 do. met beedtwortelen[10.],

1. hegtenis.
2. andyvie. Ongediftongeerde *i*, soos in ouer Afrikaans.
3. boerboontjies, *Faba vulgaris*, volgens WNT onder *boon*.
4. op te lewe.
5. *voorschreven*, bogemelde.
6. *geperpetreerde insolentien*, begane onbeskofthede.
7. *van sijne actuele bedieninghe gesuspendeert*, uit sy teenswoordige amp geskors.
8. Oningevul; aanduiding dat ons met 'n kopie te doen het; in NZAT weggelaat.
9. Sic. *Sandbaai*.
10. geelbeet of mangelwortel.

gesaijt, die hier fraij voortcompt, soo wij bemercken aen degeene welcke voor dato gesaijt hebben.

12 *do.*, warm, stil weer.

13 *do.*, idem, ende comt 't jacht wederom ter rheede van 't Robben-Eijlandt mede brengende omtrent hondert swarte vogels (duijckers[1.] genaemt, van goeden smaeck), item weijnigh peguijns[2.], nevens omtrent 3000 stucx eijeren die wij altemaelen aen 't volck omdeelden, om hun eenighsints wat te dienen tot verversingh offte vernieuwingh[3.], comende niet qualijck te passe, alsoo de stockvis op is, ende nu al eenige malen met de zeegen weijnigh opgedaen hebben. Den Schipper van gemelte[+] jacht, Sijmon Turver, bracht oock mede een levendighe jonge zeerop, ende [+]66v rapporteerden dat deselve daer maer tamelijck abondant[4.] waren, ende geen speck op 't lijff hadden om traen aff te branden; item oock datter geen versch water te becomen was, maer peguijns ende swarte duijckers in abondantie. Edoch, alhoewel aen de medegebrachte jonge zeerob scheen, dat wegen 't speck[5.] desselffs rapport daermede accordeerden, soo heeft den Oppercoopman Ribeeck, considererende de menichte traen die jaerlijx uijt Moscovien[6.(c)] van de robben gehaelt wort, het daer niet bij willen laten, maer geresolveert morgen in persoon met 't jacht derwarts te gaen omme selffs alle gelegentheden van 't een ende 't ander te gaen ondersoecken. Weshalven ten dien eijnde

op 14 *do.*, een fraije Z.Westelijcke wint sijnde, per voors. jacht van hier nae do. eijlant is onder seijl gegaen, mede nemende beijde de sloepen met partije balijs[7.] ende tobben[8.] om eijeren, peguijns, ende ander gevogelte voor 't volck mede te brengen om te eeten, alsoo de gort ende erten mede al smal[9.] begint te worden, ende die van Saldania noch met geen beesten verschijnen.

Snademiddaghs onder 't Robben-Eijlant op....[10.] vadem santgront ten ancker comende, gingen nae lant ende vonden al de eijeren op de Noordthoeck door de meeuwen (dewijle de duijckers van hunne nesten de vorigen <*sic*> daghen door 't jachts volcq waren verjaeght) weghgenomen ende opgegeten; waeromme na de Zuijthoeck gingen, daer wij 't vol eijeren vonden, maer alsoo <*'t*> laet op den avont wierdt, namen maer 5 à 600, nevens 25 vogels, mede na boort, latende 6 man aen lant om den

1. Vgl. Scholtz: *Uit die Geskiedenis van die Naamgewing*, ens., bls. 11.
2. Vgl. Scholtz, aangehaalde werk, bls. 5, noot. In ander tale, wat die naam ook, regstreeks of onregstreeks, aan Portugees ontleen het, begin die woord met *pin-* of *pen-*, soos Eng. *penguin*, Ndl., Du. *pinguin*, Fr. *pingouin*. Die vorm sonder *n* is dus opvallend. Die Afr. *pikkewyn* moet van 'n vorm sonder *n* kom. Elders in die *Daghregister*, bv. fol. 88v. (Bylae I), gebruik Van Riebeeck ook die vorm sonder *n*. Ons moet aanneem dat dit 'n uitspraak *pighwyn* of *pighwien* (*gh* soos *g* in Eng. *go*) voorstel. Vgl. nog o.d. 13/7/1658.
3. nuwe soort kos, afwisseling. Vgl. *veroudert* o.d. 6/4/1652.
4. *maer tamelijck abondant*, nie alte volop nie. Van Riebeeck self bevind dit anders. Kyk o.d. 15/9/1652.
5. *wegen 't speck*, wat die spek betref.
6. vorstendom Moskou, hier allig Rusland.
7. As skeepsterm gewoonlik: middeldeur gesaagde vate.
8. vaatjies, dikwels met ore.
9. min.
10. Oningevul; in NZAT uitgelaat.

+ 15 *do.*, smorgens vroegh (de wint vrij hard Z.Oostelijck waijende) ten eersten de rest van de eijeren op te halen. Maer sooals[1.] deselve ten dien eijnde daer +67
wederom quaemen, vonden al de nesten als vooren van de meeuwen ledigh gemaeckt, gelijck ons selffs[2.], mede aen landt coomende, oock bleecq; sulcx dat wij, niet anders cunnende crijgen, omtrent 600 stux peguijns nae onse vaertuijgen dreven, die haer lieten voortdrijven oft schapen waren.

Ondertusschen liet den E. van Riebeeck 6 robben doodt slaen ende villen, die daer in groote abondantie vonden, met wel vrij dick speck op 't lijff ende schoone dicke vellen, sulcx datter niet alleen traen, maer oock goede vellen van te comen staedt, apparent tot goet proffijt[3.] van d' E. Compagnie. Gaende wijders 't eijlant rontsom ende overal dwers over ende weder cruijssende, bevondt het te wesen op veele plaetsen vrij santachtigh met bossjens, oock op sommige plaetse redelijck bewassen met gras, ende alderhande fraije, welrieckende cruijden ende bloemen; item, aen verscheijden oorden eenighe straeltjens verschwater uijt de gront na 't strant ende over de clippen in zee affleckende, wel soo veel dat men daer geen dorst behoeft te lijden, ende als men putten begond te graven, soude apparent wel meer quantiteijt gevonden worden.

't Woeij desen dach soo hardt uijtten Z.Oosten, dat hem[4.] gemelten Riebeeck des avonts niet vertrouwde met de sloep nae boort te varen, maer sondt de schipper met eenigh volck nae sijn jacht, alsoo maer 3 man aen boort waren, blijvende selffs in persoon, nevens 15 à 16 man, snachts aen lant ende

+ *den* 16 *do.*, 't weer bedaert sijnde, is met alle peguijns nae boort gevaren ende onder zeijl gegaen, comende tegen den avondt wederom aen landt in 't fort de +67v
Goede Hoope, alwaer het den voorleeden nacht soo hard uijtten Z.Oosten had gewaeijt als 't oijt te vooren gedaen heeft; waeraen te bespeuren is dat het gemeenlijck in zee ofte een mijl à 2 buijten de wal noch al moij weer is alsset hier al heel hardt waijt.

17 *do.*, smorgens heel fraij, stil weder, maer op den middach begondt schielijck seer hardt te waijen ende regenen uijtten Z.Westen ende tegen den avont wederom stil.

18 *do.*, wint ut supra, S.Westelijck ende buijachtigh, doch niet hardt.

Op dato is den Oppercoopman Riebeeck met den timmerman eens te landewaert in achter den Taeffelberch heen gegaen omme te ondersoecken offer oock naebij eenige meer bosschagie als voor desen gevonden, mochte wesen, alsoo het timmerhout uijt 't Vaderlandt becomen veele verbroijt[5.] is ende oock wat licht valt om

1. toe.
2. d.w.s. Van Riebeeck self.
3. Van Riebeeck die optimis, anders as Skipper Turver!
4. sig.
5. Blykbaar dieselfde woord as *verbro(e)ijt* o.d. 24/9/1652, 24/3/1654, 11/9/1655. Lees *verbroeyt*. Die betekenis is nie duidelik nie, maar moet so iets wees as: deur broei kromgetrek, deur verkeerde behandeling onbruikbaar gemaak. Afleiding van *broeden*, *broeien:* WNT III, 1422. Vgl. Kloeke: *Herkomst*, p. 293. Die lesing in NZAT: *verbruikt*, sal wel 'n gissing wees.

vaste wooninghen, etc., van te maecken vermits de harde valwinden uijt het geberchte, waerdoor somtijts schijnt alles te sullen onder de voet waijen watter is, gelijck wij reede aen de gemaeckte wooninghen van het lichte hout vernemen, dervende[1.] onse swaerste huijsinghe sonder stutten niet laten alleen staen. Des als geseijt nae swaerder hout is uijt gaen sien, comende omtrent 1½ mijl van 't fort achter in 't hangen[2.] ende sommige cloven van den Taeffelbergh, bevonde daer seer schoone bosschagies, in dewelcke met duijsende[3.] fraije dicke, ende vrij langhe,[+] rechte boomen vonden een soorte bijnae als boecken- ende essenhout, maer [+]68 vrij swaer ende wat moeijelijck om te halen, edoch echter bij nooth te crijgen, brengende 2 fraije stucken omtrent 2 voet in 't rondt dick mede omme pennen van te maecken, daer men de schilderhuijsen[4.] op setten soude.

Omtrent ¼ uijr verder ende wat hoger tegen voorhaelde geberchte vonden noch bij honderden sodanige, jae veel grooter, bosschagies soo vol van schoone, groote, lange ende rechtop wassende boomen, dat men der heele masten van scheepen, bij duijsende[5.], edoch met moeijte, uijt soude cunnen halen, behalven de bosschagies vóór desen omtrent 2 mijlen verder gevonden. In voorgemelte bosschagie vonden op eenighe boomen datums geteijckent van den jaren 1604, 1620 ende 1622, sulcx dat alsdoen 'tselve al gevonden is geweest. Edoch bij wien, coste niet vernemen[(d)].

Alle 't welcken ons dapper doet verwonderen dat veele ervaren Oost-Indischvaerders doorgaens gesustineert hebben hier geen hout te becomen soude wesen, daer nochtans behalven de groote bossen, meenichte bosschagies dicht bij de waterplaets, ofte fort, van corte, cromme boomen sijn, seer bequaem tot branthout, coolen maecken soo schoon als de beste boscoolen in 't vaderlant, maer moet omtrent ¼ uijr in 't hangen van den Taeffelbergh gehaelt worden, dat een cleijn principael[6.] is voor die der om benodight sijn.

In dit opsoecken van voorhaelde bosschagies hebben oock bevonden op verscheijden plaetsen de schoonste ende vetste bou- ende weijlanden van de werelt, seer wijt, breedt ende vlacq leggende met fraije ende veele, jae ontelbare, verssche[+] revieren doorstrengelt, waervan de grootste[(e)] omtrent halff soo wijt als den [+]68v Amstel[7.(f)], in de Soute-Revier, heel diep sijnde, affloopt; ende indien de Soute-Reviere mede soo diep ware, wasser bequaemelijck met roijvaertuijgen[8.] in te varen, maer door de meenichte santplaten ende clippen in de Soute-Revier leggende, is 't qualijck soo verre op te comen als[9.] bij hoogh springh[10.] met een plat schouwetjen[11.], sijnde jammer

1. durvende.
2. Vgl. noot 12 o.d. 28/4/1652.
3. *met duijsende*, teenswoordig: by duisende; vgl. volgende alinea.
4. waghuisies (vir die skildwagte).
5. *bij duijsende*, vgl. noot 3 hier vóór.
6. *een cleijn principael*, 'n kleinigheid; vgl. WNT, s.v. *principaal*.
7. Blykbaar die Amstel in Holland. Hierdie ‘verssche revier’ is blykbaar dieselfde ‘verse riviere, bij ons den name gegeven van den Amstel’ (21/2/1657) maar later genoem die Liesbeek, klaarblyklik weens die ‘lies’ wat langs die rivier gegroei het (24/7/1658). Van Riebeeck sal die *Liesbosch* in die buurt van Culemborg geken het. ‘Heel diep sijnde’ slaan op hierdie rivier, nie op die ‘Soute-Revier’ nie.
8. roeibootjies.
9. behalwe.
10. springvloed.
11. platboomskuitjie.

dat het lant daer omtrent bij mancquement van volck niet mach[1.] bebout worden, waeraen Chinesen oft andere vrije luijden fraij cunnen te werck comen ende de cost crijgen[(g)].

Herten, hinden, reetjens, elanden, hasen ende ander wilt vernemen nu ende alle daghen in groote meenighte maer is soo schuw, dat met honden noch roers ongenakelijck[2.] sijn, insgelijcks gansen, eenden, patrijsen, snippen ende veelderleij ander groot ende cleijn gevogelte welcke hier seer overvloedigh sijn, maer door hunne wiltheijt mede niet te becomen. Edoch als men gereetschappen ende luijden van kennisse hadden om vogelcoijen, etc., te maecken, souden misschien wel te crijgen wesen, alsoo de veele versse revieren achter den Taeffelbergh <daer>toe op verscheijden plaetsen bequaem syn.

19, 20, 21 *do.*, redelijck goet, maer noch al coudt, guijr weder ende westelijcke wint.

Op dato sijn 2 persoonen over vechterije gestraft[(h)].

Sondagh, 22 *do.*, *Amsterdammer Kermis*[3.], guijr, windrigh weder uijtten N.Westen. Insgelijcks den

23 *do.*, ende is op dato een adelborst, genaempt Bartholomeus Claesz., van 't water overleden, ende leggen noch al eenige soo aen coortsen als loop, sieck te coije.

[+] 24 *do.*, weer ende wint ut supra. Hebben geresolveert 't jacht de *Goede Hoope* voor 't leeghleggen[4.] (alsoo hier weijnigh dienst doet) te senden na de baijen van [+]69
St. Helena ende Saldanha, mitsgaders d' eijlanden daeromtrent gelegen, tot ontdeckinge van de custen, etc., ende principalijck wat aldaer in handel off andersints tot proffijt voor de E. Comp. mochte te doen vallen, als breeder bij resolutie op dato met den Raedt daerover genomen[(i)].

Hebben oock vandage wat volck in 't bos gesonden om latten te halen, daer men de corps-du-guarden[5.] mede sal decken, sijnde ons plancken ende andere houtwercken veele verbroijt[6.] ende door 't cruijen[7.], etc., onbequaem, mitsgaders aen 't packhuijs al meest geconsumeert.

25 *do.*, smorgens mistigh, stil weder sijnde, vernamen den verleden nacht 4 man weghgelopen waren, namentlijck Jan Blanx van Mechelen, bosschieter op 't jacht, mitsgaders Willem Huijtjens van Maestright, bootsgesel, Gerrit Dircksz. van Eltsen van Maestright ende Jan Jansz. van Leijden, soldaten hier aen lant bescheijden, niet wetende werwaerts heen sijn, offte in den sinne hebben. Waerover den E. van Riebeeck den schipper liet aen lant comen, omme wat nader met den Raedt op

1. kan.
2. Na *noch* sou mens verwag *genakelijck* (i.p.v. *ongenakelijck*), by te kom, ‘te becomen’.
3. WNT VII, 2373: ‘Dewijl de kermissen op bepaalde, geregelde tijden plaats hebben, kunnen zij dus als middel tot tijdsbepaling dienen’. Blykbaar is, of was, 22 September dus die datum vir Amsterdam Vgl. o.d. 3 Oktober 1658, waar iedereen besig is om sy tuin vol groente te plant ‘tegen de compste van de vaderlantse kermis’.
4. *voor 't leeghleggen*, in plaas van leeg te lê; vgl. *empassant voor 't leegh-gaen* (13/8/1652).
5. waghuise.
6. Vgl. noot 5 o.d. 18/9/1652 (bls. 58).
7. heen en weer skuiwe?

die saecken te letten, ende van 't een ende 't ander, mogelijck sijnde, informatie te becomen. Eenige persoonen dan daerover roepende[1.], is soo veele g'openbaert, dat eenen Pieter Jansz. Brackenier, bosschieter hier aen lant bescheijden, desen morgen geseijt had: ‘het ancker is wegh, de cabel sal wel haest volgen; sijn sijlieden nu wegh, daer sullen wel haest noch meer deurgaen’. Item, desen morgen in de tenten gepraet wordende van degeene welcke weghgelopen waren, hadde oock geseijt: ‘ick woude[+] wel dat ick er bij was’, volgens attestatien ter requisitie van den gerechte daer over beleijt[2.(j)]. Over alle 't welcke gemelte Brackenier, geroepen sijnde, niet heeft willen bekennen, maer alles geloochent. Des tot nader gelegentheijt bij provisie in apprehentie gesloten is. [+]69v

Hebben vandage oock bij placcaet den volcke affgelesen, hun voor 'tweghloopen te wachten[3.] op pene[4.] als tegen de overloopers is gestatueert[5.], ende d' ondeckers van eenige comploitere[6.] offte voorgenomen verraedt te vereeren[7.] met 50 gulden die schuldigh is, nevens vrijdom van straffe, ende de onschuldige eens sooveel, nevens advancement tot 't eerste vacante offitie[8.], etc., als breder bij 't selve onder dato in 't placcaetboeck is te sien[(k)].

Snachts heefftet vrij hard geregent.

26 *do.*, met onstuijmige N.Westelijcke winden tot weijnigh vorderinge van ons werck. Ende begond 't volck al vrij te murmereren over den continuelen moeijelijcken arbeijt aen de fortificatie ende omspitten der landerijen, insgelijx mede over 't schaffen[9.], vermits de stockvis op is, ende dienthalven somtijts een dagh verbij gaet als geen versse vis can gevangen worden, dat bij mancquement van dien maer twee mael daeghs, namentlijck smorgens gort ende savonts erten, coste geschafft worden; oock dat vandage, gelijck noch eens[10.] geschiet is, ende nootsaeckelijck (geen scheepen uijt 't patria van de Meij-tijt[11.] verscheijnende) meer sal moeten gebeuren, een vleijs- offte speckdagh met versse vis off gevogelte verspaert[12.] wort, om do. victualie (over de helft al geconsumeert sijnde) wat te doen strecken, alsoo met[+] vleijs ende speck (geen scheepen tusschenwijle uijt 't patria off beesten van d' inwoonders becomende) tot d' arrive[13.] van de retourvloote uijt India niet sullen cunnen strecken, ende noch veel min met erten ende gort, daer ten alderuijterste niet langer als noch twee maenden mede toe cunnen, ende met brood oock 't rantsoen op 3 lb. sweex[14.] sullen moeten verminderen - van allen 't welcken hunlieden (sooveel behooren te weten) hebben onderright gedaen ende voor dees tijt noch te vreeden gestelt, mitsgaders met eenen[15.] voorgelesen eenige notable poincten uijtten generalen articulbrieff[(l)], hoedanigh ijder eer- ende eedtshalven schuldigh is (aengaende de [+]70

1. oproepende.
2. aangevoer: van die ww. *beleggen*. Kyk WNT II, 1698, maar ook 1703.
3. op te pas (dat hulle nie wegloop nie).
4. straf.
5. in die verordeninge bepaal.
6. Sic. Vir *comploterie*, komplottery.
7. skenk, beloon.
8. pos, betrekking.
9. voedselvoorsiening.
10. *noch eens*, tevore reeds.
11. afvaart gedurende Mei voorafgaande.
12. uitgespaar.
13. Lees *arrivement*, aankoms.
14. (*de*)*s weeks*, per week.
15. *met eenen*, terselfdertyd.

rantsoenen van eeten ende drincken) nae tijts ende saecks gelegentheijt d' ordre bij de opperhooffden beramende[1.] te submitteeren[2.], ende echter sonder tegenspreecken aen Compagnies fortificatien ende andere nodige saecken te arbeijden, mitsgaders wachten ende tochten waer te nemen, sodanigh ende waer sulcx de nooth offte gelegentheijt des tijts is vereijsschende.

Ende alsoo van sodanige murmereringhe nootsaeckelijck ijmant roervinck[3.] is, hebben ons beste gedaen sulcken persoon na te vorssen, ende ten dien eijnde den aenbrenger belooft 2 cannen wijn ende sijn naem te verswijgen, om sodanigen opreuijer sijn verdiende straffe te doen ontfangen. Item, willen hopen den Almogende ons haest secours[4.] sal laten toecomen, 't zij met scheepen uijt 't patria off beesten, etc., van d' inwoonders, alsoo 't gewas van wortelen, rapen, cool, etc. noch te onlanghs in d' aerde is geweest om vrucht tot voetsel van te genieten, doende tusschen wijle dagelijx ons beste om vis te vangen met de zegen, maer wil juijst altijt niet evenwel gelucken, want gister omtrent 100 cleene steenbrassems ende soo[+] veel herders[5.] als een haringh groot hebben gevangen, daer pas[6.] 2 daegen smiddaghs van cunnen schaffen. Ende heden weder uijt visschen sijnde geweest, [+]70v hebben gansch niet gevangen, echter doen ons beste 't volck goeden moet te geven om in den arbeijt soo weijnigh[7.] als mogelijck te doen. Edoch, soo de murmeratien hoger beginnen te lopen, sal 't in consideratie comen om hun daghgelden boven hun bedongen gagie[8.], toe te leggen, wel verstaende soo wij bij non paresse[9.] van scheepen in 't schaffen ende rantsoenen per mancquement van victualie verminderen moeten. Idem, willen Godt de Heere bidden dat het bijtijts versien sal. 't Geeft ons geen cleijn bedencken wegen 't weghlopen van vooraengetogen[10.] personen datter misschien meer aen vast sijn, ende wel ijts vrempts[11.] in den sinne hebben; des wij oock de wachten verdubbelt hebben, ende de ronden[12.] cort op den anderen snachts van vertroude persoonen (soo wij altoos[13.] meenen) laten waernemen ende scherpe ondersoeck doen nae alle conspiratien offte complottien <*sic*> onder 't volck, om meerder ongemack soo veel doenlijck voor te comen. Waertoe ons den Albestuijrder sijn hulpe wil bijvoegen. Amen.

Ondertusschen wert ons aengedient dat eene Harmen Vogelaer van Lubeeck, adelborst alhier bescheijden, de roervinck wegen 't schaffen ende murmeratie, etc., souden sijn, waernae scherp lieten vernemen, ende verscheyde attestatien[(m)] beleggen[14.], om denselven (eerst met goede pampieren wel gewapent sijnde[15.]) op te verhooren ende wijders te doen wat de nooth ende gelegentheijt van saecken sal coomen tot meeste ruste te vereijsschen.

1. beraamd.
2. onderwerp.
3. opruier, aanstoker.
4. hulp, redding.
5. harders.
6. slegs.
7. ?!
8. vasgelegde loon. Woorde soos *gagie*, *bagagie*, *bosschagie* toon die oorgang van slot-*e* tot -*ie* reeds in Van Riebeeck se tyd. Vgl. Kloeke: *Herkomst*, pp. 131 vlg.
9. *non paresse*, nieverskyning.
10. tevore genoemde.
11. vreemds, verdags.
12. rondgange, rondewagte.
13. ten minste.
14. Vgl. noot 2 o.d. 25/9/1652.
15. d.w.s. *wij eerst....gewapent sijnde*.

27 *do.*, regenachtigh, buijigh, variabel weder.

28 *do.*, harde, drooghe, Z.Ooste coude winden.

Hebben op dato verscheijde persoonen g'examineert wegen de weghlopers, ende[+] murmuratie voors. ende soo veele te weten gecomen, dat gemelten Brackenier [+]71 volgens eijgen confessie bekent heeft geseijt te hebben dat wel wenste bij de wegh gelopen persoonen te wesen, edoch spotswijse[1.]. Maer dat geseijt soude hebben: ‘het ancker is wegh, ende de cabel sal wel haest volgen’, ontkende wel expresselijck[(n)].

Soo beleedt voornoemde Harmen Vogelaer mede dat onder anderen geseijt had: ‘als ons geen vis ende vleijs samen sal geschaft, maer vleijs ende speck telckens met vis verspaert[2.] werden, wensten wel datter noijt een vis gevangen wiert, ofte geen vis meer in de revier was’. Over 't welcke ende meer andere vuijle woorden, streckende tot oproeringhe onder 't volck, bij den Raedt gecondemneert is ten affschricke van anderen met hondert slagen gelaerst te worden[(o)], latende de saecke van gemelte Brackenier tot nader gelegentheijt in surchance[3.] ende hem in apprehentie omme ondertusschen soo veel mogelijck noch wat nader informatie te becomen.

Snachts heeftet seer hardt uijtten Z.Oosten gestormt, ende scheen off alles onder de voet soude waijen watter was.

Sondagh, 29 *do.*, schoon, stil sonneschijn-weder. Op dato hebben ons adsistenten nevens nog 9 ander personen, onder haer elven[4.], met den Hottento die wat Engels spreeckt[5.(p)], boven op den Taeffelbergh geweest, daer se vuijr stoockten dat wij 't sagen, tot teijcken dat se boven gecomen waren, sijnde seer moeijelijck om op ende aff te comen, ende boven op vlacq, met weijnigh groente bewassen, omtrent soo breedt ende 3 mael soo langh als den Dam tot Amsterdam[(q)], met eenige plasjes versch water.

30 *do.*, fraij weder als gister met een cleijn luchtjen uijtten Z.Oosten. Heden[+] dorsten 't volck aen den E. van Riebeeck voorstellen: dat wel genegen waren [+]71v vandage vermits 't moije weer uijt vissen te gaen, maer moste haer beloven dan 't speck daervoor niet t' onthouden; waerop tot antwoort cregen, dat wel uijt visschen soude gesonden worden alser tijt was ende Sijn E. goet dochte; ende aengaende 't inhouden off mesnageren[6.] van vleys off speck ende ander victualien, gehandelt soude worden, als behoorlijck was, na tijt ende saecks gelegentheijt.

Ondertusschen vernamen veel vis voor 't fort tegen strant, dat de zeegen lieten trecken, ende ten eersten in eene treck vongen[7.] over de 1400 stux herders, ende de schipper van 't jacht met de sloep na de revier om riet varende, empassant[8.] aldaer noch 1000 stux in 2 trecken, soodat nu weder overvloedigh hadden, daer desen

1. vir die grap.
2. uitgespaar deur vis te skaf.
3. surséance, opskorting.
4. *onder haer elven*, elf altesaam.
5. *Hottento die wat Engels spreeckt*, die Herry van later.
6. bespaar, besuinig.
7. byvorm van *vingen*.
8. in die verbygaan.

middagh ende avont aff lieten schaffen[1], ende ordre gaven om morgen middagh ende avont mede te doen, in plaets van speck ende erten, om deselve wat te strecken, namentlijck elcke mael voor al 't volck stijff 300 stux herders, waerbij ijder man ten naesten bij 3 vissen, meest een voet langh, mochten gebeuren[2]; ende alhoewel dit wat tegen 't volckx sin was, lieten 't echter soo voortgaen, soo om, als geseijt, onse Nederlantsche victualien te langer te doen strecken, alsoock om te laten blijcken dat geen wet van de gemeene man wilde gestelt sijn, etc.

Intrum[3] hebben meer aengetogen[4] Pieter Brackenier weder verhoort ende g'examineert, die niet meer als voor desen wilde bekennen, onaengesien d' attestatien tegens hem beleijt[5]; des sijn saeck weder tot morgen is uijtgestelt.

Eindnoten:

(a) Oor Van der Laeck se oortreding en verhoor sien C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 17-18; C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 1-5; en C.J. 1: *Criminele en Civiele Regtsrolle*, 1652-1673, pp. 1-6. Almal in K.A. Uit hierdie stukke blyk o.a. dat in die plek van Van der Laeck as korporaal voorlopig aangestel is Paulus Petkov van Danzig. Op 1 Januarie 1653 is Van der Laeck egter weer in sy amp herstel. Sien *Dagverhaal* onder hierdie datum.

(b) Hierdie ‘fraije sanbaij’, wat aan die oostelike kant van Robbeneiland lê (min of meer teenoor die huidige Bloubergstrand), was die aangewese aanloopplek op die oop, onbeskermde kus van die eiland. Later is 'n huisie daar gebou en 'n waterput gegrawe, en ons kry weer dikwels verwysings na ‘'t sandbaijken’. Sien kaart no. 30, K.A. Veel later, onder die Engelse bewind, het dit die naam *Murray's Bay* gekry.

(c) ‘Moscovien’, d.i. Rusland. In die sestiende eeu het die Engelse *Muscovy Company* heelwat traan aan die kuste van Rusland versamel, maar die Nederlanders het die Engelse later uit die Russiese handel verdrywe. Vgl. Williamson: *A Short History of British Expansion*, I, pp. 86-91 en 233.

(d) Vir Van Riebeeck en sy mense moes dit verrassend gewees het om hierdie jaartalle op die bome te sien en aldus uit te vind dat ander blankes alreeds só lank vóór hulle daar was. Dit is moeilik om met sekerheid te sê wie die jaartalle op die bome uitgesny het, maar daar is in elk geval verskeie moontlike mense: in 1604 was bv. Steven van der Hagen met 'n groot vloot in die Kaapse waters; in 1620 het die Engelse seevaarders, Andrew Shillinge en Humphrey Fitzherbert in Tafelbaai aangekom en 'n hele aantal Nederlandse skepe hier aangetref (sommige van die gesagvoerders van die skepe het ook verklaar dat hulle die land in die omgewing verken het); en in 1622 het weer 'n ander Engelsman, kapt. Johnson, Tafelbaai besoek. Vgl. Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, I, pp. 352-353, 369-371 en 373-374.

(e) Dit is klaarblyklik die Liesbeekrivier.

(f) Die Amstel, bekende Hollandse riviertjie wat in Amsterdam in 'n hele paar kanale of gragte opgesplits word en aldus in die IJ uitmond.

(g) Die moontlikheid van Chinese tuinbouers en blanke vryburgers is reeds op 21 en 27 April geopper. Sien aldaar.

(h) Dié twee persone was Jan van Leyden en Michiel Gleve. Sien hulle vonnisse, C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 7-8. K.A. Michiel Gleve (van Stralsund) is egter, volgens mededeling in die *Dagverhaal*, op 5 Desember 1652 reeds weer as ‘geweldiger’ aangestel. Sien aldaar.

(i) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 18-20. K.A.

(j) Sien in hierdie verband die verklaring van Willem Gerritsen en Teunisz. Pijl, C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, p. 7. K.A.

(k) Sien die betrokke plakkaat in *Kaapse Plakkaatboek*, 1 (1652-1707), pp. 5-6.

(l) Die Generale Artikelbrief was, soos Godée Molsbergen dit noem, 'n ‘algemeen wetboek voor Compagniesdienaren’ (*Jan van Riebeeck*, p. 225, Bylae XII). Dit het 'n verskeidenheid van

1. *daer desen middagh ende avont aff lieten schaffen*, waarvan ons vanmiddag en vanaand te ete gegee het.
2. mog te beurt val.
3. interim, ondertussen.
4. aangehaalde, genoemde.
5. Vgl. noot 2 o.d. 25/9/1652.

voorskrifte bevat, bv. in verband met dissipline onder amptenare, godsdiens en godsdiensoefening, salarisse, partikuliere handel, rantsoene, wapens en skeepsinstrumente, testamente en goedere van oorledenes, en ede van amptenare. Daar is vyfkeer algemene artikelbriewe afgekondig: in 1601, 1634, 1658, 1672 en 1742, iedere keer met 'n geringe mate van wysiging en aanvulling. Jan van Riebeeck het in die onderhawige stadium (September 1652) begryplikerwyse die artikelbrief van 1634 gebruik. Die volledige teks daarvan is te vinde in Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), pp. 309-369.

(m) Verklarings van Valentijn Lehman, Pieter Witsinck e.a., C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 9-11. K.A.

(n) Vgl. verklarings van Brackenier en Jan Vis, C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, p. 13. K.A.

(o) Vgl. C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 9-10. K.A.

(p) 'Hottento die wat Engels spreeckt' - Sien weer 7 April 1652, en noot h aldaar.

(q) Die Dam, d.i. die bekende plein voor die Koninklike Paleis (die vroeëre Raadhuis) in Amsterdam. 'n Uitvoerige geskiedkundige behandeling, tesame met afbeeldings van die Dam in die sewentiende eeu, is te vinde by Brugmans: *Geschiedenis van Amsterdam*, I, pp. 277-292 en 293; en II, pp. 267 en 325.

+ October <anno> 1652

+72

Adij, *primo do.*, moij sonneschijn-weder, met variable winden in de baij, gelijck het veeltijts is, sijnde daer 't jacht leijt de wint N.W. ende een gotelinghschooth verder sterck Z.Oost ende hier aen lant stil ende veelderhande[6.], invoegen weijnigh staet maecken cunnen hoe de wint buijten waijt.

Hebben op dato wederom wat erten sonder schellen gesaijt, comende die over 14 dagen[7.] gesaijt hebben fraij op; ende die in den eersten gesaijt sijn, worden nu al heel rijp, als oock de cropsla, die uijttermaten schoone croppen seth.

D' adsistenten voor dato, op onse eerste aencomen[8.] alhier, eens uijtgegaen wesende achter den Taeffelbergh om[(a)], nae d' andere sijde van 't landt om de Zuijt, ende aldaer gevonden hebbende, nae hun raport, een baije die fraij beslooten ende vol schoone bosschagies[(b)] was, soo hebben goet gevonden 't selve eens nader t' ondersoecken, te meer alsoo wel gemeent wort dat de particuliere Portugese Mosambicqsvaerders[(c)] achter dese Taeffelbaij ergens havens hebben daer hun in de heen ende wederom reijse comen verversschen. Ten welcken eynde dan den stuijrman van 't jacht, nevens d' adsistenten van den Helm ende Verburgh, met eenigh g'armeert volck ende den Hottento Herrij die wat Engels spreeckt, tot weghwijser, heengesonden hebben om de gelegentheijt van do. baij ende bosschagie, etc., wat nader ende perfectelijck te ontdecken. Comende den

2 *do.* voormiddaghs gesamentlijck wederom, raporterende de voorgemelte baij recht Zuijtwaerts meest achter den Taeffelbergh seer bequaem ende voor alle winden genoechsaem beslooten, omtrent 1½ mijl in 't ront bevonden te hebben,[+] 't incomen[9.] van dien[10.] N.N.O. ende Z.Z.W., invoegen alleenlijck eenighsints maer +72v

6. 'variabel', sodat mens nie kan sê van watter kant die wind waai nie.
7. *over* 14 *dagen*, 14 dae gelede.
8. *voor dato*, *op onse eerste aencomen*, vroeër, na ons aankoms.
9. toegang.
10. van dié baai, nl. Houtbaai.

wat[1.] voor de Z.Z.W. wint soude openleggen. Edoch na derselver seggen, meeninghe <*sic*> echter achter seecker hoeck met schepen noch te schuijlen sijn[2.], hebbende voor dato Engelssen met een groot schip daerin geweest, volgens 't seggen van meergenoemden Herrij, die met 'tselve vandaer nae dese baije[3.] soude verseijlt ende van do. Engelsen met twee sacken rijs vereert wesen.

Vonden aldaer oock seer schoone ende veele bosschagies met noch veel bequaemer, hoger, dicker, ende rechter boomen als oijt voor dato vernomen hadden omtrent 5½ duijsent treden van de strant, ende bequaemen wegh om de houtwercken met wagens off carren na de zeecant te voeren; item, een seer schoone, versse, in zee afflopende reviere, wel soo wijt ende diep dat men der met boots genoechsaem in roeijen can, edoch omtrent ½ mijl opwarts wat nauwer, vol ruijchte wordende, echter nae hun meeninghe tot heel in de bosschagie streckende; invoegen het hout willende drijven, met de stroom de revier soude cunnen affgedreven worden. 'T welck na desen verder t' ondersoecken staedt.

Op dato gemerckt meergemelten Pieter Brackenier over de woorden bij hem gesproocken: ‘'t ancker is wegh ende de cabel sal haest volgen’, geen bekentenisse wil doen, ende d' attestanten[4.] in 't recolleren[5.] van d' attestatien verclaren aen de stem maer gehoort ende niet gesien hebben deselve woorden bij hem gesproocken waren, is bij den Raedt verstaen[(d)] hem van sijne detentie te ontslaen, ende over de[6.] volgens eijge confessie gewenst hadde bij de weghgelopen personen te wesen, gecondemneert 3 mael van de rheede[7.] te laten vallen, met hondert slagen voor de[+] mast; ende om geen opruijinge meer onder 't volck te maecken, gestelt op 't jacht [+]73 om aldaer sijnen dienst voortaen waer te nemen.

Soo is oock geresolveert[(e)], de traenketels te stellen aen dese sijde van de Soute-Revier achter een hoghe santduijn even binnen in de mont der geseijde reviere leggende, omme hier over 't fort van den roock ende stanck niet becommert[8.] te wesen, voor eenige sieckten daeruijt te causeren. Ende tot bewaringe van voorgemelte ketels ende derselver dependentien[9.], op do. santduijn een cleijn redoutjen[10.] van soden, 3 roeden in 't viercant, op te werpen om bij[11.] de walvisvangers ende traencokers te besetten ende bewaecken, sullende bovendien oock strecken tot meerder verseeckeringe deser Taeffelbaij ende de daer in de reviere te houden sloepen, als oock wesen een bequaeme uijtkijck na de walvis ende schepen, die de baij mochten incomen, ende sodanigh tot bescherminge deser baije, dat seer beswaerlijck ijmandt met boots tegen onsen wil sullen cunnen landen, alsoo alle bequame advenuen[12.] met ons canon cunnen beschoten ende gedeffendeert worden.

1. *alleenlijck eenighsints maer wat*, alleen maar 'n bietjie.
2. *noch te schuijlen sijn*, nog moontlik is om te skuil.
3. nl. Tafelbaai.
4. getuies.
5. vergelyking.
6. Sic. *overdien*?
7. Vgl. noot 9 o.d. 8/7/1652.
8. *becommert* word hier blykbaar in twee betekenisse gebruik: (*a*) gehinder; vgl. o.d. 23/9/1660 en WNT, s.v. (*b*) besorg, beangstig.
9. bybehorens.
10. fortjie.
11. deur.
12. toegange.

3 *do.*, fraij sonneschijn-weer met variable winden. Is voornoemde sententie over Brackenier genomen ter executie gestelt.

Op den middagh quamen den constabel ende noch 2 man van 't jacht (in de Soute-Revier geweest om riet te halen) vluchten ende ons aendienen dat meenichte in woonders hadden vernomen, ende door 7 à 8 (sijlieden met hun vijve wesende)[+] over de reviere gejaeght, ende haer twee mackers, niet cunnende swemmen, [+]73v met de sloep achtergelaten hadden; waerover[1.] 12 à 14 g'armeerde soldaten heen sonden om de sloep ende d' andere 2 maets wederom te halen ende t' ontsetten[2.], maer bij de Soute-Revier comende, bevonden 't 7 à 8 wijven van de bij ons hier woonende Ottentoos te wesen; welcke daer eenighe worteltjens tot hun voetsel uijt d' aerde groeven ende d' onse siende, al dansende nae haer waren toegelopen tot betooninge van vruntschap ende om wat tabacq off broot te versoecken.

Ondertusschen vertoont hem een van de op 24en passato weghgelopen persoonen uijt een bosjen, versoeckende verloff om binnen 't fort, behoudens lijff ende leven[3.] te mogen comen, ende weijnigh daernae d' andere drie[(f)], welcke te samen even voor den avont noch alle vier van selffs binnen quamen, sijnde[4.] de soldaten gemist die, op 't gerucht dat[5.] hieromtrent waren, nae hun hadden gestuijrt, welcke een uijr daernae wederom binnen quaemen.

Deselve aldus wederom ende binnen 't fort gecomen, hebben ons datelijck van hun verseeckert[6.], ende een voor een bijsonder[7.] g'examineert. Maer spreecken altemalen meest uijt eene mont, dat uijt eijgen ende onbedwongen wille waren deurgegaen op hope omme over lant in 't Vaderlant te comen; maer vermits de menichte hooge ende moeijelijcke bergen niet cunnende voorder als omtrent 24 mijlen van hier om d' oost comen, geresolveert wederom te keeren ende haer lijffsgenade[8.] te bidden, als wel wetende grootlijcks misdaen te hebben. Maer willen gansch niet weten dat d' een d' ander daertoe opgemaeckt hadden, nochte oock wie[+] den eersten aenvoerder is geweest, behalven Jan Blanx, welcke seijt dat met Jan van Leijen t'samen gespannen hadt, ende d' andere twee van selffs bij haer [+]74 gecomen waren, ende dat over eenigen tijt[9.] in 't jacht gedroompt hadde van een goudtbergh die sij meenden op te soecken ende dachte te vinden, nevens meer sulcke ende diergelijcke frivole kinderlijcke uijtslagen[10.]; waerop voor eerst alle vier, elck appart, sijn in de boeijen gesloten, ende verseeckert dat met malkanderen niet mogen spreecken.

4 *do.*, helder sonneschijn-weder met styve Z.Oostelijcke coelte. Heden andermael de voorgemelte fugitiven g'examineert ende verhoort wordende[(g)], confesseren

1. om watter rede.
2. bevry.
3. *behoudens lijff ende leven*, met behoud van hulle lewe. *Lijf* beteken hier dieselfde as *lewe*, vgl. Eng. *life*.
4. hebbende.
5. Voeg in: *sij*.
6. *hebben ons datelijck van hun verseeckert*, het ons hulle onmiddellik in versekerde bewaring gestel.
7. apart.
8. behoud van die lewe.
9. *over eenigen tijt*, 'n tyd gelede.
10. *kinderlijcke uijtslagen*, dwaas praatjies.

vrijwilligh, dat hun voornemen was om nae Mosambique over lant te reijsen ende vandaer voorders nae 't vaderlant, ende dat tot sodanighen reijse eerst door Jan van Leijen waren aengemaent gelijck[1.] oock selffs mede bekent; item, dat Jan Blanx (oock soodanigh belijdende) hun hadde moet gegeven om den wegh te wijsen, alsoo sigh eenighsints 't stuijrmansschap verstonde; maer ongeveer 24 mijlen van hier over 't geberchte gecomen wesende ende 'tselve seer moeijelijck ende onmogelijck bevindende om over te comen, alsmede dat haer den honger dwongh ende volgens dien[2.] heel flauw wierden, wilden Jan van Leijen (den eersten aenvoerder geweest) ende Willem Huijtjens wederom keeren, als wanneer Jan Blanx hadde geseijt: ‘ghij sult nu mede voortgaen offick sal u doorschieten’; invoegen noch tot sanderdaeghs, den 30en September, metten anderen[3.] over 't geberchte voortgingen, hebbende ondertusschen Gerrit Dircksz. (siende geen doorcomen aen 't geberchte) mede beweeght om wederom te keren, als wanneer Jan Blanx niet wel dervende alleen[+] voortgaen, oock resolveerde te retourneren, ende alsoo op gisteravont noch van selffs binnen 't fort verscheenen ende om haer lijffsgenade [+]74v baden - alles nader bij geteijckende confessien gespecificeert[(h)].

Hebben bij hun oock gevonden een journael met roodt crijt geschreven ende gehouden bij Jan Blanx tsedert hun verloop offte vertreck van hier tot den 30en do., dat gesamentlijck wederom sijn gekeert, luijdende van woorde tot woorde als d' onderstaende copie dicteert.

Copie Journael gehouden bij Jan Blanx, nevens Jan van Leijen, Willem Huijtjens ende Gerrit Dircksz., den 24en September passato uijt haren dienst van hier weghgelopen, weghen[4.] hun wedervaren.

‘In den Name des Heeren Jesu Christus.

Adij, 24 *September* des avonts van de Caep de Boa Esperance gereijst, onsen cours nemende naer Mosambique met ons vieren, Jan Verdonck[5.] van Vlaenderen[(i)], Willem Huijtjens van Maestright, Gerrit Dircksz. van Maestright, ende Jan Blanx van Mechelen, bij ons hebbende 4 bischuijten, ende vis. Godt laet ons de reijs wel vergaen. Oock 4 degens, 2 pistolen ende de hont.

Den 25 do., des avonts, gemarsseert 7 mijlen, 2 renosters sagen die tegen ons aenquamen ende meenden ons te vernielen maer Godt bewaerde ons. Jan Verdonck most sijn hoet ende degen verlaten[6.]. Een luttel te vooren hadt onse hont jacht op een ijservercken[7.] waervan hij gequest wiert in sijn hals, soo dat wij meenden hij

1. Voeg in: *hij*.
2. *volgens dien*, gevolglik.
3. met mekaar, tesaam.
4. weens, aangaande.
5. Blykbaar oorspronklik uit Vlaandere, later van Leiden; Jan Blanx was ook 'n Vlaming.
6. agterlaat.
7. Vgl. Scholtz, aangehaalde werk, bls. 13 en WNT. Vroeër het die woord 'n egel, rolvarkie, aangedui. Hier gebruik Blanx dit in die betekenis *stekelvarken*, Afr. *ystervark*. Vgl. o.d. 31/7/1656 waar Van Riebeeck 'n interessante opmerking oor die *ijser- offte egelvercken* maak. O.d. 31 Julie en 19 Aug. 1656 is sprake van 'n *egelswijn*.

[+] daer van soude gestorven sijn. Namen des nachts onse rust bij een waterbeecq in Godes naem; sagen oock 2 vogelstruijs[1.]. Mosten den selven do. daer weer [+75] vandaen van[2.] twee renosters[3.] die op ons aenquamen, ende cosen alsdoen 't strant, daer wij twee mijlen gingen. Maeckten ons leger in 't eerste van de duijnen.

Den 26 do., des morgens gingen weder op de reijs begeven, cosen het strant na de Caep Angulius[4.], marcheerden omtrent 7 mijlen. Ons eerste eeten was vier jonge vogels die in 't nest saten en drie eijers. Namen des avonts ons leger[5.] aen strant, daer wij wat clipconten[6.] beschaerden[7.].

Den 27 *do.*, gingen langhs de strant omtrent 7 mijlen, quamen des avonts tegens een seer hoogen bergh aen de zee[(j)], die wij over mosten; daeromme bleven daeronder leggen rusten tot den

28 *do.*, ende versagen ons met clipconten om met ons te nemen over 't geberchte, die wij brieden[8.] en regen[9.] die aen toutjens ende drooghden die, ende oock van[10.] calbassen om water in te nemen.

Den 29 *do.*, des smorgens ons op de reijse begevende over het geberchte meenden dien hoeck over te reijsen, ende hetselffde niet wel conde gaen, begond Jan Verdonck ende Willem Huijtjens berouw te crijgen, maer trocken

den 30 *do*. al evenwel voort tot sanderendaeghs sachtermiddaghs, wast[11.] Gerrit het oock al moede, ende voor mij alleen conde geen dans maecken[12.]; daerom resolveerden wederom nae 't fort te trecken, op hoop van barmhartigheijt ende genade.

In Godts naem

(onder stont)

Naer[13.] gedane collatie is desen met het begonnen Journael, bij mij ondergeschreven[+] sedert mij vertreck met root crijt gehouden, van woorde tot woorde bevonden t' accorderen. In teijcken der waerheijt hebbe ick dese met eijgen [+75v] handen onderteijckent ter presentie van Pieter van den Helm, boeckhouder, ende Fredrick Verburgh, mede boeckhouder, als getuijgen hiertoe versocht, desen 4 October anno 1652.

(ende was geteeckent) 'Jan Blanx, P.V. Helm, F.V. Burgh.'

Savonts begondt seer hard te waijen, dat snachts soo vehement uijtten Z.Oosten toenam dat de geteerde tenten heel aen flersen[14.] woeij; item den

1. Gewone vorm van die woord in die 17de eeu. Daarnaas en later *struisvogel*. Hier (slordige?) meervoud.
2. weens.
3. *renoster* is dus al 'n voor-Afrikaanse vorm.
4. Agulhas?
5. lêplek, kamp.
6. soort seeslakke (*Patella* volgens WNT). Blykbaar kom die woord alleen in hierdie joernaal voor. Is dit dieselfde woord as *klipkous* (*en*), soort skulpdier? Kyk die aanhalinge in WNT uit Rumphius, Nieuhoff, Houttuyn. *Klipkous* dan 'n eufemisme vir *klipkont*?
7. vir onsself verskaf het, versamel het.
8. verlede tyd van *braden*: gebraai het.
9. verlede tyd van *rijgen:* geryg het.
10. Bo: 'versagen ons *met*'; hier *van*.
11. *was 't* i.p.v. *was*.
12. *conde geen dans maecken*, kon dit nie klaarspeel nie; vgl. WNT III, 2286.
13. ná.
14. stukke, flarde; vgl. WNT s.v. *flars*.

5 *do*. noch veel harder, sulckx dat genoech te doen hadden onse wooninghen met stutten staende te houden, sijnde oock meest alle de roomsche boonen ende veele erten sonder schillen, vol peulen ende bloeijsel staende, onder de voet ende den taruw plat op d' aerde nedergewaijt, geduijrende[1.] do. harde winden tot omtrent 10 uijren in den avont, als wanneer 't weer begond te bedaren.

Sondagh, 6 *do.*, fraij, stil, warm sonneschijn-weer. Hebben tegen den avont hier vooraen op strant omtrent 2000 herders ende 200 santcruijpers[2.] met de zegen gevangen, daer weder dese weeck smiddaghs van schaffen cunnen. De Heere sij gelooft voor den zegen[3.].

7 *do.*, idem, moeij, warm weer ende N.Westelijcke wint. Savonts wierd' heel mistigh.

Op dato hebben de gevangene fugitiven ten derde male wederom g'examineert[(k)], welcke vrijwilligh buijten pijn van ijser[4.] ende banden, off dreijgementen van dien, confesseerden, eerstelijck Jan van Leijen, dat Jan Blanx onderwegen op hare reijse had geseijt[5.] van d' E. Comp. noijt eenigh goet maer alle quellingh van de werelt genoten hadt, ende daerom deselve soo veel affbreuck soude soecken te doen als[+] cond offte mochte, als oock dat Mr.[6.] Arien ende Mr.[6.] Cornelis[(l)] met hem, Jan [+]76
Blanx, hadden de foij[7.] ende 't goet succes van de reijse, mitsgaders op hem, Jan van Leijens, gesontheijt gedroncken, waertoe Mr. Arien 7 à 8 mutsjens wijn had gespendeert ende Mr. Cornelis aen Jan Blanx gegeven rottecruijt (om de wilde die hem vangen mochte mede te vergeven ende alsoo weder los te raecken), item een out scheermes; als oock dat do. Mr. Cornelis mede had willen deurgaen, maer door Jan Blanx was affgeraden omdat groote gagie won[8.], ende niet behoeffden te arbeyden; allen 't welcke Willem Huijtjens mede bekenden, behalven alleenlijck dat niet en wiste Mr. Cornelis had willen medegaen; maer Gerrit Dircksz. seght, dat Mr. Cornelis hem sulcx noch op sijn alderlaetste selffs had geseijt genegen was om mede te gaen, maer door affradingh van Jan Blanx voors. hier bleeff, 't welcke Jan Blanx (gehoort wordende) oock beleijt[9.] ende verclaert waerachtigh te wesen; insgelijcks mede dat hem ten eijnde voors. rottecruijt ende een oudt scheermes hadt mede gegeven; maer dat de foij met hem ende Mr. Adriaen soude gedroncken hebben, ontkende wel expresselijck, alsmede dat[10.] uijt monde soude hebben laten gaen om de Comp. affbreuck te doen.

De Mrs. Adriaen <*sic*> ende Cornelis over voorhaelde saecken voor den gerechte geroepen ende alle sulcx voorgestelt sijnde, ontkennen alle 'tselve wel expresselijck, verclarende nergens van te weten, veel min van hun wegh gaen ofte voornemen[(m)].

1. durende, aanhoudende.
2. soort haai, *Rhinobatus annulatus*.
3. Woordspeling met *zegen*, twee reëls hoër?
4. boeie.
5. Lees: *dat hij* na *geseijt*.
6. meester, afkorting van titel van (skeeps)-dokter of barbier.
6. meester, afkorting van titel van (skeeps)-dokter of barbier.
7. *foye* of *voye*, d.i. *dronk op de goede reis* (Aantekening van Brill in *Dagv.*, I, bls. 69). Van Fr. *voie*, weg, pad.
8. *omdat groote gagie won*, omdat (hy) 'n te groot maandgeld verdien het.
9. Vgl. noot 2 o.d. 25/9/1652.
10. Voeg in: *hij*, nl. Jan Blanx.

[+] 8*den do.*, mistigh, cout weder ende N.Westelijcke wint. Syn eens na de Zoutpan gegaen om wat sout te halen, alsoo van die spetie[1.] weijnigh meer geprovideert [+]76v waren. Daer comende, vonden gansch niet, misschien te cout ende de zon noch te crachteloos wesende om sout te maecken, maer sal in de warm <*sic*> tijt apparent genoech te crijgen wesen, jae, als men de moeijte dede, wel sooveel dat jaerlijcks menichte scheepen soude cunnen affgeladen[2.] worden, ende bequamelijck met boots te halen, alsoo jegenwoordigh soo weijnigh aenbrandingh[3.] dicht aen de soutpan was, dat genoechsaem de boots daer soude cunnen geladen worden. Edoch is altijt sulcken slechten[4.] water niet, ende dierhalven wagens van noden soude sijn, om 't sout uijt de pan aen de Soute-Revier te brengen, omtrent 1½ uijr gaens van daer sijnde, ende langhs de strant (die hard sant is) bequamelijck te geschieden.

9 *do.*, idem; mistigh, cout weder met N.Weste-coelte. Sijn weder naest een dagh 3 à 4[5.] wel 10 à 12 man aen de loop sieck te coij geraeckt.

Op dato hebben de gevangen fugitiven wederom ter examen gestelt ende bij interrogatorium ijder apart verhoort[(n)], welcke alle meest met hare vorige gedane conffessien accorderen ende de meesters bij hunne expresse ontkenninge van 't gene de gevangens[6.] wegen[7.] haer geseijt hadden, persisteren[(o)] ende verclaren van der gevangens weghloopen ofte voornemens, de minste voorweten gehadt te hebben, gelijck mede de gevangens verclaren de waerheijt in alles g'openbaert, ende al[8.] geseijt te hebben wat sij weten. Invoegen bij den Raedt goet gevonden is[(p)] hun[+] saecken morgen in Godes name bij sententie voorts aff te handelen, ende ijder sijn verdiende straffe naer vereijsch van misdaet te laten ontfangen, als [+]77 breeder bij sententie op dato daerover genomen[(q)].

Savonts waren eenighe Saldanische Hottentoos bij 't fort gecomen[(r)], waerover door de schiltwachten eenigh weijnigh allerm[9.] gemaeckt wierde, comende den Hottento Herrij (die wat Engels spreeckt ende aen de oversijde van de reviere onder de noorderpunt, den *Reijger*, met sijn huijsjen onder ons beschut woont) met twee Saldaniërs voor de poort, versoeckende om binnen te comen, dat wij lieten geschieden. Ende deselve voor ons comende, tracterende hun met wat wijn ende taback, soodat omtrent 2 uijren daer[10.] wel verheught wederom nae buijten gingen, g'affirmeert hebbende binnen corte daeghen veel van haer mackers met overvloet van vee soude aencomen, als wij maer coper (bij haer bras[11.] genaempt) genoech hadden. Des haer partije[12.] lieten sien, daer seer graegh[13.] nae scheenen te wesen.

Dese 2 Saldaniërs waren veel cloecker ende frisser mannen als de Strantlopers die

1. stof, goed; vgl. WNT s.v. *specie*, 5) en 7). Die betekenisse daar gegee skyn nie hierdie geval goed te dek nie.
2. vol gelaai; vgl. o.d. 20/11/1652.
3. branding (van die see).
4. gladde, stil.
5. *naest een dag* 3 *à* 4 moet beteken: die laaste 3 à 4 dae.
6. gevangenes. Vir die vorm vgl. WNT IV, 1908.
7. met betrekking tot.
8. alles.
9. alarm.
10. *daerna*? Ook NZAT het *daar*.
11. Een van Herry se Engelse woorde?
12. 'n party, 'n klompie. Van Riebeeck gebruik die woord ook sonder die lidwoord '*n*, net soos in Afrikaans.
13. begerig.

dagelijx hier bij ons woonen, maer echter van eene[1.] kleedingh ende spraeck, hebbende aen hunne armen ringen van oliphantstanden[2.], ende in hun haer gevlochten horentjens, even als cauris de Maldiba[3.] tot siraet, alsoock copre armringen ende do. platen om den hals, ende niet anders bij haer als wat struijseijren ende pereij[4.], ofte jonge ajuijn, ende loocq, die wij hier oock, in <'t> wilt wassende, redelijck abondant gevonden hebben ende 't saet meenen op te garen, om bij ons fort aen te queecken,[+] gelijck wij met de esperges, suijringh ende mostert al begonnen hebben. [+]77v

10 *do.*, wint ende weer als gisteren. Quam Herrij smorgens met noch wel 12 à 14 Saldaniërs in 't fort, welcke met een dronck wijn off twee ende wat taback vereerden, ende sijlieden ons met wat jongen ajuijn ofte preij, belovende[5.] binnen corte dagen met meenichte beesten aen te comen; soude nu heen gaen haer macquers[6.] van ons adverteren[7.], dat wij met coper ende taback versien waren om met haer te handelen; wilden oock partije oliphantstanden ende muscus, off cevet (dat haer hadden laten sien ende riecken) medebrengen, ende tegen taback ende coper verruijlen - waertoe hun met alle vrundelijckheijt ende goede tractementen aenmaenden. Ondertusschen ons best vast doende omme de fortificatie vorder in deffentie te brengen, waerinne de beginnende sieckte al weder groot belet causeert, dat willen hopen (beesten becomende) door Godes genade alsdan wel beteren sal[8.]. Amen.

Op dato sijn de meergenoemde gevangene fugitiven door den Raedt bij sententie gecondemneert, namentlijck Jan van Leijen, als eersten aenrader tot het weghlopen sijnde geweest, aen een pael gebonden ende (door veele voorbiddinghe nevens Jan Blanx van de straffe des doots g'absolveert) de cogel over 't hooft geschooten, mitsgaders Jan Blanx, den weghwijser, gekielt[9.], item met hondert ende vijfftigh slagen gelaerst te worden, nevens een bannissement daerenboven met Jan van Leijen 2 jaren langh als slaven in de kettingh aen de gemeene ende alle andere vuijle wercken[+] te arbeijden, blijvende Willem Huijtjens ende Gerrit Dircksz. van Eltsen, door Jan van Leijen hun mede[10.] wegh te lopen hebbende laten verleijen, [+]78 eenlijck maer gebannen voor twee jaren in de kettingh als vooren[(s)]; ende Mr. Arien met Mr. Cornelis van 't geene over hun door gevangens was geseght, dewijle geen volle preuve van 'tselve cunnen becomen, g'absolveert, mitsgaders Mr. Cornelis uijt sijne detentie gelargeert[11.] ende weder op vrije voeten gestelt.

11*en do.*, weer ende wint als voren. Is voors. sententie ter executie gestelt.

12 *do.*[12.], weer ende wint ut supra. Sijn omtrent 20 Saldaniërs bij ons gecomen, te

1. dieselfde; 'n aanduiding dat die Hottentotse dialekte nie veel van mekaar verskil het nie. Maar Herry se Strandlopers sal wel die uitskot van verskillende stamme gewees het.
2. ivoor.
3. *Kauri* is 'n Indiese naam vir 'n soort skulp, in die Ooste vroeër baie as geld gebruik, ook deur die bewoners van die *Maledive*, eilande in die Indiese Oseaan.
4. prei.
5. Hierdie belofte word telkens herhaal - in die hoop op herhaalde ‘vereringe’.
6. makkers.
7. in kennis stel.
8. nl. deur die vars vleis.
9. aan 'n tou onder die kiel van 'n skip deurgetrek.
10. ook.
11. losgelaat.
12. Van 12 Oktober 1652 volg Brill in sy uitgawe van die *Dagverhaal* die Haagse teks.

kenne gevende, dat soo[1.] op haer vertreck stonden, om haer medemackers van ons te adverteren, ende gesamentlijck met hun vee ende oliphants[2.] hier te comen, versoeckende tot een foijtje elck een stuckjen taback, dat wij haer gaven, nevens elck een dronck wijn, met vrundelijcke aenmaeninghe om ons haest met hun vee ende alles wat hadden bij te comen[3.], alsoo coper ende taback voor haer genoech hadden, sij wilden maer onbeschroomt aencomen[4.], waertoe deselve hun genegen thoonden, ende dierhalven haest het succes willen hopen te impetreren[5.].

Deselve waren seer begerigh nae broot, daer hun gaerne mede getracteert hadden, ende veele vruntschap mede soude connen gedaen worden, maer nademael 'tselve al vrij begint op 't laest te lopen[6.] ende 't rantsoen haest sullen moeten verminderen omdat geen ontset noch in 4 maenden hebben te verwachten, dewijle de voorjaerse[+] scheepen apparent al verbij sijn, soo hebben deselve in plaetse van dien wat te meer met taback vereert; maer sal hier jaerlijckx wel wat meer broot, [+78v] rijs ende arack dienen te wesen, om d' inwoonders mede te tracteren, alsoo wij bemercken sijlieden daermede grotelijcks cunnen aengelockt ende tot ons genegen gemaeckt worden; bespeuren insonderheijt oock daeraen, dat se algeduijrigh roepen d' Engelse haer heele sacken vol broot ende veel taback ende heele cannen vol arack ende wijn schencken - waeromme wij te meer versien dienen[7.] omme d' Engelsen daerinne te overwinnen ende bij dese natie te aengenamer te worden, soo wij hun uijt 't lant tot ons willen trecken, alsoo doch anders niet een beest sal te becomen wesen, die apparent wel soo goetcoop sullen vallen, datter wel wat broot, taback ende wijn, off arack toe te geven op sal mogen staen[8.].

13 *do.*, vuijl, regenachtigh ende windrigh weder uijtten Westen. Hebben heden een affscheijtmaeltjen gegeten met d' opperhooffden van 't jacht (op hun vertreck gereedt leggende), altemalen met hier aen de Caep aengefockte hoenders, nieuwe erten sonder schellen, spenagie, kervel, warmoes[9.], esparges een vinger dick, ende cropslae soo vast gesloten als cool ende stijff[10.] 1¼ lb. ijder crop swaer, beginnende de cool ende wortelen fraij aen te groeijen, maer de rapen in den nieuwen vetten thuijn gesaijt ende fraij voor den dagh gecomen, sijn nu tot 2 malen weder vergaen, daer wij de haerwortel[11.] (van welcke 't lant hier vol is) de schult van toe te schrijven.

1. aangesien? Die sin loop nie goed af nie. Of beteken *soo* hier ‘onmiddellik’?
2. Sou Van Riebeeck geglo het van die olifante? Of moet dit *olifantstanden*, ivoor wees? Vgl. noot 2 o.d. 9/10/1652.
3. *om ons haest met hun vee ende alles wat hadden bij te comen*, om gou met....na ons te kom.
4. *sij wilden maer onbeschroomt aencomen*, hulle moes nie bang wees om te kom nie.
5. verkry, Port. *impetrar*. Een van die baie Portugese woorde wat in die 17de-eeuse seemanstaal gebruiklik was. De Haan: *Priangan*, II, gee *impreteeren* - 'n drukfout? Vgl. o.d. 17/11/1652: ‘ende 't goet succes ons in corten *te laten toecomen*’. Die onderwerp van *willen hopen* is <*wij*>.
6. *al vrij begint op 't laest te lopen*, al byna op begin te raak.
7. *waeromme wij te meer versien dienen*, waarom te meer ons voorsien behoort te word.
8. *datter wel....toe te geven op sal mogen staen*, dat dit wel bekostig sal kan word om....op die koop toe te gee.
9. moesgroente, so iets as bredie.
10. ruim, goed.
11. WNT: ‘Een (kruipend?) plantgewas. In deze beteekenis meermalen bij *van Riebeeck*, zonder dat met juistheid blijkt wat men er onder moet verstaan’.

Edoch op de sandige thuijn dicht achter 't fort blijven de rapen redelijck aen 't[+] groeijen, ende sijn sommige al een cleijn caets-balleken[1.] groot. 't Sal hier[2.] [+]79
apparent met alle vruchten wel gaen, als 't maer noch wat langer gelegen ende een reijs 5 à 6 omgespit, mitsgaders met mest van de koebeesten te becomen toegemaeckt[3.] wort. Soo schieten[4.] oock de garst (een hant vol op ons arrivement alhier gesaijt) seer schoone vette airen, ende den taruw verthoont hem tot heden oock noch al fraij, waervan voor de comste der retourvloote al mede nader ondervindinghe ende goet succes hopen te vernemen.

14*en do.*, weder ende wint meest als voren, edoch was maer heel coudt. Item den

15 *do.*, met veele regen ende N.Westelijcke wint, tot weijnigh vorderinge onser fortificatie streckende.

Ende nademael 't jegenwoordigh geen bequaem weder wort om 't incomen[5.] deser baije, nae onse dickmael gegeven ordre ende iterative[6.] vermaninghen aen den schipper van 't jacht gedaen, aff te diepen[7.] tot narichtinge in 't aendoen deser rheede voor de schepen respective uijt Vaderlant ende India hier te arriveeren, waertoe voor dato dickmael bequaem weder ende dubbel gelegentheijt genoech is geweest, maer door de nonchelance des gemelten schippers getraineert[8.], ende tot heden, door versuijm van denselven, nietjegenstaende onse dagelixe aenmaeningen nagebleven[9.] sij, soo is verstaen (alhoewel wij niet van meeninghe waren 't jacht vóór 't volbrengen van dien te laten van den rheede scheijden) om tijt te winnen, dewijle doch onse hope van de paresse[10.] der Meijscheepen[11.] vergaet, daer wij de gelegentheijt des baijs incomen[12.] gaerne mede nae Batavia hadden geschickt[13.], 'tselve op morgen echter sijn despesche te geven nae de baije[14.] Zuijtwaerts achter den Taeffelbergh leggende ende op den 2en deser door aenwijsinge van de bouckhouders Van den[+] Helm ende Verburgh op onse ordre over lant nader ontdeckt ende bij den stuijrman van voors. jacht g'oordeelt een beter baije te wesen als [+]79v
dese, vol schoone bosschagie met veel bequaem hout ende redelijcke wel te crijgen[15.], als breeder bij resolutie op dato met den schipper daerover genomen. Des denselven het gereedt gemaeckte

1. 'n bal soos in die kaatsspel gebruik is. 'n Kaatsbal is volgens 'n aanhaling in WNT ‘van wit of zwart leder, opgevuld met paardenhaar’, so groot as ‘een tamelijke aardappel’.
2. nl. in die ‘sandige thuijn dicht achter 't fort’.
3. *wat langer gelegen ende....met mest....toegemaeckt*. Die betekenis van *gelegen* is nie duidelik nie. Die algemene bedoeling is dat die grond met beesmis moet bemes en herhaaldelik omgewerk word, en dan toegelaat om 'n tyd te lê.
4. *schieten* in die meervoud onder invloed van *airen* - of omdat die skrywer in gedagte *ende den taruw* met *garst* verbind.
5. ingang.
6. herhaalde.
7. met 'n skietlood die diepte meet (en in kaart bring - vgl. o.d. 25/2/1656).
8. uitgestel, op die lange baan geskuif.
9. onuitgevoer, nie nagekom nie.
10. verskyning, aankoms.
11. skepe wat in Meimaand uit die vaderland moes vertrek het.
12. *de gelegentheijt des baijs incomen*, die ligging van die toegange tot die baai (N.B. *des baijs!* Baai was destyds nog 'n betreklik vreemde woord in Ndl.).
13. *schikken* in die betekenis *zenden*, was in die 17de eeu nog baie gebruiklik in Ndl. en kom herhaaldelik by Van Riebeeck voor.
14. nl. Houtbaai.
15. by te kom, in die hande te kry, te vervoer.

....[1.] tot preuve van handel in de baijen van St. Helena ende Saldanha, nevens desselffs instructie op 't een ende 't ander, oock hebben ter hant gestelt, van inhoude wesende als bij ons copieboeck onder dato 14 deser can beooght worden[(t)].

Savonts begond seer hard te regenen ende waijen, dat snachts noch al meer toenam. Insgelijx den

16 *do*. uijtten westen, sodanigh dat niet alleen 't jacht genootsaeckt was te blijven leggen, maer oock genoech te doen hadt om aff te rijen, lopende den wint heel nae 't Noortwesten, dat hier een glat lager[2.] is, ende doorgaens 't jacht in groot prijckel stelt, waeromme te meer geresolveert hebben de gelegentheijt van de meergemelte baij achter den Taeffelbergh wat nader te laten ondersoecken omme te vernemen off 't jacht in de quade tijt daer beter te bergen sal wesen als hier; dat te wenschen waren, alsoo men alle daghen over lant in 6 à 7 uijren malcanderen soude connen bij comen, ende aldaer (seer schoone bosschagie sijnde) veele bequame houtwercken te crijgen wesen, aen 'twelcke 't jachtsvolck soude cunnen te werck comen, die hier in de Taeffelbaij pleijn[3.] ledigh op 't schip moeten laten om 'tselve[4.] te bewaren, off het[5.] door de harde Z.Oostewinden van dese rheede (veeltijts prijckel genoech lopende) quam te verdrijven.

[+] 17 *do.*, wint west met wat beter weder als gister. Is 't jacht ten eijnde voors. van dese rheede des namiddaghs onder zeijl gegaen, settende[6.] savonts onder 't [+]80
Robben-Eijlant, blijvende de wint als vooren tot den

18 *do*. noch al westelijck met regen ende 't jacht onder do. eijlant leggende tot den

19 *do*. Smorgens heel schoon weder ende 't luchtjen in dese baij Z.Oostelijck wesende, sagen 't jacht van 't Robben-Eijlant onder zeijl gaen, maer moste op sijn oude plaetse wederom anckeren.

Snamiddaghs sijn eens gegaen besijden den Taeffelbergh omtrent 1½ mijl van hier, om te sien hoe het mostertsaet[7.] stonde, dat wij daer seer schoon ende redelijck abondant bevonden te bloeijen ende tot saet te setten, ende nae alle schijnende apparentien wel ½ dosijn smaltonnen[8.] vol aff crijgen sullen, dat dan van meeninghe sijn hier dicht bij ende omtrent het fort te saijen, tot verversinge van de aencomende Comps. scheepen seer bequaem wesende; item den Caepse suijringh, hier in groote abondantie in 't wilt wassende, ende 't saet ten dien fine[9.] oock opgaderende, alsmede de preij ofte cleijnen ajuijn, dagelijx soo langhs

1. In albei tekste oningevul. Die woord wat hier weggeval het - Brill gee aan die hand *opstel* (*Dagv*., I, bls. 75, noot) - moet slaan op die *Instructie voor de opperhoofden van 't jacht de Goede Hoope* van 14 Oktober 1652 (Leibbrandt: *Precis*, *Letters Despatched*, I, blss. 51 vlg.).
2. *een glat lager*, 'n gevaarlike ankerplek; *lager* word gebruik vir *lagerwal:* 'een kust of strand waarheen de wind waait; vaak met bijgedachte aan het gevaarlijke van zoo 'n kust' (WNT VIII, 836). Die betekenis van *glat* (soms *bot*) as adj. by *lager* is onduidelik.
3. heeltemal, volslae.
4. die jag.
5. *off het*, sodat dit nie.
6. ankerende.
7. naam van die plant, *Brassica nigra*.
8. klein vaatjies. 'n *Smalton* was 'n bepaalde maat - tussen 'n *grofton* en 'n *halfvat* (WNT).
9. *ten dien fine*, met dié doel.

soo meer[1.] in 't wilt vernemende, ende van alsoo goeden smaeck ende deucht wesende als in Hollant.

Savonts even thuijs gecomen ende 't gebet gedaen, mitsgaders de poort van ons noch qualijck halff volmaeckte fort gesloten wesende, quamen eenige inwoonders van Saldanha voor de poorte versoeckende den Captijn (denoterende 't opperhooft) te spreecken. Des wij[2.] buijten quamen ende van deselve verstonden dat hier gecomen[+] waren met hun 12en vooraff[3.] met drie koebeesten ende vier schapen, thoonende oock eenige jonge struijsvogelen, ende drie oliphantstanden die op [+8ov] morgen aen ons wilde verhandelen voor coper ende taback; versoeckende nu weijnigh taback voor hare daervan brengende tijdinge, ende preadvertentie[4.] dat binnen 4 à 5 dagen al de Saldaniërs met vrouw ende kinderen, mitsgaders duijsende beesten, oliphantstanden ende muscus[5.] souden comen, dat wij haer tot meerder aenmaeninghe, nevens een dronck wijn, gaven ende sijlieden dierhalven seer blijde van ons affgingen om haer nachtrust te nemen, comende den

Sondagh, 20 *do.*, smorgens vroegh, schoon, fraij weer ende stil sijnde, weder voor't fort met drie koebeesten ende 4 schapen, 2 oude ende 2 jonge dos., welcke haer affhandelden, als namentlijck de drie koebeesten voor 9 plaetjens coper van een pont ijder, ende ongeveer 1 lb. taback toegift, monterende[6.] samen ijder beest 31 stuijvers 12 penningen, de 2 oude schapen voor 2 do. plaetjens coper ende ⅛ lb. taback toegift, dat ijder schaep quam te staen op 10 stuijvers 5½ penningen, ende 2 jonge, fraije, delicate, vette lammerkens voor ½ lb. coperdraet ende ⅛ lb. taback toegift, samen monterende 11 stuijvers 4 penningen, dat ijder lammerken was 5 stuijvers 10 penningen, minder als 1 lb. in Hollants gelt[(u)], ende sijn van gevoelen metter tijt al beeter coop[7.] sullen cunnen handelen, gelijck mede de oliphantstanden, die wij 3 stux matelijck[8.] voor omtrent ½ lb. taback (monterende 2 stuijvers 13 penningen) costen[9.]; item 2 jonge struijsvogelen voor ⅛ lb. taback, om te proberen off op te brengen[10.] sullen wesen.

Op dato compt 't jacht hier weder ter rheede, rapporterende den schipper dat den hoeck van de Caep niet hadde cunnen omcomen, ende op de clippen aen 't Robben-Eijlant 't jacht bijnae verloren hadt. Des hem ordre gaven sijn reijse na de baijen[+] van St. Helena ende Saldanha te vervorderen, volgens instructie hem ter hant gestelt[(v)]. Ten welcken eijnde den [+81]

21 *do.*, weer ende wint als vooren wesende, weder van dese rheede scheijden. Ende sijn meergemelte Saldaniërs oock vertrocken, met weijnigh taback op hun bedelachtigh versoeck vereert hebbende, omtrent ½ lb. in 't geheel bedragende,

1. *soo langhs soo meer*, hoe langer hoe meer.
2. nl. die opperhoof, Van Riebeeck self.
3. vooruit, voor die ander aan.
4. aankondiging vooruit.
5. of muskeljaat; sterkruikende stof, afkomstig van sivet- of muskeljaatkatte. Vgl. noot 8 o.d. 6/5/1652.
6. belopende, bedraende. 'n Penning was die sestiende deel van 'n stuiwer.
7. *beeter coop*, goedkoper.
8. matig, redelik.
9. Voeg in: *handelen?*
10. *op te brengen*, groot te maak.

belovende binnen 2 à 3 dagen met meer beesten ende tanden aen te comen, daer hun met alle vriendelijckheijt ende goede tractementen toe aenmaenden, comende (soo desen even wegh waren) een ander Saldaniër vooruijt ons aenseggen, dat affgestuijrt was om preadvertentie aen ons te doen van de comste der meenichte Saldaniërs, met vrou ende kinderen[1.] ende al hun vee aencomende ende dichte bij sijnde, omme met ons te handelen, versoeckende wat taback voor desselffs brengende[2.] tijdinge - dat hem gaerne gaven, etc.

Ondertusschen is Herrij den Hottento (die wat gebroocken Engels spreeckt ende sigh arrogeert[3.], hoewel tegen onse opinie, de oorsaeck te wesen van der Saldaniërs beginnende onderhandelinge met ons, ende dat sonder hem niet te doen soude vallen) nevens eenighe van sijn Strantlopers nae de Saldaniërs in 't gemoet gegaen[4.] daer wij vremde speculatien[5.] (alhoewel doorgaens wel getracteert is) op hebben, te meer omdat[6.] voorstelt voor ijder beest 'twelck wij handelen een plaetjen coper van 1 lb. behoort te hebben ende voor makelaerdij schijnt te pretenderen[7.], dat ten[+] aensien van de handelinge[8.] alhier te duijren cortagie[9.] soude vallen. Echter sullen [+]81v hem, soo veel mogelijck ende sonder merckelijcke prejuditie[10.] geschieden can, soecken te complaceren[11.], omme te beter te ondersoecken wat in sijn schilt voert; willen hoopen, jegenwoordigh bij de Saldaniërs wesende[12.], 't besten onsentwegen verrichten sal, off dat do. natie weijnigh na hem vragen sullen, dat oock wel geloven, ende qualijck dencken cunnen (siende onse vrundelijcke bejegeninghen ende resolute[13.], genegen handelinghe met haer) op eenige quade voorslagen van gemelten Herrij souden achten; alsoo wij aen dese weijnige reede[14.] al eenighsints gemerckt hebben liever sonder Herrij als met hem willen handelen. Edoch is vooralsnoch niet wel vast te stellen hoe[15.] met d' een off d' ander staen, off wat deselve bij den anderen vermogen[16.]. Daeromme op ons hoede sijn, ende vandage de wachten beginnen te verdubbelen hebben, item alle timmerlieden, metselaers ende wat lepel houwen can[17.] aen 't cruijen geset om in aller ijl de wallen noch wat hoger (sijnde noch maer 7 voeten) te crijgen. Ten welcken eijnde elck (op 130 wagens aerde op te brengen dagelijx gestelt wesende) noch 20 wagens daeghs veertien dagen lanck meer opgeleijt hebben onder vergeldinge van een vaem taback[18.] (bij 't volck gansch niet ende

1. *vrou ende kinderen* (o.d. 13/11/1652, 14/11/1652 en passim) wissel af met *vrouwen ende kinderen* (28/10/1652).
2. teenwoordige deelwoord-in teenstelling met *gebrachte tyding*. Vgl. noot 10 o.d. 24/8/1652.
3. *sigh arrogeert*, hom aanmatig.
4. *nae....in 't gemoet gegaen:* toutologiese konstruksie.
5. *vremde speculatien*, suspisieuse gedagtes.
6. Voeg in: *hij.*
7. *voor makelaerdij schijnt te pretenderen*, voorgee reg op te hê as makelaarsloon.
8. handel.
9. *te duijren cortagie*, te groot korting (kommissie).
10. *merckelijcke prejuditie*, noemenswaardige skade (onkoste).
11. tevrede stel.
12. d.w.s. Herry.
13. *resoluut* skyn by Van Riebeeck soms die betekenis ‘vrygewig, rojaal’ te hê. Vgl. o.d. 6/12/1652, in die middel, en veral 28/1/1653: ‘des wat resolut met ons coper waren’.
14. reeds.
15. Voeg in: *wij*?
16. *wat deselve bij den anderen vermogen*, wat die een party by die ander vermag.
17. *wat lepel houwen can*, iedereen wat 'n lepel kan vashou, d.w.s. wat tot iets in staat is. Anders gewoonlik: *al wat lepel lekken kan*.
18. *een vaem taback*, 'n stuk roltabak van 'n vadem lengte; vgl. Afr. *'n span tabak*.

dierhalven daernae seer graegh wesende[1.]) ijder persoon, gevende de helft nu, omtrent ijder ¼ lb. wesende, ende d' ander helft als de veertien dagen om sijn; latende oock tot meerder couragie ende lust de geruijlde beesten van cant aff[2.] slachten ende schaffen, mitsgaders elck een mutsjen wijn geven. Waermede ijder met goede couragie aen 't werck is gevallen sonder één ledigh te houden, als[3.] 2 timmerlieden passende op 't vermaeckende[4.] van de cruijwagens ende andere[+] materialen, door 't geduijrigh werck ontramponeert[5.] wordende. Soo lieten mede [+]82
op dato beginnen de crael[6.] met een slooth graven om de beesten snachts in te bergen; item wat meest[7.] (op gister 1½ mijl van hier gevonden ende fraije verteert sijnde) halen, tot toemaeckinge[8.] van onse thuijnen, daer de cruijden wel voortcomen, maer sommige, insonderheijt rapen ende erten, veele weder vergaen door de scherpe haerwortel, seer veel in 't lant wesende ende hiermede[9.] hopen te verbeteren. Dat de Heere geve. Amen.

22 *do.*, harden regen met N.W.wint, ende voorts anders niet sonders gepasseert.

23 *do.*, smorgens wint Z.Oost met redelijck moij weder, edoch 't luchtjen wat betogen met eenige regenbuijtjens; echter wiert op den dach heel claer met sonneschijn.

Heden compt Herrij nevens 3 à 4 andere, bij ons hier woonende Ottentoos (nadat twee nachten met eenige inwoonders van Saldanha te landewaerts in geweest was) wederom in 't fort, medebrengende twee elanthooffden verciert met groote, schoone hoornen, die aen ons vereerden ende nae desselffs seggen (in gebroocken Engelse tale) bij die van Saldanha vernielt ende doot geslagen, ende 't vleijs in hare hutjens opetende.

Op den middagh begondt vrij hard te waijen uijtten Z.O., dat tegen den avont noch al vrij stercker ende harder toenam.

24 *do.*, 't weder heel bedaert ende schoone, warme sonneschijn met stilte wesende, hebben andermael wat turckse boonen gesaijt in aerde[10.] mest toegemaeckt, op hoope beter als de vorige, die niet voort gecomen sijn, opwassen sullen.

25 *do.*, smorgens wint N.W., 't weder heel dijsigh, edoch op den dagh warme[+] sonneschijn wesende. [+]82v

Smiddaghs becomen tijdinge datter meenichte vis aen strant in de baij lagh en beijlden[11.], waeromme aen den constabel last gaven den zeegen te trecken; 'twelck terstont geschiede ende vingen omtrent 500 delicate herders, die desen avont noch al meest voor 't volck (dagelijx swaer ende lastigh arbeijdende) lieten schaffen.

1. wat ons volk glad nie het nie, en dus baie begerig na is.
2. *van cant aff*, van nou af, onmiddellik. Vgl. *van cant aen* o.d. 18/4/1654.
3. behalwe.
4. Lees: *vermaecken*, regmaak, herstel. 'Vermaeckende' onder invloed van 'passende'?
5. onklaar, stukkend; van Fr. *ramponer*, beskadig, met versterkende voorvoegsel *ont*.
6. Eerste maal dat die woord in dié vorm in Ndl. gebruik word? Van Port. *corral*, *curral*.
7. Lees: *mest*.
8. bemesting. Vgl. noot 3 o.d. 13/10/1652.
9. deur middel van die mis.
10. Voeg in: *met*.
11. Vgl. noot 4 o.d. 14/5/1652 en noot 1 o.d. 26/10/1652.

26 *do.*, wint variabel ende moij weer. Schoten heden met canon van de punt den Reijger nae een seer groote, monstreuse zeekoe, die in de baij dicht aen strant lagh en beijlden[1.], ende wel geraeckt sijnde maer vermits met de sloepen niet tijts genoegh claer conde raecken om daer bij te roijen[2.], heeft hem[3.] echter evenwel noch t' sewarts gesalveert[4.].

Sondagh, 27 *do.*, schoon, warm weder, de wint aen d' een sijde N.W. ende[5.] d' oversijde van de baij Z.Oost. Hebben heden van onse nieuwe rapen met lamsvleijs voor d' eerste mael gegeten, daeronder eenige van een halff pont swaer, ende emmers[6.] soo delicaet als in 't vaderlant, sonder eenige de minste wormsteeck. Maer alsoo ons twee ackers met rapen in den nieuwen thuijn wel opgecomen, maer door de scharpheijt der haerwortel (daer veel vruchten door vergaen) weder uijtgegaen sijn, soo valt de portie van de rapen ende andere aerdt- ende moesvruchten noch wat sober, maer hopent[7.] 't lant met mest te verbeteren ende voor eerst ons beste doen om van alles saet te winnen.

'T begon tegen den avont uijtten Z.Oosten hard te waijen ende vrij sware vlagen over den Taeffelbergh te vallen. Hebben desen avont voor d' eerste mael oock[+] crooten[8.] ofte roode beetwortelen, redelijck dick, gepluckt[9.] ende gegeten, die hier [+]83 mede wel schijnen te aerden.

28 *do.*, wint N.W. met moij, warm weder. Hebben wat pompoenen gesaijt in aerde met mest geprepareert, waervan goede vruchten metter tijt hopen te genieten.

Savonts comen hier weder 8 à 9 inwoonders van Saldania voor 't fort bij ons met tijdinge dat eenige schapen dicht bij de Soute-Revier hadden lopen, die <sij> met ons (beduijdende als <sij> geslapen hadden) wilden verhandelen, ende dat hare mackers met vrouwen ende kinderen, mitsgaders meenichte van beesten, in corte dagen soude volgen, versoeckende echter voor de gebrachte tijdinge om wat taback, daer wij <hen> wat mede vereerden.

29 *do.*, wint ende weder ut supra, edoch 't luchtjen een weijnigh betogen wesende. Hebben op dato een goede zoo vis met de zegen aen strant gevangen van omtrent 1600 stux in 't getal. Ondertusschen sijn vast besigh een crael voor de te handelen beesten met een sloot van 8 voeten wijt ende 4 diep te omgraven, ende voorts onse fortificatie in wat meerder deffentie te brengen, daer d' aerde soo hard in de gracht bevinden bijnae als formele[10.] steen. Invoegen genoech te doen hebben <d' aerde> met picken ende houwelen los te crijgen, sijnde al veele schoppen ende spaden daerop gebroocken, ende worden onse cruijwagentjens mede heel dun die door manc-

1. *lagh en beijlden*, gelê en ‘beil’ het. Walvisse, seekoeie en vis ‘beil’ dus. Vgl. noot 4 o.d. 14/5/1652.
2. roeien.
3. 'n Seekoei hoef nie 'n koei te wees nie!
4. *t' sewarts gesalveert*, seewaarts gered, die see in gevlug.
5. Moet hier *aen* ingevoeg word, of is dit reeds 'n voorbeeld van die Afrikaanse gebruik van *oorkant* sonder voorsetsel? Vgl. o.d. 12/1/1653.
6. ten minste, stellig wel.
7. Sic.
8. rooibeet; van dieselfde stam (Lat. *carota*) as Eng. *carrot*.
9. *pluk* met die betekenis ‘uittrek’, is in Ndl. nie ongebruiklik nie.
10. ‘geheel het....karakter hebbend van de zaak die door het znw. wordt genoemd’ (WNT). Vgl. nog o.d. 8/11/1652: *formele donderslagen*.

quement[1.] van cleijne spijckers, nevens[2.] ander werck, belet blijven te repareren. Des daervan ende andere saecken hoogh nodigh ontset[3.] van doen hebben. Soo hebben oock van die van Saldania een schaep ende 2 cleijne oliphantstanden voor weijnigh taback ende dun coperdraet (omtrent in alles....[4.] stuijvers bedragende),[+] gehandelt. [+]83v

Savonts doncker weder met wat regen, beginnende tegen den nacht seer hardt over den Taeffelbergh uijtten Z.Oosten te waijen, continueerende den

30 *do*. den geheelen dach, sulckx dat aen de fortificatie niet coste gewerckt worden, vermits op de walle met de cruijwagens niet cunnen staende blijven, maer van boven neder soude waijen. Ondertusschen is den hovenier vast besigh met wat comcommers ende pompoenen te saijen in aerde met mest gemenght, waervan willen hopen ter bequamer tijt, nevens al ons ander gesaijde, goede vruchten sullen becomen.

Ultimo do., even onstuijmigh weder ende wint als vooren, soo affgrijsselijck hardt dat alle onse boonen, erten ende garst, seer schoon in vruchten ende aijren staende, aen stuck woeijen, soodat te vrese qualijck ijts tot volcomen wasdom sullen crijgen dat wat hoogh opwast, alsoo de Z.Oostewinden soo hardt doordringen datter niet voor staen can[5.]. Invoegen ons beste wil[6.] van rapen ende wortelen sullen hebben, waervan den tijt ons wijser maecken sal.

Heden sijn eenige Saldaniërs weder vertrocken met een tabackje[7.] tot een foij, op haer gewoon bedelachtigh versoeck, ons hope gevende haest met veel volckx ende vee sullen opdonderen, dat te wenschen ware, alsoo onse Hollantse victualie op 't eijnde loopt.

Eindnoten:

(a) Dit het klaarblyklik betrekking op die besoek wat die assistente Pieter van den Helm en Fredrick Verburgh, saam met die boekhouers van die *Drommedaris* en die *Reijger*, op 5 en 6 Mei aan die gebied agter Tafelberg gebring het. Sien aldaar.

(b) Die huidige Houtbaai. Aan die 'schoone bosschagies' het Houtbaai inderdaad sy naam te danke (vgl. 11 Julie 1653). Die beskrywing van die baai, wat onder die volgende dag gegee word, by name die mededeling dat dit goed beskut is behalwe 'eenighsints maer wat voor de Z.Z.W. wint', laat geen twyfel daaroor nie dat ons hier met Houtbaai te doen het.

(c) 'particuliere Portugese Mosambicqs-vaerders' kan beteken private Portugese skepe (d.i. skepe van private persone in teenstelling met skepe van die Staat of Kroon), wat na Mosambiek gevaar het; of Portugese skepe wat in die besonder vir die vaart op Mosambiek bestem was. Vgl. in hierdie verband bv. Keller: *Colonization*, pp. 110-130.

(d) Sien volledige besluit van die Raad, C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 22-24. K.A. Ook C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 11-12. K.A.

(e) Ibid.

(f) Die vier persone van wie hier sprake is, was Jan Blanx (van Mechelen), Willem Huijtjens (van Maastricht), Gerrit Dircksz. (van Elsen) en Jan Jansz. (van Leiden), lg. ook bekend as Jan Verdonck (van Vlaanderen). Sien weer 25 September 1652; en ook 1 Maart 1653.

(g) Hulle konfessies is te vinde in C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, pp. 15-16. K.A.

1. gebrek.
2. sowel as.
3. uitkoms (deur nuwe voorraad te ontvang).
4. Oningevul.
5. *staen can*, bestand wees teen, uithou.
6. grootste nut.
7. stukkie tabak.

(h) Ibid.
(i) Dieselfde persoon as Jan Jansz. (van Leiden). Vgl. name 'n paar reëls boontoe en ook 25 September.
(j) Hulle het hier waarskynlik by die Hottentotshollandberge in die buurt van die huidige Gordonsbaai aangekom. Maar dan sal hulle opgawe van afstande erg foutief gewees het, want volgens hulle aantekeninge het hulle tot hier toe altesame 21 myl - d.i. Hollandse (of Duitse) myle - gereis, wat aan sowat 84 Engelse myl sou gelykstaan, terwyl die werklike afstand van Tafelbaai na Gordonsbaai oorland maar ongeveer 35 myl is.
(k) Vir hulle verklarings op hierdie dag, sien C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, pp. 16-17. K.A.
(l) Adriaen de Jager, opperchirurgyn, en Cornelis Hansen Mayerp (of Majarp), onderchirurgyn. Sien C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, pp. 17-18; en C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, p. 25. Albei in K.A.
(m) Sien huile verklarings, C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, pp. 17-18. K.A.
(n) Hierdie ondervragings is te vinde in ibid., pp. 18-22.
(o) Ibid., pp. 23-25.
(p) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 24-25. K.A.
(q) Ibid., p. 26; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 14-17. K.A. Die vonnisse staan in albei hierdie stukke breedvoerig aangeteken.
(r) Soos voorheen aangestip, was die Saldaniërs (of Goringhaiquas) 'n veebesittende Hottentotstam, wat gewoonlik met hulle vee agter goeie weiveld aan getrek het. Sien April 1652, noot k. Hulle het dan gewoonlik ná die winterreëns, in die lentetyd, in die buurt van Tafelbaai aangekom, soos ons nou ook hier in die *Dagverhaal* sien.
(s) Vgl. C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, p. 14. K.A. Op 1 Januarie 1653 is drie van die gevangenes, Jan Blanx, Gerrit Dircksz. en Willem Huijtjens, egter weer in vryheid gestel. Sien aldaar.
(t) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 26-27. K.A. Blykens die notule het hierdie vergadering egter op 15 Oktober - en nie op die 14de nie - plaasgevind. Vir die instruksie van die bevelvoerders sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 29-34. K.A.
(u) In verband met geldwaardes en muntwese in die gebied van die N.O.I.K., sien volgende maand, noot f.
(v) Dié instruksie, wat 'n besonder uitvoerige stuk is, is gedateer 14 Oktober 1652. Daarvolgens moes die manne van die *Goede Hoop* o.a. ondersoek instel na die eilande, baaie, riviere, inwoners en handelsprodukte van die gebiede waarheen hulle gaan; en hulle moes ook met sekere ruilware wat hulle meegegee is, soos tabak, koper, broodmesse en skeermesse, reeds 'n ruilhandel met die inboorlinge aanknoop. Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 29-34. K.A.

November anno 1652

Primo do., wat beter, edoch tegen den nacht wederom eeven onstuijmigh weder uijtten Z.Oosten als vooren, ende den

2 *do.* noch al even hardt aenhoudende. Hebben vandage het rantsoen broot ½ pont[+] vermindert ende in plaetse van 3½ pont maer 3 lb. ijder man gegeven, waerbij calculeren noch qualijck 4 maenden sullen cunnen strecken. Soo hebben mede [+]84
elck een halff vadem taback voor haren boven ordinarissen[8.] gedanen arbeijt gegeven. Ende vermits door 't harde weder niet costen aen de fortificatie arbeijden, 't volck om[9.] coemest, omtrent 1½ mijl van hier in abondantie leggende, laten halen om onse thuijnen mede te mesten ende bequaem te maecken.

3 *do.*, smorgens fraij, bedaert weder met sonneschijn tot tegen den avont, doen 't

8. *boven ordinarissen*, meer as die gewone.
9. Verwarde konstruksie. Lees: *om coemest....gestuurd* of *gestuurd om coemest....te halen*.

wederom uijtten Z.Oosten soo hard ende affgrijsselijck begond te waijen dat wij dachten ons gansche woonhuijs om vert soude gewaijt hebben, onaengesien met 8 à 9 stercke joffers[1.] onderstut was, welck ons den ganschen nacht seer besorgelijck[2.] heeft gevallen, tot den

4 *do.*, als wanneer 't harde weder vrij affnam ende schoone, warme sonneschijn werde, wesende veele van onse vruchten[3.] die wat hoogh boven d' aerde stonden, als erten, boonen, garst ende taruw, tot ons groot verdriet van de stercke wint onder de voet gewaijt ende totaliter bedorven, mitsgaders de nieuwe corps du gaerde[4.] die maer 12 voeten met dack ende al (2 voeten minder als de wal ende borstweer) hoogh is, 2 à 3 stijlen ende balcken aen stuck ende over een sijde gewaijt, dat heden weder lieten repareren.

5 *do.*, wint N.West, met redelijck warm weder. Hebben heden een goede zoo[5.] vis aen strant gevangen, omtrent 800 stux in 't getal, waermede wederom 2 dagen costen strecken.

6 *do.*, wint als voren met warme sonneschijn.

[+] 7 *do.*, idem, doch wat couder; ende bevonden onse pompoenen cortelingh gesaijt in den thuijn dicht onder 't fort seer fraij ende wedrigh[6.] boven d' aerde opcomen; [+]84v willen hopen tot volle wasdom sullen geraecken.

8 *do.*, smorgens regenachtigh weder, wint ut supra tot smiddaghs, doen 't wederom seer hard uijtten Z.Oosten begond te stormen met soo harde, sware buijen ende stoten over den Taeffelbergh vallende off bijnae formele donderslagen waren, geduijrende tot den

9 *do.*, als wanneer 't op den nademiddagh wat, doch weijnigh, stilder wiert.

Sondagh, *den* 10 *do.*, heldere sonneschijn wesende, uijtten selven hoeck even hardt bleeff waijen, nemende tegen den nacht meer ende meer toe tot groot retardement[7.] onser nodige wercken aen de fortificatie, etc.

11 *do.*, insgelijckx, wordende tegens den avont wat stilder. Ende bevonden op dato weder wel 24 persoonen in 't sieckenhuijs[8.] te coije te leggen, clagende meest alle seer[9.] van groote pijne door de leden, die hun scheenen als aen stuck geslagen te wesen - dat niet te verwonderen is, vermits den continuelen arbeijdt ende outheijt[10.] der vaderlantsche cost, welcke soo sober wort dat men de luijden voortaen nergens nae haer nootdrufft, veel min hun becomste[11.] can geven; ende als 't eenighsints quaet weder is ('twelck hier dickwils gebeurt) isser niet een visch te vangen, daertoe onse zegen (die maer één hebben gehadt) almede door d' outheijt[12.] heel onbequaem[+] begint te worden, ende met stoppen ende boeten[13.] genoech te doen hebben om [+]85

1. stutpale.
2. sorgwekkend.
3. veldvrugte, groente.
4. waghuis.
5. kooksel.
6. Sic. NZAT: *weeldrig*.
7. vertraging.
8. hospitaal. Eerste maal dat Van Riebeeck daarvan praat.
9. baie.
10. *oud* hier die teenoorgestelde van *vars*.
11. versadiging.
12. ouderdom.
13. herstel; vgl. Afr. *inboet*.

bij den anderen[14.] te houden. Des soo Godt de Heere niet haest gelieft ontset te schicken[15.]

14. *bij den anderen*, aanmekaar.
15. *ontset te schicken*, uitkoms te stuur.

door aenbrengingh van beesten bij[1.] dese inwoonders, off arrivement van scheepen uijt 't patria (op welcke, vermits den verloop des tijts, vooreerst noch weijnigh hope is), staet het geschapen, dat wij door machteloosheijt van 't volck, 't werck haest voor een tijt sullen moeten staecken, want erten, gort, vleijs ende speck loopt heel op 't lest, tot streckinge van 'twelcke onse goede vischvanghst somtijts al veel geholpen heeft, hadden anders al deur onse victualie geweest, alsoo tot dato noch in alles niet meer als drie koebeesten ende 4 schapen van de inwoonders hebben cunnen becomen, wiens vuijren aen d' oversijde van de baij in 't geberchte weder hebben sien branden. Willen hopen Godt de Heere sal geven dat ons haest met overvloet van vee sullen bij comen, waertoe den Hottento Herrij goede hope schijnt te geven, seggende dat die vuijren Saldanjaman[2.] is met al sijn vee, vrou ende kinderen op comende[3.] wege herwarts wesende. 'Twelck Godt geve. Amen.

12 *do.*, wint Noortwestelijck met warm sonneschijn-weder, comende savonts een seer couden, vuijlen, stinckenden mist uijtter zee oprijsen.

Den 13 *do.*, insgelijckx als gister, maer betoont die mist hier doorgaens goet weder, als voor dato meermael geexperimenteert[4.] hebben.

Smiddaghs over taeffel, metten Hottento Herrij (die wat gebroocken Engelss spreeckt ende[5.] dagelijckx van onse taeffel spijsen om hem te meer genegen te maecken) in discours wesende ende hem wat nauw ondervragende, gelijck meermalen[+] gedaen hebben, na de gelegentheijt van de verscheijdentheijt der inwoonders deser plaetse, wiste ons door teijckens ende halfftaelige[6.], gebroocken [+85v] Engelsse woorden te beduijden ende te verstaen te geven, dat hier in de Taeffelvaleij jaerlijckx driederleij soorte van menschen quamen, van eenderleij habit[7.] ende maniere wesende, namentlijck sijlieden welcke Strantlopers ende boven 40 à 50 (soo tot noch toe cunnen vernemen) in getal niet en sijn, onder haer genaempt na derselver geleende gebroocken Engelse spraecke: Waterman[8.], omdat van mosselen leven, die uijtte clippen halen ende eenige worteltjens uijt d' aerde, sonder vee altoos[9.] te hebben.

De tweede soorte waren die van Saldanha, onder haer genaemt Saldanjaman[10.], die alle jaren met ontelbare coebeesten ende schapen hier verschenen.

De derde soorte waren bij hem genaemt Visman[(a)], welcke na 't vertreck van Saldanhaman mede met koebeesten alleen, sonder schapen, hier quamen ende hun generende met de visserijen, sonder vaertuijgh, langhs de clippen met vislijntjens daer se seer gretigh nae sijn - tegen welcke Visman (omtrent 4 à 500 sterck) dese Watermans ende Saldanjamans, nae Herrij's seggen, continuelen oorlogh hadden,

1. deur.
2. Is dit 'n poging om Herry se taal weer te gee?
3. Vgl. noot 10 o.d. 24/8/1652.
4. ondervind.
5. Lees: *die wij* na *ende*.
6. Deur Van Riebeeck gemaakte woord? ‘Half tot de een en half tot eene andere taal behoorende’ (WNT).
7. kleding.
8. Dus oorspronklik Engels: *Watermen*.
9. in alle geval, hoe dit ook sy.
10. *Saldanjaman*, *Waterman*, *Visman* kom, naas die vorm op *-mans*, herhaaldelik in die *Daghregister* voor as stamnaam. Dit kan tog nie na aanleiding van die Engelse *Waterman*, *-men* wees nie? Die lidwoord ontbreek dikwels voor hierdie stamname.

ende malkanderen alle affbreuck sochten te doen, daer se conden off mochten. Ende na denselven ons wijders te verstaen gaff, soude men Waterman ende Saldanhaman groote vruntschap doen, als wij Visman wilde sien door practijcq van schoon samblant[1.] tot ons te locken om quansuijs (gelijck jaerlijcks gewoon sijn) voor coper hun beesten aff te handelen ende dan, met vrou ende kinderen alsoo in ons macht crijgende, om te brengen ende haer vee tot ons te nemen: waertoe sigh geliet[2.] al de[+] Water- ende Saldanjamans hun macht ende vermogen tot hulpe wel soude genegen sijn te contribueeren. Op welcke hem onse genegentheijt[3.] voor [+]86 als noch niet lieten blijcken, maer antwoorden, als dat volck quam, dat alsdan souden sien wat se waren; ondertusschen hem echter met schoone samblanten soo veel dienstigh is de cap vullende[4.] ende na de mont pratende, om metter tijt meer ende meer ervaringe ende openheijt[5.] van 't een ende 't ander te mogen crijgen.

Na denselven wijders te kennen gaff, souden dese Visman altijt bedectelijck ende schuijlende voor Saldanjaman reijsen, geen vuijren gelijck Saldanhaman dervende branden, off als de Saldaniërs[6.] haer vuijren vernamen (welcke ontelbaer in menichte van volck sijn) sochten hun altijt te attraperen, voor wien Visman oock dapper bevreest waren, woonende over 't geberchte beoosten de Caep na de Baija do Sambras[7.(b)] ende die wegh uijt, ende Saldanjaman om de West ende Noort van hier na de baijen van Saldanha ende St. Helena, daer 't jacht jegenwoordigh heen is om handel, etc., te soecken, wesende Watermans geduijrige woonplaetse in dese Taeffelvaleij, ende achter de Leeuwen- ende Taeffelbergh. Ende meergenoemden Herrij hout hem alleen bij ons met vrouwen ende kinders om de Comp., soo veel in hem is, als tolck te dienen, sijnde sijn volck, de Watermans, achter den Leeuwenbergh ende Taeffelbergh vertrocken, daer sij hun soecken te generen van de mosselen uijt de clippen ende worteltjens die se met lange, scherpe, ronde ijsers[8.] ende groote moeijten uijt d' aerde sticken[9.], van smaecke wesende als suijckerwortel, ende de gelijckenisse hebbende als Japanse wortel-nisi, daer se menige luijden voor aengesien hebben; maer den Japansen nisi, bij ons[10.] volcomen van smaeck en geur bekent sijnde, bevinden deselve wel de formele gelijckenisse, maer de minste geur off[+] smaeck van dien te hebben; souden anders al getracht hebben partye voor d' E. Comp. op te samelen, alsoo op Batavia, Tajouan, Toncquin [+]86v ende Quinam[(c)], onder Chinesen, Tonquinders ende Quinammers ofte Coutchin-Chinders den nisi seer getrocken is[11.] ende dickwil wel 50, 60 à 80 Teyl[12.], na se goet is, 't cattij[13.] plaght te

1. *practijcq van schoon samblant*, skoonskynende handeling, mooi voorwendsel.
2. Van *gelaten:* hom voordoen, te kenne gee.
3. neiging, houding, mening.
4. *met schoone samblanten....de cap vullende*, met mooi praatjies wysmakende.
5. helderheid, duidelikheid.
6. *Saldaniërs* wissel af met *Saldanjaman*(*s*).
7. Baai van San Bras, d.w.s. die heilige Blasius. Vandag nog aldaar: Cape St. Blaize.
8. Later *uintjiesysters* genoem. Vgl. uitgawe no. 15, Van Riebeeck-Vereniging, blss. 48, 254.
9. steek, pik. WNT, *stikken* (IV).
10. d.w.s. Van Riebeeck self.
11. *seer getrocken is*, besonder in trek is.
12. *tael*, Chinese munt van wisselende waarde, ongeveer 6 sjielings.
13. *kati*, *kattie*, Oos-Indiese gewig, 0.6 kg.

gelden. Des wel te bedencken is, alsset de rechte soorte was, wij wel geerne souden trachten d' eere te hebben van d' E. Comp. sodanige proffijten aen te jagen; edoch dat tot noch toe niet ondervonden is, hopen door naerstigheijt na te vorssen ende metter tijt te ervaren. Waertoe den Almogenden sijn genadigen zegen wil verleenen. Amen.

14 *do.*, weer ende windt als voren met mist ende N.westelijcke labber coelte, waermede 't jacht de *Goede Hoope* hier ter rheede retourneerden met een fraije ladinge van 2700 stux extraordinaire schoone, wel gedrooghde, robbenvellen, gevonden op een eijlantjen in de Baije van Saldanha, fraij op den anderen gestapelt, apparent verleden jare bij seecker Frans scheepjen door de meenichte niet cunnende weghvoeren, daer gelaten, 'twelck[1.] aen St. Helena bij de vlooth van d' Heer van der Lijn was geweest, ende den schipper Sijmon Turver mede aldaer present sijnde, kennisse van heeft dat sigh[2.] beroemt hadde desselffs ladinge wel een tonne gouts waerdigh te wesen[(d)].

Na 't schijnt aen alle de gereedtschappen daer gevonden, souden de Francen (wiens hutjens noch eenige, van walvisribben ende robbenvellen gemaeckt, daer stonden) veele moeijten om gemelte vellen gedaen hebben, alsoo dese soo helder ende schoon sijn gemaeckt aen de bloote sijde, dat de minste verrottinge niet cunnen onderworpen sijn, wesende met leertouwersgereedtschappen[3.] (daer noch ijts van[+] stonde) soodanigh toebereijt ende nae 't schijnt met leertouwersmessen op een [+87] boom al het vet gladt affgeschaefft ende fraij met pennen uijtgespannen, opgedrooght ende op den anderen gestapelt[(e)]; ende ten ware door de groote harde winden van malcanderen waren gewaijt ende door den regen verdorven, soude noch wel 2 mael soo veel gebracht hebben, edoch sijnder na des schipper ende boeckhouders rapporten genoegh te crijgen van de robben, in ontallike meenighte op Ilha Elisabeth off 't Dassen- ende seecker ander eijlandeken in 't incomen van de baij haer onthoudende[4.], maer hebben daertoe cloeck volck van doen[5.] om de robben te dooden, alsoo heel groot sijn, ende wanneer niet wel geraeckt worden een gauw man cloeck genoech vallen om aff te maecken[6.]. Des met 't jacht wederom gecomen was, om sigh met wat meerder ende cloecker volck, nevens eenige meerder gereetschappen van kneppels, etc., te versien, hoedanige bequame kneppels hier uijt 't bos (anderhalff mijl van 't fort gelegen) genoech te becomen sijn, die wij met ysere banden aen de eijnden meenen te beslaen, tot voorcominge van 't splijten (door 't slaen op de robben hare harde coppen te vreesen) gelijck mede eenige leertouwersboomen uyt do. bos te halen ende messen tot behulp[7.], voor eerst van ijserhoepen offte staven, soo best cunnen, te maecken, ter tijt degelijcke uijt 't vaderlandt cunnen ontbieden omme, mogelijck sijnde, tegen de comste der retourvloote uijt India noch een

1. nl. die ‘Frans scheepjen’.
2. nl. (die kaptein van) die Franse skepie.
3. leerbewerkersgereedskap.
4. d.w.s. die robbe hou daar.
5. *van doen*, nodig.
6. *een gauw man cloeck genoech vallen om aff te maecken*, sterk genoeg is om 'n rats man dood te maak.
7. *tot behulp*, om ons mee te behelp.

redelijck cargasoentjen van do. vellen op voorraedt te hebben ende nae 't patria te mogen senden tot preuve, alsoo ons inbeelden om haer deughts wille[1.] veel gelts sullen waerdigh sijn.

[+] Als geseijt hadden sijlieden op Ilha Elisabeth offte Dassen-Eijlant cnde noch een ander cleijn eijlandeken in 't incomen van de baij, soo machtige meenichte van [+87v] robben gevonden, dat ongelooffelijck scheen, ende soo derselver vellen (gelijck aen haer deught, als geseijt, wel vertrouwen) een rijxdaelder off 3 gulden[(f)] ijder waerdigh sijn, isser apparentie om schoone proffijten te bevaren[2.], behalven den traen die der mettertijt mede van te comen staet, alsmede van den handel welcke d' opperhooffden des gemelten jachts vermeenen daer beneffens dien bij tijt ende wijle oock vallen sal, hebbende nu niet veel volckx vernomen ende maer 2 schaepen ende een hertjen 2 à 3 gehandelt, nevens weijnigh struijsveren; maer hadden do. inwoonders met gebroocken Francen ende Engelse woorden[3.] te verstaen gegeven dat eenige dagen te landewaert in mosten gaen om haer mackers advertentie te doen van 't schip, die dan affcomen souden om met haer te handelen, waervan oock te beduijden wisten veele met haer vee, vrouw ende kinderen na de Caep vertrocken waren op tijdinge vandaer gehadt datter volck was comen woonen welck veel coper hadden, daer se machtigh graegh nae sijn, insonderheijt nae platen, maer 't draet achten nergens nae soo veele[4.]; des in toecomende meest van vasen[5.] off platen geel coper sullen dienen geprovideert.

In do. Baije de Saldanha, welcke N.N.West 16 mijlen van hier ende omtrent 5 mijlen landewaert in, diep, ende voor alle winden fraij besloten leijt, hadden[6.] geen goet versch water ende 't lant seer dor ende schrael bevonden, bij dese Caep wegen[7.] de bequaemheijt der landerijen[8.] voor aen[9.] in geen comparatie comende, edoch hoe 't diep te landewaert in gelegen was, hadden noch niet ondernomen te[+] ontdecken. De Baije van St. Helena omtrent....[10.] om de....[10.] lager aff leggende, [+88] hadden oock besocht met groot prijckel, vermits de meenichte clippen, rudsen[11.] ende reven[12.] langhs de cust van de Baije de Saldanha tot daer gelegen, ende bevonden deselve geen formele baije maer slechts een inham te wesen, voor verscheijde ende insonderheijt de Noorweste winden geheel open, vol rudsen ende vuijle clippen[13.], mitsgaders door de harde aenbrandingh met stil weder bijnae onmogelijck om met

(g)

(h)

1. *om haer deughts wille*, om hulle deugdelikheid, omdat hulle van so 'n goeie kwaliteit is.
2. bereik, behaal. In hierdie betekenis nie in WNT nie.
3. Die Saldanhabaaise Hottentotte sou dus 'n paar Franse en Engelse woorde van verbyvarende matrose geleer het.
4. *achten nergens nae soo veele*, gee hulle lank nie soveel voor om nie.
5. Van Riebeeck onderskei hier: 1. *platen*, d.i. plaatkoper; 2. *draet*, d.i. draadkoper en 3. *vasen*, d.i. *vaaskoper*, 'eenige keeren omgebogen en plat toegeslagen als vaaskoper of vouw-messing' (WNT XVIII, 100). Hierdie vindplaas nie in WNT nie.
6. d.w.s. die opperhoofde van die jag.
7. wat betref.
8. *bequaemheijt der landerijen*, geskiktheid van die grond (vir bebouing).
9. *voor aen*, naby die kus?
10. Oningevul. In NZAT uitgelaat.
10. Oningevul. In NZAT uitgelaat.
11. rotse; die vorm *ruts* kom in die seemanstaal meermale voor.
12. riwwe. Die gebruiklike Ndl. meervoud van *rif* in hierdie betekenis is *riffen*; vgl. *speten* naas *spitten*.
13. *vuijle clippen*, rotse wat die water 'vuil' maak.

(i)

(j)

(k)

(l)

(m)

(n)

(o)

(p)

(q)

schuijten off boots te landen, waeromme die baije meer te besoecken sullen staecken, ende maer ons werck voor eerst maecken om voors. jacht metten eersten[1.] weder na de Baije van Saldanha te senden, tot opgaderinge van quantité robbevellen tot cargasoen[2.] voor 't patria, waertoe ende andere saecken meer tot Comps. proffijt streckende, den Almogende sijnen zegen gelieve te verleenen. Amen.

Wat wijders by d' opperhooffden des gemelten jachts op de reijse verright ende ervaren sij, is uijt derselver gehouden dagelijxe aenteijckeninge 'tsedert hun vertreck largo nae te lesen, ten welcken eijnde deselve haer hebben affgevordert, ende hieronder tot nader speculatie g'insereert, luijdende van woorde tot woorde als volcht.

(*Kyk Bylaes* I *en* II)

Vooraengetoge opperhooffden des gemelten jaghts hadden ons oock mede gebracht[+] 5 dode ende 5 levendige dassen, van smaecke soo schoon ende delicaet als de beste capoen in 't vaderlant can wesen, geen haes off conijn eenighsints daerbij in comparatie comende; hadden oock geruijlt 3 à 4 zeekoe-tanden ende omtrent een hantjen vol struijsveren, voor wat taback. [+]103

Heden quamen weder eenige Saldanhars in 't fort, tijdinge brengende dat veele van haer volck met vrou, kinderen ende al hun vee dightebij waren, versoeckende voor hunne brengende tijdinge een tabackjen, daer hun mede beschoncken ende vrundelijck tracteerden om te meer aen te locken. Soo toonden haer oock partije plaetjens coper ende taback, daer seer graegh nae scheenen, hun niet genoech cunnende verwonderen over de groote quantité, hoope gevende[3.] binnen 2 à 3 dagen soo meenichte van koebeesten, schapen, etc., hier omtrent soude vernemen, dat noch wel coper ende taback (om deselve van hun te handelen) souden te cort comen.

15 *do.*, wint ende weder ut supra. Hebben heden 1895 gedrooghde robbevellen uijt 't jacht aen lant gecregen, die desen dagh noch altemalen op de solderingh van ons woonhuijs (omme verrottingh voor te comen) lieten bergen.

Savonts comen noch 4 andere Saldaniërs in 't fort, ons preadverterende van de comste der meenichte volckeren met al hun vee ten fine voorsz.[4.], biddende om een weijnigh taback voor de brengende tijdinge, dat hun geerne gaven tot meerder aenlockinge.

16 *do.*, wint Z.Oostelijck ende warme sonneschijn wesende, hebben op dato wederom 821 do. vellen[5.] uijt[6.] jachtjen voorsz. aen lant gecregen, die mede op de[+] solderingh bij d' anderen lieten bergen. Ende blijven de tuijniers ondertusschen vast besigh om wat wortelen in aerde, met mest toegemaeckt, te saijen, waervan 't goet succes metter tijt hoopen te ervaren. [+]103v

1. *metten eersten*, met die eerste geleentheid.
2. lading.
3. <sij> hoope gevende <dat wij>.
4. *ten fine voorsz.*, met die bogenoemde doel, d.w.s. om te verhandel.
5. d.w.s. ‘gedrooghde’.
6. *uijt 't.*

Savonts begond vry hard uijt de Z.Oostelijckerhant te waijen, geduijrende tot den *Sondagh*, 17 *do.* smorgens, doen 't weder warme sonneschijn wierde, ende de wint uijtten N.Westelijckerhant cregen; mitsgaders 5 à 6 van de voorhaelde Saldaniërs vertrocken met een tabackje tot een foij op hun gewoonlijck troggelachtigh[1.] versoeck, belovende niet weder herwaerts te keeren dan met al hun macht ende vee, daer haer minnelijck toe versochten; ende dewijl sulckx al verscheyden malen geseght hebben, schijnt vrij wat ongeloofflijck te wesen ende de saecke niet wel vast te staen. Edoch willen d' Almogende ondertusschen bidden hun herten tot ons genegen sal maecken, ende 't goet succes ons in corten te laten toecomen, alsoo 'tselve voor de dagelijxe invallende siecken (omme tot reconvalisatie[2.] ende verquickinge[3.] te comen) onder 't volck ten hooghsten van noden is.

18 *do.*, smorgens dijsigh weder met N.Westelijcke wint als voren, edoch op den dach claer met warme sonneschijn.

19 *do.*, weer ende wint als voren. Sont de schipper van 't jacht sijn volck na de soutpannen om sout, daer seer sober van versien was, comende savonts elck met een goede draght uijttermaten schoon wit sout t'huijs, nevens raport dat noch goede[+] quantiteijt te becomen was; alsoock dat daerontrent vernomen hadden ongeveer [+]104
40 à 50 Saldaniërs met wel een duijsent soo koebeesten als schapen, die morgen wilde bij 't fort brengen om coper voor te handelen, hebbende d' onse seer minnelijck bejegent ende met deselve in alle vruntschap een tabackjen gedroncken[4.], etc.

20 *do.*, wederom schoon weder sijnde met Z.Oostelijcke wint, hebben ons volck met haer 29en[5.], daer onder 6 musquettiers, oock om sout uijtgestuijrt, onder opsighte van de boeckhouders Van den Helm ende Verburgh, die savonts met treffelijcke drachten wederom quamen, ende rapporteerden noch heel veel in de pannen bleeff, mitsgaders gelegentheijt was, alser volck toe gebruijckt cost worden, om jaerlijckx veele schepen mede aff[6.] te laden. Hebbende oock Saldaniërs met coebeesten op comende wege herwaerts vernomen, waervan eenige heden met 4 schoone coebeesten bij ons waren geweest, edoch soo duijr, dat niet hebben cunnen handelen, maer eenlijck wat goet tractement aengedaen, tot meerder aenlockinge.

Savonts begond vrij hardt uijtten Z.Oosten te waijen, nemende tegen den nacht soo affgrijsselijck toe, dat meenden onse wooninge ende al wat hoogh boven aerde stont omvert soude waijen, geduijrende[7.] tot den

21 *do.*, doen de harde wint wat, doch weijnigh, affnam. Ende sonden heden partije van ons volck om wat coemest te halen, omtrent 1½ mijl van 't fort in abondantie[+] leggende, die tegen den middagh yder met een goede draght, nevens een [+]104v
Saldanies Capteijn[(r)], wederom quamen, rapporterende dat meenichte koebeesten ende

1. bedelagtig; vgl. Afr. *aftroggel*.
2. herstel.
3. versterking.
4. *Tabak drink* was vroeër baie gewoon in die meeste tale: die rook word *ingesluk*.
5. *met haer* 29*en*, 29 stuks altesaam.
6. vol; vgl. o.d. 8/10/1652.
7. durende.

schapen, etc., ontrent de Versse-Revier hadden vernomen, ende van de Saldaniërs minnelijck in hun hutten onthaelt ende met koemelck wel getracteert waren. Hebbende desen Saldanjes Capteijn (daeghs te vooren in 't fort geweest) met een van ons volck vooraff gesonden een delicaet schaep tot vereeringh aen 't Opperhooft, voordat[1.] hem gister middagh met een tabackje ende wat andere spijse nobel getracteert hadden, gelijck desen middagh, nevens desselfs huijsvrou ende den Ottento Herrij (die wat gebroocken Engels spreeckt) mede deden[2.], ende do. vrou met wat coralen om den hals ende coperdraet tot armringen, nevens een tabackje in recompens[3.] van 't schaep beschoncken[4.], op hoope hem door onse cordiale ende goede tractementen te beter tot ons genegen ende gewent maecken soude. Deselve brachten oock haer eijgen spijse, namentlijck melck in groote ledere sacken mede, die met een quastjen off cleijne swabbertjen, bijnae een spetie[5.] als van henp[6.] gemaeckt wesende, opslobberden, seer speculatijff ende vremt om aen te sien.

22 *do.*, heet sonneschijn stil weder. Quamen eenige Saldaniërs met 3 schapen voor 't fort, daerder 2 aff handelden, elck voor schaers soo veel dun coperdraet als 't schaep langh was, wegende omtrent ½ lb., ende ⅛ lb. taback toegift, samen monterende voor ijder schaep 6 stuijvers; 't derde, een weijnigh groter wesende, wilden eens soo veel voor hebben, daeromme niet costen in de prijs overeencomen om hun[+] in geen quade gewoonte te brengen.

Ondertusschen sijn d' adsistenten Van den Helm ende Verburgh, nevens noch 4 à 6 personen, met ons consent gegaen na den Saldanhasen Capteijn (op gister hier geweest) haer medegevende een goede houte doos vol gecorven taback ende wat pijpen om deselve te tracteren, nevens een stuck dick coperdraet, quansuijs in plaets van een rottangh, elck in de hant, om haer graegheijt nae 'tselve te vernemen[7.], sonder nochtans eenige mine[8.] van ruijlinge van beesten te thoonen; dewelcke omtrent 1½ mijl van hier, daer 't mostertsaet staet, bij haer comende, van den voorsz. oversten ofte Capteijn seer fatsoenlijck wierde willecom geheeten, ende allomme geleijt om den rijckdom sijner huijsen, 15 in 't getal wesende, nevens desselffs beesten ende schapen (wel 15 à 1600 bij den anderen[9.] hebbende) te thoonen; na 't welcke hun in sijn huijs van matten (seer fraij ende redelijck groot gemaeckt) liet comen nedersitten ende, eenige vrouwen laten melcken hebbende, met melck minnelijck ende vrundelijck onthaelden, spenderende d' onsen wederom rijckelijck taback, haer ten dien eijnde (als geseijt) met schone pijpen, gekorven medegegeven. D' onsen hadden oock een tinne commeken met[10.] genomen om melck uijt te drincken, daer den Capiteijn ofte oversten ende sijn vrouwen mede[11.] uijt begeerde, [+]105

1. as vergoeding daarvoor dat.
2. d.w.s. Van Riebeeck het die kaptein, dié se vrou en Herry ook getrakteer.
3. *in recompens*, ter vergoeding.
4. begiftig.
5. soort.
6. hennep.
7. *om haer graegheijt nae 'tselve te vernemen*, om te toets hoe begerig hulle daarna was.
8. uitdrukking, gebaar, teken.
9. *bij den anderen*, bymekaar, tesaam.
10. In die ouere taal is *met* dikwels as bywoord gebruik.
11. ook.

+ ende toegelaten wierden, te drincken, dat voor een groote eere van d' onsen aennamen, wesende seer graegh[1.] na de stucken coperdraet in plaetse van een +105v rottangh, als voors., in de hant hebbende, voor welcke een[2.] omtrent 5/4 lb. wegende een seer schoon vet calff, ende voor 3 do. stuckx een coebeest, presenteerden. Edoch gelieten d' onse haer off[3.] sulckx niet te verruijlen was, maer bij 't fort comende[4.], genoech vinden souden bij 't Hollants opperhooft, die genegen was met hun in alle minne ende vruntschap te handelen; waerop den oversten belooffden morgen den Hollandtsen Capteijn in 't fort met beesten te comen besoecken.

Desen oversten der Saldanhars werd van sijn volck dapper ontsien, ende veel werck aff gemaeckt[5.], wetende oock seer wel sijn reputatie te houden. Waren omtrent, met vrou ende kinderen samen, sterck 250 sielen, suijgende de kinderen aen d' euijren van de schapen daer se de moeders van achter tusschen de schapen haer benen aenleijden, seer soet ende speculatijff om aensien; hebbende hare hutten ofte huijsen fraij in een ronde cringh[6.] besloten, daer <sij> de beesten tusschen beijden hielden, ende d'onsen te verstaen gaven, op die plaetsen soo lange souden blijven tot hun beesten 't gras daer opgegeten hadden, als wanneer met deselve ende hare huijsen bij 't fort soude comen, om haer beesten daer[7.] soo lange te weijen alsser oock gras stonde, wijsende d' onse meenichte vuijren in 't lant, ende te verstaen gevende daer oock veel volckx met groote meenichte beesten herwaerts op comende wegh waren, die oock genegen soude sijn met ons te handelen.

Savonts sagen uijt fort aen d' oversijde van de baij veele vuijren over ende in 't+ geberghte branden, dat ons den Hottento Herrij te kennen gaff altemalen +106 Saldaniërs waren, met soo overvloedigh veel vee, dat wij wel haest coper sullen te cort comen, 't welck Godt geve. Amen.

Op dato hebben sooveele van den schipper van 't jacht vercregen op onse meenighmael gedaene ernstige ende iterative[8.] vermaningen ende vandage nochmael gegeven expresse last, vermits 't bequame weder, dat denselven 't incomen deser baije heeft affgediept, ende bevonden t' eenemael sonder prijckel te wesen, als bij d' affteijckeninge(s) nader te sien sij, verclarende in 't comen[9.] deser baije onmogelijck te sijn eenige schepen te verseijlen[10.], als[11.] door moetwillige sloffigheijt ende loshooffdigheijt sommiger schippers ende stuijrlieden; welcke vorder oordeel aen de zee-verstandige laten.

23 *do.*, stil weder met fraije, liefflijcke regen. Heden quamen wederom partije Saldaniërs met een schaep voor 't fort, dat voor 1 plaetjen coper ende omtrent ¼ lb. taback toegift ruijlden; item een schoone stier voor de waerde van omtrent 2½ gulden aen plat coper, do.[12.] draet ende taback, van den Saldanhasen Capteijn nae sijne

1. begerig.
2. *voor welcke een*, vir een waarvan.
3. *gelieten d' onse haer off*, ons mense het gemaak asof.
4. nl. die Hottentotte.
5. *veel werck aff gemaeckt*, baie moeite voor gedoen; met groot respek behandel.
6. Dus: in 'n laer.
7. nl. by die fort.
8. herhaalde. Vgl. o.d. 15/10/1652.
9. i.p.v. *incomen*.
10. te laat strand.
11. behalwe.
12. d.w.s. *koper*, nie *plat* nie.

gedane belofften daermede hier gecomen wesende, die, neffens desselffs vrou ende 6 à 7 van sijn principalen, vrij wat tractement ende vruntschap bewesen, om te meer tot ons genegen te maecken ende met al sijn vee bij 't fort te locken, vertreckende tegens den avont met goet contentement weder wegh; comende ondertusschen 't jachts volck met sout uijt de soutpan, rapporteerende seer veel aengegroeijt[1.] was.

Sondagh, 24 *do.*, warm sonneschijn met N.Westelijcke wint.

Snamiddaghs gingen de boeckhouders Van den Helm ende Verburgh, nevens[+] noch 15 à 16 personen redelijck wel g'armeert, met onse kennisse[2.] wederom na [+]106v den Saldaniërs Capteijn, haer medegevende wat gecorven taback ende pijpen, om denselven ende sijne principalen wat tractament ende carressen[3.] aen te doen, op hoope hunlieden met al de beesten nae 't fort te troonen, mitsgaders als dan te beter occasie van handelinge te becomen, alsoo ons tot dato noch maer 11 à 12 stux, soo koebeesten als schapen, toegebracht sijn, ende wel nodigh ware wat meerder voor de siecken versien mochte worden van de beesten bij hun in overvloet wesende. Bij haer comende, wierden van den Capiteijn offte oppersten in sijn hutte als te voren seer minnelijck onthaelt ende welcom geheeten, mitsgaders met melck (dat sij *bie* noemen) gepresenteert te tracteren, welck d' onse, vermits hare potten seer vuijl ende onbequaem uijt te drincken waren, met goet fatsoen ende beleefftheijt (soo veel doenlijck was) excuseerden, beschenckende hem, nevens eenige van sijn principaelste edeluyden, in erkentenisse van hare cortosije[4.] ende oock om haer, als geseijt, te meer met hun vee bij 't fort te locken, met wat pijpen ende taback. Edoch in discours bemerckten uijt teijckenen ende gebroocke Engelse woorden dat niet genegen waren bij 't fort te comen, maer nae 't groot bosschagie, omtrent 7 mijlen van hier leggende ende bij gemelte boeckhouders eerst gevonden ende ondeckt[5.] sijnde, te vertrecken. Ondertusschen toonden d' onse hem mede eenige stijlen[6.] coper, quansuijs tot rottangh in de hant hebbende, daer gansch geen graegheijt meer[+] nae thoonden, maer hun daervan soo coel hielden als off noijt eenigh coper meer gesien hadden, oock gansch ongenegen om te handelen; [+]107 dat ons op 't hooghste doet verwonderen, niet wetende wat van de saecke sullen dencken, alsoo noch op gisteren middagh selffs[7.] belooft had, naedat nevens den Hottento Herrij (die wij in de te drijven handelinge als tolck gebruijcken) wel onthaelt was, in corte daegen met al hun vee bij 't fort soude comen ende handelen; waerom halff beducht sijn voornoemden Herrij (dewijl de Saldanhars jegenwoordigh seer toegedaen[8.] ende tevoren altijt vijanden plachten te sijn) in plaetse van wel met ons te handelen[9.], quaet stoockt, daer met alle naerstigheijt ende vlijt metter tijt noch wel hopen

1. vermeerder, d.w.s. deur verdamping van die water.
2. medewete, verlof.
3. vriendelikhede, tekens van vriendskap.
4. courtoisie, beleefdheid.
5. Sic.
6. roedes, stukke dik koperdraad.
7. (die Hottentotkaptein) self.
8. geneë.
9. *wel met ons te handelen*, ons goed te behandel, ons belange te behartig.

achter te comen; als wanneer sulckx waer sijnde, niet vremt[1.] ware hij met vrou ende kinderen nevens alle de Waterlieden door een soet lijntjen op 't Robben-Eijlant gebracht ende gelaten wierden, omme met d' inwoonders van Saldanha (goet slagh van volck schijnende) te geruster te mogen handelen ende te beter tot ons contentement te comen. Van alle 'twelcke den tijt ons nader leeringe geven sal.

Tegen den avont begond vrij hard te waijen uijtten Z.Oosten, maer duijrden niet langh, sijnde den wint

[+] 25 *do.* N.West met redelijcke coelte ende droogh weer, mitsgaders 't jachtsvolck na 't bos gegaen om kneppels ende boomen tot de robbenvanghst, daertoe ten [+]107v eersten wederom soude na de Baij van Saldanha vertrecken. Tegen den avont met hun hout wederom comende, wisten te seggen de Saldaniërs al besigh waren met opbreecken, om na de groote bosschagie achter den Taeffelbergh te vertrecken.

26 *do.*, wint aen dese sijde van de baij N.W. ende aen d' oversijde Z.Oost, vrij hard doorcoelende met fraij, claer sonneschijn-weder. Quamen wederom eenige Saldaniërs met een out ende <een> jongh schaep, dat hun affhandelden voor een eijnt coperdraet soo langh als 't schaep was, ende wat taback voor 't lammeken. Ende soo wij in de handelinge waren, sagen ende spraecken sij Herrij aen, die, soo wij bemerckten, haer onderwees[2.] meer coper te vorderen, maeckende dat wij qualijck met de Saldaniërs costen te recht comen, onaengesien[3.] al vrij veel voor do. schaep presenteerden, die men voor desen, sonder hem, plachte voor taback alleen soo langh als 't schaep was, te ruijlen, 't coper eenlijck maer voor koebeesten te geven: volgens getuijgenisse van den stuijrman van 't jacht ende den corporael van de soldaten, voor dato hier meer geweest ende met de Saldanhars gehandelt, daer desen Herrij noijt bij gesien ende sonder hem seer facil ende minnelijck met deselve te recht gecomen waren, soodat uijt alle de actien van Herrij bemercken denselven ons grooten hinder in plaetse van dienst doet, voor de tractementen hem den tijt[+] onses aenwesens tot nu gedaen. Waeromme sijn schelmerije ende valsheijt soo naeckt merckende, hem ons misnoegen te verstaen gaven, ende dat hij [+]108 genoechsaem oorsaeck was wij tot geen degelijcke handelinge costen comen, ende denselven sigh anders moste aenstellen, soo wij hem genegen soude blijven, etc., beproevende[4.] hem wijders off wel met ons volck soude willen na de Saldaniërs gaen, daer qualijck, soo wij meenden uijt vrese van deselve, aendorst[5.], ende echter niet dervende weijgeren, noch mede gingh tot de plaetse daer de Saldaniërs (die met al hun hutten ende vee nae 't groot bosschagie vertrocken vonden) gelegen hadden, edoch geloven vastelijck gemelten Herrij van hun vertreck wel geweten heeft, alsoo nu met een goede couragie ende vrijmoedigheijt mede gaende ende 1 dagh à 2 geleden hem tot 'tselve versochten, sulckx echter niet dorste bestaen. Intrim sagen d' onse eenige vuijren branden in 't hangen van 't geberghte, dat dachten menschen mosten wesen,

1. vreemd, onbegryplik; *niet vremt* dus: begryplik, verstandig.
2. geleer, voorgesê het.
3. hoewel.
4. op die proef stellende.
5. aangedurf het.

waeromme 't lant wat verder opgegaen, geen menschen (vermits al te verde tegens 't geberghte was) vernamen, als wanneer gemelten Herrij niet dorste (uijt vrese van de Saldaniërs dootgeslagen te worden) met haer gaen, maer wederkerende ende d' onse aen de Soute-Revier inwachteden, soodat uijt al desselffs doen bemercken de Saldaniërs veel meer coper (als selffs[1.] wel soude begeren) voor haer vee soeckt aen te jagen[2.], om in haer gunst te blijven, dat ons grootelijcks beleth[3.] in 't handelen maeckt, ende off geen meerder quaet stoockt, is niet al buijten beduchtinge[4.].

Op dato hebben geresolveert 't jacht de *Goede Hoope* wederom een tocht na de[+] Baij van Saldanha te laten doen, omme tegen d' aencomste der retourvloote wat [+108v] meer robbenvellen in voorraet te gaderen, tot retour voor 't patria, als breder bij resolutie heden daer over genomen[(t)].

27 *do.*, wint N.W. Hebben d' opperhooffden van gemelten jacht, conform[5.] op gister genomen resolutie, sijn despesche gegeven, omme metten eersten goeden wint ten eijnde voorsz. onder zeijl te gaen.

Heden quamen eenige nieuwe Saldanhars met 27 schapen, daer wij 19 stux van handelden voor coperdraet ende taback, door den anderen[6.] 't stuck comende te costen tusschen de 6 ende 7 stuijvers; welcken handel heel griff gingh, soo langh alsser Herrij van affbleeff, maer soo haest hij daer bijquam, nam de handelinge een stut[7.], sulckx dat t' eenemael bemercken denselven ons principalijck in den wegh is, ende daeromme metter tijt gedacht sal dienen ander middel met hem aen te wenden.

28 *do.*, wint als vooren ende regen. Quamen weder eenige Saldanhars met schapen, daeronder de oude[8.], die dese door Herrij's instigatie[9.] soo veel instoockten dat wij vandage tot geen bequame handelinge costen comen; echter, siende wij ons mede wat achterlijck[10.] hielden, ruijlden noch 9 stucx schapen, soo goetcoop als gister, willende al plat coper hebben, dat wij te verstaen gaven voor coebeesten, ende 't draet voor schapen, handelen wilde, etc.

29 *do.*, weer ende wint als vooren N.Westelijck, waerdoor 't jacht noch belet[+] bleeff onder zeijl te gaen. Tusschen wijlen compt den ouden Saldanhasen Capteijn [+109] bij ons, belovende morgen beesten te brengen, maer off sijn woort houden sall, leert den tijt; echter deden hem goet tractement om te meer aen te locken, ende ruijlden 4 schapen, cleijn ende groot, van sijn volck voor omtrent ½ lb. coperdraet ende 1 lb. taback; schijnen niet gaerne van haer beesten te willen scheijden.

30 *do.*, warm weer ende wint als voren, sulcx dat het jacht noch niet coste van dese rheede scheijden; ende comen eenige Saldanhars (omtrent 3 mijlen van hier aen d' oversijde van de baije leggende) met een moij tropjen schapen, daerder 17

1. hulle self.
2. *aen te jagen*, in die hande te speel, te laat verkry.
3. hindernis.
4. *is niet al buijten beduchtinge*, bestaan wel rede om te vrees.
5. in ooreenstemming met.
6. *door den anderen*, deur die bank, gemiddeld.
7. stuiting, belemmering, einde.
8. nl. ‘den ouden Saldanhasen Capteijn’, van wie onder die 29ste sprake is.
9. K: *instrucktie*.
10. terug, asof onwillig.

stux, jongh ende out, aff ruijlden, voor ongeveer 7 lb. coperdraet ende 6 lb. taback ende eenige pijpen, samen ter monture van[1.] omtrent 6 guldens, sijnde ijder schaep door den anderen 7 stuijvers; ende belooffden morgen oock coebeesten te brengen, daer hun te verstaen gaven plat coper voor geven soude, na 't welcke seer graegh sijn ende al hun roepen is[2.], hebbende genoegh te doen gehadt haer te gewennen om de schapen voor draet te handelen, willende al plaetjens hebben, die wij voor de coebeesten achterhouden. Ende gelijck sijlieden met haer coebeesten wat costelijck schijnen, soo doen wij oock met het plaetcoper[3.], bij haer (soo bemercken cunnen) in meerdere estime[4.] wesende; ende bijaldien[5.] wij plaetjens oock voor schapen[+] gaven, cunnen wel sien, dat ons niet een koebeest, maer anders niet als schapen toebrengen souden, des haer wel platen thoonen, maer oock te verstaen [+]109v geven dat daer koebeesten voor begeeren.

Eindnoten:

(a) In April 1655, toe Jan Wintervogel van 'n tog na die binneland teruggekeer het, het hy kom vertel dat hy ook ‘Souquaas, Visman genaempt’ teengekom het. Die ‘Souquaas’ (of Sonquas) van Wintervogel was klaarblyklik Boesmans (sien 3 April 1655), maar die ‘Vismans’ van wie Herry hier op 13 November praat, was vermoedelik nie Boesmans nie, want hy vertel dat hulle beeste aangehou het, wat met die Boesmans natuurlik nie die geval was nie. Dit kan egter ook wees dat Herry se mededelings hier nie so suiwer weergegee is nie, want Van Riebeeck en sy mense sal seker soms maar swaargekry het om die mengsel van gebare, klikklanke en gebroke Engelse woorde te verstaan.

(b) ‘Baija do Sambras’, d.i. die baai van die heilige Blasius, 'n naam wat tydens die besoek van Vasco da Gama in 1497 aan hierdie baai gegee is. Die Nederlandse seevaarder, Paulus van Caerden, het dit in 1601 verdoop tot Mosselbaai. Die bekende kaap by Mosselbaai, Kaap St. Blaize, herinner nog aan die ou Portugese naam. Godée Molsbergen: *Reizen in Zuid-Afrika*, I (*Tochten naar het Noorden*), 1652-1686, p. 5, en noot i alhier; Welch: *Europe's Discovery of South Africa*, p. 207 en noot 448 op p. 341; en Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, I, pp. 56 en 343.

(c) Batavia, die welbekende Nederlandse hoofkwartier in die Ooste, waar daar ook duisende Chinese gewoon het; Tajouan, d.i. die eiland Formosa; Toncquin, die koninkryk van Tonkin ten suide van China; en Quinam, d.i. Cochinchina.

(d) Sijmon Turver, skipper van die *Goede Hoop*, was in Mei 1651 by St. Helena saam met die vloot van Cornelis van der Lijn (Goewerneur-Generaal van Nederlands-Indië, 1645-1650), wat toe om verversings daar aangedoen het. Die betrokke ‘Frans scheepjen’ het ook juis in dié tyd daar aangekom. Vgl. daaglikse aantekeninge van Turver (4 November 1652), wat hierna onder datum 14 November 1652 in die *Dagverhaal* voorkom.

(e) Die Franse - net soos Van Riebeeck self ook - het oor die moontlikhede van robbevelle as handelsartikels gunstig geoordeel; en 'n jaar later was hulle dan ook weer in Saldanhabaai om nogeens robbe te slaan. Vgl. 11 en 27 Oktober 1653.

(f) 'n Riksdaalder = 50 stuiwers, d.i. in Engelse geld 50 pennies of 4/2; 'n gulden = 20 stuiwers of 1/8. Ooreenkomstig voorskrifte vanuit die moederland in 1770, is die waarde van die riksdaalder aan die Kaap tot 48 stuiwers (4/-) verminder. Sien Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, III, p. 100; en Thom: *Die Geskiedenis van die Skaapboerdery in S.A.*, p. 386. 'n Kort en saaklike beskrywing van die muntwese in Nederlands-Oos-Indië, wat vir 'n begrip van die muntwese aan die Kaap in die Hollandse tyd noodsaaklik is, is te vinde in De Graaff en Stibbe: *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië*, II, pp. 793-811.

(g) Elizabeth-Eiland. Vgl. joernaal in verband met Joris van Spilbergen se reis: ‘midtsgaders een Eijlant genaemt van onse Admirael *Lisla d'Elizabeth*’. Godée Molsbergen: *Reizen in Zuid-Afrika*,

1. *ter monture van*, ten bedrae van; vgl. *monteren* hoërop.
2. *al hun roepen is*, waar hulle voortdurend om roep, na vra.
3. *plat coper* en *plaetcoper* wissel, ook in dieselfde teks.
4. *meerdere estime*, groter waardering.
5. indien.

I (*Tochten naar het Noorden*), 1652-1686, p. 8. Van Spilbergen se naam vir hierdie eiland het egter weldra in onbruik geraak, terwyl die naam *Dasseneiland* allerweë aanvaar is. Vir 'n reproduksie van 'n kaart van Dasseneiland uit Van Riebeeck se tyd, sien kaart no. 27, K.A. Joris van Spilbergen het ook aan Tafelbaai (wat vroeër bekend gestaan het as *Saldanhabaai*) sy naam gegee. Vgl. Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, I, p. 344.

(h) Die afstand is in werklikheid egter aansienlik langer. '8 mijlen', d.i. Hollandse (of Duitse) myle, sou gelykstaan aan 32 Engelse myl, maar die werklike afstand van Kaapstad na Dasseneiland is 40 myl.

(i) Jutteneiland.

(j) Vandag Elandpunt.

(k) Meeuweneiland en Schapeneiland.

(l) Madegasen- (vandag Malagas-)eiland, of miskien Marcus-eiland.

(m) In die Kaapse Argief is daar reproduksies (kaarte nos. 3 en 9) van twee oorsigtelike kaarte uit die vroeë Kompanjiestyd aan die Kaap, waarvan die origineles in die Rijksarchief, Den Haag, bewaar word en wat die genoemde besonderhede in verband met Saldanhabaai duidelik aantoon.

(n) Hierdie dagboek van Fredrick Verburgh dek in hoofsaak dieselfde veld as dié van skipper Turver (wat net voorafgaan), maar die ondervindinge van die twee was tog nie altyd dieselfde nie en dus vul hulle mekaar mooi aan.

(o) Verburgh vergis hom hier: "t houtbaeijtjen' (Houtbaai) - wat nou vir die eerste keer met hierdie naam aangedui word - lê nie 'beoosten' die Kaap nie, maar suid van die Kaap. In Turver en Verburgh se instruksie staan immers ook dat dit geleë is 'recht suijtwaerts achter den hoeck van den taeffelbergh'. Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 30. K.A. Die naam *Houtbaai* het spoedig die erkende naam van hierdie baaitjie geword. Vgl. bv. 31 Desember 1652.

(p) Of hierdie 'affteijckeninge' wel gemaak is, kan nie met sekerheid gesê word nie; dit kon in elk geval nie in die Kaapse Argief teruggevind word nie. Indien dit wel gemaak is, is dit vermoedelik - soos vrywel alle ou Kaapse kaarte in die vroeë Kompanjiestyd - na Patria, of Batavia, gestuur. In die Kaapse Argief is daar egter 'n reproduksie van 'n interessante ou kaart (kaart no. 1, wat egter ongetwyfeld van ietwat later datum as 1652 is) uit die Rijksarchief, Den Haag, waarop St. Helenabaai beskryf word as 'onbequaem en vol clippen sonder waeter of houdt'.

(q) 'n Sodanige 'affteijckeninge' kon ook nie in die Kaapse Argief gevind word nie.

(r) Miskien reeds die bekende Kaapman- (Saldaniër-) kaptein Gogosoa, van wie ons later meer sal hoor.

(s) In die Kaapse Argief is daar reproduksies van 'n paar ou kaarte uit die Rijksarchief, Den Haag, waarop dieptes van Tafelbaai aangegee word, maar hulle is almal kort ná 1652 gemaak. Vgl. nos. 2, 3, 5, 12, 14 en 15, K.A. Dit kan wees dat vir een of meer hiervan gebruik gemaak is van die 'affteijckeninge', waarvan onder hierdie datum in die *Dagverhaal* sprake is, maar dit is nie moontlik om sodanige verband aan te toon nie.

(t) Sien C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 28-29. K.A. Die *Goede Hoop* sou met 25 man beman word: 16 man sou aan land robbe slaan, terwyl 9 vir noodsaaklike werk aan boord gebruik sou word. Vgl. ook 'Nader Instructie voor de Opperhooffden van 't jacht de *Goede Hoope* andermael van hier vertreckende na de Baija de Saldanha', C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 35-40. K.A.

December anno 1652

Sondagh, *adij*, *primo do.*, weer ende wint ut supra, mitsgaders 't jacht daerdoor noch al g'obsteert[6.] blijvende te vertrecken na de Baije van Saldanha tot opgaderinge van wat meerder quantité robben-vellen voor 't patria, ende speck om traen te branden. Quamen voormiddaghs weder eenige nieuwe Saldanhars met 7 à 8 stux soo jonge als oude koebeesten, daerder 4, namentlijck 1 oude ende 3 fraije, jonghe kalvers, aff ruijlden voor 1½ lb. draet ende 6 lb. plaet-coper, met 2 lb. taback ende pijpen, samen bedragende ongeveer 4½ gulden, mitsgaders 6 stux jonge ende oude schapen voor 2 lb. dun coperdraet ende 2 lb. taback ende pijpen, monterende ijder schaep qualijck[7.] 6 stuijvers. Handelden oock 2 oliphantstanden voor ¼ lb. taback.

2 *do.*, Z.Westelijcke wint ende fraij weder, waermede 't jacht onder zeijl gingh ende de baij uijt geraeckten. Comende smiddaghs wederom partije Saldanhars, daeronder weder veele nieuwen, met 6 à 7 koebeesten ende een trop fraije schapen, daerder 28 stux van handelden, namentlijck 24 cloecke schapen voor coperdraet

6. *geobsteerd*, verhinder.
7. skaars.

ende taback, de waerde ijder van tusschen de 6 à 8 stuijvers, nevens 2 oude ende
2 jonge koebeesten voor omtrent de waerde van 3½ gulden aen plaetcoper, taback+
ende pijpen; sulckx dat nu eerst beginnen ter dege te handelen, maer hebben +110
groot spel[8.] met de coebeesten, willende niet gaerne daeraff scheijden, sodanigh
wij oock ons veijnsen van 't plaetcoper; souden nae alle apparentien anders niet
een koebeest cunnen crijgen.

Sagen savonts 't gansche lant vol vuijren branden, waeraen bemercken, ende
ons oock van den Ottento Herrij te verstaen gegeven wort, datter bij duijsende
menschen

8. las, moeilikheid; WNT XIV, 2862.

hier om ende bij sijn; des oock al te nauwer[1.] wacht laten houden, onaengesien d' inwoonders ons, ende wij haer, niet als alle minne ende vrundelijckheijt bethoonen. Ruijlden op dato oock 12 stux enden[2.], ende 42 stux andere fraije vogels voor omtrent 1 lb. taback in alles, die niet cunnende opgebracht[3.] noch tam gemaeckt worden, voor 't volck lieten schaffen ende van seer goeden smaecke waren.

3 *do.*, goet warm weder met Z.Westewint. Hebben 8 koebeesten ende 12 stuckx schapen van de Saldanhars gehandelt voor ongeveer 30 lb., soo plat als draet-coper, ende 8 lb. taback toegift met wat pijpen, sijnde 't stuck van de schapen stijff 6½ stuijvers ende de koebeesten elck omtrent 6 schellingen[4.].

4 *do.*, weer ende wint ut supra. Begonnen smorgens al vroegh met de inwoonders te handelen, maer haer medegebrachte coebeesten: 1 pinck[5.] ende 1 kalff met 9 jongh ende oude schapen affgeruijlt hebbende, sijn weder haest vertrocken, wordende op den namiddagh vrij windrigh, cout weer uijtten Z.Westen, met wat regen tegen den nacht.

5 *do.*, cout windrigh weder uijtten Z.Westen. Hebben heden maer eene koe ende[+] 11 schapen geruijlt, comende de Saldanhars met haer wooningen langhs soo nader in groote meenichte bij ons, waeromme te meer soecken op hoede te wesen. Ende vermits haer[6.] veele van ons volck tegen onse iterative waerschouwingen ende beveelen niet ontsien snachts op hare schiltwachten te slapen, ende groote dieverijen niet alleen onder malcanderen maer oock selffs aen Comps. goederen ende wercktuijgh, mitsgaders in de thuijnen, aen de jonge ende in 't zaet staende vruchten te plegen, soo hebben, tot voorcominge van dien ende beter onderhoudinge van goede ordre, goetgevonden een geweldiger[7.] te stellen, omme bij voorval van saecken de justitie met eenen oock als scherprechter te mogen bedienen, om wat meerder vreese onder 't gemeene volck te brengen, waertoe den persoon Michiel Gleve van Straelsont (een bequaem man wesende[(a)]) sigh vrijwilligh heeft laten aennemen, onder een tractement van 15 gl. smaents, nevens d' emolumenten nae d' Indische costumen[8.] daertoe staende, als bij resolutie op dato daerover specialijck genomen[(b)]. [+]110v

6 *do.*, fraij weder ende Z.Westelijcke wint wesende, quamen al vrij vroegh een goede trop Saldanhars met 9 oude ende jonge koebeesten, welcke haer, beneffens noch 22 stx. schapen ende lammeren affhandelden voor coper ende taback, die doorgaens de coop moet maecken[9.], ende soo wij geen taback hadden, soude qualijck handel[10.] te doen wesen, alsoo dickmael om een vinger lenghte[11.] taback, ofte een pijp, de coop van een heel coebeest naeblijven[12.] soude. Daeromme oock jaerlix al met 1000 lb. dienen versien, welcke mede heel goet wesen moet, want alsser eenige

1. skerper.
2. K: *eenden*, blykbaar wilde-eende.
3. grootgemaak.
4. 1 skelling is 6 stuiwers.
5. jaaroud bees.
6. sig, hulle.
7. Geweldige Provoost, amptenaar belas met die bewaring van misdadigers en die uitvoering van vonnisse. Die vorm *geweldiger* is blykbaar onder invloed van Du. *Gewaltiger* ontstaan. Die Ndl. vorm was *geweldige*.
8. gewoontereg. K. het *postuur*.
9. (tabak wat) *de coop moet maecken*, die deurslag moet gee by die ruilhandel.
10. H: *handelen*.
11. K: *langhte*.
12. agterweë bly.

verrottinge aen is, cunnen[1.] 't datelijck proeven ende willen se dan niet aensien,[+] roepende[2.]: Stinckende taback. Onder dese verhaelde Saldanhars waren 2 nieuwe [+]111 Capitains, versoeckende ons huijs te mogen sien, dat haer toestonden, ende minnelijck met een dronck 3 à 4 ende een tabackjen, daer seer graegh nae sijn, tracteerden omme te meer tot ons genegen te maecken. Ondertusschen sagen tegen den rugh besijden den Taeffelbergh de weijen ende 't lant alomme soo vol schapen ende koebeesten als gras op 't velt, welcke voornoemde Capitains bedieden[3.] ende ons te verstaen gaven haer vee te wesen, daer se, neffens haer huijsen, mede meenden metter woon hier dight bij ons te comen, willende haer vrouwen morgen binnen brengen om oock onse huijsingen ende vrouwen te sien, dat wij seijden goet ende ons aengenaem te wesen, hoewel liever hadde, dat se metter woon ons soo nae niet quamen, alsoo ontallicke sterck van volck sijn, ende wij noch soo heel vast niet leggen[4.]. Echter willen hopen geen nooth sullen hebben, ende den Almogende ons bewaren sal, mitsgaders de gemelte Saldaniërs soodanig van herten als uijtterlijck seer minsaem verthoonende sijn, altoos[5.] dat, isser van ons maer een beest ontloopen[6.], halen 't ons datelijck voor 1 duijm lenghte taback wederom, maer daer se een plaetjen coper cuijpen[7.] cunnen, laten 't niet (soo ons vandage noch gebleecken is); alsmede als[8.] wij de beesten van haer al affgehandelt hebben ende deselve ons ontlopen, geven ons 't coper wederom tot sij 't beest selffs[9.] in onse weijde gebracht hebben, maer willen minnelijck, vrundelijck, resolut[10.], ende blijgelatigh[11.] bejegent sijn, dat licht ende sonder oncosten te doen valt.

[+] Verleden nacht is eenen Martinus de Hase van sijn schiltwacht affgegaen in de thuijn, onder 't fort even over de grachten[12.] leggende, daer over de 70 stux rapen [+]111v uijtgehaelt heeft, ende van de ronde[13.] op g'attrapeert[14.] ende in de hoofftwacht[15.] gebracht was. Mitsgaders desen morgen vroegh, soodrae de poort open gingh ende sijn rantsoen gedroncken had, wijders weghgelopen, apparent uijt vreese van verdiende straffe, die nu swaerder als voor desen beducht sijn[16.] te sullen genieten[17.], overmits diversse malen op sulcke ende andere dieverijen meer bevonden ende telckens, om sijne vroome ouders, met civile straffe sonder schandael gecorrigeert[18.] is geweest[(c)].

1. d.w.s. die Hottentotte.
2. Vgl. uitgaande brief van 14/4/1653 (Leibbrandt: *Precis*, p. 111): ‘roepen *Sigin!* dat is te segghen stinckende tabacq’.
3. bedui het.
4. *noch soo heel vast niet leggen*, ons versterkinge nog nie heeltemal in orde het nie.
5. in elk geval, ten minste.
6. K: *isser van ons maer een beest ontloopt*; H: *isser van als ons maer een beest ontloopen*. Blykbaar 'n kontaminasie van: *als er* van ons.... *ontloopt* en *is er* van ons.... *ontloopen*.
7. gaps, skaai, verdonkermaan. In hierdie betekenis nie in WNT nie.
8. H het alleen: *als mede*.
9. *sij.... selffs*, hulle self.
10. rojaal.
11. met 'n bly gesig.
12. K: *gracht*.
13. persoon of persone wat die ronde doen om te kyk of die wagte wakker op hulle pos is.
14. betrap.
15. gebou van die hoofwag.
16. *beducht sijn*, vrees ons.
17. ontvang. Hier: iets onaangenaams kry. Die gebruik van die woord in hierdie betekenis was in die 17de eeu al seldsaam. Vgl. WNT IV, 1547.
18. gestraf.

Soo is oock op dato den persoon Jan Pietersz. Soenwater, over begane dieffstal op sijn schiltwacht[19.] aen Comps. coperdraet (daer de wielen van de cruijwagens bij

19. *op sijn schiltwacht*, terwyl hy die wag gehad het.

gebreck van ijsere banden voor 't splijten mede beslagen waren) door den Raet deser fortresse gecondemneert openbaer met roeden gegeselt te worden, - als breder bij sententie daerover gevelt[(d)].

7 *do.*, weer ende wint als gister. Was den voorleden nacht het timmerhuijs buijten 't fort, ende der timmerlieden kisten daerin staende, opgebroocken ende bestolen, namentlijck uijtten oppertimmermans kist 1 pack laeckense cleeren, 1 corsaeijen[1.] witten onder-broeck, 4 hemden, 4 à 5 copere ringen tot[2.] de assen van de cruijwagens, eenige messen, ende 1 pr. schoenen; uijt Willem Gabrielsz. kist ¼[3.] guinees linnen, 6 messen, 1 pr. nieuwe schoenen, 1 coper potjen, ½ boeck[4.] papier, ende pennen; ende uijt de kist van Frans Hendricksz. van Vleute een beijtel, alle 'twelcke gepresumeert wort door den gemelten Martinus de Hase gedaen te wesen, die sigh[+] tot noch toe niet vertoont, waeromme een Corporael met 6 mussquettiers uijtsonden om hem op te soecken, maer costen hem niet vinden nochte oock [+]112 vernemen[5.] dat bij de Saldanhars was, die hun bij duijsende omtrent de Soute-Revier met haer vee, ontelbaer in meenichte, onthouden, hebbende heden wel met 2 duijsent schapen ende koebeesten tot omtrent ½ canonschoot onder ons fort wesen weijen, daerder 21 stux, namentlijck 1 koe ende 2 pincken met 18 schapen voor coper ende taback affhandelde, willende noch al heel qualijck van koebeesten ende liever van schapen scheijden. Edoch wij nemen al nae ons wat voor coper ende taback crijgen cunnen. Soo hebben oock 3 schapen geruijlt, elck voor een out drijff- ofte braeu-ijser[6.] met een eijnt taback, die se in plaets van coubeijtels gebruijcken, des wel te wenschen partije[7.] hadden, alsoo der verleden oock een redelijck calff voor geruijlt hebben, ende sijlieden seer graegh nae sijn. Heden was ons een jongh[8.] osjen uijt de weij gelopen, heel uijt het gesicht, ende onder de Saldanhars beesten geraeckt, welckers Captijn, naedat wij 't al deurgeschreven[9.] hadden, ons 'tselve wederom bracht; des hem oock seer treffelijck ende roijael tractement met eeten, drincken ende een tabackjen (dat hun 't aengenaemste banckett[10.] is) aendeden om te meer genegentheijt tot ons onder haer te maecken.

Op dato is de sententie op gister gevelt over den persoon Jan Pietersz. Zoenwater ter executie gestelt.

Savonts begond seer hard uijtten Z.Oosten over den Taeffelbergh te waijen,[+] 'twelck desen nacht soo affgrijsselijck toenam, dat meenden alles onder de voet [+]112v soude waijen, invoegen qualijck ijmant een oogh coste toe doen, nemende tegen den morgenstont, den

Sondagh, 8 *do.* wesende, wat aff, als wanneer ons de Saldaniërs weder vroegh

1. van karsaai (Eng. *kersey*): growwe, gewoonlik geribde, wolstof.
2. behorende by.
3. Hier ontbreek 'n woord wat maat of gewig aandui.
4. sekere hoeveelheid (24 of 25 vel) papier; 20 ‘boeke’ maak 1 ‘riem’.
5. In die betekenis van *sien*, *waarneem*, eerder as *hoor*
6. K: *brauw-ijser*; teenswoordig gewoonlik *breeuwijzer*, 'n soort stomp beitel wat by kalfaterwerk gebruik word.
7. d.w.s. stukke ou yster.
8. K: *jonck*.
9. afgeskrywe, as verlore beskou.
10. lekker ete, fees.

bijquamen ende van deselve handelden, 11 jonge ende oude coebeesten, met 29 stux seer schoone schapen voor coper ende taback als voren, daeronder[1.] eenige van de Capitains daer gister een van getracteert hadden, ende nu weder minnelijck ende vrundelijck onthael deden.

Op dato hadden eenige Saldanhars 't gras alomme in den brant gesteecken, ende alsoo 'tselve wat dight aen onse weijden quam, versochten[2.] ons met haer vuijr soo nae niet te willen comen, waerop datelijck met alle man den brant seer subijt gingen blussen, voor 't welcke elck met een vingerlenghte taback vereerden. Nae 't schijnt, soecken ons niet te beschadigen maer alle vruntschap te bewijsen waer se cunnen off mogen, gelijck wij in reciprocque[3.] mede doen, echter niet te min op hoede sijn, ende op alles goede wacht ende toesight laten houden.

Gemelte Saldaniërs waren heden met duijsende beesten ende schapen dicht bij ende omtrent ons fort weder weijen, blijvende eenlijck van de weijden (bij ons beslagen[4.]) aff, schijnen ons veel toe te vertrouwen. Cregen vandage oock 2 schoone[+] patrijsen voor een vingerlenghte taback van haer, die[5.] haer wesen dat ons meer [+]113
wilden[6.] toebrengen, als sijnde een delicaet eeten.

Tegen den nacht begond weder even stijff te waijen, wordende den

9 *do.* smorgens fraij, bequaem weder, als wanneer de Saldaniërs al heel vroegh ons met vee bijquamen, daerder 6 koebeesten ende 36 schapen heel goetcoop aff handelden, een coebeest omtrent tegen 35 à 36 stuijvers ende de schapen, seer cloeck wesende, ijder niet boven 6 stuijvers ijder.

Soo was Martinus de Hase desen morgen door de schiltwacht op de cant van de reviere gesien ende binnengebracht, met des timmermans cleren aen sijn lijff (die eergister nacht uijt het timmerhuijs, neffens meer ander goet, gestolen had, dat altemaelen uijt een bosjen gehaelt wierd, daer hij 't verborgen had). Snamiddaghs hem examinerende[(e)], bekende vrijwilligh dat tusschen den 5en ende 6 passato snachts van sijn schiltwacht gegaen wesende, in den thuijn uijtgepluckt had goet deel rapen, welcke achter onder tegen 't lantpoortjen had gesmeten, daer se oock gevonden sijn; item dat door vrese van straffe, vermits op sijn diverijen g'attrapeert wiert, weghgelopen, maer dichte bij in de bosjens sigh onthouden had. Oock[7.] dat eergisternacht door een open venster in 't timmerhuijs geclommen, de kisten opengesmeten[8.] ende 't vooraengetogen[9.] goet daeruijt gehaelt hadde, met meeninge om[+] daer eenige eetbare waren voor van de Saldanhars te ruijlen, maer deselve[10.] de copere ringen van de cruijwagens verthoonende[11.], hadden se hem, alleen [+]113v
siende, affgenomen, met noch 4 messen, die de luijden (ende d' E. Comp. haer coper) comen te missen; seggende wijders dat de gemelte dieverije niet hadde gepleeght uijt een dieffachtigh gemoet, maer om occasie te geven dat door de Justitie mochte ter doot

1. d.w.s. onder die Saldaniërs.
2. Lees: *versochten wij*.
3. *in reciprocque*, wederkerig, van ons. kant.
4. in besit geneem.
5. d.w.s. *die wij*.
6. moes.
7. H: *edoch*.
8. oopgeslaan.
9. tevore genoemde.
10. nl. de Hase (onderwerp) of de Saldanhars (ind. voorw.)?
11. H: *verthoonen*.

gebracht worden, versoeckende de cogel door 't hooft in plaetse van de galgh; bekende oock opentlijck uijt dat voor dato meermalen de rapen, wortelen, ende andere vruchten uijtten thuijn had genomen, als mede de eijeren uijt de hoenders hare[1.] nesten die vermist waren geweest, biddende om geen andere genade als de cogel door 't hooft te mogen genieten; schijnt heel desperaet te wesen. Waeromme oock goet gevonden hebben sijn saecken in surcheance[2.] ende hem gedetineert te houden, tot de comste van de retour-vloote[3.] uijt India, omme hem dan over te leveren in handen van den Commandeur derselver, apparent een Raedt[4.] van India sullende wesen, - als breder bij resolutie op dato daerover genomen[(f)].

Hebben heden oock de rest van 't mostertsaet, besijden den Taeffelbergh bij de Soete-Revier staende, laten ophalen: omtrent 1 ton[5.] vol, sijnde de rest meestal door de Saldanhars ende haer beesten bedorven ende onder de voeten getreden; souden anders wel 6 à 7 smaltonnen[6.] gewonnen hebben, ende 't geene nu op gegadert hebben, sullen dicht bij de wercken saeijen, om de bladen oock tot ververssinge voor de schepen te emplojeren.

Soo hebben oock d' eerste mael al beginnen melck van de beesten ende schapen[+] te eeten, daer de siecken mede al vrij van gespijst sijn ende noch dagelix meer [+]114 sullen genieten.

10 *do.*, stil, warm weder. Hebben 12 stx. koebeesten ende 18 stx. schapen, jongh ende out, heel civil, minder als gister, van de Saldanhars gehandelt, comende ijder koebeest door malcander te staen omtrent op stijff 26 stuijvers ende een schaep op 5½ stuijver.

Snamiddaghs begond wat te waijen uijtten Z.Westen.

De cadjadigh[7.] over 6 à 7 dagen[8.] gesaijt in een gemesten acker begint heel fraij voor den dagh te comen; item de cool ende wortelen vrij te groeijen, als mede erten sonder schellen voor de vierde mael gesaijt ende redelijck partije saet van gewonnen. Soo beginnen oock al saet te winnen van croppen[9.] ende een weijnighjen kervel, hoewel luttel van voor den dagh gecomen was.

't Heeft desen nacht vrij wat gewaijt ende geregent, dat

den 11 *do.* noch al continueerden, ende heel wel op onse thuijnen te passe quam, wesende 2 schapen desen nacht door den harden regen gestorven, met een jongh calffjen. 'T ware goet dat het vee bij nacht, altoos[10.] de schapen ende jonge calven, costen onder dack brengen, waertoe ons sparren, juffers[11.] ende plancken mancqueren.

Soo sijn oock op dato weijnigh Saldanhars, vermits 't natte weder, bij ons geweest,

1. K: *haer*. Hierdie konstruksie kom by Van Riebeeck meermale voor, vgl. o.d. 13/12/1652: *d' onsen haer goet;* 28/1/1654: *den capiteyn sijn vader*; 17/4/1656: *'t schip den* Oliphant.... *sijn tou*.
2. *surséance:* ‘opschorting (van betaling) waarbij het beheer der goederen door den schuldenaar onder contrôle der door de rechtbank aangestelde bewindvoerders geschiedt’.
3. K: *retourscheepen*.
4. lid van die Raad.
5. vat van 'n sekere inhoud.
6. Twee halfvate is een smalton.
7. Sic. Vir *cadjangh. Katjang* is grondnote of 'n soort peulvrug.
8. *over* 6 *à* 7 *dagen*, ses à sewe dae gelede.
9. kropslaai.
10. altans, ten minste.
11. stutpale.

+ invoegen maer 5 stx. schapen hebben geruijlt tegen ongeveer 4½ stuijvers ijder,
leggende met groote meenichte om ende bij de Soute- ende Verse-Reviere, +114v
waeromme op dato begonnen hebben, om niet onversiens overvallen te worden,
de soldaten van 't werck aff te nemen ende pleijn[1.] op hare wachten nacht ende
dagh te laten passen, mitsgaders de matrosen, onder 't beschut van dien, in 't werck
te houden ende snachts wacht vrij te laten, alsoo met alle man bij daegh arbeijdende,
snachts te seer vermoeijt sijn om hunne wachten nae behoren waer te nemen, daer
in dese gelegentheijt wel nau op gepast dient.

Sijnde de soldaten sterck	30
ende matrosen aen de wercken	24
Timmerlieden ende jongens	7
Metselaers	9
Tuijniers	8
die op de coebeesten passen	2
op schapen	2
ende op de verckens	1
Cox ende jongens	4
Ma.[2.] ende jongen	2
Constabel	1
Sieckevaer[3.]	1
Geweldiger	1
behalven 't opperhooft, 1 sieckentrooster, 1 adsistent, 1 botlier ende maet, cuijper ende noch 2 jongens	8
Samen coppen	100
beneffens vrouwen ende kinderen, 15 sterck wesende; ende op 't jacht[4.]	25
Is in alles	125

gagiewinners, waeronder eenige siecken doorgaens in de coij leggen, ende veele+
luije dagh-dieven sijn, van dewelcke weijnigh werck te crijgen is, ende beter uijtten +115
dienst waren.

12 *do.*, goet weer met westelijcke lucht. Hebben een gemesten acker vol roomse boonen gesaijt, ende op dato niet meer als 2 koeijen, 5 schapen ende een oliphantstant geruijlt, hoewel de Saldanhars met duijsende bij de Soute-Reviere

1. vol, uitsluitend.
2. meester, chirurgyn.
3. siekeoppasser, verpleger; iets anders as sieketrooster, wat 'n geestelike was.
4. d.w.s. die bemanning van die jag, blykbaar 10 man.

leggen, maer gissen dat om 't natte weder van gister (desen morgen eerst begonnen op te houden) noch sijn achtergebleven.

13 *do*., weer ende wint als boven. Quamen de Saldanhars met duijsenden beesten ende schapen tot dight bij ons fort, dat haer vee bijnae onder 't onse geraeckten;

echter costen tot geen degelijcke handelinge comen, brengende soo nu en dan een mager, sleght beest ende schaep off 2 aen de marckt[1.], invougen niet meer als 20 schapen, 2 koeijen ende 5 kalven ruijlden, willende seer qualijck meer van vee scheijden, staende <wij> derhalven seer verdrietigh soo schoone troppen beesten te sien, ende niet sonders[2.] van te cunnen handelen, ende alhoewel wij haer, om aen te locken ende graegh te maecken, noch wel ⅓ meer coper voor ijder beest presenteerden (als te voren gehandelt hebben) ende bovendien alle vrundelijcke tractementen van de werelt aendeden, costen hun echter niet bewegen. Off nu reede al overcropt sijn van coper, vermits misschien geen consumptie[3.] onder haer is, dan off uijt wangunst off quade opstockinge nalaten, cunnen niet wel raden. 'T ware te wenschen dat men 't coste weten, want jammer soude sijn, dese troppen te moeten sien vertrecken, sonder meer te cunnen handelen. Edoch, als 't geoorlofft was[+] geweest, hadden cans genoech gehadt desen dagh haer 10000 stx. offhandigh[4.] te maecken, 'twelck na desen (ordre daertoe crijgende) altijt ende noch beter te [+115v]
passe comen can, omdat ons meer ende meer vertrouwen sullen, ende als men der dan soo eens in[5.] was, soude men door aenteelinge genoegh in blijven, ende dan oock niet te vresen hebben dat d' Engelssen, hier aencomende, dien veehandel met d' inwoonders bederven souden. Haer volck geefter ons dagelix oorsaeck genoegh toe met stelen ende weghdragen van d' onsen haer goet, veel onderworpen sijnde, ende dierhalven tot revengie reden genoech hebbende om ons op haer, ofte derselver beesten, te guaranderen[6.], ende als men met geen vrundelijcke handelinge het vee van haer coste crijgen, wat behoeffde men dan hare stelen ende weghdragen te lijden, sonder revengie te nemen, dat maer eens van noden was, ende met 150 man thien à twaelff duijsent beesten te becomen soude wesen, sonder prijckel van één persoon te verliesen, maer wel veele wilden sonder slagh off stoot gevangen te crijgen om voor slaven nae India te senden, alsoo doch altijt sonder geweer[7.] bij ons comen. Edoch hierop wat meerder beraedt ende wijser consideratien als d' onsen alleen, nu per occasie dus maer terloops te passe comende, ende na desen door beter ervaringe nader te overdencken, ende te delibereren, mitsgaders hoger last[8.] over te verwachten vallende.

Tegen den nacht begond hier seer hard uijtten Z.Oosten te waijen, met sulcke harde rockwinden[9.] dat alles scheen van den anderen[10.] te scheuren, nemende tegen den

14 *do.*, een uijr off 3 op den dagh, wederom wat aff. Ende quamen de Saldanhars[+] weder met haer beesten dight bij 't fort in groote meenichte weijden, maer cregen [+116]
echter niet meer als 15 coijen ende calven, met 31 stx. schapen, onaengesien meer

1. *aen de marckt*, om te verkoop.
2. *niet sonders*, niks noemenswaard.
3. verbruik.
4. afhandig; *offhandigh maecken*, ontneem.
5. in (die besit van) die beeste.
6. *guaranderen op*, verseker van.
7. wapens.
8. Van Riebeeck sou graag van Here Sewentien las ontvang om sy planne uit te voer.
9. rukwinde.
10. *van den anderen*, uitmekaar.

coper ende taback als te voren gaven, ende ijder beest door den anderen al omtrent 6 scellinge ende 1 schaep op 7 stuivers compt te staen, die al voor 5 à 5½, ende de beesten tot 26 à 28 ende 30 stuijvers plachten te hebben, sulcx dat ons doet presumeren sijlieden met coper overcropt sijn, ofte ten minsten weijnigh comsumptie daerinne hebben. Edoch, hoe het sij off niet, sal ons den tijt nader moeten openbaren. 'T is altoos sulcx, hoe wij meerder bieden, hoe sijlieden noch al meerder soecken te hebben, treckende tegen den avont met haer vee weder na de Soute-Revier, als wanneer de wint uijtten Z.Oosten wederom seer hard over Taeffelbergh begond op te steecken. Edoch tegen den dagh,

Sondagh, 15 *do.* wesende, wierd heel moij, warm, stil weder. Ende quamen de Hottentoos van Saldanha met haer vee al weder bij onse weijden, maer costen niet meer als 4 koeijen, 1 kalff ende 11 schapen van haer ruijlen, willende alle dagen meer ende meer coper voor deselve hebben; sulcx dat bemercken hoe wij meerder geven ende presenteren, hoe dat sij meerder willen hebben; des ons desen dach oock weijnigh stijff[1.] hielden. Edoch, soo 't niet beteren wil, sullen noch meer de hant lichten[2.], om voor eerst wat diep in 't vee te geraecken, ten eijnde metter tijt bij[+] d' aenteelinge van selffs bestaen mogen[(g)], hebbende op dato noch maer 88 stx. [+]116v coebeesten ende 269 stx. schapen, jongh ende out, in de weijde, boven degeene welcke van dagh tot dagh voor 't volck geslagen[3.] sijn.

Heden had een Saldanhar ons een platjen coper ontstolen, 'twelcke een van de soldaten siende, hem, eer wij 't sagen, bij der hant greep, waerdoor een heele ontroeringe rees, ende al de Saldanhars de vlucht namen; maer door Herrij haer weder roepende, gaven hun oversten te verstaen, daeromme[4.] niet gestoort waren, als wel wetende sulx niet met sijn[5.] wille was, invoegen weder tot handelinge geraeckten. Maer scheen evenwel al een schrick onder haer te blijven, vermits al haer vee ten eersten weghdreven, ende weijnigh daernae 3 coebeesten dight bij d' onsen vandaen[6.] door een Hottento gedreven werdende[7.], welcke wij meenden van d' onse achteromgehaelt had[8.], ende daeromme 3 à 4 man daer nae toe sendende, ende deselve hun onderscheppende dight bij hare groote troppen vee ende volck, liepen deselve altemalen 't bos in ende den bergh op, latende d' onse haer vee ten besten[9.], totter tijt d' onsen haer riepen ende hun meeninge te verstaen gaven: van dat waren comen sien off de gemelte drie beesten oock van d' onsen waren, ende sulcx merckende neen, haer beesten niet begeerden, maer vrundelijck versochten ons tegen coper wilden verhandelen; waerop datelijck een nieuwe vruntschap ontstont, ende savonts eenige weder met schapen bij 't fort quamen. Maer hadden onse[+] 4 man (sonder ander als sijtgeweer[10.]) gewilt, costen wel een trop van 40 à 50 beesten [+]117

1. *weijnigh stijff*, 'n bietjie ontoeskietlik.
2. *meer de hant lichten*, rojaler, meer toegéwend wees.
3. geslag.
4. Lees: *wij daeromme*.
5. *oversten* is dus enkv.
6. H: *vonden*.
7. H: *wesende*.
8. skelm weggejaag het; kyk WNTI, 701 en *Supp.* I, 360.
9. *ten besten laten*, prysgee. Verouderde Ndl. Vgl. WNT II, 2098.
10. sabels.

sonder hinder aen 't fort gedreven hebben, alsoo, gelijck geseijt, al de Saldanhars weghliepen, ende onse 4 maets al dat vee ten besten lieten, waeruijt emmers een vreesachtigh aert te bespeuren is, ende wij dienthalven seecker Capitain off Capitael Persoon[1.], savonts bij ons comende (edoch met vreese), onse goede intentie met haer te verstaen gaven, ende dat de minste genegentheijt hadden om haer eenige schade, maer alle vruntschap te doen van de werelt, ende met haer in minne broederlijck te handelen, mitsgaders soo veel coper ende taback voor hun beesten te geven als met malcanderen billicq bedingen coste, versoeckende maer dat ons wat veel gelieffden toe te brengen, ten welcken eijnde tonende partije coper, 't welck te verstaen gaven voor haer hadden medegebracht, ende met de schepen noch meer comen souden, omme tegen beesten ende schapen te ruijlen. Oock dat wij geen luijden waren, die ijmant ijtwes met gewelt sochten aff te nemen, maer integendeel genegen hun alles te beschicken dat van ons begeerden, voor[2.] 'tgene dat wij hebben[3.] ende ons dienstigh wesen mochte, doende denselven met eenen[4.] goet ende vrundelijck tractement met eeten, drincken ende een tabackjen, nevens een lachent praetjen, etc.; soodat savonts doncker wordende, heel gecontenteert vertrocken, met belofften om morgen weder met beesten te comen.

Snachts hadden een cleijn plasregentjen, ende was den

16 <*do.*> smorgens fraij sonneschijn-weder, de wint variabel; als wanneer de Saldanhars met hun beesten wederom in 't gesicht van 't fort quamen weijden, maer[+] bleven wel een halff mijl daer van aff, sonder meer als 1 coebeest ende 4 schapen [+]117v aen de marckt te brengen, daerder 3, namentlijck schapen, van wederom dreven[5.], onaengesien al meer coper gaven[6.] ende boden als tevoren, soodat langhs soo meer geloven sijlieden met coper overcropt worden, ende daerinne geen ander consumptie hebben als tot eijgen ciraet, 'twelcke soo sijnde, staet geschapen[7.] weijnigh meer vee sullen cunnen becomen, tensij ander middel werde aengewent, dat noch wat te vroegh is.

Den Hottento Herrij (die, als meer geseijt, tot tolck gebruijcken) wiste ons te beduijden, gelijck voor dato oock gedaen heeft, dat wanneer dese Saldanhars vertrocken waren, een ander volck (Visman[(h)] genaempt) comen soude, met coebeesten alleen, sonder schapen, ende soo wij hem[8.] ende de Saldanhars wilden vruntschap doen, mosten die om den hals brengen, ende haer vee tot ons nemen, dat genoegh[9.] te doen was, vermits, nae sijn seggen, onsterck van volck waren. Waerop tot antwoort gaven, alle die met ons wilden handelen, wij voor vrunden aennamen, sonder onderscheijt van Visman, Waterman, off Saldanhaman. Wij waren gecomen met coper ende taback om voor beesten te geven, maer niet om ijmant te beschadigen off eenigh quaet te doen, gelijck wij noch hem[10.], Saldanhaman, Waterman

1. hoofman.
2. in ruil vir.
3. *hebben mochte*(*n*).
4. *met eenen*, terselfdertyd.
5. d.w.s. die Hottentotte.
6. d.w.s. die Hollanders.
7. *staet geschapen*, lyk dit, kom dit voor.
8. nl. Herry.
9. maklik genoeg.
10. Herry was 'n Waterman of Strandloper.

nochte Visman, eenigh leet sochten te doen, maer met d' een soo wel als d' ander in vruntschap te leven, 'twelck hem wel scheen te behagen, soo veel hem ende de[+] Saldanhars aengingh, maer niet dat men Visman niet soude willen ruijneren, - [+]118
dat noch te vroegh is, ende voor eerst dient ondersocht wat proffijt uijt deselve voor d' E. Comp. te halen wesen sal[1.].

Op dato is een schoonen os seer schielijck, ende oock een lam, van selffs gestorven.

Savonts begond seer hard te waijen uijtten Z.Oosten, dat den ganschen nacht, ende den

17 *do.* noch al continueerden, comende de Saldanhars met eenige schapen, 1 coebeest ende 1 calff aen de marckt, maer costen van 4 qualijck een ruijlen, niet jegenstaende al meer ende meer daervoor gaven, drijvende telckens alsser een gehandelt hadden, de rest al weder wegh. Wat sulcx beduijt, cunnen niet wel raden, ende alhoewel desen middagh, gelijck oock voor dato dickwils gedaen hebben, haer oversten vrij met eeten, drincken ende alle minnelijckheijt tracteerden, soo costen deselve echter niet bewegen meer vee aen te brengen. 'T is een wonder volck: als men meent haer gewonnen ende den handel[2.] op sijn voortgangh te hebben, stonden[3.] sij soo bot op, drijvende[4.] haer vee wegh, alsoff ergens voor verschrickt waren, hoewel hun met al ons vermoghen in alles soecken te voldoen; soodat op dato niet meer bequamen als 1 coebeest, 1 kalff ende 11 schapen voor meer coper en taback als[5.] noch oijt gegeven hadden.

Snachts bleeff even hard uijtten Z.Oosten waijen. Ende hebben vandage wat cadjangh, cors[6.], cool, waterlimoenen, meloenen ende Indise boontjens[7.] in d' aerde gebracht, als mede eenige limoen- ende appelcorns, gelijck voor dato meer gedaen, ende noch niets van voor den dagh gecomen is.

[+] Savonts omtrent tusschen 9 à 10 uijren sagen in 't O.Z.O., suijtwaers van 't hooft van den Reus[8.(i)], omtrent 80 gr. boven den horisont, een vremde ster met een [+]118v
staert[(j)], streckende de staert noortwaerts recht op de knien van den Reus, ende't hooft meest Zuijen omtrent 10 gr. van aff <den horisont?>.

Heden is den persoon Jan Pietersz. Soenwater (over begane dieffstal gejustificeert[9.]) van ons aff gelopen, apparent uijt vreese van straffe over andermael gepleeghde dieverije op gister van[10.] 't smeer[11.] van een beest, dat voor 't volck geslaegen was.

18 *do.*, smorgens woeijt noch al even stijff van den Z.Oosten, maer wiert tegen den middagh heel stil ende heet; comende de Saldanhars wederom met duijsende beesten bij ende omtrent 't fort weijden, jae bijnae <de> poort inloopen, daer se,

1. *wat proffijt*, ens.: kort samevatting van Kompanjiesmoraliteit!
2. *den handel* ontbreek in H.
3. *sonden* in albei tekste; by Brill tereg *stonden*.
4. K: *drijven*.
5. Ontbreek in H.
6. kres. Vgl. noot 9 oor *stercors* o.d. 19/6/1652.
7. Sowel *cadjangh* as *boontjens* is name wat allerlei peulvrugte omvat. Wat die verskil is tussen *cadjangh* en *Indise boontjens* is nie duidelik nie.
8. die sterrebeeld Orion.
9. tereggestel, veroordeel. In hierdie betekenis nie in WNT nie.
10. Ontbreek in H.
11. vet, niervet.

als oock uijt de thuijnen, qualijck houden cunnen; echter waren niet graegh om te handelen, soo dat niet meer nae coper om sien, waeromme langhs soo meer susteneren[1.] daervan al overcropt sijn; 'twelcke soo wesende, den veehandel niet veel beschieten[2.] sal. Oock weet ons Herrij te seggen, dat voortaen niet meer als somtijts[3.] een koebeest ende schaep off 2 sullen becomen, vermits deselve all veel coper van ons gecregen hebben, daer se mede besigh sijn armringen ende kettinghs van te maecken tot haer cieraet. Ende alsser dan geen ander handel meer van te verwachten stont, wat wasser veel aen gelegen off men hun eens een duijsent beesten 6 off acht affhandigh maeckten? Daer ware cans genoegh toe, alsoo niet vernemen heel sterck van volck, maer wel dapper vreesachtigh sijn, comende dickwils maer 2 à 3 man met[+] duijsent beesten aendrijven onder ons canon, die heel wel de pas aff te snijden waren, ende dewijle bemercken deselve alles goets van ons vertrouwen ende soo onbevreest met haer vee bij ende onder 't fort comen weijden, voeden wij haer noch al meer ende meer met vrundelijcke gelaten ende tractementen, omme deselve noch al onbeschroomder[4.] te maecken, soo ten aensien[5.] off misschien noch ijts goets met deselve in tijt ende wijle te doen mochte wesen, met handel off andersints tot proffijt van d'E. Comp., als oock omme door derselver goet vertrouwen schier off morgen[6.] ordre crijgen te bequamer gelegentheijt te hebben haer vee, facil ende lichtelijck, sonder slagh off stoot, hun affhandigh te maecken, ende voor d'E. Comp. nae ons te nemen, want staet te verdrietigh soo machtige veel vee te sien ende soo nodigh tot ververssinge voor Comps. schepen te hebben, dat men daer niet[7.] degelijx voor coopmanschappen ende vrundelijcke tractementen van becomen can. [+]119

Tegen den avont begond wederom hard uijtten Z.Oosten te waijen, als wanneer de Saldanhars hun vee weder na de Soute- ende Versse-Revier, besijden den Taeffelbergh omtrent een mijltjen van hier, weghdreven.

Sagen de ster met de staert op deselve plaets van gister wederom.

19 *do.*, smorgens fraij, stil, bequaem, warm weder tot tegen den middagh, doen begondt wat te waijen uijtten Z.Westen met een coude damp. Ende cregen vandage maer 8 schapen van d' inwoonders, slappende[8.] den handel langhs soo meer,[+] ende haer graegheijt nae meer coper, soo 't schijnt, t' eenemael overgaende. [+]119v

Op dato wederom wat cadjangh gesaijt in een gemesten acker.

20 *do.*, smorgens stil, regenachtigh weder. Is Jan Soenwater wederom in 't fort gecomen ende sijn verdiende straffe toegevoeght.

Heden vernamen de cadjangh op den 17en passato gesaijt, fraij voor den dach comen; insgelijx de waterlemoenen.

1. beweer, meen.
2. vooruitgaan. *Den veehandel* is nominatief.
3. *niet meer als somtijts*, alleen maar af en toe.
4. minder bang, geruster.
5. *ten aensien*, om aan te sien? Die verklaringe in WNT, ook *Supp.* I, 217, skyn hierdie geval nie te dek nie.
6. *schier off morgen*, WNT: ‘te eeniger tijd, vroeg of laat, vandaag of morgen’. *Schier* beteken hier: spoedig.
7. niets.
8. slapper wordende.

Snamiddaghs droogh weder wordende, waren de Saldanhars al weder met redelijcke partije vee bij ende omtrent ons fort comen weijden, maer brachten niet meer als vier schapen aen de marckt, die meest om den taback aen ons verhandelden, vragende gansch weijnigh meer nae coper, alsoo een onder haer geen coper maer taback alleen voor sijn schaep hebben wilde; sulcx claer bemercken geen off altoos gaer[1.] weijnigh consumptie offte vertier in coper onder haer is, ende ingevalle geen taback hadden, souden qualijck een schaep off coebeest voor coper alleen meer becomen, derhalven noch een goede saecke is, deselve soo begerigh nae taback (onder haer vrij consumabel vallende) sijn, waeromme oock wel te wenschen daervan wat meer hadden, vermits voortaen daer best mede sullen te recht comen, want vandage een schoon, cloeck melckschaep voor soo langh taback als 'tselve[+] was, ruijlde, sijnde niet boven een ¼ lb. in gewichte; ende omtrent 11 duijts[2.] tegen 26 [+]120
gl. 't Cte.[3.] maer waerdigh, dat emmers[4.] goetcoop valt. Quammer maer wat veel, 't soude de Comp. beter coop als coper[5.] vallen.

Tegen den nacht begond al weder uijtten Z.Oosten te waijen, dat altijt een drooge wint is, maer de Westelijcke wint is hier ordinaris met regen vermenght.

Sagen de ster met de staert jegenwoordigh in 't N.Oosten, noortwaers van de gordel van den Reus, omtrent 60 graden boven den horisont.

21 *do.*, schoon, helder sonnescheijn, warm weder; 'tluchtjen aen dees sijde N.West ende aen d' oversijde stijff Z.Oost waijende, dat hier veel gebeurt met droogh weer. Wonnen vandage al goet deel cropslae-saet; item boonen ende erten sonder schellen. Soo hebben oock al beginnen taruw ende garst aff te snijen, die hier nietjegenstaende de harde winden, seer schoon voort gecomen is, van partije tot preuve in den beginne gesaijt; ende ingevalle 't lant wat eerder hadden cunnen mesten, souden al meerder ende beter vruchten van 't een ende 't ander gehadt hebben; dat na desen oock te passe comen can, sijnde dit ons eerste proeffjaer, ende oock al verwonderenswaerdigh de vruchten op een wilt ende eerst ongespidt[6.] ende ongemest lant soo voortgecomen sijn, ende dierhalven oock goede hope gevende van groote vruchtbaerheijt, door de mestinge te verbeeteren, waertoe ons de beesten mede dapper te passe comen, ende daeromme oock te wenschen dat ons wat overvloedigh van[+] d' inwoonders wierde toegebracht, omme oock melckbeesten aen te mogen houden, boven degeene tot ververssinge voor de [+]120v
schepen wel nodigh vereijsschende. Maer

1. gans. Die uitdrukkinge *gaar weinig*, *gansch en gaar* was in die 17de eeu nog baie gebruiklik in Nederlands. Die betekenis *klaar*, *ten volle*, *gans* het ontwikkel uit *gaar* in die gewone betekenis van *voldoende voorberei* (*gekook*, *gebraai*, ens.).
2. geldstukkie ter waarde van ⅛ste van 'n stuiwer.
3. ? Die teks is nie duidelik leesbaar nie; K lyk na: 26 *g'l c'p.* As ons lees: 26 *gulden 't centenaer* (*Ctr.* i.p.v. *Cte.*), dan is die verklaring dat die skaap geruil is vir ¼ lb. tabak en die waarde van die tabak is 26 gulden per 100 pond, sodat die skaap 11 duite gekos het - wat naasteby, 'omtrent', uitkom.
4. stellig. Vgl. noot 5 o.d. 2/2/1653.
5. *beter coop als coper:* woordspeling?
6. So in K; H: *elft omgespit*.

schijnen[1.] de Saldanhars haer graegheijt nae coper heel over te gaen, soo dagelix meer ende meer bemercken; want heden noch een van de oversten t' onsen huijse goet tractement aengedaen, ende vrij wat coper vertoont, mitsgaders voor de beesten meerder gepresenteert hebbende te geven als voor desen, scheen weijnigh hope te geven van meerder beesten aen de marckt te brengen; vragende, gelijck dagelix veele doen, al na de schepen, wanneer die comen sullen, ende insonderheijt nae d' Engelssen. Waeruijt halff dencken onsen aengenomen tolck, den Hottento Herrij, haer na de Engelsen ophout[2.], uijt meerder genegentheijt tot deselve als ons, vermits voor dato met haer schepen oock tot Bantam is geweest, ende uijt alle desselffs actien wel cunnen bemercken, veel van hun hout. Weshalven oock sorgen[3.] al wat spel[4.] met d' Engelsen (hier comende te verversschen) sullen hebben. Edoch de middelen tot voorcominge van dien, hopen den tijt ende gelegentheijt van saecken ons oock aenwijsen sullen, echter wenschten wel dat prompte ordre hadden off men haer den handel met d' inwoonders sal beletten off niet, die na desen gaerne hopen te verwachten. Pro memorie[5.].

Bequamen heden niet meer als drie schapen.

Savonts sagen de star met de staert wederom in 't Noortoosten, als gister avont, van ons.

Sondagh, 22 *do.*, cout, vochtigh ende mottigh weder met Z.Westewint. Ruijlden[+] 5 schapen van de Saldanhars; ende sagen de meloenen op den 17en passato [+]121 gesaijt, oock al voor den dagh comen, schijnt de mest veel goets doet, alsoo voor dato in 't ongemeste lant altijt vergingen.

Snachts is van sieckte overleden een matroos, genaemt Switsert Teunisz. Pijl; ende den

23 <*do.*>, fraij, stil weder met betogen lucht ende westelijcke wint wesende, ter aerden bestelt.

Hebbende niet een Saldanhar, met off sonder vee, desen dagh omtrent 't fort vernomen; maer ons volck in de Soute-Reviere uijt visschen sijnde, hadden deselve met duijsende beesten ende schapen sien van haer plaetse aff t' lantwaert in vertrecken. Edoch geeft ons Herrij hope haest wederom sullen comen, tegen dat het gras tot een etgroen[6.] sal uijtgelopen wesen, 't welck nu hier alomme ten dien eijnde verbrant hebben.

Ondertusschen blijven vast noch maer met 89 stx. coebeesten ende 284 stx. schapen, jongh ende out, tegenwoordigh versien, daervoor 't volck hier aen lant alle dagen van schaffen moeten, vermits de Hollantse victualie op[7.] ende gansch

1. N.B. sintaksis!
2. *haer na de Engelsen ophout*, die Saldanhars teenhou om te wag op die koms van die Engelse skepe. Vgl. o.d. 24ste hierna.
3. vrees.
4. moeilikheid.
5. Bewindhebbers geliewe hieraan te dink as hulle weer instruksie stuur! *Pr.*, *per* en *pro* wissel met mekaar af. Hoewel foutief is *per memorie* in die *Daghregister* baie gewoon.
6. nuwe groen.
7. Die *is* aan die end van die sin word hier ook verstaan.

geen vis in langen tijt, noch oock nu, te vangen is; 'twelck 't versch vleijs voor de schepen wat sober[1.] maecken sal, soo[2.] nae desen geen meer beesten comen te handelen, daer cleijne cans toe sien, vermits de Saldanhars, soo 't schijnt, reede met coper overcropt ende vervult sijn. Echter willen in goede hoope blijven, tot het den Almogenden beter sall gelieven te versien.

[+] Tegen den nacht begondt vrij hard te waijen uijtten Z.Oosten, dat den
24 *do.* noch al stijff aenhield. Sonden den boechouder Van den Helm ende [+]121v
provisionelen sargeant met 6 musquettiers eens uijt na de plaets van de Saldaniërs omtrent 2 à 3 mijlen van hier omme ter degen te vernemen hoe 't met deselve gelegen was, off vertrocken waren off niet, ende oock met eenen aff te speculeren hoe sterck deselve wel van volck mochten sijn, item oock omme te onderstaen[3.] off liever daer als hier bij 't fort met ons souden willen handelen, gevende hun een goede houte doos met gekorven taback ende pijpen met eenen mede, om de inwoonders mede te tracteren; comende tegen den middagh wederom met eenige Saldanhars, bij haer hebbende 1 koebeest ende 5 schapen, die voor coper ende taback hun affhandelden. Ende rapporteerden d' onse dat al veele Saldanhars met haer vee vertrocken waren, hebbende niet meer als 2 leegerplaetsen[4.] vernomen, bestaende d' eene in 9 ende d' ander in 8 huijsjens met vrou ende kinderen te samen boven 70 à 80 sielen (daeronder omtrent 40 weerbare mannen) niet sterck wesende; ende omtrent 7 à 800 coeijen ende 1½ duijsent schapen bij haer hebbende, mitsgaders, d' onsen eerst vernemende, seer verschrickt, haer vee (dat op een coppel[5.] bij hun huijsjen hadden) den bergh op drijvende, des haer d' onsen toeriepen dat coper ende taback hadden;[+] ende te verstaen gaven geen quaet doen, maer alle vruntschap ter werelt bewijsen wilden; sulcx noch bij quamen[6.]; als wanneer [+]122
d' onsen haer elck een een tabackjen latende stoppen, hadden beweeght met dat eene beest ende 5 schapen mede nae 't fort te comen, 'twelck als verseijt[7.] hun affruijlden. Soo souden deselve oock meerder g'inclineert hebben geschenen om daer in 't bos bij haer huijsen met ons te handelen, als hier voor 't fort, de redenen waerom cunnen niet wel raden, vermits doch meenighmael gewaeght hebben met all haer vee dicht onder 't fort te comen. Ende alsdoen genoechsaem gesien, dat wijder niet anders nae taelden[8.] als om voor coper ende taback hun aff te handelen, ten ware door Herrij naderhant vervaert gemaeckt waren. 't Blijckt altoos[9.] dat seer bevreest voor ons sijn, jae meer als voor dato. Ende dit mercken wij van Herrij dat hij d' Engelssen meer schijnt toegedaen te wesen als ons, doordien der veeltijts de mont vol van heeft, ende daeromme de Saldanhars wel mochten geraden hebben haer vee tot derselver comste op te houden, alsoo ons al redelijck pertinent[10.] te beduijden weet tegen wat tijt hij gissingh maeckt d'Engelsse

1. skraal.
2. indien.
3. ondersoek, sien te wete te kom.
4. lêplekke, laers, krale.
5. *op een coppel*, bymekaar, WNT VII, 5546.
6. *sulcx noch bij quamen*, sodat hulle nog by ons mense gekom het.
7. *verseijt*, *voorseijt*, tevore gesê.
8. verlang het.
9. ten minste.
10. *redelijck pertinent*, taamlik sekuur.

uijt India hier comen sullen. Soo vragen oock de Saldanhars al doorgaens nae de schepen ende principalijck na de Engelsse schepen, waertegen haer door Herrij (soo hij trou in 't overseggen valt) haer weder laten seggen dat 't coper van de schepen ons sal in handen gelevert worden, om met haer te handelen, ende dat wij dan de beesten aen deselve uijtdeelen sullen; derhalven maer met ons souden negotieren,[+] hadden noch coper ende taback genoegh voor haer. Edoch of 't denselven al oprecht vertaelt[1.], twijffelen halff, doordien menichmael sonder hem [+]122v beter handel hebben cunnen doen, als met hem. Edoch als d' Engelse hier eens comen, sullen best vernemen wat werck van malcanderen maecken[2.].

't Wiert op den namiddagh heel schoon, stil, warm weder met een cleijn N.Westelijck luchtjen, edoch aen d' oversijde van de baij de Z.Oostewint noch even stijff doorcoelende, sulcx hier wel meer gebeurt.

Savonts sagen de star met de staert wederom heel verschoten, sijnde tot in 't N.N.Westen van ons, omtrent 50 graden boven den horisont met de staert (die wat duijsterder[3.] als voor desen was) nae 't Oost Z.Oosten wijsende. 't Beduijtsel is den Heere bekent.

Kersdach, 25 *do.*, schoon, warm sonneschijn-weer, 't luchtjen van den N.Oosten. Hebben vandage 8 schapen gehandelt.

Den verleden nacht was een schaep in de krael van[4.] een wilt gediert wel bijnae halff opgegeten, nietjegenstaende doorgaens een man den ganschen nacht met een musquet ende brandende lont de crael door ende rontom gingh, mitsgaders telckens de ronde[5.] om de wallen van 't fort gaende antwoorden moste.

Ende desen avont doncker geworden sijnde, quamen wel 7 à 8 stx. wilt gediert wederom over de sloten (stijff 8 voeten wijt ende 4 voeten diep van water sijnde)[+] in de crael onder 't vee, invoegen de wachters daerop vuijr gaven eer deselve [+]123 wilden vertrecken; des ordre stelden voortaen des nachts 8 personen de beesten te wachten, omme daeruijt 2 doorgaens, beurt om beurt, gelijck in de crael ront te laten gaen ende te deurcruijssen, mitsgaders geduijrigh vuijr te stoocken, ten eijnde 't wilt gediert daerdoor mochten schuw gemaeckt ende 't vee te beter bewaert blijven alsoo 't pleijn van 't fort[6.] te cleijn is om al 't vee daer binnen te bergen, ende dierhalven voornemens sijn achter, dight tegen 't fort aen, tusschen de 2 punten Drommedaris ende Oliphant (nu tot thuijn sijnde gemaeckt) alsser de vruchten aff sijn, een vaste crael te maecken, met een borstweer rontom van soden, 8 voeten hoogh, recht op te halen, nevens een goede sloot daerbinnen om de beesten te cunnen wateren[7.], 't welck gevoeghlijck met dammen[8.] ende stutten[8.] der reviere cunnen te wege brengen, waertoe, als noch andere nodige wercken, den Comman-

1. H: *verhaelt*.
2. *wat werck van malcanderen maecken*, hoeveel waarde hulle aan mekaar heg.
3. H: *duyster*. Miskien as komparatief gevoel!
4. deur.
5. die skildwag wat die ronde doen.
6. *'t pleijn van 't fort*, beslote ruimte binne die walle van die fort.
7. laat suip.
8. opdam.
8. opdam.

deur der aencomende vloote meenen te versoecken, door des vloots volck ons de hulpende[1.] hant wat te laten bieden, anders soude met dese weijnige menschen, hier hebbende, qualijck oijt eijnde crijgen, alsoo ons dagelix meer ende meer werck onder de hant compt ende noch veel aen 't sloten ende omgraven[2.] van thuijnen te doen valt.

Savonts begondt wederom heel stijff uijtten Z.Oosten te waijen, houdende den

[+] 26 *do.* smorgens noch al aen, met clare sonneschijn ende heldere lucht.

Heden quamen eenige van d' alderouste[3.] Saldanhars, nevens haer Capteijn, [+]123v met 4 schapen, die haer affhandelden, hebbende in langen hier niet geweest; deden deselve wat goet tractement tot meerder aenlockinge, etc., ende cregen snamiddaghs noch 2 schapen, soodat vandage 6 schapen hebben geruijlt.

Op dato, den 2en Kersdagh[4.] hebben d' eerste boter gekarnt, ende van omtrent ½ ancker melck becomen 2 lb. redelijck schoone geele boter; soo doen oock mede ons beste om kees[5.] te maecken, daer ons verscheijden gereetschappen toe gebreecken, ende nodigh met d' eerste gelegentheijt sullen vandoen hebben, alsoo sigh de saecken tot een goet succes redelijck wel laten aensien.

Tegen den nacht begondt soo extreem hard uijtten Z.Oosten wederom op te steecken als 't noch oijt gedaen heeft, geduijrende[6.] den ganschen nacht, sodanigh dat de ronde niet machtigh was langhs de wallen gaende op sijn beenen te blijven staen, schijnende alles te sullen aen stucken ende van boven neder waijen datter was. In de gansche werelt can 't soo hard niet waijen als dese Z.Oosten-wint hier doet; jae, gaet West-Indische orencanen[7.] ende Japanse tuffons[8.] somwijlen te boven, die niet harder cunnen deurdringen als den Z.Oosten stoockert[9.] over den Taeffelbergh desen nacht met een claren, helderen lucht gedaen heeft, ende den

[+] 27 *do.* noch al even stijff bleeff aenhouden tot tegen den avont, doen begond 't wat, echter weijnigh aff te nemen. Hebben vandage een coebeest ende 7 schapen [+]124 geruijlt van de Saldanhars, die gister hier oock geweest waren.

28 *do.*, noch al bijnae even hard uijtten Z.Oosten waijende met clare, heldere lucht, maer den Taeffelbergh met wolcken vrij bedeckt wesende, over welcke den wint als uijt een sack compt vallen, waerdoor oock veel rijp corn[10.] uijt d' airen weghgewaeijt is, soo dat qualijck 't vierde part hebben cunnen crijgen. Veel schoone

1. *hulpen* is 'n seldsame, vermoedelik dialektiese (Suid-Ndl.?) vorm naas *helpen*. Die *u* kan ook uit die substantiwiese of die verledetydsvorm *hulp* stam.
2. *sloten ende omgraven*, tipiese voorbeeld van v.R. se neiging tot gedrongenheid in die sintaksis: *aen 't sloten graven ende omgraven van thuynen*.
3. So in albei tekste.
4. K het *synde* na *Kersdagh*.
5. Onder datum 30/12/1652 staan *kaes*. Oor die vorme *kees* en *kaas* vgl. Kloeke: *Herkomst en Groei van het Afrikaans*, blss. 81 vlg.
6. durende, aanhoudende.
7. Onmiddellik ontleen aan Spaans *huracan*, sodat die langer vorm meer oorspronklik is as ons *orkaan*.
8. In Ndl. teenswoordig *typhoon* of *taifoen*. Die eerste vorm kom blykbaar via Engels, die tweede uit Chinees in Nederlands. Vir moontlike afleidinge uit Grieks, Arabies (via Urdu) en Chinees, vgl. *Oxford English Dictionary*. Van Riebeeck se *tuffon* kom vermoedelik via Portugees of Spaans uit Arabies.
9. kragtige wind, storm. Gewoonlik in die vorm *stoker*.
10. *coorn*, *corn* = Afr. graan.

haver loopter onder 't coorn, die onder den taruw[1.] ende garst is vermenght geweest, ende mede wat nauw opgaren laten, om oock op een acker bijsonder[2.] te saijen ende voorts sien aen te focken, gelijck van de garst mede voornemens sijn. 't Is jammer dat het coorn door de harde winden soo vernielt is geworden; souden anders al een goet deel gehadt hebben, alsoo 'tselve hier soo extraordinaire[3.] fraij voortcomt, dat een lust is om aensien[4.]; maer integendeel seer verdrietigh, dat door de harde winden, als geseijt, soo vernielt wort.

Op dato hebben 2 male van wat minder melck als den 24en passato wederom boter gekarnt, ende becomen omtrent 1½ lb., veel schoonder ende geelder als de vorige; 't salder apparent mettertijt noch al meer aen beteren. 't Is Godt loff al soo verde, dat[5.] de siecken met soete ende kernemelck[6.] ende eijren al fraij cunnen accommoderen, teelende de hoenders meede heel moij aen; maer de verckens ende duijven schijnen weijnigh voort te willen, alsoo de verckens noch noijt gejonght,[+] ende van 8 duijven[7.] tot op heden noch niet meer als 7 in 't getal gecomen sijn, [+]124v invoegen maer 15 stx. in alles hebben.

De Saldanhars hebben ons vandage noch toegebracht 5 schapen, 1 koe ende 2 kleijne kalffjens, die haer wat duijrder als voor desen affhandelden, om te meer aen te locken, ende vooreerst wat diep in 't vee te geraecken, ten eijnde door aentelinge daer in te beter mogen blijven. Sij wisten oock te seggen dat se 1 dach à 2 geleden tegen hare vijanden, Visman, doende waren geweest, van deselve 4 personen dootgeslagen ende veele beesten metgenomen[8.], ofte gerooft hebbende, hoedanigh[9.] versochten dat wij ons tegen do. Visman mede wilden aenstellen[10.]; souden hun vruntschap doen, alsoo, nae haer seggen, doch altemaelen rovers waren, die hier comende ons vee souden soecken aff te nemen. Waerop antwoorden dat wij met hun, namentlijck Saldanhaman, genegen bleven in vruntschap te leven ende te handelen, ende als Visman hier quam, souden sien wat volck het was; altoos[11.] hielden ons vast aen Saldanhaman, omme met deselve altijt in vruntschap te leven; 't welck hun scheen te behagen.

Savonts stack de Z.Ooste-wint wederom even hard op, geduijrende den ganschen nacht; ende

Sondagh, 29 *do.*, noch al even stijff aenhoudende. Cregen vandage 4 schapen ende[+] 2 koebeesten.

Heden 't vee natellende, bevonden 18 stx. schapen te cort, die de herders [+]125 bekende over eenige dagen door haer versuijm waren weghgeraeckt, ende alsoo deselve niet cunnen wederom crijgen, wat devoiren[12.] daerom aenwenden, hebben hun onder haer drien, die de principaelste wacht bij dage daerover bevolen sijn geweest,

1. *taruw*, *tarwe* = Afr. koring.
2. apart.
3. K: *extraordinaris*.
4. K: *lust om sien is*.
5. Voeg in: *wij*.
6. K: *karnemelk*.
7. Die syfer voor *duijven* ontbreek in H.
8. So in albei tekste.
9. waarom, om welke rede? Opmerklike gebruik van die woord.
10. dat ons ons ook teen die Vismans sou stel.
11. in elk geval.
12. verskuldigde moeite: watter moeite ons ook doen.

namentlijck Jan Glijsteen, Pieter Martensz., Roeloff Hendricksz., elck 6 schapen tegen 2 Realen ijder, tot straffe op reeckening laten stellen, nevens waerschouwinge, om voortaen beter op 't vee te letten, off dat men haer bovendien aen den lijve soude straffe, etc.

't Bleeff den ganschen nacht noch al even hard waijen, tot den

30 *do.*, tegen den dagh, doen begont te stillen ende heel moij weer te worden, de Noortoostelijcke waijende uijt d' oversijde van 't lant.

Op dato de thuijnen visiterende, bevonden door de harde winden dese 5 à 6 dagen seer extreem gewaijt, onse jonge erten sonder schellen (fraij in den bloeij hebbende gestaen met apparentie om tegen de compste van de retourvloote rijp te wesen), heel aen flersen gewaijt, als oock de boonen, die soo fraij stonden dat een lust was, nu meest verdorven sijnde; maer 't meeste is te verwonderen dat het cropslae-saet (seer veel bijnae rijp in de thuijnen staende) gansch geen schade van de wint heeft geleden, 't welck met dit stille weder ingaderen, item radijs, spenagie, andivi[1.] ende andere saden, nu alle dagen meest rijp wordende. Nae 't schijnt, sullen vermits de drooghte voor Februarij off Martio niet weer mogen saijen, ende de[+] retourschepen uijt India al onse moescruijden in 't saet vinden[2.], behalven geele [+]125v wortelen, rapen, radijs ende bietwortelen[3.], cool die redelijck abondant tegen hare comste, met Godt de voorste, nae alle schijnende apparentien hopen rijp ende op voorraet te hebben, alsoo de cool nae wensch begint te sluijten, ende de gemelte wortelen heel dick worden, daer wij alle dagen al met schapenvleijs over taeffel aff[4.] eeten, gaende de boterkarn oock redelijck sijn gangh, sulx dat al omtrent 6 lb. verse boter opgegadert hebben, ende somtijts 't volck met bax[5.] de carnemelck omdeelen, welcke die aencomende schepen oock tot geen cleijne ververssinge sal strecken; mancqueren ons maer gereetschappen om kaes[6.] te maecken, alsoo de saecken van 't vee haer redelijck wel laten aensien, ende reede[7.] Godt loff soo verde sijn gecomen, dat over taeffel al versse boter tot ons broot cunnen eeten, latende de Hollantse boter over de spijse gebruijcken; ende om broot te backen van onsen nieuwen taruw, oock de snaren toe stellen[8.] om, mogelijck sijnde, alles op de gangh te brengen, ende de schepen fraij te verversschen, dat door Godes genade nae alle apparentien nu voortaen al redelijck sal cunnen geschieden. Maer, nae 't schijnt, sullen van April tot October de beste ververssinge van allerhande moescruijden ende liefflijcke thuijnvruchten van croppen, beet, kervel, etc., aen te treffen sijn, ende voor de schepen in Februarij ende Meert 't meeste vee, wortelen, cool ende cnollen, etc., maer melck 't gansche jaer door, waertoe dan oock beesten dienen aengehouden. Per memorie.

1. Hierdie woord is blykbaar in v.R. se tyd nog met *i* uitgespreek, soos vandag nog deur sommige ou mense in Afrikaans.
2. En dus onbekwaam om te gebruik.
3. K: *beetwortelen*.
4. van.
5. meerv. van *bak*.
6. Vgl. *kees* o.d. 26/12/1652.
7. reeds.
8. *de snaren toe stellen*, die snare span, d.w.s. voorbereidsels maak.

Cregen op dato een kalff ende 5 schapen, jongh[1.] ende out, van de Saldanhars.

Sonden vandage 6 soldaten na de schapen te soecken, over de Clooff tusschen[+] den Taeffel- ende Leeuwenberg achter 't fort heen, nevens last om achter den Taeffelbergh om te gaen ende met eenen inspectie te <doen> hoe sterck de Saldanhars wel waren, ten welcken eijnde den ganschen nacht uijtbleven. [+126]

Ultimo do. schoon, warm weder ende een Westelijck luchtjen sijnde[2.], smiddaghs wederom quamen, rapporterende dat onse schapen niet hadden vernomen, maer machtige veel[3.] vee van coebeesten ende schapen, de Saldanhars toebehorende, ende hun meest in 't Hout-Baijken achter den Taeffelbergh (bij d' onsen voor dato opgedaen[4.]) onthoudende, als oock 4 à 5 mijlen van hier omtrent de groote bosschagies, vermits de meenichte weijen daer sijnde; hebbende in alles maer 6 legerplaetsen vernomen, waervan de grootste 20 huijsen[5.] ende omtrent 100 personen: mans, vrouwen ende kinderen sterck, ende d' andere elck 7, 8 à 9 huijsjes, met malcanderen niet boven 500 zielen waren, maer 't vee hadden in ontallicke meenichte, 't volck seer bevreest voor d' onsen wesende, die hun nochtans, nae onsen last, niet als alle minne ende vruntschap bewesen, soodat van deselve noch een goet stuck weeghs nae huijs wierden geleijt, principael om een tabackjen te verdienen.

Ondertusschen waren soo nu en dan eenige met schapen bij 't fort gecomen, daer der 12 stx. affhandelden, ende tegen den avont quamen eenige nieuwe Saldanhars met een melckbeest bij ons, 't welck redelijck civiel cregen, te kennen gevende, dat omtrent de Soutpan[(k)], 4 mijlen van hier, lagen met veel volckx ende vee, die alle dagen souden bij ons comen om te handelen, daertoe hun met alle vrundelijckheijt[+] ende goede tractementen noch meer animeerden, nevens affirmatie dat veel coper ende taback voor haer hadden. Willen hopen van die nieuwelingen noch een goet partijtjen becomen sullen, ten welcken eijnde haer oock al te meer tractement aen deden om aen te locken. D' Almogenden wil daer toe sijnen zegen geven. Amen. [+126v]

Op den avont begont wederom uijtten Z.Oosten seer ongestuijmigh ende fel te waijen, geduijrende den ganschen nacht langh.

Eindnoten:

(a) Dit is 'n vraag hoe ‘bequaem’ Michiel Gleve vir hierdie pos was, aangesien hy self 'n paar maande tevore ‘over vechterije’ tot honderd houe gevonnis is. Sien weer 20 September 1652; en ook C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 7-8. K.A.

(b) In die resolusie word verklaar dat daar baie diefstal ‘onder den gemeenen volcke’ voorgekom het, en dat een van die skildwagte (Jan Pietersz. Soenwater) - aan wie Kompanjiesgoedere ter bewaring toevertrou was - selfs nie ontsien het om koperdraad, waarmee die wiele van die kruiwaens versterk was, af te breek nie, ten einde daarmee 'n onwettige ruilhandel met die Hottentotte te dryf. Vandaar dan dat Michiel Gleve in die genoemde amp aangestel word; van sy vorige oortreding word ewewel nie gerep nie! C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 31-32. K.A.

1. K: *jonck*.
2. Om die konstruksie enigsins te verklaar, moet die datum en weerbeskrywing as tussen hakies staande beskou word.
3. *machtige veel*. Gebruiklike uitdrukking.
4. ontdek.
5. K: *huysjens*, strooise.

(c) Sien bekentenis van De Hase, C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, pp. 25-26. K.A.
(d) Sien C.J. 1: *Criminele en Civiele Regtsrolle*, 1652-1673, pp. 7-8; en C. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 18-21. Albei in K.A.
(e) Vgl. C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, pp. 25-26. K.A.
(f) As rede waarom die saak tot die koms van die retoervloot moes oorstaan, word in die resolusie genoem: 'dewijl onsen raet alhier (vermits 't Jachts vertreck na de baij van Saldanha) seer onsterck is'. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 32-33. K.A.
(g) Hieruit blyk dat die blankes al gou ingesien het dat hulle nie op die veeruil sou kon reken om die nodige slagvee te lewer nie, maar dat hulle met 'n eie veeteelt sou moes begin. Dit sou later weer 'n paar keer in die *Dagverhaal* beklemtoon word, bv. op 28 Desember 1652 en 23 November 1655. Vgl. Thom: *Die Geskiedenis van die Skaapboerdery in S.A.*, pp. 6-10.
(h) Sien mededelings van Herry, 13 November 1652, en noot a aldaar.
(i) Vgl. bv. Barton & Barton: *Guide to the Constellations*, p. 23. Drie dae later (20 Desember) word ook melding gemaak van die 'gordel van den Reus' (*Orion's belt*).
(j) Hierdie 'vremde ster met een staert' was natuurlik niks anders as 'n komeet nie, wat in dié tyd verskyn het. Van dr. R.H. Stoy, hoof van die Koninklike Sterrewag by Kaapstad, wat so vriendelik was om te ondersoek welke komeet dit kon gewees het, het ek die volgende mededeling ontvang: 'Although some well-known comets like Halley's, Enke's etc. are periodic, the great majority are not-i.e. as far as human history is concerned, they come but once and never return. The comet of 1652 appears to have been one of these. It was fairly well observed in Europe so that the elements of its orbit can be derived. The discoverer (and principal observer) was Hevelius (1611-1687). His birthplace was Danzig, where he also lived and died. He was a city councillor there, a well-known astronomical observer and the first to make a complete map of the moon with maps and drawings of every phase. His observations of this comet extend from 20th December 1652 to 8th January 1653. It looks therefore as though Van Riebeeck saw it three days ahead of Hevelius. This may well be, as the comet was travelling from south to north and would therefore be more easily seen from South Africa'. Ook aan prof. J.M. le Roux, van Stellenbosch, is ek dank verskuldig vir 'n verduideliking van die tegniese verwysings na die komeet hier in die *Dagverhaal*. Oor mededelings met betrekking tot komete in die Kaapse argiefstukke in die algemeen, sien Donald Mcintyre: *Comets in old Cape Records* (pamflet, Kaapstad 1949).
(k) Vgl. kaarte nos. 36 en 37, K.A., d.i. reproduksies van kaarte in die Rijksarchief, Den Haag. Die Soutpan (of Soutpannen), waarvan dikwels in die *Dagverhaal* melding gemaak word, heet vandag *Rietvlei* en is geleë onmiddellik ten noorde van die huidige Milnerton.

Januario anno 1653

Primo dito, *Nieuwjaersdagh*, bleeff den Z.Oostenwint noch al even stijff wayen, comende de Saldanhars redelijck vroegh met 7 schapen die voor 't sermoen[6.] noch handelden.

Op dato hebben door veelvoudige voorspraecke ende op belofften van goede

6. Daar was dus op Nuwejaarsdag - geen Sondag nie - 'n sermoen.

beterschap uyt de ketting wederom gelargeert de persoonen Gerrit Dircksz., Jan Blanx ende Willem Huytjes[(a)], daer se voor twee jaren in gebannen waren, omdat haer voor dato hadden fugityff gestelt.

Soo oock den gesuspendeerden corporael[(b)] over de soldaten wederom met dit nieuwe jaer in sijn bedieninge gestelt, op hoope, volgens gedaene belofften, desselffs begane faulten met beter comportementen[1.] sall repareren[2.].

[+] 2 *dito*, noch al even stormigh weder uytten Z.Oosten. Bequamen van de Saldanhars 8 stucx schapen, ende is ons weder affgestorven een van de Hollantse [+]127
verckens, die hier gansch niet schijnen te sullen aerden. Item een kalff ende schaep. 't Bleeff tegen den nacht noch al even hard wayen tot groot beleth in onse wercken, alsoo geen cruy wagens door de stercke wint op de plancken cunnen gehouden worden, sijnde quaet genoegh dat men met 't ledige[3.] lijff can gaende ende staende houden, wordende bovendien door den drooge wint de aerde soo hard ende moeyelijck om uyt te halen offt formele steenclippen waren.

3 *dito*, weer ende wint als gister, even ongestuymigh. Hebben 5 schapen van d' inwoonders becomen. Blijvende 's nachts noch al hard wayen tot beleth van onse nodige wercken aen 't fort, etc.

4 *dito*, schoon, helder sonneschijn[4.] ende stil, warm weer. Sonden den sieckentrooster met den corporael[(c)] van de soldaten ende 6 musquettiers, nevens wat coper, taback ende pijpen, na de Saldanhars omme te vernemen (dewijle dagelix met soo weynigh vee hier bij 't fort comen) off daer beter met ons souden willen handelen als hier. Ondertusschen cregen hier noch 7 stucx schapen, ende sijluyden 's namiddaghs wederom comende, brachten met haer 2 koeyen, 1 bul, 1 os, 1 pink[5.] ende een calffjen, met 11 schapen van de Saldanhars, 1½ mijl van hier, geruylt, welcke nae hun seggen meer genegen souden hebben geschenen om daer met ons te handelen[+] als hier bij 't fort te comen. Des oock voornemens sijn overmorgen (Maendagh wesende) 'tselve wederom te onderstaen. Behalven 't vee bij d' onsen [+]127v
geruylt, quamen oock eenige Saldanhars, beneffens haer, met noch 4 koeyen, een calff ende 6 schapen, die hun oock noch al affhandelden, soodat op dato bequamen 9 stucx koebeesten ende 24 schapen, jongh[6.] en out. De Heere sij gelooft voor den zegen.

Aen d' oversijde van de bay, omtrent 't vrack[7.] van *Haerlem*, was 't lant overal ende langhs de gansche cust heen, al heel na de Bay van Saldanha toe, vol vuyren, dat nae 't seggen van Herry altemalen volck met vee was, die <wij> noch hier te verwachten hadden. Sulcx soo sijnde ende deselve wat graegh nae coper vallende, salt met den veehandel misschien noch wel gaen - dat Godt geve. Ware[8.] te wen-

1. gedrag.
2. verbeter, herstel.
3. onbelemmerde. Dit is die oorspronklike betekenis van die woord.
4. *sonneschijn* het hier vermoedelik die funksie van 'n adjektief. Vgl. die samestelling *sonneschijn-weer* wat so dikwels voorkom.
5. eenjarige kalf.
6. K: *jonck*.
7. *wrak*. Bekende afwisseling tussen *wr-* en *vr-*; vgl. Afr. *vrat*, *vryf* met Ndl. *wrat*, *wrijven*, ens.
8. K: *'t Ware*.

schen dat wat meer taback hadden, alsoo deselve heel op 't lest loopt, dat ons dapper verlegen maecken sal, want beter vee sonder coper met taback alleen, als sonder taback met coper alleen te crijgen soude wesen, gelijck vóór desen meermalen genoteert hebben.

Sondagh, 5 *dito*, idem moy, stil, warm weer, maer begond op den namiddagh ende tegen den nacht al wederom lustigh over den Taeffelbergh uytten Z.Oosten aen te wayen. Ende cregen op dato 12 schapen met 2 koeyen, een os, 2 kalven ende een pinck van de Saldanhars voor coper ende taback, daer de leste rol al halff van geconsumeert is ende dierhalven vóór 't coper opraecken sal.

6 *dito*, schoon, helder sonneschijn-weer. Hebben 's morgens vroegh den sieckentrooster[+] Willem Barentsz. Wijlant, nevens eenige soldaten, wederom heengestuyrt met coper en taback na de Saldanhars, omtrent 1½ à 2 mijlen van hier, om sooveel vee te handelen als becomen sal cunnen, ons tusschen wijle hier vast besigh houdende met 't weynige overige volck aen de nodige wercken van de fortificatie, metselen ende decken van huysingen, mitsgaders 't ingaderen ende winnen van saden van croppen, radijs, andivy, spenagie, erten sonder schellen, etc., taruw, etc., ende wijders noch wat lant preparerende omme eenige aencomende plantjes cool te verplanten, die hier soo extraordinaire schoon sluyt ende tiert[1.] als in 't vaderlant; gelijck oock de wortelen ende rapen, daer redelijck tegen de comste van de retourvloote nae alle vertoonende apparentie van sullen versien wesen, omme neffens 't gehandelde vee haer tot treffelijcke ververssinge te strecken. 't Ware te wenschen dat van wortelen ende rapen elck een corensack vol saet hadden, souden haest sooveel hebben als uyt de goeden costen eeten[2.] ende tot mestinge van verckens diende. Beetwortelen, radijs, beet ende voorts alle andere Hollantse thuynvruchten, sullen metter tijt door mestinge van 't lant mede niet minder manqueren, ende ingevolge na desen overvloedige ververssinge 't gansche jaer door hier te becomen wesen. De botterkarn neempt oock langhs soo meer toe, maer 't meeste jammer is, dat de beesten hier gaer weynigh melck geven, alsoo jegenwoordigh van 25 melckbeesten boven ½ ancker[3.] melck in een gansche weeck niet crijgen, daer omtrent 3 à 3½ lb.[+] schoone, geele boter affhebben, beter ende schoonder als op Formosa gemaeckt wort, ende vooralsnoch maer pas sooveel als over taeffel tot broot eeten mogen, de melck somtijts onder 't volck omdeelende. [+]128 [+]128v

Tegen den avont compt ons volck wederom met 5 koeyen, 1 os, 3 calven[4.] ende 5 pincken, nevens 8 stucx schapen van de Saldanhars gehandelt, waerbij wij hier voor 't fort hebben geruylt 2 koeyen ende 2 kalven[4.], sulcx dat desen dagh bequamen 16 stucx jonge ende oude coebeesten met 8 schapen, dat een fraye dach is. Ende rapporteerde d' onse de Saldanhars met haer huysen wel 2 mijlen verder als eergister

1. welig groei; *sluyt ende tiert*, koppe maak en mooi groei.
2. *uyt de goeden costen eeten*, behoorlik kon opeet. Vgl. WNT V, 327. Die teks lyk verder bederf. Hierdie reëls is in K onleesbaar.
3. Dus iets minder as 4 gellings!
4. Volgens WNT 'n Noord-Holl. meervoudsvorm.
4. Volgens WNT 'n Noord-Holl. meervoudsvorm.

lagen, ende wel sooveel hadden cunnen bemercken, ingevalle eenigh voordeel op d' onsen hadden cunnen sien[1.], dat haer om 't copers wille wel souden affgemaeckt hebben, sijnde ongeveer 80 weerbare mannen sterck ende d' onse met hun twintigen, daeronder 10 musquettiers. Ende dewijle sulcx al meer hebben gemerckt dat d' onse alleen, off maer met hun 2 off drien wesende, bijlen ende tabaxdoosen, etc., hebben affgedwongen, sullen voortaen wat meer volck, om de[2.] beesten te handelen, laten medegaen omme te deffensiver te wesen, al soude ons werck hier wat te langer retarderen, opdat doch meenichte vee op voorraet mochten becomen tot ververssinge van de schepen, waertoe nu de gelegentheyt dient waergenomen, vermits de Saldanhars hier 't gansche jaer door niet en hebben, ende wel mercken dat wij haer[+] meer moeten soecken als sij ons schijnen te willen doen, sijnde een seer luye natie, haer somtijts te veel wesende dat voortgaen, laten staen dat, om [+]129
haer vee aen de marckt te brengen, soo verde daermede soude willen comen aendrijven[3.]. Edoch 't scheelt ons weynigh, als 't maer, sonder becommeringh off swarigheyt, voor coopmanschap ende goede woorden crijgen mogen, al mosten 't noch al vrij verder halen, ons maer genoech sijnde dat overvloet van beesten mogen opgaeren voor d' E. Compagnie, tot ververssinge van de uyt 't patria ende India hier aencomende schepen.

's Avonts begond al weder vrij hard uytten Z.Oosten te wayen, 't welck

den 7 dito noch al aenhield; souden anders ons volck al weder na der Saldanhars legers met coper ende taback gesonden hebben om vee te handelen. Soo bleven oock, gelijck dickwils gebeurt door de harde wint, mede beleth aen de fortificatie te arbeyden, vermits met de cruywagens niet gaende te houden is; waeromme 't volck om riet sonden daer de huysinge mede gedeckt worden. Echter cregen vandage noch 3 koeyen, 1 os ende 2 kalven met 4 schapen.

's Avonts stack de wint soo affgrijsselijcken hart wederom op, dat te vreesselijck was, geduyrende soodanigh tot den

8 *dito* 's morgens, eer 't begond te stillen, als wanneer den sieckentrooster met 20 man g'armeert wederom uytsonden, nevens partije coper ende taback om beesten[+] te ruylen. Ondertusschen cregen hier bij 't fort 1 os, 1 calff ende 10 schapen, blijvende ons volck den ganschen <dagh[4.]> uyt. Op dato hebben d' eerste 2 roode [+]129v
cooltjens gesneden, soo schoon ende vast gesloten sijnde als in 't vaderlant can wesen.

9 <*dito*>, 's morgens heel fray, stil, warm weder als gister. Quamen deselve wederom met 1 coe, 2 kalven ende 3 schapen, rapporterende dat alle de Saldanhars met hun legers ende vee al vertrocken waren, tenderende[5.] om de oost na de Bay de Sam-

1. ingeval hulle kans gesien het om 'n voordeel op ons mense te behaal.
2. Ontbreek in K.
3. Hierdie sin is volgens die Haagse teks en die interpunksie van Brill. K het *voor t gaen*, i.p.v. *voortgaen*, *late staen* i.p.v. *laten staen* en *laten comen aendrijven* i.p.v. *willen*.... Die bedoeling is in elk geval duidelik: hulle is so lui dat die blote trek hulle te veel is, laat staan dat hulle bereid sou wees om die vee so ver na die mark aan te jaag.
4. In beide H en K uitgelaat.
5. rigting nemende, trekkende (aksent op die tweede lettergreep).

bras[1.], welcke wegh ons Herry wiste te beduyden, dat alle jaren heen trocken, ende vandaer 't lant dwers over wederom na de west treckende, over de Baye van Saldanha wederom hier quamen.

Voorsz. schapen ende coebeesten hadden becomen van den capiteyn der Saldanhars, die in 't aldereerste bij ons was geweest, welcke, ende geen andere meer, wel 7 à 8 mijlen van hier, heel om de oost, bijnae tegen strant aen lagh, sterck sijnde omtrent 80 weerbare mannen in[2.] 16 stux huysjens, ende bij haer hebbende 5 à 600 extraordinaire schoone coebeesten, jae de beste wel van al de Saldanhars, ende ongeveer 2000 stucx dito treffelijcke schapen, daer nemmermeer, nochte oock nu, hadde willen aff scheyden, hebbende d' onse veele smaets van deselve verdragen, soodanigh dat bijnae (hoewel verdroegen) hadden aen malcanderen geraeckt. Edoch ten aensien van onse expresse ordre omme deselve 't minste quaet ter werelt te doen, alschoon[3.] eenige overlast genoten[4.], soo hadden 't noch gelaten, maer was nae hun[+] seggen sooveel als lijden conde, ende dierhalven nae genoech[5.], ende oock wel cans geweest, om al haer vee aff te nemen ende herwaerts te [+]130
brengen, alsoo den corporael van de soldaten, onder deselve wat bedrongen wesende, ende een poffertjen[6.], om ontslagen te worden, uyt sijn sack boven over hunne hooffden affschietende, al de Saldanhars hun op de loop begaven, latende hun vee staen, als wanneer door d' onse wederom geroepen ende 't vee naegedreven wierden, met beduydinge dat sulcx spelen was ende haer geen quaet doen, noch eenigh vee affnemen, maer wel voor coper ende taback affhandelen wilden; ende soo daertoe niet genegen waren, vryelijck mochten gaen ende keeren, souden van ons geen quaet geschieden, etc., sulcx dat noch goede vrunden scheyden, met een tabackjen tot de foy[7.].

Over dit vertreck der Saldanhars Herry spreeckende, wiste ons te seggen ende beduyden, deselve nu voor 't naeste jaer niet weer te verwachten hadden, maer dat alsdan, beneffens haer, noch wel meer ander volck in 't lant wesende (siende dese sooveel coper mede brachten) affcomen souden om met ons te handelen, 'twelck alsdan te ervaren staet; maer souden[8.], als de Saldanhars (onder haer Quena[(d)] genaemt), die allenskens ende maer van d' eene vette weyde na d' ander telckens met haer vee voortrecken, wat verde waren, Visman (bij haer Soaqua[9.] genaemt) met eenige maer niet veel coebeesten hier comen, voor dewelcke, nae sijn seggen, seer[+] nauw op hoede moeste wesen, als sullende wel met beesten te coop comen, maer echter niettemin, onder goeden schijn, ons alle quaet soecken te doen ende [+]130v
sooveel

1. San Bras, St. Bras, die heilige Blasius. Die naam *St. Blaize* vir 'n kaap aan die Afrikaanse suidkus bestaan nog.
2. K: *en*.
3. *alschoon*, toegewende voegwoord, tot in die 19de eeu gebruik.
4. *genieten* hier in die ruimer opvatting van *krijgen*.
5. *nae genoech*, naby genoeg, op die punt.
6. sakpistool, so genoem na die knal. Vgl. o.d. 28/2/1653.
7. afskeidsgeskenk. Vgl. o.d. 7/10/1652.
8. Die onderwerp van *souden* is *Visman*, twee reëls verder.
9. Albei tekste het *Soaqua*. Later is die vorm meestal *Sonqua. Qua* is 'n kollektief-suffiks, *Son* kan die *San* wees waarmee die Boesmans vandag in wetenskaplike werke aangedui word. Met die *Visman*(*s*) word dus vermoedelik Boesmans bedoel.

te steelen ende roven als vermogen, alsoo doch nergens anders als van den rooff en leven. Ende al hun goet geen eygen, maer rooffgoet van de Saldanhars is, die haer derhalven in alle gelegentheden vervolghden ende, gevangen crijgende, sonder genade dootsloegen ende voor de honden wierpen.

Heden wasser niet een Saldanhar bij 't fort geweest ende sagen om de Oost veel vuyren in 't lant, dat ons van der Saldanhars vertreck te meer gelooff dede. Moge blijde sijn dat een redelijcke partije beesten van haer hebben gehandelt, daervan ons volck hier aen lant treffelijck ververscht ende gespijst hebben, blijvende jegenwoordigh bij ons noch overigh 350 schapen ende 130 stucx coebeesten, jongh ende out, daeronder 25 schoone melckbeesten, 1 bul ende ettelijcke fraye jonge ossjes ende coekalven[1.], seer bequaem om aen te focken, ende eenige te laten strecken tot ververssinge voor de aencomende schepen. De Heere sij gedanckt voor dien zegen ende geve dat van Visman oock een goet deel becomen mogen, alsoo noch niet veel meer als ons halve coper[2.] geconsumeert ofte verhandelt is. Eenlijck loopt de taback op 't laest[3.], daer in toecomende ten minsten met 1000 lb. van dienen versien,[+] om wat rijckelijk te mogen spenderen[4.], vermits daer machtigh graegh nae sijn ende veel door cunnen vercrijgen. Per memorie. [+]131

Verleden nacht sijnder wederom 2 schapen door wilt gediert uyt de crael gehaelt ende verslonden. Aen 't spoor scheenen 't leeuwen geweest te zijn.

Sedert 2 à 3 dagen sijn al weder eenige van ons volck (daer onder 4 timmerluyden) aen den loop te koey geraeckt, apparent ontstaen van eenige wilde vijgen[5.], hier op de aerde wassende ende bij de inwoonders gegeten wordende, welcke d' onse met heele sacken vol hebben gehaelt ende sonder maet te houden, sodanigh van gesnoeyt[6.], datter nu veele van aen de loop geraeckt. 't Is een verdrietige saecke, dat 't gemeene volck soo roeckeloos over haer eygen gesontheyt sijn ende geen maet weten te houden, voordat met de neus in de coy raecken.

10 *dito*, 's morgens al wederom harde Z.Oostewinden, continueerende den ganschen dagh ende nacht tot den

11 *dito*, noch al even hard aenhoudende. 't Schijnt jegenwoordigh in 't Z.Oostestormsijsoen[7.] te wesen.

Sondagh, 12 *dito*, heel stil, warm weer hier onder de loute[8.] van de Taeffelbergh, maer[9.] d' oversijde deser bay den Z.Oostenwint vrij hardt wayende, sulcx hier meer gebeurt.

Op dato bequamen noch 2 schapen van de Saldanhars, daer se wel 2 daghreysens

1. verse. Vgl. *bulkalf*. Die oudste voorbeeld van *koekalf* in WNT (behalwe 'n verwysing na Kiliaen) is 'n eeu later as die *Daghregister*.
2. *ons halve coper*, die helfte van ons koper. Eienaardige gebruik van *half* voor 'n stofnaam.
3. *Eenlijck loopt de taback op 't laest*, net die tabak begin op te raak.
4. *spandeer*, soos in Afrikaans, kom ook voor. Die *a* is miskien daaraan te danke dat die woord, verkeerdelik, beskou is as aan Frans ontleen.
5. Wat sou dit gewees het? Suurvygies?
6. gretig eet, 'snoep'. *Snaaien* kom ook voor in dieselfde betekenis.
7. K: *saysoen*.
8. 'luwte', beskutting.
9. *aen* weggelaat; soos in Afr. Vgl. o.d. 27/10/1652 en noot 5 aldaar.

van hier mede waren comen aendrijven, ons wijsende haer vuyren, die heel ver in[+] ende over 't geberchte om de oost sagen branden. Souden echter nae hun [+]131v seggen, soolangh daer noch leggen somtijts[1.] al met ytwes aencomen.

Den voorleden nacht was wederom een schaep van een leeuw verslonden, die op den lichten dagh 's morgens noch gedeelte van 't schaep, buyten de crael gesleept, door een matroos met een musquetschoot ontjaegt[2.] wiert, ende de vlucht na de clooff van de Taeffelbergh nam; nevens meenichte jackhalsen, als oock noch een ander leeuw na den Leeuwenbergh alle beyden door d' onse verjaeght. Derhalven de schapen ordonneerden voortaen 's avonts binnen 't fort te drijven ende de koebeesten als vooren in de crael met 8 man 's nachts bewaeckt te laten.

13 *dito*, stil weder met betogen lucht ende westelijcke coele[3.] maer geen harde wint; 's namiddaghs weynigh mot[4.] ende regenachtigh.

Op dato hebben onsen affgesneden ende hier aen de Caep aldereerst gewassen taru beginnen te dorssen, sijnde redelijck vet ende groff van corl, ende nae alle apparentien hiernae ('t lant wat gemest sijnde) beter te succederen. 't Is jammer dat de Z.Oostewinden hier soo hard vallen, souden anders alle soorte van graen ende vruchten hier genoech cunnen aengefockt[5.] worden, edoch meenen in de valeyen achter de Soute-reviere de vruchten[6.] sulcken nooth niet sullen hebben, vermits daer sulcke valwinden niet subject sijn als hier over den Taeffelbergh, ende dierhalven die landen door vrijluyden[7.] bequamelijck cunnen gecultiveert worden, sijnde heel vet, schoon ende vlack, met treffelijcke schone, veele soete revieren doorstrengelt, soo plaisant ende effen als men soude willen wenschen, geen Formosa[(e)] (dat gesien[+] hebbe[8.]) daerbij te passe comende.

14 *dito*, 's morgens heel stil, mistigh weder, maer begond op den namiddagh [+]132 ende tegen den nacht al wederom hard uytten Z.Oosten te wayen.

Op dato brachten ons de Saldanhars noch 1 koe ende 1 calff, dat hun voor coper ende taback affhandelden, seggende haren capteyn ofte oversten (medegecomen) dat met haer huysen ende beesten wederom bij ons souden comen woonen. Off sulcx meenen, sal den tijt leeren. Altoos[9.] wij deeden haer goet ende vrundelijck tractement met een tabackjen ende dronck wijn om daertoe te meer aen te locken, nevens belofften[10.] van noch meerder coper voor derselver beesten te sullen geven.

Ondertusschen met onsen aengenomen tolck Herry in discours wesende (gelijck meermalen geschiet is) wat de Saldanhars met coper deden, wiste ons door gebroocke Engelsse woorden sooveele te verstaen geven, dat van hetselve armringen ende kettings (gelijck haer sagen dragen) maeckten, die aen seecker ander natie, diep te

1. af en toe.
2. ontneem; d.w.s. die gedeelte van die skaap is van die leeu afgeneem deur hom weg te jaag.
3. *coelte*? K het: *westelijck coelende*.
4. *mot-*, d.w.s. motachtigh, of *mot* = motreën?
5. Gewoonlik met 'n dier, maar in die ouer taal ook met 'n gewas as voorwerp.
6. eetbare plantgewasse.
7. Eerste gedagte aan vryburgers, vier jaar voor die uitvoering.
8. Eerste persoon enkelvoud. Vgl. 28/4/1652 en noot 1 aldaar.
9. in elk geval.
10. So K; H het hier *belooften*.

landewaert in, voor vee wederom verhandelden, ende dan jaerlix wederom ander coper van de Hollantse ende Engelse scheepen ruylden, maer waren noyt gewent sooveel beesten op een jaer te verhandelen als nu gedaen hadden; doch als haer coper quyt waren, souden 't naeste jaer wel weder ander halen voor vee.

Ingevalle sulx waer is, dat sij haer coper voor vee aen andere natien boven verhandelen ende vertieren[1.], soude 'tselve een gewenste saecke voor d'E. Compagnie[+] wesen, ende ingevolge met ter tijt soo abondant becomelijck, dat men in de coude tijden wel eenige osse (seer groot ende vet vallende) souden cunnen [+]132v in vaten insouten, tot geen cleyn voordeel ende accommodatie van d' E. Compagnie, alsoo het sout hier om niet genoech te crijgen, ende 't lant vol schoone vette weyden is, selffs onder 't gesight van Compagnie's fortresse wel voor duysende beesten ende schapen, boven 't geene nodigh vereysschen mach tot thuynen ende coorngewas, etc., behalven dat besijden den Taeffelbergh emmers soo vet ende schoonen lant leyt op 8 à 10 mijlen, vlack genoegh, niet aencomende[2.], gelijck wel van buyten[3.] niet alleen te presumeren maer genoechsaem te susteneren ofte vast te stellen is aen de groote quantité, wel omtrent 20[4.], soo schapen als coebeesten, de Saldanhars hier sedert November in de spatie van 7 à 8 mijlen in dese Taeffelvaley hebbende[5.] cunnen weyen.

15 *dito*, bleeff 't noch al even hardt uytten Z.Oosten wayen tot tegen den middagh; doen cregen 't luchtje N.westelijck uytter zee, met schoon warm weer, maer wierd voor den avont noch al even hard weder als tevoren, edoch 's nachts wederom stil.

Heden quamen de voorsz. Saldanhars noch met een koe ende 5 schapen, die haer affhandelden, willende seer qualijck van hun vee scheyden, sulcx van dit volck altijt bemerckt hebben. Item dat se haer vee (veel vetter ende schoonder als d' andere sijnde) vrij costelijcker houden[6.] ende naer advenant[7.] soo wel niet als d' andere Saldanhars daeraff scheyden willen.

[+] Op dato sijn twee coebeesten uyt de crael gemist.

16 *dito*, warm sonneschijn-weder met een fray Z.westelijck coeltjen. Ende [+]133 waren verleden nacht al weder een koe met een bul weghgeraeckt door de slordige wacht, die de wachters van deselve gehouden hadden, sijnde seer verdrietigh, dat het volck haren schuldigen dienst soo weynigh laten ter herten gaen. Schijnen der oock gansch niet nae te vragen wat straff off beloffte dat men doet, ende als men al denckt een sorghdragent man over de beesten te hebben, bevint men sigh telckemael al wederom bedrogen, soodat men wel schier selffs diende bij nacht ende dage daerop te waecken.

17 *dito*, 's morgens mistigh weder sijnde, lieten al de coebeesten eens wederom naetellen ende bevonden in plaetse van 138 stucx (die der noch wesen mosten) niet

1. verruil, verhandel.
2. K: *comende*. Dit is my nie duidelik waarop die woorde *niet* (*aen*)*comende* slaan of wat hulle in die verband beteken nie. Tensy die bedoeling is: soveel land dat dit op 8 of 10 (vierkante) myl nie aankom nie.
3. *van buyten*, van op 'n afstand.
4. In K staan daar na *20* nog tekens wat nie ontsyfer kan word nie, vermoedelik 20 *M.* Lees: 2000.
5. H: *hebben*. Dan moet *die* na *coebeesten* verstaan word.
6. *costelijcker houden*, duurder reken.
7. *naer advenant*, in verhouding.

meer als 126, sijnde 12 te cort, altemalen door slordigh waecken der wachters als voorsz. weghgeraeckt, gelijck uyt alle derselver belijdenisse is gebleecken, dat elck even luttel op haer wachten des nachts in de crael gepast hebben. Des hun met haer sessen elck 2 beesten à 50 gl. yder tot straffe op reeckeningh hebben laten stellen, opdat hiernae te beter wacht houden mochten. Ende alhoewel door den corporael van de soldaten met eenigh volck daernae lieten uytsien, wierde echter tael noch teycken van deselve gevonden, invougen niet anders costen presumeren off waren[1.] nu en dan bij nacht door de Hottentoos uyt de crael gehaelt, alsoo gister nacht tot twee malen de heckens[2.] op de dammen[3.] van de crael open ende telckens beesten[+] buyten gevonden waren. Dit onsen aengenomen tolck Herry te kennen gevende, was oock van gevoelen deselve door eenige Strantlopers weghgedreven [+]133v waren, daer hij selffs wilde nae gaen uytsien, gelijck op stont[4.] oock deede. Ondertusschen stelden ordre omme de wachten over de beesten (door matrosen beurt om beurt alle nachten met 3 teffens[5.] geschiedende) bij[6.] 2 vertroude adelborsten te laten commandeeren, die des avonts door de weyers[7.], ende 's morgens door deselve adelborsten wederom aen de weyers, wel getelt, 't vee sal overgelevert, mitsgaders bovendien door ons alle Saterdagen eens naegetelt sal worden, op poene van den mancquerende sijn verdiende straffe te laten ontfangen, etc.

's Namiddaghs compt 't jacht de *Goede Hoope* uyt de Baye van Saldanha wederom ter rheede[(f)], medebrengende omtrent 1500 stucx groote ende cleyne robbenvellen, redelijck wel gedrooght, ende rapporteerden d' opperhooffden dat wel eens sooveel souden cunnen medegebracht hebben, ingevalle volck van kennisse[8.], als oock de nodige gereetschappen hadden gehadt om de vellen schoon te maecken, als scherpe vilders-[9.] ende leertouwersmessen, etc., sijnde soo moeyelijck 't vet aff te schaven geweest, dat bijnae sooveel schavers als vilders hadden behoeft, ende 't volck, om dien vuylen arbeyt te doen, seer traegh ende moeyelijck aen te houden geweest, invougen niet beter deegh[10.] als met partvaerders[11.] te doen sal wesen, alsoo de gagiewinners de saecken doch weynigh ter herte nemen.

Soo en hadden oock gansch geen volck met vee off andere coopmanschappen[+] vernomen als eenige weynige, cale, magere Strantlopers, maer wel veel vuyren [+]134 te landewaert in gesien, invoegen tot noch geen handel[12.] vernomen hebben, ende 't principaelste sal wesen de robbevellen, sijnde 't speck na derselver rapport qualijck waerdigh dat men 't in vaten soude overvoeren om hier traen aff te branden, daervan uyt de 8 vaten, die mede gebracht hebben, echter preuve sullen nemen; maer was

(g)

(h)

1. Ontbreek in H.
2. Naas *hek* het daar in Ndl. nog 'n byvorm *hekken* in die enkv. bestaan. Die meerv. hiervan was *hekkens. Heckens* kan hier beteken: omheining van pale of latte, nie noodsaaklik wat ons in Afr. onder *hekke* sou verstaan nie.
3. walle. Die kraal was blykbaar 'n wye sloot met 'n grondwal aan die binnekant en 'n paalheining op die wal.
4. *op stont*, terstond.
5. tegelyk.
6. deur.
7. veewagters.
8. *volck van kennisse*, mense met verstand van sake.
9. afslagters.
10. *beter deegh*, voordeliger.
11. delers in die wins van die vaart.
12. K het *daer* na *handel. Handel* moet hier beteken handelsgeleentheid of handelsware.

de gemelte bay ende d' eylanden daeromtrent doorgaens soo machtige vol walvissen geweest, dat te verwonderen ware, hoewel hier sedert 't uytgaen van Augusto gansch geen in dese bay[1.] hebben vernomen, waeromme oock niet vrempt ware die vanghst daer mede[2.] waergenomen wiert, als d' E. Compagnie haer aen den traen sooveel gelegen lieten - tot welck een ende ander ons tot noch de nodige gereetschappen van sloepen, etc., vrij gebreecken. Per memorie.

Wat wijders op derselver vojagie, etc., is voorgevallen, ende hoe de saecken daer hebben toegegaen, can uyt de dagelixe aenteeckeningen van de boeckhouder Verburgh (hieronder g'insereert) naegesien worden, daertoe <wij> ons refereren[3.].

(*Kyk Bylae* III)

18 *dito*, moy weer met Z.westelijcke coelte. Sonden ons volck weder nae eenige Saldanhars, hier dicht bij leggende, om beesten te handelen, maer wilden qualijck van hun vee affscheyden, soodat niet meer als met een bul ende een coebeest wederom quamen. Ondertusschen compt hier ter rheede met gesont volck 't galjot de *Swarte Vos*, daer schipper op is Teunis Eyssen, 4 September uyt Texel geseylt ende door nooth Brasil aengeweest, met advysen[4.] dat onsen Nederlantsen Staet tegen die van Engelant in oorloge geraeckt waren[(i)], nevens eenige secrete instructien aen den Commandeur ende opperhooffden van de retourvlote, op seeckere tijden te openbaren ende communiceren, etc.[(j)]

Ende alsoo wij met ons fort noch vrij bloot[5.] leggen, insonderheyt om Europise oorlogen aff te slaen[6.], soo hebben ordre gestelt om vooreerst ende vooral met alle man aen 't fort te arbeyden, ende alle andere saecken soolangh te laten stil staen tot in volcomen deffentie sijn.

Sonden desen avont een schaep nae 't galjot tot haer ververssinge, en gelasten de schippers op morgen hier aen lant te comen om te beraden wat tot dienst van de Compagnie vorder nodigh vereyste, etc.

Tegen den nacht begond al wederom soo hardt uytten Z.Oosten te wayen, dat[+] de schipper van 't galjot beleth bleeff weder aen lant te comen om sigh desen avont aen onse taeffel te verversschen, dat, vermits sieckelijck was, wel van noden had. [+142]

Sondagh, 19 *dito*, noch even stijff uytten Z.Oosten wayende. Echter quamen de schippers van 't jacht ende galjot aen lant, met dewelcke bij resolutie besloten[(k)], om redenen in deselve gemelt, 't jacht de *Hoope* met de brieven nae Batavia te laten gaen ende 't galjot in plaetse hier te houden. Item, dewijle <wij> ons volck hier aen lant door mancquement van Hollanse victualie weynig[7.] cunnen schaffen, ende niet gaerne meer van 't vee voor deselve soude slachten, om te meer voor de aenstaende retourschepen t' haerder ververssinge te houden, soo is oock verstaen, om te eerder

1. nl. Tafelbaai.
2. *daer mede*, daar ook.
3. *daertoe* <*wij*> *ons refereren*, waarheen ons verwys. Die onderwerp van *refereren* is (onuitgedrukte) *wij*.
4. Kyk Leibbrandt: *Precis*, *Letters and Documents received*, I, pp. 51, 53, brief van 24 Julie 1652 uit Amsterdam.
5. onbeskermd.
6. K: *aff te staen*, wat miskien beter is.
7. H: *wey*.

in deffentie te geraecken ende 't volck echter wat moet ende couragie te geven, dat men deselve sal beloven een maent gagie op reeckening te vereeren, voor dat van morgen aff met alle macht ende naerstigheyt sullen aen 't werck van de fortificatie vallen, opdat van de Engelse, dus bloot noch leggende, niet mochten overrompelt worden, etc.

't Bleeff's avonts soo hard wayen dat de schippers niet costen nae boort varen.

20 *dito*, weer ende wint als gister, even hard wayende, tot beleth onser wercken; maer wiert op den middagh fray, stil weer, als wanneer met een leeuwenmoet aen 't werck van de fortificatie vielen, om met der haest deselve soo verde in deffensie te brengen dat ons d' Engelssen geen leet sullen cunnen doen; de schipper van 't jacht sich ondertusschen mede reppende om op morgen seyl te gaen, wordende met broot[+] ende wijn, etc., voor de voyagie nae Batavia van 't galjot geprovideert ende dito galjot oock gereet gemaeckt om metten eersten nae 't Robben-eylant [+142v] te varen omme aldaer peguyns ende jonge robben in te laten souten tot spijsinge voor 't volck hier aen lant, vermits de Hollantse victualie niet boven 14 dagen (ende dat al sober) sal cunnen strecken, ende 't broot noch omtrent een maent.

21 *dito*, schoon, stil, warm weder. Bequamen een schaep van de Saldanhars, die omtrent 3 à 4 mijlen van ons aff noch sagen.

Op dato onse missive ende annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India[(l)] t' eenemael gereet ende 't jacht de *Hoope* oock volcomen seylvaerdigh leggende, gaven d' opperhooffden haer affscheyt, met ordre omme noch desen avont, doenlijck sijnde, onder zeyl te gaen.

22 *dito*, de wint N.westelijck, waerdoor 't jacht noch belet bleeff onder seyl te gaen. Ruylden vandage noch een fraye coe ende 1 schaep.

23 *dito*, regenachtigh weder met N.westelijcke wint, die 't jacht noch al binnen deede blijven ende ons werck traineren[1.], doch treffelijck op de vruchten te passe comt. 's Namiddaghs, de wint Z.oostelijck lopende, is 't jacht de *Goede Hoope*, achtervolgende[2.] onse ordre onder seyl gegaen ende geluckelijck de bay uytgeraeckt omme soo spoedigh als mogelijck sijn reyse nae Batavia te vervorderen.

Den voorleden nacht scheenen de leeuwen 't fort schier als te bestormen om de schapen, die 's nachts binnen bewaren, daer op den reuck met meenichte comen[+] naelopen, seer groot ende affgrijsselijck gebrul ende gekrijs maeckende, als off [+143] all verscheuren wilden watter was; maer tevergeeffs, alsoo de wallen rontom alsoo hoogh sijn dat haer onmogelijck is die te beclimmen, arbeydende[3.] dapper aen om 'tselve haestelijck in vorder deffentie te brengen, dat oock alsoo weynigh voor de Engelsen mochte te duchten hebben, daer nu, Gode loff, soowel al voor begraven[4.] sijn, datter ons sonder harde caetsballen[5.] ende 20 mael meerder macht als wij hebben, niet souden uytdrijven, sullende voor deselve, noch eenige andere Europianen, hier

1. vertraag.
2. uitvoering gewende aan, volgens.
3. d.w.s. *wij*, en nie die leeuwe nie.
4. ingegrawe, verskans.
5. d.w.s. kanonkoeëls.

gansch niet te vresen vallen, soo haer maer cunnen beletten aen dese sijde van de Soute-reviere met geschut te landen, waertoe een redout, op seecker hooge duyn aen dese sijde in de mont van deselve leggende, ten hooghsten nodigh wesen sall ende bij ons goet gevonden ende de plaetse oock al ten deele geprepareert is om te beginnen, wachtende maer nae wat meerder hulp van de retourschepen uyt India in dien nodigen arbeyt, daer ons volck wat te weynigh ende swack toe vallen.

't Begon tegen den nacht seer hard uytten Z.Oosten te wayen, dat den ganschen nacht duyrden ende

den 24 *dito* noch niet affnam, maer even stijff bleeff continueeren tot den

25 *dito* 's morgens, als wanneer 't weder heel bedaert was ende ons volck wederom[+] de cruywagens (gister om de harde winds halven hebbende moeten blijven stil staen) costen gebruycken; ende vingen desen avont, Gode loff, een zoo vis, [+]143v wel 1700 stux herders.

26 *dito*, weer ende wint als gister. Was de bay weder vol vissen, maer vermits de zegens door outheyt heel gebroocken waren, costen se niet gebruycken, als noch besigh wesende met verstellen. 't Schijnt ons den Almogende wederom met vis sal gelieve te ontsetten, dat voor 't volck in den swaren arbeyt niet qualijck, ende veel beter als peguyns off robben, te passe comen sal.

27 *dito*, 's morgens stil, dijsigh ende mistigh weder. Bracht de schipper van 't galjot wat ijser aen lant, dat met d' eerste uyt 't patria aencomende schepen voorts nae Batavia sal gesonden worden.

Op den dagh regenachtigh ende buyigh uytten Z.Oosten, dat tegen den nacht in seer harde winden veranderde, soodanigh dat 't galjot genoegh te doen had om niet van sijn anckers te spillen.

Desen middagh had een wolff in 't gesicht van de veewachters een schaep bij 't lijff gevat ende, eer der affgejaeght wiert[1.], al een quartier[2.] affgescheurt, daermede weghliep.

28 *dito*, schoon, stil sonneschijn-weder. Ruylden 's morgens al vroegh 8 fraye schapen van Saldanhars, die wel 7 à 8 mijlen van hier lagen; des wat resolut[3.] met[+] ons coper waren omme haer te meer aen te trecken, maer met den taback moeten [+]144 heel carigh[4.] vallen, omdat se haest op is. Ware te wenschen dat meer hadden.

's Namiddaghs begond al weer heel hard uytten Z.Oosten te wayen, maer wierd omtrent middernacht stil.

29 *dito*, 's morgens fray stil weer. Eenige Brasilse pompoenen, meloenen ende waterlemoenen, ons door schipper Teunis Eyssen per 't galjot de *Swarte Vos* uyt Farnambucquo[(m)] hier gebracht ende verleden weecke gesayt, begonnen al fray uyt de aerde te spruyten; maer de cadjangh, redelijck uytgeschoten sijnde, is door de

1. voordat hy van die skaap af weggejaag is.
2. kwart.
3. rojaal.
4. suinig.

scharpheyt der haerwortel, in d' aerde noch sittende, t' eenemael wederom vergaen, daer na desen noch nader preuve van nemen sullen.

Tegen den avont verleenden ons Godt Almachtigh wederom een fraye soo vis van tusschen de 14 ende 15 hondert schoone herders, die 't volck dapper wel te passe quam[1.], vermits de Hollantse victualie meest op is, ende 't broot oock noch boven 3 à 4 weecken langer qualijck sal cunnen uytharden, edoch onse goede hoope blijfft op d' Indische retourvloote, nae[2.] ontset van rijs, etc.

30 *dito*, weer ende wint als gister; insgelijx den laetsten dito.

Eindnoten:

(a) Dit is nie duidelik wat nou met die vierde gevangene, Jan Jansz. van Leiden (of Jan Verdonck van Vlaanderen, soos hy ook genoem is - vgl. 1 Maart 1653), gebeur het nie. Blykens mededelinge op 4 en 10 Oktober 1652 was hy die 'eerste aenrader tot het weghlopen', sodat hy miskien nie saam met die ander losgelaat is nie. Maar hy is in elk geval ook spoedig in vryheid gestel. Vgl. 1 Maart 1653. Sien ook weer bv. 25 September en 3 en 10 Oktober van die vorige jaar. Jan Blanx en Willem Huytjens moes egter binne twee maande weer onder arres geplaas word, omdat hulle van die owerheid se vee geslag het; maar hulle sou tog weer op 12 Augustus 1653 vrygelaat word. Sien aldaar; ook 21 Februarie 1653; en C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 36-37. K.A.

(b) Joost van der Laeck. Sien 4 September 1652.

(c) Willem Barentsz. Wijlant en Joost van der Laeck onderskeidelik.

(d) Elders *Sonqua*. Sien egter weer November 1652, noot a.

(e) Ons het 'n paar keer dergelike verwysings na Formosa gehad. Vgl. 21 April 1652 en 6 Januarie 1653.

(f) Die gesagvoerders van die *Goede Hoope* het op 27 November hulle instruksie in verband met die tog na Saldanhabaai ontvang. Sien aldaar. Vanweë teenwinde kon hulle egter eers na 'n paar dae vertrek. Vgl. 29 en 30 November, en 1 en 2 Desember 1652.

(g) In Saldanhabaai is daar verskeie eilandjies (sien kaarte nos. 3 en 9, K.A.), maar hierdie naam kom nie op die ou kaarte voor nie en dis moeilik om te sê watter een van die eilandjies ''t Saldanhas Robbeneylant' was.

(h) Die naam van Tanneke, baas-robbeslagter, het ons nog nie voorheen teengekom nie. Miskien is hy dieselfde persoon as Matthys Talake (van Nürnberg), wat in 1667 as vrye kneg van die burger Leendert Leenderts vermeld word. V.C. 39: *Monsterrollen*, *Vrije Lieden* 1660-1700, p. 29. K.A.; en Hoge: *Personalia of the Germans at the Cape*, 1652-1806, p. 419 (*Argief-Jaarboek vir S.A. Geskiedenis*, 1946).

(i) d.i. die Eerste See-Oorlog tussen Engeland en Nederland (1652-1654), wat in Mei 1652 uitgebreek het. Sien daaroor bv. Brugmans en Kernkamp: *Algemeene Geschiedenis*, III (*Nieuwe Geschiedenis*), pp. 265-268; en Blok: *Geschiedenis van het Nederlandsche Volk*, pp. 50-91.

(j) Vir hierdie 'advysen' en 'secrete instructien' sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 47-78. K.A.

(k) Sien uitvoerige resolusie in C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 34-35. K.A.

(l) Die betrokke 'missive' dra dieselfde datum, t.w. 21 Januarie 1653; die 'annexe pampieren', elf stukke altesame, het o.a. ingesluit 'Copie daghregister by denzelven (Van Riebeeck) gehouden aen Cabo de Boa Espirance' en 'Affteijckeningen, plat en verheven van 't fordt de Goede Hoope'. Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 40-46. K.A.

(m) Pernambuco (Recife) in Brasilië, op die oostelikste punt van Suid-Amerika, waar skipper Teunis Eyssen 'door nooth' aangevaar het, soos elf dae vroeër aangeteken is.

Februario anno 1653

Adij, *primo dito*, weer ende wint als voren westelijck.

1. K: *quamen*.
2. wat betref. Uitsonderlike gebruik, moontlik om die herhaling van *op* te vermy.

Sondagh, 2 *dito*, moy weer ende wint als gister. Hebben vandage noch een ander[+] soutpan, omtrent de halve wegh[3.] nader als de vorige opgevonden, maer heel [+]144v cleyn ende niet boven 4 roeden in 't viercant groot, echter noch wel 3 à 4 tonnen uyt te crijgen sijnde; daertoe morgen eenigh volck meenen heen te senden om 't selve te laten halen eer 't voor den regen weder weghsmelt.

Op dato hebben d' eerste witte cool voor onse taeffel gesneden, soo extraordinaire[4.] vastgesloten, mitsgaders mals ende delicaet van smaecke als in 't vaderlant can gevonden worden, gelijck mede de roode cool emmers[5.] alsoo vast ende redelijck groot vallende, waervan 't volck van de aenstaende retourvloote, met coebeesten ende schapenvleys, treffelijck sullen cunnen ververschen, insgelijx oock van biet ende geele wortelen, etc., daer hier 't ganse jaer deur, als wat meer saet hadden, souden cunnen overvloedigh van versien blijven; altoos[6.] cool sal der voortaen niet gebreecken, maer overvloedigh genoech sijn, ende van cropsalade ende alle andere groente niet minder, alsoo te machtige veel saet van 't een ende 't ander winnen, behalven wortelen, rapen, kervel, ajuyn ende petersely, daer veel van verloren hebben door de scharpheyt van de haerwortel in d' aerde bevonden, etc.

3 *dito*, heel schoon sonneschijn-weder met variable doch meest westelijcke luchtjens. Sonden 's middaghs 26 man uyt met sacken om 't sout uyt de gister gevonden soutpan te halen, nevens 4 musquettiers tot haer geleyde ende bewaringe, welcke tegens den avont elck met een goede dracht schoon wit sout aenquamen.

't Begond tegen den nacht soo affgrijsselijck hardt uytten Z.Oosten wederom te[+] wayen als 't noch oyt gedaen heefft, blijvende [+]145

den 4 *dito* even stijff aenhouden, waerdoor 't galjot (al wat deurgedreven[7.] sijnde) noch beleth bleeff onder zeyl te gaen nae 't Dassen-eylant, waertoe hem op gister

3. *de halve wegh*, die helfte; adverbiaal gebruik, soos Afr. *halfpad*.
4. K: *extraordinarie*.
5. seker, stellig. *Emmers*, *ommers* is vorme wat in Ndl. dikwels naas *immers* voorkom.
6. in elk geval.
7. afgedrywe deurdat die ankers nie gehou het nie.

sijn despesche hadden gegeven, om aldaer wat dassen inder ijl te gaen vangen ende insouten tot spijsinge van 't volck hier aen lant, om 't bestiael in de plaets te excuseren ende te meer voor de aenstaende retourvloote op voorraet te houden t' haerder nodige ververssinge, etc.

5 *dito*, de wint weynigh affgenomen, edoch echter noch al redelijck uytten Z.-Oosten aencoelende, is 't galjot, ten eynde voormelt, onder seyl gegaen ende op dato een soldaet, genaempt Willem Sybertsz., van den loop overleden, mitsgaders wel 12 à 13 man sedert 3 à 4 dagen herwaerts sieck te coey geraeckt, nae 't schijnt door vermoeytheyt van den dagelixen arbeyt, daer veele trage gasten onder[1.] lopen.

6 *dito*, fray, warm ende stil sonneschijn-weder, maer begond weynigh[2.] op den dagh al weder hardt uytten Z.Oosten te stormen, tot belet onser wercken aen de fortificatie, die anders (altijt goet weer gehadt hebbende) al deur[3.] hadden geweest.

7 *dito*, wat beter weer als gister. Bevonden in 't natellen van 't vee wederom 9 schapen weghgeraeckt door achteloosheyt van de wachters. 't Schijnt hoe de luyden gestrafft worden, echter qualijck ter deegen cunnen haer dienst doen waernemen[4.], waeromme oock Jan Glijsteen ende Roeloff Hendricksz., die de sorgh ende wacht,[+] principael over de schapen, bevolen sijn, tot haer meerder pene ende om te beter [+]145v acht op deselve te mogen nemen, voor yder schaep op reeckening hebben laten belasten (in plaetse van 5) jegenwoordigh 10 gulden, beneffens 100 slagen met de colff van 't musquet, tot straffe over hare sorgheloosheyt.

8 *dito*, fray, stil, warm weer. Item

Sondagh, *den* 9 *dito*. 's Namiddaghs omtrent 2 mijlen achter den Taeffelbergh ingegaen sijnde, bevonden 't daer soo machtige vol sprinckhanen, dat aerde ende lucht, gelijck[5.] de vlocken van snee vliegen, qualijck te bekennen was[(a)]; ende soo deselve omtrent ons fort ende in de thuynen comen, is te vresen dat alle vruchten sullen ruineren, gelijck hier aen 't gras bemercken, dat heel cael tot op de gront affeeten. Edoch, willen hoopen ons de Heere daervoor bewaren sal.

10 *dito*, stil, regenachtigh weder, fray op onse plantagie te passe comende, beginnende tegen den avont oock met eenen vrij hard uytten Z.Oosten te wayen met continuatie van regen.

11 *dito*, droogh weer met Z.oostelijcke, redelijck harde, winden. Bevonden op dato over de 20 personen wederom heel sieck aen coortsen, water ende loop, mitsgaders verscheyden vrij swack op de beenen ende vermoeyt in de leden, apparent door den geduyrigen arbeyt, dat, vermits de schaersheyt van victualie, haer becompste[6.] qualijck terdegen can gegeven worden, waeromme wel haest ontseth dienen te hebben[7.], want 't broot oock noch maer 14 dagen langer strecken sal mogen,

1. d.w.s. onder die arbeiders, nie onder die arbeid nie.
2. vroeg.
3. klaar mee.
4. duideliker volgorde: <*wij*> *cunnen* (*de luyden*) *echter qualijck ter deegen haer dienst doen waernemen*.
5. *gelijck*, wanneer? soos?
6. genoeg te ete.
7. *ontseth dienen te hebben*, bevryding (van die honger) behoort te hê deur die aanvoer van nuwe voorrade.

ende d' erten sijn al gaer[1.] op, resterende noch maer omtrent oock voor 14 dagen gort, vleys ende speck, daer al dickwils een beest ende somtijts een schaep onder[2.+] geslacht worden om de menschen te beter op de been ende noch wat aen den nodigen arbeyt der fortificatie te mogen houde. +146

12 *dito*, fray schoon, stil weer. Bracht ons den barbier[3.] noch 8 persoonen op, die aen 't water, den loop, coortsen ende van pijne in de leden hem waren onderhanden gecomen, mitsgaders nae sijn oordeel onmachtigh eenigen arbeyt te doen, behalven noch al veele die gaende ende staende oock vrij claeghden, sulcx dat jegenwoordigh hier bijnae in onmacht raecken ende de wercken[4.] aen de fortificatie, etc., daerdoor groot achterdeel[5.] lijden. 't Ware niet goet dat ons nu eenige Engelsen off anderen vijanden aenquamen; souden (alsset wisten) ons haest[6.] uytgehongert hebben, alsoo binnen 't fort, behalven 't vee dat buyten sijn cost halen moet, ten alderhooghsten niet boven 14 dagen soberlijck gevictualieert[7.] sijn. Edoch, blijven in goede hoope van tijdigh ontset uyt India off 't patria.

Soo was oock bovendien noch sieck geworden desen dagh den oppertimmerman, opperbarbier (die der maer alleen is) ende hovenier, hebbende den corporael offte provisionelen sargeant van de soldaten den verleden nacht mede de coortse gehadt.

Op dato hebben, Godt loff, wederom een koebeest met 15 stucx jonge ende oude schapen geruylt van Saldanhars, omtrent 5 mijlen met haer leger van hier leggende.

13 *dito*, weer ende wint als gister. Quamen 's morgens vroegh al weder sommige Saldanhars met schapen ende coebeesten aen, daerder desen dagh 16 stucx aff handelden, namentlijck 10 stucx schapen, 1 os, 3 koeyen ende 2 calven, sijnde beneffens[+] dien eergister ende oock desen nacht een lammeken geworpen, dat den hoop almede doet vermeeren. +146v

Heden deden 't volck hier aen lant generalijck[8.] haer clachte, dat vermits den continueelen arbeyt ende de soberheyt van eeten seer vermoyt ende swack op de beenen wierde, versoeckende verlichtinge in 't wercken, ende alsoo ons 't selve oock dagelix claer bleeck, mitsgaders door de schaersheyt van Hollantse victualie niet vermogens[9.] waren deselve meerder te eten te geven, ende niet gaerne te veel vee souden consumeren, omme emmers genoech tot ververssinge voor de aencomende retourvloote ende uyt 't patria te arriveren scheepen op voorraet te mogen houden, hebben hun wat verlichtinge in den arbeyt toegestaen, nevens goede vermaningen van goeden moet te houden, alsoo 't op 't laetste gingh, ende alle uyr, soo uyt India als 't vaderlant, secours van victualie te verwachten hadden. Waermede deselve weder met een nieuwe couragie noch aen 't werck hielden, maer hebben seeckers[10.] sooveel als op de jegenwoordige sobere tijt cunnen gaende houden,

1. *al gaer*, al heeltemal, liewer as: algar.
2. tussendeur?
3. heelmeester.
4. *ende de wercken:* so ook K, maar ontbreek by Brill.
5. nadeel.
6. gou.
7. By Brill: *gevictualiceert;* in K onleesbaar.
8. gesamelik.
9. in staat, by magte. Seldsame genitiefkonstruksie.
10. Vorm met adverbiale *s*.

vallende vast[1.] d' een voor ende d' ander nae van swackheyt, loop, water ende coortsen in de koey, sulcx dat dese weeck tusschen de 30 ende 40 persoonen sieckelijck sijn geraeckt, daer gansch geen dienst off werck van hebben. Waeromme oock tot meerder versterckinge goetgevonden hebben alle dagen voor de vroeghcost[2.] 2 schapen met wat gort (die der maer noch ½ vat is) beneffens 2 koebeesten 's weecks te laten schaffen.

14 *dito*, moy, stil weer met betogen lucht tot 's namiddaghs, doen begond uytten[+] Z.Westen redelijck te coelen, waermede 't galjot de *Vos* van 't Dassen-eylant hier [+147] ter rheede quam, medebrengende 100 stucx levendige ende 1 vat vol daerinne 160 ingesoute dassen, nevens raport, dat se daer haest souden op te vangen sijn[3.], hebbende in een fray bayken aen voorsz. eylant gelegen, waervan d' affteyckeninge ons[4.] schipper Teunis Ayssen heefft ter hant gestelt, sijnde na desselffs seggen bequame gelegentheyt om groote abondantie robben te crijgen, ende voor sulcke galjots de schoonste haven die men soude willen wenschen. Soo hadden daer oock groote abondantie van walvissen vernomen, die hier in dese Taeffelbay noch niet verschijnen.

15 *dito*, 's morgens fray, stil sonneschijn-weer. Is den voorleden nacht een adelborst, genaempt Harman Halderfort, van den loop overleden ende sijn noch al veele mede[5.] heel sieck, Godt betert[6.]. Met dese stilte isset hier over 't lant ende onse thuynen mede vol sprinckhanen gecomen, die groote schade aen de cool ende andere vruchten doen. Cregen heden voor coper en taback noch 13 stucx schapen van de Saldanhars.

Tegen den avont begond uytten Z.Oosten wederom heel hard te wayen ende stormen, geduyrende tot

Sondagh, *den* 16*en*, als wanneer 't op den dagh wat begond op te houden, edoch tegen den avont al weder aen te vangen. Hebbende vandage 1 os ende 1 calffjen, mitsgaders 8 schapen geruylt.

17 *dito*, 's morgens fray, warm, stil sonneschijn-weer. Quamen al wederom sommige Saldanhars met schapen, daer der desen dagh 4 stux van ruylden ende viel 't volck langhs soo meer in[7.], meest aen 't water, waerdoor genoechsaem[8.] onmachtigh blijven de nodige fortificatie[9.] te vervolgen[10.]. 't Ware te wenschen dat wat[+] brandewijn hadden, soude seer goet ende beter als Spaense wijn wesen voor 't water[11.]. Derhalven voortaen jaerlix al ytwes sal dienen voor dese plaets [+147v] gesonden. Per memorie.

't Begon tegen den nacht al weder hard te stormen, maer

den 18 *dito* 's morgens, was 't heel fray, stil, warm weer. Idem

den 19, doch 's avonts harde Z.Oostewinden. Hebben heden wederom walvis in dese bay vernomen ende 10 schapen met 2 coebeesten van de Saldanhars gehandelt.

1. seker, gereeld.
2. ontbyt. Destyds die gewone woord.
3. almal weg te vang sou wees.
4. aan ons.
5. ook.
6. *God betere het*.
7. het daar hoe langer hoe meer volk siek geword.
8. nagenoeg, vrywel.
9. K: *de nodige wercken aen de fortificatie*.
10. voort te sit.
11. watersug.

20 *dito*, 's morgens als voren, stil warm weder met een N.westelijck luchtjen. Item *den* 21 *dito*, maer begond 's namiddaghs wat te regenen ende tegen den avont uyt den Z.Oosten al weder hard te wayen ende bequamen op dato 24 stucx oude ende jonge coebeesten met 5 schapen. Schijnt dat de Saldaniërs tegen de comste van de scheepen (daer veel nae vragen) wederom comen, misschien op hoope van deselve[1.] meerder coper te sullen crijgen voor haer vee. Des om geen cladde[2.] in de handelinge te maecken, nodigh sal sijn alle de scheepen haer coper hier aen 't fort overgeven, om de handel in reputatie[3.] ende op een goede voet te houden, alsoo haer reede al 4 à 5 lb. coper voor yder beest, na se groot off cleyn sijn, gegeven wort, waervoor graegh[4.] schijnen van te scheyden als voor 3 à 4 lb. coper, gelijck voor dato plachten te geven.

Heden ons aengedient wordende dat[5.] calff (op gisteren uyt den trop vermist) niet verloren, maer door Jan Blanx ende Willem Huytjens, gewesene fugitiven ende op beloffte van goede comportementen weder uyt de kettingh gelargeerde persoonen, was geslacht in de bossjens van de duynen achter den Leeuwenbergh, daer wij selve noch 2 pooten ende hare koockplaetsen gevonden hebben. Deselve op dato ter[+] examinatie geroepen sijnde, uyt hun ende andere meer sooveel verstaen dat sulx niet alleen nu, maer meermalen gepleeght hadden met kennisse van de [+148]
koe- ende schapenwachters, d' eene somtijts een calff ende d' ander daertegen weder altemets[6.] een schaep laten slachten hebbende, als bij de confessien ende informatien op dato daerover[7.] genomen, nader can gespeculeert worden[(b)], waeromme haer oock hebben laten in d' ijsers sluyten. Edoch, vermits den nodigen arbeyt aen Compagnie's fortificatie (waertoe weynigh gesonden[8.] hadden) ende dese wel de cloeckste waren, goetgevonden deselve Maendagh aenstaende op hanttastingh[9.] weder uyt te laten ende aen den arbeyt te houden tot de compste van de vloote uyt India, omme haer saecken dan weder bij der hant te vatten ende decideren[10.], opdat 't nodige werck als voorsz.[11.] te minder achterdeel comen te lijden[(c)].

22 *dito*, stormigh weer uytten Z.Oosten. Ruylden heden noch 10 coebeesten van de Saldanhars, blijvende den wint vrij hard aenhouden den ganschen volgenden nacht, soo uyttermaten vehement dat 't galjot genoech te doen had om de rheede te behouden.

1. d.w.s. van die skepe.
2. vuiligheid; bederf, belemmering.
3. *in reputatie;* los gebruik, ongeveer: onbenadeel, op goeie voet.
4. Brill vermoed: (*minder*) *graegh*. K het: *grager*.
5. *dat 't*. K: *dat het*.
6. soms. Die oorgang in betekenis tot Afr. *miskien* word hiermee duidelik.
7. H het: *daer*.
8. gesonde mense.
9. ‘Handtasting, is eene daad, waar door iemant aan den Rechter de hand geevende, zo veel als plechtig betuigd, dat het gene hy getuigd of gezegd heeft, de waarheid is; of wel zyne belofte in het Gerichte gedaan, zal nakoomen en gestand doen; in zo verre en in veele andere gevallen, verstrekt de Handtasting in des eedes plaatze’ (Aanhaling uit WNT). Iemand op handtasting ontslaan beteken: iemand loslaat op die plegtige belofte dat hy op die eerste aanmaning sal verskyn om tereg te staan.
10. beslis, uitmaak.
11. In H uitgelaat.

Sondagh, 23 *dito*, noch al even hard weer. Cregen 3 schapen, ende waren op dato geworpen[1.] 2 lammekens, beginnende de schapen redelijck aen te teelen, sulcks van de coebeesten oock te verhopen is, also der mede veele, gelijck de schapen, met jongen sijn.

24 *dito*, 's morgens heel schoon, warm sonneschijn-weer, 't luchtjen variabel.

[+] 25 *ende* 26 *dito*, idem, edoch meest westelijcke; insgelijx

den 27 *ende* 28 *dito*. Op dato isser wederom een os uyt de wey weghgeraeckt, [+]148v die apparent door de Hottentoos achter affgeknepen[2.] is, alsoo sedert een dagh 3 à 4 verscheyden wilden hun bedectelijck omtrent onse beesten gehouden hebben ende vandage al een schaep wegh hadden, datter van d' onse noch ontjaeght[3.] wiert. Derhalven wel eenige sackpistolen offte poffertjes nodigh waren om bij de veewachters in de sack te dragen tot haer verweringe tegen degeene welcke de beesten soecken te steelen, om vrees onder deselve te maecken, alsoo voor schietgeweer dapper vervaert sijn. Per memorie.

Tegen den avont begond uytten Zuyt-Oosten wederom hard te wayen.

Eindnoten:

(a) Dergelike berigte kom vreemd voor, aangesien swerms sprinkane in die buurt van Kaapstad vandag onbekend is. Sien ook die 15de van hierdie maand.
(b) Sien verskeie stukke in hierdie verband, C. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, pp. 26-27. K.A.
(c) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 37-38. K.A.

Martio <anno> 1653

Adij, *primo dito*. Schoon, helder sonneschijn warm weder. Waren voorleden nacht alweder partije wortelen uyt den thuyn gestolen. Soo wiert ons oock aengedient van[4.] Jan van Leyen, anders genaempt Jan Verdonck van Vlaenderen, gewesen fugityff ende sigh nu beter comporterende, dat Pieter Martensz. koe-, ende Roeloff Hendricksz. schapenwachter, met Jan Blanx, Willem Huytjens ende Gerrit Dircksz., voor desen oock fugityff geweest ende nu laest hun verlopen[5.] met steelen van beesten ende schapen, waerover geapprehendeert ende weder op hanttastinge gelargeert[6.] waren, onder haer vijven besloten hadden desen (offte ten langhsten morgen-)avont deur te gaen[7.] met een van de sloepen ende eenige schapen, waertoe[+] hem, Jan van Leyen, tot den sesten man hadden versocht met voornemen om [+]149 met eenen 't galjot aff te lopen[8.] ende daermede te vertrecken. Waerover datelijck de 3 principale[9.], namentlijck Jan Blanx, Willem Huytjens ende Gerrit Dircksz., met een soet lijntjen aen 't galjot gecregen hebben, weder lieten vastsluyten, soodanigh

1. aangeteel.
2. afgeknyp, d.w.s. gesteel.
3. afgeneem, teruggeneem.
4. deur.
5. die verkeerde weg opgegaan.
6. vrygelaat.
7. weg te loop.
8. *aff te lopen*, meester van te maak.
9. K: *principaelste*.

met Pieter Martensz. ende Roeloff Hendricksz. voornoemt (met de beesten ende schapen in 't velt te weyden sijnde) oock in den sinne hadden, maer soo als[10.] uyt[11.] velt geroepen wierden om voor ons te comen, scheenen de snoff[12.] in de neus te hebben, apparent door overtuygingh sijner[13.] eygen consjentie, alsoo, in plaets van bij ons te comen, het hasepat coosen; ende soo de schapen 's avonts naetelden,

10. so gou as, sodra.
11. *uyt 't*. K het: *uyt het*.
12. Byvorm van *snuf*.
13. So in albei tekste.

bevonden 6 te cort, die se apparent tot haer voorgenomen vuyl bedrijff ergens in de bossen verborgen ende vastgebonden hebben. Des eenige soldaten na de gemelte persoonen ende schapen uytsonden, maer costen niet vinden.

Tegen den avont comen ons eenige Hottentoos, achter den Taeffelbergh vandaen, tijdinge brengen, dat se 5 schepen hadden gesien, die noch voor den doncker door ons volck van den Leeuwenbergh gesien sijn. Waerover den Almogende te dancken hebben, alsoo heden 't laetste rantsoen broot onder 't volck was uytgegeven.

Sondagh, 2 *dito*, 's morgens vroegh, stil wesende, sagen een booth op de hoeck van de bay, daer datelijck den schipper van 't galjot met een sloep g'armeert heen sonden om te vernemen wat volck het was, etc.

Voorhaelde 2 weghgelopen schelmen hadden te nacht uyt den thuyn groot deel wortelen gehaelt; des door soldaten daer weder nae lieten uytsien, maer costen hun niet vinden.

Voormiddaghs de wint wat variabel sijnde, quamen hier ter rheede de scheepen[+] 't *Hoff van Zeelant*, daerop den vice-admirael Junius, nevens den *Walvis*, ende [+]149v quamen omtrent den middagh den admirael Gerard Demmer[(a)], ordinaire Raet van India ende gewesene Gouverneur van Amboina per de *Parel*, *Princes Roijael* ende *Mallacca*[1.] mede voor gaets[2.], maer costen de rechte reede niet crijgen, vermits den Z.Oostenwint seer stijff begond deur te wayen, waerdoor oock alle drie een groot stuck verdreven[3.], nemende dito wint hant over hant meer ende meer toe, mitsgaders den ganschen nacht soo vehement stormende als noch oyt voor dato vernomen hebben, houdende

den 3 *dito* noch al even hard aen tot den

4 *dito*, op den dagh; doen begond 't weder wat te bedaren. Ende was den voorleden nacht het timmerhuys buyten 't fort bestolen, apparent van de 2 weghgelopen persoonen.

Op den middagh cregen den vice-admirael Junius, nevens eenige schippers ende coopluyden aen lant, die met ververssinge tracteerden nae vermogen. Ondertusschen de schepen onder seyl sijnde om de[4.] reede te beseylen, raeckten *Malacca* sijn voorstengh aff ende bleeff d' Heer Demmer noch leggen, vermits de harde winden uytten Z.Oosten weder vrij hard opsteeckende, waerdoor eenige genootsaeckt bleven hier te vernachten.

5 *dito*, wat beter weder sijnde, versagen de scheepen met coebeesten, schapen, cool, wortelen, melck, etc., ende sonden den admirael per 't galjot oock 10 stucx schapen ende partije cool, wortelen ende crooten, diewelcke, nevens *Malacca*, onder[+] seyl gingh, maer vermits de wint tegen den middagh weder uytten Z.Oosten schoot, costen noch niet ter rheede comen. [+]150

1. Die name *Princes Roijael* en *Mallacca* in K; in H oningevul.
2. *voor gaets*, voor die ingang (van die baai). Ontbreek onder *gat* in WNT, maar vgl. *buitengaats* ald.
3. afgedrywe het. Of is dit *vér dreven*?
4. H: *omme*.

6 *dito*, 's morgens heel schoon, liefflijck, stil weer, op den dagh 't luchtjen labber uytten N.Westen coelende, quam den admirael per de *Parel* ende *Malacca* mede ter rheede, daer Sijn Ed. gingen verwillecomen ende raport doen van dese Caepse saecken, etc.

7 *dito*, 's morgens weer ende wint als vooren, quam d' E. Heer Demmer aen lant, bespeculeerende onse fortificatie, etc., dat sigh altemalen wel liet gevallen, vertreckende tegens den avont, sigh met sijn geselschap wat ververscht hebbende, wederom nae boort.

8 *dito*, 's morgens redelijck harde Z.Oostewinden, echter dede den admirael den Breeden Raedt beroepen[(b)], aen dewelcke onse missiven ende advertissementen van den Engelsen oorlogh, nevens d' instructie voor de retourvloote, etc., per 't galjot de *Vos* uyt 't patria becomen, communiceerden ende overhandighden, eenlijck[1.] nae d' ordre onser Heeren Meesters noch achterhoudende de secrete instructien omme op 't jongste[2.] van des vloots affscheyt aen d' opperhooffden g'intregeert te worden.

Wijders door ons voorgedragen sijnde, dat 't fort met hulpe van 200 man uyt de vloote binnen 14 dagen (dewijle doch hier leggen mosten) soude cunnen in volcomen deffentie gebracht worden, waertoe ons volck alleen door den continuelen arbeyt ende sobere victualie waren affgeslooft, uytgemargelt[3.] ende verhongert, soo[+] is echter, nietjegenstaende onse ernstige instantie[4.] daertoe bij den Raedt niet [+]150v cunnen verstaen nochte geresolveert worden, als breeder bij de resolutie g'extendeert[5.], maer vermits hier alle victualie heel op ende onder 't volck groote honger is, goetgevonden bij provisie van yder schip aen lant te laten comen ½ last[6.] rijs, 1 vat vleys ende wat broot.

Ende aengaende de ververssinge, is verstaen dat yder schip[7.] alle weecke voor 't volck sal beschickt worden 3 koebeesten ende cool daertoe, mitsgaders voor de kajuyten[8.] van elck schip respective 4 schapen, nevens cool, wortelen, croten, salade, etc., maer den admirael[9.] 6 ende vice-admirael's kajuyt 5 schapen, etc., ende wes meer alles breeder bij resolutie voorsz.

Den voorleden nacht, een van onse sloepen weghgeraeckt sijnde, waermede gepresumeert wort, dat de 2 fugitiven sijn deurgegaen, is last gegeven 't galjot nae 't Robben-eylant te senden omme aldaer nae te laten soecken.

Sondagh, 9 *dito*, 's morgens schoon, liefflijck, stil weder.

10 *dito*, idem, ende compt 't galjot wederom, hebbende sloep noch volck aen 't Robben-eylant vernomen, waermede nu door 't missen van dese sloep de gansche walvisvanghst onder de voet leyt, edoch soude, vermits de harde winden, oock al wat periculeus vallen.

1. alleen.
2. laaste oomblik.
3. afgewerk, uitgeput. *Margel*, *mergel* is 'n soort grond wat gebruik word vir landbemesting.
4. dringende aansoek.
5. uiteengesit.
6. graanmaat, wat wissel na gelang van tyd en land. Hier ongeveer 36 sak.
7. d.w.s. aan iedere skip.
8. d.w.s. offisierskajuite.
9. admiraalskajuit.

Tegen den avont quamen de 2 weghgelopen persoonen, Pieter Martensz. ende Roeloff Hendricksz., door hongersnoot, wederom in 't fort, daer hun lieten apprehenderen.

's Nachts begondt seer hard uytten Z.Oosten over den Taeffelbergh te wayen geduyrende tot den

11*en ditto*, den ganschen dagh langh, wordende den[+]

12 *dito* heel schoon weer, als wanneer den E. Heer Demmer met desselfs geselschap sich aen landt wat quam verfrissen. [+]Kol. Arch. 3967[1.] Folio 58

13*en ditto*, de wint Z.westelijck.

14*en ditto*, idem. Ende sijn op dato de gevangens bij[2.] gecommitteerden[3.] g'examineert ende op interogatorium[4.] verhoort[(c)].

15 *ditto*, weer en wint als vooren. Sijn dito gevangens anderwerf verhoort ende wat nader informatie genomen. 't Begon tegen den avont ende nacht vrij hart uytten Z.Oosten te wayen.

Sondagh, 16 *ditto*, 's morgens schoon, warm sonneschijn-weer, 't luchjen variabel, edoch op den namiddagh hard Z.Oost.

17 *ditto*, 's morgens schoon weer.

18 *dito*, hardt windrigh weder uytten Z.Z.Oosten tot 's namiddaghs; doen begondt[+] te stillen ende heel fray weer te worden, maer tegen den avondt al weder uyt denselven hoeck heel hardt te wayen. [+]58v

19*en dito*, 's morgens heel mooy weer, is op dato den Commandeur[5.] ende Breden Raadt van de retourschepen aen lant gecomen ende bij deselve de koe- ende schapendieven seer gratieusselijck[6.] gesententieert, namentlijck 3 van de rhede te vallen, met 100 slagen gelaarst ende 1 jaer in de kettingh, ende 2 oock van de rhede met 60 slagen ende ½ jaar bannissement[7.] in de kettingh aen de gemene wercken te arbeyden.

20 *dito*, weer ende wint als vooren. Hadden hun den Commandeur[5.] ende opperhoofden voormelt aen lant wat wesen vermaken ende vervrissen.

21 *dito*, idem. Ende wiert op dato bovengemelte sententie ter executie gestelt.

22 *dito*, dijsich weer, 't luchjen uytten Westen.

Sondagh, 23 *dito*, idem, met redelijck harde westelijcke wint uytter zee.

24 *dito*, de wint noch al uytten W.N.Westen, maer soo hardt niet als gistere, 's nachts regenachtigh ende

25 *dito*, ende op den dagh weder drooch weer ende wint als voren. Heden is een soldaet genaemt Jan Gale overleden.

1. Die aantekeninge vir 9 en 10 Maart van Kol. Arch. 3966 word hier herhaal. Die enigste verskil tussen die twee kopieë is 'n paar afwykinge in die spelling: met een , met i.p.v. , . en . met en in Kol. Arch. 3967.
2. deur.
3. gevolmagtigdes.
4. ondervraging.
5. Demmer, nie Van Riebeeck nie. *Commandeur* passim vir *Admirael* Demmer.
6. genadiglik.
7. H: *bannessement*, verbanning.
5. Demmer, nie Van Riebeeck nie. *Commandeur* passim vir *Admirael* Demmer.

26 *dito*, 's morgens schoon weder. Ende was omtrent middernacht hier ter rhede gecomen 't jacht de *Haas*, met schipper Joris Janss. Somer, nevens de[1.] nader advysen van den Engelschen oorloge, etc.[(d)], sijnde den 28en September anno passado uyt Texel geseylt ende onderwegen de Siereleonas aengeweest daer 't schip *West Vrieslandt* hadde gelaten, 't welck binnen 8 à 10 dagen soude navolgen, hebbende op 't selve vrij wat muyterije geweest, waerover den opperstuirman, nevens noch 4 andere persoonen (de roervincken sijnde) waren ter doot gesententieert ende[+] g'executeert, als breder bij de stucken per 't jacht verschreven[2.] aen d' Heer Generael ende Raden van India gederigeert[(e)]: D' Almogende geve [+]59
door goede directie ende voorsichtigheyt van de opperhoofden 't selve schip (daer al 89 persoonen op gestorven waren) doch mach terechte comen.

Op dato den Breden Raadt, door d' E. Heer Demmer beroepen sijnde[(f)], is in deselve besloten geseyde jacht na behooren te verversen ende van sijn inhebbende goet voor de Caap ontladen sijnde, met allerijl sijne despesche vorder na Batavia te geven ende uyt sijn victualie voor 't fort aen landt te laten brengen:

3 vaten vleys, 2 dito speck, 1 dito boter, ½ vercken[3.] asijn, 6½ amen oly, 1 legger Spaensche wijn, 2000 lb. broot ende ½ casjen kaersen.

Blijvende wijders den Commandeur van 't fort bevolen aen d' Heer Generael ende Raden van India wegen de saecken deser Cabo cortelijck te adviseren, etc., ten eynde voorn. jacht niet nodeloos opgehouden, maer met onse Heeren Meesters advysen soo haest doenlijck mach voortgaan.

27 *dito*, schoon, stil, warm weer. Heeft gemelte jacht met hulpe van alle de boots der retourschepen beginnen te lossen. 's Nachts begon 't hard te wayen uytten Z.Z.Oosten.

28 *dito*, noch al continuerende tot 's middaghs; doen begon 't weer te bedaren ende gemelte jacht sich vorders t' ontladen, nemende desen avont oock noch in de 709 staven ijser met 't galjot hier gecomen voor Batavia.

29 *dito*, schoon weer, de wint westelijck.

Sondagh, 30 *dito*, *ende ultimo dito*, idem.

Eindnoten:

(a) Gerard Demmer was goewerneur van Amboina, 1642-1647. Die goewerneur van Amboina was ampshalwe ordinaris lid van die Raad van Indië. Vgl. *Neerlands Indië* (onder leiding van H. Colijn), I, pp. 339-340; en Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), p. 30 (Instruksie vir Goewerneur-Generaal en Rade van Indië, 1617). Sien in hierdie verband ook *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, *Anno* 1653 (uitgegee deur die Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen), pp. 16, 85 en 86.

(b) Die notule van hierdie vergadering kom nie onder die Kaapse stukke voor nie. Vermoedelik is dit opgeneem onder die dokumente van admiraal Gerard Demmer en sy Breëraad.

(c) Van die ondervraging, verhoor en vonnisse in hierdie saak kom daar in die *Criminele en Civiele Regtsrolle*, die *Confessiën en Interrogatoriën* en die *Sententies* in die Kaapse Argief niks voor

1. Ontbreek in K.
2. *voorschreven*, gewoonlik afgekort *voorsz*.
3. Nog nie in WNT behandel nie. Van Lennep: *Zeemans-woordenboek* en Van Dale gee *varken*, 'n soort vat. By Winschooten: *Seeman* ontbreek die woord. Is dit dieselfde woord as Eng. *firkin*, 'small cask for liquids, fish, butter, etc., originally containing a quarter of a barrel' (*Oxford English Dictionary*)? Volgens OED is *firkin*: 'app(arently) a(dopted from) MDu *vierdekyn*, dim. of *vierde*'. In Mndl. bestaan geen *vierdekyn* nie, wel *vierdel* en *vierdeelvat*. As hierdie afleiding juis is, sou die woord niks met *varken* te maak hê nie.

nie. Net soos die dokumente waarvan in die vorige noot sprake is, is dit vermoedelik ook onder die stukke van Gerard Demmer en sy Breëraad opgeneem.

(d) Vgl. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 79-81 (17 September 1652). K.A.

(e) Hierdie dokumente kom nie onder die Kaapse argiefstukke voor nie en is klaarblyklik regstreeks na Oos-Indië deurgestuur.

(f) Hierdie Raadsvergadering se notule kom ook nie onder die Kaapse stukke voor nie en is vermoedelik ook onder die dokumente van die vloot opgeneem.

Aprilus[4.] anno 1653

Primo dito, schoon, helder sonneschijn-weder ende wint als voren.

[+] 2*en dito*, mottigh ende mistich weer, edoch op den dagh ende tegen den avondt [+]59v

4. Sic in H. Ontbreek in K (geskonde).

claar weer wordende, met redelijcke Z.W. windt. Desen nacht is een soldaat genaempt Jan van Heusden overleden.

3*en dito*, claer sonneschijn-weder, de wint meest westelijck. Heeft den Commandeur Demmer den Breeden Raat hier aen lant gehouden ende beslooten[(a)] 't jacht de *Haes* noch op te houden tot 't laeste dat de retourvlote vertrecken soude, omme dan met eenen[1.] seecker advys na Batavia daermede te[2.] cunnen senden, of d' andere noch te verwachten schepen oock g'arriveert sullen sijn of niet. Soo sijn oock eenige luyden wat verbeteringe[3.] toegeleyt voor hare bedieningen die se provisionelijck hadden waergenomen, etc.

4*en dito*, harde Z.Oostewinden.

5 *dito*, heel stil weer, op den dach[4.] 't luchjen Z.westelijck.

Sondagh, 6*en dito*, idem; sijnde verleden nacht een soldaet, genaemt Andries de Belij, overleden.

Tegen den nacht begon 't vrij te regenen vermenght met veel weerlight ende donder[(b)].

7 *dito*, stil, regenachtigh weer, op den dagh weynich uytten Z.O. coelende.

8*en dito*, schoon, stil sonneschijn-weer en Z.W. coelte. Heeft sigh den E. Heer Commandeur Gerard Demmer ende bijhebbende geselschap aen landt wat wesen vermaken.

9*en dito*, weer ende wint als vooren, beginnende 's namiddaghs wat uytten Z.O. te wayen. Op dato heeft d' E. Heer Demmer aen boort sijnen Breden Raat beroepen[(c)] ende ons de secreten instructien gelast mede te brengen, welcke op desselfs last (als sijnde op een na den laesten dagh van hun tijt dat hier leggen souden) in Rade voor Sijn E. ende schippers van de vlote hebben[5.] geopent ende na de ordre van onse Heeren Meesters elcx[6.] een copie autenteycq[7.] ter hant gestelt omme hun in 't verseylen van hier na 't patria te dienen tot gouverno.

Ende vermits tot heden d' andere te verwachten retourschepen uyt India boven expectatie noch niet en paresseren[8.], soo is verstaen met dese vlote tot den 15en[+] aenstaende daernae te wachten ende 't jacht de *Hase* oock noch soo lange op [+]60 te houden, maer als dan niet verschijnende, op dien dach (Godes weer ende wint sulcx toelatende) deur te gaen ende hare reyse sooveel mogelijck nae 't lieve vaderlandt te spoedigen.

Soo is oock verstaen, vermits den opperstuirman van den admirael op gisteren overleden is, den schipper van 't galjot, Theunis Ayssen, op sijn versoeck na 't vaderlant te largeren, ende in[9.] de plaetse van voorss. opperstuirman op de *Parl* in de thuysreyse te doen becleden, mitsgaders den jegenwoordigen stuirman op 't galjot de *Vos*, Gerrit Abelss, in de plaetse van gemelte schipper te gebruycken.

1. *met eenen*, terselfdertyd.
2. H: *se*.
3. verhoging van gasie.
4. *op den dach*, teen die middel van die dag.
5. d.w.s. <*wij*> (Van Riebeeck).
6. So in albei tekste.
7. *authentiek*.
8. opdaag.
9. So in albei tekste. Beter geskrap.

10*en dito*, schoon sonneschijn-weer. Hebben de schepen *Malacca*, *P. Royael* ende *Walvis* t' samen 4105 stucx Caebse robbevellen voor de Camer Amsterdam ingenomen.

11 *dito*, weer en windt als vooren.

12 *dito*, idem. Liet d' E. Heer Demmer den Breeden Raat beroepen, gevende deselve in bedenckinge, dewijle de noch te volgen retourschepen van Batavia tot heden niet en paresseren ende dienvolgens te vresen sij, dat wel verbij[1.] ende St. Helena aengeloopen mochte wesen, of niet geraden ware dito eylant in 't verseylen[2.] van hier soo nae te gieren[3.] om de rhede te besichtigen, ende haer daer vindende, van de secreten instructie te mogen dienen, daer anders (dese plaetse verbij raeckende ende de schepen St. Helena buyten 't gesicht passerende) van ontbloot soude blijven ende misschien de perykel staen om d' Engelse (als onbewust van den oorloge) in den mondt te loopen. Waerop heden geen finale resolutie genomen, maer in bedenckingh gelaten is tot Dinghsdaghs den 15en aanstaende, als onder seyl sullen gaen, om dan daerop te resolveeren.

Wesende wijders eenige delinquanten van de schepen gesententieert ende sommige questien ende crackelen geslist.

[+] Tegen den avont comt hier voor de baye 't jacht de *Winthondt* uyt 't patria, met brieven (door een sloep laten halen[4.]) van onse Heeren Meesters van Amsterdam, [+]60v gedateert 21en October passato[(d)], waaruyt de continuatie van den Engelsen oorloge tegen onsen Nederlantsen staat vernemen, etc.

Sondagh, 13 *dito*, drooch weer met redelijcke harde Z.oostelijcke winden, waerdoor 't jacht de *Winthont* noch niet coste ter rhede comen.

14 *dito*, 's morgens stil weder met een cleyn luchjen in de bay uytten Z.Oosten. Compt dito jacht de *Winthont* op de rhee, Gode lof, wel t' arriveren, 't welck met alle de boots datelijck water toegebracht wiert, om morgen met de retourvloot mede uyt de bay t' seyl te mogen gaen nevens 't jacht de *Haas*.

15 *dito*, schoon, stil weer. Hebben den Commandeur[5.] ende opperhoofden van de retourvlote haer laeste afscheydt van lant genomen ende wijlieden onse brieven ende annexe pampieren aen deselve overgegeven, omme aen onse Heeren Meesters in 't patria bestelt te worden[(e)]; insgelijcx aen de opperhoofden van de jachten *Haes* ende *Winthont* onse advysen gederigeert aen d' E. Heer Generael ende Raden van India tot Batavia[(f)].

16 *dito*, dijsich weer met N.westelijcke coelte, waerdoor de bovengemelte schepen desen dagh noch beleth bleven onder seyl te gaen.

17 *dito*, 's morgens voor dagh, de wint uytten Z.Oosten wesende, is d' E. Heer Demmer met sijn retourvlote, bestaende in de 5 schepen *Parl*, 't *Hof van Zelant*,

1. verby die Kaap.
2. wegseil.
3. *soo nae te gieren*, blykbaar: met 'n bog so na aan die eiland te seil.
4. Ongewone konstruksie. In Afr. sou ons kon sê: deur 'n sloep gelaat haal.
5. nl. Demmer.

P. Royael, *Malacca* ende *Walvis* van dese rhede t' zeyl gegaen, omme hare reyse na de secrete instructien van d' Heeren Meesters na 't vaderlandt te vervolgen. Idem oock de jachten *Haes* ende *Winthondt* na Batavia. D' Almogende wil hun voorspoedige ende behouden reyse verleenen. Amen.

Ondertusschen blijven t' onser verwonderinge d' andere te verwachten retourschepen, tot dese vlote behoorende, noch achter; dewelcke willen hopen emmers niet sullen verbij geraect wesen, of souden (destituyt blijvende van de gemelte[+] secrete instructie) lichtelijck d' Engelse in de mont lopen ende van deselve (dat Godt verhoede) vermeestert mogen worden, ende wij seer verlegen sitten [+]61
om den rys ende andere nodicheden daermede noch van Batavia verwachtende, te meer dewijle oock al beginnen te desperen[1.] van de compste van 't jacht *Muyden*, eenige dagen verleden voor 't landt gesien, dat al behoorde hier te wesen omme ons bij achterblijven van de gemelte resterende retourschepen met wat meer victualie uyt 't selve te mogen versien.

Op den dagh wierdt heel windigh weer uytten Z.Oosten, 't welck den
18 *dito* noch al redelijck hardt aanhielt. Echter quam tegen den avondt 't schip *Muyden* in de bay, weynich buyten de rhee, ten ancker met schipper Evert Teuniss. Harnay, wesende den 26en December uyt Texel gelopen ende geen plaetsen aengeweest, redelijck gesont volcq ende maer 6 à 7 dooden gehadt hebbende.

Per dit schip bequamen brieven van d' E. Heeren Bewinthebberen ter Camer Amsterdam[(g)], waeruyt vernamen den continuerenden oorloge met Engelandt. Item oock dat den *Diamant* ende *Lastdrager* (met de *Winthondt* primo November uyt Texel in Goeree, ende den eersten December uyt Goeree weder in zee, gelopen sijnde) op de bancken voor 't landt van Schouwen[(h)] soodanich gestooten hadden, dat beyde gader seer leck geworden sijnde, van hare reyse na India versteecken bleven. D' Almogende wil Compagnies schade versetten[2.]. Amen.

19 *dito*, schoon, stil weer. Sonden aen 't jacht *Muyen* een koebeest met wat cool ende wortelen tot verversinge voor 't volcq ende kajuydt.

Tegen den avondt compt hier, Gode lof, uyt India wel ter rheede 't retourschip den *Oliphant* met den E. Frisius[(i)], den 2en February in Compagnie van de schepen *Proventie* ende *Enckhuysen* uyt Batavia geseylt ende in 't aflopen van de Sundasstrate[(j)] van den anderen geraeckt, welcke 2 andere schepen dagelijcx verwacht werden, nevens een Engelsman, soet[3.] geladen, met haer de straat uytgelopen ende over eenige dagen[4.] hier onder 't lant gesien, welcke hoopen, hier ter rheede comende,[+] voor d' E. Compagnie sullen in handen crijgen - dat d' Almogende geve tot soulagiment[5.] van de hier doende oncosten. [+]61v

Met voorsz. schip den *Oliphant* becomen de missiven[(k)] van de Ed. Heer Generael

1. Vir *des(es)pereren?*
2. vergoed.
3. ryk?
4. *over eenige dagen*, enige dae gelede.
5. verligting.

ende Raden van India, nevens de facturen ende coignossementen van de goederen, etc., uyt Batavia met d' eerste ende dese[1.] schepen over crijgende.

Sondagh, 20 *dito*, schoon weer als vooren. Quam den E. Frisius met den schipper van 't schip aen landt, ons toebrengende de brieven die door 't haestich vertreck van de eerste schepen uyt de Straat Sunda waren achtergebleven; bij dewelcken becomen een briefken van onse Heeren Meesters, gedateert 20 April anno passado, dienende tot authorisatie omme ons guarnisoen uytten schepen *Malacca*, *P. Royael*, *Westvrieslandt* ende *Zelandia* noch met 25 militaire coppen en de daertoe nodich hebbende provisien te verstercken, etc.[(l)]

Ondertusschen hebben Haer E.[2.] voormelt gecommuniceert d' opene instructien onser Heeren Meesters nevens de advertissementen van den Engelsen oorloge, etc. Item op haar laaste afscheyt, gelijck de vorige vloote, met secrete instructien sullen gedient worden hoedanich hare reyse van hier na 't vaderlandt sullen vervorderen, versiende hun weyders[3.] met eenen desen dagh met een koebeest, biet, kool ende wortelen tot verversinge.

Op dato hebben weder 12 stucx koebeesten geruylt van ander volcq[(m)], echter al eens gehabitueert[4.] als die voor desen hier geweest waren, wat dieper in 't landt woonende ende volgens hun seggen gecomen wesende omdat de vorige Saldanhars met sooveel cooper hadden sien terughcomen, mitsgaders uytte selve[5.] verstaen hadden dat hier volcq (denoterende ons Nederlanders) woonden die noch meer coper hadden, om van 't welcke mede[6.] wat te crijgen met haer beesten nu mede afquamen, ende noch al meer volcq dieper in 't lant woonende ende van ons[+] hoorende, afcomen souden. Sulcx soo uytvallende, staat geschapen overvloet [+62] van vee sullen becomen ende haest coper- ende tabacq-gebreck crijgen. Ondertusschen wort nu en dan oock een oliphants- ende zeekoetant geruylt voor cleyne stuckjens tabacq ende coperdraet (des daervan vervolgens dienen gesecondeert om niet stil te sitten[7.]) ende de luyden minnelijck getracteert met somtijts een buyck vol rijs, gort of erten ende wijn of aracq. Een weynichjen royaelheydt[8.] in desen sal, soo bemercken, groote aenlockinge causeren.

21 *dito*, weer ende wint als voren. Quamen voorhaelde inwoonders weder even graech met 16 stucx seer schoone koebeesten, die haer altemalen afhandelen. 't Schijnt consumptie onder haer in 't coper moet sijn, waervan mettertijt wijser sullen worden ende[9.] dese beesten vooreerst treffelijck te passe sullen comen, tot ontset om dese laeste schepen noch fray ende lustich mede te verversen, waervoor d' Heere gelooft sij.

1. *ende dese* ontbreek in H.
2. Blykbaar meervoud. Dan ‘den E. Frisius met den schipper’ bogenoem.
3. *wijders*, verder.
4. *al eens gehabitueert*, op heeltemal dieselfde manier gekleed.
5. *uyt deselve*.
6. ook.
7. daarom behoort ons in die toekoms daarmee gehelp te word om nie stilstand in die handel te kry nie.
8. In plaas van *royael* het v.R. tot nog toe altyd *resoluut* gesê.
9. Eienaardige oorgang! Die woorde: *'t Schijnt.... wijser sullen worden* staan as 't ware in parentesis.

22 *dito*, weer ende wint als vooren, hebbende d' opperhoofden van de hier ter rhede leggende schepen hun vandage aen landt wat wesen verfrissen.

Ende compt omtrent 3 uyren in den avont[1.] hier ter rhede 't retourschip de *Provintia*, met den E. Frisius, als voorss., van Batavia geseylt, resterende nu noch 't schip *N. Enckhuysen*, dat op den 16 February passato noch in de Straat Sunda gelaten hadden, nevens een Engelsman van Bantam met voorhaelde[2.] *Enckhuysen* van geen oorlogh en wetende, in compagnie seylende. 't Ware te wenschen samen hier quamen, omme uyt dito Engels schip noch wat te vinden waermede Compagnies oncosten hier aen de Cabo wat mochten gesoulageert worden.

23 *dito*, weer ende wint even schoon als vooren. Hebben in Rade van de jegenwoordigh hier leggende retourvlote geproponeert, dewijle wij ten behoeve van 't fort de Goede Hope uyt 't schip *Muyden* souden lichten 6000 lb. broot, waertoe geen bequame vaten ofte plaetse, noch oock gelegentheydt hebben om vooreerst te maken, tot berginge ende bewaringe van 't selve, ende dierhalven in corten[3.] bedervinge[+] onderworpen souden sijn, mitsgaders tot den rijs bequame gelegentheydt reede[4.] was gemaeckt, dewijle staat hadden gemaeckt van Batavia ten minsten [+62v]
25 à 30 lasten rijs te becomen (dat ons tegen opinie[5.] gemist is) of niet goet ware, dese retourschepen voorhaelde broot beter cunnende bergen, overnamen ende ons voor 't fort in plaetse rijs gaven; 'twelck in bedencken genomen sijnde, nae goeden overlegh alsoo verstaen[6.] ende vastgestelt is, namentlijck dat de schepen *Oliphant* ende *Provintia* elck souden uyt voorhaelde schip *Muyen* overnemen 3000 lb. broot, ende daartegen aen landt senden 3 lasten rijs, sijnde samen voor ons uyt 2 schepen 6 lasten, nevens elck noch een half last bonen, daer al een goede tijt mede hoopen te strecken, tot ons d' Almogende nader ontset sal gelieven te verleenen. Soo is oock verstaen de schepen voornoemt met haer drien elck een koebeest alle dagen, met kool ende wortelen, etc., tot verversinge te geven.

24 *dito*, noch al even schoon weder. Idem den

25 *ende* 26 *dito*, doen 't schip *Muyden*, treffelijck ververscht ende eenige overige siecken ende swacken t' onser versterckinge hier gelaten hebbende, sijn despesche gaven omme met den eersten goeden wint die Godt verleenen sal in den name des Heeren sijn reyse na Batavia te vervorderen, nevens onse missive ende anexe pampieren aen d' Ed. Heer Generael ende Raden van India d' opperhoofden van dien[7.] op dato ter handt gestelt.

Heden is oock bij den Raat deser 2 retourschepen *Oliphant* ende *Provintia* geresolveert[(n)] na 't schip *Enckhuysen* noch tot den 3en May te wachten ende 'tselve dan niet verschijnende met hun 2en hare reyse na 't vaderlandt te vervorderen.

1. Vgl. *een uijr in den avondt* (17/7/1654), 2 *uyren in den avont* (1/3/1656); *avont* beteken hier vermoedelik *avondwacht*. Is dit dieselfde as *platvoetwacht* (4 tot 8 uur namiddag)?
2. tevore aangehaalde, genoemde.
3. *in corten*, binnekort.
4. alreeds.
5. mening, verwagting.
6. ooreengekom; wat die woord by v.R. dikwels beteken.
7. *d' opperhoofden van dien*, aan die opperhoofde van die skip.

Op den middagh wierd regenachtigh weer.

Sondagh, 27 *dito*, goet weder met betogen lucht, 't windeken westelijck, waermede 't schip *Muyden* noch belet bleef t' seyl te gaen. Ende bequamen heden weder vrempt[+] volcq, diep uyt 't landt, met 14 schoone koebeesten, die haer voor kooper, tabacq ende pijpen altemalen affhandelden. [+]63

28 *dito*, schoon weer ende wint als vooren, weynich uytten Z.O. en koelende, is 't schip *Muyden* daermede de bay uytgeseylt. D' Almogende geve dat behouden op Batavia mach arriveren.

Tegen den avondt begond dito Z.O.wint al vrij hart aen te coelen, geduirende den gantschen nacht langh, ende den

29 *dito* noch al lustigh aenhoudende tot 's nachts, doen begondt 't weer te bedaren, blijvende den

30 *dito* heel fray weer, 't luchjen uytten Z.Oosten. Ende wiert ons op den namiddagh tijdingh gebracht dat een schip voor de bay gesien was, 't welck hopen haest binnen comen sal.

Eindnoten:

(a) Dieselfde as voetnoot f onder die vorige maand.
(b) Die eerste verjaarsdag van Van Riebeeck se aankoms aan die Kaap (6 April) het dus blykbaar ongemerk verbygegaan. Later sou daar egter met belangstelling en dankbaarheid notisie van geneem word. Vgl. 6 April 1654, 1655 en 1656.
(c) Die notule van hierdie vergadering (net soos dié van die vergadering van drie dae later) kom ook nie onder die resolusies van die Politieke Raad in die Kaapse Argief voor nie, maar het klaarblyklik deel uitgemaak van die dokumente van die vloot.
(d) Daar was drie stukke, aldrie gedateer 21 Oktober 1652, t.w. twee briewe van die Amsterdamse bewindhebbers en 'n uittreksel uit die notule van Here Sewentien, gesertifiseer deur die bekende advokaat van die Kompanjie, P. van Dam. Vgl. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 87-94. K.A.
(e) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 49-95. K.A.
(f) Ibid., pp. 96-104.
(g) Vgl. brief van die direkteure van die kamer Amsterdam, d.d. 19 Desember 1652. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 95-96. K.A.
(h) Schouwen, 'n bekende distrik van Seeland; geleë ten suide van Goeree.
(i) Andries Frisius het die Kaap later weer in 1661 besoek. Hy was toe sekretaris van die Raad van Indië en het, as kommissaris aan die Kaap, 'n instruksie vir Van Riebeeck en die Politieke Raad opgestel. Sien C. 700: *Memoriën en Instructiën*, 1657-1685, pp. 59-65. K.A.; Böeseken: *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap*, 1657-1700, pp. 160-161; en *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, *Anno* 1653 (uitgegee deur die Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen), pp. 16, 18 en 129.
(j) Die bekende seestraat tussen die eilande Sumatra en Java. Die Kompanjieskepe, op die uitreis van Europa na die Speseryeilande en op die tuisreis van die Speseryeilande na Patria, het hierdeur gevaar.
(k) Vgl. hiervoor C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 113. K.A. Brief gedateer 31 Januarie 1653.
(l) Ibid., pp. 97-103.
(m) Miskien reeds Gorachouquas (Chorachouquas) of Tabakdiewe, met wie die blankes later nog baie in aanraking sou kom. Vgl. aantekenings o.d. 15, 28, 29 en 30 November en 16 Desember 1657.
(n) d.w.s. deur die Breëraad van die *Oliphant* en die *Provintia*. Die betrokke resolusie kom nie onder die Kaapse stukke voor nie.

Mayus anno 1653

Primo dito, schoon, helder, stil sonneschijn-weder. Quam voorhaelde schip, genaempt *Enckhuysen*, Gode lof, binnen, werdende door alle de boots van de schepen tot op de rhede, vermits de stilte, geboucheert[1].

Den schipper van dito schip rapporteerde dat den Engelsman, met hun de Straat uytgeseylt, verleden Maandagh noch hier onder 't lant gesien hadt, steeckende nae de wal, ende dierhalven wel meenende dat achter den Tafelbergh, desen hoeck om, in een baye[2] aengelopen was. Ende alsoo wij vóór dato daer een fraye bay gevonden hebben, daer wel eer Engelsen sijn aengeweest (vermits de schoone revieren in deselve sijnde) soo hebben den stuirman van 't galjot met 3 soldaten over landt derwaerts gesonden, omme bedectelijck contschap[3] te nemen of dito schip daer leyt, ende hoedanich daer doende sijn met water, etc., te halen, ten eynde nae becomen rapport daerop soodanich te attenteeren[4] als met den anderen ten meesten dienste van de Compagnie sullen goetvinden, etc.

Op dato is bij des vloots Raat verstaen met de schepen noch tot Maendagh den 5 May aenstaende hier ter rhede te blijven leggen ende ondertusschen 't schip *Enckhuysen* met de boots om water te halen ende 3 timmerluyden van elck schip[+] om te calfaten, te adsisteren ten eynde daar tegen[5] mede gereet wesen mochte, [+]63v omme alsdan gesamentlijck na 't lieve vaderlandt te mogen vertrecken, ondertusschen aen onser sijde deselve adsisterende met beesten, kool ende andere groente tot verversinge, etc.

1. Vgl. noot 4 o.d. 28/5/1652, waar *geboughsaert* staan.
2. Houtbaai?
3. inligting.
4. 'n aanslag te doen.
5. d.w.s. teen 5 Mei.

2*en dito*, even schoon weer. Is *Enckhuysen* doende geweest sijn vorder inhebbende goet voor de Kaep te lossen.

3*en dito*, weer ende wint als boven.

Sondagh, 4 *dito*, regenachtigh weer, de wint westelijck. Hebben vandage d' opperhoofden van de 3 retourschepen *Eliphant*[1.], *Provintia* ende *Enckhuysen* haar afscheyt gegeven ende de secrete instructien[(a)] onser Heeren Meesters ter hant gestelt, omme na deselve hare reyse na 't lieve vaderlant te vervolgen ende ten dien eynde op morgen, Godes weer ende wint toelatende, van dese rhede gesamentlijck onder zeyl te gaen.

5*en* <*dito*>, nat, mottigh weer, 't luchjen uytten Westen als sijnde contrarie windt, waardoor de schepen noch beleth bleven t' seyl te gaen.

Op dato hebben de persoonen Gillis Fred. Walvis, bottelier, ende Symon Huybrechse, adelborst, over dat[2.] den anderen[3.] met messen te keer waren geweest, bij sententie gecondemneert met eenige slagen gelaerst te worden ende te verbeuren: namentlijck Walvis 2, ende Symon 1 maent gagie, cum expensis[4.(b)].

6*en dito*, wint westelijck, edoch op den namiddagh weynich zuydelijck lopende, sijn de gemelte schepen onder seyl gegaen ende, Gode loff, noch voor den avont de bay uytgeraeckt. D' Almogende wil haer behouden in 't lieve vaderlandt geleyden. Amen.

7 *dito*, mistich weer ende wint als vooren westelijck. Sijn voorhaelde sententien ter executie gestelt ende eenige persoonen die haer in de retourschepen versteken hadden ende door nau soecken wederom gevonden waren, haere verdiende straffe meteenen oock gegeven, wesende noch 3 wegh, die niet cunnen vinden hebben, namentlijck Claes Jacobss. Boer, Jan Verschuyr ende Gerrit Janss. uyt Hereveen,[+] edoch hadden d' opperhoofden van de schepen te degen[5.] willen soecken, souden [+]64 wel te vinden sijn geweest.

Omtrent den middagh sagen de gemelte 3 schepen tusschen 't Robben-eylandt ende de vaste kust noch ten ancker leggen, maer tegen den avont (onder seyl gegaen sijnde) uyt 't gesicht geraeckt.

Heden hebben weder van nieuw volcq 5 koebeesten geruylt.

8*en dito*, schoon, stil, warm sonneschijn-weer, 't luchjen op den dagh uytten Westen coelende.

9 *dito*, idem. Ende quamen op dato al weder eenich nieuw volck uyt 't lant me 14 stucx schoone koebeesten, die hun voor koper, taback ende pijpen altemalen afhandelden, gevende deselve op haer affscheyt elck een roemer aracq of twee, 't welck bemercken groote aenlockinge veroorsaeckt.

1. *Olifant* en *elefant* is wisselvorme in ouer Ndl. Vgl. WNT waar gesê word dat *olifant* die klem op die eerste, *elefant* op die laaste lettergreep het.
2. *over dat*, Afr. *oordat* (*oorlat*). Vgl. nog o.d. 17/1/1654, 20/2/1654, 22/6/1654, 22/12/1655. Die konstruksie *over dat*, en die betekenis van *over* in dié konstruksie, word in Ndl. woordeboeke nie behandel nie. Verdam: *Mndl. Wdb.*, V, 2088, noem *over* in die betekenis *voor*, *ter vergelding van*, maar *over dat* of *overdat* (vgl. *omdat*) word nie vermeld nie.
3. *den anderen*, mekaar.
4. *cum expensis*, met die koste.
5. K: *ter deegen*.

10 *dito*, even schoon weer en 't luchjen uytten Westen.

11 *dito*, idem; insgelijcx den

12 *en* 13 *dito*, als wanneer d' opperhoofden van 't galjot de *Swarte Vos* haer affscheyt gaven omme morgen (Godes weer ende wint toelatende) na 't Robbeneylant te gaan ende aldaar schelpen te halen, om hier calck (ten hoochsten nodich hebbende) van te branden, dewijle doch (vermits 't beginnende regensaysoen) noch geen bequame tijt is om robben te vangen ende derselver vellen te drogen, sulcx in de droge tijt (omtrent October beginnende) eerst can geschieden.

's Nachts was 't wat buyachtigh uytten Z.Westen, edoch met drooch weer.

14 *dito*, 's morgens betogen lucht, de wint variabel, edoch 's namiddaghs Z.Oost lopende, is voornoemt galjot onder seyl gegaen, mede gegeven hebbende 6 stucx schapen, namentlijck 2 rammen ende 4 oyen, om op 't Robben-eylandt te setten, ende te proberen of daer oock sullen cunnen voortteelen, gelijck met eenige dassen (van 't Dassen-eylandt daer gebracht) voor desen oock ondernomen hebben, ten eynde ditto vee t' avondt off morgen[1.] meede tot verversinge te passe comen mach.

[+] 15 *dito* bleeff voorhaelde Z.Oostenwinden vrij harder als gister aanhouden, nemende 's nachts af, ende den [+]64v

16 *dito*, weder heel schoon, warm, stil sonneschijn-weder sijnde, als oock *Sondagh*, 17 *ende* 18 *dito*; insgelijcx den

19 *dito*, maer 's nachts wiert heel onstuymich weder met sware Z.westelijcke winden ende groote continuerende stortregenen, die den

20 *en* noch al even seer aenhielden, waerdoor ons volcq van den nodigen arrebeyt aen de fortificatie, etc., mosten stil blijven.

21, 22 *ende* 23 *dito*, insgelijcx. Ende quam op den namiddagh van 't Robbeneylandt hier wederom ter rhede 't galjot de *Swarte Vos*, sijn cleyn ruymptje[2.] vol schelpen hebbende om hier calck van te branden, ende refererende[3.] den schipper dat daer niet meer voor de hant te crijgen waren, hebbende de 6 mede genomene schapen daer op geseth, die seer goede weyde hadden ende hun fray bij den anderen hielden. Willen hopen wat aentelen mogen[4.].

24 *en dito*, noch al westelijcke wint, met nat ende vuyl regenachtigh weer. Echter cregen vandage de Oostpunt[5.], genaempt den Walvis, noch bijna op sijn hoochte, ende hopen de naeste[6.] weke de Westpunt (omtrent 4 voeten hooch wesende) oock met een frissen moet aen te vatten ende voor 't uytgaen van de maant Junius met Godes hulpe op sijn hoochte te crijgen. Tusschenwijlen sal 't landt door den regen fray bequaem worden om sooden te sticken[7.] (daer een wijle tijts herwaerts te drooge toe geweest is) om dito puncten dan vorders sterck ende permanent mede

1. *t' avondt off morgen*, vroeër of later.
2. So in albei tekste.
3. berig bringende; K: *refereerden*.
4. Daar was in elk geval nie te min ramme nie!
5. van die fort.
6. volgende. Vgl. Eng. *next*.
7. *sooden te sticken*, sooie te steek.

op te halen, gelijck met 't gantsche fort (met 2 puncten cruyswijs over den anderen besloten ende genoechsaem in defentie leggende) oock geschiet is.

Sondagh, 25 *dito*, fray weer.

26 *dito*, idem; als wanneer d' E. Riebeecq, selfs in persoon, met eenige Hottentoos na 't bos gingh, achter den Tafelbergh, daer onse timmerluyden doende sijn met balcken ende stijlen te houwen voor het te bouwen brantvrij[1.] magasijn, omme voorn. Hottentoos te annimeeren dat dito balcken wilden bij 't fort brengen, ten[+] welcken eynde deselve eerst lustich met eeten ende drincken ende een tabacjen [+65] onthaelden, sulcx dat haer een redelijcke balck op 't lijf cregen, die onder hun sessen tegen den avont in 't fort brachten ende met een timmermanswagen van 2 wielen door ons volcq noch 2 andere balcken, latende, omme de gemelte inwoonders te meer te animeeren, deselve alsdan den buyck weder lustich vullen, nevens elck een dronck aracq ende een span tabacq.

Ondertusschen maecten vast gereetschap omme oock ossen[2.] voor de wagen te spannen, die, soo best cunnen, in 't bos mede gereet laten maecken.

27 *dito*, redelijck goet weer ende westelijcke windt. Lieten met 8 man van 't galjot mede branthout hacken ende halen voor de calckoven, te maecken voor de schelpen die 't galjot van 't Robben-eylandt hier gebracht heeft, ende ondertussen ons ander volcq wacker aen 't opcruyen van aerde in de puncten van de fortificatie, etc., omdat[3.] 't een soowel als 't ander sijn voortganck mochte nemen ende haest ten eynde comen.

Soo hebben weder deselve Hottentoos van gister na 't bos gecregen, maer was geen deegh[4.] mede te doen, wijsende dat door 't dragen van gister al te seer vermoeyt waren.

28 *dito*, weer ende wint als vooren. Hebben 't eens met de ossen geprobeert, comende 2 persoonen uyt 't bos op den avont wederom, rapporteerende d' ossen in 't gins gaen[5.] redelijck wel hadden getrocken ende voor den doncker al 11 stucx balcken uyt 't bos op 't velt gehaelt waren.

29 *dito*, weer ende wint als boven. Cregen voor een back bonen ende een dronck arack weder 5 Hottentoos na 't bos, maer was als vooren weynich deegh mede te doen ende dierhalven vrij geruster met ons eygen volck te arbeyden.

30 *dito*, windrich weer uytten N.Westen. Quamen ons volcq met drie kloecke balcken op de wagen aen, welcke met drie[6.] ossen, daer voor gaende, getrocken wierdt.

Ultimo dito, weer ende windt als vooren, met wat motregen. Ende sonden ons[+] volcq in 2 partijen langhs de strandt om schelpen te rapen tot de te maecken [+65v] calckoven; item eenige met de wagen na 't bos om balcken te halen, ende andere met

1. Die oudste opgetekende gebruik van die woord is in die *Daghregister* van Van Riebeeck.
2. Ontbreek in H.
3. opdat?
4. nut.
5. *in 't gins gaen*, op die trek daarheen. *Gins* = ginds.
6. Eksperimente met die eerste Afrikaanse ossewa.

picken, houwelen, schoppen ende spaen om de wegh (omtrent 1½ mijl van hier vrij ongelijck sijnde) wat effen te maecken, opdat de wagens des te beter soude de wegh passeren.

Eindnoten:

(a) d.i. die 'secrete instructien', waarvan die eerste reeds op 18 Januarie van dieselfde jaar vermeld word. Sien aldaar.
(b) Vgl. C.J. 278: *Register van Sententiën*, 1652-1771, G, 1653; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 22-23. Albei in K.A.

Junius anno 1653

1 *Pinxterdagh*, *primo dito*, nat, regenachtigh weer ende wint uytten Westen.

2 *pinxter*, 2 *dito*, idem. Ende quam voor de middagh (Gode lof) hier wel ter rhede 't langh verwachte galjot de *Roode Vos*, sijnde den 19en September anno passato uyt Texel geseylt(a) ende den 26en October St. Jago(b) aengeweest om te verversen. daer den eersten November weder vandaen sijn vertrocken; den schipper Joris Meyndertss. den Ham tusschen 24 ende 25en dito ende den opperstuirman Cornelis Jacobss. Berckhoudt den 18en December overleden, mitsgaders den onderstuirman Elbert Corneliss.[1.] in derselver plaetse alsoo, door versterf[2.], vervolgens gesuccedeert wesende, ende tot sijn hulpe als stuirman onderwegen aengenomen hebbende den bosschieter Crijn Janss. Swart, met denwelcken voornoemde galjot door Godes hulpe heeft terechte gebracht.

Voornoemde gesuccedeerden[3.] schipper rapporteerden dat door verleydingh[4.] van de compassen omtrent 3½ maandt hier omtrent de Cabo de Boa Esperance had leggen swerven ende 12 dagen geleden omtrent 70 mijlen benoorden de Caap te laagh vervallen is geweest, sijnde desselfs volcq vrij veroudert ende eenige heel sieck, derhalven terstondt ¼ van een os met wat Hollantse biet ende cool (overvloedich in den thuyn sijnde) tot verversinge aen boort sonden, leverende ons over de brieven van d' Ed. Heeren Bewinthebberen ter Camer Amsterdam, dat de dubbelden[5.] waren van de vorige met 't galjot de *Vos* ende 't jacht de *Haes* ontfangen.

+ 3*en dito* lieten onse Raadt beroepen in welcke besloten is(c), alhoewel d' opperhoofden in Persia ende Suratte[6.] de tijdinge van den Engelsen oorloge over +66
d' een of d' ander wegh, ja selfs wel van Batavia, misschien al sullen becomen hebben, echter 't galjot de *Swarte Vos* na d' ordre onser Heeren Meesters met derselver advys aen de voorn. opperhooffden na Gamron(d) of Suratte voorts te senden off sulcx misschien gemist ware[7.].

1. Soos o.d. 5 Junie blyk, was dit Elbert Corneliss. Kes.
2. *door versterf*, deur die dood van sy voorganger.
3. opgevolgde, gepromoveerde.
4. Hulle is op die verkeerde koers gelei deur die afwyking van die kompasse.
5. kopieë.
6. Vroeër 'n belangrike handelstad aan die Weskus van Indië, ten Noorde van Bombaai. Deur die versanding van die hawe is die handel later na Bombaai verplaas.
7. *off sulcx misschien gemist ware*, in geval dit versuim is.

Wijders in bedenckinge genomen of men empassant[8.] met beyde de galjots de plaetsen om desen hoeck[9.], daer die van Mosambique haer gout handelen, souden cunnen ondersoecken, is verstaen, vermits de schippers ende stuirluyden meenen

8. in die verbygaan, op weg daarheen.
9. die Suidhoek van Afrika?

daerdoor de reyse na Persia off Suratte te veel soude verachtert worden, sulcx uyt te stellen tot nader ordre van onse Heeren Meesters uyt 't patria.

4*en dito*, fray, bequaem weder. Is 't volcq van 't galjot de *Vos* doende geweest met water ende branthout te halen.

5*en dito*, idem. Is bij den Raadt besloten[(e)] 't galjot de *Swarte Vos* op den 9en deser te laten vertrecken, ende ondertusschen den gesuccedeerde schipper ende stuirman van 't laest aengecomen galjot de *Roode Vos*, in Rade versoeckende verbeteringe in hare gesuccedeerde ende bedienende plaetse, sijn deselve, namentlijck Elbert Corneliss. Kes eerst van onderstuirman tot opper dito ende alsoo volgens[1.] tot schipper bij overlijden gesuccedeert, toegeleyt bij halveringe[2.] 50 guldens 's maents met d' absolute qualité van schipper, ende Crijn Janss. Swart, als voren, van bosschieter tot de onder- ende opperstuirmans plaetse gesuccedeert, toegevoecht 26 guldens 's maents met de absolute qualité van onderstuirman, als breder is blijckende bij resolutie ende derselver actens daervan verleendt.

Hebbende oock, om d' een schipper soo veel voordeels te laten als d' ander, dewelck elck even graech van de Caep verlost[3.] ware, beyde de schippers van de *Swarte* ende *Rode Vos* tegen malkander bij[4.] trecken van briefkens laten loten wie[+] van beyde met 't galjot de *Swarte Vos* na Persia soude varen; 't welck den [+]66v provisionelen schipper op de *Swarte Vos* selfs te beurt is gevallen, invougen die met de *Roode Vos* gecomen, op 't selve alhier aen de Caep sal blijven, latende den stuirman van de *Swarte Vos* ('t vaerwater deser custen ervaren) op de *Roode Vos* overgaen ende die van de *Roode* weder in plaetse op de *Swarte Vos*, opdat yder mochte versien blijven van persoonen tot elcx reyse ervaren.

6*en dito*, schoon weer met nevelachtige lucht. Den provisionelen schipper, Gerrit Abelss., versoeckende om de absolute qualité hem van d' Heer Demmer mondelingh op desselfs vertreck belooft, is bij den Raad, dewijle bij lotinge met de *Swarte Vos* is te beurt gevallen de reys na Persia of Suratte te doen, toegeleyt als den vorige schipper van de *Rode Vos*, 50 gl. 's maents met de formele qualité van schipper, waervoor hunnen tijt gehouden blijven aen de Compagnie ten vollen uyt te dienen[(f)].

Heden is een matroos, genaemt Cornelis Class. van Haerlem, overleden van den rooden loop, daer nu al eenige dagelijcx van invallen, gelijck vergangen jaer om dees tijt oock geschiet is, leggende het sieckenhuys al heel vol, dat veel wijn ende vars vlees consumeert. Desen man wiste ons alle dagen veel patrijsen, in meenichte hier wesende, te vangen soodat aen hem al wat verliesen.

7*en dito*, schoon, helder sonneschijn-weder, 't luchjen uyt N.Westen.

Sondagh, 8*en dito*, nat, vuyl, regenachtigh weer ende Z.Westewindt.

9*en dito*, fray, drooch weer met Z.Ooste-buywinden. Hebben op dato 't galjot

1. vervolgens.
2. ? Weer o.d. 29/5/1659. Die verklaring in WNT V, 1717 is onbevredigend.
3. V.R. self het sy verblyf aan die Kaap as 'n soort verbanning beskou. Of beteken *verlossen* alleen maar: losmaking, aflossing?
4. deur (middel van).

de *Swarte Vos* sijn affscheyt gegeven ende onse pampieren aen d' opperhoofden van Parsia off Suratte ter hant gestelt[g], waermede noch in de voornacht uyt dese Tafelbay is t'seyl gegaen. D' Almogende wil haer behouden reyse verleenen. Amen.

+ 10*en dito*, schoon, drooch sonneschijn-weder, 't luchjen variabel. Hebben sedert 5 à 6 dagen herwaerts 19 stucx jongh ende oude schapen geruylt, ende quamen +67
vandage oock al weder eenige inwoonders met 11 stucx koebeesten, jongh en oudt, nevens 2 schapen, die hun voor coper, tabacq ende pijpen afhandelden.

11 *dito*, weer ende wint als vooren. Cregen alle dagen 2 à 3 balcken uyt 't bos, dewelcke op een gemaecte timmermanswagen van 2 wielen door ossen laten trecken, seer fray ende gemackelijck gaende, ende alle dagen een tochjen doende met 2[1.] ossen, teffens hebbende 8 stucx die daertoe[2.] houden, ende gewennen om malkanderen te vervangen.

Waren sedert 3 à 4 dagen herwaarts al weder 7 à 8 siecken in 't sieckenhuys gecomen. Schijnt om dees tijt van 't jaar wat ongesont valt, insonderheyt voor de nieuwelingen, veele aan sware coortse ende loop raackende.

12 *dito*, even schoon weer. Sijn eens na 't bos gegaan, daer de timmerluyden doende waren met hout te prepareren, stellende ordre dat deselve overmorgen thuys comen ende blijven souden omme de houtwercken tot het packhuys gereet te maecken ende op te stellen, etc.

13 *dito*, fray weer met betogen lucht ende stilte. Waren sedert eergister al weder 5 à 6 persoonen aen de coorts ende loop geraect, welcke plagen dapper onder 't volck beginnen te domineren.

's Nachts begondt vrij hardt te wayen uytten Z.Oosten.

14 *dito*, noch al aanhoudende ende omtrent middagh[3.] weeder afneemende.

Sondagh, 15 *dito*, fray, helder ende sonneschijn-weder.

16 *dito*, idem. Hebben op dato 3 koebeesten geruylt.

17*e dito*, N.westelijcke coelte ende betogen lucht.

18 *dito*, stil, mistigh weer.

19 *dito*, heel onstuymich, buyachtigh weer uytten Z.Westen met harde slaghregenen.

+ 20*en dito*, idem, regenachtigh ende buyigh weer uyt de westelijcke hant, edoch soo ongestuymich niet als gister. +67v

21 *dito*, weer ende wint als voren, met gestadigen regen ende N.westelijcke coelte.

Sondagh, 22, 23 *ende* 24 *dito*, weer ende windt als vooren.

25 *dito*, ongestuymich, regenachtigh weder, met veel buywinden uytten N.Westen. Waren sedert eenige dagen al weder 5 à 6 persoonen sieck geworden, soodat het sieckenhuys al gestadigh meest vol blijft.

26 *dito*, fray, bedaert weder ende wint als voren, met coude, betogen lucht.

1. Vgl. noot 6 o.d. 30/5/1653.
2. vir daardie doel.
3. K: *midnacht*. Vgl. o.d. 8/7/1653.

27 *ende* 28*e dito*, schoon, claar sonneschijn, met stilte. Idem
Sondagh, *den* 29*en*, 30 *dito*, wesende alle dagen de bay vol walvissen; ende soo wij backen ofte bequamen vaten hadden om den traan te bergen, souden met onse eene sloep ende 't schuytje van 't galjot al eens ondernomen hebben een te vangen, daer dese dagen (vermits het stille weer) schoone kans toe scheen. Maer als al een vingen, souden met den vis verlegen wesen, vermits, als geseyt, geen raat weten om den traan te bergen, waertoe ons niet bequamer is als cement ende calck om steene backen onder d' aerde te maacken, tot den robbentraen oock nodigh vereyssende.

Eindnoten:

(a) Die *Roode Vos* se reis van die moederland na die Kaap het dus amper ag-en-'n-half maande geduur. Die rede hiervoor sal weldra duidelik word.
(b) Santhiago in die Kaap Verdiese Eilande.
(c) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 38-39. K.A.
(d) Gamron - tans bekend as Bandar Abbas, 'n hawestad aan die Persiese Golf. Vir die geskiedenis daarvan sien Valentijn: *Oud- en Nieuw-Oostindien*, V, 1ste Stuk, pp. 201 vlg.
(e) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 40-42. K.A.
(f) Ibid., p. 43.
(g) Vir hierdie stukke sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 127-133. KA.

Julius anno 1653

Adij, *primo dito*, doncker, dijsigh, stil, cout weer.
2*e dito*, cout, windrigh weer uytten Z.Westen ende somtijts eenige regenvlaeghjes als gister, sijnde veele walvissen in de bay. Insgelijcx
den 3*en*, 4*en ende* 5*en dito*. Hebben oock, dewijle noch redelijck van victualie versien sijn om 't volcq te spijsen, deselve boven haer dagelijcx werck, voor wat aracq ende taback, noch opgeleyt ende[1.] aenbesteet 't nieuwe craal voor de beesten, achter dicht onder 't fort, met een vaste borstweer hoornwercxwijse[2.] met sooden[+] fray op te trecken, omme 's nachts binnen 'tselve afgesloten ende sonder ander [+]68
buytenwacht als de koe- en schapenhoeders bewaert te cunnen blijven. Insgelijcx oock de oude craal (lustich van de beesten doormest ende al te groot sijnde om soodanich af te bolwercken[3.]) tot een thuyn te prepareren, sijnde reede fray met diepe sloten vol water omgraven; soo mede noch een ander goet stuck lants, recht achter 't oude crael ende besijden den ouden thuyn, aen malkander vast, ende heel fray, mul ende wat santachtighe aerde, recht bequaem wesende tot raepen en pattatissen[4.], etc., die in den ouden thuyn soo wel niet voort willen, maer beter tot[5.] cool ende wortelen is, sullende oock seer gemackelijck het water uyt den ouden thuyn in desen nieuwen thuyns sloten om te leyden wesen. Aen allen 't welcke met goeden ijver, boven 't ordinarie werck aen de fortificatie, dapper g'arbeyt wort, sijnde gister de laeste aerde op de punct den Oliphant gebracht, waermede 't gantsche fort ende alle de vier puncten haer volcomen hoochte hebben van aerde,

1. H: *ofte*.
2. In die vorm van 'n ‘hoornwerk’, 'n soort verdedigingswerk.
3. 'n bolwerk van te maak.
4. Kyk noot 3 o.d. 14/6/1655.
5. vir.

mancquerende maer noch de 2 puncten Walvis ende Oliphant met sooden van buyten voor 't afregenen wat op te trecken, dat binnen weynich dagen oock hoopen te volbrengen, ende dan vorders maer de pleynen binnen, ende den barm[6.], etc., buyten 't fort (wat ongelijck ende heuvelich leggende) te egualiseren[7.].

Ondertusschen laten dagelicx mede houthacken tot de kalckoven, ende, van de

6. ‘Strook van den beganen grond tusschen den voet van de borstwering en de daarvoor liggende grachten’ (WNT).
7. Mooi woord vir: gelyk maak!

balcken uyt 't bos gecregen, 't brantvrij packhuys prepareren, daer Maendach aenstaende, met lief[1.], oock aen begonnen sal worden te metselen, ende den steen door een hier gemaecte wagen van hout uyt 't bos[2.] met ossen toegebracht worden, leggende omtrent 60 roeden van 't fort aff, daer den steen met koevoeten seer facil uyt d' aerde laten graven, ende rede soo veel in voorraedt leyt als tot de muragie van verschreven packhuys nodich hebben, 't welcke op te trecken de metselaers[+] voor een vrolijcken dagh[3.] na voltoyingh in 5 weecken aenbesteet is, omme dan [+]68v aen de geprojecteerde cat[4.] binnen 't fort (redoutswijse op te maecken) te mogen beginnen, ende alsoo door Godes hulpe, voor de compste van de retourvlote, alles claer ende in esse[5.] te hebben, latende oock expres, soo seere als voorschreven[6.], haesten met de thuyn gereet te crijgen om 't saet uyt 't patria te verwachten, mogelijck sijnde ende vroech genoech becomende, in de aerde ende vruchten van te mogen hebben tegen de compste van de retourvloote, t' haerder nodige verversinge, waertoe willen hopen al goet deel beesten mede sullen becomen, hebbende nu noch voor de uytcomende schepen op voorraet in de 80 koebeesten ende over de 130 schapen, jongh ende out, daer alle weecken omtrent 2 pondt schoone, gele boter[7.] af crijgen, ende veele met jongen sijn, dagelijcx (namentlijck de schapen) werpende; wesende bovendien oock cool, biet, radijs ende veele andere groente doorgaans in den thuyn overvloedigh, ende begint de cropsla, etc., mede haer tijt te crijgen, invougen de schepen die nu aenquamen overvloedige verversinge vinden souden[8.]. De verckens, duyven ende hoenders beginnen oock vry beter als verleden jaer aen te teelen, gelijck insgelijckx van de gansen ende eenden, uyt de retourvlote becomen, mede te hopen is, ende meenen voor aenstaende weecke in de thuynen (bequamer plaetse, beschut van alle winden, gevonden hebbende) oock wat lant te prepareren om taruw, garst, erten ende boonen te sayen ende te proberen of daer wassen sal willen, dat te wenschen ware, alsoo de harde winden (vermits de hoochte der duynen) daer aen 't saat soo geen schade sal cunnen doen.

Den handel met d' inwoonders, vermits hier nu te[9.] natten, couden weer is ende[+] daeromme met al hun vee ende haven[10.] wegh sijn, staat tegenwoordigh stil daer [+]69 tegen 't aenstaende[11.] goede hope op hebben, ende tot welck een ende ander ons d' Almogende met sijn H. zegen wil bijwoonen[12.]. Amen.

Sondagh, *den* 6*en*, *ende* 7 *dito*, cout, vuyl, mottigh, regenachtigh weer ende westelijcke windt.

8*en dito*, wint als vooren, met sonneschijn, lopende op den namiddagh Z.Oost, vrij stijff doorcoelende tot na midnacht, doen begont te stillen, wesende

1. *met lief*, so ongeveer: as God wil, as daar geen teenspoed kom nie.
2. *hier gemaecte wagen van hout uyt 't bos* is een begrip.
3. *een vrolijcken dagh:* beloning as die werk in vyf weke voltooi is.
4. inwendige verhoogde versterking van die fort.
5. Die Latynse infinitief. *In esse*, Eng. *in being*, dus *claer.*
6. *soo seere als voorschreven*, so erg as gesê.
7. Skaapbotter?
8. Eindelik 'n punt! (Wat in K nie staan nie en in H twyfelagtig is!)
9. K en H: *ten*.
10. hawe, besit.
11. ? So iets as *droge saysoen* uitgelaat?
12. bystaan. Vgl. WNT II, 2668.

den 9*en* seer schoon, lieflijck, stil, warm sonneschijn-weder ende in 't optrecken van de Oliphantspunt met soden ijverich besich, mitsgaders de bay heel vol walvissen, insgelijcx

den 10 *dito*, sayende in de thuynen[1.] wat taruw, garst, haver, erten, bonen ende cadjangh om te proberen off daer (van de harde winden wat meer als hier beschut) beter sal willen voortcomen ende rijp worden.

11*en dito*, fray weder met een N.oostelijck coeltjen. Is 's morgens voor dagh[2.] eens heen gevaren den schipper van 't galjot, nevens den bouckhouder Verburgh, met de Biscayse sloep buyten den Leeuwenbergh om na seecker bayken, voor dato over lant achter den Tafelbergh ontdeckt ende bij ons, vermits de schoone bosschagie aldaer sijnde, genaemdt de Houtbay[3.], met ordre omme dito bayken na behooren perfectelijck eens af te diepen ende speculeren of oock bequame berginge voor alle winden ende goet incomen voor gemelte galjot ende andere schepen sij, of misschien vandaer, per 't galjot, beter ende facilder timmerhoudt uyt dat bos als van hier over lant te crijgen ware.

12*en dito*, heel dijsigh, stil weer, waerom den schipper ende bouckhouder verschreven over lant uyt gemelte Houtbay wederom thuys quamen, de sloep daer gelaten hebbende, met ordre aen 't volck om claer weer in te wachten ende dan mede buyten om[4.] hier te comen.

Deselve rapporteerden, dat 't galjot in dito bayken (niet groot wesende) voor alle winden coste beschut leggen op 4½, 2 ende 3 vadem schoone santgront, soo verde[+] in ende achter een hoeck aan de Noortsijde dat geen see sien souden, wesende [+]69v
vorders de bay wel in te comen ende overal in deselve schoone santgront, beter als in dese Tafelbay, soo bij de aenteyckeninge (door den schipper voorss. daervan gemaect) nader te sien is[(a)].

Sondagh, *den* 13*en dito*, fray weer, de wint variabel. Sonden den stuirman van 't galjot met noch 3 andere bij hem over landt na verschreven baye, nevens victualie voor 't volck van de sloep, omme dat vandage niet gecomen waren, welcke luyden hun halffwegen[5.] over landt in 't gemoet quamen, de sloep op 't landt gehaelt hebbende. Des den stuirman, sijn wegh vorderende, deselve na dito baye mede wederom nam, om morgen, goet weer sijnde, na onse last, met de sloep buyten om in dese bay te comen.

14*en dito*, stil sonneschijn-weer. Is den stuirman met de sloep heel gemackelijck thuys gecomen, ende gaven noch desen avont 't galjot de *Roode Vos* sijn affscheydt na 't Robben-eylandt om schelpen tot de calckoven te halen[(b)], maer den

15*en dito*, de wint uytten N.Westen vrij wat aencoelende, bleef g'obsteert[6.] (als sijnde contrarie wint) ten eynde voormelt onder seyl te gaen, drayende 's nachts

1. d.w.s. die nuwe tuine, genoem o.d. 5/7/1653.
2. K: *voordaegh*.
3. Tot nog toe die beskrywing, voortaan die naam.
4. *buyten om*, d.w.s. oor die see.
5. H: *affwegen*. Brill sit daar 'n ? by.
6. verhinderd.

den wint heel nae 't Z.Westen, met extraordinarie harde hagel- ende regenbuyen, die soo vehement over 't hooft van den Leeuwenbergh quamen, dat scheen alles onder de voet te sullen wayen, houdende alsoo den

16*en dito* noch even hard aan, tot verleth in onse wercken, ende woeyen de schapententen[1], daer deselve 's nachts voor de coude in bewaert worden, t' eenemael wegh ende aen stucken. Insgelijckx oock den hoveniers huys buyten 't fort bij de thuynen, noch ongedeckt staende, plat tegen d' aerde neder, ende had 't galjot oock soo veel als afrijen conde.

17 *dito* was 't weer heel bedaert, met betogen lucht ende een N.oostelijck coeltjen, dat op den dagh variabel viel.

[+] 18*en dito*, weer ende wint als vooren variabel, coste 't galjot noch niet t'seyl raecken. [+]70

19 *dito*, stil, warm sonneschijn-weer, maer seer coude nachten, avont- ende morgenstonden. Insgelijckx

Sondagh, *den* 20*en*, 21 *ende* 22 *dito*, 't luchjen al uyt de westelijcker hant. Idem *den* 23 *dito*, met doncker, regenachtich weer, waerdoor 't galjot noch niet wegh coste, ende dierhalven 't volcq aen lant lieten comen om steen los te breecken uyt d' aerde voor de metselaers, tot de onderhanden hebbende packhuysen ofte magasijnen, etc.

24*en dito*, noch regenachtigh weer ende wint als vooren, tot retardement onser nodige wercken aen de fortificatie, etc., daer al mede veel toe doet de siecte onder 't volcq met dit natte weer in swangh gaande, cunnende qualijck ter degen oyt 40 mannen, met soldaten ende al, van al 't volck doorgaens aen 't werck houden. Edoch sullen 't aen de fortificatie nu haest t' eenemael ten eynde wesen.

25*en dito*, schoon, warm sonneschijn-weder ende N.westelijcke wint, contrarie sijnde voor 't galjot om na 't Robben-eylant ten fine voormelt te varen. Des de schipper ende stuirman 's namiddaghs aen lant lieten comen ende den Raad in deliberatie leyden[2] (dewijle sien dat den tijt vast deurloopt, sonder eenigen dienst van 't galjot ende ophebbende volck te trecken, ende ondertusschen, dagelijcx na alle comoditeyten ondersoeck doende, gevonden hebben hier langhs strant voor eerst schelpen genoech voor de te maken calckoven sullen becomen) of niet goet ware dat men, eer de tijt van de robbenvanghst aencompt, 't galjot eens na 't Houtbayken achter den Tafelbergh sondt omme te ondersoecken hoe het timmer- ende branthout vandaer te halen soude wesen ende wes meer aldaer af te speculeren vallen. Waerop na rijpe deliberatie eenstemmich geresolveert is de reyse na 't Robben-eylant om schelpen te staecken ende dito galjot, ten eynde voormelt, na genoemde Houtbay te laten varen ende, daer gecomen sijnde, over lant de wete[+] aen ons hier in 't fort te laten doen, opdat wij[3] ons derwaerts mede te lande ver- [+]70v

1. Blykbaar so iets as oordekte krale, stalle.
2. *in deliberatie leyden*, in oorweging gegee. Vgl. WNT VIII, 1435.
3. d.w.s. Van Riebeeck in persoon.

vougen mochten, omme met de opperhoofden van 't galjot gesamentlijck op alles goede inspectie te nemen ende tusschenwijlen (om geen vergeefde[1.] reys te maecken) van 't volcq vooreerst 't galjot vol branthout (daer dichtbij strant genoech wesende) te laten hacken, alsoo 't selve tot de kalckovens hier ten hoochsten nodich hebben, ende daeromme alleene wel de pijne waert is dat cleyn reysken te laten doen, alsoo 't galjot voor alle winden in dito bayken can beschut leggen ende in 4 à 5 uyren, de wint eenichsints wat dienende, can overseylen.

26*en dito*, weer ende wint als voren, met betrocken lucht over 't geberchte.

In den nanacht begont seer hard te regenen, soo datter veel water viel, houdende

Sondagh, *den* 27 *dito*, noch al even seer aan met een Z.oostelijcke wint, daer 't galjot ten eynde voormelt mede onder seyl gingh[(c)], crijgende, soo haest buyten quam, een fray N.westelijck coeltjen met 't welcke hopen desen avont noch sal in de Houtbay gecomen wesen.

28*en dito*, fray, stil, warm sonneschijn-weer. Comen 's avonts 2 matroosen van 't galjot de *Roode Vos* over lant uyt 't Houtbayken achter de Tafelbergh, ons de tijdingh brengen dat dito galjot desen middagh omtrent 2 uyren seer gemackelijck daer g'arriveert was op schoone santgront achter een hoeck, fray beschut voor alle winden ende buyten 't gesicht van zee geanckert leggende, waerop datelijck alles lieten prepareren omme morgen selfs in persoon derwaerts te gaen ten eynde voorss.

29*en dito*, redelijck goet weer ende wat betrocken lucht wesende, is Van Riebeeck 's morgens vroech selfs in persoon nevens 12 g'armeerde soldaten over lant na verschreven Houtbay vertrocken, crijgende onderwegen een lustigen regen op 't lijf, sulcx dat 's avonts heel nat in de gemelte bay aen 't galjot quam ende bleef[+] vernachten, hebbende de groote bosschagies alomme wel afgespeculeert, maer [+]71 bevonden deselve ongeveer 1½ mijl van de strant aff ende de passagie soo steenich, heuvelich, berghachtigh ende mourassigh, dat niet mogelijck ware vandaer eenige houtwercken op strandt te crijgen. Anders, daer stonden de schoonste bosschagies van de werelt ende in deselve soo lange, dick[2.], reghte houten als men souden mogen wenschen off begeeren. Edoch meenen dat in 't uytgaen[3.], omtrent ½ uyr verder van 't fort, als daar in 't houthalen achter de Tafelvaley gemerckt hebben, apparent redelijcke gelegentheyt sal te vinden wesen om meerder houdt te becomen, dat, wederom thuyscomende[4.], met 't eerste bequame weder wat nader meenen te gaan afspeculeren.

't Is te verwonderen soo schoone bosschagies als alomme bij ende omtrent 't geberchte staat, jammer wesende dat geen bequamer wegen sijn door de heuvelachtigheydt om te halen. Soo bevonden mede overal de schoonste vlacke weylanden

1. Die verlede deelwoord *vergeven* + adverbiale *s* verskyn in Mndl. reeds in verskillende vorme: *vergeves*, *vergeefs*, *vergefs*, *vergifs*, *vergees*, *verges. Vergeefde* is blykbaar 'n nuutgemaakte vorm. K het egter *vergeeffse*, sodat *vergeefde* bloot 'n skryffout in H kan wees!
2. So in albei tekste.
3. uitreis.
4. Hierdie aantekening is dus blykbaar deur v.R. op reis gemaak.

van de werelt, seer bequaem om te beplanten ende bouwen, vol wilt van harten, hinden, reetjes, steenbocken, elanden, bergheenden, gansen, patrijsen, phaisanten ende alderhande vinck[1.], snippen ende cleyn gebeent[2.], maer alles soo wilt, dat schier onmogelijck sijn te vangen. Dassen ende hasen vernamen boven in 't geberghte oock in groote abondantie, maar wisten haer onder de clippen soo diep in hollen[3.] te verschuylen, dat ongenakelijck waren.

30*en dito*, betogen lucht met weynich regen. Is gemelte Riebeecq wederom aen lant gevaren met den schipper van 't galjot ende, uytsiende na 't een ende 't ander, heeft bevonden dicht aen strant, daer 't galjot stijf een musquetschoot aflagh ende drooghvoets heel bequaem aen lant te comen was, redelijck goet hout te staen om tot de calckoven te gebruyken. Des den schipper g'ordonneert is daer sijn galjot van te laden ende dan weder na de Tafelbay te comen. Ende dewijle hier niet anders meer bevonden te cunnen uytrechten, sijn weder nae huys gekeert langhs de[+] zeestrant aen d' ander sijde van 't geberchte. Invougen gister ende vandage niet [+]71v alleene den Tafelbergh, maer oock alle het geberghte achter ende rontsom denselven leggende, sijn omgewandelt, bevindende de zeekant overal seer bar ende clipachtigh tegen 't geberghte ende buyten, wat van 't lant af, vele verborgen ende uyt 't water steeckende clippen, daer de zee seer afgrijsselijck overal over ende tegen aenstorte, dan weynige ende seer cleyne hoeckjes santstrant hier en daer liggende, in dewelcke noch eenichsints soude cunnen lijfberginge gevonden worden voor 't volck van de schepen die op dese wal benaeut[4.] waren.

Ultimo dito, weer ende wint als vooren, met motregen, beginnende op den avont wat hart uytten Z.Z.Oosten te wayen.

Eindnoten:

(a) Die kaart (of 'aenteyckeninge'), waarvan hier sprake is, is nie in die Kaapse Argief te vind nie. Dit is ongetwyfeld, soos ander dergelike kaarte, na die moederland oorgestuur. In die Kaapse Argief is daar 'n hele aantal faksimilees van ou Kaapse kaarte, wat tydens die vroeë Kompanjiesbewind van die Kaap na Patria gestuur is. Hierdie faksimilees is uit die Rijksarchief, Den Haag, verkry (daaronder ook kaarte wat dieptes van Kaapse baaie aantoon - vgl. November 1652, note p en s), maar die betrokke 'aenteyckeninge' van Houtbaai is nie hier te vinde nie.
(b) Die opperhoofde van die *Roode Vos* is, op die gebruiklike wyse, van 'n instruksie voorsien waarvolgens hulle moes handel. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 133-134. K.A.
(c) Vir die instruksie in verband met hierdie sending, sien ibid., pp. 134-135.

Augusto anno 1653

Primo dito, de wint noch al tamelijck hard uytten Z.Oosten met drooch, cout weer, werdende op den dagh stil; als wanneer weder uytgingen na 't bos, omtrent 2 groote mijlen van 't fort achter den Tafelbergh, 't welcke treffelijck vol van alderhande schoone, hooge, dicke bomen bevonden, emmers soo groot ende vol hout als den groote ende cleyne houte[5.] buyten Haerlem[(a)], mitsgaders redelijck facil van 't

1. So in albei tekste.
2. *cleyn gebeent*, volgens WNT 'in schertsende toepassing op kinderen'. Hier op kleiner diere en voëls toegepas.
3. Meervoud deurgaans *holen. Hollen* kom reeds in Mndl. 'n enkele maal voor.
4. in die benoudheid gebring, nl. dat hulle nie aan land kon kom nie.
5. bosse: die bekende *Haarlemmerhout.*

geberghte (daer tegen aen staat) nederwaerts af te halen, sonder eenige steenachtigheyt, revieren ofte mourassen in den wege te leggen[6.], soodat nu van alderhande houtwercken: groot, cleyn, dick, dun, cort ende langh, soo 't maer begeeren, na wensch voor dese plaetse abondant hopen gedient te worden, insgelijcx oock van plancken, als maer bequame sagen hadden, die ons noch mancqueren. Per memorie.

6. intransitief: *liggen*.

2*en dito*, weer ende wint als boven. Sijn nochmael uytgegaen om te vernemen[1.] of oock noch bequamer gelegentheyt te vinden ware om hout te halen, maer hebben geen beter cunnen opdoen. Des geresolveert blijven onse timmerlieden na bovengen groote bos te senden, ende ten eynde[2.] voor de wagen een gemackelijcken gangh moeten hebben, overmorgen volcq uyt te stuyren om den wegh te bereyden.

Sondagh, *den* 3*en dito*, schoon, helder sonneschijn-weder als de vorige dagen.[+]

4*en dito*, de wint N.westelijck met betogen lucht ende redelijck goet weer. [+]72

Sonden den soldijbouckhouder Verburgh met 13 man heen na 't bos een goeden wegh te bereyden[3.], omme met de wagen 't hout vandaer te cunnen laten halen.

's Namiddaghs liep de wint na 't Z.Westen, uyt welcken hoeck een seer onstuymich weder ontstondt van hagel ende regenbuyen, houdende den gantschen nacht soo vehement aen dat alles scheen onder de voeth te sullen wayen.

Den 5*en dito*, noch al continuerende met ongestadighe hagelbuyen ende jachtsnee[4.] uytten W.Z.Westen, ende quam 't volck op den middagh met de wagen uyt 't bos wederom, mede brengende 2 redelijcke houten tot spanningen voor 't brantvrij packhuys, onderhande sijnde te maecken, ende hebben de passagie[5.] met eenige teyckens[6.] afgebaeckent. Omtrent 2 uyren op den naemiddagh compt hier, Gode lof, wel t' arriveeren 't schip den *Zalmander*, 10 April passado met den *Phenix* ende *Coning Davidt* voor de Camer Amsterdam uyt Texel in zee gelopen, de reyse achterom genomen hebbende[(b)] ende nergens als dese plaetse aengecomen, met eenige siecken ende scheurbuykige[7.], waertoe datelijck een koebeest ende cool tot verversinge nae boort sonden: compt de schepen om dees tijt 's jaers recht te passe om lustich te verversen, alsoo, behalven onse thuyn, 't landt jegenwoordigh overal vol groente van suring, mostertbladen ende andersints staat, ende in gevalle ontset[8.] van saden uyt 't patria hadde gehadt, souden qualijck wegh met de thuynvruchten weten.

Met dit schip cregen gansch geen brieven van d' E. Heeren Meesters ende anders niet als mondelinge tijdinge van de continuatie des oorloghs tegen de nieuwe regeringe van Engelant, etc.

6en dito, fray, bequaem weder ende een westelijck luchjen. Quam den schipper van 't galjot de *Roode Vos* uyt de Houtbay hier, rapporteerden[9.] dat <hij[10.]> den stuirman daeghs voor eergister hadt uyt laten gaen om over lant te gaen ondersoecken[+] hoe 't met de Bay Falso gelegen was, ende wederom comende, <hij[11.]> den constapel[12.] had achtergelaten, die op den wegh door de extreme [+]72v
coude vercleumpt

1. sien, ondersoek.
2. Verwarde konstruksie: kontaminasie van *ten eynde....te hebben* en *vermits* (of *omdat*)....*moeten hebben*.
3. Ten einde herhaling van *omme* te vermy, word die eerste, normale *omme* weggelaat.
4. H: *jachznee*. Kyk WNT *jachtsneeuw:* 'Zeer snel voortgedreven....sneeuw'.
5. deurgang.
6. Diftong soos nog in Afrikaans, waar vandag verskil gemaak word tussen *teiken* en *teken*.
7. mense wat lei aan skeurbuik, scorbutum.
8. bystand, hulp deur toesending.
9. K: *rapporterende*.
10. nl. die skipper.
11. nl. die stuurman.
12. K: *constabel*.

ende, soo hij meende, doot blijven leggen was. Des ordre stelden om na denselven te laten gaen soecken.

7en dito, schoon, warm sonneschijn-weder. Sijn d' opperhoofden van den *Zalmander* besich geweest met eenige provisie, etc., voor 't fort aen landt te brengen ende water te halen.

8*en dito*, weer ende wint als vooren. Sijn wij met den schipper van den *Salmander* eens gegaen na 't Houtbayken omme 't selve met hem noch wat nader af te speculeren, 't welck na dito schippers gevoelen bequaem was voor 4 à 5 retourschepen te leggen, comende des anderen daeghs,

den 9*en dito* wesende, wederom in 't fort, ordre gelaten hebbende aen 't galjot, vermits al vol branthout wesende, om met[1.] den eersten goeden wint vandaer na de Tafelbay te comen.

Sondagh, *den* 10 *dito*, goet weer ende wint als vooren.

11*en dito*, regenachtigh weer ende N.Westewindt, waermede 't galjot den verleden nacht uyt 't Houtbayken hier ter rede is geretourneert, vol branthout sijnde tot de calckoven.

12*en dito*, weer ende windt als boven. Hebben vermits de veelvoudige voorspraecken weder uyt de kettingh gelargeert de persoonen Jan Blancx, Willem Huytjens, Gerrit Dircx, Jan Soenwater ende Pieter Martenss., voor dato haer misgrepen int[2.] stelen ende slachten van Compagnies vee, etc., te meer omdat haer sedert vrij[3.] naerstich ende willigh aen Compagnies wercken hebben gequeten, invougen hare gagie van dato deser weder inganck neempt als vooren.

13*en dito*, schoon weer ende 't windeken uytten Z.Oosten, waeromme haer die van den *Zalmander* dapper repten om t'seyl te mogen gaan, maer liep den windt, eer den middagh quam, weder westelijck.

[+] Echter gaven d' opperhooffden haer afscheyt, nevens onse missive ende annexe pampieren aen d' Edn. Heeren Gouverneur Generael ende Raden van India tot[4.] [+]73 Batavia[(c)].

14*en dito*, schoon weer ende de wint van den W.N.Westen, waerdoor den *Salmander* noch belet bleeff de bay uyt te zeylen.

15*en dito*, mottigh weer ende wint variabel. Is gemelte schip met een zuyelijck hapjen[5.] buyten geraect. D' Almogende wil hem een voorspoedige behouden reyse verleenen. Amen.

16*en dito*, fray sonneschijn-weer met een N.westelijck coeltjen, waermede hier, Gode lof, wel ter rhede quam 't schip den *V. Phenix*, als voorhaelt in compagnie met den *Zalmander* ende *Coningh Davidt* op den 10e April passado uyt Texel ende mede achterom geseylt, hebben eenige scheurbuyckige op, daertoe alle dagen een

1. Ontbreek in H.
2. K: *aen 't*.
3. taamlik.
4. te.
5. swak windjie. Woord wat Van Riebeeck herhaaldelik gebruik. WNT gee vyf voorbeelde, almal uit die *Daghregister*, en geeneen uit 'n ander bron nie.

beest[1.], cool ende andere groente uytten thuyn laten aen boort gaen om deselve te verversen; met dit schip[2.] bequamen mede de minste schrijvens ofte advys van onse principalen.

Sondagh, *adij*, 17*en dito*, mooy weer ende wint als voren. Niet sonders gepasseert als dat hun d' opperhooffden van den *Phenix* aen lant wat quamen verfrissen ende ons eenige Hollantse novas[3.] meededeelden.

18*en dito*, suyr[4.], cout, windrich weer uytten N.Westen, welcke wint op den dagh soo vehement opstack, dat alles scheen te sullen onder de voet wayen, sijnde de *Phenix* eene tou gebroocken, geduirende alsoo den gantschen nacht tot den

19*en dito*, 's morgens begond[5.] 't weer te bedaren.

20*en dito*, heel mooy weer. Is op dato den sieckentroosters kint (verleden jaer geboren) gedoopt[(d)], ende 't H. Avontmael hier aen landt gehouden door den predicant Fredricus Fronten[(e)] (met den *Phenix* hier gecomen) ende vandage gedaen om 't schip daeromme niet expres tot den Sondagh op te houden.

21 *ende 22en dito*, fray, stil weer als voren, ende niet sonders gepasseert als dat nu 3 à 4 nachten herwaerts telckens van 't wilt gedierte 5 à 6 schapen uyt de tenten (binnen 't craal staande ende volck in[6.] slapende) sijn gehaelt. Soo sijn oock desen[+] verleden nacht al onse gansen ende eenden van dito gedierte uyt de besloten [+]73v
hocken weghgeruckt ende verslonden, daer veel aen verliesen, alsoo fray begonnen aen te teelen ende oock eenige op de nesten saten en broeyden[7.], die alle d' een met d' ander sijn verslonden, soodat, wanneer andere becomen, binnen goede stercke ende hooge heyningen sullen moeten bewaert worden.

23*en dito*, regenachtigh weder ende westelijcke wint. Hebben d' opperhoofden van den *Phenix* hun affscheyt gegeven ende onse pampieren[(f)] aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India overhandicht.

Sondagh, 24*en dito*, mooy weer. Was den *Phenix*, vermits de stilte, besich om uyt[8.] te raecken, maer raecte niet eerder als den

25*en dito*, weer ende wint als voren wesende, buyten de bay, als wanneer 't galjot de *Roode Vos* oock sijn afscheyt gaven nae 't Robben-eylandt, om vandaer noch wat meer schelpen te halen tot de calckoven, die gaarne wat groot maken souden, ten welcken eynde desen avont noch ancker lichten ende in de nacht t'zeyl gingh.

26 *dito*, vuyl, regenachtigh ende windrigh weer uytten N.Westen, waerdoor geen werck coste gedaan worden.

27 *dito*, mooy sonneschijn-weer met stilte; maer op den dagh cregen 't luchjen

1. Anders meestal *koebeest*.
2. In H uitgelaat.
3. Blykbaar 'n Portugese woord (en vorm). De Haan: *Priangan*, II, p. 778, noem '*novos*, nieuwtjes (P. novas)', 'n woord wat in die Bataviase *Daghregister* herhaaldelik voorkom. Die gebruik van 'n vreemde woord soos *novas* vir 'n alledaagse begrip werp interessante lig op die 17de-eeuse seemanstaal. Die woord is nie in WNT opgeneem nie.
4. So in albei tekste. Skryffout vir *guyr*. Vgl. bv. o.d. 8 en 22/9/1653.
5. In H uitgelaat.
6. nl. in die 'tenten'.
7. *saten en broeyden*, gesit en broei het. Dit is 'n betreklik vroeë voorbeeld van *broeyen* (i.p.v. *broeden*) in die skryftaal.
8. d.w.s. uit die baai.

uytten Z.Oosten, als wanneer een schip vernamen, 'twelck, vermits het Z.oostelijck coeltjen, desen dagh niet coste ter rhede comen, maer onder 't Robben-eylandt ten ancker blijven moste.

28*en dito*, weer ende wint als vooren Z.oostelijck, dat gemelte schip noch belettede ter rheede te comen.

29 *dito*, de wint uytten N.Westen. Quam voorss. schip (sijnde de fluyt den *Coning Davit*) Gode lof, in dese bay wel ten ancker, hebbende op de kuste van Brasil uyt[1.+] een caper verstaan, dat het schip *Westvrieslant* aen 't Risiffo de[2.] Pharnambuco[(g)] [+]74 lagh ende geen al te goeden ordre op 't selve gehouden wiert. 't Volcq van gemelte fluyte, hier gecomen, waren vrij aen 't scheurbuyck vast[3.], waeromme deselve ten eersten met een koebeest ende lustich groente, cool ende salade uytten thuyn versagen, om inderhaest wat te ververschen.

Adij, 30*e dito*, vuyl, regenachtigh weder en de wint westelijck. Wierdt tegen den avont een schip voor de bay gesien.

Sondagh, *ultimo dito*, fray weer, de wint Z.oostelijck. Is gemelte schip niet meer vernomen, niet wetende wie 't geweest mach sijn.

Eindnoten:

(a) In die omgewing van die Nederlandse stad Haarlem was daar pragtige, bruikbare bosse, waarvan die Haarlemmerhout getuig.

(b) 'de reyse achterom genomen hebbende', d.w.s. bo óm die noorde van Skotland, en nie deur die Engelse Kanaal nie. Dat die Kompanjieskepe in die onderhawige tyd, die tyd van die Eerste See-Oorlog tussen Engeland en Nederland, 1652-1654, hierdie roete gevolg het, is seker nie vreemd nie.

(c) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 137-146. K.A. Hierdie 'pampieren' het o.a. weer 'n deel van die *Dagverhaal* ingesluit, en ook 'n rekening 'van de verversinge aen den *Salmander* verstreckt'.

(d) Die sieketrooster (Willem Wijlant) se kind, die eerste blanke kind wat aan die Kaap gebore is (vgl. 6 Junie 1652), was dus ook die eerste blanke kind om hier gedoop te word. Die Nagmaal is egter al tevore - die eerste keer deur ds. Bakker (Backerus) op 12 Mei 1652 - aan die Kaap bedien. Sien aldaar.

(e) Ds. Fredricus Fronten (Frontin of Frontenius) is in April 1653 deur die N.O.I.K. tot predikant vir Oos-Indië benoem. Toe hy nou hier aan die Kaap die Nagmaal bedien het, was hy juis op pad na Batavia, waar hy op 27 Oktober van dieselfde jaar aangekom het. Hy is in 1671 te Paleacatte in Oos-Indië oorlede en het sy weduwee, vier dogters en een seun nagelaat. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 140. 'n Bewering wat ons by hierdie skrywer vind, nl. dat ds. Fronten getroud was met Margarite Booms, 'geboren - het eerste hollandsche kind dat geboren was - aan de Kaap de Goede Hoop', is egter nie korrek nie. Die eerste Hollandse kind, wat aan die Kaap gebore is, was die kind van die sieketrooster Willem Wijlant (6 Junie 1652 - sien aldaar). Die genoemde Margarite Booms sal vermoedelik die dogter moes gewees het van Hendrick Boom (baas-tuinier van die Kompanjie en later bekende vryburger), maar dit is hoogs twyfelagtig of sy, wat dan aan die Kaap gebore sou gewees het (dus in of ná 1652), in 1671, d.w.s. op hoogstens negentienjarige leeftyd, weduwee met vyf kinders kon gewees het!

(f) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 146-151. K.A. Hierdie 'pampieren' het uit ses belangrike dokumente bestaan.

(g) Pernambuco (Recife), aan die ooskus van Brasilië, was in dié tyd 'n besitting van die Nederlandse Wes-Indiese Kompanjie.

1. van.
2. H: *Resiffo te*. Recifo de Pernambuco in Brasilië.
3. *waren vrij aen 't scheurbuyck vast*, was taamlik onderhewig aan skeurbuik.

September anno 1653

Adij, *primo dito*, fray weer ende wint als gister. Idem den

2en ende 3e dito, als wanneer opnieuws weder eenige Saldanhars aenquamen met 1 os, 2 koeyen ende 2 kalven, die haer vrij civil afhandelden ende gaven deselve te kennen dat, met hare huysen ende vee, maer 4 à 5 mijlen van hier ende voornemens waren in corten dagen bij ons te verschijnen met menighte vee ende oliphantstanden, daer hun met goede tractementen toe animeerden, etc.

4*en dito*, weer ende wint als vooren. Idem den

5*en dito*. Ende gaven d' opperhoofden van 't fluytschip den *C. Davidt* haer affscheyt, met onse missiven ende anexe pampieren[(a)] aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India, etc., maer costen desen avont, vermits de wint westelijck liep, niet onder seyl geraecken.

6*en dito*, 's morgens schoon, helder weer ende 't luchjen uytten N.Westen. Edoch op den dach weer suyelijck lopende, is voorss. fluyt onder seyl gegaen, maer de bay niet cunnen uytraecken, blijvende aen d' oversijde noch ten ancker leggen.

Sondagh, *den* 7*en dito*, weer ende wint als vooren, wat variabel. Is den verleden[+] nacht gemelte schip uytgeraeckt. Godt de Heer wil het met gesondt volck [+]74v behouden laten overcomen. Amen.

8*en dito*, cout, guyr, regenachtigh weer ende windrich uytten N.Westen, waerdoor weynich ofte geen werck coste gevordert worden. Insgelijcx den

9*en*, 10*en ende* 11*en dito*, als wanneer een jongen genaempt Jan Aertss. van Jaersvelt[(b)] overleden is.

12*en dito*, weer als voren, edoch begondt 's avonts den regen op te houden ende seer hard uytten Z.Oosten te waeyen, wordende den

13*en dito*, 's morgens heel schoon, helder ende stil sonneschijn-weer. Ende waren met alle man wacker besich aen 't prepareren van de thuynen, om tegen de retourvlote wat veel vruchten op voorraet te hebben, sijnde jegenwoordigh genouch in den ouden thuyn voor de uytcomende schepen, ende moeten[1.] de salade aen 't volck alle weecke[2.] uytgedeelt worden, behalven die aen de schepen seer overvloedich gegeven is, om uytten goeden te[3.] oirbooren[4.], ende dat meest de schoonste kroppen van de werelt, doorgaens van 1 tot 1½ lb. swaer vallende, van saat verleden jaer hier gewonnen.

Sondagh, *den* 14*en dito*, fray weer ende wint uytt de westelijcker handt labber coelende. Is des namiddaghs 't galjot de *Rode Vos* van 't Robben-eylandt geretourneert met een ladinge schelpen tot de te maecken calckoven, die[5.] den

15*en dito*, stil weder ende betogen lucht sijnde, begost aen landt te brengen, ende rapporteerde de schipper dat de 6 schapen op 't Robben-eylandt voor dato geseth al tot 9 stucx waren aengeteelt ende 1 doot hadden vinden leggen. Soo hadden mede de dassen oock noch vernomen, die (in February laestleden van 't Dasseneylandt gebracht) daerop geset hadden, soodat te hopen is van 't Robben-eylandt mettertijt een goede schaepsweyde te maecken sal wesen.

16*en dito*, weer ende wint als gister.

17*en dito*, mooy sonneschijn-weer ende windt variabel. Idem den

18*en ende* 19*en dito*, drooch, windrich ende hard, buyich weer uytten Z.Oosten.[+] Begonden 't hout tot de calckoven op te stapelen, dat met dit cromme Caepse [+]75
hout soo heel fatsoenlick niet wil vallen. Echter hopen der evenwel calck van te crijgen, soo best cunnen[6.].

20*en dito*, schoon, helder sonneschijn-weer, 't luchjen Z.West.

21 *dito*, doncker, mistich weer met dicke stofregen, fray te passe comende op de wortelen, rapen ende cool deese weecke in de nieuwen ende ouden thuyn gesaeydt ende geplandt.

22 *dito*, guyr, cout, windrich weer uytten Z.Oosten.

23 *dito*, heel warm weer, 't luchjen variabel, maer tegen den avondt vrij hardt Z.Z.Oost.

24 *dito*, stil, warm sonneschijn-weer. Insgelijcx den

1. So in albei tekste.
2. K: *weecken*.
3. *te* weggelaat in H.
4. Ouderwetse vorm (*oir* = *oor* en *booren* = *baren;* vgl. WNT s.v. *oorbaar* en *orberen*). Die betekenis is hier blykbaar: om uit die goeie voordeel te trek, om van die goeie (nl. groenslaai) te nuttig, om die slaai te 'verorber'. Vgl. nog o.d. 17/12/1655 en 26/5/1654, waar dieselfde uitdrukking voorkom met *oirbaeren* i.p.v. *oirbooren*.
5. Slaan op *schelpen*, nie op *calckoven* nie.
6. *soo best cunnen*, so goed as ons kan.

25 *dito*.

26*en dito*, stil weer met betrocken lucht ende stofregen.

27 *dito*, noch al regenachtich weer. Ende niet anders gepasseert als dat dagelijcx vele walvissen haer in de bay hebben onthouden, ende wij doende sijn geweest met sayen ende planten, daer de rechte tijt nu principael[1.] toe aencompt.

Sondagh, *den* 28*en dito*, redelijck weer ende westelijcke wint met regen. Idem den

29*en ende* 30*en dito*.

Eindnoten:

(a) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 151-155. K.A.
(b) Jaersvelt (Jaarsveld), 'n dorp in die Nederlandse provinsie Utrecht, nie ver van die stad Utrecht af nie.

October anno 1653

Adij, *primo dito*, heel claer sonneschijn-weer sijnde, is bij den Raat deser fortresse de Goede Hope verstaen, dewijle de regentijt noch aenhout ende dierhalven noch geen robben cunnen laten vangen (omdat die vellen bij drooch weer moeten gedroocht worden[2.]) 't galjot de *Roode Vos* eerst noch een tocht te laten doen, directelijck nae de Bay van Saldanha omme daer[3.] pleyn[4.] te vernemen of de Saldanhars om dees tijt 'sjaers daer te vinden ende met deselve oock eenige handelinge te doen sal sijn, nevens ordre om met eenen sooveel vis (daer seer abondant sijnde)[+] te vangen ende in te souten als ondertusschen mogelijck wesen sal, - gelijck breeder bij resolutie[(a)], heden daerover genomen, ende instructie[(b)] [+]75v d' opperhoofden des gemelten galjots ter handt te stellen, can nagesien worden.

Heden hebben, vermits 't stille, bequame weder in onse eerst gestelde calckoven van schelpen[5.] (9 vadem in 't ronde wesende) den brant gestoocken, beginnende tegen den avont vrij hard te wayen, waerover al beducht bleven van geen goet succes, maer luckte echter noch al redelijck wel.

2*en dito*, heel schoon, warm sonneschijn-weer. Quamen weder eenige Saldanhars bij 't fort, niet anders bij haer hebbende als wat struyseyren, ende te verstaen gevende dat hare compangions[6.] met huysen ende vee op komende wege waren. Ondertusschen waren vast besich om 't galjot sijn afscheyt te geven, maer stack tegen den middagh al weder soodanigen harden Z.Oostenwindt op dat de boot niet heen noch weer cost, blijvende den schipper 's nachts aen lant verweert, ende wiert tegen den

3*en dito*, 's morgens vroech heel stil. Ende besich wesende omme 't galjot noch desen voormiddagh na de Baye van Saldanha af te senden, compt onsen tolcq Herry met gebroocken Engelse woorden seggen datter soo datelijck 2 Saldanhars waren gecomen met tijdinge datter een groot schip in die baye was g'arriveert,

1. hoofsaaklik, veral.
2. In H weggelaat.
3. In H weggelaat.
4. duidelik, eens en vir altyd.
5. *van schelpen:* in H weggelaat.
6. So in albei tekste.

handelende schapen ende aen de eylantjens dootslaende robben om te eeten, ende alsoo wel half dencken dat het *Westvrieslandt* mochte wesen, hebben met gemelte galjot desen middagh noch laten medegaen den ondercoopman Jacob Reyniersz. met 6 cloecke

soldaten, behalven 't galjots volcq, omme te vernemen wat schip het is, ende wijders met den scheepsraadt te doen sulcx den meesten dienst van de Compagnie sal comen te vereysschen(c), nevens ordre soo 't schip *Westvrieslandt* is, 't selve sien hier te crijgen, omme op 't selve wat redres in goede ordre te brengen, met 't afnemen van eenige belhamers[1.] ende oversetten van beter ende gehoorsaem volcq, teneynde dito schip doch noch te rechte ende na langh suckelen behouden op Batavia mochte comen, ende wes meer de saecken medebrengen mogen. Ten welcken eynde[+] gemelte galjot dan op den middagh is vertrocken, comende met een fray [+]76
Z.oostelijck coeltjen desen avont de bay uyt.

Verleden nacht in 't gesicht van den schiltwacht een persoon buyten gesloten sijnde ende weder over de wallen binnen geclommen wesende, sijn deselve alle beyde, vermits noyt in de melitie[2.] geweest ende vrij onnosele luyden waren, die niet wisten wat de saecke te beduyden hadden, gratieuselijck gecondemneert omme elck wat gelaerst ende bij hare sententie een generale waerschouwinge gedaen te worden[3.] van sulcx voortaen in geen gevolch te trecken[4.], etc.(d)

's Nachts begondt vrij hart te wayen van den Z.Z.Oosten,

den 4*en dito* noch al starck aenhoudende, doch wiert 's namiddaghs fray, bequaem weder, als wanneer 12 à 13 matrosen uyt eygen goeden wil ende versoeck tegen den avont met de sloep ende segen uyt vissen voeren, comende voor den doncker wederom met een bedroeft bescheyt dat een van haer, genaemt Juriaen Wilken, verdroncken was, soo als, aen landt staende, de lijn van de sloep uyt 't water wilde halen, die uyt de sloep geworpen wierdt om binnen de revier te trecken, ende wesende omtrent tot even over sijn knien in 't water, is hij door den stroom onderuyt gewelt[5.], nevens 2 andere persoonen (soo diep niet staende) welcke echter noch ter naeuwer noot de wal cregen, volgende de verclaringe, elck in 't bysonder daerover mondelingh gedaen ende hier onder g'insereert:

'Wij ondergeschreven, geroepen sijnde voor den Raad deser fortresse de Goede Hope, ende door deselve ondervraecht wordende hoe ende op wat maniere Juriaen Wilkes was comen te verdrencken[6.], verclaren wij ondergeschreven gesamentlijck op onse manne-waerheydt in plaetsc van solemnele eeden dat, soo als wij met consent van den Commandeur onder ons 13 met de sloep van 't fort waren gescheyden om te gaen vissen, eenige van ons langhs strant gaende ende d' ander met de[+] sloep roeyende nae de Soutereviere, ende in de mont van deselve comende, soodanige harde, uytlopende stroom bevonden dat niet costen de stroom doot [+]76v
roeyen[7.], dierhalven door den constabel geseyt wiert: laet ons 't volck (aen landt sijnde) de

1. Dissimilasievorm wat vandag nog in die Ndl. volkstaal voorkom.
2. Gewoonlik: krygsmag; hier blykbaar Lat. *militia*, krygsdiens.
3. H: *te doen*, wat klaarblyklik verkeerd is, want *te worden* word ook na *gelaerst* verstaan.
4. *in geen gevolch te trecken:* ? uit die feit dat hulle so 'gratieuselijck' gestraf was, geen verkeerde gevolgtrekkinge te maak nie?
5. *onderuyt gewelt*, die grond onder sy voete uitgespoel.
6. Brill verander, vermoedelik tereg, in *verdrincken*.
7. *doot roeyen*, teen die stroom op roei.

lijn toewerpen omme van deselve binnen getrocken te worden; sulcx die van de sloep doende, Jan Gabrielss. ende Gerrit Harmenss. daer na toe liepen om de lijn te vangen maer niet dervende, vermits de wellende santgront en de hard uytlopende stroom, verder als tot hare knien toe in 't water loopen, was Juriaen Wilke gecomen, seggende: ick salder wel na lopen, ick can swemmen, ende alsoo d' andere 2 in 't water verbijgaende tot omtrent een hantbreet boven de knien creech de lijn van de sloep gevaet, edoch eer met deselve coste aen lant comen, wierd van de gemelte harduytlopende stroomen onder de voet gestroomt, steeckende sijn handen boven ende een galm van geroep gevende, bleef soo voorts terstont heel wegh ende d' ander 2 niet boven de knien, als geseyt, omtrent een stap weeghs achter hem staende, genoech te doen hebbende dat het vaste strant cregen, verclarende de sandige gront soo welachtigh[1.] was, dat tot de knien maer in 't water sijnde, qualijck op haer beenen coste staende blijven, ende wat moeyten die aen landt ende dewelcke in de sloep waren om gemelten Juriaen Wilken deden, costen hem niet weer te sien crijgen, nochte eenige hulpe ter werelt doen. Allen 'twelcken wij ondergeschreven verclaren d' oprechte ende cincere[2.] waerheyt ende alsoo in der daat toegegaen te wesen, met presentatie omme 'tselve t' allen tijden met solemnelen eede te bevestigen.

Gedaen in 't fort de Goede Hoope, desen 4en October 1653, ter presentie van[+] de ondergeschreven raadtspersoonen, die desen, nevens ons verclaerders, in [+]77 teycken der waerheyt hebben onderteyckent. Was geteyckent: Bartelt Schaeff, Meeuws. Janss. Dit merck ⚲ van Jochum Albertss., Johannes Claess. Dit merck ✕ van Engel van Dam. Dit merck + van Jan Gabrielss. Dit merck ✠ van Wouter Evertss. Dit merck ☇ van Jelle Hendrickx. Dit merck × van Pieter Brackenr., Willem Gerritss., Pieter Janss. Sus ende Gerrit Harmenss.[(e)]

Onse ondergeschreven dese bovenstaende verclaringe ten twedemael distinctelijck weder voorgelesen sijnde, blijven bij onse daerbij gedaen verclaringe persisteren. Soo waerlijck moet ons Godt Almachtigh helpen.

In 't fort de Goede Hope. Adij, 4en October 1653, was geteyckent als boven.'

Sondagh, *adij*, 5*en dito*, drooch, windrich weer, meest uytten Z.Oosten.

6*en dito*, idem, windrigh uytten Z.Westen.

7*en dito*, fray, warm, stil weer. Insgelijcx den

8*en ende* 9*en dito*, tot tegens den avondt, als wanneer 't wat uytten westelijcker hant begond te wayen. Edoch voor den doncker stil wordende, quamen 5 Saldanhars met tijdinge dat haer medegenoten binnen 3 à 4 dagen met huysen ende al haer vee souden hier comen, genegen wesende met ons te handelen, voor welcke hunne brengende tijdinge een tabacqjen ende een dronck aracq versochten, dat haer gaven, ende wijders alle goet tractement deden tot aenlockinge, etc.

1. opborrelend, soos *welsand*.
2. Ontleen aan Lat. *sincerus*, suiwer, opreg, blykbaar 'n verouderde tegniese (regs)term. Nie in WNT nie.

10*en dito*, windrich weer uytten Z.Z.Oosten, tegen den nacht vrij hardt opsteeckende. Op dato waren 7 à 8 Saldanhars aen 't fort gecomen[(f)] met 17 stucx jongh en oude schapen, die haer voor d' eerste reyse[1.] altemalen redelijck civil afhandelden, ider omtrent tegen de waerde van 3⅔ stuyver aen coperdraet ende tabacq.

Den 11 *dito*, harde Z.Z.Oostewinden met drooge sonneschijn. Quamen 2 Saldanhars tijdinge brengen, dat ons galjot bij 't groote schip[(g)] in de Bay van Saldanha gecomen was, met den anderen in vruntschap ommegaende, d' onse visschende ende[+] die van 't groote schip aen d' eylanden in de bay robben dootslaende ende de vellen drogende, voor welcke tijdinge haer met een tabackjen [+]77v ende een dronck aracq met wat eetens vereerden[2.] ende versochten dat over landt een brief van ons aen 't galjot brengen souden. Maer hoe veel coper, tabacq ende broot haer boden, wilden der gansch niet aen, te verstaen gevende, dat het te periculeus ende onveylich was van[3.] 't wilde gedierte, seer menichvuldig overal door 't lant sijnde.

's Middachs den timmerman uyt 't bos thuys comende, bracht een jonge cevetcat mede, welcke bij haer tent geschoten hadden ende seer veel vernamen[4.], dagelijcx haer vleys ende speck comende opeeten alsser bij costen.

Tegen den avont comen 2 soldaten, afgesonden van den ondercoopman Jacob Reyniersz., die sich Woensdaghs 's morgens verleden[5.] uyt de Bay van Saldanha met sijn achten had op wegh begeven[6.], omme over landt vandaer hier aen 't fort te comen, hebbende[7.] desen morgen, omtrent noch 8 mijlen van hier, sinckingh in de knie gecregen, waerdoor niet verder voorts conde[8.], ende daeromme gemelte 2 soldaten vooraf hadt gestuyrt te versoecken dat hem een paert mochte tegemoet gesonden worden, omme mede thuys te comen, sulcx wij datelijck met 3 man (daeronder een corporael) deden, nevens wat eeten ende wijn, alsoo haer cost op was ende door 't gaen vermoeyt sijnde, vrij flaeu waren geworden.

Gemelte 2 voorafgesonden soldaten rapporteerden dat 't schip in de Bay van Saldanha gevonden een Fransman was, ophebbende 12 stucken[9.] ende 35 à 40 man, die altemalen op de reyse[10.] aengenomen waren, sommige voor 20, 30, 40, 100 ende 200 gulden den hoochsten, dapper besich sijnde met robben vangen, villen ende van 't speck traen branden daertoe al[11.] 6 maenden toegebracht[12.] ende omtrent[+] 48 M.[13.] stux vellen ende eenige traen op voorraet hadden, ende jegenwoordigh binnen 8 à 10 dagen vaerdigh waren om te vertrecken, hebbende [+]78 veele van haer hunne gagie al t' eenemael opgenomen ende geconsumeert, ende laten ontvallen dat wel gaerne van dito schip af waren, alsoo haer eygen cost

1. *voor d' eerste reyse*, in aanmerking geneem dat dit die eerste keer was.
2. H: *vereeren*.
3. deur, ten gevolge van.
4. *seer veel vernamen*, baie (sivetkatte) teengekom het.
5. verlede Woensdagmôre.
6. H: *gegeven*.
7. d.w.s. Reyniersz.
8. H: *conden*.
9. kanonne.
10. *op de reyse*, vir die duur van die reis. Hierdie konstruksie nie in WNT nie.
11. H: *alle*.
12. deurgebring.
13. K het: *48 C.* Maar vgl. fol. 79v (Bylae IV): 48 *duysent stucx*.

doen[14.] ende peguyns vangen moeten om te eeten, gelijck mede robbenvleys hun dagelijckse cost was.

(h)

(i)

(j)

14. gaar maak? of verskaf? Volgens WNT is *doen* in die betekenis van ‘spijzen bereiden’ Suid-Nederlands (III, 2716).

Sooals wij 's avonts over tafel saten, wierden eenige schoten gehoort ende cort daerna vernomen den ondercoopman Jacob Reyniersz. voornoemt met sijn bijhebbende volcq, sijn knie na 't afsenden van de gemelte 2 soldaten gebetert sijnde, was noch te voet voortgecomen.

Rapporteerden als boven dat den Fransman over 6 maenden[1.] daer gecomen was om robben te villen met omtrent 40 eeters ende 12 stucken geschuts, meenende den 25en deser na Rochel[2.] te retourneren, presenterende voor ons brieven mede te nemen ende die wel te doen bestellen over Rotterdam, daer bij redres[3.] ende participanten hadt, als bij d' onderstaende copie-aenteyckeninge bij den ondercoopman Jacob Reynierss. gehouden ende in desen g'insereert, can naegesien worden:

(*Kyk Bylae* IV)

[+] Gedachten Reynierss. dan, als voorhaelt, met dese bovenstaende schriftelijck[4.] bescheyden ende genomen resolutie uyt de Bay van Saldanha over lant wederom [+]80v
hier aen 't fort gecomen wesende, ende ons oock mondelijck rapport gedaen hebbende dat veele van des Fransmans volcq ongenegen waren met dito schip weder naer Vranckrijck te retourneren, omdat niet te eeten cregen als peguyns ende robbenvleys[5.] ende 'tgeene vorders selfs sagen te vangen, ende dierhalven d' onse baden om in Compagnies dienst te mogen aengenomen worden, met presentatie ons alle informatie van 't vangen, villen ende droogen der vellen te doen, ende hun soodanich te quijten dat haar souden bedancken, etc., is bij onsen Raad noch desen avont goetgevonden[6.] ende beslooten[(k)] dat men d' opperhoofden van 't galjot de *Rode Vos* in de gemelte bay sullen aenschrijven[7.], alle de soodanige die haer dienst presenteren, aen te nemen, ende beneffens dien noch soo veele meer te locken als mogelijck sij, soo omme, doenlijck sijnde, den Fransman verlegen te maecken ende van sijn thuysreyse te frusteren, ingevolge sijn meesters (dit eer subject vresende[8.]) in toecomende de lust van wederom comen te doen vergaen, alsoock mede omme door die luyden, gelijck geseyt, volcomen kennisse te crijgen van 't vangen, villen ende droogen der voorgenoemde vellen, ende wes meer bij de France hieromtrent verright ende bejaeght[9.] is, etc.

Sondagh, *den* 12. *dito*, mooy, drooch weer. Waren besich met onsc advysen aen d' Heeren Meesters claer te maecken om per den Fransman over Rochel na 't patria te bestellen.

13*en dito*, schoon weer als voren. Mitsgaders[10.] onse missive, etc., aen d' Heeren Bewinthebberen volcomen vaerdigh ende gesloten sijnde[(l)], hebben deselve noch

1. *over* 6 *maenden*, (meer as?) ses maande gelede.
2. La Rochelle.
3. Brill verander *bij redres* stilswygend in *hij adres* - waarskynlik tereg.
4. Sic.
5. H: *robbenspeck*.
6. H: *gevonden*.
7. Nog, soos in Mndl., *aan iemand skrywe*. In WNT geen Nieu-Ndl. voorbeeld nie.
8. ? Brill (in sy uitgawe staan: *een subject*) merk op: 'De zin is onvolkomen: De auteur schijnt te hebben willen zeggen: *een gelijke uitkomst duchtende*.'
9. bereik.
10. Die woord skyn hier oorbodig en verkeerd gebruik.

voor den middagh over landt nae de Bay van Saldanha afgesonden met een corporael ende 3 soldaten, nevens advys aen d' opperhoofden van 't galjot de *Roode Vos*(m), bij+ den gemelte Fransman in de voorn. baye leggende, omme door haer aen den Francen capiteyn ten eynde voormelt overgelevert te worden, ende +81
wijders te doen wat onse missive, aen haer geschreven, is meldende, ende onder dato deser[1.] in ons copie-bouck can nagesien worden.

14*en dito*, mooy weer, de wint variabel ende sachjens als de vorige dagen.

15*en dito*, fray, soet, regenachtigh, groeysaem, stil weer, treffelijck te passe comende op onse dagelijcxe plantende ende sayende cool[2.], wortelen, rapen, waterlemoenen ende andere thuynvruchten, die langhs soo beter schijnen te succedeeren.

Tegen den avondt harde Z.Z.Ooste- ende groote valwinden over den Tafelbergh.

16*en dito*, 's morgens heel heet, stil weer. Insgelijcx den

17*en ende* 18*en dito*, als wanneer des nachts d' E. Van Riebeeckx vrouw in de kraem gecomen was van een jonge sone(n), sijnde de 2e die in 't fort de Goede Hope gebooren is. Desen dagh cregen noch 8 schapen van den Saldanhars, dewelcke tot meerder aenlockinge met een dronck aracq elck ende een tabacjen op haer vertreck vereerden.

Sondagh, *den* 19*en dito*, dijsige lucht ende regenachtigh weer, wint westelijck. Soo als 't sermoen gedaen was, vernamen dat onse aengenomen tolcq Herry (binnen een pistoolschoot onder 't fort woonende) met vrouw, kinderen, huysen ende al sijn goet, heel schielijck, dewijl in 't sermoen saten, opgebroocken ende vertrocken was, sonder noch te weten[3.] wat sulcx mochte beduyden, hebbende noch even voor 't sermoen bij ons in 't fort geweest, nergens van seggende nochte yts ter werelt hebbende laten blijcken anders als dat gisteren wel geseyt hadt, voornemens[4.] was eens na de Saldanhars te gaen, gelijck vergangen[5.] saysoen mede wel gebeurt is, invougen daer weynich acht op sloegen, als sijnde, gelijck geseyt, sulcx voor dato meer geschiet. Maer soo als wij over tafel saten, wort ons oock geseyt dat al de+ beesten wegh waren, daer stracx na lieten sien ende voorts terstont tijdinge op +81v
cregen dat den jongen die, beneffens den bosschieter, Hendrick Wilders, op de beesten altijt pasten ende door denselven[6.], terwijl hij[7.] om cost bij de cock gingh, bij den staert van den Leeuwenbergh vermoort lagh, de beesten weghgedreven sijnde, die noch omtrent 1 uyr te vooren in 't gesicht van de schiltwacht op de punt[8.] waren gesien, ende bij[9.] voorn. Hendrick Wilders (gelijck voor desen meermalen had gedaen) door den jongen vernoemt[10.] aldaer in een seer groene weye hadde gelaten, omme met het eeten daer weder ten eersten[11.] bij hem te comen.

Ondertusschen sonden wij datelijck den sergeant met 4 à 5 man te paert den

1. nl. van vandag.
2. *plantende ende sayende cool:* Van Riebeeck gebruik meermale hierdie 'passiewe' teenwoordige deelwoorde - *geplant ende gesaeyt wordende*. Vgl. o.d. 24/8/1652.
3. d.w.s. sonder dat ons nog geweet het.
4. H: *voorgaens!*
5. H: *voorgangen*.
6. die Hottentotte? Of het hier iets uitgeval?
7. nl. Wilders (wat hulle kos by die kok gaan haal het).
8. van die Leeuwenberg.
9. deur.
10. voornoemd.
11. *ten eersten*, so gou as moontlik.

Leeuwenbergh achterheen[1.] om de beesten na te jagen, ende 2 corporaels met 15 à 16 soldaten de clooff[2.] van de Tafel- ende Leeuwenbergh deur, malkander in 't gemoet, om de beesten, mogelijck sijnde, te achterhalen; comende 's avonts na 't gebeth den sergeant weder binnen met rapport dat de beesten al[3.] achter den Tafelbergh langhs de strant over clippen en rudsen waren heengedreven ende de corporaels[4.] deselve met haer volcq noch bleven navolgen, met vertrouwen dat se die apparent souden achterhalen, cunnende hij met de paerden niet vorder navolgen. Dewijle nu door dese rapporten cuntschap cregen, dat de Hottentoos met onse beesten (42 in 't getal sijnde) na 't Houtbayken heen waren, stuyrden noch 4 man uyt na 't bos om de 6 persoonen (daer leggende) van dese rusie[5.] t' adverteren ende met haer te nemen, omme onder hun thienen, g'armeert, binnen 't lant om, de wilden met de beesten de pas, mogelijck sijnde, af te snijden ende d' onse, die haer noch naevolghden, tot secours in 't gemoedt te coomen[(o)].

's Nachts begondt vrij hardt te regenen ende waeyen, dat d' onse heel qualijck op de wegh compt[6.].

[+] 20*en dito*, 's morgens noch al cout, guyr, regenachtigh ende windrigh weder uytten Westen. Quam een van de corporaels met 5 man de cloof tusschen den [+]82
Tafel- ende Leeuwenbergh deur wederom aen 't fort, rapporterende dat sijn cameraet, den anderen corporael, genaemt Jan van Harwarden[7.], hem met 5 man had wederom gestuyrt, omme ons te rapporteren dat hij, met sijn 13en, de Hottentoos met de beesten souden blijven najagen tot in 't Houtbayken, versoeckende hem daer wat victualie binnendeur tegemoet te senden; sulcx wij terstondt deden met 10 man, oock wel g'armeert, ende goede ordre omme overal wel op hoede[8.] ende voorsichtigh te wesen, etc. Willen hopen desen dagh noch bij den anderen[9.] mogen comen, als wanneer 33 persoonen sullen sterck sijn, die bij ontmoetinge wel 2 à 300 Hottentoos of meer cunnen wederstaen.

's Avonts in 't vallen van den doncker compt den corporael, Jan van Harwarden, met sijn 23en (daeronder 't volck die gister avont hadden afgesonden) wederom bij 't fort, wesende hem gisteravont langs de clippige strant aen de andere sijde van den Tafelbergh de beesten, mits de donckere nacht, ondonckert[10.], echter deselve tot in de Houtbay al nagejaecht, daer se den hoeck om al na Cabo Falsa[(p)] met 't vee waren heengedreven, ende vermits gantsch geen victualie door 't haestich vertreck uyt 't fort (als meenende de beesten noch dichte bij te onderhalen[11.]) hadden medegenomen ende sedert gistermiddagh gantsch niet gegeten hadden, waren genoot-

1. agter langs.
2. die teenswoordige Tamboerskloof.
3. die hele tyd (pad), voortdurend.
4. H: *corporael*.
5. opskudding, gedoente.
6. *dat d' onse heel qualijck op de wegh compt*, wat sleg uitkom vir ons mense op die pad.
7. Speel later 'n belangrike rol.
8. *op hoede*, gewoonlik met 'n voornaamwoord of lidwoord (*zijn*, *haar*, *hun*, *de*) gekonstrueer. Vgl. nog slot van tweede laaste alinea o.d. 21/10/1653.
9. *bij den anderen*, bymekaar.
10. Van Riebeeck het nog sin in 'n woordspeling! *Ontdonkeren*, tans verouderd, was in die 17de eeu nie ongebruiklik nie. Dit beteken hier: *aan die oog onttrek en afhandig gemaak*.
11. agterhaal, inhaal.

saeckt na 't fort te keeren (als weesende 't volck door den honger ende vermoeytheyt heel afgeslooft) ende de thien man, huyden morgen met victualie tegemoet gesonden, gemist, anders souden deselve noch al verder naegevolcht werden. In somma[1.], wij sijn dat brockjen[2.] vrij clackeloos[3.] quijtgeraect ende dat door de strantlopers, Watermans genaempt, die van de tijt onses aencompste altijt onder ons geschuylt, gewoont ende soo extraordinarie veele vruntschappen genoten hebben, ende doorgaens den buyck gevult ende al de vellen van de beesten gegeven sijn tot haer[+] cledinge, etc., ende insonderheyt sijn wij te machtig bedrogen in onsen aengenomen tolcq Herry, die altijt als d' opperste over dit bij ons woonende [+]82v volckjen hadden gehandhaeft ende van onse tafel als een groot vrunt in huys gespijst ende met Hollantse clederen gecleet, behalven dat hem telckens van yder aencoment schip met sacken broot, rijs, wijn, etc., hebben laten versien, quansuys voor sijn tolcqsdiensten, etc.

Alle dese swaricheyt is overcomentlijck, soo maer de Saldanhars door dit stelen van de Strantlopers niet beschroomt worden bij ons te comen, uyt vrese van dat wij onse revengie op haer souden soecken, 'twelck niet willen hopen, maer vastelijck vertrouwen dat se daerom niet sullen weghblijven - dat sich haest sal moeten openbaren.

't Is te grooten jammer van de melckbeesten ende de schoone aentelinge der koeyen, daer wij jegenwoordigh soo treffelijck vele melck, boter ende kaes van cregen of men in 't vaderlant was, dat nu t' eenemael soo plots weder moeten missen ende in de asse leyt, beneffens den dienst van de ossen (in 't halen van hout ende steen, etc.) hebbende getrocken, mitsgaders den mest tot[4.] lant seer nodich wesende.

Edoch willen hopen ende, met Godt de voorste, niet twijffelen of sullen wel haest weder andere van de Saldanhars crijgen, die eergisteravont noch 8 schapen aen ons verhandelt ende wel genoecht[5.] door de goede tractementen haer gedaen vertrocken sijn, met beloften ons inderhaest[6.] weder bij te comen met beesten ende schapen in overvloet, - dat Godt geve, alsoo jegenwoordigh niet meer hebben behouden als in de 60 schapen, een melckoe, een os, ende 4 jongh geworpen kalfjes[7.].

De rest hebben ons dese gemelte Strantlopers, als voorhaelt, seer diefachtigh ende[+] troulooslijck ontstolen ende, Godt beter 't, al te haestich weghgevoert, dewijl wij gister voormiddagh onder 't sermoen saten. [+]83

's Nachts noch al geduirich regenachtigh ende windrich weer uytten N.Westen. Idem

den 21 *en dito*. Ende is bij den Raat goetgevonden[(q)], nietjegenstaende het stelen ende ontvoeren onser beesten van[8.] dese Hottentoos, dewijle hun op de heete daet[9.]

1. *In somma*, in een woord.
2. Ironies vir: die hele saak.
3. onverhoeds, ineens, sommer. WNT weet nie goed raad met die betekenisse van die woord nie!
4. *tot 't*.
5. vergenoeg, tevrede.
6. binnekort.
7. K: *calffjens*.
8. deur.
9. *op de heete daet:* een van die blykbaar seldsame vindplekke van die uitdrukking in hierdie vorm. Vgl. WNT III, 2182: ‘zelden vindt men *op de heete daad*’.

doch niet hebben cunnen achterhalen, onsen volcke (op deselve hierdoor seer verbittert wesende) wel expresselijck te verbieden, imant van dese inwoonders eenigh 't minste quaet ter werelt daeromme aen te doen, 't sij waer se deselve soude mogen ontmoeten, al waer 't oock schoon dat se de dieven, ja Herry, den principalen oorsaeck, selfs rescontreerden[1.], omme emmers te doen blijcken, dat wij niet alleen genegen sijn hun niet als alle vruntschap te bewijsen, maer oock 't quaet aen ons gedaen te vergeten ende vergeven, nochte noyt meer aen te dencken, ten eynde de Saldanhars te min vrese maer te meer genegentheyt mochten behouden voortaen met ons om te gaen ende met haer vee weder bij ons te comen, - gelijck in corte hoopen te vernemen, alsoo den principalen tijt van de handelinge nu haest moet aencomen. Ten welcken fine dan noch desen dagh 't volcq 't selve bij placcate[(r)] in der haeste afcundichden, omme door de hitticheyt ende wraecksucht van deselve op d' inwoonders doch in geen meerder ongelegentheyt ofte vijantschap te vervallen, maer 't selve sooveel mogelijck te verhoeden.

Is[2.] wijders op de verdeelinge van 't volcq hare plaetsen[3.] op de wallen ende bij 't geschut ordre gestelt, opdat sich yder bij tijde van eenich ongeval op sijn g'ordonneerde plaetse soude weten te vervougen, mitsgaders de wachten overal verdubbelt, alsoo aen dit gemelte schelmstuck bemercken dese natie gansch niet vertrouwen maer wel op hoeden mogen wesen[(s)].

[+] Soo sijn ons desen nacht door den couden regen oock afgestorven den overgebleven os, 1 jongh calfjen ende een schaep, door manquement van [+]83v
stallinge, bij gebreck van houtwerc noch niet cunnende gemaect worden, ende dierhalven dat[4.] vee door coude ende ongemaeck[5.] dagelijcx veele stervende ende van 't wilt gedierte 's nachts onder de schiltwachten weghgehaelt ende verslonden wordende.

22*en dito*, fray, bedaert weder met warme sonneschijn. Hebben de timmerlieden nevens eenige musquettiers, samen 16 personen sterck, weder na 't bos gesonden omme de houtgebinten ende balcken tot[6.] de poort ende andere houtwercken voorts claer te maecken, ende met de wagen door onse 2 van Batavia gecregen paerden, in plaetse van de verloren ossen, te laten trecken.

Op dato sijn al weder 2 schapen gestorven. Schijnt schier of deselve vergeven sijn, alsoo niet eenen dagh nochte nacht passeert of daer sterven schapen, ende dat soo schielijck eer men eenige sieckte of letsel aen deselve verneempt.

23*en dito*, weer ende wint als vooren. Sagen 's morgens 1 Hottento in de bossjens dicht bij 't fort ende 's middaghs vernamen der 2, daer <den> corporael met noch 2 man (geladen pistolen bedectelijck onder de rocken hebbende om hun bij noot mede te deffenderen) heen sonden, quansuys ledich[7.], of[8.] haer gingen vermaecken,

1. ontmoet, teenkom.
2. H: *sijnde*.
3. *'t volcq hare plaetsen*, die volk se plekke. Brill se interpunksie toon dat hy die konstruksie anders opvat. Hy plaas 'n komma na *volcq*. Vgl. o.a. 22/8/1654.
4. Ook 'n ou *dat* in plaas van die jongere *het*?
5. treurige toestand, ontbering. Die lang vokaal uit 'n verboë naamval (bv. *te ongemake*) of uit die meervoud.
6. vir.
7. d.w.s. ongewapend.
8. asof.

omme te vernemen off de gemelte Hottentoos souden willen bij haer comen, ende in cas van dien[1.], deselve met een tabacje ende vrundelijcke tractementen aen 't fort te locken, om hun daer dan noch soo veel meer goets te doen, dat niet alleen selfs weder mochte genegen worden vrij ende vranck bij ons te comen, maer oock andere, namentlijck de Saldanhars, met haer vee daertoe te animeeren ende verseeckeren, nietjegenstaende de begane moort aen de jongen ende 't weghstelen der beesten, haer van ons 't alderminste quaet ter werelt soude ontmoeten[2.], maer even seer genegen bleven met haer in vruntschap te leven, als wel wetende dat het maer een deel struyckrovers ende strantlopers sijn die ons 't gemelte affront ende schade[+] hebben aengedaen, ende wes meer tot dienste van d' E. Compagnie bedenckelijck[3.] ofte practicabel wesen mochte. [+]84

Den corporael voormelt, laet op den middagh weder thuys comende, rapporteerden dat haer de Hottentoos niet hadden vertoont, onaengesien met sijn drien (de pistolen bedect onder de rock) hadden gaen wandelen alsof eenige bloemen ofte cruyden sochte. Tegen den avont quam 't volcq met de wagen (daerop een balck ende 2 carbeels[4.] geladen) uyt 't bos weder thuys, te seggen wetende dat heden 7 inwoonders (met hasagayen gewapent) over 't vlacke velt hadden sien gaen, sonder dat deselve d' onse (nochte oock ons volck haer) hadden aengesocht[5.], elck sijn wegh maer vorderende.

Een uyr of soo later comen noch 3 van onse musquettiers seer haestich uyt 't bos met tijdinge dat soo even bij haer in 't bos waren gecomen 5 à 6 Saldanhars, daer onder seecker capiteyn van dewelcke wij verleden jare veele beesten hadden geruylt (ende eens een beest dat van ons weghgelopen was ende al t' eenemael doorgess.[6.] was, van selfs[7.] hadt wederom gebracht) die haer hadde weten te beduyden dat Herry, onsen gewesen tolck, met al onse gestolen beesten bij de Cabo Falsa was leggende, ende aen haer, Saldanhars, versocht hadde bij hun te woonen, maer alsoo wel wisten, dat hij, Herry, die beesten van ons trouloosljick gestolen had, wilden met hem niet te doen hebben, maer gaerne ons aenwijsen waer hij lagh, om die wederom te becomen. Souden maer met eenigh volcq ende schietgeweer met hun derwaerts trecken.

Waerop wij, desen Saldanhasen capiteyn van verleden jaer kennende, ende wetende dat sij met duysenden[8.] beesten ende schapen hebben, daeromme na soo een cleyn troepjen weynich vragen, mitsgaders oock dickwils ende doorgaens gemerckt, dat se weynich van gemelten Herry ende sijn consoorten houden ende veel liever sonder denselven als met hem wilden handelen; item oock dat desen[+] capiteyn, van selfs sijn geweer afleggende, bij d' onse in 't bos vrundelijck was [+]84v

1. *in cas van dien*, in dié geval.
2. oorkom.
3. wat bedenk kan word, bedenkbaar.
4. Ouere vorm *korbeel* (Fr. *corbel*, *corbeau:* raaf), kraagsteen, steunbalk.
5. Hier blykbaar soveel as *aangespreek;* gewoonlik (*om*) *iets vra*.
6. *doorgeschreven*, d.w.s. deurgeskrap, afgeskryf.
7. *van selfs*, uit sy eie.
8. *met duysenden*, (in) groot getalle.

comen seggen waer Herry met onse beesten lagh, met presentatie van sijnen dienst om d' onse daerbij te brengen, ten welcken eynde dichte by 't bos d' onse desen nacht soude blijven inwachten[1.], hebben geresolveert, als bij resolutie daerover specialijck genomen[(t)], desen avont noch, wel g'armeert ende voor 5 à 6 dagen gevictualieert[2.], off[3.] te senden den corporael Jan van Harwarden, een persoon van goede ordre ende vlijt, met 16 van de gaeuste[4.] soldaten, uyt eygen wil daertoe haeren dienst gepresenteert, gaende noch desen avondt heen om den nacht in 't bos bij de timmerluyden te vernachten ende hun morgen voor den dagh vandaer met den verhaelden Saldanhasen capiteyn, of oock wel sonder denselven, soo 't best sullen vinden, op wegh te begeven.

's Nachts heel regenachtigh weer.

24*en dito*, beter weer met betogen lucht, fray voor ons gister na Herry uytgetogen volcq om te marcheren. Op dato hebben weder parthije waterlemoenen ende comcommers in den nieuwen thuyn gesaeyt. De fijne cruyden desen ende verleden maent gesaeyt ende fray voor den dagh hebbende geweest, worden altemalen van eenige wormen, in de aerde sijnde, opgegeten, ja selfs de jonge coolen, wortelen, rapen, radijs ende meest alle de thuynvruchten. Of dit om dees tijt 's jaers altijt sal te doen wesen, staet mettertijt te ervaren; altoos[5.] verleden jaer hadden der mede noot aff[6.]. Pro memorie.

25*en dito*, fray sonneschijn-weer. Quamen 's avonts (de poort even gesloten wesende) 3 van onse uytgesonden partije wederom aen 't fort met een van de melckbeesten bij haer, rapporterende dat se gister al bijtijts de beesten ende 't leger van Herry, bestaende in 4 huttjens, omtrendt den hoeck van Cabo Falsa hadden[+] vernomen, maer dewijle[7.] overal goede wacht hielden, waren al opgebroocken [+]85
eer d' onse daerbij coste comen, edoch hare gemelte huttjens ende veele van hunne lompen[8.], huysraat door haasticheyt achtergelaten ende door d' onse ontjaecht[9.] sijnde, mitsgaders den gantschen dagh de beesten in 't gesicht houdende, nagelopen ende jegenwoordich noch al najagende, met voornemen om deselve soo lange op 't spoor te volgen totdat se die t' eenemael souden becomen hebben, wesende dit melckbeest door moedicheyt[10.] achter den trop gebleven, dat den corporael Van Harwarden met dese 3 soldaten had na huys gesonden, versoeckende wat victualie tegemoet gesonden te mogen werden, - 'twelck desen avont noch lieten gereetmaecken ende

Sondagh, *den* 26*en dito*, schoon weder ende wint als gister sijnde, den voorhaelden corporael met 5 man toestuyrden, nevens ordre, dewijle de Saldanhars haer niet

1. Van *desen Saldanhasen capiteyn* tot *inwachten* is 'n tussensin.
2. van voedsel voorsien.
3. af.
4. vlugste, vaardigste.
5. in elk geval.
6. *hadden der mede noot aff*, het (ons) daar ook las van gehad.
7. te verstaan: die Hottentotte.
8. K het *lompe*, wat die komma twyfelagtig maak.
9. afgeneem deur hulle weg te jaag.
10. moegheid; afleiding van *moe*(*de*), wat in hierdie vorm nie in WNT gegee word nie.

dorsten vertrouwen[1.] met d' onse samen te trecken ende Herry na te jagen, dat se de beesten niet verder soude volgen, maer deselve op de compste van dese wederom sendende[2.] 5 persoonen niet becomen ende Herry niet ontjaecht[3.] hebbende, datelijck weder na 't fort te keeren sonder hun dieper te landewaert in te volgen, daer hun telckens met geen[4.] victualie soude cunnen secunderen[5.].

's Namiddaghs quam een melckbeest achter den Leeuwenbergh vandaen selfs na 't fort, 't welck apparent van den trop achtergebleven is geweest.

27 *dito*, weer ende wint als vooren. Comt den corporael Jan van Harwarden wederom thuys, met rapport dat de gister met victualie uytgesonden 5 persoonen gemist ende niet vernomen hadden, hebbende Herry met de beesten wel langh ende dapper nagevolcht, maer niet cunnende achterhalen, vermits geduirich in ende overdwers[6.] ende langhs de duynen van de Bay Falsa, seer hooch wesende, met 't vee heen cruysten, daer geen water altoos te becomen was ende 't volcq, dierhalven seer grooten dorst lijdende, heel afgeslooft wierden, souden anders noch al langer[+] deselve vervolcht hebben, alsoo hun all eens soo na waren, dat een van Herry's [+]85v volcq onder schoots[7.] had ende wel cost onder de voet laten schieten hebben[8.], maer socht hem levendich te crijgen omme een weghwijser aen deselve te mogen hebben, doch was ondertusschen, eer hem soo nae costen comen, door mourassige bosjens noch ter nauwernoot geschiappeert[9.].

Als geseyt, hielt hem Herry gedurich al in ende over de gemelte duynen, niet eens dervende sich op de vlackte begeven, noch oock op strant, ende veel min die wegen uyt daar de Saldanhars met haer vee ordinaris heencomen, soodat genoechsaem bemercken voor deselve alsoo bevreest als voor ons is, dat wel haest met de Saldanhars compste nader ende seeckerder hopen te vernemen, ende sulcx soo bevindende, te ondersoecken of men dan de Saldanhars met eenige schenckagie sal cunnen bewegen om ons den gemelten Herry ende sijn volcq in handen te leveren, ofte met haar in compagnie denselven te vervolgen, etc.

28*en dito*, schoon, stil sonneschijn. Quamen de op eergister met victualie uytgesonden 5 persoonen mede wederom, den corporael voormelt, als geseyt, met sijn volcq gemist hebbende, ende relaterende dat wel weder op 't spoor van de beesten waren geweest, maer deselve, nochte oock Herry ofte ymant van sijn volck, cunnen achterhalen.

29*en dito*, schoon weer met stilte als voren. Waren desen nacht van de Baye van

1. *haer* (= zich) *vertrouwen* is 'n werkwoord wat in Mnl. nog selde voorkom. Vgl. Eng. *not trust oneself to*, nie die moed hê om.
2. ‘passiewe’ teenwoordige deelwoord. Vgl. *gravende slooten*, *plantende groenten*, *brengende tijding*, *zingende klucht*, ens. Kyk Stoett: *Middelnederlandsche Spraakkunst*, 3de dr., § 256.
3. die beeste nie van Herry afgeneem nie.
4. *telckens met geen*, nie telkens met.
5. help, bystand verleen.
6. (in die dwarste) oor.
7. Gewoonlik *onder scho*(*o*)*t*. Die *s* hier na analogie van vorme soos *onderdeks*, *onderduims*, *onder*(*s*)*hands*, ens.
8. Woordorde nog gebruiklik in Afr. In Ndl. teenswoordig: *hebben laten schieten*.
9. Van Ital. *scappare* of Sp. *escapar*, ontvlug. *Schiappeeren* lyk na hiperkorrekte Italiaans.

Saldanha over lant thuys gecomen den op 3en deeser derwaerts gesonden corporael Willem Muller, neven drie soldaten, meedebrengende een missive van d' opperhoofden des galjots de *Roode Vos*, ons adviserende als d' onderstaende copie (hier g'insereerdt) is dicterende:

[+] Copie missive door d' opperhoofden van 't galjot de *Rode Vos* uyt de Bay van Saldanha geschreven aen den Commandeur ende opperhoofden van 't fort de Goede Hope, dato 22en October 1653. [+]86

'Mijnheer Riebeecq ende Sr.[1.] Reyniersz.

Wij hebben per den corporael Willem Muller UE. missive, d' eene aen ons 'ende d' ander aen onse Heeren Majores houdende[2.], wel ontfangen, dewelcke op 'denselven dagh dat[3.] die bequamen, aen den Francen Capiteyn hebben overhandicht, die deselve (naer dat de groetenis van Ul. aen hem gedaen hadden) seer gaerne aennam met belofte dat wel sorge dragen soude deselve wel bestelt soude worden.

Van sijn volck hebben tot dato niet meer als 4 becomen, waeronder een is die over langen tijt[4.] aen Madagascar is geweest, gewoont heeft, de gelegentheyt van 't lant ende de spraeck (soo hij seyt) wel weet, mitsgaders oock redelijcke kennisse heeft van 't accommoderen[5.] der robbenvellen; maer verclaert dat noch eenige persoonen aen boort sijnde[6.] ende gaerne mede wegh wilde d' ervarentheyt (alsoo 't langer bij der hant hebben gehadt) ende dewijlen den genoemde Frans capiteyn, die ons (ende wij hem) weynich sijn vertrouwende - alsoo 4 van sijn volck (gelijck geseyt) quyt is - derft niet bestaen[7.] (soo langh wij met 't galjot hier leggen) sijn volck om water of hout te stieren, omdat vreest dat mede (gelijck d' andere) 't reynosterspadt sullen kiesen[8.].

Ende om den corporael met sijn volck (dewijl doch een goet deel schelpen geladen ende een pertij vis met groote moeyten gevangen hebben) niet langer op[+] te houden, soo is verstaen deselve UE. weder toe te senden met ordre dat 3 à 4 dagen naer [+]86v ons vertreck van hier (dat morgen vroech in Godts naem voornemens sijn) aen de waterplaetse haer sullen onthouden[9.], als wanneer den[10.] Fransmans sloep met volck daer comende (dat niet soo lange wij hier leggen doen souden) noch sooveel derselver sien te bewegen als doenlijck is, waertoe (eenige mede crijgende)

1. *Sieur*, blykbaar 'n laere titel as *Mijnheer*, want Reiniersz. was onderkoopman, Van Riebeeck opperkoopman en Kommandeur.
2. gerig, geadresseer.
3. Voeg in: *wij*.
4. *over langen tijt*, gedurende 'n lang tyd.
5. behandel, berei.
6. Konstruksie onduidelik. Die bedoeling is: Hy verklaar dat daar nog enige persone aan boord van die Franse skip is wat ook graag mee sou gekom het - persone met meer ervaring aangesien hulle die werk langer by die hand gehad het - maar omdat die Franse kaptein, ens.
7. *derft niet bestaen*, durf dit nie waag, toelaat nie.
8. Nuwe variasie op *het hazenpad kiezen;* beteken hier: deserteer.
9. agterbly, vertoef.
10. *den* vir *des*, soos passim.

rijckelijk provisie meede gegeven is, op de reyse sijnde haer daervan mede te delen.

Ende dewijle alhier tot noch toe bij ons geen Saldanhars verscheenen sijn als alleenlijck een parthije magere strantlopers (daer maer 6 à 8 struysdoppen hebben van geruylt met een cleyn reebocjen) die haer sedert 14 dagen verleden niet weder bij ons hebben vertoont, sullen ons, als geseyt, op morgen vroech van hier depescheren ende ons beste aenwenden om 't Dassen-eylandt, soodra mogelijck is, aen te doen ende aldaer sooveel dassen ende eyren te crijgen als becomen cunnen.

Hiermeede

Welwijse, seer bescheyde Heeren, willen UE., na ons dienstige ende ootmoedige gebiedenisse, den eenigen Almachtigen in genaden bevelen, die wij willen bidden dat sijn Almogentheyt gelieft te geven een voorspoedige ende gewenste verlossinge aen UE. beminde huysvrouw opdat met lief[1.] weder thuyscomende den candeel[2.] (daertoe hopen de eyren mede te brengen) mogen helpen eeten ende ons wijders in UE. goede gratie voor gerecommandeert laten.

Onderstondt: UE. onderdanigen ende verplichten dienaren. Was geteyckent // Elbert Cornelisz. Kes // Fredrick Verburgh // Tersijde stont: In 't galjot de *Roode Vos*, desen 22e October anno 1653, geanckert leggende in de Bay van Saldanha.'

Voorsz. corporael rapporteerden oock mondelingh, dat in 't uytgaen, omtrent[+] een dagh reysens van hier, gerescontreert had een trop Saldanhars, die vergangen [+]87
jaer d' eerste aen 't fort verscheenen waren ende van deselve, mitsgaders sijlieden oock van d' onse, wel getracteert sijnde met tabacq, aracq ende broot, in goede vruntschap van den anderen gescheyden, d' onse noch een van de hare een dagh ende nacht mede laten gaen hebbende om 't rechte padt na de Bay van Saldanha te wijsen, in 't gins gaen op wegh geweest hebbende 3½ dagen ende nu in 't wederom comen niet meer dan drie dagen, meenende na desen de wegh noch wel corter ende meer water onderwegen als voor desen sal te vinden wesen. Veele oliphanten, renoscheros[3.], elanden, herten, hinden ende meer ander wilt wasser ontmoet, eens een trop van 7 ende nochmael een trop van 8en oliphanten, daer all eenichsints voor bcducht waren, alsoo deselve, gelijck oock de renocheros[3.], vast voor haer bleven staen, moetende ons volck de beesten selfs wijcken.

Den Fransman lagh, op haer[4.] vertreck van daer den 26en deser noch in de bay, doende wesende met sijn schip te schrapen ende op de eylandekens traen te branden van robbenspeck; edoch hadde geseyt dat van dagh tot dagh meende te vertrecken, houdende ons volcq seer suspect[5.] ende dapper vresende voor 't verlopen[6.] van de

1. *met lief*, behoue. Vgl. Kol. Arch. 3966, fol. 41 en WNT VIII, 2065.
2. Lepelkos gemaak van warm wyn (of bier), eiers, suiker en kruie wat aan 'n kraamvrou en kraamvisite aangebied word.
3. By Van Riebeeck gewoonlik *reynoster*, Lat. *rhinoceros*, van 'n Griekse woord wat *neushoring* beteken. Sou by hierdie vorm die woord *os* 'n rol gespeel het, of is dit alleen maar 'n meer geleerde vorm? (Vgl. *kameelperd*).
3. By Van Riebeeck gewoonlik *reynoster*, Lat. *rhinoceros*, van 'n Griekse woord wat *neushoring* beteken. Sou by hierdie vorm die woord *os* 'n rol gespeel het, of is dit alleen maar 'n meer geleerde vorm? (Vgl. *kameelperd*).
4. d.w.s. van die korporaal en sy mense.
5. verdag.
6. wegloop, deserteer.

sijne, daer der veele toe genegen ware, maer was den schipper wel soo voorsichtigh dat hij noyt boot om water of andersints liet varen of hadder altijt eenige van sijn vertrouste[1.] met snaphanen in ende bij, om hun 't weghlopen te beletten, daer d' onse aen lant vier dagen na 't galjots vertreck noch op hadden gewacht volgens bespreck[2.] met eenige van des Francen volcq secretelijck gehouden, maer door de naeuwe toesicht als versz. geen occasie hebben cunnen becomen, ende d' onse,[+] door die van 't galjot niet langer als voor 8 dagen gevictualieert wesende, waren [+87v] deselve weder herwaerts aan getrocken, aen ons voorhaelde missive ende tijdinge brengende dat op 't galjot 4 Francen becomen hadden, goede kennisse van 't accommoderen der robbenvellen hebben, in welcke saecke ons treffelijck sullen te passe comen ende d' E. Compagnie apparent grooten dienst doen.

't Begon in de nanacht seer hard te wayen uytten Z.Z.Oosten met groote sware valwinden over den Tafelbergh, 't welck den

30*en dito* noch al aanhield tot omtrent half voormiddagh, doen begond af te nemen ende 't luchjen uytten N.Westen labber te coelen.

Ultimo dito, heel warm ende stil sonneschijn-weer, 't luchjen variabel.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 50-52. K.A.
(b) Dit is 'n vry uitvoerige instruksie. Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 156-161. K.A.
(c) Sien besluit van die Politieke Raad in hierdie verband. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, p. 53. K.A.
(d) Die twee aangeklaagdes was Hendrik Tijmonsz. (van Campen), soldaat, en Arien Claesz. (van Hilgom), bosskieter. C.J. 1: *Criminele en Civiele Regtsrolle*, 1652-1673, p. 9; C.J. 278: *Register van Sententiën*, 1652-1771, H, no. 1; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 27-28. Aldrie in K.A.
(e) Dat die helfte van hierdie persone met 'n merk geteken het, is nie vreemd nie, want skryfkundigheid was in hierdie tyd onder die volke van Europa - selfs onder die ontwikkeldstes van hulle - nog op verre na nie algemeen nie.
(f) Dit sal opgelet word dat die nomadiese Saldaniërs, net soos die vorige jaar, weer in die lentetyd met hulle vee in die buurt van die fort aangekom het.
(g) Hierdie ‘groote schip’ was, soos weldra sal blyk, 'n Franse vaartuig.
(h) ‘Ilia de Tortouve’, d.i. die eiland Tortue (of Tortuga), ten noorde van Haïti in die Wes-Indiese Eilande.
(i) Die Fransman het dus ook - net soos die Kompanjie se uitvarende skepe, waarvan op 5 Augustus melding gemaak is - ‘achterom’ Engeland gevaar.
(j) ‘Spaens leer’, d.i. marokyn leer, 'n fyn soort leer wat oorspronklik van bokleer uit Marokko berei is. Vgl. Van Dale: *Nieuw Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Sien in hierdie verband ook *Spanish* (of *Cordovan*) *leather* in Webster's *New International Dictionary*.
(k) Sien uitvoerige resolusie van die Politieke Raad, C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 54-57. K.A.
(l) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 165-174. K.A.
(m) Ibid., pp. 161-165.
(n) Hierdie seun, wat die naam *Abraham* sou kry, sou later (1709-1713) nog die hoogste pos in die Kompanjie se diens in Oos-Indië, nl. dié van Goewerneur-Generaal, beklee. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 96; en Van der Kloot: *De Gouverneurs-Generaal en Commissarissen-Generaal van Nederlandsch-Indië*, pp. 76-77. Die eerste blanke kind wat aan die Kaap gebore is (6 Junie 1652), was - soos ons reeds opgemerk het - die kind van die sieketrooster, Willem Wijlant.
(o) Hier het ons met die eerste ernstige geval van veerowery deur die inboorlinge te doen. Dit is 'n onheilspellende voorbode van wat later nog dikwels, en op veel groter skaal, in die

1. vertroudste (mense).
2. afspraak. Vgl. WNT II, 2083.

Suid-Afrikaanse geskiedenis sou voorkom en tot bloedige botsings tussen blankes en naturelle aanleiding sou gee.

(p) *Cabo Falsa* is die ou naam van Kaap Hangklip by die huidige Rooi-Els. Vgl. *Geschiedkundige Atlas van Nederland*, *De Koloniën*, pp. 20-21, 22 en 23 (kaarte van prof. P.J. van Winter); en kaart no. 42, K.A. Op kaart no. 2 in die Kaapse Argief word die suidelike punt van die Kaapse Skiereiland egter as *C. Falco* aangemerk.

(q) Die ontsteltenis, teleurstelling en verontwaardiging, maar tewens beheersing, by Van Riebeeck en sy mense oor die trouelose gedrag van Herry en die Strandlopers spreek - net soos uit aantekeninge hier in die *Dagverhaal* - ook duidelik uit die betrokke resolusie van die Politieke Raad. Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 58-60. K.A.

(r) Vir die betrokke plakkaat sien *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 8-9.

(s) Hiermee is bevestig die mening wat Van Riebeeck reeds in Junie 1651, d.i. nog voordat hy as kommandeur na die Kaap gekom het, in sy 'nader consideratie of bedenckinge' oor die 'Remonstrantie' van Jansz. en Proot uitgespreek het, nl. 'dat deselve (d.i. die Hottentotte) gansch niet te vertrouwen maer een brutale hoop sonder Concientie levende is'. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 17. K.A.

(t) Sien C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 61-64. K.A.

November anno 1653

Primo dito, heet weer ende wint als voren. Insgelijcx

Sondagh, *den* 2*en dito*, tot 's namiddaghs, doen begond uytten Z.Z.Oosten hart te wayen met swaren valbuyen over den Tafelbergh, continuerende tot over middernacht, waerdoor veele van de jongen cool ende andere boven d' aerde staende vruchten aen stucken waren gewayt.

3*en dito*, 's morgens stil, heet sonneschijn-weer, maer tegen den avont weder harde Z.Z.Ooste-winden als gister, die den

4*en dito*, met betogen lucht, noch al aenhouden met groote ende sware valwinden over den Tafelbergh.

Ons volck, uyt 't bos met de wagen met balcken thuyscomende, hadden onderwegen een ouden Hottento beset[3.] ende tusschen hun beyden[4.] aen de handen (edoch sonder force) vasthebbende in 't fort gebracht, dewelcke wij lieber[5.] ende los stellende ende vernemende een Saldanhar te wesen, alsoo hem verleden jaer onder de Saldanhars oock hadde vernomen, lieten lustich de buyck ende oock sijn knapsack[+] vullen met broot ende rijckelijck wat tabacq ende weynich[6.] coperdraet tot vereeringe, invougen sijn alteratie[7.] overgaende door goet genoegen over [+88] onse minnelijcken tractementen desen nacht van selfs in 't fort bleef slapen, tonende hem veele tabacq ende coper, met beduydingen dat bij sijn volck soude seggen wij dat voor beesten ende ander waren aen hun wilden verhandelen gelijck vergangen saysoen,

3. gevang, meegevoer. Vgl. WNT II, 2461.
4. *hun beyden*, twee van hulle.
5. vry.
6. 'n bietjie, 'n stukkie.
7. skrik. Vgl. *veraltereer*.

waerop te verstaen gaf dat vele Saldanhars op comende wegen waren, ende wees dat Herry al heel t' landewaert in dreeff, doch costen 't beste bescheyt[1.] niet van hem ter degen becomen, omdat niet een woort Duys of Engels coste, sulcx al wat van hem begrepen, verstonden uyt sijn eygen taelswoorden bij ons eenichsints door ervarentheyt geleert[2.].

5*en dito*, noch al stijf, windrigh weer uytten Z.Z.O. Deden gemelte Hottento weder op nieus wel tracteren, om sijn mackers doch te mogen aenlocken ende hare vrese te doen vergaen van dat wij haer om de roverij van Herry eenich leet souden willen doen, waervoor wij sorgen[3.] dat sijlieden al vrij bevreest sijn ende daeromme niet derven aen 't fort comen, welcken volgende[4.] dan ons volck oock doorgaens gelast sijn alle inwoonders, wie ofte hoedanich deselve mochten wesen, bij ontmoetinge niet dan alle mogelijcke vrundtschap te bethoonen, gelijck desen van ons gedaen is, ten eynde hare beschroomtheyt[5.] vergaen ende sonder schrupel[6.] tot ons met haer vee ende coopmanschappen mochten comen, waervan haest hopen eenich goet succes te vernemen: dat Godt geve. Amen.

Lieten voor den noen desen gemelten Hottento, sijn sack met broot, tabacq ende 't lijf insgelijcx oock nevens een dronck aracq wel gevult ende vernoecht sijnde, weder vertrecken; mogen hopen door die welonthalingh haest[7.] meer volck sullen vernemen, omme aen deselve insgelijcke goede tractementen te doen tot meerder aenlockinghe, etc.

6*en dito*, 's morgens fray, stil, bequaem, maer heel heet weder, beginnende jegens[+] den avont heel fel te wayen uytten Z.Z.Oosten met groote valwinden over den Tafelbergh, waerdoor alle de airen van de garst, taruw ende haver, hier ende daer staende tot preuve, gelijck vergangen saysoen aen stuck wierden geslagen ende t' eenemael vernielt. [+]88v

7*en dito*, noch al even harde Z.Z.Oostewinden met groote droochte, meer als verleden jaer. Insgelijcx den

8*en dito*, met extraordinarie sware valbuyen over den Tafelbergh, waerdoor schier alles schijnt onder de voet ende aen stuck te sullen wayen.

Op dato den ondercoopman Jacob Reyniersz. versoeckende omme te mogen in den huwelijcken staat bevestight te[8.] worden met d' eerbare jongedochter Elisabeth van Opdorp[(a)], nichte ende onder voochdije van den Commandeur Jan van Riebeecq, als hebbende sich daeraen[9.] met trouwbeloften verbonden, etc., is hem 't selve toegestaen, ende ten dien eynde oock geconsenteert op morgen d' eerste afcundinge te laten geschieden, als per resolutie heden daerover specialijck genomen[(b)], bij

1. inligting, antwoord.
2. Die tolk, Herry, was weg en blykbaar was daar toe nog geen Nederlander wat Hottentots verstaan het nie.
3. besorg, bevrees is.
4. *welcken volgende*, ten gevolge waarvan, waarom.
5. angsvalligheid, vrees.
6. beswaar, vrees.
7. spoedig.
8. *te* onnodig. Beter was: *versoeckende omme in den huwelijcken staat bevestight te mogen worden*.
9. d.w.s. aan haar!

dewelcke oock goetgevonden is omme door den bouckhouder Fredrick Verburgh, Secretaris van onsen Raat, na 't derde gebodt oock publicquelijck de vordere solemnisatie van het trouwen voor den Raadt ende alle den volcke te laten bedienen, ten eynde alles wettelijck ende in Godes name met goede ordre ende stichtinge toegae. Amen.

Sondagh, *den* 9 *dito*, wat (edoch maer weynich) stilder weer ende windt als gister met continuatie van de valbuyen over den Tafelbergh.

Op dato is d' eerste afcundinge van den bovengen. jongeluyden na 't lesen van 't sermoen publyckelijck gedaen.

10 *dito*, hard, stormich weer uytten Z.Z.Oosten als de vorige dagen.

+ Door dese harde Z.Oostewinden blijft ons galjot noch achter, niet cunnende van[1.] deselve uyt de Bay van Zaldanha opcomen, tot retardement van den +89
robbenvangst, daervan[2.] hier arriveerende, al overlangh voornemens waren ten eersten toe af te senden.

11*en dito*, 's morgens warm sonneschijn-weer, 't luchjen labber uytten N.Westen, maer op den middagh ende tegen den nacht al weder vrij hard Z.Z.Oost met valbuyen als voren. Insgelijcx den

12*en ende* 13*en ditto*.

14*en dito*, warm sonneschijn met een sacht luchjen uytten N.Westen.

15*en dito*, betogen lucht met een fray N.westelijck coeltjen, waermede 't galjot de *Roode Vos* uyt de Bay van Saldanha over 't eylandt Elisabeth hier ter rhede retourneerden, ingeladen hebbende 7 vaten ingesouten herders ende wat schelpen uyt de gemelte bay, ende van 't versz. eylandt 5 vaten met eyren, die 't volcq omgedeelt wierden, nevens oock een partije schelpen (daer overvloedich te becomen) ende rapporteerden d' opperhoofden dat het den Fransman[3.] op alle d' eylanden soo cael gemaect hadt, datter qualijck meer robben vernomen wierden, maer souden na d' onderrichtingen[4.] van de 4 mede gebrachte Francen nu alle dagen weder overvloedigh van jonge robben worden, die de beste vellen hebben ende waervoor in Vrancrijck bij de groote[5.] wel een pistool[6.] betaelt, alsoo die tot moffen gebruycken, als aen een monster (ons medegebracht) coste gemerct worden.

Sondagh, *den* 16 *dito*, weer ende wint als voren. Hebben vandage d' eerste blomcool uyt onsen thuyn gesneden, soo schoon ende delicaet vallende als in 't vaderlandt. Ende is de 2e afroepinge der verhaelde ondertroude jongeluyden sonder verhinderinge geschiet.

17 *dito*, weer ende wint als vooren, N.westelijck met betrocken lucht. Hebben+ de
4 Francen, met 't galjot uyt de Bay van Zaldanha hier gecomen, eens voor ons +89v
laten comen, welcke ons fraye onderrichtinge deden van 't accommoderen der

1. weens (die winde).
2. waarvandaan.
3. *dat het den Fransman*, dat die Fransman dit.
4. *na d' onderrichtingen*, volgens die inligtinge.
5. *bij de groote*, volgens grootte, of: deur die hoë mense.
6. muntstuk ter waarde van ongeveer 10 gulden.

robbenvellen, oock dat deselve veel gelts waerdigh waren, ende alhoewel het wat cael gemaeckt was, dat het echter binnen de[1.] weynigh dagen weder even vol jonge robben wesen souden, welckers vellen 't meeste wel in extime[2.] waren, vermits 't schoone bondt, soo wij aen eenige (ons verthoont) oock wel cunnen bespeuren, presenterende met een opgeboeyde boot ende 10 à 12 man preuve te doen ende ons redelijck partije te beschicken.

Den eenen Fransman hadde over 9 jaren met Francen oock op Madagascar gevaren, daer se omtrent 400 man sterck (doen noch sonder fortresse) op Ante Pera, 8 à 10 mijlen van de Bay St. Lucia[3.(c)], gestabileert waren ende voor seer geringe prijse groot meenichte beesten handelden om de vellen alleen, die se daer in groote quantité van d' inwoonders tegen coralen ruylden ende opgaderden. Item op sommige plaetsen veel schoon ebbenhout, ende seer overvloedigh rijs, ende slaven in grooten meenighte voor slechte glase- ende oock fijne bloetcoraelen ende cooperdraet, dat se tot ringhen om armen ende beenen gebruycken, item oock thinne ringen; verclaerende wijders dat Francen aldaer wel genegen souden wesen met ons te handelen teghen Europise victualien als kaes, wijn, oly, etc., ende allerhande coraelen voor slaven, rijs ende huyden, vermits qualijck[4.] om de 4 à 5 jaren uuijt[5.] Vranckrijck met eenich cargasoen nochte schip off schepen gesecundeert worden, ende haer selffs daer moeten erneren van 't geene daer valt.

Edoch wasser alles van vee, hoenders ende alderhande gevogelte, vruchten ende vis soo overvloedich, dat niets[6.] gebreck hadden, sijnde haer principale meesters den Cardinael Maseryn[(d)] ende monsr. de Luyne[(e)], thesorier van den Coningh[7.], nevens noch eenige andere graven ende grootten van Vranckrijk, die haer voor desen derwaerts gesonden hadden op informatie datter een goudtmijn te vinden ware, gelijck sij oock eens een inwoonder soo verde in obligatie[8.] hadden gebracht,[+] dat se al met denselven op weghe waeren om die[9.] gewesen te worden. Maer den inwoonder door den coninck, dewijl op wech was, subtylijcke[10.] ten [+]90
hove ontboden wesende, was denselven daer gehouden ende tot dato noyt meer te voorschijn gecomen ende sijlieden daerdoor van de goutmijne gefrustreert gebleven, die se nochtans vaststellen datter is, vermits eenigen tijt voor desen wel ontrent 300 lb. ongesuyvert santgoudt seer civil hadden gehandelt, maer hebben d' inwoonders naest[11.] eenige jaren herwaerts geen meer goudt willen affbrengen, d' oirsaecke waerom wiste niet te seggen.

Indigo was 't land vol van, daer d' inwoonders haer clederen ende sluyers van

1. Die lidwoord is vroeër dikwels gebruik voor 'n telwoord, bepaald of onbepaald: *de sommigen*, *de menigen*, *de weinigen*. Vgl. WNT III, 2316, 2317.
2. agting, waardering.
3. Sta. Lucia is 'n baai aan die Suidooskus van Madagaskar.
4. skaars.
5. Sic. K het *uijt*.
6. *gebrek* word soms gebruik ‘met eene bepaling uitgedrukt door een znw. of vnw., waarin de oorspronkelijke 2de nv. allengs verloopen en door een 4den nv. vervangen is’ (WNT IV, 479). As voorbeeld word o.a. gegee: *iets gebrek hebben*.
7. Lodewyk XIII, oorlede in 1643, dus 10 jaar voor dato.
8. verpligting.
9. nl. die goudmyn.
10. op listige wyse.
11. sedert; vgl. WNT IX, 1393.

cattoen ende sijde (daer selffs vallende[1.]) mede verffden, maer om den indigo t' accomoderen tot bequaemheyt voor Europa dienstich, wiste niet offer kennisse toe hadden.

Soo hadden oock vernomen datter langhs de custe mede silver soude te becomen wesen, gelijck vertrouwt[2.] dat wel ondervonden souden hebben, ingevalle haren capiteyn wat ondersouckende was geweest, maer daer hadde 't aen gehapert, nae sijn seggen.

Ende vermits haer vindinge[3.] van de goudtmijne vruchteloos was uuytgevallen ende nochtans vernomen datter soo goede lijfftocht was, hadden haer daer (namentlijck op Antepera) gestabileert, ende sedert niet anders gedaen als, gelijck voorseyt, vellen op te gaderen, die se, alsser particuliere[4.] France schepen aenquamen, met deselve dan aen hare voorgemelte meesters (mits betaelende vracht) oversonden, daer se dan oock haer cargasoenen van negotieerden[5.], ende niet toelieten dat deselve ofte eenige andere schepen met d' inwoonders handelden, verstaende[6.] op die plaetse daer sij gestabileert waren, maer was langhs de cust sooveel gelegentheyt als men begeert, alhoewel hij meent dat men alles van de Francen selffs wel soo civyl soude crijgen dat men niet eerst[7.] souden[8.] trachten met d' inwoonders te handelen, hebbende hij (genaempt Nicola Raine) persoonelijck de gantsche cust langhs alle[+] bayen ende revieren uuyt- ende ingevaren, ende oock in de Bay van Antongil[9.] geweest bij tijden dat den Commandeur van der Stel[(f)] [+]90v van Mauritius-eylandt daer was comen slaven handelen.

Portugeesen waren op dese gantsche buytencust niet een, invougen van deselve geen swaricheyt soude te vreesen sijn.

Overslaende ende ten propooste[10.] comende waeromme dese 4 Francen door haren capitein in de Bay van Saldanha op d' eylandt[11.] waren gebannen, verclaerden deselve dat het nergens om was geweest als dat hij, Nicola Raine, eens gesproocken hadde om wat meerder eeten te mogen hebben in haren vuylen, moeyelijcken ende swaeren arbeyt, die se daer doen mosten, ende dat haer in Vranckrijck anders belooft was, laetende hun nu niet anders eeten als robbenvleys ende peguyns, die se selffs mosten vangen ende oock noch insouten, voor de reys niet meer als een ton broot in al de tijt dat daer hadden geweest voor al 't volcq geschaft hebbende, daerover ydereen vrij[12.] murmereerden; edoch hij alleen 't woort doende, was met sijn neve, Louys Raine, op gemelte eylandt gebannen sonder eenige lijfftocht anders als somtijts[13.] maer weynich water dat[14.] hun oock veell lieten gebreck lijden, moetende hun leven houden met[15.] de vogels ende robben die <sij> daer selffs costen ofte mochten vangen.

1. voorkomende.
2. *gelijck vertrouwt*, soos hy (Raine) reken.
3. soeckinge?!
4. private.
5. *haer cargasoenen van negotieerden*, hulle ladinge mee betaal het.
6. wel te verstaan, dit wil sê.
7. Brill het hier *eens*.
8. nodig sou hê om.
9. aan die Noordooskus van Madagaskar.
10. onderwerp van gesprek.
11. *'t eylant*.
12. taamlik sterk.
13. af en toe.
14. waarvan. Vgl. noot 6, bls. 173.
15. *hun leven houden met*, aan die lewe bly op.

Invougen ons galjot daer in de bay siende comen ende vernomen[1.] dat de Nederlanders aen de Caep gestabileert waeren, sijn Capiteyn liet vragen off hun daer woude gebannen laeten, dan off hun weder mede nae huys nemen soude, versouckende daerop bescheyt[2.], dewijle nu gelegentheyt saghen om sich uyt dat ellendich bannissement te moghen helpen, ende veele andere oock met eenen om beter tractement van eeten in haren swaren arbeyt solliciterende, had den Francen Capiteyn hun in 't generael daerop g'antwoort: ‘de poort ende de wech is open; die se gaen wil die mach’, sonder eenich ander bescheyt te willen geven, sulcx dat sijlieden, namentlijck Nicola ende Louys Raine, gebannen sijnde, nevens Martijn Cordije ende Daniel Mulot, noch vrij maer door 't quade[3.] tractement halff desperaet[+] off mistroostich[4.] wesende, tot d' onse hare toevlucht hadden genomen ende per [+]91
't galjot, als geseyt, hier gecomen wesende, op haer hartelijck bidden ende versoucken uuyt puyre Christelijcke medogentheyt ende compassie[5.] in Compagnie's dienst voor matroosen aengenomen, als per resolutie heden daerover specialijck genomen[(g)].

D' ingesouten vis per galyot hier gebracht, aen landt comende, bevinden deselve in 't oppslaen[6.] altemaelen stinckende ende bedurven, waeromme oock weghgesmeten is, sijnde die van 't galyot wijders besich om hun van hare medegebrachte schelpen tot noch een calckoven t' ontlaeden, hoedanige schelpen op 't Dasseneylandt, nae 't rapport van d' opperhooffden, genouch te crijgen sijn; was maer 't brandthout soo wel te becomen, daer 't nu aen sal beginnen te haperen, alsoo uuyt 't Houdtbayken niet veel meer als noch een ladinge sal te haelen wesen. Maer soo ons de Saldanhars weder met beesten bijcomen ende wij van deselve wat comen te handelen, soo sal 't noch met ossen en wagens uuyt[7.] bosch, omtrent 1½ mijl van 't fort, genouch cunnen gehaelt worden, soowel timmer- als brandthoudt, daer ons de door Herry wechgevoerde ossen seer treffelijck dienst in deden ende nu, bij mancquement van dien, het timmerhoudt alle dagen met de 2 van Batavia becomen Javaense paerdekens uuyt bos laten haelen.

18 *dito*, weer ende windt als vooren, met wat regen, fray te passe comende op onse thuynen, daer de fijnne cruyden door de verleden droochte ende heete sonneschijn veel verbrant ende verdroocht sijn; item oock de rapen, wortelen ende cool, vrij opgegeten van de wormen, in de thuynen met sulcken overvloet wesende dat het te verwonderen is. Echter staet nae alle apparentie desniettemin geschapen datter overvloedich genouch voor de retourvloote sal wesen ende oock voor alle die uuyt 't Patria nae desen aencomen, behalven koebeesten ende schapen[8.], die vreesen dit jaer van de Saldanhars niet sullen crijgen, alsoo beducht blijven dat[+]
[+]91v

1. *vernomen* <*hebbende*>.
2. antwoord.
3. slegte.
4. neerslagtig.
5. !
6. oopslaan (van die vate).
7. *uuyt 't*. Te begin met folio 89v spel die afskrywer herhaaldelik *uuyt*, waar dit vroeër *uyt* of *uijt* was.
8. d.w.s. daar sal van alles ‘behalven koebeesten ende schapen’ ‘overvloedich genouch’ wees.

deselve, hieromtrent comende ende vernemende 't schelmstuck ende moort bij Herry aen onsen jongen ende beesten begaen[1], niet sullen derven bij 't fort verschijnen uuyt vreese dat wij ons op haer daerover souden soucken te revengeren. Edoch willen hoopen Godt de Heere haer anders in 't herte wil te verstaen geven, opdat deselve, hier comende, mogen bespeuren dat wij niet anders voor hebben als met haer in minne ende vruntschap om te gaen, soo vergangen jaer begonnen hebben.

19*en dito*, noch all fray, regenachtich, groeysaem weder ende windt als de voorige daghen westelijck.

20*en dito*, heet, schoon sonneschijn-weer, de wint uytten Z.Z.Oosten. Insgelijcx den

21*en dito*, maer 't luchtjen N.West.

22*en dito*, idem.

Sondach, *den* 23*sten dito*, fray, werm sonneschijn-weer ende wint als vooren, meest westelijck.

Op dato sijn de vooraengetogen ondertrouwde persoonen (haer 3 affroepinge na Christelijck gebruyck sonder eenige de minste verhinderinge gepasseert wesende) voor de wet ofte den Raadt deser fortresse de Goede Hoope ende alle de volcke publicquelijck in openen raedtcamer (alsoo geen predicant hebben) door onsen Secretaris solemneelijck in den houwelijcken staet wettelijck bevesticht[(h)].

24, 25, 26 *ende* 27 *dito*, noch all fray weer ende westelijcke koelte, sonder yts remarcquabels gepasseert te wesen, als dat heden eenige persoonen[(i)] over begane faulten sijn gecondemneert, als bij de gevelde sententien te sien is.

28 <*dito*>, weer ende windt als vooren.

29*en dito*, regenachtich weer, 't coeltjen uytte westelijcker handt.

Sondach, *den* 30*en dito*, groeysaem weer ende windt als vooren, waerdoor de[+] vruchten redelijck tieren, insonderheyt de cool ende rapen, die heel schoon, ende [+]92 veele seer groot ende wel 3 à 3¼ lb. swaer, soo dicht ende vast als lever[2] vallen.

Eindnoten:

(a) Sy het saam met Van Riebeeck met die *Drommedaris* na die Kaap gekom. Vir meer besonderhede oor haar sien Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 77, 120 en 135.
(b) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 65-66. K.A. In die betrokke resolutie word nader besonderhede oor Jacob Reyniersz. en Elizabeth van Opdorp gegee.
(c) Ante Pera en St. Lucia (S. Luce, vandag Manafiafi) albei aan die suidelike - effens suidoostelike - kus van Madagaskar geleë.
(d) Kardinaal Mazarin, bekende Franse minister, wat tussen 1630 en 1661 'n groot rol in Frankryk gespeel het.
(e) Vermoedelik Louis-Charles d'Albert, graaf De Luynes (1620-1690).
(f) Adriaen van der Stel, vader van die bekende Kaapse goewerneur Simon van der Stel, was kommandeur van Mauritius, 1639-1645. In teenstelling met sy voorganger op Mauritius, Pieter de Goyer, wat hom aan ernstige wanbestuur skuldig gemaak het, het Adriaen van der Stel sterk en streng opgetree, sodat hy tug en orde volkome herstel het. In 1642 het hy 'n Nederlandse kantoor by Antongil op Madagaskar gevestig. In 1646 is hy op gruwelike wyse deur die inboorlinge op Ceylon gedood. Vgl. *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* (onder redaksie van Molhuysen en Kossman), IX, pp. 1070-1072.

1. d.w.s. die skelmstuk aan die beeste en die moord aan die beeswagter begaan.
2. Eienaardige vergelyking. WNT nog: ‘vol ende dicht gelijck lever’. Miskien in teenstelling met *long*, wat in Vlaams soms die *lichte* of *loze* lewer genoem word. Vgl. WNT VIII, 1819.

(g) Dat ‘puyre Christelijcke medogentheyt ende compassie’ nie die enigste dryfveer by die indiensneming van die vier Franse was nie, blyk uit die resolusie, waar van die motivering o.a. gesê word: ‘acht nemende op den dienst welcke d' E. Comp. int accommoderen der robben vellen van de selve staet te genieten, alsmede op d' ervarentheijt van den eenen wegen de custen ende handelinge op Madagascar’. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 66-67. K.A.

(h) Vgl. ibid., p. 69. Van Riebeeck en sy Raad het dus - ofskoon hulle strenge Calviniste was - by ontstentenis van 'n predikant, die suiwer burgerlike huwelik goedgekeur en self ook bevestig.

(i) Hierdie persone was Marcus Robbeljaert en Jan Mathijse, wat hulle aan oproerige gedrag skuldig gemaak het. Sien C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, p. 70; C.J. 1: *Criminele en Civiele Regtsrolle*, 1652-1673, pp. 9-11; C.J. 278: *Register van Sententiën*, 1652-1771, J, no. 1; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 29-30. Almal in K.A.

December anno 1653

Adij, *primo dito*, weer ende windt als boven, maer begond 's namiddachs ende tegen den nacht vrij hard te waeyen uytten Z.Z.Oosten met drooch weer, edoch wierd voor midnacht weder stil.

2*en dito*, stil, warm sonneschijn. Item den

3*en dito*. Op dato sijn den bottelier ende den onderbarbier[(a)] van 't galyot de *Roode Vos* over eenige injurieuse achterclapperijen wegen[3.] haren schipper ende

3. oor.

stuyrman gevoert, beyde te gader gesententieert met 50 slagen gelaerst te worden, ende den onderbarbier (oorsaecke van eenige al geresene onheylen) voor 6 maenden gesuspendeert ende gecondemneert de justitie ende hare geledeerde[1.] partijen om vergiffenisse te bidden, mitsgaders derselver eere te repareren[2.], alles breeder bij de sententie g'extendeert[(b)].

4*en dito*, weer ende windt als vooren. Is voorhaelde sententie ter executie gestelt ende begond op den middach wat te waeyen uytten Z.Z.Oosten.

5*en dito*, 's morgens helder sonneschijn-weder, 't luchtjen variabel.

6*en dito*, goet weder ende windt als vooren. Alhoewel het nae 't rapport van d' opperhooffden des galyots de *Roode Vosch* (den 15en[3.] passato uuyt de Bay van Saldanha hier geretourneert) aen d' eylanden vrij cael van robben was gemaeckt door de Francen, soo is nochtans op heden goet gevonden dito galyot met de grootte boot (opgeboyt, mitsgaders van alle gereetschappen, provisie, water ende brandthoudt rijckelijck voor 3 maenden versien) op overmorgen haer despeche derwaerts aen te geven om de robbenvangst echter[4.] in 't werck te stellen, ende te ondersoucken off de Saldanhars (uuyt vreese apparent niet dervende hier omtrent comen) hun daer onthouden ende met deselve eenige handel mochte te doen vallen, etc., als breeder bij resolutie heden specialijck daerover genomen[(c)] ende d' opperhooffden per instructie in mandato gegeven[(d)].

Op den middach even na onse raetsplegingh buyten 't fort comende, sagen in 't[+] Oosten, omtrent 8 à 10 mijlen te landewaert in, eenige vuyren opgaen, 't eerste [+92v] van dit saysoen. Willen hoopen, dat het Saldanhars sijn met vee ende ons haest bijcomen sullen - dat Godt geve. Amen.

's Namiddaghs begond vrij hard te wayen uytten Z.Z.Oosten met sware valbuyen over den Taefelbergh.

Sondach, *den* 7*en dito*, 's morghens schoon weer, 't luchjen als gister variabel tot 's namiddachs; doen begond al weder stijff uytten Z.Z.Oosten te wayen.

Twee van ons volcq, d' eene met een roer, aen de Soutte-Reviere hebbende geweest om eenich gevogelte te schieten, hadden daeromtrent 5 Saldanhars vernomen, die haer een dop van een struysey hadden gegeven om aen den Commandeur te brengen, versouckende wat tabacq, daer[5.] deselve 2 luyden mede wederom nae haer toesonden, nevens wat pijpen tot vereeringhe, over 'twelcke de Saldanhars seer danckbaer waeren ende d' onsen bysonder minnelijck hadden bejegent ende vertelt, ofte te verstaen gegeven, dat het werck van Herry (haerlieden bekendt geworden) niet aengenaem was, wetende oock te seggen, dat den Hottento, bij ons den naem gegeven van Lubbert, Herry's cameraet, den jongen had vermoort, ende sijlieden met deselve, noch ymant[6.] van de Watermans, gansch niet wilden te doen

1. beledigde; van Lat. *laedere*. Nie in WNT nie.
2. herstel.
3. Datum in handskrif oopgelaat, maar vgl. o.d. 15/11/1653.
4. tog maar.
5. toe. Vgl. WNT III, 2188.
6. *noch <met> ymant*.

hebben, maer op morgen bij ons komen[1.] met koebeesten ende schaepen om met ons in vruntschap als vergangen jaer weder te handelen; waerop haer ons volcq van onse goede genegentheyt mede, sooveel costen[2.], verseeckeringh hadden gedaen ende 4 à 5 struysdoppen van deselve geruylt. Willen hoopen Godt de Heere sijn segen tot den handel weder geven zal. Amen.

8*en dito*, 's morgens weer ende windt als gister. Is 't galyot met de opgeboeyde boot, ten eynde voormelt, na de Bay van Saldanha uuyt dese rhede vertrocken. D' Almogende will deselve behouden ende met zegen te sijner tijt laeten wederom comen.

Heden is een soldaet, genaemt Jan Coenraetsz., overleden.

[+] 9*en dito*, heet weer met een labber luchjen uytten N.Westen, doch meest variabel.

Op den naemiddach, de wagen uuyt 't bos comende, rapporteerden ons volcq [+]93 datter eenige Hottentoos bij de tent van de timmerluyden waren geweest, dewijl deselve diep in 't bos, vrij wat van de tent aff, besich waren met stormpaelen te hacken, ende dat sijlieden, niemant bij de tent siende, all haer gereetschap hadden genomen. Derhalven goetvonden tegen morgen weder een corporael met 4 soldaeten nae 't bos te senden om de timmerluyden ende haer goet te bewaeren, nevens 4 Compagnie's bijlen, daer deselve om geschreven hadden.

's Nachts begond seer hard uytten Z.Z.Oosten te waeyen met extreme sware winden, valbuyen over den Taeffelbergh blijvende.

10*en dito*, noch al even stijff aenhoudende. Ende sagen ongeveer 2 mijlen van 't fort in 't Oosten van ons veele vuyren branden, maer quamen noch geenige[3.] inwoonders bij 't fort.

11*en dito*, 's morgens noch al even hard, stormich weer uyt den Z.Z.Oosten, waerover aen de hoornwercken, onder handen hebbende, niet costen arbeyden, ende dierhalven ons volcq nae 't bos sonden om stormpaelen, daer van de timmerlieden gereet gemaeckt wordende.

Op den dach wiert het stil, heet weer, 't luchjen uytten N.Westen.

's Namiddachs ons volcq wederom comende, wisten te seggen dat veele vuyren te landewaert in hadden gesien, maer geen inwoonders vernomen.

Teghen den nacht begond uytten Z.Z.Oosten al weder hard te waeyen, geduyrende tot den

12*en dito*, 's morgens, doen 't weder wat bedaerden ende 't luchjen uytten N.Westen creghen, met grootte hitte, dat ons cool- ende raepsaet dapper dede rijpen, van 'twelcke dagelijcx veel increge[4.], geschapen staende soo overvloedich te sullen winnen dat niet alleen van Hollandt yts meer en[5.] sullen behoeven te ontbieden,

1. *bij ons komen* <*wilden*>.
2. *sooveel costen*, soveel as hulle kon.
3. Op dieselfde manier as *e*(*e*)*nig* uit *een* afgelei is, kan *ge*(*e*)*nig* uit *geen* ontstaan het. Dit kan ook analogies na *e*(*e*)*nig* gevorm wees. In die 17de eeu het *geenig* dikwels voorgekom; vandag nog dialekties, bv. in die vorm *gienig*.
4. binnekry; soos in Nederland van die land af in die skuur.
5. *yts meer en*, niks meer nie, letterlik: iets meer nie. Die ontkenningspartikel *en* kom by v.R. nog alleen sporadies voor.

maer oock wel India redelijck abondant cunnen versien met verser zaaden als uyt Patria.

Tegen den nacht al weder harde Z.Z.Oostewinden, maer

13*en dito*, 's morgens heel stil, warm sonneschijn-weer, 't luchjen variabel.[+]
Insgelijck [+]93v

Sondach, *den* 14*en*, 15*en*, 16*en ende* 17*en dito*, tot tegen den middach, de lucht betreckende, cregen een fray, soet regentjen; de windt westelijck.

Tegen den avont, ons volcq met stormpaelen op den hals uyt 't bos thuyscomende, brachten tijdinge datter 6 Hottentoos bij haer waren geweest ende weynich tijt daernae den corporael Willem Muller alleen met deselve tot hier, bijnae onder canonschoot, gecomen, daer se bleven sitten, niet dervende dichter bij 't fort comen, seggende dat 2 koebeesten over de revier hadden, welcke aen ons wilden verhandelen. Derhalven de dominé[1.] (die se kennen, alsoo verleden jare verscheyden maelen in haer legers was geweest) daernae toe sonden met wat cooper, tabacq, pijpen ende broot, nevens voorhaelde[2.] ende noch een corporael met pistoolen, bedeckt onder de rocken. Maer soo haest sij hun onder haer vieren[3.] sagen aencomen, namen de vlucht tot in een dal omtrent ½ mijl buyten 't gesicht van 't fort, daer se d' onse (geen musquets siende hebben) inwachten tot dat bij den anderen[4.] quamen, sijnde volcq van den capiteyn daer Herry verleden jaer scheen geallieert mede te weesen ende d' eerste met denwelcken wij gehandelt hebben, onder welcke voorhaelde 6 persoonen 2 waeren die op den dach dat Herry ons de beesten had ontvoert, bij denselven oock present waren geweest. Vraechden meenichmael aen d' onse off oock schietgeweer bij hun hadden, met de grootste vreese van de werelt, all sidderende ende bevende bij d' onse sittende; ende wat den sieckentrooster haer beduyden[5.], dorsten gansch <niet> bestaen aen 't fort te comen, maer versochten dat d' onse morgen weder op dieselffde plaetse wilde comen, sij souden daer met 2 koebeesten verschijnen. Invougen d' onse siende dat se niet te bewegen waren, hoe schoone beloften dat men haer dede, vereerden deselve elck met een eynt cooperdraet, wat tabacq, pijpen ende broot, nevens oock wat voor haren capiteyn, ende alsoo der een onder was die aen 't ontvoeren onser beesten mede handadich[6.] offt[+] altoos[7.] op dien dach bij Herry present was geweest, wierd hem de vereeringh[8.], aen den capiteyn te brenghen, ter hand gestelt ende [+]94
de minste mine[9.] van kennisse meer als d' andere aen hem gethoont[10.], omme emmers hare vreese sooveel mogelijck te benemen. Sulcx dat alsoo in vruntschap desen avont van den anderen scheyden met bespreck[11.] om morgen op die plaets, d' onse met cooper ende tabacq ende sij

1. die sieketrooster.
2. die voorgenoemde korporaal, Willem Muller.
3. *onder haer vieren*, altesame vier man.
4. *bij den anderen*, bymekaar.
5. wat hy hulle ookal bedui het.
6. Afr. ook *aandadig. Handdadig* is die juiste woord.
7. ten minste.
8. present, geskenk.
9. *de minste mine*, (nie) die minste teken nie. *Mine* is 'n Franse woord wat beteken *voorkome*.
10. nie getoon dat hulle iets meer van hom weet as van die ander nie.
11. afspraak.

met beesten, malcanderen wederom t' ontmoeten, sendende in teycken van vruntschap een volstruysey aen den Commandeur van 't fort. Ende nae sijn[1.] beduyden souden Herry ende sijn quade acten heel verfoeyt hebben. Wat daervan sij, is Godt best bekent, maer dat sij vreesen wij onse revenge op haer sullen soucken is seecker. Derhalven deselve de maet lustich vol moeten geven[2.] ende ons best gedaen werden om eenige met soeticheyt aen 't fort te locken, ten eynde gelegentheyt mogen becomen haer soodanige tractementen te doen, dat derselver schrupuleusheyt doch t' eenemael mach vergaen; waertoe wel hoopen nu haest occasie sal offresseren[3.], als maer weder eens met haer gehandelt hebben.

Wij hadden oock versocht dat den dominee den dach nae morgen weder met haer in compagnie nae hun capiteyn soude gaen om (gelijck vergangen jaer 3 à 4 mael geschiet was) daer met haer te handelen.

18*en dito*, hard, winderich ende buyich weer uytten Z.Z.Oosten.

Nietjegenstaende de vreesachticheyt deser natie, soo vonden echter goet met de 50 persoonen, die dagelijcx nae 't bos 2½ mijll van hier om stormpaelen senden, 10 musquettiers mede te laten gaen om deselve voor ongemack te bevrijden[4.]. Want alhoewel genouchsaem blijckt dat de Saldanhars hengelen[5.] om met ons weder in onderlinghe correspondencie te comen, waertoe haer uuyt grootte vreese niet derven omtrent het fort begeven, soo sijn deselve echter niet te vertrouwen, altoos bevinden wij dat vóór alle saecken ons volcq ende goet well moet bewaert worden, alsoo deselve (mits[6.] haeren dieffachtigen aert) gelegentheyt siende, niet cunnen laeten alles waer maer sonder verhinderinge cunnen bijcomen, te steelen[+] ende wech te dragen, als wanneer dan, uuyt vreese van daerover door ons qualijck bejeghent [+]94v te worden, niet weder derven te voorschijn comen. Invoughen om met haer in vreede te blijven leven ende deselve buyten vreese te houden, mitsgaders tot de handelinge met ons meer ende meer aen te locken, nootsaeckelijck selffs toesien[7.] ende ons goet wel bewaeren sullen moeten, want alsser maer 2 à 3 met musquets bij sijn, sullen der geen hondert inwoonders derven op aencomen, maer siende d' onse sonder geweer, cunnen niet laeten haer goet ende gereetschappen te ontweldigen, onaengesien alle vruntschap ende minne ter werelt van ons worden aengedaen. Dat deselve bloetgierich[8.] sijn, is noch niet gebleecken, alsoo de moort aen den jongen begaen maer geschiet is opdat denselven ons gheen tijdelijck[9.] rapport soude brengen van 't wechdrijven der beesten ende sij derhalven niet te vrouch van ons mochten nagejaecht worden, want soo sij menscheeters ofte bloetgierich waeren, souden d' onse (sonder geweer) een, ende somtijts 2 à 3, bij den

1. van die een wat hulle uitgeken het.
2. *deselve de maet lustich vol moeten geven*, dit vir hulle so aangenaam moontlik moet maak.
3. Sp. *ofrecer*, Port. *oferecer*, aanbied. Die vorm *offrerende* by Brill o.d. 6/7/1654 sal wel *offresserende* moet wees.
4. *voor ongemack te bevrijden*, teen oorlas te beskerm.
5. begerig is, moeite doen.
6. vanweë.
7. Hierby behoort ook: *sullen moeten*.
8. bloeddorstig.
9. tydige, vroeë.

anderen[1.] verre van 't fort gevonde, wel verscheyden maelen hebben cunnen dootslaen, alsoo ons volckjen, hoe sterck men haer verbiedt, niet cunnen naelaten uyt te gaen om vijghen[2.] off andere snoeperijen in 't velt te soucken.

Ende alsoo de gister bij ons volcq gewesene 6 Hottentoos met d' onse hadden versproocken[3.] om op deselve plaetse weder bij den anderen te comen, wij met cooper, tabacq, etc., ende sijlieden met beesten, soo sonden den geweldiger op den middach nae die plaetse alleen heen met een pistooll verborgen onder sijn rock, om sich bij noot mede te defenderen, ten eynde de Saldanhars (geen schietgeweer bij hem siende) te vrijer moediger[4.] op hem mochten aencomen, ende mogelijck sijnde met haer vee oock aen 't fort; des niet willende[5.], haer dan te vermaenen om daer te wachten tot ons volcq op desselffs voorgaende waerschouwinge met voorhaelde coopmanschappen soude bij haer comen.

't Wierd 's middachs heel warm ende fray, bedaert weder, maer tegen den avont al wederom harde Z.Z.Ooste-coelte. Ende wierden vandage geene inwoonders vernomen.

19*en ditto*, windrich weer uytten Zuyt-Zuyt-Oosten, met betrocken lucht tot[+] 's middaghs, doen 't luchjen variabel, ende soel weer cregen. [+]95

Onse houdt- ofte stormpaelhaelders, tegen den avont uyt[6.] bos comende, seyden dat de Saldanhars met haer vuyren heel wech te landewaert in terugh deysden[7.] ende geen volcq altoos[8.] vernomen hebben.

20*en dito*, weer ende windt als gister, is d' E. van Riebeecq, nevens den ondercoopman Jacob Reyniersz. met omtrent 20 man, soo musquettiers als andere, de minste met pistoolen g'armeert, eens na 't bos gegaen omme aldaer wat nader inspectie op de houdtwercken, etc., te nemen ende met eenen eens te sien off oock mogelijck bij de Saldanhars soude te comen weesen. Maer sooals omtrent 1½ mijl van 't fort, in 't hangen van 't geberchte heen gaende, gecomen waren, saghen beneden in de vlackte, ongeveer ½ mijl van ons, verscheyden troupen inwoonders. Des ons datelijck na deselve benedenwaerts aff begaven, de soldaeten onder musquetsschoot achter ons latende ende geen andre als 3 à 4 met pistoolen bedectelijck onder de cleederen (soo wij mede versien waren) bij ons houdende, mitsgaders den tamboer[9.] alleen, oock als vooren bedectelijck (sonder geweer schijnende) g'armeert, vooruyt nae deselve toesendende, met ordre omme bij haer comende te seggen, dat den capiteyn[10.] daer selffs was ende bij hun comen wilde.

Den tamboer dan alsoo bij haer comende, ende deselve te verstaen gevende dat wij daer selffs in persoon[11.] aenquamen, mitsgaders siende dat onse troupen musquettiers verre achterlieten ende wijlieden maer met ons 6 à 7 (als vooren sonder geweer schijnende) op haer affquamen, bleven bij den tamboer onder hun 12 à 13

1. *bij den anderen*, bymekaar.
2. veldvygies, vrugte van die *Mesembrianthemum*.
3. afgespreek.
4. Sic.
5. as hulle dit (letterlik *daarvan*) nie wou doen nie.
6. *uyt 't*.
7. *deinsden*, teruggewyk het.
8. altans.
9. trommelslaner.
10. d.w.s. die Kommandeur.
11. V.R. verwys na homself.

ons sitten inwachten, ende alsoo wij temet[1.] wat nader quaemen (onse troupen soldaten al sachtjes navolgende) reesen deselve somtijts eenige van den tamboer op[2.], haer uuyt grootte vreese op de loop begevende ende dan wederom comende, sulcx wel 10 à 12 mael gebeurde, tot den laesten, noch 4 van d' onse achterlaetende, met ons 3en alleen afkomende, ons inwachten, echter ons noch niet wel dervende vertrouwen ofte uyt groote vreese al sidderende ende bevende ten langen laesten[+] met hun 8 à 10en (de rest van verre staende om te sien hoedt affloopen soude) [+95v] ons inwachtende, ende bij haer comende, datelijck den Commandeur van 't fort selffs in persoon siende ende kennende, nae hem toetraden ende tot welcompst de hant uytstaecken ende tot meerder teecken[3.] van genegen vruntschap ons om den hals vatten ende wijlieden haer wederom, met veelderley gesten van vruntschap over ende weder geschiedende, waerop datelijck ons victualiedragers de sacken met broot, aracq, wijn, tabacq ende pijpen voor deselve (als daertoe medegenomen hebbende) lieten openen ende lustich royael tracteren. Sijlieden haer gelatende[4.] ende te verstaen gevende grootelijcx t' onvreden[5.] waren over d' actie van Herry, ende dat denselven door haer dapper geslagen was, etc. Wat daervan te geloven sij, sal den tijt noch moeten leeren. Altoos sij gelieten haer oft hun gansch tegen 't gemoet was ende t' eenemael genegen waren met ons in onderlinge correspondentie[6.] te leven, waertoe haer lieten blijcken wij mede genegen waren, ende soo schoon prateden[7.] dat wij se ten langen laesten met een koebeest nae 't fort creghen. Maer eer daer quamen, bleven wel 50 mael stil ende in bedenckingh off oock verder voort wilden, telckens ende al gestadich[8.] begerende dat ons cooper daer in 't velt bij haer souden haelen[9.], waerteghen hun weder sooveel verseeckeringe deden van aen 't fort wel getracteert te worden dat sij 't, als geseyt, ten laesten waechden, nemende haer bij de handt ende alsoo al dansende, springende ende singende met hun binnen comende, daer deselve lustich lieten opvullen met tabacq, aracq ende eeten, nevens veelderley apenspel[10.] dat tot meerder genoegen met haer aenrichtende, invougen een formele vernieuwinghe van alliantie met deselve getroffen ende hare vreese t' eenemael uyt 't hooft gepract wierdt, ende tot intree[11.] van handelinge een koebeest ruylende, wel eens[12.] soo duyr als ordinarie, om deselve te meer aen te locken.

Sondach, *den* 21 *dito*, Z.westelijcke wint met regen, waermede 't schip *Naerden*, 23 Augusty van de Camer Amsterdam uytgeseylt, hier ter rheede arriveerden met veele scheurbuyckige; daertoe ten eersten lustich cool aen boort sonden t' haerder ververssinge. Cregen een cleyn brieffken[(e)] van de gemelte Camer van sonderlinghe gheen[13.] substantie.

1. af en toe, van tyd tot tyd.
2. *reesen deselve somtijts eenige van den tamboer op*, het 'n paar van hulle so nu en dan van die ‘tamboer’ af opgestaan.
3. openbaring.
4. gedragende.
5. Die teenoorgestelde van *te vreden. Ontevreden* is 'n jonger formasie.
6. ooreenkoms, ooreenstemming.
7. *praatten*, verlede tyd van *praten*.
8. voortdurend, aanhoudend.
9. dat ons ons koper na hulle toe in die veld sou bring.
10. verspotte handelinge, dwase vertoninge.
11. aanvang, opening.
12. nog 'n keer, twee keer.
13. *van sonderlinghe gheen*, van geen besondere.

Heeden waren de Saldanhars weder bij 't fort geweest met hun vrouwen, dat[+] een goet teycken is, nevens een ondeugent[1.] schaep 'twelck niet en ruylden, echter deselve als vooren tot meerder aenlockinge wacker tracteerden, mitsgaders 2 goede oliphantstanden van deselve handelende. [+]96

22*en ditto*, regenachtich weer ende wint als gister. Quamen hier, Gode loff, mede wel ter rheede 't schip *Breda*, van de Camer Hoorn, den 9en September uuyt 't Vlie[(f)] geseylt, ende de fluyt 't *Lam* van Amsterdam, met *Naerden* tegelijck uytgeloopen, altemaelen met veele scheurbuyckige beladen, daer terstont tot ververssinge lustich cool ende ander moescruyden toe na boort sonden.

Desen dach waren weder eenige Saldanhars nevens hare vrouwen heel onbeschroompt bij 't fort geweest met 2 koebeesten, die haer affhandelden omtrent eens soo duyr als voor desen, om deselve daermede vooreerst noch wat meer aen te locken, nevens sooveel goet tractement als mogelijck was. Soo lieten oock eenige op haer versouck nae boort varen ende aldaer door de schippers hare buycken ende sackjens lustich met broot vullen ende droncken maecken, ende wes meer tot aenlockinge dienstich.

's Avonts dese 2 geruylde beesten willende melcken, waere over 't walleken van 't crael weghgesprongen ende voorts wechgeloopen, edoch wierden ons terstont voor een tabackjen ende een back broot door de Saldanhars wederom gehaelt, hoewel al een halff mijl wech waren.

23*en dito*, weer ende windt als vooren regenachtich ende westelijck. Waren aen de schepen om van deselvige[2.] eenige noodighe provisien, etc., aen landt t' ordineren.

24*en dito*, weer ende windt als gister, maer des 's nachts[3.] soo hard coelende dat de schepen *Breda* ende *Naerden*, op 5 vadem hier ten ancker leggende, door de grootte, in de bay rollende, baren dapper hebben gestooten[4.], edoch Gode loff noch sonder eenige schaede.

Kersdach, *den* 25*en ditto*, wat beter weer ende windt N.westelijck met regen, als wanneer de voorhaelde schepen doende waren met wat meerder nae buyten te cortten[5.] om op wat dieper water te comen[(g)].

26*en dito*, moy sonneschijn-weer, de windt westelijck. Waeren de schepen besich[+] met eenige provisien ende nodicheeden ten behoeve van 't fort aen landt te brengen. [+]96v

27*en dito*, weer ende windt als gister. Retourneerden hier uyt de Baye van Saldanha 't galyot de *Roode Vos*, met rapport dat den Fransman in de voorsz. baye niet had vernomen noch eenige de minste vellen off gereetschap, alles medegenomen hebbende.

Van de Saldanhars hadden d' onse 7 schapen geruylt, die op 't Saldanhars Robbeneylandt[6.] gelaeten hebben ende aldaer omtrent 600 schoone vellekens opgegadert,

1. niks werd.
2. WNT: ‘Slechts weinig aangetroffen.’ Miskien Du. *derselbige*.
3. *des 's nachts:* sic.
4. op die bodem gestamp.
5. verplaas deur die kabeltoue in te kort.
6. die ‘Robbeneiland’ in Saldanhabaai.

vanwaer voort nae 't Dassen-eylandt gevaren waren om de robbenvangst terdegen in 't werck te stellen. In 't bayken van welck eylandt verleden Kersavondt, doen de schepen hier ter rhede soo hadden gestooten, sijlieden oock groot pryckel met 't galyot geleden ende de grootte opgeboeyde boot verlooren hebben, waeromme de middelschuyt[1.] van *Breda* in de plaetse wederom lichten[2.].

Op gemelte Dassen-eylandt waren de robben all weder redelijck vermenichvuldicht, insonderheyt van jongentjes, waeromme d' onse voornemens waren die voor de grootte (als met minder pryckel te vangen wesende ende frayer vellen hebbende) te preferen.

Teghen den nacht begondt hardt te wayen uytten Zuyt-Oosten.

Sondach, *den* 28*en dito*, noch al even seer aenhoudende. Item den

29*en dito*, waerdoor de schepen beleth bleven eenich goet voor 't fort aen landt te brengen.

30*en dito*, 's morgens moy, stil, warm weer. Ende waren wel veele Saldanhars bij 't fort geweest, maer hadden maer een koebeest aengebracht, dat hun affhandelden, soodat nu weder 7 stucx hadden, waervan dese schepen drie lieten geven, namentlijck 5/4 voor *Breda*, een beest voor *Naerden* ende ¾ voor de fluyt 't *Lam*, met cool alle dagen, opdat se doch noch eenich vers vleys mochten hebben.

's Avonts begond wat hardt te waeyen uytten Z.Z.Oosten.

[+] *Den laesten dito*, noch al aenhoudende, sijn de schepen *Breda*, *Naerden* ende 't *Lam* (haer affscheyt gegeven ende onse brieven aen d' Ed. Heeren Generael [+]97 ende Raden van India ter handt gestelt sijnde[(h)]) uyt dese baye vertrocken om hunne reyse voorts nae Batavia te vervolgen. D' Almogende wil deselve geluckigh laeten overcomen. Amen.

Eindnoten:

(a) Roeloff Dirckse en Cornelis Ulricx onderskeidelik.
(b) Sien C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, p. 71; C.J. 1: *Criminele en Civiele Regtsrolle*, 1652-1673, p. 12; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 31-33. Almal in K.A.
(c) Vgl. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 72-73. K.A.
(d) Al het die Franse, soos uit hierdie instruksie blyk, die eilande ‘vrij cael’ gemaak, was die vier Franse wat in diens van die Kompanjie getree het, van mening ‘dat de oude robben dees tijt 's jaers hare jongen ordinaris werpen....ende dat van de selve de schoonste vellekens comen’. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 176-178. K.A.
(e) Hierdie ‘cleyn brieff ken’ het nie onder die *Inkomende Brieven* in die Kaapse Argief bewaar gebly nie.
(f) 't Vlie, d.i. die groot vaarwater wat tussen die eilande Vlieland en Terschelling lê en die Noordsee met die Suidersee verbind.
(g) Dit skyn enigsins vreemd dat hier op Kersdag - net soos in 1651 en 1652 - geen besondere verwysing na die aard van die dag voorkom nie.
(h) Met hierdie drie skepe is 'n hele aantal dokumente, o.a. ook weer 'n ‘copie daghregister van de Caep’, aan die Hoë Regering van Indië gestuur. Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 179-184. K.A.

Januario anno 1654

1. skuit van middelgrootte. Vgl. o.d. 15/8/1656.
2. afhaal (en in die plek stel).

Nieuwejaersdach, *den eersten ditto*, 's morgens schoon, stil, warm sonneschijn-weer, 't luchjen uytten N.N.Westen. Gaven 't volcq een flapcan Spaense wijn[(a)] aen de bacq[3.] tot haer nieuwe jaer.

2*en dito*, weer ende windt als vooren. Siende dat de luyden het haelen van de stormpalen alle dagen bij de 3 mijlen van 't fort uyt het bos vrij swaer ende moeyelijck valt, hebben deselve daervoor wat tabacq ende alle avonden, boven 't ordinair rantsoen, een halff mutsjen aracq ofte Spaense wijn yder man belooft, om wat meerder moets onder deselve te maecken. Soo hebben oock de schoenen, van *Breda* gelicht, aen haer uytgedeelt, alsoo qualijck ymant een paer schoenen aen de voeten hadden[4.].

Heden is een adelborst overleden, genaemt Marcus Pouwelsz.

3*en dito*, schoon weer ende windt als gister. Quamen alweder eenige Hottentoos

3. kosbak, maaltyd.
4. Sic.

bij 't fort, sonder vee ende vrij stouter[1.] als voor desen wesende in 't steelen ende wechdragen van alles daer maer bij cunnen, hun oock niet ontsiende ons volcq dicht onder de fortresse, sonder geweer vindende, haer goet per force t' ontweldigen, jae selffs de kinderen ende jongens om de copere knoopen (aen hun clederen hebbende) achter aff te crijgen, nietjegenstaende van ons binnen ende buytten de fortresse niet dan alle goede tractementen ende vruntschappen tot aenlockinge gedaen worden. Soo weten ons oock de stormpaelhaelders te seggen dat sich dagelijcx wel een troup van 50 Hottentoos, met geweer[2.], omtrent 't bos onthouden, sonder dat se herwaerts affcomen. Sulcx uyt 't een ende 't ander niet wel weten wat[+] van deselve dencken ofte vertrouwen mogen, ende derhalven goetgevonden, in plaetse van 10, 20 musquettiers alle dagen met de stormpaelhaelders nae 't [+97v]
bos te laeten gaen ende de timmerluyden aldaer met noch 2 soldaeten meer te laten bewaren; insgelijcx oock alle nachten met 5 musquettiers des hoveniers huys, buyten 't fort bij de thuynen, d' hoender-, eenden-, ende gansenhocken staende, boven[3.] de 5 soldaeten, die alle nachten de wacht over 't vee in 't crael hebben. Item oock alle dagen in de wayde[4.], behalven de met pistoolen g'armeerde veewachters, 2 musquettiers bij de beesten, omme sooveel mogelijck aen onser sijde[5.] alle verwijderinge[6.] met dese natie te prevenieren[7.], 'twelcke nergens beter mede sal voor te comen sijn als met onse persoonen ende goet selffs wel te bewaren, want als sijluyden yts genomen hebben (dat se doch niet laeten cunnen) soo sijn se datelijck vreesachtich ende beschroompt om weder aen 't fort te comen, daer <wij> se nochtans ten hoochsten van noode hebben, al waer 't maer om branthoudt voor de cocx te haelen, nu alweder op nieuws beginnende, tot grootte ontlastinge[8.] van ons volcq, ende insonderheyt om den schoonen veehandel, die noch niet wel schoot nemen[9.] wil, waeromme oock voornemens sijn eerstdaechs selffs in persoon eens weder nae haer troupen te gaen, om te sien off se wat beter sullen cunnen afflocken[10.]. Maer de vreese is grootelijcx, dat onsen gewesen tolcq, Herry, veel quaets onder de Saldanhars doet ende misschien d' een off d' ander tijt wel eenich verraet op ons mochte aenleggen, daer, met Godt de voorste, doorgaens hoope goede wacht op te houden.

Sondach, *den* 4*en dito*, 's morgens weer ende wint als vooren. Item den 5*en ende* 6*en dito*. 's Morgens sagen een zeyl boven 't Robben-eylandt, dat op den middach, Gode loff, wel ter rheede quam, sijnde 't schip de *Vreede*, 23en Augusto, anno passado, in compagnie van *Naerden* ende 't *Lam* (hier aengeweest) mitsgaders den *Draeck* ende 't *Calff* (noch niet verschenen) uytgeseylt; omtrent 60 in de koye sieck hebbende ende veele aen 't scheurbuyck, waertoe datelijck een paer wackere[11.]

1. dapperder, astranter.
2. wapens, d.w.s. assegaaie, ens.
3. bowe en behalwe.
4. weide.
5. Sic. Vgl. o.d. 8 en 10/1/1654. Kontaminasie van *onsersijds* en *van* of *aen onse sijde?*
6. onenigheid, oorsaak van verwydering.
7. voorkom.
8. verligting (van die arbeid).
9. *schoot nemen*, voortgang (skot) kry. Vgl. WNT XIV, 872.
10. d.w.s. na die fort toe.
11. flinke.

+ sacken vol cool ende andere moescruyden tot ververssinge aen boort sonden, sijnde vier man soo in 't Vlie als op de reyse overleden. +98

Met verhaelde schip, cregen 't dubbelt[1.] van voorige missive per *Naerden* ende 't *Lam* becomen, nevens acte van aucthorisatie[(b)] van de vergaderinge van de 17e omme uuyt de aencomende schepen uyt Patria ende India van alle nootsaeckelijcheden g'assisteert ende g'accommodeert te worden.

't Begond tegen den nacht seer vehement uytten Z.Z.Oosten te wayen, geduyrende tot den

7*en dito*, omtrent halff voormiddach, als wanneer 't weder bedaerde, wesende de wint vorders den ganschen dach variabel.

Heden eenige van voorhaelde schip aen landt wesende, wierde ons van des sieckentroostersvrouw eenige questie-[2.] ende krackeelpampieren ter handt gestelt, onderteyckent bij den opperstuyrman, sargeant, hoochbootsman[3.], onderstuyrman, derdewaeckconstabel[4.], schieman[5.], oppertimmerman, corporael ende lanspassaet[6.], waerinne deselve den schipper ende ondercoopman over quaet reglement ende comportement dapper sijn beschuldigende[(c)], soodanich off geschapen had gestaen dat het schip noyt soude hebben terecht gecomen. Derhalven ons, na genomen resumptie[7.], den

8*en ditto*, bequaem weer ende windt als gister wesende, nae boort vervouchden omme wat nader informatie van de saecke te nemen ende yder op derselver verclaringe te verhooren, ter presentie van onse bijhebbende raetspersoonen deser fortresse. Ende is ons vooreerst sooveele gebleecken dat de voorgemelte officieren met een dapperen haet tegen den schipper ende gemelten ondercoopman sijn ingenomen, hebbende oock, recht tegen hare beschuldinge aen, verclaringe gedaen dat den schipper aengaende desselffs regeringe van 't schip sich had gedragen als betaemde, etc.; wijders oock g'openbaert dat den bottelier ende quartiermeesters haer besondicht hebben den wijn voor haer privé[8.] uyt 't ruym steelswijse te haelen, ende veele meer andere onbehoorlijcheden door d' een ende d' ander gepleecht; als+ oock dat den ondercoopman den sieckentrooster seer qualijck getracteert had, dewelcke, heel lam ende sieckelijck van toegeslagen[9.] scheurbuyck sijnde, aen +98v landt is gebracht om den tijt hares[10.] leggens sich wat te ververssen ende sooveel gemack aen te doen als mogelijck is.

1. dubbele, kopie.
2. twis; dieselfde as *krakeel*.
3. dekoffisier, ‘wien het toezicht is opgedragen op zeil en treil van den grooten mast’ (Van Lennep: *Zeemans-woordenboek*).
4. ‘Derdewaak, is, om soo te spreeken, de derde Stuurman: want men teld, den opper Stuurman, onder Stuurman, en *derdewaak*: dat is, die de derde is, om te waaken, of te passen, op het Roer’ (Winschooten: *Seeman*). Nie in WNT nie.
5. ‘*Schieman - schiman*.... Uit *Schip* en *Man*. - Tweede bootsman, bepaaldelijk belast met de zorg voor het voortuig en de ankers. Thans niet meer in gebruik’ (WNT).
6. ‘onderofficier, lager in rang dan de korporaal’ (WNT). Die woord is van Franse herkoms in Nederlands, oorspronklik uit It. *lanciaspezzata*, letterlik ‘gebroke lans’, 'n soort élite soldaat.
7. hervatting (van die verhoor?).
8. *voor haer privé*, vir hulle self, vir hulle privaat gebruik.
9. ? Vgl. Afr. *die masels het na binne geslaan?*
10. van hulle; 2de pers. meerv.

Ondertusschen hebben den ondercoopman Jacob Reyniersz., onsen 2e persoon deser fortresse, nevens den schipper van 't galjot gecommitteert om van 't een ende 't ander noch naeder informatie te nemen ende te laeten beschrijven; die des avonts met deselve aen landt quamen, nevens rapport dat sich langhs soo meer ongemaniertheden openbaerden van diverse persoonen, ende insonderheyt dat hun de gemelte officieren seer vrevelich[1.] tegen haren schipper aengestelt hadden ende daerinne noch vrij bleven persevereren, ende nootsaeckelijck de saecke noch nader ondersouck vereyste. Des voornamen met Godes toelatinghe ons tegen morgen ten dien eynde selffs in persoon, nevens onse Raetspersoonen, weder nae boort te transporteren omme soo haest mogelijck, na becomen informatie, wat redres in de saecke te brengen teneynde dat costelijcke retourschip om die krackelinge[2.] luyden niet al te langh opgehouden worde, maer soo haest mogelijck met goede herstelde ordre ende reglementen sijn reyse sal mogen vervorderen, etc.; ondertusschen den schipper last gelaeten hebbende sich in sijn waterhalen sooveele te spoedigen als mogelijck was om oock van die candt geen retardement te hebben, wij van onser <*sic*> sijde alle mogelijcke hulp met ververssinge voor 't volcq doende.

9*en dito*, 's morgens schoon, stil, warm weer sijnde, is den Commandeur met voorsz. sijne raetspersoonen deser fortresse ten fine voorsz. weder nae boort gevaren, in 't ondersoucken van alles de saecke langhs soo slordiger[3.] bevindende, jae, soodanich dat men qualijck weet hoe men in dit spel sal te werck gaen; want door Haer E. voorsz.[4.] de gemelte scheepsofficieren distinctelijck ende met eenvoudige redenen naeder affgevordert wordende om getuygenisse te geven off haren schipper, Cornelis Noortstrant, sich doorgaens offte oyt op de reyse soodanich met dronckendrincken hadde verloopen, dat al telckens ofte t' eeniger tijt onbequaem is off was geweest sijn bevoolen dienst, vermogens desselffs ampt, waer te nemen, hebben[+] daerop geen getuygenisse willen geven, niettegenstaende door wat redenen daertoe minnelijck ende ernstich vermaent wierden, maer desniettemin halsterrich [+99] ende onwillich gebleven om daervan getuygenisse te geven, als bij de daervan gedane verclaringe der gemelte raetspersoonen nader is blijckende, etc.

10*en dito*, weer ende windt als vooren. Is bij den Raedt deser fortresse de Goede Hoope goetgevonden om de officieren van 't schip de *Vrede* nochmael door gecommitteerde uytten Raedt de voorgemelte getuygenisse off[5.] te vorderen, als bij resolutie daerover specialijck genomen, omme nae becomen rapport wijders in de saecke te procederen als ten meesten dienst van d' E. Compagnie sal bevonden worden te vereysschen.

1. Byvorm van *wrevelig*. Wisseling van *v-* en *w-*. Vgl. Afr. *vrywe*, Ndl. *wrijven*.
2. Skryffout vir *kraekelige*, twistende? WNT VIII, 68 verwys na hierdie passus en beskou *krakeelinglieden* as 'n samestelling met *krakeeling*: lieden die twist hebben. Uit Brill word die vorm *krackelingeluyden* aangehaal.
3. *langhs soo slordiger*, hoe langer hoe wanordeliker.
4. *Haer E. voorsz.*, d.w.s. Van Riebeeck en sy raadspersone.
5. af.

Heden waren weder veele Hottentoos met haer vrouwen bij 't fort gecomen, daeronder eenige strantloopers die met Herry de beesten mede hadden helpen wechsteelen, echter lieten ons niet blijcken[1.] dat wij wisten daer mede schuldich aen waren, maer deden haer, neffens de Saldanhars, oock sooveel tractement als vermochten met broot, aracq, tabacq ende pijpen, wetende ons te beduyden dat Herry met onse beesten ver 't land in gedreven was, ende dat <hij> de Saldanhars grootte vreese had aengejaecht, ende wijsgemaeckt als se met haer beesten quamen, wij se tot revengie souden wechnemen ende haerluyder volck dootslaen. Maer alsoo nu 2 à 3 mael ter contrarie bevonden hadden dat haer van ons niet als alle vruntschap gedaen wierd ende weder 3 à 4 beesten, gelijck vergangen saysoen, geruylt hadden, was hare beschroomtheyt overgegaen, genegen blijvende binnen cortte dagen met al haer vee ende huysen bij ons te comen om voor cooper eenige te verhandelen, etc., waertoe tot meerder aenlockinghe deselve sooveele door goede tractementen ende minnelijcke bejegeninghen animeerden als van onser <*sic*> sijde vermochten. Maer 't quaeste is, dat men 't volcq van de schepen qualijck can van de luyden houden, jae, derven sommighe schippers (discrete[2.] luyden) wel seggen dat se, geen beesten genouch van ons na haer sin crijgende, met honderden mannen te landewaert in willen gaen om beesten te schieten ende soo se de Hottentoos niet verruylen willen, haer aff te haelen[3.], ende diergelijcken meer, als bij geteyckende ende gerecolleerde[4.] attestatie can bewesen werden.

[+] Op den namiddach de voorsz. gecommitteerde wederom comende, rapporteerden dat de meergenoemde officieren seer qualijck hadden willen getuygenisse geven, [+]99v maer echter noch op 't laeste verclaert ende geteyckent, dat den schipper wel droncken hadden gesien op den 14en December ende oock tevooren, maer dat onbequaem geweest was sijn dingen[5.] waer te nemen, ofte yts deshalven bij versuympt, costen niet seggen; relateren wijders onse voorgemelte gecommitteerdens, dat langhs soo meer bemerckten dese luyden tegen haren schipper dapper ingenomen waren ende uyt alle dingen genouchsaem bleeck, dat se haer van denselven t' eenemael hebben soucken meester te maecken, wel hem voor schipper houdende ende erkennende, maer nochtans niet meer authoriteyt te laeten als sij wilden, waervan de blijcken[6.] mettertijt noch meer sullen moeten openbaren; altoos isser dit van dat se hem niet gaerne souden gehoorsaemen als[7.] 't behoort, dierhalven oock nodighe redressementen sullen moeten beraempt worden eer van hier scheyden.

Soo soude oock den opper-chirurgijn, volgens eenighe aenclachten, wat slordich met de medicamentkist ende eenige patienten omgegaen hebben; des alles door onsen opper-chirurgijn van 't fort ende de verdere onder-chirurgijns van 't schip lieten visiteren[8.] omme ons van 't een ende 't ander goet rapport te doen - gelijck

1. *lieten ons niet blijcken*, het nie aan ons laat merk.
2. (andersins) verstandige.
3. af te vat, weg te neem.
4. herhaalde, herverhoorde, bevestigde.
5. pligte.
6. getuienis.
7. soas.
8. ondersoek.

dan geschiet ende van onsen chirurgijn getuycht is, dat met de medicamentkist niet qualijck, maer met 2 patienten door den genoemde scheepsoppermeester wat slordich gehandelt was, d' eene een breuck aen den arm ende d' ander een apastimatie[1.] aen de knie hebbende, wesende den gebroocken arm t' eenemael versuympt[2.], sulcx den patient, van 't Vlie aff noch niet genesen wesende, grootte pijne ende ellende is lijdende. Soo waren oock noch al meer onbehoorlijcheden van denselven meester voor den dach gecomen, van dat sijn schipper (na de patienten vragende) vrij inobedientelijck doorgaens hadde bejegent ende geseyt hem geen reden te geven hadde, ende diergelijcke meer, alles breder blijckende bij de documenten daervan sijnde.

Sondach, *den* 11*en dito*, fray weer ende windt als vooren. Wierden ons weder opnieuws[3.] eenige verclaringen aen landt gebracht van den hoochbootsman, schieman, derdewaeck, oppertimmerman, corporael ende lanspassaet, waerbij te kennen[+] gaven dat tot de teyckeninge van seecker geschrift, ten laste van haren schipper aen ons overgelevert, t' eenemael waren misleyt ende hare intentie [+]100 nergens anders toe was streckende als eenlijck om getuygenisse te geven van de moeyten[4.] tusschen den ondercoopman Born ende den sieckentrooster voorgevallen, maer in 't alderminste niet om haren regerenden schipper eeniger maten te beschuldigen, alsoo van hem niet anders wisten te seggen als dat sich geduyrende dese voyagie in sijn scheepsregeeringe hadde gedragen als een schipper toestaet[5.] etc., soodat al eenige beginnen affvallich te worden ende langhs soo meer schijnt te sullen blijcken, dat den opperstuyrman, sargeant, onderstuyrman ende constabel principael hun hebben soucken meester van den schipper te maecken ende haer selffs 't hoochste commando ende regeeringe van 't schip t' approprieren, nae allen 'twelcke noch nader sal geinquireert worden, etc.

12*en dito*, weer ende windt als vooren. Is bij den Raedt beslooten door de eergister gestelde gecommitteerdens alle de voorgaende stucken ende verdere noch onbeeedichde attestatien te laeten recolleren, omme ons dan noch nader bij interrogatorium van alles distinctelijck te informeren, ofte andersints te procederen als de saecke ende noot sal vereyschen.

De voorsz. gecommitteerden dan des avonts wederom comende, brochten mede seecker memoriael, gehouden principael bij den stuyrman ende sargeant, die daer noch in besich was te schrijven ende om over te leveren seer qualijck aen wilde[6.], in 'twelcke van dat in 't Vlie gelegen hebben ende geduyrich[7.] de gansche reyse van dagh tot datum aengeteyckent staet alles wat in de cajuyt in ende buyten haer presentie gedaen ende gesproocken, mitsgaders des schippers doen ende woorden, die sij gesien, gehoort ende niet gesien ende niet gehoort hebben, vrij naergesift[8.]

1. *apostematie*, verswering, abses.
2. verwaarloos.
3. *opnieuw* + 'genitiefs-*s*'.
4. moeilikhede, onenighede.
5. betaam.
6. *qualijck aen wilde*, nie gewillig was om (dit oor te lewer nie).
7. *gedurende*.
8. nagesif, nagepluis, ondersoek.

sijn, invougen alles 'tselve blijckt: sijluyden t' eenemael tegen haren schipper met een bysondere passie[1.] sijn ingenomen geweest, maer dat den schipper oock heel suyver soude sijn, can oock niet uytgevonden worden, invougen de saecken nootsaeckelijck redres vereysschen ende wel te wenschen ware datter meer schepen op de rhede lagen omme wat verschansinge[2.] te maecken ende d' eene van d' ander[+] te separeren. [+]100v

Op dato hebben 2 jonge bulletjens geruylt, ende seyden d' inwoonders dat haest met veel meer vee aencomen sullen. Maer sullen geen koebeesten meer bij[3.] ons cunnen gehandelt worden soo geen ontset[4.] van plaetcooper crijgen; tot schaepen hebben dun draet genouch, maer de koebeesten strecken wat beter voor 't gemeene volcq.

13*en dito*, harde valwinden uytten Z.Z.Oosten, waerdoor niet costen aen boort varen ende beleth bleven verder te besoigneren in[5.] de saecken van 't verhaelde schip de *Vrede*.

Heden geen werck cunnende doen in 't leggen van de stormpalen, etc., vermits de harde winden, soo hebben 't volcq voor 't moeyelijck haelen van de gemelte stormpaelen omtrent 2½ mijl van hier vereert 50 ponden tabacq ende 15 flapkannen Spaense wijn, om 't hardt eens te laeten ophaelen.

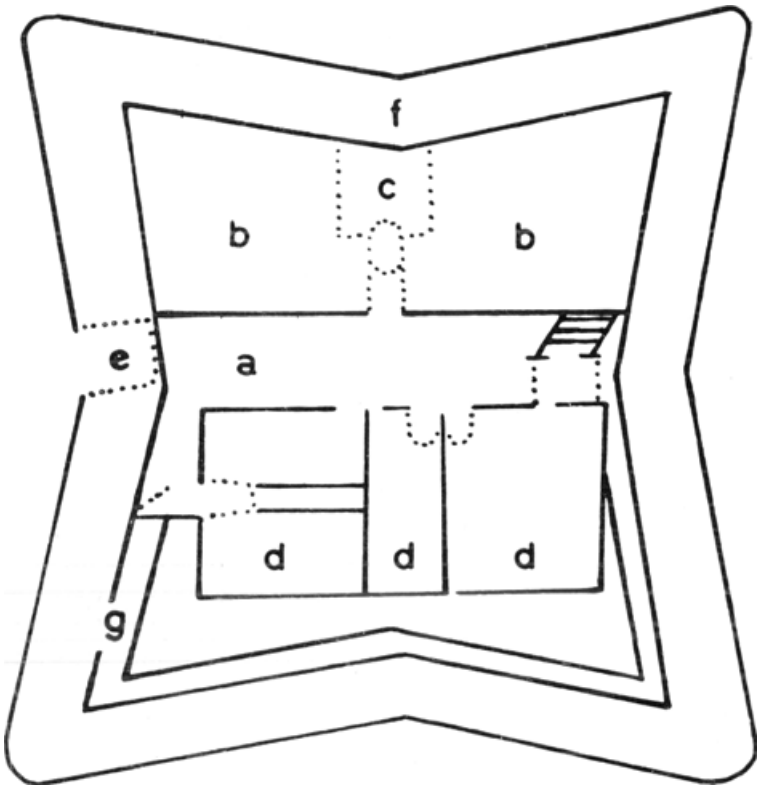
14*en dito*, noch all even ongestuymich weer. Derhalven 't volcq met picken ende houwelen aen een parck landt van omtrent een mergen groot stelden om de wildernissen uyt te roeyen ende daervan noch een thuyn voor d' E. Compagnie te prepareren, alsoo bemercken al veele thuynen sullen van noode hebben, vermits d' uytcomende scheepen (veel met scheurbuyckige ende siecken beladen) vrij wat consumeren.

15*en dito*, schoon, stil, warm weer. Heeft den Raed beslooten, om 't schip niet al te langh op te houden, de interrogatorien tot verder enqueste[6.] van de opgeresene questien des schips de *Vreede* (dewijle doch blijckende genouch hebben) nae te laeten ende partijen door gecommitteerdens te laeten ondervragen off oock ymant meerder tot elkanders laste ofte verdedinge wisten in te brengen, als breeder bij resolutie daerover specialijck genomen.

Voormiddachs vingen in eene treck een schoone soo[7.], wel van 4 à 5000 stucx herders, daer 't schip de *Vreede* voor 't volcq 1100 stucx van toesonden ende de rest lieten insouten om voor d' onse dagelijcx te schaffen.

[+] 16*en dito*, 's morgens schoon weer met stilte. Sijn, conform resolutie heden genomen, den schipper ende scheepsofficieren van de *Vrede* aen landt ontboden [+]101 (ende den stuyrman van 't galyot soolangh, om ordre te houden, op dito schip gelaten) omme deselve op yder articul van haer gehouden memoriael ende vertooch specifice[8.] te verhooren, dewijle doch gister weynich ter degen bescheyt hebben willen geven,

1. hartstog, heftigheid.
2. afsluiting.
3. deur.
4. hulp, toesending.
5. *te besoigneren in*, sorg (aandag) te bestee aan.
6. ondersoek.
7. kooksel, vangs.
8. in die besonder.

REDOUT DUYNHOOP
Kaart 81, Kaapse Argief (Sleutel vertaal en simbole in moderne lettertekens oorgesit).

SLEUTEL

a BINNEPLEIN VAN DIE REDOUT DUYNHOOP.
b DEURLOPENDE BATTERY BO-OOR DIE KRUITKELDERTJIE.
c KRUITKELDERTJIE ONDER DIE BATTERY.
d WONINKIES EN WAGHUIS VIR SOLDATE.
e POORT.
f DIE WAL:
Dikte op die grond ..... 8 voet
Dikte bo-op die kruin .... 2 voet
Hoogte bo die grond ..... 10 voet
g BANKET - OF LOOPPAD - TEEN DIE AGTERKANT VAN DIE WAL.

ende den sieckentrooster oock niet heefft begeeren[1.] ander antwoort aen de gecommitteerde te doen als dat sich op Batavia met wijser wilde beraden; daermede genouchsaem te kennen gevende den Raedt alhier niet suffichant genouch soude wesen om de voorgevallen moyten, particulierlijck tusschen hem ende den ondercoopman Born, aff te handelen, die nochtans t' eenemael op sijn pladt valt[2.] ende vrij oitmoedich met schultkenninghe corte expeditie[3.] versouckt, etc.

's Namiddachs sijn de gemelte officieren van de *Vreede* op yder articul dinstinctelijck verhoort, ende bevonden dese dagelijcxe aenteykeningen door den sargeant Jan Rogenkamp al van in 't Vlie aff gehouden waren, mitsgaders veele onnosel[4.] geteyckent hadden dingen daer protesteren[5.] noyt van geweten hebben ende volghensdien vrij misleyt sijn.

17*en dito*, den Raedt deser fortresse wederom vergadert sijnde ende merckende dat den tijt vast deurliep ende aen 't affhandelen van de voorsz. questien noch vrij wercx vast was, etc., soo is geresolveert, om dit schip daer niet expres nae op te houden, de verdere proceduyren te staecken ende alle de stucken, genomen informatien, etc., onder couverte van onse missive met dit schip na Batavia te senden, omme bij d' Ed. Heer Generael ende Raeden van India vorders in gedaen te worden als haer Ed. sullen bevinden te behooren.

Ondertusschen is oock goet gevonden den opperstuyrman, sargeant, onderstuyrman ende constabel, de principale van de moeyten wesende, buyten hare bedieninghe sonder gesach over te laeten varen, als oock den ondercoopman, Willem Born, omdat den sieckentrooster van dito schip onschuldich geslagen ende qualijck getracteert had, ende om 't schip in goede ordre over te brengen, onsen 2en persoon, den ondercoopman Jacob Reyniersz., onder de qualité van coopman, daer als formeel opperhooft op te stellen om oock den schipper in sijn bevolen ampt ende regeeringe te helpen maincteneren ende wijders te doen ende helpen[+] doen wat tot behoudenisse van 'tselve schip ende den meesten dienst van d' E. [+]101v
Compagnie bij voorval van saecken sal comen te vereyschen. Soo sijn oock op dato den bottelier ende de 2 quartiermeesters, met den cuyper van 't voorsz. schip, gecondemneert driemael van de rheede te vallen, met 100 slagen voor de mast, over dat metten anderen bedectelijck wijn uyt 't ruym gestoolen hadden.

Sondach, *den* 18*en dito*, schoon, stil, warm sonneschijn-weer, als de voorige dagen.

19*en dito*, weer ende windt als vooren, maer op den dach, voorhaelde sententie[(d)] aen 't schip de *Vrede* even ter executie gestelt sijnde, begondt seer hardt te wayen uytten Z.Z.Oosten met extraordinare harde valbuyen over den Taeffelbergh, schijnende schier alles te sullen aen stuck ende onder de voeten waeyen; welcke harde winden

den 20*en dito* noch al even seer aenhielden, sulcx dat geen vaertuych van off na

1. Vgl. WNT VI, 225 vir die konstruksie: *heeft begeeren te doen*.
2. *op sijn pladt valt*, skuld beken. Vgl. WNT XII, 2356.
3. afdoening.
4. onwetend.
5. *protesterenden*?

boort coste comen tot tegen den middach; doen begondt heel te bedaeren, maer even nae noen weder soo hardt aen te nemen[1], datter 't schip om moste blijven leggen: soude anders desen dach mogen t'seylgaen hebben.

21*en dito*, weer ende windt noch al even hard als gister. Insgelijcx *den* 22*en ditto*.

23*en dito*, fray weer ende 't windeken uytten N.Westen, waerdoor 't schip noch belet wiert onder zeyl te gaen.

24*en dito*, weer ende wint als gister, maer tegen den avont begond vrij aen te coelen uytten Z.Z.Oosten, daer 't schip de *Vrede* mede onder seyl gingh ende noch al fray bij daech buyten geraeckten. D' Almogende wil het geluckich ende behouden op Batavia laeten arriveren. Amen.

Sondach, *den* 25*en dito*, noch al harde Z.Z.Oostewinden tot teghen den middach, liep de wint westelijck in zee doch in de bay variabel.

+ 26 *ende* 27*en ditto*, idem, tot op den namiddach, creghen harde Z.Z.Ooste-valwinden. Ende rapporteerden ons bosvolcq dat seecker trop +102
Saldanhars wel met 11 à 1200 stucx koebeesten ende schapen tot omtrent een mijll nae herwaerts aen 't fort waren, onder dewelcke meest al onse affgestoolen koebeesten gesien ende bekendt hadden. Item oock diegeene welcke aen 't wechvoeren waren handadich geweest (behalven alleen onsen gewesen tolcq Herry, die se niet vernamen), roepende de Saldanhars dat wij bij haer souden comen met cooper: souden ons beesten verruylen. Edoch off deselve niet eenich verraet door instigatie van meergeseyden Herry in 't sin hebben, is niet al buyten bedenckinge. Altoos dat is seecker, als ons costen meester wesen, souden, om 't coopershalven, weynich werck maecken[2] eenige van ons om den hals te brengen. Oock sijn wij heel destituyt van plaetcooper, mitsgaders van dick draet mede soo sober versien, dat wij niet boven 5 à 6 koebeesten ten hoochsten souden cunnen handelen, vermits sijluyden voor 't dunne draet niet als schapen willen geven (die se jegenwoordich wel 't minste bij haer hebben) ende dierhalven ons uytgaen bij haer weynich vruchts soude baeren, alsoo jegenwoordich tot nieuwe aenlockinge wat liberael in 't ruylen van beesten dienen te vallen, sulcx, vermits ons gebreck van plaetcooper, onvermoghens sijn; ende dierhalven beter achten vooralsnoch van haer wat aff te blijven ende diegene welcke aen 't fort verschijnen, 't sij met off sonder vee, sooveel tractement te doen als mogelijck is, teneynde deselve hare beschroomtheyt metter tijt wat meer moge vergaen ende wij ondertusschen tijt winnen omme nodich ontset van plaetcooper uyt 't Patria in te wachten, door mancquement van 'twelcke den handel jegenwoordich principalijck stil staet; souden anders al onderstaen hebben, op haer dickmael versouck, onsen persoon bij haer te presenteren op hoope van haer weder met hun vee aen 't fort te locken, daer se nu uyt vreese van haer begane roverije

1. *aen te nemen*, aan te vang, te begin. Vgl. WNT I, 256.
2. *weynich werck maecken*, weinig beswaar teen hê, niks van dink nie.

ende moorderij (hoewel <wij> 't ons voor hun niet laeten schijnen aen te trecken) niet wel derven comen.

28*en dito*, heel windrich weer uytten Z.Z.Oosten, met vehemente harde valbuyen uytten[1.] Taeffelbergh, waerdoor aen 't fort alweder niet coste gearbeyt worden, ende dierhalven ons volcq nae 't bos sonden om eenige houten tot beddingen[2.] van 't geschut, etc.

Ende dewijle de Saldanhars al doorgaens niet afflieten van te bidden dat men doch met cooper souden bij haer overste comen om beesten te ruylen, ende langhs[+] soo meer bemerckten dat uyt bevreestheyt met haer vee soo nae als vergangen [+]102v jaer niet weder dorsten bij 't fort verschijnen, sonden nevens 19 wel g'armeerde soldaten, onsen sieckentrooster Willem Barentss. (haerluyden bekent ende gewendt) met ons laeste dick, ende oock wat dun, cooperdraet derwaerts, om sooveel beesten ende schapen voor te ruylen als mogelijck was, beneffens wat broot, wijn, tabacq ende pijpen tot haerluyder tractement, etc.

Ondertusschen hebben wij aen 't fort een silversmith in 't werck gestelt om uyt seecker gevonden mineraal[(e)] te ondersoucken off silver uyt sal cunnen getrocken worden, sijnde reede soo verde dat al tot een beter specie als thin gecomen is.

's Namiddachs quam de sieckentrooster wederom aen 't fort met 2 koebeesten (van deselve die ons affgestolen sijn) ende waren dese Saldanhars gansch niet graegh om te handelen, soo verleden jare aen dese troup oock ervaren hebben, apparent gelijck als doen oock nu door instigatie van Herry, die met desen capiteyn geallieert is, als anno passato mede genouchsaem ervaren hebben ende nu soo claer als den dach sien, alhoewel hem persoonelijck nochte oock den capiteyn, maer niemant anders en vernamen als den capiteyn sijn vader, wesende een seer out ende bysonder swaerlijvich, veth man[(f)], welcke verleden jaer de gansche tijt bij Herry onder 't faveur van ons fort gewoont had ende nu capiteyn[3.] van desen ganschen troup volcq ende beesten scheen te wesen, waeronder all onse affgestoolen beesten waren. Item oock alle de Watermans ofte Strantloopers nevens een van Herry's vrouwen, die dooff is, ende alle desselffs[4.] kinderen, onder welck oock een meysjen[5.] dat bij ons gewoont ende den naem van Eva[(g)] gecregen had. Gemelten ouden man was met een vrouw aen 't fort gecomen, doen den sieckentrooster de gemelte 2 beesten geruylt had (vrij duyrder als tevooren om aen te locken) quansuys om die tijdingh te brengen ende insonderheyt om wat cooper ende tabacq tot vereeringe te crijgen, dat hem tot meerder aenlockinge oock gaven, nevens sooveel tractement van wijn ende broot, etc., als vermochten, cunnende van denselven niet anders verstaen als

1. Gewoonlik: *over den*.
2. fundering, onderbou. Vgl. o.d. 4/2/1654.
3. Die ‘capiteyn sijn vader’ ageer blykbaar nou as ‘capiteyn’, terwyl die werklike kaptein hom op die agtergrond hou. In hierdie stadium was v.R. blykbaar self nog nie op die hoogte van die verhoudinge tussen die verskillende Hottentotstamme en kapteins nie.
4. van die vet kaptein?
5. Eva was 'n niggie van Herry, sodat *desselfs* nie op Herry kan slaan nie.

[+] dat Herry niet bij haer, maer verde 't landt in wech was. Maer ons gevoelen is, dat hem denselven[1.] nevens den capitein achter eenige bosjens heeft verborgen [+]103
gehouden uyt vreese dat men hem bij de cop soude vatten, sulcx haer nochtans verseeckerden dat wij niet doen souden, hoewel 't qualijck te sien is[2.], ende 't gemoet sooveel heeft als verdragen can, dat onse beesten (ende de schelmen die se gestoolen hebben) moeten voor oogen sien ende noch daerenboven vruntschap bewijsen, in plaetse van ons gerechtelijk te revengeeren ende betalingh te nemen voor de geledene schade, affront ende moorderije aen 't Christenbloet, waervan ons jegenwoordich aen desen schuldigen troup volcq ende beesten (wel 12 à 1300 ende omtrent 5 à 600 schapen in getal wesende) soo treffelijck souden cunnen guaranderen[3.] dat een lust soude sijn, ende eens vooral (mits d' aentelinghe) genouch hebben om Compagnie's aencomende schepen ende volcq hier ter plaetse overvloedich te ververssen ende spijsen, alsoo <sij> doch boven 50 persoonen niet sterck sijn, die wij met 14 à 15 coppen sonder slach off stoot wisten in ons gewelt te crijgen, waervoor deselve (d' onse onder haer 20 persoonen[4.] g'armeert vernemende) oock al vrij bevreest waren, wel hondertmael vragende off men hun off haer beesten wouden wechhaelen, sulcx haer van d' onse gewesen ende te verstaen gegeven wierd van neen, maer (thoonende cooper en tabacq) dat wij se sochten[5.], als vergangen saysoen, daervoor te handelen, doende deselve met het medegenomen broot ende wijn mede sooveele tractement als vermochten.

Ende dewijle wij bemercken dat se dus nu[6.] weder vrij aencomen, hebben voor dese mael niet geresolveert haer eenich hinder te doen, hoewel van desen troups volcq dagelijcx veele overlast lijden, als mogende niemant ontmoeten <off> die oovermogen[7.] off plunderen haer cael, ende dreygen degeene welcke haer wat tegen stellen, datelijck met de hasegay op de borst te vermoorden; invougen hare quade ganghen[8.] qualijck langer verdraechelijck vallen. Ende dat men deesen schuldigen trop eens betaelden, souden misschien wel wat beter coop geven, nemende tot ons de beesten tot ververssinge ende spijsinge als vooren, ende hare persoonen omme als slaven in de kettingh te gebruycken tot brandthouthaelen ende anderen noodigen[+] arbeyt[(h)], tot ontlastinge van ons Nederlanders[9.], die doorgaens te onverdragelijck veel overlast van dese schelmen lijden moeten, waertoe wij [+]103v
oock dagelijcx van ons volcq aengemaent ende versocht worden. Item oock bevinden niet een raetspersoon die 't tegenstemmen soude; waeromme het oock niet derven eens in raetspleginge ofte de minste deliberatie brengen, alsoo wij[10.] daertoe haest overstempt souden worden, hoewel der onses gevoelens oock weynich aen gelegen was[11.], alsoo dan

1. Herry self.
2. *qualijck te sien is*, swaar val om te aanskou.
3. verseker, skadeloos stel.
4. *onder haer* 20 *persoonen*, tesame minder as 20 persone.
5. probeer.
6. In die hs. staan *nae*.
7. oormeester.
8. gedrag.
9. *Duytschen*, *Nederlanders*, *Hollanders* (vgl. o.d. 26/8/1658) word blykbaar sonder verskil in betekenis gebruik.
10. d.w.s. Van Riebeeck self.
11. *weynich aen elegen was*, nie veel saak sou gemaak het nie.

eens soodanich in 't vee souden sijn dat noyt meer, ofte altoos seer weynich, van nooden hadden. Ende aengaende de handelinge van oliphantstanden off muscus, etc., mercken der dit van:

Dat dese natie te luyde[1.] is om daer moeyten om te doen, ende al de tanden (die se weynich genouch aenbrengen) maer bij de wech vinden - soo oock uyt haer genouch vernemen.

Gelijck mede den muscus off cevet, die sommighe aen den hals dragen, crijgen uyt eenige catten, welcke sij insgelijcx bij de wegen doot vinden off somtijts in een strick vangen, geen kennisse hebbende nochte moeyten willende doen om aen te houden[2.], maer gebruycken 't vleys tot haer spijse.

Sulcx oock van de struysveeren remarqueren: invougen langhs soo meer bevinden van die coopmanschappen in honderden jaeren qualijck meritable[3.] quantité te becomen sal wesen, ende op desen troup onse gerechtelijcke revengie al nemende, d' andere (als wel wetende de redenen waerom) haer des niet eens aentrecken souden. Derhalven niet vreemt ware onse Heeren Meesters op dit poinct eens gelieffden te delibereren, sullende aenstaende saysoen ons deselve schoone occasie om gerechtelijcke revengie ende guarant te haelen niet minder als nu mancqueren, ende wij ondertusschen soo verdraechsaem vallen tot die tijt dat derselver noodige ordre daerop inwachten mogen. Wij hebben oock sooveel te doen als vermogen, dat ons volcq van dese natie cunnen affhouden om den overlasts halven als voorsz. Per[4.] memorie.

Voor den avont sijn wij persoonelijck noch eens gegaen nae 't geberchte, omtrent de plaetse daer 't vooraengetoghen minerael gevonden hadden, met eenige picken, houwelen ende koevoetten, sommige steenen aen stucken ende uyt de gront[+] crijgende, mitsgaders nae 't aensien beter als de voorige in grootte[5.] quantité [+104] bevindende, waervan diverse sorteringen, extraordinaire glinsterende, medenamen omme te proberen watter insteeckt.

't Bleeff desen nacht soo vehement uytten Z.Z.Oosten wayen, dat dochten al de huysingen souden op d' aerde pladt te neder hebben geslagen geworden, dat den

29*en dito* noch al even stijff aenhield. Ende begonnen op dato de redout bij de Soute-Revier[(i)] van tackebossen (als kribwerck[6.] op den Rhijn) op een santduyn te maecken, tot meerder deffencie van de bay ende principalijck om vijanden het landen met canon tusschen 't fort ende de Soute-Revier te beletten, sulcx met geschut van 't fort ende de gemelte redout, tegen den ander[7.] schietende, al bequamelijck hopen te sullen cunnen doen, mitsgaders oock achter de boschjens langs strant in embuscade soldaten houden om d' aen lant comende boots waer te nemen,

1. lui. Ongewone, hiperkorrekte vorm.
2. *aen te houden*, aan te kweek.
3. verdienstelike, noemenswaardige.
4. Wissel af met *pro*, meestal afgekort *pr.*
5. grote.
6. soort matwerk van takke om die afskuiwe van grond teen te gaan.
7. *tegen den ander*, in teenoorgestelde rigting, na mekaar toe.

etc. Maer mosten, vermits de harde windt, ende volgens dien 't stuyven[1.] van 't sandt, voor den middach noch uytscheyden, alsoo de oogen soo vol cregen dat niet sien conden. Des 't volcq aen 't ompicken en uytroyen van de wildernissen stelden om thuynen van te maecken.

's Namiddachs sonden onsen sieckentrooster voors. weder na de verhaelde Saldanhars om te sien wat beesten costen handelen, alsmede oock om eenige potten[2.], mogelijck sijnde, van haer te ruylen daer 't geseyde minerael in souden proberen te smelten, dat sich vertoont silver ende gout in te hebben, 'twelcke Godt gunne soo ten besten uytvallen mach, tot soulaes van Compagnie's hier dragende oncosten. Amen.

Den sieckentrooster, des avonts thuyscomende, bracht weder 2 koebeesten mede ende rapporteerden dat dese gemelte Saldanhars haer[3.] desen dach niet wilden binnen de cringh van hare huysjens hebben, omdat se hier niet toegelaten wierden binnen 't fort te comen, 'twelck dese schelmen om haer trouwloosheyt nochtans niet dient ingewillicht; wouden oock seer qualijck tot handel comen, wijsende nae 't geberghte[+] dat daer veel volcqs met overvloedich vee lagh, welcke binnen weynich dagen stonden aff te comen. [+]104v

30*en dito*, stil, heet weer. Vielen met een goeden moet weder wacker aen de redout te arbeyden, ende lieten op dato een partije south haelen uyt de soutpannen, die soo vol schoon, wit sout laegen datter wel een paer goede fluyten hare ladinge souden cunnen becomen.

Ultimo ditto, weer ende wint als vooren. Sonden weder deel volcqs uyt om soudt, ende quamen ondertusschen eenige Saldanhars bij 't fort met 2 koebeesten, maer dewijle geen plaetcooper ofte dickdraet nae haer sin hadden, costen se niet handelen, drijvende deselve wech, maer 's namiddachs keerden met een koe wederom die ter nauwer noot[4.] met veele moeyten noch voor dun cooperdraet cregen.

's Nachts begondt seer hardt te waeyen uytten Z.Z.Oosten.

Eindnoten:

(a) Spanje (veral die suidelike provinsies) is sedert oudsher bekend vir sy wyne, rooi en wit.
(b) In die bewuste ‘acte van aucthorisatie’, d.d. 30 April 1653, skryf Here Sewentien die bevelvoerders van Kompanjieskepe o.a. voor: ‘dat ghijlieden aende meergemelte Cabo gecomen wesende den Commandeur en Opperhoofden vant voors. Fort op derselver versoeck sullen hebben te assisteren en accommoderen onder behoorlijcke recipisse bij Ul. te nemen met soodanige behoeften van volck, vivres, en andersints als sij bevonden sullen werden van noden te hebben’. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 123-124. K.A. Sien ook pp. 125-126.
(c) Vir besonderhede van hierdie kwessie en die stappe wat dienaangaande in die volgende dae gedoen is, sien notule van die Politieke Raad, 10, 12, 15, 16 en 17 Januarie 1654. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 74-85. K.A. Ook C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 184-187. K.A.; en *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 13-14. Wat die uitkoms van die saak was, word in hooftrekke onder die 17de van hierdie maand meegedeel.
(d) Vgl. C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, p. 34. K.A.
(e) Sien ook later aantekening op hierdie dag, en verder die 10de en die 13de van die volgende maand. Oor die moontlikhede van hierdie ‘minerael’ het Van Riebeeck (wat nie kon weet dat dit

1. *volgens dien 't stuyven*, weens die gevolglike stuiwe.
2. smeltkroese; fabrikaat van die Hottentotte?
3. d.w.s. die sieketrooster en sy mense.
4. *ter nauwer noot*, nouliks, met groot moeite.

later waardeloos sou blyk nie!) nogal gunstig geoordeel; en hy het ook ‘een weijnigh in een vaetjen’ vir ondersoek na Batavia gestuur. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 194. K.A.

(f) Hierdie ‘seer out ende bysonder swaerlijvich, veth man’ was Gogosoa - soms ook genoem die ‘Vetkaptein’ - van wie ons later nog meer sal hoor. Sien bv. Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, II, p. 13; en Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 85.

(g) Eva, wat dikwels vir die blankes as tolk opgetree het. Vir 'n nadere studie oor haar, sien Bosman: *Uit die Biografie van 'n Hottentottin* (*Die Huisgenoot*, 3 en 10 Julie 1942).

(h) Die optrede teenoor die Hottentotte wat hier in oorweging gegee word, is egter nooit in die praktyk ten uitvoer gebring nie. Van Riebeeck het dit in sy skrywe van 22 April 1654 aan Here Sewentien ook onomwonde genoem. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 215-233. K.A.

(i) Dit is die fortjie wat weldra as *Duynhoop* bekend sou staan. Die 7de van die volgende maand was dit voltooi. Sien aldaar. In sy genoemde brief van 22 April 1654 aan Here Sewentien sê Van Riebeeck o.a. ook: ‘Ende aengaende UEd. fort de Goede Hoope is nevens een redout genaemt *Duijnhoop*, staende bij de Soutte revier tot bescherminge ende versterckinge deser Taeffelbaij....’ C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 227. K.A. Vgl. ook Van Winter: *De Nederzetting aan de Liesbeek* (*Geschiedkundige Atlas van Nederland*, *De Koloniën*, blad 26); en Böeseken: *Geskiedenis-Atlas vir Suid-Afrika*, p. 52. Op albei hierdie kaarte word die fort Duynhoop duidelik aangegee. Vir 'n plattegrond van Duynhoop sien kaart no. 81, K.A.

Februario <anno 1654>

Sondach, *primo ditto*, 's morgens schoon weer tot 's namiddachs, begond alweder vrij hardt te wayen als gister; maer

den 2*en dito*, 's morgens wederom schoon weer, 't luchjen aen dese sijde N.West ende aen d' oversijde van de bay Z.Z.Oost, redelijck stijff aenkoelende. Hebben op dato 't galyot de *Rode Vosch* sijn affscheyt gegeven nae 't Dassen-eylandt omme den bouckhouder Verburch vandaer op t' ontbieden t' onser adsistentie in verscheyden saecken, ende in desselffs plaetse wederom derwaerts g'ordineert den provisionelen adsistent Jan Woutersz., om de robbenvangst waer te nemen ende

wijders sooveel robbenvellen ende schelpen over te brengen als laeden sullen cunnen[(a)].

Gister ende vandage waren de inwoonders met hunne beesten bij honderden in 't gesicht, omtrent ¼ mijl van 't fort, weyden[1.]; maer alsoo vermercken dat wij geen plaet- noch dickdraetcooper meer hebben, wilden deselve daer niet mede aen de marckt comen, ende schapen hadde dese troup weynich; daeromme daer oock niet graech schenen aff te scheyden, invoughen den handel van koebeesten[+] door mancquement van plaetcooper jegenwoordich heel stil staet, ende soo in cortten [+]105
daer van uyt 't patria niet gesecondeert worden, staet geschaepen datter niet een beest voor de retourvloote sal te geven sijn, ende worden de vruchten in de thuynen van de jegenwoordige langh gecontinueerde ende noch al duyrende extreme droochte ende hitte soodanich verbrant dat wij sorgen[2.] van 'tselve oock al sober sal vallen.

Tegen den avondt cregen de windt aen dese sijde van de bay oock uytten Z.Zuyt-Oosten, daer 't galyot noch mede uytliep.

3*en dito*, 's morgens schoon, warm, stil weder, ende tegen den nacht harde Zuyt-Zuyt-Oostewinden met grootte valbuyen over den Taeffelbergh.

4*en dito*, 's morgens noch al even harde winden ende extreme droochte, waeromme 't volcq, niet cunnende door 't overvloedich stuyven aen 't fort ofte redout arbeyden, nae 't bosch stuyrden om balckjens (daer claer wordende gemaect) te haelen tot de beddingen van 't canon, dat tot dato noch maer op losse plancken hebben cunnen stellen, waerdoor der al veele om den hals geraeckt[3.] ende gebroocken sijn.

5*en dito*, was 't weer heel bedaert, soodat met de redout weder costen voortvaeren, daer heden de poort al geseth ende de baterijen op begonnen wierden claer te maecken, maer begond tegen den middach soo hard te wayen uytten voorigen houck, datter weder mosten uytscheyden ende branthoudt voor de cocx laten halen, dat hier met grootte moeytten geschiedt ende doorgaens veel wercx beleth.

6*en dito*, 's morgens weder stil, soodat ons met 't werck aen de redout besich houden costen. Ende hebben vandage van een steen, omtrent een kindtshooft groot, gecregen 1 maes[4.] ende 5 condrijn[4.] swaerte fijn silver, sijnde omtrent 10 stuyvers in wardije, ende wanneer men wat in de gront begint te comen, hebben 't vertrouwen dat vrij beter minerael sullen vinden, sijnde dit maer van een steenclip, boven d' aerde staende, tot een prouff maer affgehouden[5.]. Deshalven oock voornemens sijn,[+] siende datter met veele moeyten noch silver uytgecregen hebben, wat meerder moeyten om te doen, ten welcken eynde oock ordre stellen om [+]105v
instrumenten te

1. *waren....weyden*: pregnante konstruksie.
2. vrees, besorg is.
3. *om den hals geraeckt*, verlore gegaan. WNT V, 1656 meen dat dit die kanonne is wat ‘om den hals geraeckt ende gebroocken sijn’ en nie die planke nie.
4. Oosterse benaminge van gewigte vir goud, ens.; Mal. *emâs*, *mâs*, en Mal. *kandûri*. Vgl. Yule en Burnell: *Hobson-Jobson*, onder *mace* en *candareen*. 1 maas = 1/16 thail (tael), ‘or about 40 grains’, 20 ‘condrijn’ = 1 maas.
4. Oosterse benaminge van gewigte vir goud, ens.; Mal. *emâs*, *mâs*, en Mal. *kandûri*. Vgl. Yule en Burnell: *Hobson-Jobson*, onder *mace* en *candareen*. 1 maas = 1/16 thail (tael), ‘or about 40 grains’, 20 ‘condrijn’ = 1 maas.
5. *afgehouwen*, afgekap.

maecken tot pottebackersgereetschap om smeltcroessen ende andere noodicheden te maecken ende in 't bos houtcoolen te branden, etc.

7*en dito*, stil, warm weer als gister. Sonden 5 man nae 't geberghte met picken ende koevoeten om een gadt te maecken ende alsoo in de gront te comen ende ondersoucken hoe 't onder d' aerde met 't minerael gestelt is.

Den verleden nacht waeren eenige Hottentoos aen de redout geweest, meenende datter geen volcq op was, ende alsoo 't ijserwerck van de poort, etc., daeraff te steelen, maer de schiltwacht haer vernemende ende d' andere soldaeten daerop voor den dach comende, warende deselve weder wechgeloopen. Dit sijn al van Herry's g'allieerde die onse beesten ende al Herry's volcqjen onder de hare hebben, van dewelcke sooveele overlast lijden dat qualijck langer verdraegelijck is, ende dierhalven niet vreempt was dat men desen hoop aen een cant hulp[1.], verstaende niet dat men haer souden dooden, maer met haer beesten nae ons nemen ende tot slaven gebruycken aen d' eylanden tot de robbenvangst, etc., sullen eer niet gerustelijck met d' andere inwoonders (seer eenvoudich[2.] sijnde) cunnen omgaen, soeckende desen niet anders als steelen ende rooven wat se cunnen, sonder dat een schaep ofte koebeest (die se wel de schoonste van allen hebben) willen verhandelen als dat sieck, lam ofte gebreckelijck is. Per memorie.

's Namiddachs begond wat te wayen uytten westelijcke handt, waermede tegen den avondt hier wel ter rheede retourneerden 't galyot de *Rode Vosch*, medebrengende op onse ontbiedinge ende ordre den bouchouder Frederick Verburgh, ende in desselffs plaetse d' opsicht over de robbenvanghst aen 't Dassen-eylandt gelaten hebbende den provisionelen adsistent Jan Woutersz.

[+] Brachten mede 6 verckens[3.] traen, nevens 5373 stucx dito vellen, cleyn ende groot, ende rapporteerden gemelte Verburgh dat niet boven 2 à 3 weecken langer [+]106
soude gaende te houden wesen, vermits het daer door 't dagelicx opvangen al heel cael wierd, hebbende 't volcq vrij gemurmureert over den vuylen ende stinckende arbeyt, invougen al wat moeyten gehadt hadde omme deselve in ordre ende dissipline te houden, edoch door statueren van exempel[4.] aen eenige van de principaelste belhamers was 't noch al tamelijck gerustich toegegaen ende jegenwoordich 't volcqjen al fray gewent geworden.

D' onse hadden verleden Maendach dicht bij 't Dassen-eylant 2 schepen vernomen, die vermits de Z.Z.Oostewinden niet costen opcomen ende dierhalven in zee gesteecken waren, wensten dat de gelegentheyt hadden geweten van daer onder 't eylant te cunnen anckeren, off in de Bay van Saldanha, vanwaer se alle dagen met een noorlijck windeken (op dese custen veel wayende) tot haer gemack[5.] cunnen comen, soo met ons galyot dickmael ervaren hebben, sijnde beoosten 't Dassen-

1. *aan een kant helpen*, uit die weg ruim.
2. onbedorwe.
3. inhoudsmaat. Vgl. noot 3 o.d. 26/3/1653.
4. *statueren van exempel*, stel van 'n voorbeeld, d.w.s. voorbeeldig straf.
5. *tot haer gemack*, tot 'n gemaklike lêplek, op 'n rustige ankerplek.

eylandt, mitsgaders oock in de mont ende diep in de Bay van Saldanha, de schoonste rhee voor cleyn ende grootte schepen van de werelt, ende passeert niet eene weeck off waeyen altijt noorlijcke ende westelijcke winden, waermede in een halff etmael, wat meer off min (na de wint deurkoelt) tot haer gelieven[1.] tot in dese Taeffelbay cunnen opcomen. Per memorie.

Gaven desen avondt aen den schipper van 't galyot noch ordre om sich per eerster[2.] gelegentheyt van d' inhebbende schelpen, traen ende vellen (in bossen latende binden) t' ontlaeden.

Heden is oock de redout, den 29en verleden begonnen, t' eenemael vaerdich geraeckt ende 2 twaelffponders daerop gebracht, waermede (als oock <met> 't canon van 't fort) nu hoopen 't landen met boots tusschen hier ende de Soute-Reviere al vrij te verhinderen, mitsgaders oock de rheede te bevrijden[3.].

Ons bosvolcq brachten tijdinge dat Herry's geallieerde omtrent een mijl verder met haer vee vertrocken waren. Willen hopen nu dese aen 't vertrecken sijn, dat andere, gelijck vergangen saysoen, weder aencomen ende grager wesen sullen om[+] te handelen als desen trouwloosen troup geweest is, welcke niet anders gesocht hebben als ons alle schade ende overlast te doen die se costen. [+]106v

Sondach, *den* 8*en dito*, stil weer, maer op den dach ende 's nachts harde Z.Z.Oostewinden.

9*en dito*, 's morgens 't coeltjen uytten N.N.Westen. Stelden weder 3 silversmits te werck om t' ondersoucken wat in 't minerael steeckt, dat wij nu weder opnieuws hebben gevonden, sijnde harde, rode aerde, schijnende als vol vijlsel van gout off silver te wesen, cunnende, om van 't eerste (t' eenemael soo hard als clipsteen sijnde) yts meer te becomen, niet wel in de grondt geraecken, ende in dit opnieuws gevonden minerael soo diep graven als begeeren; ende soo hier wat insteeckt, sullen in een maent meer van cunnen crijghen als van 't ander een gansch jaer. De Heere geve dat wij yts mogen vinden tot soulaes van Compagnie's hier dragende oncosten.

's Avonts, doncker[4.], comen hier aen 't fort 4 inwoonders, van andere troupen als de voorige, met 3 schapen ende lammekens, die haer redelijck civil affhandelden, wesende dese luyden seer eenvoudich ende fray om mede om te gaen. Derhalven haer oock de sackjens met broot vulden ende elck met een dronck wijn vereerden tot meerder aenlockinge.

Soo compt hier desen avont oock uyt 't patria, Gode loff, wel ter rhede de pinasse 't *Calff*[5.], met de *Vreede*, *Draeck*, *Naerden* ende 't *Lam*, gelijck uytgeseylt, nevens missive[(b)] aen ons van den 31en May uytte Camer Amsterdam, van inhouden als per de voorige schepen becomen.

1. Ongewone gebruik van *gelieven*. Op hulle gemak?
2. Sic.
3. beskerm.
4. Hierdie gebruik van *donker*, sonder voorsetsel of lidwoord, gelyk aan Ndl. *met (den) donker*, *bij*, *in (het) donker*, kom nog voor in Afr.: Ons het daar saans donker aangekom.
5. Waarop die reisbeskrywer Johan Nieuhof was.

Hadden aen St. Jage[(c)] aen geweest, 8 dooden gehadt ende jegenwoordich wel in de 20 siecken te coy, maer den *Draeck* (daer verleden Vrijdach noch jonghst[1.] waren bij geweest) hadde alsdoen al over de 20 dooden gehadt ende meest al sijn volcq siek te coy, item oock den schipper, sulcx dat genouchsaem onmachtich was ende te vreesen is door swackheyt qualijck vermogens sijn 't schip langher te regeeren[+] ofte hier te brengen. Edoch willen hopen Godt de Heere haer bijstaen ende aen [+]107
dese ververschplaets in corten helpen sal, waerna wij oock gestadich laten uytsien om haer in 't gesicht crijgende, ende mogelijck sijnde, sooveel hulpe toe te stuyren als sullen vermogen, 't sij met sloupen ofte 't galyot, soo best sullen cunnen.

10*en dito*, fray weer ende een Noortwestelijck coeltjen, waermede den *Draeck* al ogenblick[2.] tegemoet sagen; maer desen dach, hoe seer daernae lieten uytsien, niet vernamen. Quamen veel inwoonders, op 't schieten van 't schip, bij 't fort, van Herry's vrunden, willende al nae boort om den buyck vol te haelen. Maer wesen haer dat ons schapen ende beesten souden brengen, waerop in antwoord te verstaen gaven, datter ander inwoonders op comende wegen waren met beesten ende sij de hare niet verruylen nochte misschen wilden. Op 'twelck haer weder beduyden, dat die ons beesten brachten nae boort souden gaen ende andere niet, ende soo voorts al lachende ende spelende malcander met praetjens over ende weder payende. 't Is jammer dat wij geen plaetcooper hebben; ingevalle daervan versien waeren, souden geen koebeesten mancqueren, maer daer hapert het nu aen.

't Nieuw gevonden minerael door de silversmits in 't vuyr gehadt ende haer best gedaen hebbende, is niets in gevonden geworden. Derhalven ordre stelden om van 't voorige steenachtige minerael daer al wat uytgecregen hebben, nochmael preuve te nemen.

's Nachts gaff den Almogende een frayen reghen, 't eerste wel in 7 weecken, waerdoor[3.] de vruchten op 't landt vrij verdort waren ende nu door Godes genadigen zegen weder fray staen op te luycken.

11*en dito*, hield den regen noch al fray aen tot halff voormiddach, met Noortwestelijcke coelte. Ende quamen vandage eenige inwoonders met een koebeest, daer hun sommige Watermans ende van Herry's vrunden weder bijvouchden.[+] Mochten anders vrij civil gehandelt hebben, maer nu hadden door derselver quade instoockinge al veele spels[4.] eer 't bequamen; echter cregen 't [+]107v
noch voor 't dunne cooperdraet, maer seer beswaerlijck ende vrij duyrder als ordinaris.

Lieten alweder op 't geberghte uytsien nae den *Draeck*, die niet verde van de wal can wesen ende met dese westelijcke coelten behoort te voorschijn te comen, maer is noch niet vernomen.

Tegen den avondt begond al weder vrij uytten Z.Zuyt-Ooste te waeyen met droochte. Item den

1. laas.
2. Vgl. Afr. *aldag* en kyk WNT II, 44.
3. d.w.s. deur die 7 weke van droogte.
4. las, moeite. Teenswoordig in Ndl. meestal *spul*. Kyk WNT XIV, 2682.

12*en dito*, tot 's middachs, begond al weder te stillen ende brachten ons de uytkijckers alsdoen tijdinge, dat een schip achter den Leeuwenbergh hadden gesien, ende alsoo wij wel dachten dat het den *Draeck* soude wesen, sonden den schipper van 't galyot derwaerts omme denselven met onse Biscayse sloup vol volcqs terecht te helpen ende binnen de bay te lootsen, gelijck met 't *Calff* oock gedaen hadden, maer aen boort gecomen sijnde, begond de wint weder uytten Z.Z.Oosten hard aen te nemen[1.] sulcx dat se onder 't Robben-eylandt ten ancker liepen om morgen vrouch met een Noortwestelijck windeken (veeltijts met 't opcomen van den dach hier wayende) in de bay te comen, dat den Almogende wil laten gelucken. Amen.

13*en dito*, 's morgens noch all Z.Z.Ooste harde winden[2.], die op den dach wel wat ophielden, maer tegen den avondt alweder aenvingen, waerdoor 't schip van 't Robben-eylandt noch niet coste opcomen.

Ondertusschen rapporteerden ons de silversmits dat, nae veele aengewende debvoiren, gansch niet uyt 't minerael hadden cunnen vinden, meenende oock 't geene op den 6en deser daeruyt gecregen hadden, geen recht silver te wesen, dewijle wel goet schijnt op de touts[3.], maer niet aen de steeck[4.], gevende roock van sich ende swart wordende als 't vuyr daeraen compt. Echter sonden deselve heden uyt om van 't minerael een goede dracht te halen omme na Batavia te senden, teneynde aldaer eens mach geprobeert worden, alsoo wij dencken de rechte rafineerders ofte[+] mineurs hier niet te hebben.

14*en ditto*, 's morgens heel stil weer ende tegen den avondt alweder harde [+]108
Z.Z.Oostenwinden, die 's nachts soo vehement over den Taeffelbergh quamen vallen dat alles scheen aen stucken ende onder de voet waeyen <ende> den *Draeck* van 't Robben-eylandt noch niet coste opcomen.

Sondach, *den* 15*en ditto*, 't luchtjen variabel, quam 't schip den *Draeck*, Gode loff, des 's namiddachs wel ter rhede, vol siecken ende scheurbuyckige, ende bijnae onmachtich de zeylen te regeeren. Hebbende door informatie van den schipper van 't galyot (hem aen boort gesonden als voorsz.) van 't Robben-eylandt, dewijle daer geanckert lagen, wat eyeren ende peguyns gehaelt tot ververssinge, ende rapporteerden denselven dat deses[5.] schapen, verleden saysoen daerop geset, al tot 11 aengeteelt ende daerenboven noch één vol jongh was, mitsgaders soo veth, dat qualijck costen voortgaen[6.]; waeromme oock voornemens sijn, siende dat se daer soo wel aerden ende hier doorgaens meer sterven als aenteelen, eenige meer daerop te planten ende alsoo een formele schaepsweyde van dito eylandt te maecken.

Seyde wijders dat onse Biscayse sloup, die wij met den schipper van 't galyot vol

1. *aen te nemen*, aan te vang, te begin. Vgl. o.d. 20/1/1654.
2. *Z.Z.Ooste* hier adjektiwies gebruik. Vgl. o.d. 14 Feb. *harde Z.Z.Oostenwinden*.
3. toets, d.w.s. deur middel van toetsnaald en toetssteen.
4. Volgens WNT XV, 943: 'De uitsnijding, het uitsteken van eenig zilver voor de keur' - blykbaar in die smeltkroes, soos die verband skyn aan te dui.
5. Sic. Van Robbeneiland?
6. loop.

volcqs tot assistentie hadden aen boort gesonden, daechs voor eergister, in 't wenden van 't schip, in de gront geraeckt ende verongeluckt was, waermede nu alle beyde onse sloupen quijt sijn, t' onser grootte incommodatie. Per memorie.

16*en dito*, weer ende wint als gister. Is den *Draeck* wat nader aen 't landt op de rhede gecort, alsoo gister door de stilte niet wel dicht genouch coste aencomen.

17*en dito*, betogen lucht met Z.westelijcke coelte ende teghen den nacht wat regen.

18*en dito*, harde ende drooch, windrich weer uytten Z.Z.Oosten.

19*en dito*, noch al even fel aenhoudende.

20*en dito*, 's morgens stil, maer op den dach alweder hard uytten....[1.] wayende.[+] Op dato is den opper-stuyrman van de pinas 't *Calff* bij den Raedt deser fortresse, [+]108v gesterct met die van de schepen, gedeporteert van sijn qualiteyt ende gecondemneert om gekielt ende alsoo sonder gagie met d' eerste retourvloote nae 't Patria gesonden te worden, over dat met opseth ende coelen moede, sonder emportante bewegende oorsaecke, den onderstuyrman sijn maet, Dirck Janssen, op dito schip over taeffel sittende met een mes seer verradelijck ende deerlijck in de oxelen onder de armen hadde gequest, waervan volgens des meesters rapport al pryckel hadde geleden te sterven, als breeder bij de sententie[(d)] daerover gevelt.

Desen avont gaven 't galyot de *Roode Vos* sijn affscheyd om nae 't Dassen-eylandt te gaen[(e)] ende vandaer te haelen alle de vellen ende traen die in voorraedt mochten weesen, om met de te verwachten retourvloote nae 't patria te senden, ende alsoo jegenwoordich de robben daer meest opgevangen waren, gaven oock ordre 't volcq mede te brengen, om de robben weder wat te laeten aengroeyen, etc.

21*en dito*, bleeff noch al even seer uyt denselven houck wayen, ende vertrock tegen den avont gemelte galyot nae voorsz. eylandt ten fine voorsz.

Sondach, *den* 22*en ditto*, noch al stijve Z.Z.Ooste-coelte tot teghen den middach, begond heel fray ende stil weer te worden.

Den 23*en dito*, noch al continuerende met extreme hitte ende droochte, tot groot nadeel van de vruchten in de thuynen, die daerdoor veel verdorren ende verbranden.

Heden is de verhaelde sententie aen den gemelten opperstuyrman van 't *Kalff* ter executie gestelt.

24*en* <*dito*>, 's morgens stil weder met betogen lucht; op den dach de windt Zuytwestelijck, waermede des naemiddachs hier wel ter rhede retourneerden 't galyot de *Roode Vos* met over de 2000 stucx grootte ende cleyne robbenvellen, nevens 5 vaten traen, die wel meer souden cunnen becomen, maer sijn in de oude vaten qualijck te bergen ende bewaren, dierhalven wat cement ende clinckert[2.] uyt[+] 't vaderlandt wel noodich hadden om daertoe backen onder d' aerdt te maecken, [+]109

1. In hs. oopgelaat.
2. Ook *klinkaard*, naas *klinker*. 'Benaming voor zekere soorten van baksteen.... die zich door groote hardheid kenmerken: door die hardheid geven zij bij kloppen een helderklinkend geluid, waarnaar zij genoemd zijn' (WNT). Die enkelvoud hier in kollektiewe sin gebruik.

hoedanige clinckert in dese 2 scheepen den *Draeck* ende 't *Calff* genouch sijn, maer vermits onder al de ladingh op de kiel leggen, hebben ons niet g'amuseert[1.] deselve daeruyt te lichten, vermits de schepen dan in de plaetse weder ballast haelen ende t' eenemael ontlossen moeten, dat te grootten retardement veroorsaecken soude.

Op dato vingen die van 't *Calff* wel een halve boot vol schoonen haringh, daer wij omtrent duysent stucx van ingesouten hebben, vallende heel schoon, ende ingesouten sijnde, de schoonste peeckelharingh van de werelt, doch hebben noyt soo veele gelijck, maer telckens niet boven 3 à 4 stucx, onder een school herder gevangen, die dan, ingesouten hebbende, heel delicaet bevonden ende jegenwoordich een goede versnaperingh voor d' opperhooffden van d' aenstaende retourvloot wesen sal.

25*en ditto*, 's morgens stil weer met betoogen lucht ende, als gister, op den dach Noortwestelijcke windt, vrij stijff uytter zee aencoelende, waerop teghen den avont een schoonen reghen volchden, die den ganschen nacht ende oock

den 26*en dito*, 's morgens noch al fray aenhield, tot treffelijcke verquickinge van de vruchten ende moescruyden in de thuynen, die door de langh gecontinueerde droochte ende extreme hitte verdort ende verbrant waren.

27*en dito*, 's morgens fray, groysaem weer, met sonneschijn ende somtijts wat regen, maer tegen den nacht harde Z.Z.Ooste drooge winden[2.].

Ultimo ditto, idem, harde Z.Z.Oostewinden, op den dach wat affnemende, met heete sonneschijn.

Op dato den Raedt[(f)] deser fortresse, op 't versouck van de schippers van de hier ter rhede leggende schepen *Draeck* ende 't *Kalff* vergadert, mitsgaders door deselve voorgestelt sijnde de navolgende persoonen, die sijluyden in overledens ende qualijck gecomporteerde persoonen hare plaetse[3.] provisionelijck hadden gesurrogeert[4.], waervan wegen[5.] derselver goet comportement goede getuygenisse gaven ende dierhalven de confirmatie versochten, is bij den Raedt, versterct met de schippers der verhaelde schepen, goetgevonden deselve in hare bedienende ampten[+] te confirmeeren bij halveringh[6.] van gagie toe te legghen, als te weeten:

Meyndert Harmansz. van Amsterdam, derdewaeck, met 26 guldens 's maents, [+]109v bescheyden op 't schip den *Draeck*, ende gesuccedeert in d' onderstuyrmans bedieningen, 29 gulden per maent, primo Marty[7.] ingaende.

Jacob Buy van Baert[(g)], constabelsmaet à 14 gulden op dito schip, mede bescheyden tot de derdewaecks in plaetse van Meyndert Harmanss., 20 gulden.

1. besig gehou; nie noodsaaklik op vermaaklike wyse nie.
2. Vgl. noot 2 o.d. 13 Feb.
3. in die plek van persone wat oorlede is en van persone wat hulle kwalik gedra het. Van Riebeeck se neiging tot beknoptheid laat hom soms in groot sintaktiese moeilikheid beland!
4. in die plek aangestel.
5. met betrekking tot.
6. Of die gasie werklik gehalveer word en waarom, blyk nie duidelik nie. Of word met halvering alleen maar bedoel: op die aanvangskerf gestel?
7. Vgl. *Martio* verder op.

Pieter van Delff, bootsman à 8 gulden op 't *Kalff*, tot kocxmaet in d' overleden Reyer Pieterss. plaets, 11 gulden.

Gerrit Hansz. van Swol[(h)], bosschieter, à 12 gulden, op 't *Kalff*, in d' overleden constabelsmaet, Symon Cornelisz. van Ossanens[(i)], plaetse, 13 gulden. Alle ingaende als boven op primo Martio voorsz.

Eindnoten:

(a) Sien brief van Van Riebeeck aan Fredrick Verburgh, 3 Februarie 1654. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 191. K.A.
(b) Vir hierdie brief sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 125-126. K.A.
(c) Santhiago, een van die Kaap Verdiese Eilande.
(d) Sien C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 12 (rugkant); en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 35-36. K.A.
(e) Sien instruksie vir die bevelvoerders van die *Roode Vos.* C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 192-193. K.A.
(f) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 86. K.A.
(g) Baert, waarskynlik Barth, 'n ou stad naby Stralsund.
(h) Swol (Zwolle), welbekende stad van die Nederlandse provinsie Overijsel.
(i) Ossanens, waarskynlik Ossenisse, in die Nederlandse provinsie Seeland.

<Martio anno 1654>

Sondach, *primo Martio*, schoon, lieffelijck sonneschijn-weer. Ende wierd ons geseyt datter een dooden walvis omtrent 1½ mijl van 't fort in dese bay tegen 't strant was aengespoelt, dat wij den

2*en dito*, weer ende windt als gister (mitsgaders een matroos, genaemt Gerrit Bruyne, overleden sijnde), eens nae toegingen ende bevonden van grootte ende fatsoen als noortcaper-walvis[1.], redelijck dick van speck ende vol baerden[2.], welcke baerden den

3*en dito*, met goet weer als vooren daer wederom nae toegaende, eenige lieten uytsnijden. Maer bevonden deselve al te cleyn ende de grootste qualijck soo cloeck als de lichste in Groenlandt vallen, waeromme daer uytscheyden om geen moeytten tevergeeffs te doen. Souden 't speck oock wel tot traen gebrandt, mitsgaders daeraff wel 40 à 50 quarteelen[3.] traen gebrandt becomen hebben, maer hadden geen vaten bequaem om in te bergen, weshalven, als oock om de grootte stanck die van hem gaff, den traen mede moesten laeten blijven.

Maer de Hottentoos staende wacker achter, begravende[4.] verscheyden stucken speck in 't sandt.

[+] 4*en dito*, stil weer met betogen lucht ende op den dach westelijcke coelte met weynich regen. Item den [+]110

5*en dito*, tot 's nachts, begond wat uytten Z.Z.Oosten te wayen met eenige valbuyen over den Taeffelbergh.

1. Soort walvis, *Balaena Biscayensis*, so genoem omdat dit baie by die Noordkaap aangetref is. Teenswoordig in Afr. gewoonlik *noorkapper*.
2. horingagtige vesels waarvan balein verkry word.
3. vate, besonderlik vir walvisspek.
4. Sic. Brill maak daarvan *begraven*.

6*en dito*, 's morgens noch al aenhoudende. Heden tijdinghe becomende van ons bosvolcq dat Herry's g'allieerde met hun beesten wederom bij de mosterblaaden[5.] (omtrent een mijl van hier) lagen, sonden onsen sieckentrooster met wat cooper ende tabacq weder derwaerts, nevens wat broot ende wijn om haer met eenen wat tractement tot meerder aenlockinge te doen, ende te vernemen off genegen waren met ons te handelen. Daer comende bevond heel weynich vee ende niet boven 200 koebeesten ende omtrent 1½ hondert schapen bij haer, te verstaen gevende al haer beesten van de Vismans (Soaqua onder haer genaemt) geroofft waren, wijsende

5. Vir die vorm sonder *d* vgl. Afr. *baster*.

aen veele persoonen verscheyden quetsuyren, die in de crijch gecregen hadden, cunnende derhalven van hun beesten ofte schapen niet missen, maer indien noch plaetcooper hadden gehadt, souden daer wel eenige koebeesten tegen hebben willen ruylen, maer 't dunne draet (dat wij genouch hebben) stondt haer niet aen als[1.] voor schapen, die se nu niet missen wilden, ende derhalven niet meer als een moy kalffjen cregen voor omtrent 2 lb. dun cooperdraet.

Dese Hottentoos waren wacker besich met traen branden van 't speck van de dooden walvis, die in dese bay aen strandt gedreven was, 'twelcke sij berchden in gedroochde trompas[2.], die men, hier bij ende omtrent de Caep comende, siet drijven ende overal op strandt spoelen, daer se wesen dat haer selffs mede smeerden ende, als broot van ons cregen, daer in sopten ende alsoo aten.

7*en dito*, noch al drooch, windrich weer uytten Z.Z.Oosten, hebbende desen nacht vrij harde valbuyen gewaeyt over den Taeffelbergh, waerdoor alles schier scheen onder de voet te sullen waeyen.

Op dato stuyrden den sieckentrooster ende sargeant met haer 15en weder 't landt noch wat verder in, omtrent 3½ mijl van 't fort, daer wij vernomen hadden, dat een ander troup inwoonders lach met vee, omme te vernemen off die wat beter van[+] beesten ende schapen souden willen affscheyden. Teghen den avont wederom [+]110v comende, rapporteerden dat niet hadden cunnen vinden off vernemen.

Sondach, *den* 8*en ditto*, noch even hard, buyich weer uyt Z.Z.Oosten.

9*en dito*, schoon, stil sonneschijn-weer. Namen op dato de schippers van de schepen *Draeck* ende 't *Calff* haer affscheyt omme, metten eersten goeden windt die Godt verleenen mochte, onder zeyl te gaen ende hare reyse nae Batavia te vervolgen. Des haer onse missive ende annexe pampieren aen Ed. Heeren Generael ende Raeden van India ter handt stelden[(a)] ende van ververssinge op hare reyse nae behooren versagen.

10*en dito*, noch al stil weer, waerdoor de gemelte schepen beleth gebleven desen dach noch t'seyl te gaen. Ende quamen heden eenige Saldanhars (g'allieerde van Herry) met een overste, die door becomen quetsure sijn knie 't been[3.] heel krom gewassen was, versouckende dat onsen meester hem tot sijn voorige gesontheyt wilde helpen, denwelcken daertoe moet hebbende, is den gemelten Hottentoos sulcx toegestaen ende den chirurgijn bevolen sijn uytterste debvoiren tot genesinge aen te wenden, teneynde dese luyden daerdoor te meer aen ons verbonden, geaffectioneert ende gewent mochten worden, etc.

11*en dito*, 's morgens stil weer met betoogen lucht ende op den dach frayen regen, 't luchjen uytten N.Westen.

12*en dito*, idem, tot even na den middach, begond op te claren ende uytten

1. behalwe.
2. seebamboese; van Port. *tromba*, trompet, eintlik slurp.
3. *sijn knie 't been*; die sintaksis is moeilik. As ons nog lees *aen sijn knie*, dan sou die konstruksie kon wees: een overste die 't been heel krom gewassen was door quetsure becomen aen sijn knie.

Z.Z.Oosten redelijck te coelen, als wanneer de schepen *Draeck* ende 't *Calff* onder seyl gingen ende fray de bay uyt geraeckten, nemende gemelten Z.Z.Ooste-coelte tegen de nacht vrij wat hard aen met grootte valbuyen over den Taeffelbergh.

13*en dito*, 's morgens noch al continuerende, edoch wierd voor den middach noch heel stil, als wanneer van de uytkijckers tijdinge cregen, dat de *Draeck* noch[+] dicht onder de wal van stilte lach en dreeff[1.] ende 't *Calff* al uyt het gesichte was, sulcx [+]111
wij, persoonelijck uytgaende, selffs oock alsoo bevonden. Wat baet nu het wachten hier in de bay soo langh na den anderen[2.], dewijl, soo haest buyten quamen, datelijck van malcander affgeloopen sijn.

Tegen den avont quam den *Draeck* weder binnen, rapporterende aen den schipper van 't galyot (<die wij> derwaerts hadden gesonden om te vernemen watter mochte haperen), dat den verleden ganschen nacht, omtrent de clip tusschen 't Robbeneylandt ende hier leggende, op groot pryckel van daerop te vergaen, hadden gedreven ende in de nanacht 't *Calff* van hem was geraeckt, ende alsoo nu door de stilte ende groove deyninghen van zee heel na de wal quam te sacken, had geresolveert met bouchsaerden[3.] ende alsoo best conde, dese bay weder in te loopen.

's Nachts begondt seer hard uytten Z.Z.Oosten te wayen met felle buyen over den Taeffelbergh, die den

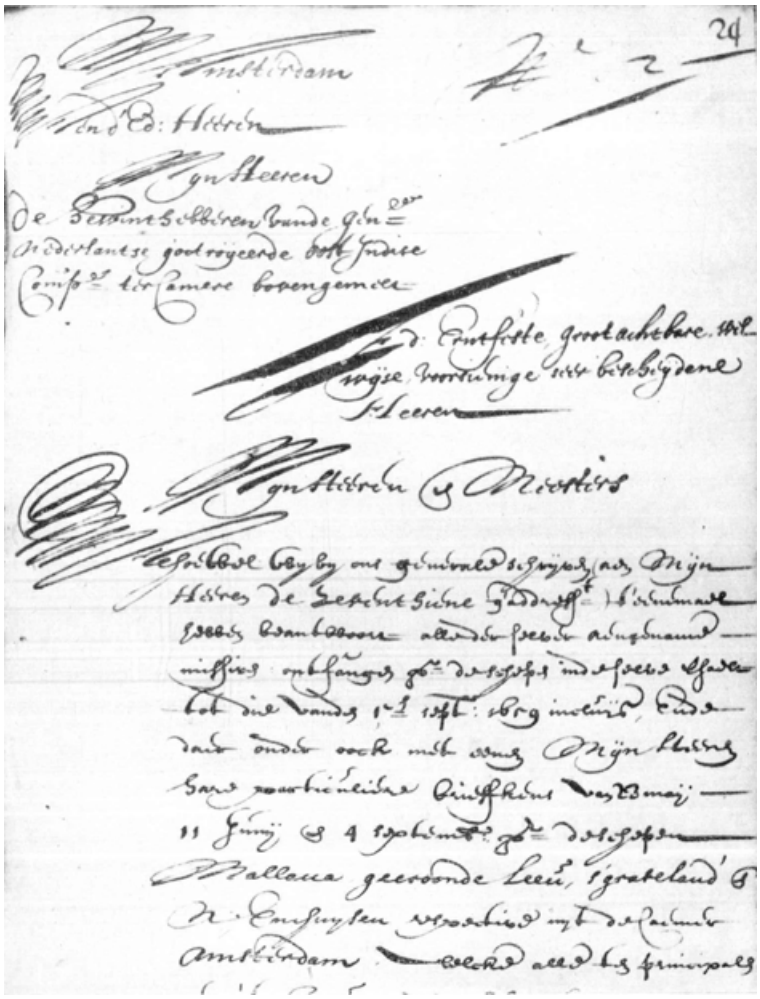
14*en* 's morgens noch al even hard aenhielden, ende alhoewel dit een goede wint was voor den *Draeck* om een goet stuck in zee te geraecken ende denselven desnietjegenstaende echter bleeff ten ancker leggen, sonder dat met de boot coste aen landt comen, soo deden een canonschoot van 't fort tot seyn dat met dese goede windt soude t'zeyl gaen, waerop omtrent 2 uyren daernae van dese rheede scheyden ende in cortten uyt het gesichte raeckten. D' Almogende wil hem, als oock 't *Calff*, behouden op Batavia laeten comen. Amen.

Sondach, *den* 15*en ditto*, noch al ongestuyme harde Z.Z.Oostewinden, met stijve valbuyen over den Taeffelbergh ende extreme droochte.

16, 17*en ende* 18*en ditto*, stille, heete sonneschijn. Heden is bij resolutie goet gevonden alle de oyen van onse schapen op 't Robben-eylandt te setten ende de rammen hier te houden om voor de aencomende schepen te slachten, behalven 3 à 4 die der altijt van de beste tot de voorteelinghe gelaeten sullen worden, vermits[+] doch bemercken dat se daer seer treffelijck aerden ende beter voortsetten als [+]111v
hier in de Taeffelvaley, daer se door 't overvloedige water veeltijts gellich[4.] ofte ongans[5.] worden ende vrij meer versterven als se aenteelen cunnen, behalven die ons oock dagelicx veel van 't wilt gediert, hoe nau daerop laten passen, verscheurt worden. Ende opdat sich niemant ende[6.] verstoute (gelijck sommige van de aencomende

1. *van stilte lach en dreeff*, weens windstilte gelê en dryf het.
2. *na den anderen*, op mekaar.
3. Vgl. noot 4 o.d. 28/5/1652.
4. gallig, galagtig, galsiek.
5. sieklik, ongesond. In Ndl. bestaan ook 'n snw. *ongans*, 'de naam van de schapenziekte die ook *galligheid* .... genoemd wordt' (WNT X, 1574). *Gellig* en *ongans* beteken hier dus dieselfde.
6. negatiefpartikel.

t.o. 206

VOORBEELD VAN VAN RIEBEECK SE HANDSKRIF
Gedeelte van 'n brief, gedateer 15 Maart 1660, deur Van Riebeeck aan die Direkteure van die Kamer Amsterdam gerig. Algemene Ryksargief, Den Haag.

Transkripsie:

Amsterdam
Aen d' Ed: Heeren
Mijn Heeren
de Bewinthebberen vande Gen^{le}
Nederlantse g'octroijeerde Oost Indise
Comp^{e} ter Camere bovengemelt.

Ed: Erntfeste, Grootachtbare, Wel wijse,
Voorsienige seer bescheijdene Heeren

Mijn Heeren ende Meesters

Alhoewel wij bij ons generale schrijven (aen Mijn Heeren de Zeventhiene g'address^{t}) t'eenemael hebben beantwoort alle der selver aengename missiven ontfangen p^{r} de schepen indeselve verhaelt tot die vanden 1^{en} Sept: 1659 incluijs, ende daer onder oock met eenen Mijn Heeren hare particuliere briefkens van 23 Maij, 11 Junij ende 4 Septemb^{r} p^{r} de schepen *Mallacca*, *gecroonde Leeu*, *s'graveland* ende *N. Enchuysen* respective uijt de Caemer Amsterdam, welcke alle ten principalen....

Compagnie's schepen wel hebben derven dreygen) daer bij nacht off ontijden eenich aff te haelen, is oock verstaen 4 à 5 man aldaer te laten om wacht te houden, ende met eenen[1.] van de weynige robben aldaer vallende oock de vellen ende traen op te gaderen, om alle 'twelcke in treyn[2.] te brengen den bouchouder Fredrick Verburgh is gelast mede te gaen, om oock te speculeren offer geen bequame gront is te besayen ende een waterputh, als op 't Dassen-eylant, te maecken, mitsgaders een bequame loots voor 't volcq ende schaepen <om> 's nachts in te verschuylen, waertoe riedt ende houdt uyt[3.] bos wert bij der handt gehaelt om ten dien eynde mede te geven[(b)].

19*en dito*, warme sonneschijn met weynich koelte, als de voorige dagen, uytte westelijcke handt.

20*en dito*, idem tot 's avonts, begond hard te waeyen uytten Z.Z.Oosten, met felle valbuyen over den Taeffelbergh.

21*en dito*, ende

Sondach, *den* 22*en ditto*, noch al aenhoudende.

23*en dito*, 's morgens fray, stil sonneschijn.

24*en ditto*, 's morgens stil, mottich. 's Namiddachs de wint uytten Z.Z.Oosten comende, is 't galyot de *Rode Vos* ten eynde voormelt onder zeyll gegaen, ingenomen hebbende 19 oyen ende een jongh rammeken dat noch soogh, nevens parthije riet ende houdt uyt[3.] bos om een loots voor de schaepen ende de daer blijvende luyden te maecken.

Op dato hebben (de steenbackerij in alles claer gemaeckt sijnde) d' eerste steen laten vormen van seer bequame cley hier dicht bij 't fort gevonden, maer alsoo der[+] 't volcq noch wat onervaren in was, is 't voor eerst soo hard niet voortgegaen; [+]112 doch staet, nae alle apparentie, wel te succederen, als wanneer dan voornemens sijn alle de huysingen binnen 't fort van steen, brantvrij, ende soo hecht te laten maecken datter noyt meer omkijcken nae wesen sal, alsoo deselve van 't verbroeyde[4.], lichte houtwerck uyt[3.] vaderlant medegevoert, doch qualijck 3 jaren langh staen sullen cunnen.

25*en dito*, 's morgens noch al harde Z.Z.Oostewinden ende valbuyen over den Taeffelbergh, edoch wierdt tegen den middach heel warm weer, 't luchjen uytten N.Westen.

26*en dito*, warm sonneschijn-weer met N.westelijcke luchtjens, maer tegen den avont alweder harde Z.Z.Oostewinden, die den

27 *ende* 28*en ditto* noch al aenhielden.

Palmsondach[5.], *den* 29*en dito*, stil weer met betoghen lucht, waerop 's namiddachs vrij harde donder, blicxem, regen ende hagelvlagen[6.] volchden ende teghen den nacht weder bedaerden.

1. *met eenen*, terselfdertyd.
2. *in treyn*, aan die gang, op dreef.
3. *uyt 't*.
3. *uyt 't*.
4. Vgl. noot 5 o.d. 18/9/1652 (bls. 58).
3. *uyt 't*.
5. Sondag voor Pase; herinnering aan die palmintog van Christus in Jerusalem.
6. *donder*(-), *blicxem*(-), *regen*(-) *ende hagelvlagen*?

30*en* <*dito*>, 's morgens doncker, betogen lucht met stilte. Ende sagen 't galyot de *Roode Vos* van 't Robben-eylandt onderseyl gegaen, dat tegen den avont met een Z. westelijck luchtjen hier ter rhede quam, medebrengende om ons te monsteren[1.] off te verthoonen een onderjarigen[2.] ram (over 10 maenden een zuyghlammeken hebbende geweest, nevens 4 oyen ende 1 ouden ram door ons op 't Robben-eylandt geplant) welck soo extraordinaire veth dat te verwonderen was, ende soo groot als een clouck, jarich[3.] kalff met een staert well omtrent 30 lb. swaer, wegende 't heele schaep 170 lb.[4.], ende rapporteerden d' opperhooffden van 't galyot, dat van de 6 schapen over thien maenden[5.] daerop geseth, jegenwoordich 13 in 't leven[+] ende 3 gestorven bevonden hadden, sulcx dat 4 oyen in die cleyne tijt hebben [+]112v voortgebracht 10 jongen, dat voorwaer treffelijck is, ende dierhalven wel meriteert dito eylant met een baterij ende 2 sesponders-stucken daerop, nevens 7 à 8 man te besetten, want apparent is binnen een jaer off 2 (maer eenichsints weynich handel van schapen vallende) sooveel op dat eylant voor[6.] te teelen dat altijt genouch sullen hebben om Compagnie's schepen overvloedich tot ververssinge mede te dienen, al waer 't dat niet een koebeest meer kregen, alsoo de schapen daerop 't minste wel soo clouck vallen als een groot kalff, ende hier in de Taeffelvaley sterven se geheel uyt, vermits d' overvloedige natticheyt der revieren, behalven die ons noch alle dagen van tijghers ende leeuwen ende de jackhalsen onthaelt[7.] ende verscheurt worden, daer se op 't Robben-eylant t' eenemael van exempt sijn, alsoo daer geen ander wilt gediert als slanghen bevinden, die deselve (soo bemercken[8.]) geen quaet doen ende d' onse oock gelast sijn t' eenemael, sooveel vermoghen, uyt te roeyen; ende bij vers water cunnen se oock niet <?> comen, hebbende d' onse met grootte moeyten ende soucken daer een schoonen puth gegraven, dicht bij de loots van rieddack daerop geseth, de grondt een bare[9.] clip ofte rotsteen, omtrent 7 voet diep wesende, daer extraordinare schoon water aen allen canten uytcompt, ende oock soo overvloedich dat apparent bij verlegentheyt schepen selffs daervan souden connen gedient worden; maer 't landt is, vermits sijn santachticheyt[10.], t' eenemael onbequaem om te bebouwen.

Soo en waren de robben daer oock soo overvloedich niet dat om traen off vellen daervan op te gaderen te pijne waert soude wesen, echter hadden een cleyn cooperketelken[11.] (van een scheepsketel gemaect) daerop gestelt ende ordre gelaten om, conform onse last, van de robben evenwel sooveel vellen ende traen op te gaderen[+] als mogelijck was, ende soo der alle daghen maer 10 stucx gevangen worden, can de gagie ende cost van 't daer leggende volcq noch altoos wel 6 [+]113 dubbelt uytgewonnen worden, al waer 't dat yder vel maer een gulden waerdich was.

1. as monster te dien.
2. minder as een jaar oud.
3. jaar oud.
4. Nota bene: Hollandse ponde! 'n Ongelooflike swaar skaap.
5. *over thien maenden*, tien maande gelede.
6. *voort*.
7. weggehaal.
8. *soo bemercken*, soos ons opmerk.
9. kale.
10. H: *lantachticheyt*.
11. Vir *koper* = *koperen;* vgl. *kopergeld*, *goudhorloge*, *loodplaat*, ens.

Met dese 20 schapen die wij nu op gemelte eylant onder opsicht van 4 man geplandt hebben, isser jegenwoordicht 33 stucx ende hebben der hier aen landt noch 10 rammen, die der altemalen ten eersten mede op menen te setten, omdat se hier cleyn ende mager blijven ende daer groot ende veth worden, om aff te haelen als se van nooden hebben; bij welckers aenteelinge in cortten (als voornoempt) dat eylant vrij sal vermenichvuldicht[1.] worden, tot geen cleynen dienst van d' E. Compagnie ende accomodatie derselver hier aencomende schepen t' harer nodige ververssinge.

In de gemelte, van boshout ende riet opgestelde, loots quamen de schapen haer voor de reghen verschuylen ende woonden d' onse aen d' eene cant, welcke loots, om de schapen halven, alsse wat vermenichvuldigen, metter tijt al sal moeten[2.] vergroot worden, sijnde vooreerst door den bouchouder Verburgh aen 't aldaer blijvende volcq dese navolgende ordre gelaten, luydende als te weten.

‘Memorie ofte corte instructie voor den corporael Marcus Robbeljaert, tegenwoordich op 't Robben-eylant sijnde, waernaer hij hem sal hebben te reguleren.

Dewijle door ons alhier alles in ordre gestelt ende ten effecte gebracht is, sult Maendach aenstaende de twee Francen aen robbenvangen stellen, Ul. daer altijt mede bij laetende vinden, opdat alles in goede ordre mach toegaen en gehouden werden. Soodra dan deselve geslagen ende gevilt sijn, sult het speck door Louys[3.], daer sijnde, laeten affsnijden ende sooveel opgaderen tot dat telckens een keetel[+] vol coocken cunt, alle 'tselve latende geschieden op de maniere als Ul. tot distincte [+]113v reysen[4.] door ons voorgedaen ende gewesen is.

Ende alsoo wij tsedert ons aenwesen alhier gesien ende bemerckt hebben de vóór desen opgestelde schapen vrij wilt vallen ende geen trachtinghe[5.] naer dese nieuwe schapen hebben, maer integendeel daervan seer schuw sijn, mitsgaders daer dwers van affloopen, sult deselve door den schaepenwachter bij den anderen doen houden, dat om een dach 4 à 6 te doen sal wesen, als wanneer deselve bijeen gewendt sijnde, Ul. alle avonden sal toetellen[6.] en nevens dien rapport doen hoe 't met deselve staedt (daer selve mede wat acht op slaen moet) wat jongen datter geworpen ende noch te werpen sijn, wel toesiende ende belastende dat geenige derselver (insonderheyt die eerst[7.] jongen geworpen hebben) gemolcken werden, want deselve de melck van haer oude[8.] quijtraeckende en weynich water om te drincken vindende, souden pericul loopen van te sterven, alsoo 't seecker is deselve soo niet groeyen sullen dan off de melck behielden[9.], daer veel aen gelegen is.

Wat middel Ul. aenwenden moet om dito schapen helder ende schoon te houden,

1. gevul, vol gemaak?
2. H: *moeyten*.
3. Louis Rayne, vermeld o.d. 17/11/1653?
4. *distincte reysen*, verskillende kere.
5. aangetrokkenheid.
6. natel.
7. vir die eerste maal.
8. d.w.s. moeders.
9. *dan off de melck behielden*, as wanneer hulle aangehou het om melk te kry.

sult door de schapenwachter[1.] voorsz. alle dagen drooge groente in den stal doen dragen ende deselve 2 à 3 maell sweecks schoonmaeckende, mitsgaders de mest, groente en vuylicheyt bijeenvergaderen om 'tselve tot mestinge van eenige percquen landts bij tijt en wijle te mogen gebruycken. Alle 't welcke soo doende, sullen de beesten voor ongemack ende vuylicheyt mogen bevrijt ende 't sterven derselver alsoo voorgecomen werden, mitsgaders te belasten ende wel toe te sien dat niet geslagen ofte 't minste leet geschiede, waerdoor soude mogen om den hals geraecken,[+] dat door den schaapenwachter ofte ymants anders (om 't genoth van 't vlees) wel soude te vresen sijn, en dierhalven u toesicht vooral bevoolen blijft. [+]114
En offe 't geviele eenighe van meer genoemde schaapen ('t sij jonck ofte outh, als geseyt) om den hals raeckten ofte door sieckte off andersints quamen te sterven, sult deselve (t' uwer gerusticheyt en verantwoordingh) doen bijeen begraven, ter[2.] tijt ende wijle dat Ul. die aen ymant van 't fort comende, mocht thoonen, door welcke middel ghij in 't minste geen schelmerij sult te vresen hebben, etc.

Ende omdat[3.] Ul. seecker in alles mocht gaen[4.], sult dagelijcx goede notitie houden van alle 't geene datter passeert en voorgevallen is, insonderheyt van 't getall en aentelinge der schapen, mitsgaders wat robbenvellen en traen becomen hebt, alle 'twelcke met een brieff niet vergeten moet aen den Commandeur van 't fort te schrijven, daer mede bysonder aen gelegen is.

Voor alle saecken wel op u hoede sijnde dat door u volcq (als bij u selffs) moet goede wacht gehouden werden soo bij nacht als bij daghe, verstaende alsser schepen in de bay (dat wel weten cunt) off hier aen 't eylant leggen, opdat deselve niet op 't onversiens, bij ontijden off andersints, met haer boots aen 't eylandt comende, u de schapen soucken aff te haelen, 't geene lichtelijck van de Oranghlammen[5.(c)] ofte thuysvaders[6.] (licht volcq wesende, de goede ongeprejudiceert, die nae den duyvel noch sijn moer niet en vragen, dat u selffs genouchsaem bekent is) met force (als ghij 't met goedicheyt niet wilde laten volgen[7.]) soude cunnen geschieden, daer gesamenderhandt[8.] sooveell tegenweer met reden ende woorden sult soucken te doen als mogelijck is, vooral u niet te laeten payen met eenige praetjens, dat last van den Commandeur van 't fort voorsz. hebben, off met eenige giften van arracq,[+] etc., maer ter contrarie u in alles thoonende als ghij volgens eer ende eedt schuldich ende gehouden bent[9.] te doen, vóór alle saecken vernemende [+]114v
van wat schip off schepen de boots comen ende hoe de opperhooffden derselver schepen haer namen sijn, dat vóór alle saecken met d' eerste gelegentheyt den Commandeur van 't fort voorn. moeten[10.] laeten weten, opdat daerinne bijtijts soude mogen versien werden, etc.

1. H: *schapenwater*.
2. tot.
3. opdat.
4. *seecker.... mocht gaen*, sekerheid mag hê.
5. oorlamse, ervare seelui. Mal. *orang*, man; *lama*, oud, ervare. Kyk WNT XI, 119.
6. tuisvaarders, d.w.s. diegene wat al 'n uitreis gemaak het.
7. geskied, gebeur.
8. gèsamelik.
9. Ook in vorige stukke van Verburgh kom vorme soos *bent*, *kunt* voor. Vgl. sy *Daghregister* van Oktober 1652, Bylae II.
10. *moet;* waarskynlik beïnvloed deur *laten weten*.

Dit dan alle 't geene sijnde dat wij Ul. voor ditmael weten te ordineren, sult selve dan sooveel in u is promtelijck achtervolgen ende daer yets bij ons is vergeten sijnde, dat Ul. noch soude moghen voorvallen, sullen 'tselve aen u goet beleyt bevoolen laeten.

Hier dan mede ten eynde sijnde, willen Ul. in bewaeringe des Alderhoochsten bevoolen laeten.

Aen 't Robben-eylandt, desen 28en Martio 1654. Onder stondt: ter ordonnantie van den Commandeur Riebeecq. Was geteyckent: Frederick Verburgh.'

Ultimo ditto, 's morgens regenachtich weer met Z. westelijcke coelte.

Eindnoten:

(a) Met hierdie skepe is 'n vry uitvoerige brief, waarin verslag van toestande aan die Kaap gedoen word, en verskeie ander stukke aan die Hoë Regering van Indië gestuur. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 193-198. K.A.
(b) Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 87-88. K.A.
(c) 'Orang lam'. Wat betref *Orang-lammen* aan die Kaap, sien De Kock: *Those in Bondage*, pp. 88-89.

Aprilis anno 1654

Adij, *primo ditto*, weer ende windt als gister.

2*en ditto*, 's morgens mottich maer 's naemiddachs heel windrich weer uytten Z.Z.Oosten met stijve valbuyen over den Taeffelbergh, ende is op dato goetgevonden[(a)] om oock de rammen op 't Robben-eylant te setten, dewijle bemercken dat deselve daer soo extraordinaire veth ende groot worden ende ter contrarie hier seer qualijck groeyen willen, maer door de overvloedige natticheyt der revieren veele ongansch[1.] ende gellich[2.] worden ende daerdoor heel onderblijven[3.].

Item onse conijnen, in een kooy 9 stucx hebbende, op dito eylant mede te planten,[+] op hoope daer in de duyn- ende santachtige gronden wel voorteelen[4.] sullen, [+]115 alsoo der hier langh ende veele vergeeffse moeyten mede gehadt hebben. Ende omme te proberen off men de verckens (door mancquement van cost oock niet wel voortwillende) met robben- ofte peguynsvleys souden cunnen voeden, is den schipper van 't galyot gelast, mitsgaders de schapenwachters op 't eylandt aengeschreven, partije robbenvleys tot op aenteelen[5.] te laeten droogen ende peguyns mede te brengen om alhier met 't affval van coolsblaeden, loff van wortelen, rapen ende ander groente voor deselve dagelijcx te laten coocken, alsoo <wij> van de uyt Patria aencomende schepen sooveel gort off erten niet cunnen becomen, dat op thiende deel ons volcq daermede tot toespijs can gedient worden, die deshalven den meesten tijt de mont moeten openhouden[6.] met de moescruyden uytten thuyn, alle dagen 2 mael met wat gesouten speck ende vleys geschaft wordende, alsoo op haer rantsoen

1. sieklik. Kyk noot 5, fol. 111 v.
2. galagtig, galsiek.
3. klein of agterlik bly.
4. *voortteelen*.
5. *tot op aenteelen*, tot dat die robbe begin aan te teel?
6. vul.

broot ende vleys dagen alleen[7.] niet uytten honger ende aen soo swaeren arbeyt cunnen worden gehouden als hier noch dagelycx te doen valt; ende vermits een nieuwe plaetse sij, vooreerst niet aff te nemen staet[8.], ende sijn onse zegens oock soo slecht gestelt, datter qualijck een vis langher mede te vangen is. Dierhalven wel

7. *dagen alleen*? Verskrywing vir *alleen alle dagen*.
8. ? Is die bedoeling: en aangesien dit 'n nuwe (vang)plek van robbe en pikkewyne is, sal die voorraad vereers nie afneem nie?

3 à 4 nieuwe[1.] jaerlicx van nooden hadden t' onser grootte accomodatie ende soulagement[2.] in de montcosten; ende alsser dan rijs in plaetse van broot toehadden[3.], waren de luyden vrij oncostelijck den buyck te vullen - dat nootsaeckelijck aen de Nederlanders wesen moet, sal men der arbeyt van hebben. Doch als 't soo coste verstaen worden, soud men veel oncostelijcker de landtbouwerij, robbenvangst ende alle anderen nodigen arbeyt met slaven[(b)] voor de slechte[4.] cost van rijs ende[+] vis, off robben- ende peguynsvleys alleen, sonder gagie, cunnen laeten doen, [+]115v die[5.] van Madagascar, nevens den rijs, in eene voyagie wel te haelen ende seer civil te negotieren waren, waerdoor hier eenlijck maer Nederlanders hoeffden te leggen tot besettinge ende waerneminge van tochten ende wachten, dat[6.] nu soowel den eenen als den anderen doen moet, omdat soldaet noch matroos uytten noodigen arbeyt noyt gespaert hebben, maer, gelijck alsnoch continueert, daer even gelijck ende gestadich aen gehouden worden.

3*en ditto*, 's morgens, den voorhaelden Z.Z.Oostenwindt noch continuerende, is den schipper voornoempt al voor dach <met?> de gemelte rammen ende conijnen per de opgeboeyde boot nae 't Robben-eylandt gevaeren.

4*en dito*, 's morgens schoon, helder, stil sonneschijn-weer met grootte hitte ende drooghte, ende quam op den namiddach de boot wederom van 't Robben-eylandt, hebbende de schapen ende conijnen daer gelaten, die datelijck in de santduynen liepen, ende de schapen bij malcander, wesende tsedert 't vertreck van 't galyot noch al een geworpen, soo datter nu 44 stucx oyen ende rammen op sijn, waervan eenige gelubt ende oock sommighe door 2 Hottentoos (ten dien eynde mede geweest) de staerten hadden laeten affsnijden, daer wij schoon braetveth aff maeckten om in plaetse van boter tot de spijs te gebruycken.

Brachten nae onse ordre oock wat peguyns- ende robbenvleys mede omme te proberen offer de verckens mede sullen te voeden sijn, ende soo de retourvloote niet haest verschijnt, sullen wel genootsaeckt worden peguyns te haelen om oock 't[+] volcq te eeten te geven, alsoo erten, boonen ende rijs al glad op is[7.] ende met die[8.] gort boven 14 dagen niet duyren sal, wordende bovendien oock veel cool [+]116 2 mael daeghs geschaft ende geconsumeert, dat de retourvloote anders te overvloediger soude gehadt hebben. Echter sullen noch al genouch ende vrij meer als vergangen jaer vinden.

Paesdach, *den* 5*en dito*, werm weer ende windt als gister, tot tegen den avont begond uytten N.Westen wat te koelen met regen.

6*en ditto*, idem N.westelijcke windt ende regenachtich weder. Heden al onse

1. d.w.s. *zegens*.
2. verligting.
3. as toespys sou hê.
4. blote.
5. d.w.s. *slaven die*.
6. nl. die Nederlanders? Hulle moet nou sowel die landbou, robbevangs, ens., as die togte en wagte waarneem. Die konstruksie van die sin, en van die hele lang paragraaf, is gebrekkig.
7. Die vorm sluit aan by die naaste onderwerp: *rijs*.
8. Lidwoord, nie aanwysende voornaamwoord nie. Mens verwag *'t* vóór *met* of anders is *met* oorbodig.

victualie nader oversien, ende bevonden hebbende <na> mentlijck den rijs, gort ende boonen ende cadjangh t' eenemael door 't lange achterblijven[1.] van de retourvloote geconsumeert te sijn, behalven broot, dat noch omtrent voor 2 maenden, nevens vleys ende speck, voor 6 à 7 maenden, hebben ende dierhalven gansch ontbloot sijn omme de luyden in haren noch dagelijxe doende swaren arbeyt den hongeringen buyck met eenige dagelicxe toespijs te vullen, is op dato goetgevonden[(c)] 't galjot, nevens de opgeboeyde boot, na de Bay van Saldanha te senden omme aldaer van de eylanden eenige vogels, peguyns ende vis te haelen <ende> in te souten tot spijsinge van deselve, alsoo al seer beginnen te verhongeren, want op 't ransoen broot ende vleys niet en cunnen leven, ende dierhalven, om den buyck te vullen, genootdruckt sijn haer te eeten te geven wat wij becomen cunnen, namentlijck peguyns off andere vogels, daer anders qualijck de mont aen setten willen. Ende opdat wij vooreerst vast wat mochten hebben om den tijt van 't galjots daertoe te doene reyse te mogen inwachten, is den schipper gelast de eerste gelegentheyt waer te nemen om inderhaest met de gemelte boot eerst een tochtjen nae 't Robbeneylandt[+] te doen, nevens 4 à 5 vaten, omme die vandaer vol peguyns te haelen, alsoo wel cool genouch hebben, maer door de lange continuatie te [+116v] veel geconsumeert wordt ende soodoende wel te weynich voor de retourvloote overblijven mochte. Souden oock wel met vleys ende speck, 2 à 3 mael daechs te schaffen, de luyden cunnen voeden, maer alsoo dat voor d' E. Compagnie te costelijck valt, vermits de grootte consumptie daerdoor in die durable victualie te veroorsaecken, hebben liever, als voorseyt, geresolveert tot de dagelijcxe cost ofte toespijs peguyns te laeten haelen om 3 mael daechs van te schaffen ende den honger wat uyt 't volcq te houden, opdat men se dienthalven niet en behoeft van 't noodighe werck te excuseren ende ledich laten gaen.

Soo is den schipper voormelt oock geordonneert de 7 schaepen in de gemelte Bay van Saldanhae op seecker eylant gelaeten met eenen vandaer te halen ende in sijn herwaerts ofte wederom reyse deselve empassant mede op 't Robben-eylandt bij de andere schaapen te stellen.

Heden voor de tweede mael jarich sijnde[(d)] dat wij door Godes H. geleyde met de scheepen *Drommedarus*, *Reyger* ende *Goede Hoope* hier ter plaetse behouden sijn aengelandt omme dese fortresse ende colonie[2.] nae d' ordre onser Heeren Meesters op te maecken[3.] ende stabileren, ende gemerckt Godt de Heere alle die saecken tot den dach van heden met veele segeningen wel ende gewenscht heeft laeten succederen ende voltrecken, soo hebben beslooten, ende oock voor d' eerste reyse begonnen, desen dach, den 6en April wesende, tot Godes eere met danckseggingheh[4.]

1. uitbly, wegbly.
2. *colonie* is 'n groot woord. Die oorspronklike bedoeling was 'n *rendevous* (versamelplek) *ende sterckte*.
3. opbou, optrek; slaan op *fortresse*, terwyl *stabileren* (= vestig) slaan op *colonie*.
4. Gesien die omstandighede waarin die nedersetting op die oomblik verkeer het, moet die woord behoorlik geappresieer word.

+ te vieren ende voor altijt tot een vastblijvenden danck- ende bededach in te stellen, ten eynde daerbij des Heeren weldaeden, aen ons bewesen, bij ons naecomelingen noyt vergeten, maer altijt tot Godes eere ter gedachtenisse in memorie gehouden mogen worden. +117

Op den namiddach stil sijnde, dat[1.] galyot niet coste t'seyl gaen, is den schipper met de opgeboeyde boot, ten eynde vermelt, nae 't Robben-eylandt geroeyt ende ordre gegeven aen 't galyot dat, soo haest de wint goet wort, 'tselve volgen soude, om dan met die boot voorts nae de Bay van Saldanha, etc., te verseylen ende d' ingesouten peguyns op 't Robben-eylandt te laeten, om met onse ander schuyt dan van hier gehaelt te worden.

7*en dito*, 's morgens den windt Z.Z.Oost redelijck deurcoelende, is 't galyot ten voorigen fine de gemelte boot nagevolcht ende vermits den schipper met d' opgeboeyde boot nae onse ordre nu met 't galyot tesamen sijn reyse sall vervorderen, als vooren, ende die gemelte vaten met peguyns op 't Robben-eylandt laeten staen, soo hebben op dato onse ander schuyt nae dito eylant versonden om die vaten te halen, als per schriftelijcke memorie[(e)] haer ten dien eynde medegelanght[2.], ende nae te sien onder dato deses in ons copiebouck.

Soo sijn wij op dato selffs in persoon[3.] mede eens uytgegaen om te sien off wij eenighe inwoonders met vee costen opdoen[4.], ende comende omtrent 1½ mijl van 't fort, achter 't geberchte, vernamen verscheyde troupen schaapen ende beesten, ende weynich verder een heel leger van inwoonders met vrouw ende kinderen,+ omtrent 100 sterck, ende alsoo sommige vanselve uyt sijnde ons met sooveele musquettiers langs in 't hangen[5.] van 't geberchte sagen aencomen, quamen sijluyden met hare hasegaeyen, pijl ende booghen dapper aengeloopen om ons de pas van haer leger aff te snijden, bestaende in 16 redelijck grootte wooningen, fray in 't ronde gestelt ende met rijsbossen aen den anderen gehecht[6.], als een borstweer, met 2 openingen ofte deurganghen daer hun vee 's morgens ende 's avonts uyt ende in dreven ende voor 't wilt gedierte bewaerden, welcke, vermits die sluytinghe offte beschansinge, niet wel binnen den cringh van de huysingen comen costen. +117v

Wijluyden wat nader comende, bevonden de passagie wel treffelijck[7.] beseth met omtrent 30 fluxe karels[8.], haer vellen ende mantels aff ende heel naect, sonder de minste belemmeringh van de werelt, versien sijnde met lustige hasegayen, pijl ende booghen, meest van de gasten die onse beesten hadden ontrooft, welcke oock tot 3 stucx onder de haren perfectelijck bekenden[9.] aen teyckenen op deselve gemaeckt. Ende alsoo wij allenskens wat nader op haer affquamen om derselver leger eens te besien, staecken wij tot haer de hant uyt met een vrundelijck wesen[10.], waerop datelijck eenige bekende, met de handt cussende aen de mondt, toequamen ende

1. *dat 't*.
2. meegegee.
3. d.w.s. Van Riebeeck self.
4. kry, verneem.
5. Kyk noot 12 o.d. 28/4/1652.
6. Dus 'n kraal in die vorm van wat later 'n *laer* genoem is.
7. behoorlik, goed.
8. kêrels; vgl. Kloeke: *Herkomst*, p. 101.
9. uitgeken het.
10. voorkoms, gesig.

ons mede de handt toestaecken, mitsgaders malcander soodanich omhelsden als de grooste vrunden van de werelt, sulcx dat wij al weder een cleet bedierven vermits hare smericheyt van den traen ende vuylicheyt, daer se haer, namentlijck de grootste, soo mede besmeert hadden, dat se glommen in de son als spiegels, 't veth bij 't hooft ende langs 't gansche lichaem heen druypende, 't welcke schijnt haer grootste[+] pracht te wesen. Aldus dan binnen den cringh van hare huysingen ofte leger [+]118
comende, bestonden[1.] malcander met omhelsingen ende hantgevingen weder even seer te verwillecomen, maer schenen vrij bevreest te wesen, alsoo ons menichmael vraechden off hare beesten oock wilden affnemen, te verstaen gevende, dat sijluyden aen 't rooven van ons vee geen schult hadden, maer datter Herry mede verre te landewaert ingedreven was, presenterende voor cooper ende tabacq schaepen ende beesten te willen verruylen, maer dewijle niet[2.] mede hadden, beduyden haer dat morgen volcq met cooper souden sende, daer se schenen nae te luysteren; edoch wij presumeren dat hare presentatie om te handelen meer uyt vreese is geweest als uyt genegentheyt, ende alhoewel wij verseeckert wisten, dat dese principael[3.] handtdadich aen 't roven onser beesten waren geweest, mitsgaders Herry's vrou ende kinderen, als oock eenige onser affgestoolen beesten onder haer sagen, soo gelieten ons echter evenwell haer te gelooven, met verseeckeringen dat wij waren gecomen om noch vaster alliantie met hun te maecken, 'twelcke met een dronck wijn 2 à 3 rontom aen mans, vrouw ende kinderen bevesticht wierd, sijluyden aen d' ander sijde[4.] ons ende ons volcq met melck ende hooningh beschenckende, soodat hier omtrent een uyr off 1½ met den anderen[5.] toegebracht hebbende, wedersijts wel gecontenteert scheyden, ende wij, nevens eenige van haer, voorts nae 't bos gingen, daer wij overvloedich geboomte, jae heele bosschagies vol rijpe bitter-amandelen vonden, apparent bequaem om verckens mede te mesten, gelijck men boven in 't landt[6.] met aeckers doet, hoedanige smaeck dese amandelen perfectelijck mede[7.+] hebben, van d' inwoonders veele gehaelt ende gegeten wordende, die se eerst pellen ende dan, eenige dagen in de son [+]118v
gedroocht sijnde, op 't vuyr braaden, waervan met d' eerste gelegentheyt oock eens preuve meenen te nemen.

8*en ditto*, 's morgens fray, stil sonneschijn-weder sijnde, sonden onsen sieckentrooster, nevens den bouchouder Verburgh ende 10 à 12 musquettiers, met wat cooper, tabacq ende pijpen na de voorhaelde inwoonders omme te versoucken[8.] off deselve, achtervolgende[9.] hare op gister aen ons gedane presentatie, tot handel sullen willen comen. Maer wat haest hadden sij[10.], want soo haest <sij> d' onse met 't cooper

1. het begin.
2. *niets*, d.w.s. geen ruilmiddele.
3. in die eerste plek, veral.
4. van hulle kant.
5. *met den anderen*, met mekaar.
6. Met die uitdrukking *boven in 't landt* moet hier wel Nederland bedoel wees. Vgl. WNT III, 843, waar met *bovenlanden* die hoër geleë dele van Nederland aangedui word.
7. ook; d.w.s. die bitteramandels het ook werklik die smaak van akkers gehad.
8. probeer, sien.
9. volgens.
10. *Maer wat haest hadden sij*. Die uitdrukking moet so iets beteken as: waarom sou hulle haastig wees, aangesien hulle tog geen sin in die handel gehad het nie.

ende tabacq nevens soo weynich volcq vernamen, bestonden[1.] deselve, in plaetse van te handelen, wel lustich den draeck met d' onse te steecken, stootende ende wijsende haer wederom niet willen gedoogen dat eens omtrent hare huysen quamen[2.]; ende alhoewel d' onse des niet jegenstaende haer even vrundelijck ende minnelijck bejegende ende tot handel nodichden, soo affronteerden[3.] sij d' onse ter contrarie noch des te meer, stootende den sieckentrooster wel fel op de borst ende den bouchouder Verburgh een wackeren floncq[4.] aen 't hooft gevende, soodat, ingevalle niet wat verdraechsaem waren geweest, licht een nieuwe rupture in de alliantie soude geraeckt hebben. Maer alsoo onse ordre altijts[5.] is, liever wat te verdragen als tot eenighe faictelijcheyt[6.] te comen, soo sijn d' onse, om in geen verder contentie[7.] te geraecken, daerop datelijck terugge gekeert, sonder aen ymant een stuckgen tabacq off yts te geven - aen allen 'twelcke oock volcomentlijck mercken dat met[+] goetdoen op desen trouloosen hoop niet te winnen weesen, maer te sijner tijt een ander gangh mede sal gegaen[8.] ende over 't Christenbloet bij haer [+]119
moetwilligen[9.] gestort billicke revengie moeten genomen worden, als vooren meer gemelt. Want off wij nu schoon 2 van hare gequesten onder handen van onsen chirurgijn hebben om te cureren, ende wat vruntschap dat haer meer doen, sij worden maer des te stouter, jae, hebben verleden weeck dicht onder 't fort, dewijle 't volcq meest binnen waren, seecker jongen (aldaer op 4 Hollantse schapen passende) wel derven bij den keel grijpen om te vermoorden ende met die schapen deur te gaen, sulcx oock souden geffectueert hebben, ingevalle <sij> niet ymant, uyt de thuynen comende, hadden vernomen; als wanneer se den jongen los lieten ende haer hielden quansuys off se met hem speelden. Dese haere trouwloosheyt dan langhs soo meer vermerckende, lieten 't bosvolcq met noch drie soldaeten meerder bewaeren, insgelijcx onse koebeesten (12 sterck sijnde) met meerder wacht versien om geen verder affronten subject te weesen.

Op den namiddach begond seer hart uytten Z.Z.Oosten <te wayen.>

Den 9*en*, 10*en ende* 11*en dito*, noch al aenhoudende met extraordinaire valbuyen over den Taeffelbergh.

Sondach, *den* 12*en dito*, 's morgens fray, stil, bequaem sonneschijn-weer. Ende waren desen voormiddach, dewijle onder 't sermoen[(f)] saeten, al weder parthije fluxe Hottentoos met hasegaeyen bij de beesten gecomen omme ons die, gelijck

1. het begin.
2. hulle het te kenne gegee dat hulle ons mense nie weer wou toelaat om by hulle huise (in hulle kraal) te kom nie.
3. Vgl. WNT, *Supp.* I. Die woord skyn hier 'n sterker betekenis te hê as teenswoordig in Ndl. en Afr. Port. *affrontar* kan ook beteken: slaan, te lyf gaan.
4. klap. Afleiding van Ndl. *flinken*. Vgl. WNT, s.v. *flonk* en *flinken*, I. Laasgenoemde sal dus wel nie 'ontleend aan Eng. *to fling*' wees nie. Brill het *cloncq*, 'n woord wat blykbaar nie bestaan nie.
5. Die vorm met adverbiale *s* was vroeër baie gewoon. In Afr. kom nog soms voor *altys*. Die vorm met *s* kan ook onder invloed van *altoos* staan.
6. *feitelikheid*, daad (van geweld).
7. stryd. Nie in WNT opgeneem nie.
8. Lees: *sal gegaen moeten worden*. Beknoptheid om herhaling te vermy.
9. Die maklikste verklaring van *moetwilligen* is dat dit in appositie staan by *haer*. As dit 'n bywoord is, is die vorm vreemd.

vergangen reys, weder aff te steelen ende t' ontoveren[1.], denckende daer niet meer als 2 à 3 man bij te vinden, gelijck se voor eerst oock niet meer ende vernamen, sittende vier andere musquettiers achter eenige bossjens verhoolen, die, soo haest de gemelte Hottentoos op de beesten aenquamen, voor den dach spronghen; 'twelcke sijluyden siende, datelijck affhielden ende haer quansuys veynsden om wat tabacq te troggelen, gelijck hunne gewoonte is ende dan, cans siende, haer personagie[+] te speelen[2.]. Hier[3.] ende aen meer andere actien dagelicx meer ende meer vermerckende, dat desen Herry's g'allieerde trouwloosen hoop gansch niet [+]119v vertrouwen moghen ende, wat vruntschap dat men haer doet, echter evenwel niet ontsien ons in alle gelegentheden t' offenceren ende affronteren, soo hebben, omme ons selven te bewaren, de beesten met noch stercker wacht versien, namentlijck datter alle dagen ten minsten 5 musquettiers dicht onder 't fort sullen bij gaen weyden[4.], daer voor 12 beesten (die maer hebben) weyde genouch can gevonden worden, ende ons bosvolcq oock met noch 5 cloecke soldaeten versien, omme emmers met desen gemelte trouloosen hoop buyten verwijderingh[5.] ende in alliantie te mogen blijven, soolange ten minsten dat dese wederom een duysent beesten ende schapen bij den anderen hebben, omme die alsdan, nevens haer, met vrouw ende kinderen, altesamen in ons macht te nemen, als wanneer <wij> uyt d' aenteelinge genouch souden hebben <om> ons ende d' aencomende schepen daeruyt te spijsen ende ververssen, dat tegenwoordich uytte 300 beesten ende sooveel schapen (nu maer bij haer ende de rest van hun wechgedreven hebbende) niet strecken soude, ende daeromme niet te pijne waert[6.] achten vooralsnoch eenich misnougen te laeten blijcken, veel min om daerop te attenteren[7.], maer vooreerst noch al te continueren met sooveele goede tractementen ende minsaemheden aen deselve als oyt tevooren, omme haer in noch te meer vertrouwen over ons te voeden ende alsoo mettertijt beter occasie in te wachten ende waer te nemen om behoorlijcke revengie ende guarant[8.] te haelen, waertoe voor jegenwoordich al behoorden te resolveren, ingevalle <wij> beesten genouch hadden om uyt d' aenteelinghe te moghen bestaen, ende van de menschen[9.], in plaetse van slaeven, frayen dienst te trecken op d' eylanden in 't robbenvillen, etc., met welck vleys men haer oock genouch, sonder yts anders,[+] voeden can. 't Sal oock eens moeten geschieden, off sullen geen deech met deselve hebben[10.], want <sij> hun al beginnen in te beelden [+]120 dat wij haer ontsien, ende derft oock niet een van de andere inwoonders hier omtrent comen soo langh desen troup

1. Waarskynlik skryffout vir *ontvoeren* of *ontroven*.
2. *haer personagie te speelen*, hulle rol te speel, d.w.s. hulle skelmstreke uit te voer.
3. Beknop vir *hieraen* om herhaling van *aen* te vermy.
4. Dit is tog seker nie die soldate wat by die beeste gaan wei nie!
5. *buyten verwijderingh*, sonder rusie.
6. *niet te pijne waert*, nie die moeite werd nie. *Niet te* assimilasie van *niet de*.
7. 'n aanslag te maak.
8. vergoeding, skadeloosstelling.
9. d.w.s. die weg te voere Hottentotte.
10. *sullen geen deech met deselve hebben*, sal geen voordeel van hulle hê nie, sal nie met hulle op goeie voet te staan kom nie.

hier leyt, daer seer cevil mede[1.] te handelen wesen soude, gelijck vergangen jaer genouchsaem ervaren hebben. Ende als men met cooper ende tabacq bij dese schelmen comen om te handelen, scheren den geck met ons, soo dese weeck noch jongst gebleecken ende op den 8en deser te lesen is.

's Namiddachs quam onse schuyt van 't Robben-eylandt met 4 vaten ingesouten ende 4 à 500 levendige peguyns om ons volcq (door gebreck van[2.] ander cost) mede te spijsen ende schreven ons die van 't Robben-eylant, dat 2 schapen gestorven ende jegenwoordich noch 42 stucx jongh ende oudt in 't leven waren, wesende 't galyot ende d' opgeboeyde boot nae de Bay van Saldanha vertrocken om noch meer gevogelte ende visch in te souten ten eynde voormelt.

's Avons[3.] begond al weder vrij uytten Z.Z.Oosten te wayen.

13*en dito*, fray weer ende windt als gister.

14*en*, 15*en dito*, idem, als wanneer, siende dat wij niet meer als eenen dach met een vath peguyns costen strecken ende 't galyot misschien noch wel sommige dagen mochte wechblijven, soodat ondertusschen binnen 2 à 3 dagen ten langhsten daer weder souden uytraecken, hebben op dato de schuyt met 5 vaten anderwerff nae 't Robben-eylandt gesonden nevens mondelinge ordre aen de bouchouder Verburgh (medegaende) omme deselve voll peguyns in te souten ende sooveel levendige met eenen mede te brengen als bequaemlijck sullen cunnen ende mogen vervoeren om[+] hier te eeten. Soo hebben oock, siende de grootte consumtie ende onse soberheyt van victualie, als oock om d' eylanden van dat gevogelte niet al [+]120v te cael te maecken, ordre gestelt om voortaen in plaetse van 3 reysen, maer 2 mael daeghs te schaffen, namentlijck 's morgens omtrent thien uyren tot de vrouchcost cool, warmoes met weynich speck om wat smaecks te hebben daerin gecoockt, ende 's avonts yder man ½ peguyn, ter tijt ons Godt de Heere nader ontseth sal gelieven te laeten toecomen, dat principael van India verwachten, want van de uyt[4.] vaderlandt comende scheepen niet als broot, vleys, speck, oly ende asijn te becomen is, maer gort off erten, dat de principale buyckvullinge sij, mogen deselve gansch niet ofte altoos soo weynich maer missen datter onse hoenders, duyven ende eenden (fray aentelende) qualijck mede te spijsen sijn, ende can ons den rijs van Batavia tot treffelijck buyckvullinge ende broot tegelijck strecken, dat oock wel thien mael oncostelijcker voor d' E. Compagnie valt.

16*en dito*, 's morgens fray, stil weer als vooren. Ende alsoo men door de schaersheyt van victualie nu begond maer 2 mael daeghs te schaffen, begonden eenige van 't volcq daerover te murmureren, ende insonderheyt eenen Gerrit Fagels van Oldenburgh[(g)], matroos, ende Evert Barentssen van Groeningen, soldaet, 't woort voerende sooals[5.] nae haer werck gecommandeert wierden, teghen d' officieren te seggen:

1. *daer.... mede*, met wie, nl. ‘de andere inwoonders’.
2. Die bepaling by *gebrek* het vroeër in die genitief gestaan: *broods gebrek*, later omskryf deur *gebrek van*, teenswoordig *gebrek aan*.
3. Sic.
4. *uyt 't*.
5. wanneer.

‘ghij cunt ons wel commanderen te arbeyden, maer sout[1.] maecken, dat wij wat meer in den mont cregen’, waerop den gemelten Evert Barentsz. had geseyt: ‘laet ons maer met alleman plat neder leggen, ofte 2 à 3 den neck breecken, soo sullen se ons niet meer bruyen[2.]’, met meer diergelijcke oppositiewoorden[3.], ende alsoo 'tselve saecken waren streckende tot beginselen van oproer ende muyterije,[+] soo lieten hun datelijck aen beyde de voeten in d' ijsers sluyten, omme bij gelegentheyt [+121] nader g'examineert ende in de saecke geprocedeert te worden als nae behooren.

17*en dito*, fray, stil weder als de voorige dagen.

18*en dito*, 's morgens doncker, betogen lucht ende retourneerden op dato van 't Robben-eylandt onse schuyt met 5 vaten ingesouten peguyns.

Soo arriveerden op den middach hier oock uyt Patria 't galyot de *Tulp*, den 23en December passato uyt Texel geseylt, sijn reyse achter Irlant om genomen[(h)] ende nergens als dese plaetse aengedaen, mitsgaders onderwegen door hard weer sijn bouchspriet over boort nevens alle desselfs ronthoudt aen stuck geseylt hebbende, ende dierhalven lustich gelapt ende gewanght[4.] hier gecomen sijnde, met aenschrijvens van[5.] onse Heeren Majores[(i)], onder anderen meldende dat dit saysoen geen retourschepen hier te verwachten hebben, 'twelck uyttermaeten qualijck voor ons compt, alsoo niet boven 5 à 6 weecken broot ende geen toespijs altoos[6.] meer voor 't volcq hebben om te eeten, waeromme ons oock met peguyns moeten spijsen, ende als die van d' eylanden opraecken, sorghen[7.] dat het robbenvleys sullen moeten aenspreecken. Sijnde bovendien qualijck een ancker wijn meer in 't magesijn om 't volck tot rantsoen te geven, sulcx dat het hier vrij qualijck staet ende nootsaeckelijck veele wercken sullen moeten laten stilstaen om 't volcq haer cost te laten soucken. De 2 vaten gort, grau ende wit erten met dit galyot voor de Caep comende, cunnen boven 3 weecken niet mede strecken, sullende oock de gort alleen wel dienen gehouden om de hoenders (al over de 200 aengefockt) mede te voeden off souden genootsaeckt sijn deselve, als oock de eende ende verckens (mede fray aenteelende)[+] van cant aen[8.] op te eeten, dat jammer soude wesen.

Sondach, *den* 19*en ditto*, ongestuymich, regenachtich ende hardt, buyich weer [+121v] uytten Z.Z.Oosten. Gaven ordre aen d' opperhooffden van 't galyot de *Tulp* hun op morgen met alle spoedt t' ontlaeden van 't gene voor de Caep in hadden om ten eersten weder zeylreet te mogen wesen, etc.

20*en dito*, noch al even ontstuymich weder, waerdoor geen schuyt off boots costen varen om 't gemelte galyot t' ontlaeden.

21*en dito*, insgelijcx.

1. <*gij*> *zoudt*.
2. lastig val, plaag, pes; 'n woord met ‘ontallijke verschillige manieren’ van gebruik in die 17de eeu. Kyk WNT.
3. woorde van verset, oproerige taal. Brill het *opposite woorden*.
4. gestut. 'n *Wang* is 'n klamp om 'n mas mee te stut.
5. Gewoonlik *op aanschrijven* (of met adverbiale *s*: *aanschrijvens*) *van* in die betekenis: op skriftelike bevel van. Hier beteken *met aenschrijvens van* eenvoudig: met skriftelike mededeling van. Vgl. WNT I, 305 en *Supp.* I, 134.
6. altans, ten minste.
7. vrees (ons).
8. *van cant aen*, onverwyld.

Vervolch[1.] van 't *Daghregister* gehouden aen Cabo de Boa Esperance wegen 't gepasseerde sedert dato 21 Aprilis 1654.

21, 22, *ende* 23 *Aprilis* 1654, insgelijcx, jae soodanich als 't dit gansche jaer noch niet gedaen heeft, met groote regenbuijen ende felle kaeckwinden[2.], sulcx dat tot geen lossen van 't galijot costen comen, als eenlijck wat provisien ende touwerck, bovenop voor de handt leggende, hebbende de reste (voor dese plaetse gesonden) daerin gelaeten, ende om de retourvloote doch te mogen beloopen[3.], geresolveert gemelte galijot met onse Heeren Meesters geslooten missive na derselver ordre voorts aen den Commandeur van de retourvloote nae St. Helena maer ten eersten, sonder eenighe vellen in te laeden, aff te senden, nevens ons schrijvens ende annexe pampieren(j) aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen in 't Vaderlandt. Ten welcken eijnde 'tselve galijot dan noch desen avondt is vertrocken, met ordre omme, nae overleveringhe der geseijde pampieren aen gedachte vloote, datelijck weder herwaerts te keeren. Ende alsoo wij door 't verbijloopen van de retourvloote jegenwoordich soo sober van victualie versien sijn, dat, om de luijden de mondt open te houden, peguijns ende robbenvleijs moeten van de eijlanden haelen ende schaffen, soo hebben aen Commandeur ende Opperhooffden van de retourvloote per voors. galijot mede affgesonden ende gecommitteert den bouchouder Fredrik Verburgh (kennisse van saecken hebbende) omme uijt onsen name van deselve te vorderen ende solliciteren soo veele rijs, cadjangh, boonen ende aracq als uijt haeren overvloet behoorlijck sullen cunnen ende moghen missen, alsoo hier niet een corl rijs, nochte boven 3 vaeten gort, ende gansch geen erten off boonen meer hebben om de luijden dagelicx van te schaffen, etc.

Adij 24, smorgens noch al harde Z.Z.oostewinden, treffelijck te pas comende voor 't op gister avondt vertrocken galijot de *Tulp*, om de retourvloote aen St. Helena in der haeste noch te beloopen, - dat Godt geve. Amen.

Heden wierd doot gevonden aen 't geberghte een bosmanneken[4.], op Batavia orangh-outangh genaemt, sijnde wel soo groot als een cleijn calff, pertinent handen ende voeten hebbende als een mensch, met lange armen ende pooten, heel ruijch ende doncker grauw van coleur, die ons volcq van honger opaten(k), alsoo 't warmoes weijnich voetsel bijbrenght.

25 *do.*, smorgens fraij, stil, bequaem sonneschijn-weer. Quamen de Hottentoos, namentlijck Herrij's g'allieerde met hare beesten in 't gesicht, omtrent een halff myl vandt fort, weijden; maer wilden niet een verhandelen, hebbende <wij> genouch

1. Die *Daghregister* van 21 April 1654 tot 22 April 1655 is in die Rijksarchief in Den Haag alleen aanwesig in 'n 19de-eeuse afskrif van die Kaapse teks. Ons volg hierdie afskrif maar vergelyk dit deurlopend met die inmiddels geskonde Kaapse teks.
2. Brill het *ruckwinden*, Haagse afskrif *raeckwinden. Kaakwinden*, of onsamegesteld *kaken*, vir 'n ‘plotseling opkomende harde wind, zware bui, enz.’ was in die 17de-eeuse seemanstaal gebruiklik. Vgl. o.d. 31/12/1651 en 2/1/1656.
3. inhaal.
4. bosmanneken is 'n letterlike vertaling van Mal. *orang-oetang*.

te doen om ons volcq daer aff te houden, als willende, omdat weijnich t' eeten hebben ende sijluijden doch voor dato onse beesten gestoolen (die der oock onder sijn) ende den jongen vermoort hadden, telckens daer nae toe om hun beesten aff te nemen, ende in desen soberen tijt liever gerechtelijck revengie van dien trouwloosen trop haelen, als langer honger lijden off sober te leven. Echter wordt door ons tegen gehouden ende de luijden op ontset uijt de retourvloote van St. Helena soo veel mogelijck noch gecouragieert, mitsgaders den mondt met de cool ende andere moescruijden uijtten thuijn ende peguijns opengehouden, omme hun alsoo noch in redelijck devotie[1.] ende aen 't werck <te> doen blijven, edoch niet sonder murmuratie.

'S middaghs comt hier weder van de Baij van Saldanha onse opgebooijde boot, met den stuijrman van 't galijot de *Rode Vos*, medebrengende een vat ingesouten voghels op seecker eijlantjen in de gemelte baij gevanghen, fraij ende beter van smaeck als de peguijns, ende rapporteerden gedachten piloot dat, om 't harde weersende contrariewindts halven[2.], 8 dagen langh voor 't landt hadden gelegen ende 't galijot jegenwoordich noch onder 't Robben-Eijlant lach, vermits de stilte niet cunnende in de baij comen, welcke noch 20 vaeten vol, ende omtrent een duijsent stucx do. gesprenghde[3.] vogels binnen 't ruijm had leggen, die ons treffelijck te passe comen, ende omtrent noch een paer maenden van schaffen sullen cunnen. Ondertussen mogen sien off wij resolveren 't galijot nae Madagascar te senden om rijs ende aracq, etc.

Sondach, *den* 26*en ditto*, droogh, windrich weer uijtten Z.Z.Oosten, waer door 't galijot noch niet coste opcomen.

27 *do.*, smorgens betogen lucht ende Noortwestelijcke coelte, daer 't gemelte galijot mede ter rheede quam, geladen als voors. met 20 vaeten ingesouten voghels, ende rapportteerden den schipper dat wel 7 à 8 Hottentoos in de Baij van Saldanha hadden vernomen, maer gansch geen vee.

Aengesien wij jegenwoordich, mits 't verbijloopen van de retourvloote boven hoope[4.], ons vrij schaers ende meest teenemael gansch ontbloodt bevinden van dagelicxe victualie, als namentlijck gort, erten, boonen, rijs, offte diergelijcke, omme 't volcq hier aen landt 2 à 3 mael daeghs van te schaffen, ende dat 't gevogelte, 'twelcke nu gehaelt hebben op de eijlanden, oock al vrij opgevanghen ende schuw gemaeckt sijn, waerdoor te vreesen is dat men, altijt na onsen wil[5.], qualijck meer sal connen crijgen, ofte vasten staet op deselve moghen maecken, ende noch langen tijt voor handen is, eer wij uijt India van rijs, cadjangh, boonen off aracq, eenich secours[6.] te verhoopen hebben, gelijck mede van de uijt Patria te verwachten

1. toewyding, onderdanigheid.
2. weens die slegte weer en teenwind.
3. gesprinkelde, ingesoute. *Ingeprenghde* (Brill: *Dagv.*, I, 462) is 'n fout vir *ingesprenghde*.
4. *boven hoope; boven* skyn hier te beteken *teen*, *teen in*, *in stryd met. Boven hoop*, *verwachting*, ens., beteken gewoonlik *meer dan*, hier *minder dan* gehoop, verwag is. Vgl. WNT III, 823.
5. *altijt na onsen wil*, ten minste volgens ons wens.
6. hulp, uitredding.

schepen, die doorgaens soo sober van erten offte gordt hier aencomende, ons cunnen accommoderen[1.], dat men der qualijck ons aentelende hoenders ende gansen mede voeden mogen; item oock, geconsidereert de wijn tot rantsoen voor 't volcq te lichten uytte vaderlantse schepen machtighe costelijck voor de Comp. vallen ende India daerdoor oock niet min grootelicx ontrieft soude worden -, soo is 't dat wij, nae verscheijden deliberatien, in dese occurrentie[2.] ons selven moetende redden, nootshalven hebben geresolveert[(l)] ende goet gevonden, omme niet in den uijttersten noot van honger te vervallen, 't galijot de *Rode Vos* (heden uyt de Saldanhabaij hier geretourneert) ten alder eersten nae Madagascar te senden, omme ons van daer soo veel rijs, boonen, cadjangh, ende aracq te haelen als bequamelijck sal cunnen overvoeren. Ende alsoo wij, omme 'tselve te negotieren, van gheene coopmanschappen nae vereijsch versien sijn, is verstaen te ondersoucken offer wat onder 't volcq noch mochte schuijlen van de lijwaeten[3.], etc., aen deselve verleden jaere op reeckeningh verstreckt, omme hun dan per contant offte op reecqueninge weder goet te doen, als nae behooren.

Ende dewijle 't gemelte galijot, omme soodanige reijse te doen, nootsaeckelijck eerst sal dienen wat schoon gemaeckt, 'twelck hier niet bequamelijck nochte nae behooren geschieden can, soo is oock goet gevonden 'tselve ten dien eijnde eerst na de Baij van Saldanha te senden, daer men 't fraij drooch can laeten bevallen[4.], omme doch ter deegen schoon gemaeckt te worden ende vandaer weder herwaerts te laeten keeren, om sijn instructie ende cargasoen, etc., voor gemelte voijagie te haelen, etc.

28 *do.*, fraij, stil sonneschijn-weer, 't luchtjen uijtten Noortwesten.

29 *ende* 30 *ditto*. Idem, westelijcke windt met dicke, sware mist.

Eindnoten:

(a) Sien brief van Jan van Riebeeck aan Marcus Robbeljaert op Robbeneiland, d.d. 3 April. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 208-210. K.A.

(b) Dit is die eerste keer dat die moontlikheid van die invoer van slawe om in die behoefte aan arbeidskragte te voorsien, genoem word. In sy brief aan Here Sewentien, d.d. 22 April 1654, het Van Riebeeck oor dieselfde onderwerp geskryf: '.... welcke slaven tot de robbenvangst, ende landt bouwerije mede veele oncostel. voor de slechte cost sonder gagie, als Comps. dienaren soude cunnen te passe comen, alsoo doch de slaven, ende den rijs daer toe tegelijck met een vaertuijch in eene voijagie seer geringh van Madagascar gehaelt ende genegotieert can worden....' C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 229. K.A.

(c) Vgl. 'Memorie offte Instructie voor d' opperhoofden van 't galyot de *Roode Vos*' ens. van dieselfde datum. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 210-211. K.A.

(d) Ook die volgende twee jaar het Van Riebeeck die dag van sy aankoms aan die Kaap (6 April) op besondere wyse gedenk. Sien aldaar.

(e) Vir hierdie 'memorie' sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 212-213. K.A.

(f) Die Hottentotte wou klaarblyklik - soos voorheen, Sondag, 19 Oktober 1653 - hulle kans onder die godsdiensoefening waarneem, omdat hulle al agtergekom het dat die blankes dan min of meer almal dáár byeen was.

(g) Oldenburgh, bekende stad en groothertogdom in Noord-Duitsland. In Holstein is daar 'n stadjie met dieselfde naam, maar die verwysing in die *Dagverhaal* het waarskynlik nie hierop betrekking nie.

1. Te verstaan: *ons so weinig kan akkommodeer*.
2. sameloop van omstandighede, geval.
3. linnegoed. *Lijwaat* is saamgetrek uit *lijnwaad*, waar *lijn*, *lijne*, *lijnen* ons woord *linne*(*n*) is.
4. Blykbaar: *omkantel*, of iets dergeliks. In dié betekenis nie in WNT nie. Daar word alleen aangegee: 'ergens te land komen, gcraken' (II, 2301).

(h) Die Eerste See-Oorlog tussen Engeland en Nederland (1652-1654) was nog aan die gang, en dit is begryplik dat Hollandse skepe nou die gevaarlike waters van die Engelse Kanaal vermy en liewer ‘achter Irlant om’ gevaar het, soos die *Tulp* gedoen het. Sien Januarie 1653, noot i; en Augustus 1653, noot b.
(i) Sien hierdie brief van Here Meesters, d.d. 29 Oktober 1653, in C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 127-131. K.A.
(j) Die brief aan Here Sewentien was 'n besonder uitvoerige dokument, waarin Van Riebeeck 'n noukeurige beskrywing van toestande aan die Kaap gegee het. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 215-233. Verskeie ander stukke is hiermee saam na die moederland gestuur. Sien ‘Register van de pampieren’ ens., ibid., p. 235.
(k) Die feit dat 'n dooie bobbejaan geëet is, laat 'n mens begryp hoe hoog die voedselnood gestyg het.
(l) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 93-94. K.A.

Maijus anno 1654

Adij, *primo ditto*, doncker, regenachtich, coudt weer met westelijcke windt, in zee harder als in dese baij deurcoelende.

2 *do.*, idem.

Sondach, *den* 3*en do.*, sonneschijn-weer met drijvende wolcken, ende de windt Noortwestelijck als de voorige daghen.

4 *do.*, idem, doncker regenachtich weer ende windt als vooren. Gesien het Godt de Heere niet gelieft de windt (aen 't westen blijvende) te laeten dienen omme 't galijot de *Rode Vos* na de Baij van Saldanha te senden, ende aldaer schoon te maecken, harpuijsen, etc., ende dat ondertusschen den tijt vast dapper deurloopt, ende de

victualie alhier, heel sober sijnde, machtich vermindert, als cunnende qualijck langer de hoenders ende eenden voeden, welcke derhalven tegen onsen danck van candt aen[1.] moeten opeten laten van 't volcq, die met peguijns ende moescruijden uijtte thuyn spijsen, vermits niet een corl rijs, nochte oock maer weijnich gort meer hebben, - soo is verstaen 't galijot hier ter rhede te krengen, ende met schrapers ende loeten[2.] soo veele schoon te maecken als mogelijck is, omme 'tselve op 't spoedichste vaerdich te hebben, ende metten aldereersten goeden windt gevictualeert voor 4 maenden, conform onse resolutie van den 27 April passado, in den name des Heeren na Madagascar om rijs ende andere provisien aff te vaerdigen, mitsgaders tot meerder deffentie te mannen met 19 off 20 coppen[(a)].

Ende alsoo hier niemandt hebben die daer oijt geweest is, als een Fransman, welcke wij niet derven vertrouwen, dierhalven wat onbekendt daer comen souden, niet wetende hoe ende op wat maniere, ende waervoor de handelinghe daer te doen mochte wesen, 'tsij met d' inwoonders offte Francen, welcke daer op sommige plaetsen gestabileert ende vrij sterck sijn, soo is nae overlegh van saecken verstaen gemelte galijot eerst 't eijlant Mauritius te laeten aendoen, dat sonder merckelijck verleth[3.] doch genouchsaem can geschieden, omme aldaer van den Commandeur ende Opperhooffden soodanige informatie, ende oock, nodich sijnde, eenige coopmanschappen beneffens 'tgene mede senden, meer te haelen, als deselve tot de handelinge om rijs, etc., noch souden mogen nodich vinden te vereijsschen, waertoe wij deselve per onse missive met eenen oock dienstelijck[4.] sullen versoucken, etc., ende medegeven soo veele hier hebben cunnen bij den anderen rapen als per factura d' Opperhooffden te overhandigen.

Alsoo Jan Wouters van Middelburch, in India gecomen met 't schip *Orangie* anno 1644 voor adsistent à 12 gl. 's maendts, naderhandt verbetert geweest tot 24 gl., ende jegenwoordich uijt India gecomen per 't schip de *Provintie* anno passato in qualité van adelborst met 12 gulden 's maendts (noch winnende) welcke sedert dien tijt sich hier wel gecomporteert, ende de boucken van 't galijot de *Rode Vos* gehouden, maer insonderheijt beneffens, ende oock in de plaetse van, den bouchouder Fredrick Verburgh bij sijn absentie op 't Dassen-Eijlant de opsichte over de robbenvanghst waergenomen heeft, etc., wordt ten dien aensien op desselffs versouck ende bequaemheijt bij desen in de qualité van adsistent weder gerestaureert ende herstelt met 20 gl. 's maendts, mits gehouden blijvende d' E. Comp. van nu aff noch drie jaeren daervoor te dienen[(b)].

5 *do.*, regenachtich weer, ende windt als vooren. Is op dato Hessel Jacobs van Souttin[(c)], soldaet, over begaene diefstall in Comps. thuijnen, ende dat sich des

1. *van candt aen*, van nou af, onverwyld. V.R. gebruik ook *van kant af* in dieselfde sin. Vgl. WNT VII, 1311.
2. instrument om mee skoon te krap, skraper. As skeepsterm nie in WNT vermeld nie. Winschooten: *Seeman*, vermeld 'n ww. *loeten.* Brill se teks laat die woord uit, ‘opengelaten’.
3. tydverlies.
4. met dienswilligheid; op onderdanige, beleefde wyse.

nachts buijten 't fort ende van sijn wachtplaetse g'absenteert had, met 100 slaghen van den geweldiger gelaerst ende voor 6 maenden in de kettingh gebannen, met confiscatie van een maendt gagie voor den geweldiger, volgens sententie[(d)] gister daerover bij den Raedt gevelt.

'S avonts quamen ons d' inwoonders seggen ende wijsen dat besijden de Taeffelbergh 2 schepen hadden gesien, een groot ende een cleijn. Willen hoopen met dese goede wint morgen behouden mogen binnen comen.

6 *ditto*, noch al gestadich nat, regenachtich, doncker weer ende westelijcke wint als de voorige dagen. Ende lieten na de gemelte schepen door ons volcq wacker uijtsien tot aen de houck van Cabo Falsa[(e)] incluijs; maer alsoo gansch niet vernamen, lieten den Hottento (genaempt onder 't volcq Cocksmaet) die de tijdingh gebracht had, roepen, ende seggen dat wij geen schepen conden vernemen, denwelcken datelijck presenteerden ijmant van ons volcq, willende met hem senden, gemelte schepen te wijsen, ende, nae hij te verstaen gaff, souden om desen houck ergens g'anckert leggen, waeromme onsen tamboer ende geweldiger met hem heen sonden, den gantschen nacht uijtblijvende.

7 *do.*, smorgens weer ende windt als vooren, met seer sware, dicke mist, soo dat wij sorghen[1.] ons uijtgesonden 2 man metten voorsz. Hottento qualijck eenich gesicht in zee nae de schepen hebben, ende dierhalven deselve qualijck vernemen sullen cunnen; gelijck wederom comende ons oock rapporteerden dat vermits de dijsicheijt boven een mijl niet in zee hadden cunnen sien, ende nademael den gemelten Hottento vast bleeff persisteren dat 2 schepen gesien had, ende sijl. dan met dese westelijcke winden al behoorden in dese baije te wesen, als hadden willen hier comen, soo dachten halft[2.] off 't wel[3.] Engelsen retourschepen mochte sijn geweest die in de Baij Falsa ofte Houdtbaij achter den Taeffelbergh mochten geloopen wesen. Vonden derhalven goet morgen vrouch 4 man onder een corporael derwaerts overlandt te senden, met ordre om overal wel scherp uijt te sien, ende eenighe schepen vernemende, ons datelijck raport te brengen, ende haer stil te houden sonder hun eenichsints te openbaren, omme, nae becomen raport, hier alsdan op geresolveert te worden, als nae behooren.

'S nachts begond heel hard te waijen uijtten Z.Oosten met swaere valbuijen over de Taeffelbergh ende drooghte[4.].

8 *do.*, smorgens noch al aenhoudende, als wanneer de gemelte 4 man ten eijnde voorsz. uijtsonden. 'S naemiddaghs schoon, stil weer wordende, ende 't galijot sich na onse ordre geprepareert vindende tot vertreck nae Madagascar, mitsgaders onsc pampieren[(f)] daertoe t' eenemael vaerdich ende die <aen> den[5.] Commandeur van Mauritius oock geslooten sijnde, gaven d' Opperhooffden desselven galjots noch

1. vrees.
2. Sic. K onleesbaar. Brill het *halff*.
3. Brill het *twee* i.p.v. *'twel*.
4. Sic. Met *valbuijen* word blykbaar wind en nie reën bedoel nie; met *valbuijen....ende drooghte* sal dus 'n droë suidooster bedoel wees.
5. *aen den*? Brill het net *den*.

voor den avont hunne despesche, omme metten eersten goeden windt door Godes toelatinge onder zeijl te gaen. Omtrent 2 uijren in de naenacht is 't gemelte galijot met een Zuijt-oostelijck luchtjen van dese rhede gescheijden. D' Almogende wil het een geluckighe heen- ende wederomreijse verlenen. Amen.

9 *do.*, smorgens heel stil, warm sonneschijn-weer. Quaemen tegen den middach ons uijtgesonden 4 man wederom met rapport dat nergens geen schepen, off gelijck van dien, vernomen hadden.

Sondach, *den* 10 *ditto*, schoon weer als gister, sonden onse opgeboeijde booth nae 't Robben-Eijlandt, met wat provisie voor de schapenwachters aldaer.

11 *do.*, smorgens stil ende fraij sonneschijn als de voorige dagen, maer op den dagh heel mothregenachtich weer, dat 's middachs weer opclaerden, ende seer hard begond te waeijen uijtten Z.Z.Oosten met sware valbuijen over de Taeffelbergh den ganschen nacht, ende den

12 *do.*, smorgens noch all aenhoudende, tot omtrent ½ voormiddach[1.], wierd heel fraij weer, 't luchtjen labber uijtten Noortwesten, als wanneer in den eersten steenoven van omtrent 60 duijsent steen[2.] den brandt gestoocken wierd met hoope dat het wel succederen sal. Heden was de baij gelijck de voorige dagen, tsedert begin van Maert aff, oock vol walvissen geweest. Ende quam na den middach onse opgeboeijde boot weder van 't Robben-Eijlandt met een lustigen, vetten ram, wel 150 lb. swaer sijnde, een van de slechste ende lichste, ende waeren d' andere schaepen, 41 in 't getall, aldaer heel wel aerdende, maer geen robben te crijgen, hebbende in een ganse maendt qualijck een rob vernomen.

13 *do.*, stil, warm sonneschijn-weer, ende veel walvis in de baij.

14 *do.*, *Hemelvaertdach*, betogen lucht, met N.westelycke koelte.

15 *ende* 16 *do.*, idem. Ende niet sonders gepasseert als dat de baij alle dagen vol walvis is, ende dese weecke, vermits 't bequame weder, vrij wat hier gewonnen saet in d' aerde gebracht hebben, van wortelen, raepen, bietwortelen, spenagie, andivij, beet, salade, etc., 'twelcke, door Godes seghen wel voortcomende, soo verde nae alle apparentie staet te strecken[3.] datter niet alleen genouch sal wesen tot ververssinghe voor de aencomende schepen, maer oock beneffens dien al ijts sal moghen uijtvallen tot spijsinghe voort volcq hier aen landt, ende als wij maer rijs hadden, souden ons al bijnae cunnen behelpen.

Sondach, *den* 17 *ditto*, weer ende windt als vooren Noortwest. Item

den 18, 19, *ende* 20 *do*. Ende is (op dato den eersten steenoven affgebacken[4.], ende van eergisteren aff al te koelen gestaen hebbende) weder begonnen te vormen[5.] om in der ijl voor den principalen regentijd noch een ander oven claer te crijgen. 'S namiddachs ons volcq van de boswagen[6.] thuijs comende, wisten te segghen dat

1. Brill het: ½....*voormiddach*, asof daar 'n nadere tydsbepaling uitgelaat is. Dit kan egter beteken: die helfte van die voormiddag. Vgl. o.d. 28/10/1654.
2. Kollektief.
3. reik, uitkom.
4. klaar gebak, gaar.
5. d.w.s. nuwe stene.
6. wa waarmee hout uit die bos aangery word.

de inwoonders, namentlijck Herrij's g'allieerde, met haer vee (hieromtrent lange wijle gelegen) begonden te landewaerts in te vertrecken, sonder oijt een beest off schaep aen ons te hebben willen verhandelen, maer doorgaens niet anders getraecht als ons over al te bestelen, rooven, ende affronteren[1.], desweghen haer vertreck wel te vreden ende nu in hoope waren dat haest andre affcomen souden, met dewelcke beter te handelen mochte vallen, dat Godt geve. Amen.

Gister is een Hottentoosvrouw dichte bij 't fort, op de candt van de revier, onder wat op den ander gesmeten tackjens, vandt[2.] kinde verlost, sonder eenige hulp van mans off vrouwen, even offt een onvernuftich[3.] beest was geweest. Dit kindt datelijck selffs reijnigende, ende overal wel dapper met koedreck smerende ende swart maeckende, was anders alsoo blancq (gelijck mede de moeder) als een bruijn Jeudinneken; 'twelck datelijck, sonder erghens mede te bewinden[4.], op een velleken hebbende, aen de borst lagh, de moeder ende vader van ons troggelende[5.], ende ten dien eijnde heden oock in 't fort comende om wat broot ende tabacq, dat hun gaven, nevens een dronck wijn, etc., daer se, wel verblijdt ende redelijck flux ter been, datelijck weder mede buijten nae haer hutjen vertrocken, voor de minste regen off windt niet beschuth wesende.

21 *ditto*, smorgens mottich, nat weer met westelijcke labberkoelte, waerdoor wij uijt het steenvormen mosten scheijden[6.], ende in plaetse van dien 't volcq gebruijcken om wat landt de wildernissen uijt te roijen[7.] ende tot thuijnen bequaem te maecken, daer het nu, mits 't vochtige weer, fraije tijt toe wordt. Ende is op dato den hoveniers vrouw van een jongen soone in de craem gecomen.

22 *ende* 23 *do.*, weer ende windt als vooren. Mitsgaders niet sonders gepasseert als dat wij raepen, wortelen, cool ende andre moescruijden dese weecke weder gesaijt hebben van ons nieuw gewonnen saedt; wesende de baij oock doorgaens vol walvissen, jammer sijnde dat men geen gereetschap noch persoonen heeft om te vanghen, alsoo ter[8.] alle daghen goet weer, ende vermits de coude oock nu de beste tijt toe is.

Pinxterdach, *den* 24 *ditto*, vuijl, regenachtich weer ende westelijcke coelte.

25 *ende* 26 *do.*, heel schoon, helder sonneschijn-weer, windt alls voors. Ende alsoo de cool ende andere moescruijden in den thuijn fraij[9.] acn beginnen te verminderen, vermits tsedert 3 à 4 maenden herwaerts alle dagen 2 mael daervan voor al 't volcq geschafft is geworden, sulcx datter voor d' aencomende schepen wel haest niet veel overschieten soude; cunnende mede, wat debvoiren daerom aenwenden[10.], oock weijnich vis gevangen worden, ende nochtans (soo men den

1. benadeel, skade aandoen. Vgl. *affront* o.d. 9/2/1656. Hierdie voorbeeld van *affronteren* is ouer as die in WNT, *Supp*. I, 502 gegee, waar bostaande *affront* gesiteer word.
2. *van 't;* Brill: *van de*. Gebruikliker was: *van kind*(*e*) *verlossen*. Vgl. WNT VII, 2963.
3. redeloos.
4. toe te draai.
5. bedelende.
6. *uijt het steenvormen mosten scheijden*, moes uitskei met stene vorm.
7. *de wildernissen uijt te roijen*, de bosse, struike, ens., skoon te maak, te ontgin.
8. *'t er*.
9. sterk; *fray aen*, vinnig. Hierdie gebruik nie in WNT nie.
10. watter moeite ons ook doen.

nodighen arbeijt continueren sal) nootsaeckelijck de luijden den buijck dient gevult, soo sijn wij heden eens wat te landewaert in uijtgegaen, omme te sien off door den regen (eenige daghen nu gehadt) de suijringh ende mosterbladen[1.] (op sommige plaetsen in 't wilt wassende) oock wat beginnen op te schieten, omme daervan, in de plaetse van de moescruijden ende thuijnvruchten, 2 mael daeghs, met wat gort ende vleijs, warmoes[2.] voor 't volcq te coocken, wordende de ingesouten voghels (van d' eijlanden gehaelt) smiddaghs geschafft, ende smorgens ende savonts warmoes van cool ende ander cruijt uijt den thuijn, mitsgaders Sondach ende Donderdachs ordinaris raepen ende wortelen, die mede alle ten eijnde raecken; edoch staet geschaepen, met Godt de voorste over 3 à 4 maenden sooveel van 'tselve wel weder te hebben, als alsdan ende voortaen uijtten goeden sal cunnen gheoirbaert[3.] worden, alsoo 'tgeene eenighen tijt herwaerts gesaeijt hebben, soo treffelijck opcompt dat een lust om sien is; ende sijn noch alle dagen wacker besich om de thuijnen (jegenwoordich stijff vier morghen groot) voort voll te saeijen ende planten, mitsgaders oock omme noch meer landt te prepareren om 't saet in te brenghen, dat met d' eerste schepen verhopen uijt 't patria te crijghen. Ten eijnde voors. dan uijtgegaen sijnde, hebben op verscheijde plaetsen de suijringh bevonden fraij op te comen, maer de mostert noch niet; des ordre stelden om door 2 man alle daghen wat van de suijringh te laeten haelen, ende uijt de thuijnen sooveel ander groen daerbij te doen als sal mogen bijgebracht worden, om 't volcq noch mede te spijsen ter tijt nader ontseth van d' een off d' ander plaetse becomen.

27 *ditto*, smorghens noch al even schoon, helder sonneschijn-weer.

28, 29, *ende* 30 *do*., insgelijcx; sulcx dat wij alle dese dagen fraij hebben cunnen besich wesen met steen vormen, ende landt te prepareren om te bouwen[4.], gelijck op dato oock al stijff ½ mergen met omspitten claer gecreghen, hebben besaeijt met nieuwe taruw, verleden saijsoen hier gewonnen, omtrent twee schepels[5.] in alles.

Heden wierdt den Commandeur Riebeeck aengedient dat eenen Gijsbert Jansz. van Haverbeecq van Haerlem, bosschieter, in de wandelingh toegenaemt Schout, op den 7en deser, daeghs voor 't vertreck van 't galijot de *Rode Vos* sich had laeten ontvallen dat een man wist die met 2 messen op hem, Commandeur, gingh[6.], ende geseijt had, ‘als 't weder soo gaen sal als vergangen jaer, dat men soo weijnich t' eeten crijght ende evenwel wercken moeten, soo sal ick den Commandeur daer vooreerst de rest mede geven[7.]’, etc., 'twelcke oock aengehoort hadden Jan Matthijsz. ende Adriaen Leerbrouck, matrosen, mitsgaders Jan Jansz. van Nijkerck[(g)], soldaet, dewelcke alle drie voor den Raedt geroepen wordende, sonder eenich tegen-

1. Sic. Vgl. Afr. *moster* naas *mosterd*. Verder op, selfde datum, skryf Van Riebeeck *mostert*.
2. moesgroente, so iets as bredie.
3. Dieselfde uitdrukking (hier met die meer gebruiklike *oirbaeren* teenoor *oirbooren*) as o.d. 13/9/1653. Sou *uijtten goeden* in die verband: *uijtten goeden oirbaeren* 'n spesiale betekenis hê?
4. bewerk.
5. maat wat gewissel het van ¼ tot ½ mud.
6. rondgeloop het met twee messe klaar vir hom, nl. die Commandeur, d.w.s. om hom *daer vooreerst de rest mede* <*te*> geven.
7. *de rest geven*, doodmaak.

segghen openbaer verclaerden waerachtich te wesen dat Schout hadden hooren seggen een persoon wist die met 2 messen op des Commandeurs lijff[1.] gingh[(h)]. Des gemelten Haverbeecq mede lieten compareren, die terstont bekende sulcx tegen de voornoemde persoonen vertelt te hebben. Hem dan vragende na de man, antwoorde cortelijck dat het was Jan[2.] Danielsz. van Veurne[(i)], bosschieter, hier te lande gecomen anno 1652 in April met jacht de *Goede Hoope*, in de wandelingh toegenaemt Doctor, welcke voor desen onder goede belooninghe sijn dienst wel had gepresenteert met d' inwoonders t' landewaert in te reijsen om de spraeck te leeren; edoch daertoe naderhandt van ons aengesproocken wesende om ten dien eijnde conditie te maecken, wederom gerefuseert. Voorsz. Haverbeecq wijders vragende hoe 'tselve was comen te weten, verhaelden dat omtrent 5 à 6 weeken geleden om koemest in 't landt, beneffens andre, wesende gesonden, in 't wederom comen met den gemelten Jan Danielsz. vooruijt had sitten rusten, ende alsdoen gesien dat 2 messen op den bandt van sijn brouck in eene scheedesack steecken, ende gevraecht: ‘wel doctor, wat beduijdt dit dat ghij 2 messen draeght’, waerop den doctor had geantwoort: ‘die passen op de Heer’ (denoterende den Commandeur van 't fort) sonder ijts anders meer.

Waerop staende voet[3.] den Doctor voor den Raedt is geroepen, ende hem 'tselve voorgeleijt sijnde, ontkende eerst dat noijt[4.] een mes bij sich had gedragen, veel min 2, ende dat oock genighe de minste oorsaecke en hadde ofte wiste waerom sulck quaet op den Commandeur in 't sin[5.] soude hebben, alsoo noijt slach off quaet woort van denselven hadde ontfangen, etc. Edoch denselven voorstellende den tijt wanneer, ende met offte teghen wie de gemelte woorden gesproocken had, begond te bekennen dat op die tijt, doen om koemest waeren, in 't wederom keeren met voorhaelden Schout vooruijt was gaen sitten ende rusten, ende alsdoen oock 2 messen op sijn boxbandt[6.] drouch, ende gedragen had sedert sijn compste van 't Dassen-Eijlandt, daer se gebruijckt had om robben te villen. Item oock dat do. Schout hem gevraecht had wat met die messen deed, maer dat soude geantwoort hebben: ‘die passen op de Heer’, wiste niet. Hem wijders gevraecht off het Schout dan looch[7.], seijde neen, maer wiste niet dat die woorden gesproocken had. Andermael vragende offt Schout looch, antwoorde: ‘dat segh ick niet, maer ick weet oock niet dat ick soo geseijt hebbe’, edoch vorders sich bedenckende seijde: ‘ick hebbe misschien gemeent dat de messen tot des Commandeurs dienste waren als hij somtijts uijtgingh om esperges te snijden, die op veele plaetsen in 't wilt wassen’, met diergelijcke frivole[8.] praetjens meer. Hem echter vorder vragende off Schout het dan loogh dat hij de woorden soude gesproocken hebben: ‘die (namentlijck de messen) passen op de Heer’, persisteerden bij sijn voorige antwoorde van dat het

1. lewe.
2. So ook K. Brill het *Jos*.
3. *Waerop staende voet*, verskrywing vir: *Waerop op staende voet*.
4. Dubbele ontkenning.
5. Vir: *in d' sin*.
6. boksband, van *boks*(*e*), broek. Brill het *bogbandt*, 'n verskrywing.
7. *off Schout het dan looch*.
8. waardelose, verspotte.

niet segghen conde, als sijnde hem uijt de memorie ontgaen. Ten laesten hem 't vuijr noch naeder aen de voeten[1.] leggende ende bij sich voelende dat het met hem stondt te haperen[2.], seijde op 't laeste: ‘hij liechtet als een schelm, want wij waren maer met ons tween ende waerom ben ick niet soo eerlijck om gelooft te worden als hij?’ Bij 't welcke bleeff volherden, ende alsoo te vooren soo weyffelachtich had gesproocken, waeruijt presumeerden al eenichsints schuldich moste wesen, lieten hem, Doctor, terstondt in een kelder onder 't Cath[3.(j)] vaststellen omme met gelegentheit nader te verhooren.

Sondach, *den laetsten Maij*, stil, schoon, helder sonneschijn-weer, als de voorighe dagen, ende veele walvis in de baij. Wijders niet sonders gepasseert, als dat heden, mits 't hooghe springh[4.], lieten affloopen de gemaeckte chiampan[5.], langh 32 ende breet 8 voeten; te dienen om south, houdt, koemest ende andere dingen van de reviere[6.] nae 't fort te voeren[(k)].

Eindnoten:

(a) Meer besonderhede oor hierdie aangeleenthede word gegee in die notule van die Politieke Raad se vergadering van dieselfde dag. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 95-96. K.A.
(b) Ibid.
(c) Misskien Sotteghem, in die provinsie Oos-Vlaandere in België.
(d) Sien C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 14; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, p. 39. Albei in K.A.
(e) ‘Cabo Falsa’ of Kaap Vals, d.i. die huidige Kaap Hangklip, wat in die buurt van die huidige Rooi-Els lê. Vgl. Van Winter: *Geschiedkundige Atlas van Nederland*, *De Koloniën*, pp. 24 en 25.
(f) Hierdie stukke het, naas die brief aan die Kommandeur van Mauritius, ook verskeie ander belangrike dokumente ingesluit. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 246-250. K.A.
(g) Vermoedelik Nijkerk in Gelderland, maar ook in ander Nederlandse provinsies, bv. Friesland en Groningen, vind 'n mens plekke met die naam *Nijkerk* (of *Niekerk*).
(h) Die stukke in verband met hierdie saak is te vinde in C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 15; C.J. 278: *Register van Sententiën*, 1652-1771, J, no. 1; C.J. 2952: *Conf. en Interr.* 1652-1673, pp. 1-5; en C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 45-48. Almal in K.A. Na langdurige ondervraging van die aangeklaagde, Jan Danielsz. (bygenaamd *Doctor*), en die getuies is eersgenoemde skuldig bevind en veroordeel ‘omme aen 't Galjot de *Tulp* gekielt ende met 100 slagen gelaerst, mitsgaders voor 6 maanden sonder gagie aen de gemeene wercken t' arbeijden, in de kettingh gebannen te worden, nevens confiscatie van drie maenden soldije’. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663 (22 Junie 1654), p. 101. K.A. Vgl. ook C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 40-41. K.A.
(i) Veurne (Frans: *Furnes*), 'n stad naby Duinkerken in Wes-Vlaandere.
(j) Dit moet nie verwar word met die *Kat* van die huidige Kasteel in Kaapstad nie (wat natuurlik ook nie Van Riebeeck se fort is nie). Vir goeie plattegronde van Van Riebeeck se fort, sien kaarte nos. 47, 48 en 50. K.A.
(k) Sover bekend, is dit die eerste boot wat aan die Kaap gebou is.

Junius anno 1654

1. Gewoonlik *schenen*.
2. verkeerd loop.
3. Onder datum 11/6/1654: *Catt*, 4/11/1656: *cat*, verhoogde werk in 'n fort.
4. springvloed.
5. Kyk WNT s.v. *sampan:* ‘Ontleend aan chin. *sanpan*, drie planken. Zekere soort van klein kustvaartuig, dat in de Indische archipel veel gebruikt wordt’. Onder datum 23/7/1658: *een cleyn champantjes*, sic vir *champantjen*?
6. Die Liesbeek? Of die Soutrivier?

Adij, *primo do.*, smorgens even schoon weer ende wint als voren. Hielden ons met dit moeije weer wacker besich aen 't steenvormen ende noch meerder thuijnen te prepareren, mitsgaders deselve met slooten te omgraven.

Op dato openbaerden sigh noch dat den Doctor tegen den quartiermeester Jurien Roode soude geseijt hebben: ‘als men mij op 't Dassen-Eijlant weder soo soude willen aenpressen in 't robbenvillen, etc., soo sal ick er liever een oft 2 op 't oor stooten[7.], ofte sij sullen 't mij doen’.

Adij, 2 *do.*, noch al schoon, helder sonneschijn-weer met stilte, ende op den dach een labber luchjen uijtten W.Z.Westen.

3, 4, *ende* 5 *do.*, idem, ende de baij doorgaens vol walvissen.

6 *do.*, smorgens stormigh, regenachtigh weder ende wint van den N.Westen, soodat qualijck ijmandt conde buijten kijcken om ijts te doen, beginnende tegens den avondt heel te bedaren.

Heden heeft den quartiermeester Jeuriaen Rode onder ede verclaringe gedaen, dat Jan Danielse van Veurne over eenighe tijt[8.] aengesproocken ende gevraecht hebbende waeromme hem achter den rugge soo hadde geblameert[9.] ende gevloeckt, onder andere hadde geseijt: ‘als men mij wederom op 't Dassen-eijlant soo soude

7. *op 't oor stooten: op* weggelaat by Brill. Hierdie sin in WNT aangehaal sonder *op* en verklaar as: ‘hem een draai om de ooren geven’. Behoort by voorafgaande rubriek in WNT en sou kan beteken: 'n stoot of steek gee (met die mes waarvan sprake is).
8. *over eenighe tijt*, enige tyd gelede.
9. gelaster.

vexeren[1.] aen 't robbenvillen, etc., soo sal ick er een oft 2 op 't oornemen', waerop gemelte quartiermeester repliceerde: 'wel, Doctor, dat denck ick emmers niet', op 't welcke hij, Doctor, weder hadt g'antwoordt: 'ick noeme niemant', daermede deurgingh.

Op dese verclaringe lieten den doctor weder voor ons comen ende op interrogatorium verhoren, maer onkende[2.] de verhaelde verclaringe in allen delen wel expresselijck decepto[3.] dat den quartiermeester hem hadt aengesproocken ende gevraecht waerom hem achter de rugge gevloeckt, bekende waerachtigh te wesen, maer dat soude g'antwoort hebben: 'Ick salder een oft 2 op 't oor nemen', ontkende als voren wel expresselijck; ende alsoo onder andre seijde dattet in des barbiers huijs was geschiet, ende na sijn meeninge dachte door ijmant van deselve haer woorden wel waren gehoort, soo lieten den opper- ende ondermeesters roepen ende vragen watter off[4.] wisten, maer deselve verclaerden eendrachtelijck nergens van te weten, sulckx dat den gevangen[5.] tot nader gelegentheijdt weder in hechtenis wierd gebracht.

Sondagh, *den* 7 *do.*, smorgens goet weer met betrocken lucht ende westelijcke windt, tegen den avondt regenachtigh.

8 *do.*, regenachtigh weer ende wint als vooren. Namen weder een stuck lants voor[6.], langh 34 ende breet 24 roeden rijnlants, om claer te maecken tot bebouwinge, steeckende het in 't viercant aff, daeraen stellende eenige met schoppen, spaden, picken ende houwelen; om met sloten voor eerst t' omgraven ende de wildernissen uijt te roijen, etc., moetende het steenvormen, mits 't regenachtigh weer, stil staen, waeromme het thuijnen in de plaetse waernemen, dat in de drooge tijt om de hardigheijdt van de grondt niet wel te doen is.

9 *do.*; wat beter weer, de wint westelijck als de vorige dagen. Desen nacht was des Commandeurs besloten bottelerij[7.] bestolen soo van wijn, ham, boter, kaes, eijren, etc., ende en costen den dieff noch niet gevonden worden, schoon daer al wat moeijten om gedaen wierd.

10 *do.*, schoon, helder sonneschijn-weer ende 't luchjen als voren westelijck. Lieten op dato den gevangen[8.] Jan Danielsz. van Veurne ten derde male weder voor ons comen om op interrogatorium weder verhoort te worden, ende alsoo hem nu aengeseght wierd de waerheijdt niet langer te verholen[9.] nochte den Raedt met frivole omwegen te traineren[10.] ende abuseren[11.] offte dat men hem sulckx door pijne soude doen doen[12.], soo heeft deselve opentlyck bekent dat geseijt had: 'die messen passen op de Heer', edoch de meeninge niet sijnde om den Commandeur daer

1. kwel; i.p.v. *aen* sou mens verwag *met* of iets dergeliks.
2. = *ontkende*.
3. Sic i.p.v. *excepto*, uitgesonderd.
4. *aff*, van.
5. *gevangene;* vgl. nog *gevange*(*n*)*bewaarder*.
6. *namen weder een stuck lants voor*, het weer 'n stuk land aangevoor. Brill sit 'n komma na *lants*, waardeur die sin onverstaanbaar word. (*Aanvoor* in die betekenis *ter hand neem*, *aanpak* staan nie in WNT nie.)
7. spens (wat toegesluit was).
8. *gevangene*.
9. Skryffout vir *verhelen;* soos by Brill staan.
10. op te hou.
11. mislei.
12. *door pijne soude doen doen*, deur pyniging (marteling) sou laat doen.

eenigh 't minste leet mede te doen, maer om hem ende d' E. Comp. daermede te dienen daer se te passe mochten comen, etc. Ende aengaende de woorden: ‘ick salder een oft twee op 't oor stooten’, gesproocken tegen den quartiermeester Jeurien Roode, bekende mede opentlijck uijt, maer sulckx was te passe gecomen dat te samen hadden gesproocken van de onfatsoenelijcke bejegeninge van den Corporael Jan van Gulick, die hem met sijn droncken hooft[1.] geduijrich hadde geslagen, nietjegenstaende dat soo wel als andere sijn werck hadde gedaen, ende dierhalven deselve woorden door mismoedicheijt gesproocken, met verclaringhe dat nooijt de minste gedachten tot sulck quaet heeft gehadt, biddende den Raedt wijders om vergiffenisse over 't quaet dat aen[2.] de verhaelde woorden gesproocken hadde.

11 *do.*, goet weer ende wint als voren, met betogen lucht. Begonnen vandage met de hier gebacken steen d' eerstemael te metselen, aen 't woonhuys aen de rechter handt vant Catt, op een kelder stellende[3.], sijnde fraije roode steen even als leijtse[4.(a)] steen.

Voor den middagh retourneerde van St. Helena, Gode loff, hier weder wel ter rheede 't galjot de *Tulp*[(b)], den 20 passato vandaer vertrocken, dat extraordinaire spoedigh ende in 3 weecken wel overgeseijlt is, medebrengende uijt de retourvloote aldaer gevonden tot provisie in onse soberheijdt....[5.] rijs, 2 kiste witte suijcker, 2 baeltjes tarruw[6.], 28 lb. was, nevens wat specerijen van folie[7.], neuten, etc., ende eenige cleetjes[8.] ende schoenen voor 't volcq, mitsgaders wat oudt seijldoeck ende tinwerck; hadden gehoopt wat meer rijs, nevens oock wat bonen, cadjangh ende aracq te becomen, maer hadden deselven, volgens 't schrijvens van den Commandeur Kemp ende 't raport van den ondercoopman Verburgh, niet meer cunnen misschen, alsoo geen boonen gehadt ende alle hare cadjangh soo verdorven waren geweest dat deselve voor hun arrivement aen St. Helena al hadden moeten overboort werpen; sulcx dat wij hiermeden noch al sober ende maer voor omtrent noch 2 maenden, nevens 'tgene daer bij hebben, geprovideert blijven.

De gemelte retourvloote, bestaende in de 6 schepen *Phenix*, *Orangie*, *Salmander*, *Leeuwin*, *Coningh Davidt*, ende *Avontsterre*, op 19 Januarij passato van Batavia gescheijden, waren den 24 do. seer voorspoedichlijck buijten Sundaen-straete, ende 't lant deser Cabo den 27 Martio in 't gesighte, mitsgaders den 2 April met een Z.ooste-topseijlscoelte verbij. Ende alsoo geduijrigh met moij weer geseijlt hebbende den 18 desselven maents April voor St. Helena ten ancker geraeckt, daer ons galjot, den 23 April van hier gedespecheert, haerlieden den 6 Maij daeraen[9.] was bijgecomen, met onse advijsen ende secrete ordre van de Heeren Bewinthebberen, per do. galjot op den 18 April hier gecomen, waerover hun den Commandeur ende opperhoofde van de vloote (volgens deselver schrijven) vrij hadden verblijt, hebbende voor de

1. *met sijn droncken hooft*, in sy dronkenskap.
2. Sic.
3. daar word 'n kelder onder die woonhuis gegrawe.
4. *Leidse*, van Leiden afkomstige.
5. Oningevul, maar onder 18/6/1654 blyk dat dit 2½ *lasten* moet wees.
6. tarwe.
7. foelie.
8. lappe geweefde stof.
9. daarop(volgende).

gantsche vloote schoone verversinge van verckens, appelen, lemoenen, groente, ende water aen St. Helena na wensch becomen, verwachtende noch de 2 resterende schepen *Prins Willem* ende *N. Rotterdam*, die op den 20 April noch niet verschenen waren, van meeninge sijnde tot ultimo Meij daerna te wachten ende, dan niet verschijnende, onder hun sessen hare g'ordonneerde reijse na 't lieve vaderlant te vervorderen.

Den boeckhouder Fredrick Verburgh, door ons aen den Commandeur der gemelte vloote gecommitteert sijnde geweest om eenige provisie in onsen soberen staet uijt deselve te procureren, quam met de qualiteyt van ondercoopman wederom, hem bij denselven Commandeur ende Breeden Raedt op sijn versoeck toegeleijt, omme met eenen oock alhier als 2de persoon sijn dienst waer te nemen, ende alsoo aen denselven bequaemheijdt ende capaciteijt genoegh hebben bevonden, mitsgaders sigh doorgaens vrij iverigh in den dienst van d' E. Comp. ende van den aenbeginne[1.] alhier wel heeft gecomporteert, soo hebben hem daervoor oock g'accepteert, met hope dat sigh hetselve noch vorder waerdigh maecken sal.

Wijders gesien dat wij, als voorseijt, noch al vrij sober van victualie voorsien blijven, ende dat den schipper van 't galjot de *Tulp* wat rijckelijck in sijn dispensen[2.] valt, soo hebben denselven Verburgh ende den Sargeant deser fortresse gecommitteert omme do. galjot eens scherpelijck te visiteren ende van alles goede ende perfecte notitie te nemen, omme wat nauwer ordre op 't schaffen te stellen, etc., ende met eenen den schipper gelast alle sijn inhebbende goet voor de Caep te ontladen ende aen landt te brengen.

12 *do.*, goet weer ende wint als vooren. Begond 't galjot sigh t' ontladen.

13 *do.*, idem, dijsigh weer ende 't luchtjen voorl.[3.] is de visite van 't galjot in 't werck gestelt, daer seer sober victualie in bevonden, veroorsaeckt omdat den schipper aen St. Helena soowat de roaele[4.] man gespeelt heeft met overgeven van broodt, gort, erten ende anderen provisien meer, waerdoor oock gecauseert heeft d' opperhooffden van de retourvloote dachten dattet hier soo sober niet gestelt was als door Sr.[5.] Verburgh, van ons derwaerts gecommitteert, geremonstreert wierd, ende daeromme te minder hebben willen overlangen[6.], want wel sooveel broot aen de retourvloote heeft gegeven[7.] dat 't galjotsvolcq daer noch wel 3 maenden soude mede gestreckt hebben, ende nu niet meer als noch maer 2 vaten[8.] broot heeft, nevens andre provisien naer advenant. 't Hadde beter geweest dat die[9.] voor ons Verburgh ende aen de retourvloote overgegeven provisie hier gelaten hadt, omme de swaer arbeijdende luijden de buijck mede te vullen, maer heeft hieraen laten blijcken dat weijnich op de behoorlijcke mesnagie[10.] past, des hem oock ordre op

1. aanvang, begin.
2. uitdelinge.
3. Sic. *Voorlijck*? Brill het *voors*(*chreven*).
4. *royaele*.
5. *Sr*. vir *Sieur*. Brill het *Fr*. (vir *Fredrick*).
6. afgee.
7. Die onderwerp van *heeft gegeven* is *den schipper*, enige reëls hoërop.
8. H het *vatten*, K *vaten*, soos by Brill.
9. Onontwarbare sin, vermoedelik die skuld van die kopiïs.
10. suinige bestuur.

schaffen hebben gestelt omme sigh voortaen na te reguleren, ten eijnde reeckeningh mogen maecken hoe lange sullen mogen strecken, ende ingevalle jegenwoordigh de voyagie na Batavia moeste doen, souden hem qualijck cunnen daertoe provideeren.

Sondagh, *den* 14 *do.*, weer en wint als vooren.

15, 16, 17, *ende* 18 *do.*, noch al goet weer ende wint als vooren. Heden is bij den Raedt geresolveert[(c)], gemerckt wij per de *Tulp* uijt de retourvloote van St. Helena niet meer als 2½ lasten rijs hebben becomen, waermede niet boven 1½ oft 2 maenden kunnen strecken, 'tselve galjot mede na Madagascar te senden om wat meerder rijs, opdat wij, oft[1.] 't galjot de *Roode Vos* (8 Meij ten dien eijnde oock derwaerts geschickt) ongeluck overquame (sulckx Godt verhoeden[2.]), noch eenigh secours op dit galjot te verhopen mochte hebben, edoch met ordre omme empassant eerst desen hoeck om langhs de custe alle havenen, baijen, ende rivieren t' ondecken ende ondersoecken wat handel overal off ergens ter proffijte van d' E. Comp. mochte te doen vallen tot Rio des Reijs[3.(d)] op 25 graden leggende incluijs, omme onse Heeren Meesters per d' eerste hier aencomende retourvloote daervan eenigh seecker advijs te mogen geven; van welcke Rio des Reijs dan, na gedaen ondersoeck, voorts op Madagascar sullen versteecken[4.] ten eijnde voormelt ende wes meer bij resolutie largo g'extendeert, ende per instructie d' opperhooffden vant gemelte galjot de *Tulp* t' haerder narichtinge[(e)] ampel[5.] in mandato[6.] te geven.

19 *ende* 20 *do.*, noch al even schoon weer, treffelijck te passe comende op ons metselwerck aen de nieuwe woonhuijsen met caepse gebacken steen onderhanden hebbende.

Sondach, *den* 21 *do.*, weer ende wint als vooren westelijck, met een bijsondere soete, aengename lucht, soo 't nu eenige dagen harwaerts[7.] oock heeft gecontinueert, fraij comende op 'tgene gesaijdt ende geplandt wort, als sijnde dese weecke partije wortel-, rapen-, ende bietwortelen-, als oock slae- ende andere moescruijden-saet[8.] in d' aerde gebracht. Op dato is 't laeste broodt tot rantsoen aen 't volcq uijtgegeven, elck 2½ lb. voor een gansche weeck, soo[9.] se nu wel 3 maenden langh maer gehadt hebben, ende ingevalle 't galjot de *Tulp* soo spoedige reijse en hadde gedaen, souden 't nu t' eenemael t' eijnde bot[10.] wesen, gelijck oock haest sullen sijn met de 2½ lasten rijs per 'tselve van St. Helena uijt de retourvloote becomen, alsoo daermeden niet boven 5 à 6 weecken van nu aff sullen connen strecken hoe naeuw het oock overleggen, sulckx dat, ondertusschen geen ontset comende, daertegen[11.] voor ons alhier een soberen tijt staet te worden.

1. in geval.
2. Sic. Brill het: *verhoedde*.
3. Die teenswoordige Matamba wat by Lorenco Marques in die see loop.
4. Vir *oversteecken*?
5. uitvoerig.
6. *in mandato*, in opdrag.
7. *herwaerts*, tot vandag toe.
8. *Saet* vorm blykbaar die tweede samestellende deel van al die genoemde groentes.
9. soas.
10. Kyk WNT III, 686: *t' einde bot*....aan het einde van zijn voorraad....verg. fr. *au bout de*....
11. = ?

22 *do.*, noch al even schoon weer. Is op dato Jan Danielsz. van Veurne bij den Raedt gecondemneert om gekielt te worden[f], nevens een bannissement van 6 maenden in de kettingh ende confiscatie van 3 maenden soldije, t' appliceren naer uso[1.] overdat[2.] 2 messen op den Commandeur van 't fort gedragen had, ende andere meer gedreijght op 't oor te stooten, etc.

23 *do.*, heel moij weer ende wint als vooren. Is voorhaelde sententie aen 't galjot de *Tulp* ter executie gestelt.

24 *do.*, goet weer met betogen lucht ende N.Westelijcke wint, maer tegen den nacht begond heel hard uijt denselven hoeck te waijen ende regenen.

25 *do.*, noch al aenhoudende met groote stortregen ende harde N.Westelijcke winden, waerdoor g'obsteert[3.] bleven, d' opperhooffden van 't galjot de *Tulp* niet cunnende aen landt comen, heden haer despeche te geven.

26 *do.*, beter weer ende wint sacht westelijck. Gaven op dato de gemelte opperhooffden haer affscheijt.

27 *do.*, heel vuijl, nat, regenachtigh weer ende westelijcke wint, waerdoor 't galjot noch niet coste uijt de baij t'seijl gaen.

Sondagh, *den* 28 *do.*, idem.

29 *do.*, nat weer ende wint als voren.

Wierd ons op dato aengedient dat eenen Evert Barentsz. van Groeningen, soldaet, partije gort uijt 't magasijn gisteravondt onder 't gebedt soude gestolen hebben; denwelcken, daerover geroepen wordende, 'tselve eerst ontkenden, edoch naderhant op belofte van vrijdom beleedt ende verhaelden daertoe van eenen Hendrick Jeuriaensz. van Swartsluijs[g] aengeraden te wesen, ende wes meer bij sijne geteyckende confessie g'extendeert[4.], aen welcke gort noch verscheijden persoonen hadden geherideert[5.], edoch met verclaringe gesamentlijck dat niet en wisten waer deselve vandaen gecomen was, anders als dat se den voorhaelden Hendrick Juriaensz. na sijn segge hadde gecregen van 't galjot de *Tulp*. Denselven derhalven geroepen wordende, beleet....[6.] in alles, ende datter noch meer verburgen was als wij noch wisten, 'twelcke op de plaetse ons aenwijsende oock gevonden wierd, ende dierhalven desen Hendrick Juriaensz., den autheur[7.] van dese dieverije, nevens eenen Eldert Jansz. van Oost-Vrieslandt, op schiltwacht hebbende gestaen om 't feijt te plegen, daer se op in apprehentie namen omme ondertusschen na 't een ende 't ander noch nader ondersoeck te doen[h].

30 *do.*, noch al nat ende vuijl regenachtigh weer. Wierd ons oock aengedient dat gemelte Hendrick Juriaensz. eenen Dirck Haesjes hadde gepersuadeert sijn maet den hoenderwachter te corrumperen[8.] omme van de rijs ende gort die voor de

1. *t' appliceren naer uso*, te bestee soos gebruiklik.
2. Vgl. Afr. *oordat*.
3. verhinder.
4. uiteengesit.
5. *aen....geherideert*, geërf van, deelgehad aan. Meijer: *Woordenschat* (uitg. 1731) gee *heredenen*, *herediteren* en *heriteren*. Die *aen* is eienaardig. Fr. *hériter* neem *de* voor die voorwerp.
6. Oningevul. Brill het hier *saecke*.
7. bewerker.
8. omkoop, omhaal.

hoenders gegeven wierd gedeelte aff te houden, gelijck oock geschiet was, ende desen Haesien bekende dat eenige malen daervan voor haer drien gecookt hadden; maer noijt om gedacht soude hebben, ingevalle daertoe van gemelten Hendrick Jeuriaensen niet eerst ware aengesproocken geweest, etc., alles breeder blijckende bij confessie[(i)] daervan voor ons gedaen. In somma, aen alle omstandicheden bemercken desen Hendrick Jeuriaensz. principael autheur van alle de voorhaelde dieverije is.

Eindnoten:

(a) Die stad Leiden het reeds eeue gelede - by name in die sewentiende eeu - bekend gestaan vanweë die goeie bakstene wat daar gemaak is. Vgl. bv. Winkler Prins.
(b) Die *Tulp* het op 23 April 1654 van die Kaap na St. Helena vertrek. Sien aldaar.
(c) Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 97-101. K.A.
(d) 'Rio des Reijs', die huidige Komatierivier. Vgl. J. Blaeu: *Groot Atlas*, VIII (Spanje, Afrika en Amerika), kaart van *Neder-Aethiopien*. Die mond van die Rio des Reys word hier ook presies op 25° suiderbreedte aangegee, ofskoon ons vandag weet dat dit in werklikheid op byna 26° lê.
(e) Sien die uitvoerige instruksie vir die bevelvoerders van die *Tulp*. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 252-261. K.A.
(f) Sien vorige maand, noot h.
(g) Swartsluijs, sien Augustus 1652, noot b.
(h) Vgl. C.J. 278: *Register van Sententiën*, 1652-1771, H, no. 1; en C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, p. 5 (rugkant). K.A.
(i) Sien C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, p. 9. K.A.

Julius anno 1654

Adij, *primo do.*, heel nat, vuijl regenachtigh weer ende harde westelijcke stormwinden, welcke dese verleden nacht soo vehement hard hadden gewaijt, met soodanige groote slagh- ende stortregen, dat al de thuijnen onder waren gevloeijt, als cunnende de rivieren ende gemaeckte sloten 't aflopende water niet verswellegen[1.], invoegen groote moeijten ende armoede[2.] hadden eer 't landt weder droogh cregen, daer veel jongh opcomende aertvruchten weghgespoelt ende verdurven waren, tot geen cleijne schade.

2 *do.*, noch al even nat, regenachtigh weer ende wint uijtten noordwesten. Op dato sijn de verhaelde delinquenten[3.] bij den Raedt gesententieert, namentlijck Hendrick Juriaensz. aen 't galjot de *Tulp* gekielt ende gelaerst te worden, ende Eldert Jansz. 3 mael van de rheede te vallen, nevens 100 slagen voor de mast, mitsgaders Fredrick van Loenen, IJsacq Sijbrantsz., ende Meus Jansz. elck met 50 drooge[4.] slagen gelaerst te worden, over de dieverije, ende medeheelderije[5.] gepleecht aen gort gestolen uijt Comps. magasijn, als voren verhaelt ende bij de sententie (heden oock g'executeert) wijtlopigh g'extendeert[(a)].

1. verswelg, insluk, afvoer.
2. Hier blykbaar in die ou betekenis van *ellende*, *narigheid* gebruik, waarvan WNT in die latere taal nog slegs enkele uitdrukkinge ken 'waarin die beteekenis, thans verflauwd, oorspronkelijk zal hebben gegolden'.
3. boosdoeners.
4. Hierdie gebruik van *drooge* nie in WNT nie. *Op 'n droë broek* of *met 'n droë stuk tou*?
5. -helery.

Door dese continueerende harde noortwestewinden can 't gemelte galjot tot bevorderinge sijner gedestineerde voijagie niet buijten de baije raecken, ende wort de victualie ondertusschen vast mede vrij sober, t' onser groote becommeringe.

3 *do.*, noch al even nat, regenachtigh, ongestuijmich weer ende wint uijtten N.Westen, 'twelcke 'snachts begond op te houden ende een luchjen te coomen uijtten Z.Z.oosten, waermede 't galjot de *Tulp* onder seijl gingh, ende fraij uijt de baij geraeckten. D' Almogende wil hem een geluckige voijagie verlenen, ten eijnde 'tselve na gedaen ondersoeck langhs de custe desen hoeck om, van Madagascar (derwaerts alsdan mede gedestineert is) ons wat rijs toebrengen mach, daer hier seer na gevast wordt, ende bij noch maer 5 à 6 weecken achterblijven van schepen, wel in de uijterste noodt van honger mochte comen te vervallen, alsoo de vruchten

uijtte thuijnen dagelijckx oock soo veele opgegeten ende geconsumeert worden dat qualijck langer weten meer bijeen te schrapen.

4 *do.*, 'smorgens betogen lucht ende variabele coelten, dickwils met stilte. Sagen 't gemelte galjot onder 't Robben-eijlant noch g'anckert leggen, maer op den namiddagh ginght[1.] weder t'seijl ende geraeckten fraij t' zee.

Sondagh, *den* 5 *do.*, schoon, helder sonneschijn-weer ende wint noorlijck. Waren weder partije Hottentoos, meest van Herrij's g'allieerde, bij 't fort geweest, tijdinge brengende dat eenige andere inwoonders diep uijt 't landt met veele beesten ende schapen op comende wege herwaerts ende genegen souden wesen met ons te handelen, 'twelcke ons in dese jegenwoordige sobere tijt niet qualijck te passe comen soude, maer oft niet weder een leugentijdingh sal wesen, gelijck se ons dickwils wel plachten te brengen, sal den tijt leeren; ende soo se dan oock al comen, sullen wij, mits mancquement van plaetcoper, geen koebeesten, maer niet als schapen voor ons noch onderhebbende[2.] dun coperdraet handelen cunnen. Derhalven om 'tselve oock vrij blijven verlangen na schepen uijt 't patria.

6 *do.*, fraij weer ende wint als voren, soo dat weder wat werck coste gedaen worden, insonderheijdt aen 't metselen ende incruijen van gevormde steen in den 2den steenoven, daer al goede partije hout, staende[3.] de verleden vochtige dagen, toe bij den hant gebracht is.

De voorsz. Hottentoos hadden gister al het touwerck ende de dregge van de chiampan affgestolen ende weghgevoert, die in de riviere vol riedt lach, hoedanich[4.] sij het meest altijd claren[5.], niet ophoudende van hare schelmstucken, hoeveel goets hun oock doorgaens van ons gedaen wordt; dierhalven, om met haer in geen onmin te geraecken, ons goet ende persoonen noch al beter sullen moeten bewaeren, want haer daeromme qualijck te bejegenen soude soodanige beschroomheijdt[6.] onder haer causeeren dat se noijt meer souden derven met vee ofte eenige andere coopmanschap aen 't fort comen. Des oock allen 'tselve ongemerckt lieten passeren sonder eens te laten blijcken datter van wisten omme haer te meer van de Neerderlanders[7.] goedaerdicheit te doen geloven, ten eijnde bij offresserende[8.] occasie hierna te beter gelegentheijdt mochten becomen omme d' een oft d' ander tijt eens voor alles revengie ende guarant[9.] van haer te mogen halen, sodanigh dat noijt meer verlangen behoeven te hebben om vee van hun te handelen, daer het oock, soo langhs soo meer, bemercken toe comen moeten sal, eer se ons sullen willen met vreden laten, want gister oock wel bijna met hun honderden wel gewapent tegen 't geberchte

1. *ging 't*, nl. die galjot.
2. WNT gee *onderhebbend* alleen in die betekenis *onder iemands bevel staande*. Hier beteken dit *in iemands bezit zijnde*.
3. gedurende.
4. sodanig as, soas.
5. klaarspeel, regkry.
6. vrees.
7. Vermoedelik 'n skryffout vir *Nederlanders*, soos dit geskryf word o.d. 19/5/1659. Gewoonlik gebruik v.R. *Duytschen*.
8. voorkomende. Port. *offerecer*, aanbied. Brill het *offrerende*.
9. In verskillende betekenisse (gewoonlik gespel *garant*) gebruikte woord: waarborg, vrywaring, vergoeding. Hier in laasgenoemde betekenis. Van Port. *garante*.

omtrent[1.] de koebeesten waren geweest om die weder wegh te steelen, maer alsoo wij daer 7 à 8 musquettiers doorgaens bij hadden, dorsten[2.] deselve niet aen doen.

7 *do.*, schoon sonneschijn-weer ende stilte, hebbende dese als oock gisteren nacht lustigh gerijpt[3.]. Omtrent 8 uijren des smorgens quamen d' uijtkijckers tijdingh brengen dat een seijl hadden gesien achter den Leeuwenbergh, daer wij na toegaende 'tselve oock alsoo bevonden, slaende van wegen de stilte sijn seijlen tegen de mast, sulckx dat desen dagh niet coste binnen comen.

8 *do.*, schoon weer ende weijnich wint als voren. Was 't gemelte schip 'smorgens vroegh dicht voor de baij, comende omtrent den middach binnen, als wanneer bevonden te wesen een Engels scheepken, genaempt den *Coopman*[4.(b)] van ontrent 70 lasten genomen van[5.] de *Goutsblom* aen St. Vincent[(c)] op den 15 April passato, doen se daer om verversinge ter rheede quamen, geladen geweest met niet anders als 42 esels welcke d' Engelse meenden aen de Barbados te brengen ende d' onse daer altesamen weder hadden aen landt geset op 3 stucx na, die se, beneffens een paert, meende hier aen de Caep te brengen, maer waren onderwegen gestorven; mitsgaders al d' Engelse vrij gegeven ende met hun boot laten vertrecken nae de Barbados behalven 4 à 5 die haer in dienst van d' E. Comp. hadden laten aennemen. Gemelte jacht de *Goutsblom*, 28 Januarij passato in compagnie met 't galjot de *Botterblom* uijtgelopen ende den 20 April van St. Vincent gescheijden, was achterom[6.] een extraordinaire vehemente storm bejegent in dewelcke de *Botterblom* van haer was geraeckt, vresende daer verongeluckt sal wesen. Hadden aen St. Vincent maer heel weijnigh verversinge becomen, waeromme jegenwoordigh vol sieck ende scheurbuijckigh volcq was, ende eergisteren bij de[7.] van 't Engelsen prijsjen noch onder 't landt alhier gesien. Dit Engels scheepjen hadden medegenomen op bedenckinge dat het, mits sijn beseijltheijdt ende bij vermissinge van de *Botterblom*, hier aen de Caep d' E. Comp. wel mochte dienstigh wesen, ende dierhalven gemant met 17 coppen, daer 't, Gode loff, hede wel mede ter rheede is g'arriveert, sijnde oock een recht slagh om hier te gebruijcken, weijnich oft niet grooter wesende als 't uijtgevaerde[8.] jachtjen de *Goede Hoope*, wenschten maer dat het 8 dagen vroeger hadden becomen, om beneffens de *Tulp* tot ondeckinge[9.] van de custen desen hoeck om mede te hebben mogen laten gaen. Weijnich na den middach wierd de *Goutsblom* gesien even boven 't Robben-eijlant, edoch coste, vermits de stilte, heden niet binnen comen, maer quam noch voor den avont een sloep van hem aen 't fort met een briefken aen ons van inhoude als d' onderstaende copie dicteert.

1. in die buurt van, by.
2. Verlede tyd van *durven*. Brill het *dorfden*.
3. In Afr. nog die gewone woord, waar in Ndl. vandag *vriezen* (*gevroren*) gebruik word.
4. *Merchant*, later genoem *Caepvogel*.
5. *genomen van*, prysgemaak deur.
6. agterom Skotland, nie deur die Kanaal nie.
7. Hier moet een of meer woorde uitgeval het wat beteken: ('n lid van) die bemanning.
8. Sic.
9. Sic.

‘Mijnheer ende Commandeur Johan van Riebeeck,

Alsoo wij hier omtrent 4 dagen in groote stilte ende mist, alsmeede eenige dagen in storm ende contrarie-winden voor de baije gedreven hebbe (het welcke seer droevigh voor ons heeft gevallen) ende de reijse lange heeft geduijrt soodat wij ons tegenwoordigh bevinde t' eenemael sonder verversinge, ende geve maer 6 mutsjens water daeghs tot rantsoen aen ijder persoon over 't geheele schip ende hebbe al dartigh[1.] dooden, daervan op gisteren 4 sijn overleden, d' eene wesende Sr. Willem Willemsz. Bennex, adsistent, voorts soo is mijn vrindelijck versoeck aen Uwe E., dat Uwe E. gelieve ons op het alderspoedichste verversinge te laten toecomen soo van versch vlees, groente ende diergelijcke nootsaeckelijckheden; sullen middelertijt ons uijterste devoor[2.] doen omme met den eersten[3.] in de baij te comen, ende bevelende Uwe E. in de beschermínghe des Almogenden.

U.E. Dienstwilligen’

Bij welcke missive vernemende hare veelvoudige siecken ende grooten noodt om verversinge, lieten datelijck een mande met salade ende 2 goede sacken vol cool gereet maecken, daer se

den 9*en do.*, fraij labber uijtte N.Westen coelende, 'smorgens vroegh weder mede na boort sonden, nevens 't navolgende briefken, luijdende van woorde te woorde als volcht:

‘Eersame, discrete, goede vrint schipper Sijmon,

Wij hebben u briefken met desselfs[4.] sloep gisteravondt wel ontfangen, ende daeruijt verstaen Ul. noot om water ende verversinge, etc.; waerover hier voornemens waren Ul. met al onse ende 't Engels schips vaertuijgh[5.], nevens 30 à 40 man, bij te comen, soo 't hadde stil gebleven als gister, om u gemeender macht[6.] alsdan voort binnen te boucheren; maer alsoo 'tjegenwoordigh redelijck uijtte westelijcker hant coelt ende voor de wint[7.] is om binnen te comen, hebben 't, als nu onnodigh ofte te vergeefs achtende, g'excuseert[8.]. Maer ingevalle de wint weder gaet leggen, hopen Ul. alsdan ten dien eijnde bij te comen. Senden derhalven met u eijgen sloep voor eerst tot ververssinge toe 2 goede sacken vol cool ende een mande met salade, nevens een can met carnemelck, hoope eer 't selve geconsumeert

1. *dertig*.
2. plig, bes.
3. *met den eersten*, so gou as moontlik.
4. Slaat op *u*, nie op *briefken* nie.
5. tuig om mee te vaar, d.w.s. bote.
6. *gemeender macht*, met gemeenskaplike kragte. WNT IV, 1359.
7. *voor de wint*, gunstig.
8. afgelas.

sal sijn Ul. hier ter rheede te hebben, omme dan vorders te ververssen na behoren. Niet anders als hertelijck gegroet van - ende was onderteijckent:

UE. goede vrint
Jan van Riebeeck.
Int Fort de Goede Hoope,
den 9en Julij 1654.

Onder stondt:

'Wij sullen 't Engels scheepjen laten vuijren[1.] oft[2.] ghij bij daegh niet coste binnen comen, alsdan bij nacht daer op te mogen inlopen. Pro memorie.'

Even na den middach comt 't jacht de *Goutsblom*, Gode loff, hier wel ter rheede, vol siecken ende scheurbighe[3.], daer ten eersten cool ende andere groen in overvloet toe aen boort sonden.

Met do. schip bequamen verscheijden gereetschappen ende andre nodicheden, ons treffelijck te passe comende, maer gaer weijnich victualie, sulckx daer[4.] noch al sober versien blijven, insonderheijdt van dagelijckse cost als gort ende erten, alsoo niet meer becomen dan 4 vaten gort ende gantsch geen erten, die hier bij 't magasijn oock voor geen 3 à 4 dagen meer hebben, ende dierhalven met 't volcq van 't schip noch al samen eeten moeten van de cool ende moescruijden uijt den thuijn, daerdoor de continuatie[5.] groote schaersheijdt in de verversinge voor dit schip maeckt, ende soo der meer schepen aencomen sonder ons te cunnen provideren van dagelijckse cost hier voren genoempt, staet geschapen dat seer soober sullen cunnen ververschen; want als wij 't door noodt dagelijckx moeten ons volcq laten opeten, can der ingevolge[6.] weijnich voor de aencomende schepen overschieten.

Den schipper rapporteerden ons dat eenigen dagen verleden noch een schip onder de wal hadt gesien, gelijck als sijlieden mede bijhoudende ende debvoir doende om hier aen te comen, ende, soo hij meende, soude een Seeus schip sijn, wiens seijlen oock al wat beswaerlijck omgingen[7.], daeruijt presumerende dat misschien oock vol siecken was. Willen hoopen Godt de Heere 'tselve haest sal laten te rechte comen.

10 *do.*, regenachtigh weer ende wint als vooren. Quamen heden eenige van Herrij's g'allieerde met 4 magere koebeesten bij 't fort; maer waren der soo costelijck[8.] mede dat met deselve tot geen handel te comen was, soeckende maer na boort te varen om aldaer hunne sacken ende buijcken vol broot ende wijn te halen. Ende alsoo ons dese schelmen meermalen daermede bedrogen hebben dat, wanneer se aen boort geweest ende haer genoegen van broot, tobacq ende wijn becomen hadden, met

1. vuur opsteek (om as sein te dien).
2. in geval.
3. Brill sê: 'lees scheurbuikige'; WNT is dit hier blykbaar mee eens, want dit neem die vorm *scheurbige* nie op nie. *Scheurbige* kan egter moeilik 'n skryffout wees, want dit kom, sonder aanduiding dat dit 'n afkorting is, in albei tekste drie maal voor. Vgl. nog o.d. 10/7/1654 en 14/8/1654. Tog doen geen ander verklaring hom voor nie.
4. Vir: *daervan*.
5. voortduring, lang aanhou.
6. gevolglik.
7. beweeg het? gehanteer is? In hierdie betekenis nie in WNT nie.
8. duur.

hun vee weder deurgingen, soo gaven haer te verstaen dat als de beesten aen ons hadden verhandelt, souden toestaen haer aen boort lustigh te doen tracteren. Echter dreven hunne beesten weder wegh. Ofter mede sullen wederom comen, leert den tijt. Altoos sullen wij voor hunne oogen wacker monsteren[1.] met het coper, tobacq ende cralen die met dit schip becomen, als 't aen landt gebracht wort, om te sien off daerdoor wat aengelockt mogen worden. Heden eenige van ons volcq om hout te hacken ende wat suijringh te halen uijtgesonden wesende, waren van de gemelten Hottentoos aengerant, mitsgaders 't houthacken ende suijringh plucken belet; in somma, worden langer hoe stouter[2.] ende sullen d' een oft d' ander tijt onse tanden eens moeten laten sien. Edoch dient gewacht totdat weder met duijsende beesten hier ontrent sijn, ende ondertusschen hun in haer goet vertrouwen meer ende meer gevoet om daerdoor te beter gelegentheijdt aen te treffen, niet alleen tot behoorlijcke revengie over 't vermoorde cristen-bloet, nemaer oock tot degelijck garandt van onse gestoolen beesten, etc. Desen namiddach lieten noch al de siecken ende scheurbige, ontrent 60 man sterck, aen landt comen ende binnen 't horenwerck een goede tent opslaen, omme haer aldaer alle dagen tot ververssinge lustigh met cool ende ander warmoes sodanigh te tracteren dat weder inderhaeste met Godes hulpe op de been mogen raecken ende met 't schip mede na Batavia gaen.

11 *do.*, vochtigh weer ende wint als voren. Begonden die van den *Goutsblom* eenige materialen te lossen, mitsgaders 't Engels jachien wat te calfaten ende toe te maecken[3.], sijnde bij ons vernaempt met de name van *Caepvogel* in de plaetse van den *Coopman*, soo 't bij de Engelse genaemt is geweest.

Heden wierd openbaer dat eenen Jan Pietersz. Soenwater[(d)] de sael, daer dagelijckx 't gebet ende Sondaghs 't sermoen gedaen word, over eenige weecken hadt opgebroocken ende gestoolen seecker kist toebehorende eenen Pieter Borgers die opsight op 't Robben-eijlandt heeft over de schapen; welcke gepleechde dieverije denselven Soenwater, voor ons geroepen wordende, sonder eenigh tegenseggen oock bekent heeft, ende dierhalven daerover voor eerst in apprehentie gestelt.

Sondach, *den* 12 *do.*, guijr ende cout, windrigh weer uijtten Z.Z.Oosten met donckere lucht ende veele valbuijen over den Tafelbergh.

13 *do.*, weer ende wint als boven, waerdoor geen goet uijtte *Goutsblom* coste gelost worden.

14 *do.*, weer en wint ut supra, tot belet als voren.

Op dato wierd ons aengeclaecht dat eenen Willem Huijtjes de cruijtkelder op de redout Duijnhoop hadde opgebroocken ende daeruijt gestolen omtrent 8 mingelen[4.]

1. uitstal, vertoning maak.
2. astranter.
3. Dieselfde as *calfaten*: nade, voege, ens., toestop.
4. 'n *Mingelen* of *mengelen* is 'n vogmaat van verskillende inhoud. Uit die meegedeelde o.d. 16/7/1654 sou afgelei moet word dat 8 mingelen 'n ½ anker was. V.R. gebruik die woord weer o.d. 28/6/1659, waar die prys vir 'n mingelen brandewyn op 56 stuiwers vasgestel word.

brandewijn, die de Captn. des armes[1.], Jan van Harwaerden (op do. redout 't commando hebbende) toebehoorden, ende daerinne (om wel bewaert te wesen) gebercht hadde[(e)].

15 *do.*, heel moij sonneschijn-weer, soo dat nu lustigh wat gelost wierd uytte *Goutsblom*.

16 *do.*, idem. Ende is op dato Jan Pietersz. Soenwater gecondemneert gegeesselt ende in de kettingh gebannen te worden over begane huijs- ende kistbraecke[2.], etc., als breder bij sententie daervan gevelt.

Wijders, gesien dat de kruijtkelder op de redout Duijnhoop vergangen Sondagh opgebroocken ende daeruijt gestolen is omtrent ½ ancker brandewijn toebehorende den Captn. des armes Jan van Harwaerden, die 't commando op gemelte redout bevolen is, ende sijn brandewijn daerinne (om wel bewaert te wesen) verborgen hadt, ende dat deselve tijt niemant anders als eenen Willem Huijtjes op de gemelte redout is geweest, die oock savonts heel beschoncken is gevonden, waeruijt gesustineert word hij de gemelte dieverije moet hebben gepleecht, te meer dewijle daerover, van gemelte Harwaerden aengesproocken wesende, g'andtwoordt hadde: soo hem die dagh eenige schade aen sijn goet was geschiet, dat het alles betalen wilde, sonder nochtans dat hij wil tot bekentenisse comen van 't faict[3.], soo ist, dewijle tot 'tselven geen volcomen preuve connen becomen, ende gesien desselfs presentatien tot vergoedinge van de schade, dat goet gevonden is, den voorsz. Huijtjens (voor desen doch weghgelopen ende genouchsame dief geweest met stelen van Comps. beesten en schapen anno passado) met 100 slagen door den geweldiger te doen laersen, ende voor de waerde van de brandewijn hem op reeckeningh aen de voornoemden Van Harwaerden te doen belasten[(f)].

17 *do.*, 'smorgens weer en wint als voren. Is de gemelte sententie ter executie gestelt, ende wierd op dato een schip onder 't landt gesien, cunnen<de> vermits de stilte niet binnen comen; maer quam noch even voor den middagh de boot daervan aen 't fort, met tijdinge dat het jacht de *Haes* was, comende over Mauritius, van Batavia den 7en Martio verseijlt met rijs ende andere provisie voor dese plaetse, sulcx aen Mauritius oock gebracht hadden ende van daer op den....[4.] verleden, gescheijden waren. Ende alsoo 't vermits de stilte niet wel soude hebbe cunnen binnen comen, sonden 3 gemande sloepen daerna toe om hem in de baij te boucheeren[5.], gelijck geschieden[6.], ende alsoo omtrent een uijr in den avondt[7.], Gode loff, wel ter rheede gesleept wierde. De Heere sij gedanckt over[8.] 't secours daerbij becomen.

1. WNT: '*Kapitein d' Armes*, onderofficier van wapenen'.
2. Geleentheidsformasie deur die skrywer van die *Daghregister*?
3. feit.
4. Datum oningevul.
5. Soos o.d. 1/5/1653. Vgl. *gebougsaert* o.d. 28/5/1652 en noot 4 daarby.
6. Vir: *geschiedde*.
7. Beteken dit: *een uur in de avondwacht*? (Vermoede van Prof. Kloeke). Vgl. o.d. 22/4/1653, 1/3/1656 en noot 1 by eerste datum.
8. Uitsonderlike gebruik van *over* i.p.v. *voor*. WNT noem die gebruik onder *bedanken* (II, 1122), nie onder *danken* nie.

Heden stuijrde onse boot na 't Robben-eijlandt met provisie voor de luijden aldaer, nevens eenige schoppen ende spaden om wat landt claer te maecken, daer taruw ende ander saet op souden saijen tot nader preuve, dewijle de Z.oostenwinden daer soo hard niet waijen, ende daeromme gepresumeert wordt den taruw daer beter in te samelen sal wesen als hier.

18 *do.*, fraij, stil, warm sonneschijn-weer als voren. Quamen d' opperhooffden van 't gemelte jacht, aen ons brengende de missiven van d' Ed. Heer Gouverneur-Generael ende Raden van India, mitsgaders oock van 't opperhooft van Mauritius[(g)], bij dewelcke bespeure[1.] de goede sorge ende effecten[2.] van haer opgemelte[3.] Ed. over ons alhier met 't senden van rijs, aracq ende andere provisie voor dese plaetse, daer al een goede wijle genoechsaem na gevast ende gehongert is.

Heden ruijlden 5 koebeesten van Herrij's g'allieerde vrij duijrder als gewoon waren, om hun te meer aen te locken, waeromme oock eenige, op haer troggelend versoeck, lieten aen de schepen varen, met recommandatie aen de schippers om haer wat wel te tracteren ende de buijck met broot, rijs ende aracq oft wijn op te vullen ten eijnde te meer genegentheijdt mochten crijgen om voortaen meerder vee aen te brengen; van welcke 5 beesten de *Goutsblom* een, 't jacht de *Haes* een halff ende 't jachtjen de *Caepvogel* een quart aen boort sonden, nevens cool ende ander groen moes tot ververssinge, etc.

Sondagh, *den* 19*en do.*, weer en wint als voren.

20 *do.*, 's morgens doncker, deijsigh, echter goet weer, ende wint N.Westelijck als de vorige dagen, soo dat die van de *Goutsblom* ende de *Haes* wacker besigh waren met lossen.

21 *do.*, nat, regenachtigh weer ende wint ut supra, treffelijck comende op de taruw, wortelen, ende croten[4.], vergangen weecke gesaijt, op den dach wat beter weer wordende. Vingen de gemelte scheepen weder dapper aen het lossen ende waren jegenwoordigh over[5.] de 60 personen uijt de *Goutsblom* sieck ende scheurbuijckigh[6.] aen landt gecomen, al 35 à 36 heel fris ende gesont weder na boort gevaren, mitsgaders de rest oock bijna heel op de been, soo dat met Godt de voorste dese weecke al te maele heel fris staen te wesen ende niet een siecke oft scheurbuijckige meer aen landt te blijven.

22 *do.*, weer en wint als voren regenachtigh. Hebben heden den biddach gehouden bij d' Ed. Heer Gouverneur-Generael ende Raden van India uijtgesz.[7.] over gansch India ende alle plaetse onder de gehoorsaemheijdt van deselve staende achtervolgen[8.] haer Ed. resolutie daerover specialijck genomen in dato 10 Junij anno 1653[(h)],

1. Brill het: *bespeurde*. In elk geval behoort dit 'n meervoud te wees.
2. Die bedoeling is nie duidelik nie. Geeneen van die betekenisse in WNT skyn te voldoen nie. Besorgdheid?
3. bogenoemde.
4. beet. Vgl. o.d. 27/10/1652: ‘crooten ofte roode beetwortelen’.
5. Vir: *van over*?
6. Hier gebruik v.R. weer *scheurbuijckigh*.
7. *uijtgeschreven*.
8. Vir: *achtervolgens*, *achtervolgende*, volgens.

beneffens 'twelcke wij oock Godt de Heere hebben gedanckt voor sijne bijsondere genaden aen ons bewesen met het ontset van provisie, etc., per de *Goutsblom* uijt patria ende insonderheijdt per 't jacht de *Haes* van India, boven vermoeden ende verwachtinge in onsen hooghen, bij den hongers-noot[1.] becomen, voor alle welcke groote genaden ende andere mildadigheijdt aen ons van tijt tot tijt bethoont, als oock voornamentlijck in 't succes onser saecken alhier, denselven drie-eenigen Godt sij hoogh gelooft van Eeuwicheijdt tot in alle Euwicheijdt. Amen.

23 *do.*, regenachtigh weer ende tamelijcke harde N.Westewinden als voren, sulckx dat heden van de schepen niets coste gelost worden, maer quam des namiddaghs, Gode loff, hier wel ter rheede 't langh verwachte ende al half deurgesz.[2.] galjot de *Botterblom*, met de *Goutsblom* te gelijck uijt 't vaderlant geseijlt ende achterom door vehementen stormwinden van den anderen geraeckt, hoedanige 'tselven naderhant ende veele perijckelen doorgaens noch meer uijtgestaen, ingevolge een seer penible[3.] reijse gehadt; hadde geen ander plaetse als St. Jago aengedaen ende aldaer maer 2 vaten water becomen hebbende, vermits haer de Portugesen geen verder acces[4.] hadden willen verlenen. Met do. galjot bequamen de dubbelde[5.] van d' advijsen per de *Tulp* ende *Goutsblom* al voor dato becomen, mitsgaders t' onser provisie 6 vaten meel ende 2 do. broot. Den schipper claeghde dapper dat het galjot machtigh ongemanieert[6.] ende onbeseijlt[7.] was, soo dat het (hoewel daertoe van onse Heeren Meesters verordineert) ons hier gansch ondienstigh ende onbequaem sal wesen, ende dierhalven mede laten nae Batavia voortvaren, alsoo doch aen 't Engels jachtjen de *Caepvogel* ende *Tulp* vooreerst genoech sullen hebben, waeromme de *Roode Vos* (oock wat onbeseijlt ende derhalven hier op dese custe onbequaem wesende) mede voornemens sijn (als van Madagascar retourneert) na Batavia te schicken ende ons met de *Caepvogel* ende *Tulp*, alle beide snedigh beseijlt ende gemanieert, te behelpen.

24 *do.*, noch al even nat, ongestuijmigh, vuijl weer ende wint tot belet als voren.

25 *do.*, idem.

Sondagh, *den* 26 *do.*, weer ende wint als boven. Tegen den nacht vielder sulcke extraordinaire swaren regen als noch oijt hier ervaren hebben geduijrende meest de gantsche nacht.

27 *do.*, wat beter weer sijnde, begonden die van 't jacht de *Haes* wat rijs te lossen.

28 *do.*, nat, vuijl, stormachtigh weer ende wint, tot belet als boven.

29 *do.*, item.

30 *do.*, wat bequamer weer. Waren de schepen wederom doende met ballast halen ende de *Haes* sijn rijs te lossen, etc. Gaven oock order aen de schipper van 't galjot

1. *onsen hooghen*, *bij den hongers-noot*, ons hoë nood, byna hongersnood.
2. *deurgeschreven*, d.w.s. afgeskrywe, as verlore opgegee.
3. pynlike, moeitevolle.
4. toegang.
5. d.w.s. kopieë; v.R. het dus drie kopieë van dieselfde *advijsen* ontvang.
6. Sic. Skryffout vir *ongemaniert*; vgl. *ongemanniertheid* o.d. 30/7/1654. 'n *Ongemanierde* skip is 'n skip wat nie goed na sy roer luister nie en dus moeilik stuur.
7. WNT: ‘Ongeschikt om te zeilen, slecht zeilend’.

de *Botterblom*, dewijle 'tselve, mits sijn onbeseijlt- ende ongemanniertheit hier ondienstigh is, dat sigh oock soude gereet maecken om met de *Goutsblom* ende *Haes* mede voorts na Batavia te varen.

Ultimo do., heel nat ende vuijl, regenachtigh weer, wint westelijck, waerdoor de schepen al weder niet costen lossen, ofte ijts gedaen worden.

Eindnoten:

(a) Sien C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 16. K.A.
(b) Hierdie 'Engels scheepken, genaempt den *Coopman*' sal waarskynilik *Merchant* geheet het.
(c) St. Vincent in die Kaap Verdiese Eilande.
(d) Met Jan Pietersz. Soenwater is al voorheen moeilikheid ondervind: dit was hy wat op brandwag koperdraad van die wiele van die kruiwaens afgesteel het en op 6 Desember 1652 daarvoor gestraf is. Sien aldaar. Wat sy nuwe oortreding betref, sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 103-104; en C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 16 (rugkant). K.A.
(e) Ook Willem Huijtjens was 'n ou kwaaddoener: hy was een van die vier soldate wat op 24 September 1652 weggedros en op 3 Oktober van dieselfde jaar by die fort teruggekeer het. Sien o.d. 25 September en 3 en 4 Oktober 1652.
(f) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 103-104. K.A.
(g) Die brief van die Goewerneur-Generaal en Rade van Indië was gedateer 8 Maart 1654. Vgl. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 173-182. K.A. Die brief van die opperhoof van Mauritius is nie onder die argiefstukke van die tyd in die Kaapse Argief terug te vind nie.
(h) Hierdie biddag het Goewerneur-Generaal en Raad van Indië uitgeskryf weens 'den presenten becommerden staet, soo van het lieve vaderlandt, vermits den oorlogh mette nieuwe republijcke van Engelant, als andere swaricheden, als oock van de Generale Compagnie in dese landen, alwaer ons God den Heere mede met verscheijde plagen te dreijgen ende de gansche werelt mede tegens ons schijnt opgestaen te wesen, om ons te verdelgen ende uijt te roeijen'. Sien Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, II (1642-1677), p. 183.

Augustij anno 1654

Adij, *primo do.*, schoon helder sonneschijn-weer, sulcx dat de schepen weder dapper besigh waren met lossen ende ballast halen.

Sondagh, *den* 2*en do.*, fraij weer ende wint als voren. Heden viel de Walvis-punt[1.] op d' eene sijde in, gelijck oock de wallen op noch eenige andere plaetsen, veroorsaeckt door den machtigen, swaren regen nu eenige dagen gehadt, ende principael oock omdat de wallen, vermits de Engelse oorloge, vergangen saijsoen wat haestigh opgehaelt waren, met veele groote, harde cluijten eerde, die der als clipsteenen soo hard hebben moeten met picken ende houwelen uijt de grachten hacken ende op de wallen brengen, sonder ons alsdoen tijt te laten om deselve aen stucken te breecken, dewelcke, vermits de regen, nu smelten ende meurw[2.] wordende, dese uijtcalbinge[3.] causeert; maer hopent nu soo wel te besorgen met rijs[4.] ende tacken (daer weder mede opnieuws overal menen mede op te halen)

1. een van die punte van die fort.
2. murw, sag.
3. Ons gebruik nog in Afr. *in-*, *uitkalwe* (ook *kalwer*?) van grond wat van 'n wal instort. Vgl. Eng. *calve in*. Vir afwykende etimologieë vgl. WNT onder *afkalven* (I, 1038-39) en onder *kalven* (VII, 1033). V.R. se spelling laat vermoed dat hy die woord nie as 'n afleiding van *kalwe* gevoel het nie.
4. takkies.

datter na dese geen noot aff hebben sal[5.], waeraen noch omtrent een maent à 6 weecken werck ten langhsten sij.

3 *do.*, weer en wint als vooren. Begonden van[6.] den 2en steenhoven[7.] heden wederom al voort te metselen aen de nieuw onderhanden hebbende woon- ende packhuijsen, edoch op den dach schielijck beginnende te regenen, moesten weder uijtscheijden; ende is op dato den laesten rijs uijt de *Haes* aen lant gecomen, daerop te cort bevinden 5 lasten, sulcx dat in plaetse van 30 last niet meer hebben ontfangen als 25 lasten, gereeckent tegen 3000 lbs. 't last, maer tegen 2500 lbs. 't last gereeckent, souden ons wight[8.] vol hebben.

4 *do.*, regenachtigh weer ende wint als boven.

5 *do.*, schoon, helder, droogh weer ende wint westelijck.

6 *do.*, idem, fraij te pas comende op ons metselwerck, dat met goeden ijver gevordert wordt. 't Heeft den verleden nacht in sommige plasse waters natuijrlijck ijs gevrosen, wel een rijcxdaelder dick. Heden brachten ons 't bosvolcq tijdinge

5. Kontaminasie van *hebben sullen* en so iets as *sijn sal*?
6. d.w.s. van die stene van.
7. V.R. het anders geen moeilikheid met sy h's nie.
8. WNT noem by *gewicht* geen byvorm *wicht* nie. In Mndl. en by Kiliaen *wicht*, *wight* naas *gewicht*(*e*). Uit hierdie passasie blyk dat 'n *last* in v.R. se tyd verskillende gewigte verteenwoordig het.

dat Herrij's g'allieerde met haer vee al weder aen dese sijde van de Soute-riviere, omtrent een cleijn mijltjen van 't fort, quamen weijden, waervan oock eenige bij ons quamen met een oliphantstant, die haer afhandelden, ende <sij> wesen dat wij morgen met coper ende tobacq bij haer souden comen; wilden aldaer met ons handelen.

7 *do.*, fraij weer ende wint als boven. Gingen op dato met de schippers van de *Goutsblom*, *Haes*, ende *Botterblom*, nevens stijff 30 g'armeerde soldaten, omtrent 1½ mijl in 't landt na de Hottentoos haer leger, die daer met omtrent 3 à 400 beesten ende oock wel sooveel schapen lagen, wesende den trop die met Herrij g'allieert sijn, ende 't gansche verleden jaer hieromtrent gelegen hebben sonder oijt aen ons ijts te hebben willen verhandelen, maer doorgaens beletters[1.] gebleven dat geen andre uijt het landt hebben durven aencomen (daer altijt fraij ende civil mede te handelen is) ende doen ons dese schelmen niet anders als alle affronten aen die se cunnen oft mogen; des oock, gelijck dickwils aengeteijckent, eens sullen moeten onse tanden laten sien, edoch niet eer voor onse Heere Meesters hare[2.] rescriptie[3.] op onse overgesonden consideratien daerop becomen, ende sijlieden met soo goede partije beesten hier sijn, dat uijt d' aentelinge vooreerst bestaen sullen mogen. Sijlieden ons siende met soo groote partije volcq aencomen, dorsten niet anders als alle vrintschap bethoonen, maer costen evenwel niet meer als 1 os, 1 koe, 1 kalff ende 1 schaep heel duijr van haer crijgen, invougen na weijnich tijts (haer wat tractement met tobacq ende aracq, etc., aengedaen hebbende) daermede na huijs gingen, ende de koe aen de schepen gaven t' haerder nodige verversinge, etc.

8 *do.*, noch al schoon, droogh weer ende wint ut supra. Is op dato een soldaet genaemt....[4.] van Edene[5.(a)], bescheijde op de *Goutsblom*, bij sententie gecondemneert te vallen 3 mael van de rhee ende gelaerst te worden, over bethoonde inobedientie ende force[6.] tegen sijne scheepsovricheijdt, etc., als breder bij de sententie daervan gevelt, die oock goetgevonden is op overmorgen, sijnde Maendagh den 10en, ter executie te stellen. Soo is oock den provisionelen schipper, Pieter Martensz. Abbekerck op 't Engels jachtjen de *Caepvogel* hier gecomen, en, genomen resolutie[7.], tot absoluijt schipper gestelt met 54 gl. 'smaents, mitsgaders den gedeporteerden gewesen opperstuijrman, Lieve Lievesz., bij gebreck van stoffe[8.] in sijn vorige qualité op do. jachtjen gerestaureert, ende Jan van Harwaerden, Corporael, voor sijne extraordinaire diensten gedaen als werckbaes aen de fortificatie ende alle andre gemene wercken, gebenificeert met de qualité van Captn. des armes, nevens 20 gl. 's maents, alles onder verbandt als uijtgecomen[9.] sijn, als breder per resolutie ende acte ijder daervan appart ende speciael ter handt gestelt[(b)].

1. mense wat belet, verhinder.
2. Afr. *se*, omskrywing van genitief.
3. antwoord.
4. Oningevul.
5. Brill: *van Edens*.
6. verset.
7. *genomen resolutie*: absolute konstruksie.
8. Sic.
9. *onder verbandt als uijtgecomen*, volgens die kontrak waaronder hulle as Kompanjiesdienaars uitgevaar het.

Sondagh, *den* 9*en do.*, windrigh weer uijtten N.Westen.

10 *do.*, idem, met betogen lucht. Ende is op dato de sententie eergister gevelt aen 't schip de *Goutsblom* ter executie gestelt.

11, 12, *en* 13 *do.*, goet weer ende wint als voren. Hebben op dato de *Goutsblom*, *Haes*, ende *Botterblom* haer afscheijt gegeven, ende ter handt gestelt onse missive ende annexe pampieren aen d' Ed. Heer Generael ende Raden van India tot[1.] Batavia[(c)]. Tegen den middagh wierd van d' uijtkijckers een schip onder 't landt gesien, daer een sloep na toesonden, welcke savonts wederom comende, medebracht een briefken van d' opperhooffden, uijt welcke verstonden 'tselve te wesen 't jacht de *Angelier*[2.] van de Camer Hoorn, in compagnie van d' Amsterdamse scheepen *Parel*, *Princes Roijal*, ende 't jacht *Der Schellingh*[3.], op 26en April passato uijtgelopen, ende hare reijse achterom genomen[(d)], sonder ergens aengeweest te hebben, sijnde van den anderen gescheijden aen de Canarise Eijlanden met resolutie om elck sijn best te doen.

14 *do.*, regenachtigh weer ende wint N.Westelijck. Quam voorhaelde jacht voor de middach, Gode loff, noch wel ter rheede, medebrengende schrijvens van d' Ed. Heeren 17, gedateert 15 April passato[(e)], ende van deselve, nietjegenstaende hunne corte reijse, al vrij wat siecken ende scheurbige op[4.], waerom haer datelijck oock partije groen moes uijtte thuijnen aen boort schickten, ende ordre gaven omme hare siecken morgen aen landt te brengen opdat te eerder hier opgequeeckt ende verfrist mochten worden.

15 *do.*, weer en wint als voren. Hebben de brieven uijt de *Angelier* aen de *Goutsblom* houdende aen[5.] d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India doen overgeven, om met deselve sooveel te eerder op Batavia te mogen comen, alsoo d' *Angelier*, vermit, vol siecken is, noch wel een halve maent moet leggen om te ververschen. Dese despeche, al seijlende met de *Goutsblom*, *Haes*, ende *Botterblom* de baij uijt, even gedaen hebbende[6.] ende aen lant gecomen sijnde, arriveert hier seer voorspoedich binnen 't canael deur[(f)] 't jacht *Vlielandt*, 19 Maij passato uijt Texel in zee gegaen, neffens gewenschte tijdinge van de vreede met de republijcke[7.] van Engelant op den 18den, daeghs voor sijn vertreck, gepubliceert, waerover d' Almogende in eeuwicheydt gelooft sij. Amen.

Omtrent 3 graden benoorden de linij was bij[8.] de *Parel* onderhaelt[9.], wesende

1. te.
2. Daar is rede om aan te neem dat die Afrikaanse uitspraak *angelier* (met 'n velare nasaal) oorspronkliker is as die Nederlandse (met palatale nasaal). Vir die afleiding van die naam, kyk die gesaghebbende artikel van Kluyver in *Tijds. v. Ndl. Taal- en Letterk*. XVII.
3. *Terschelling*. Op 28/1/1655 vertrek die *Ter Schellingh* op sy retoerreis uit Tafelbaai.
4. Vgl. noot 3 o.d. 9/7/1654.
5. *houdende aen*, gerig aan (WNT VI, 1164).
6. Die bedoeling van hierdie sinsnede skyn te wees dat die ‘despeche’ al seilende afgelewer is aan die skepe terwyl hulle die baai uitgevaar het. Brill het 'n komma na *ververschen*, waardeur die konstruksie nie duideliker word nie.
7. Die vrede van Westminster in die tyd toe Engeland 'n republiek onder Cromwell was.
8. deur.
9. ingehaal.

d' E. Heer Hulst[1.] alsdoen noch in goede dispositie, maer 't gemeene volcq al veel sieckelijck, sulcx dat meerder[2.] door noot hier sal moeten aencomen om te ververssen. D' Heere wil se maer behouden laten arriveren.

Op dato sijn de persoonen Jan Danielsz. van Veurne, Hendrick Jeuriaensz. ende Jan Soenwater over hare misdaden in de kettingh gaende[(g)], op 't versoeck ende intercessie van verscheijden luijden, ten aensien van de goede tijdinge van de Engelse vreede uijt de kettingh gelargeert ende hare vorige gagie heden weder in te gaen vergundt.

Sondagh, *den* 16 *do.*, regenachtigh weer ende wint als voren. Quam opgemelte Zijn E. d' Heer Hulst per 't schip de *Parel* tegen den avont hier ook wel ter rheede, hebbende de stenge, na 't scheen, afgeseijlt, alsoo met die te repareeren in 't incomen nogh besigh waren.

17 *do.*, weer ende wint ut supra. Quam Sijn E. voormelt sigh aen landt wat verluchten. Savondts begond heel hard te waijen uijtten Z.Z.oosten, waermede de schepen *Goutsblom*, *Haes*, ende 't galjot de *Botterblom* onder seijl gingh, nevens oock schrijvens[3.] van d' E. Heer Hulst[(h)] ende in deselve geslooten d' articulen van den vreede met de republijcque van Engelandt. D' Almogende geve deselven behouden reijse. Amen.

18 *do.*, 'smorgens noch al even harde wint, tegen den middagh ophoudende ende seer schoon, lieffelijck weer wordende. Sonden onse opgeboeijde boot na 't Robbeneijlandt met 1 Hollantse ende 1 Caeps jonge rammeken ende 1 oij om bij den anderen tot voortelinge te planten[4.], nevens wat provisie voor 't volcq aldaer ende ordre om 2 van de vetste rammen van 't eijlandt weder hier te brengen voor de schepen.

19 *do.*, weer en wint als gister. Hebben op dato 't jacht *Vlielant* sijn afscheijt gegeven, omme sijn reijse in aller ijl na Batavia te vervolgen. 'Snachts wast vrij stormigh weer uijtten Z.Z.oosten.

20 *do.*, wederom bedaert sijnde, is 't jacht *Vlielandt* met een sacht luchtjen uijtten selven hoeck t'seijl gegaen ende fraij buijten geraeckt.

21 *do.*, goet weer ende wint als voren. Is ons opgeboeijde boot met 2 rammen wederom gecomen van 't Robben-eijlandt, daer 't met d' aentelinge ende thuijnen redelijck wel stondt, als bij d' onderstaende copie briefken aen ons gesz.[5.] can beoogh[6.] worden.

Copie briefken door den Corporael Marcus Robbeljaert[7.] ende de schapenhoeder Pieter Borgers gesz. aen de Commandeur van 't Fort de Goede Hoope.

‘Mijn Heer Commandeur -

Wetet[8.] mijn Heer alsdat het welgaet op 't Eijlandt, ende dat er ses[9.] geworpen

1. In die volgende paar bladsye wissel die name *Hulst* en *Hulft* met mekaar af, ook by Brill, hoewel nie op dieselfde plekke nie! Volgens Godée Molsbergen (*Jan van Riebeeck*, p. 256) was die vlootvoog Gerard Hulft.
2. meerdere skepe.
3. Meervoud, of genitief enkelvoud as afsonderlike woord in ander naamvalle gebruik. Vgl. WNT XIV, 1053.
4. Vgl. volk*planting*.
5. *geschreven*.
6. gesien.
7. Afwisselend met *Robbeltjaert*.
8. *wete 't*.
9. Voeg by: *lammeren*.

sijn, als 4 rammen, 2 oijen. Den eene is geworpen den 2 Augustij een oij, den 3en een ram, den 8en een oij met een ram, den 9en een ram, den 11en een ram geworpen. Wij senden UE. 2 vette rammen, dies resterende sijn 46 met het Hollants[1]. Die[2] thuijn gaet oock wel, hadden wij maer saet om te saeijen, die koolplanten groijen wel, die geele wortelen oock wel, die tarwe staet oock groen, soo die heer ons maer met den eersten saet belieft te stuijren. Wij senden Ul. oock 49 ganse-eijers, soo die heer gelieft ons een oft 2 clappermeulens[3] belieft te stuijren, want die raven ende gansen connen wij qualijck daeruijt houden; soo 't de heer belieft ons wat kruijdt ende londt te stueren, oock waren wij wel een puds van doen[4], om water te putten, oock een paer hoenders waren wij wel van doen om jongen gansen uijt te broeijen, een berrij[5] oft 2 om mes te dragen, met 2 oft 3 manden. Niet meer dan de heer veel duijsent goeden nacht[6].

Den 20en Augustij, op 't Robben-eijlandt bij mij, Ul. dienaers, ende was onderteijckent: Marcus Robbeljaert, corporael, ende Pieter Borgers.'

22 *do.*, fraij, stil weer als voren. Gingen met d' E. Heer Hulst eens na de Hottentoos haer leger, van dewelcke met groote moeijten niet meer als een beest costen handelen.

Sondagh, *den* 23*en do.*, stil, bequaem weer met betogen lucht.

24 *do.*, idem. Sonden een biscaijse sloep na 't Robben-eijlandt met eenige sade ende andere nootsaeckelijckheden, nevens ordre om noch 2 rammen voor de schepen mede wederom te brengen, daer deselve wel mede retourneerden.

25 *do.*, fraij weer ende wint westelijck. Heeft d' E. Heer Hulst 42 siecken uijt de *Parel*, *Vlielant*, ende d' *Angelier* hier aen landt gelaten ende daertegen weder eenige gesonden uijt 't fort overgenomen hebbende, sijn affscheijt genomen, omme nevens d' *Angelier*, al onder seijl wesende, met den eersten goeden wint desselfs reijse na Batavia te vervolgen.

Ondertusschen compt hier wel te arriveren 't galjot de *Roode Vos* van Mauritius, sonder Madagascar aengedaen te hebben(i), achtervolgende de resolutie van 't opperhooft De Jongen(j), seer slechtelijck[7] genomen, omdat 't jacht den *Haes* herwaerts aen vertrocken was met provisie voor dese plaetse, ende alhoewel sulckx waer sij, soo wisten sijlieden echter niet seecker dat do. jacht behoude reijse soude doen, als wanneer dan 't ontset van dit galjot treffelijck soude te passe gecomen hebben. In allen gevalle soudet goet hebben geweest omme daer ten minsten wat preparade[8] tot handel te maecken, soo versz. De Jongen sustineert daer, alvoren al

1. Voeg by: *rammeken*.
2. Die briefies van Robbeltjaert bevat baie voorbeelde van die gebruik van *die* as onbepaalde lidwoord in die tweede helfte van die 17de eeu.
3. klapperende werktuig wat dien as voëlverskrikker.
4. het ons ook wel 'n puts (skeepsemmer) nodig.
5. draagbaar, soos nog in Afr. bekend.
6. M.a.w.: Ons eindig met Meneer duisend maal (d.w.s. baie) goeie-nag te wens.
7. Dit is duidelik dat v.R. bedoel *verkeerdelik* en nie *eenvoudigweg* nie.
8. voorbereiding. Van Sp. *preparado*?

quantité rijs te becomen sij, nootsaeckelijck sal moeten geschieden. Ende seer treffelijck soudet oock gecomen hebben voor ons ander galjot de *Tulp*, om de saecken daer wat preparaet[1.] te vinden. Edoch willen hopen den ondercoopman Verburgh per de *Tulp*, na de ontdeckinge van de custen desen hoeck om, beter ijver voor d' E. Comp. sal aenwenden tot den handel aen Madagascar[(k)].

26 *do.*, hard weer uijtten N.Westen met regen, waerdoor de *Parel* ende 't jacht d' *Angelier* (een goet stuck buijten de reede leggende) belet bleven t'seijl te gaen. Tegen den middagh ondernaempt[2.] d' *Angelier* noch met laveren ende geraeckten fraij buijten, blijvende de *Parel* noch door contrariewint leggen.

27 do., stormachtigh, nat weer ende wint als voren, tot belet voor de *Parel* om t'seijl te mogen gaen, welck weer soo hard toenam, dat de *Parel* sijn een ancker aen stucke raeckte, ende de *Caepvogel* sijn touw, sulckx dat do. jachtien heel na de wal quam te drijven; maer cregen 't noch bij tijts weder vóór 2 andre anckers vast, anders leet al prijckel om tegen de strant te vergaen; de 2de schuijt van de *Parel* was aen d' andre sijde van de rivier heel boven op strandt gespoelt.

28 *do.*, wat beter weer ende wint als voren met regenvlage. Sonden den siekentrooster eens na de Hottentoos haer leger omtrent 3 mijlen van hier leggende, omme te vernemen oft noch wat beesten oft schapen soude cunnen becomen, ende quamen savonts thuijs met 2 schapen ende 1 koebeest vol jongen[3.], mitsgaders een fraij kalff dat aen d' E. Heer Hulft[4.] na boort sonden tot verversinge.

29 *do.*, weer en wint als de voorige dagen, maer wierd op den dagh heel fraij weer, 't coeltjen uijtten Z.Z.oosten comende, waermede d' E. Heer Hulft[4.], die noch een koebeest aen boort sonden, met de *Parel* onder seijl gingh, ende ten eersten[5.] fraij buijten geraeckten. D' Almogende verlene hem behoude reijse.

Sondagh, 30*en do.*, helder sonneschijn-weer, wint westelyck, waermede 's namiddaghs hier wel ter rheede arriveerde 't schip *Henriette Louijse* van de Camer Zelandt, den 22en April passato in compagnie met de schepen *Mars* ende *Soutlande* uijt de Wielinge[6.] gelopen ende beneffens[7.] deselve achterom geseijlt, sijnde op den 27en Meij aen St. Vincent geweest, daer den 3en Junij weder vandaen vertrocken waren sonder veele ververssinge becomen te bebben, behalven 't schip *Mars*, daerop d' E. Dirck Ogel als Commandeur, omme na 't Reciffo de Fernambucquo[8.] te seijlen, ende 't schip *West Vrieslandt* vandaen te halen, welcke na noch 2 à 3 dagen stonde te volgen. Voorhaelde schip *H. Louijse* was heel vol sieck volcq, altemale meest stijff ende heel ellendigh van scheurbuijck gestelt, waeromme datelijck partije moescruijden, salade, etc., uijtte thuijnen na boort sonden ende ordre gaven alle hun siecken aen landt te brengen om hier in der haeste weder opgequeeckt te worden.

1. voorberei.
2. *ondernam 't* met 'n oorgangs-*p* ingeskuif tussen die *m* en die *t.* Vgl. Afr. *hemp* uit *hempt* uit *hemd.*
3. *vol jongen*, met kalf.
4. Die naam dus hier juis. Brill het hier *Hulst*!
4. Die naam dus hier juis. Brill het hier *Hulst*!
5. *ten eersten*, spoedig.
6. die mond van die Schelde.
7. in geselskap van.
8. Teenswoordig *Recife de Pernambuco*, hoofstad van die Brasiliaanse staat Pernambuco. Vgl. o.d. 29/8/1653.

Ultimo do., schoon weer ende wint als gister. Heeft de *Roode Vos* beginnen te lossen, ende quam op dato mede voor de baeij, sonder ergens aengeweest te hebben, 't schip den *Dolphijn*, 26en Maij passato nevens 't schip de *Gidion* uijt 't Vlie gelopen ende, in 't Canael passerende, door storm van den anderen geraeckt, staende de *Walvis* en de *Prins* met den eersten oock van de Camer Amsterdam te volgen.

Eindnoten:

(a) Die soldaat, van wie die naam hier ontbreek, was Harman Willemsz. Sy geboorteplek was Edinburgh; *Edene* hier in die *Dagverhaal* is bedoel as 'n verkorting van Edinburgh. Naas sy oortredings wat in die *Dagverhaal* genoem word, word in die Resolusieboek gesê dat hy ook ‘hadde gedreijcht eenige ter neder te stooten, ende dan selfs over boort te springen’. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 104. Sien ook C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 17; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 46-47. Aldrie in K.A.

(b) Vir besonderhede in verband met hierdie kwessies sien C.1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 104-106. K.A.

(c) Die ‘missive’ aan die Goewerneur-Generaal en Raad van Indië is 'n belangrike, uitvoerige dokument, waarin verslag gedoen word oor verskeie aangeleenthede aan die Kaap, o.a. die landbou, ontdekkingswerk langs die kuste en pogings om iets betalends vir die Kompanjie se handel plaaslik te vind. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 264-280. K.A. Watter stukke met hierdie ‘missive’ saamgestuur is, blyk uit die registers daarvan. Ibid., pp. 285-287. Onder hierdie stukke was daar 'n besonder interessante brief van Van Riebeeck aan ds. Tessemaker van Batavia, waarin Van Riebeeck antwoord op 'n klagte van die kerkraad van Batavia, nl. dat die Kaapse sieketrooster Willem Barentsz. Wijlant buite die perke van sy bevoegdheid gegaan het deur self te preek in plaas van 'n preek voor te lees. Die sieketrooster se verskoning was ‘dat vermits eenigh mangel aen sijn gesicht heeft de lessen van buijten leerden, om wanneer in 't lesen van de sermoen door mangel als vooren quam te haperen, daer door niet mochte blijven steken maer echter (de substantie in memorie hebbende) voortvaren’. Daardeur sou dit dan ook gekom het dat hy ‘altijt een bouck in de handen voor sich gehouden heeft, maer datter dickwils over gekeken heeft’. Van Riebeeck het egter onderneem om toe te sien dat die oortreding in die vervolg nie weer voorkom nie. Ibid., p. 284.

(d) ‘achterom genomen’, d.w.s. bo om die noorde van Engeland en Skotland. Sien ook Augustus 1653, noot b; en April 1654, noot h.

(e) Vir hierdie brief sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 184-186. K.A.

(f) ‘binnen 't Canael deur’, d.w.s. hulle het - anders as die *Angelier* - deur die Engelse Kanaal gevaar. Onmiddellik hierna word meegedeel dat op 18 Mei 1654, dus 'n dag vóór die *Vlielandt* se vertrek van Texel, die vrede tussen Engeland en Nederland amptelik bekend gemaak is. Dit was die Vrede van Westminster, waardeur die Eerste See-Oorlog tussen dié twee lande beëindig is. Hieruit is dit verstaanbaar waarom Nederlandse skepe nou weer met gerustheid deur die Kanaal kon vaar.

(g) Wat betref hierdie oortreders, sien weer Mei 1654, noot h; en Julie 1654, noot d.

(h) Met hierdie drie vaartuie is 'n hele aantal dokumente aan die Hoë Regering van Indië gestuur. Besonderhede is te vinde in C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 285-289. K.A.

(i) Die *Roode Vos* het in die nag van 8 Mei van hierdie jaar na Madagaskar vertrek om sekere voedingsmiddele, ‘rijs, boonen, cadjangh ende aracq’, daar te gaan haal. Aangesien daar in dié tyd aan die Kaap 'n ernstige behoefte aan hierdie voedingsmiddele bestaan het, is dit verstaanbaar dat die teleurstelling groot was toe verneem is dat die *Roode Vos* Madagaskar nie aangedoen het nie.

(j) Maximiliaan de Jongh was opperhoof van Mauritius van 1654 tot 1656, toe hy die bewind aldaar aan Abraham Evertse oorhandig het. In Desember 1656 het hy in Batavia teruggekeer en vervolgens nog verskeie betrekkings in die diens van die Kompanjie beklee. Op 25 Desember 1672 is hy in Batavia oorlede. Sien *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, 1656-1657, pp. 24-25; en Barnwell: *Visits and Despatches* (*Mauritius*, 1598-1948), pp. 24-27.

(k) Dit is nie vreemd nie dat, ná die mislukking van die *Roode Vos* se tog, die hoop nou gevestig was op Fredrick Verburgh, wat met die *Tulp* ook na Madagaskar gestuur was. Sien 18 Junie en 3 Julie.

September anno 1654

Adij, *primo do.*, fraij weer ende wint als gister. Comt voorhaelde schip voormiddachs al goet tijt[1.] hier wel ter rheede, met niet boven 3 à 4 siecken, die oock als de voorige datelijck met groen moes uijtte thuijnen, etc., versagen. Op dato is overleden een bosschieter van de siecken uijt de *Parel* hier gecomen, genaemt Abraham Jansz. van Amersfoort.

2 *do.*, weer en wint als voren. Sonden onse sieckentrooster eens weder na de Hottentoos hare legers, om te sien offer noch een beesje oft meer souden cunnen gehandelt worden voor de seer ellendige siecken van *H. Louijse*, die soo gestelt sijn dat men se sonder jammer niet can aensien, wel over de 100 sterck, ende in gevalle deselve niet waren binnen gecomen, souden na alle apparentie noijt te rechte hebben geraeckt, alsoo al 25 à 26 dooden hadden. 'S middachs quamen ons volcq wederom met 2 beesten, die voor de scheepen lieten slachten, sijnde heden boven die van *H. Louijse* noch 10 siecken van den *Dolphijn* aen landt gecomen, die met ververssinge 2 mael daechs mede worden getracteert, gelijck oock 't gesonde volcq dat aen de schepen blijft.

3 *do.*, goet weer ende wint variabel met betogen lucht. Heden opslaende 't casjen no. 75 per 't jacht *Vlielandt* becomen met clooster-tobacq[2.] à 3¾ gl. 't lb., is 'tselve in presentie van de schippers Cornelis van Groot op den *Dolphijn* ende Hendrick van der Putte op *Henriette Louijse*, mitsgaders den ondercoopman Pieter van Duijne[(a)], die wij 't aengepresenteert hadden te vercoopen omdat se hier voor de Hottentoos te costelijck was, t' eenemael verrot ende bedorven bevonden, mitsgaders derhalven altemalen in de mestkuil geworpen als sijnde soodanigh verrot ende vergaen oft het dreck selfs ware, als per attestatie daervan beleijt[3.], bij de genoemde schippers ende ondercoopman onderteijckent, mitsgaders voor gecommitteerde raetspersonen beëdicht.

4 *do.*, harde N.Westelijcke stormwinden ende regen, waerdoor niets coste gevordert worden.

5 *do.*, beter weer ende wint westelijck. Gaven d' opperhooffden van den *Dolphijn* hede haer affscheijt om hare reijse na Batavia te vervorderen.

1. *goedtijd*, *goedtijds*, *goedstijds*, verskillende vorme van 'n samekoppeling wat beteken: vroeg, tydig, betyds.
2. Die samestelling in WNT opgeneem met verwysing na hierdie plek, maar sonder nadere verklaring. Goeie tabak in 'n klooster gekweek?
3. aangevoer.

Sondagh, *den* 6*en do.*, fraij, droogh weer ende wint uijtten Z. oosten. Is gemelte schip den *Dolphijn* mede gegeven 30 personen van de siecken uijt de *Parel* ende *Angelier*, hier sieck gebleven geweest, ende wederom in de plaetse gelaten 2 siecken; soude vandaegh met dese goede wint hebben t'seijl gegaen, maer sijn boot was juijst heel achteruijt geraeckt, die vermits de harde Z. oostewint niet coste opcomen ofte aen boort crijgen, sulckx dat daeromme moest blijven leggen.

7 *do.*, 's morgens noch al stijve Z.Z.ooste droge winden, waermede den *Dolphijn* onder seijl gingh, ende fraij buijten geraeckten.

8 *ende* 9 *do.*, fraij, stil weer. Sonden met een biscaijse sloep wat victualie na 't Robben-eijlandt, nevens 2 oijen van d' inwoonders gehandelt, daertegen weder 2 rammen ontboden voor de siecken van de schepen. Op dato is geresolveert 't jacht de *Caepvogel* na Batavia te senden met *H. Louijse* in compagnie omdat (wat nader hebbende laten visiteren) bevonden sij dese sware caepse stormen ende zeen soo wel niet souden cunnen afstaen als 't galjot de *Roode Vos*, dat daeromme alhier gehouden worden sal om dese custe te bevaren, etc., als breeder bij heden genomen resolutie is g'extendeert[(b)].

10 *do.*, weer en wint als voren. Is den ondercoopman Pieter van Duijn, bescheijden op *Henriette Louijse*, op sijn versoeck toegestaen in den houwelijcke staet te mogen bevestight worden met d' eerbare jonge dochter Sebastiana van Opdorp[(c)], woonachtigh in 't fort de Goede Hoope, mitsgader om 't gemelte schip niet op te houden, desen avondt noch 't eerste gebodt te laten gaen ende alsoo vervolgens alle avonden tot het derde incluijs, om Sondagh aenstaende (geen wettelijck oorsaeck van verhinderinge offreserende) de vordere solemnisatie voor de wet door den secretaris van onsen Raedt (vermits geen predicant hier hebben) in opene raedtcamere te laten vervolgen ende effectueren.

11 *ende* 12 *do.*, moij weer als de voorige dagen.

Sondagh, *den* 13 *do.*, betogen lucht ende westelijcke coelte, met somtijts weijnich regen, sijnde voorsz. conthoralen[1.] in den houwelijcke voor de wet bevestight.

14, 15, *ende* 16 *do.*, idem, weer en wint als vooren, waerdoor *H. Louijse* ende 't jachtien de *Caepvogel* (seijlreet leggende) belet bleven te vertrecken, echter stelde hun onse papieren, gedirigeert aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India[(d)] ter handt, om daerna[2.] niet te wachten, maer met 't eerste hapjen van goede wint sonder eenigh verlet te mogen onder seijl gaen.

17 *do.*, 'smorgens de wint uijtten Z. oosten labberlijck, maer weijnich[3.] op den dach liep 't luchtjen N.West, edoch tegen den avondt weder Z. oostelijck, waermeden de gemelten schepen onder seijl gingen, ende waer<meden> in den avondt noch buijten geraeckten omme hun reijse na Batavia te vervorderen.

1. Noot by Brill: 'Fraai woord! het beteekent *bedgenooten*, van het Lat. *torus*, *huwelijksbed*, met het voorgevoegde *con*, d.i. *mede*.' Dit is geen skepping van v.R. nie. Meijer's *Woordenschat* gee *Conthoralen*, *bedtgenooten/echtgenooten*; met die *h*, soos by v.R.
2. daarop.
3. vroeg.

18 *do.*, fraij weer ende Z.Westelijcke coelte, waermede de 2 gemelten schepen tusschen 't Robben-eijlandt ende de vaste cust deur passeerden om alsoo zee te mogen crijgen. Ondertusschen waren wij oock besigh 't galjot de *Rode Vos* sijn affscheijt te geven na de Baij van Saldanha[(e)], om aldaer nae eenigh ander volcq te vernemen, ende ondersoecken ofte van deselve beter partije schapen mochte te handelen sijn als van dese Herrij's g'allieerde (hieromtrent met menichte wesende) noijt ter degen ijts van deselve hebbende cunnen becomen wat debvoiren daerom oock doorgaens sijn aengewent. Jegens den avondt is 't versz. galjot ten vorigen fine met een Z.Westelijck coeltjen uijt de baij vertrocken.

19 *do.*, de wint Z.West. Sagen do. galjot, als oock 't schip *H. Louijse* ende 't jacht de *Caep Vogel* noch onder 't Robben-eijlandt g'anckert leggen, niet cunnende met dese wint t' zee geraecken.

Sondagh, *den* 20*en do.*, stijve Z.Z.oostewinden, waermede de voorgemelte schepen van onder 't Robben-eijlant fraij t' zeewaerts uijt 't gesight raeckten ende een ander schip onder 't lant vernomen[1.], laverende ende sijn best doende om in de baij te comen, maer moeste, vermits de stijve Z. oostewint, noch buijten blijven.

21 *do.*, fraij weer met westelijcke coelte. Quam voorsz. schip 's namiddaghs wat voor den avondt fraij binnen, sijnde 't jacht de *Gidion*, met den *Dolphijn* op den 26en Meij passato te gelijck uijtgezeijlt, ende 't canael affgelopen, hebbende vrij wat siecken op, ende 16 dooden gehadt, sonder ergens aengeweest, ofte eenige ramp oft schade geleden te hebben. Sonden dese selven avondt noch wat groente, rapen, radijs, ende salade uijtte thuinen aen boort tot ververssinge voor de kajuijt ende 't gemeene volcq, ende gaven oock ordre haer siecken aen landt te brengen om hier met ververssinge in der haeste weder op te queecken.

22 *do.*, weer en wint als voren. Gingen aen boort onse placcaeten[(f)] aenplacken, waerinne onder andre de novo wel expresselijck lieten interdiceren[2.] het vercopen van brandewijn uijt de schepen aen ons volcq hier aen landt, omme soo veel mogelijck alle schacherije[3.] voor te comen, met mondelinge belofte aen ijdereen, soo wie eenige sagh aen landt comen, dat men deselve voor 't gemeen[4.] souden aenslaen[5.] ende ten besten geven[6.], mitsgaders den aenbrenger vooraff genieten laten 2 flapcannen van denselven brandewijn, nevens verswijginge van sijn naem, etc.

23 *do.*, betogen lucht ende westelijcke coelte. Quam 't galjot de *Rode Vos* uijt de Baij van Saldanha hier weder ter rheede met bescheijt dat aldaer gantsch geen inwoonders oft gewagh[7.] van dien vernomen had, brengende darhalven[8.] sijn medegenomen coper ende tobacq, daer schapen voor soude geruijlt hebben,

1. Skryffout vir *vernamen*? Of verkeerde vorm na analogie van die verlede deelwoord?
2. verbied.
3. Afleiding van *schacheren*, 'n basterontlening van 'n Hebr. werkwoord wat beteken *smous*, *al rondtrekkende ruilhandel dryf*.
4. gemeenskap.
5. die hand slaan aan, pak.
6. *voor 't gemeen....ten besten geven*, oorlewer tot voordeel ‘voor 't gemeen’.
7. Los gebruik van die woord. Hier so iets as *teken*. Die gewone betekenis is *melding*; vroeër ook *geluid*, *gerug*.
8. Sic.

wederom. Jegens den avondt stack de wint vrij hard op ende begond oock met eenen dapper te stortregenen.

Op dato is overleden eenen Jan Helmus, bootsman van den *Dolphijn*, hier sieck gebleven geweest.

24 *do.*, stil weer met betogen lucht ende somtijts wat regen.

25 *ende* 26 *do.*, idem, als wanneer 't jacht de *Gidion* haer affscheijt gaven om na Batavia te verseijlen[(g)], hier latende 12 sieck, waertegen weder 13 van de voorige scheepen gereconvaliseert medenam.

Sondagh, *den* 27 *do.*, 's morgens 't luchtjen Z.Westelijck met betogen lucht. Is voornoemde jacht de *Gidion* onder seijl gegaen.

28 *do.*, cout, windrigh weer uijtten Z.Z.oosten met harde buijen.

29 *ende* 30 *do.*, idem.

Eindnoten:

(a) Sien die beëdigde verklaring van hierdie drie persone. C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 51-52. K.A.

(b) Vgl. notule van die Politieke Raad, 9 September 1654. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 110-111. K.A.

(c) Saam met Van Ricbeeck het sy twee niggies oor wie hy voog was, nl. Elizabeth en Sebastiana van Opdorp, na die Kaap gekom. Albei is aan die Kaap getroud: Sebastiana - soos ons hier onder datum 10 September 1654 opmerk - met Pieter van Duijn, en Elizabeth met Jacob Reyniersz. sowat tien maande tevore. Sien Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 77 en 135; en 8 en 23 November 1653 en 13 September 1654 van die *Dagverhaal*.

(d) Vgl. brief aan die Hoë Regering van Indië, 16 September 1654, en 'Register van de pampieren' ens. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 298-301. K.A.

(e) Sien instruksie vir die opperhoofde van die *Roode Vos.* C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 301-303. K.A.

(f) Volgens hierdie plakkate is die matrose van besoekende skepe ten strengste verbied: a) om in die tuine te oortree cn vrugte en groente daaruit te neem, b) om enigiets van die Hottentotte te ruil of hulle op enige wyse te molesteer, en c) om - wat ook hier in die *Dagverhaal* so nadruklik genoem word - enige brandewyn aan die volk op land te verkoop. Die laaste is in 'n baie ernstige lig gesien, omdat daardeur, soos Van Riebeeck en sy Raad vrees, 'groote schacherije ende uijtsuijperije soude connen worden gepleecht, mitsgaders ingevolge ook geen cleijnne debouche ende ongeregeltheden veroorsaeckt'. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 14-16.

(g) Met die *Gidion* is verskeie dokumente, o.a. ook weer 'n kopie van 'n verdere gedeelte van die *Dagverhaal*, na Batavia gestuur. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 303-304. K.A.

October anno 1654

Adij, *primo do.*, noch al hard, stormigh weer uijtten Z.Z.oosten als voore.

2 *do.*, idem, waerdoor den taruw, garst ende haver, heel schoon op 't velt staende ende sommigen al beginnende airen te schieten, vrij ter neder geslagen wierd, ende na bemercken met 'tselve, vermits dese zuidelijcke harde winden, niet sal willen succederen, nochte, soo wel gehoopt hadden, voor 't harde Z. ooste-mousson cunnen rijp ofte ingesamelt worden. Soo was oock al den taruw op 't Robben-eijlandt gesaeijt ende fraij staende, mede t' eenemael verdort ende gansch tot niet vergaen, waervan na onse meeninge de gulle, sandige gront ende beginnende droochte de principale oorsaeck was, invougen langhs soo meer bemercken dat hier geen granen oft rijs (die oock gansch niet opcompt) sullen cunnen aengeteelt worden, maer wel overvloedigh cool, croten, gele wortelen, rapen, ende alle andere moescruijden

ende thuijnvruchten, onder ende dight boven d' aerde wassende, waervan de thuijnen ende omtrent 6 morgen groot jegenwoordigh soo vol staen, dat voortaen noijt scheepen van d' E. Comp. meer te veel sullen cunnen comen om hier overvloedigh te verversschen, ja wordt op de vleijsketel voor 't volcq jegenwoordigh al somtijts rapen gecookt[1], sulckx alles na alle apparentie langhs soo meer te verbeteren[2] ende hier een goet leven voor den gemeene volcke te worden staet, als maer dese plaetse jaerlijckx met rijs ende aracq versien wordt. De rest van de provisie can uijt een aencoment schip jaerlijckx van 't vaderlant genoegh becomen worden. Pro memorie.

3 *do*., 's morgens stil, bequaem weer. Sonden al 't volcq uijt na 't geberchten om brandhout voor die op 't Dassen-eijlandt souden gaen om robben te villen ende

1. Die bedoeling is nie heeltemal duidelik nie, behalwe dat rape volop was.
2. *staet*, van 'n reël verder, moet ook hier verstaan word: *langhs soo meer te verbeteren staet*.

traen te branden, etc., waertoe int eerst van de aenstaende weecke 30 man met 't galjot de *Roode Vos* meenen aff te senden, nevens provisie voor 5/m[1.] ende gereetschappen tot alles nodigh.

Tegen den middagh begond al weder even hardt te waijen uijtten Z.Z.oosten, aenhoudende gelijck de vorige dagen den ganschen nacht deur.

Sondagh, *den* 4 *do.*, idem. Gaven 't volcq vandage een halve legger wijn ten besten om haer hart eens te laten ophalen voor[2.] dat se langh in soberheijdt hadden geleeft ende echter evenwel cloeck moeten arbeijden, item oock om hun te meer totten noch dagelijckse arbeijt te animeren, ende met eenen die aen 't robbenvangen sullen gaen tot haer foij[3.] te laten strecken, etc.

5 *do.*, noch al hard weer ende wint als voren. Sonden heden al 't volcq na 't bos om knoppels[4.] te halen, daer de robben mede geclopt sullen worden. Soo lieten oock omtrent 20 schaeffmessen maken ende, bij mancquement van stael, oude houwers[5.] in deselve smeen[6.], om de vellen 't vet schoon mede aff te schrapen.

6 *do.*, 's morgens fraij, bedaert weer ende 't luchtjen labber uijtten N.Westen, edoch liep tegen den namiddach al weder Z. oostelijck, als wanneer 't galjot de *Roode Vos*, ingenomen hebbende den adsistent Jan Woutersen met sijn volcq ende alle de gereetschappen om op 't Dassen-eijlandt de robbenvanghst bij der handt te vatten, sijn afscheijdt gaven, ende noch desen avondt lieten vertrecken, met ordre omme soo haest 't gemelte volcq ende gereetschappen, etc., aen 't Dassen-eijlandt hadden geset, weder ten eersten herwaerts te comen, als breder per instructie[(a)] onder dato deser in ons copie- ofte briefbouck g'insereert.

7 *do.*, 's morgens windrigh weer uijtten Z.Z.oosten als voren.

8 *do.*, fraij, stil weer ende een westelijck labber luchtjen.

9 *do.*, mottigh weer ende wint als voren westelijck. Begonnen oock gereetschap te maecken, vermits[7.] d' aencomende drooge tijt tot de steenbaeckerije, omme daer met wackeren moet weder aen te vallen ende dit saijsoen goede partije op voorraet te crijgen, alsoo de wercken aen de fortificatie doch t' eenemael gedaen sijn, ende de wallen jegenwoordich meest rontom van de gront aff opnieuws weder vermaeckt[8.] ende met rijs ende tacken, met sooden sterck ende vast, vrij vlacker[9.] als te vooren opgetrocken sijn met stormpalen rontsom daerin, sulckx dat vertrouwen voortaen geen noodt meer van invallen[10.] sullen hebben.

Soo sijn oock dagelijckx wacker besigh met meer landt te bebouwen, omme daerinne waterlemoenen, meloenen, comcommers ende andere Indische vruchten

1. *vijf maenden*.
2. Hier in die betekenis: *in ruil voor*, *als vergoeding voor*.
3. *fooi*, afskeidsdronk, afskeidsfees; die oorspronklike betekenis van die woord. Ontleen aan Fr. *voie*.
4. Skryffout vir *kneppels*, soos by Brill? Of byvorm van *knuppels*?
5. sabellemme.
6. smeden.
7. met die oog op.
8. reggemaak.
9. Volgens die betekenisse wat Verdam in *Mndl. Wdb.* aangee (WNT is nog nie sover nie) sou *vlacker* kan beteken *platter*, *breër*, *meer skuins oplopend*. Dit is nie duidelik wat v.R. hier bedoel nie.
10. inkalwe.

(mits d' aencomende warmte haer[1.] tijt wordende) te saijen ende planten, waervan eenighe, over 18 à 20 dagen gesaeijt ende geplant, jegenwoordigh al fraij beginnen op te comen, ende derhalven nootsaeckelijck desen tijt met ijver moet worden waergenomen om tegens de compste van de retourvloote, welckx volcq veel op magh[2.], abondantie te hebben, t' haerder nodige ververssinge, maer 't is jammer dat se van de cropslae, dan gedaen sijnde, niet mogen hebben, die jegenwoordigh op sijn beste ende doorgaens wel 1, 1¼ à 1½ lb. swaer[3.], ende soo hard als sommige cool geslooten wordt; edoch sullen sijlieden echter cool, croten, wortelen, meloenen, waterlemoenen ende alle andere vruchten genoegh vinden, item oock pinstenakel-wortelen[4.] waervan gister d' eerste, alhier gewassen, gesmaeckt hebben, alsoo delicaet, jae eer beter dan slechter als in 't vaderlandt, mitsgaders voortgecomen wesende van hier gewonnen saet uijt eene wortel die 't eerste jaer van al 't saet maer opgecomen was, ende bij ons expres wel naeuw bewaert ende dit saet van gewonnen, waervan sooveele hebben gecregen, dat niet alleen genouchsaem in de queeck sijn[5.], maer oock daervan wel omtrent 10 roeden landts besaijt hebben, behalven noch wel omtrent ½ mergen landt dat van 't Hollantse pestenkelsaet (met de *Goutsblom* jonghst becomen) onder geele wortelen gesaeijt ende fraij voortcomende is; edoch 't hier gewonnen pestenakalsaet overtreft 't Hollandts, hoedanigh wij oock bevinden van andre vruchten meer, ende insgelijckx hoopen met de blomkool te varen, die soo schoon blomt ende in 't saet begint te staen dat een lust is; aertjessooken[6.], cortelijck meede d' eerstemael gesaijt, thoonen haer oock fraij te sullen wassen, soodat na alle apparentie schijnt hier een bijsonder overvloedige, goede verversplaetse te sullen worden, eenlijck[7.] salt met de granen niet wel willen lucken om de harde wintshalven[8.], noch oock misschien niet met 't boomgewas, daer na desen beter ervarentheijdt van staen te crijgen[9.], insonderheijdt aen[10.] de St. Helenase lemoenenboomtjes met de *Tulp* vandaer hier gebracht (noch redelijck wassende) gelijck mede van eenige haesneutebomen[11.] die oock voor den dagh comen, van neuten uijt 't vaderlandt hier gecregen; maer off se de harde valwinden over den Tafelbergh sullen cunnen verdragen, sal den tijt leeren; 't elseboomensaet compt

1. d.w.s. van die Indicsc vrugte.
2. *veel op magh*, baie (groente) kan op(eet).
3. Verstaan: *swaer wordt*.
4. Afr. witwortel. Die erkende Ndl. vorm is vandag *pinksternaak* of *pinksternakel*. V.R. gebruik hier in die ruimte van een bladsy drie vorme: *pinstenakel*, *pestenkel* en *pestenakal*. Die twee laaste vorme kan albei verskrywings wees vir *pestenakel*. Die Ndl. vorme toon volksetimologiese verbastering met *Pinkster. Pinksterwortel* vir *pinksternakel* kom voor. Etimologies dieselfde woord as Eng. *parsnip*. Die oorspronklike naam was Lat. *pastinaca*, wat verwant is met *pastinare*, spit en *pastinum*, tweetandvurk. Interessante voorbeeld van verdietsing, ook in Engels, van 'n Latynse woord.
5. *in de queeck sijn*, aangekweek word, aan die groei gebring is.
6. artisjokke. Die vorm by v.R. lyk ook ‘verdiets’. Die woord kom blykbaar uit Arabies, via Spaans, in Italiaans, o.a. in die vorm *articiocco*. Van Italiaans het dit, vermoedelik deur Frans, in Nederlands en Engels (*artichoke*) gekom.
7. alleen.
8. *om de harde wintshalven*, weens die harde winde.
9. *daer na desen beter ervarentheijdt van staen te crijgen*, waarvan (ons) hierna meer ervaring sal kan kry.
10. *ervarentheijdt van* wissel af met *ervarentheijdt aen*.
11. ‘tamelijk verspreide verbastering van hazelnoot(boomen)’ (WNT).

niet op, ende 't doornsaet[1.] is uijt de *Goutsblom* niet gelevert maer gemist, des wel gaern ander hadden, om oock preuve van te mogen nemen, alsmede van de aelende cruijsbesseboomtjes[2.] die per de *Goutsblom*, na den getuijgenisse van den schipper, wel souden overgecomen hebben, hadden die door de sware stormen om de Noort niet van 't zeewater overstort ende bedorven geworden geweest. Per memorie.

10 *do.*, als voren westelijcke wint met somtijts wat regen.

Sondagh, *den* 11 *do.*, 's morgens cout, windrigh weer uijtten Z.Z.oosten.

12 *do.*, warm, droogh weer met stilte.

13 *do.*, idem. Begonnen wacker aen 't steenvormen te vallen.

14 *do.*, stil, warm weer ende wint als vooren. Vingen heden met de zegen wel 8 duijsent harder langhs de strant om ende bij het Fort.

15 *do.*, idem, weer en wint als vooren. Quam op dato hier weder ter rheede van 't Dassen-eijlandt 't galjot de *Roode Vos* met tijdinge dat aldaer gantsch weijnich robben gevonden noch opquamen, alsoo deselve meest altemalen vol jongen[3.] rontom 't eijlandt in zee tusschen de clippen lagen, welcke geworpen sijnde[4.] eerst op 't landt soude comen, soo anno passato mede gemerckt hadden, invougen dat het noch wat te vroegh was om die vanghst bij der hant te nemen, ende dierhalven geresolveert hadden 12 man wederom te senden ende aldaer onder hun 16 maer te verblijven omme daermede ondertusschen een redelijck parck landts (heel vet ende bequaem gevonden hebbende) gereet te maecken om coorn op te saijen, ende proberen oft daer sal willen wassen, alsoo 't daer (soo hardt niet waijende) beter sal cunnen ingehaelt[5.] worden als hier, ende soo doende wel een goede spijscamer voor ons worden, ten welcken eijnde oock te meer geresolveert ende g'effectueert[6.] hadden, na onse gegeven ordre 2 stucken op dat eijlandt te planten, mitsgaders staende den tijt datter noch weijnich robben op quamen, voornoemde landt te prepareren als voorsz., waertoe den adsistent Jan Woutersz. saet was ontbiedende, als onder anderen bij desselfs missive, hieronder g'insereert, can nagelesen worden.

Copie missive door den adsistent Jan Woutersz. van 't Dassen-Eijlandt gesz. aen de Commandeur van 't Fort de Goede Hoope.

‘Aen d' Ed. Heer Jan van Riebeeck, Commandeur over 't Fort de Goede Hoope aen Cabo de Boa Esperance en Comps. vordere omslach[7.] aldaer.

Eersame, wel wijse, voorsienige, ende seer bescheijden Heer,

Mijn Heer,

Op dato den 7en deser des avondts sijn, Godt loff, hier wel ter rheede gecomen in de baij van 't Dassen-eijlandt, soodat doende waren, nevens 't galjotsvolcq, om

1. WNT: ‘Zaad van een der “doorn” genoemde heesters of struiken’.
2. aalbes (Eng. *currant-bush*) en kruisbes (Eng. *gooseberry-bush*) is albei ribes-soorte.
3. Vgl. o.d. 28/8/1654.
4. *geworpen hebbende*? Of is dit die bedoeling dat die kleintjies aan land kom?
5. in die skure gebring.
6. uitvoering aan gegee.
7. die hele bemanning, personeel.

onse tente te maken ende vordere provisie aen landt te brengen tot den 8en savonts. Op den 9en 's morgens is 't galjot onder 't zeijl[1.] gegaen ende sonden op dato ons volcq op de robbenvanghst, ende alsoo daer bij quamen, conden wel een goet deel gecregen hebben, maer souden d' andere rest altesamen verjaecht hebben ende te niete gemaeckt, alsoo deselve jegenwoordigh int vermenichvuldigen sijn, als oock gesien hebben dat door 't voortdrijven deselve afgejaecht sijn, soodat na ons (doch UE. wijser oordeel[2.] tot groot nadeel van de vangst ende Comp. soude strecken, soodat[3.] noch wat souden moeten aensien.

Oock soo is op den 10en hier door contrarie weer ende wint voor de baij ten ancker gecomen ons galjot, soo dat den schipper op denselffden avondt niet conde[4.] door de harde winden maer is op den 11en 's morgens aen lant gecomen, ende hebben met hem alsdoen goet gevonden om UE. weder toe te senden, alsoo hier noch in 3 à 4 weecken niet besonders veel sal cunnen uijtgerecht worden, 12 persoonen die UE. ons alsdan sult gelieven, doch wat cloecker[5.], weder te laten toecomen, alsoo voor dees tijt aen de Caep beter dienst sullen doen als hier, alsoo maer ledigh moeten laten gaen.

Wat aengaet onse hier gehouden 16 coppen, waeronder 3 siecke jongens sijn, sullen haer moeten behelpen met een weijnich van de E. Comp. provisie ende vorder wat 't eijlandt geeft, doch soo weijnich als cunnen, ende sal mogen bestaen tot ter tijt ende wijle dat beter sullen verdienen[6.].

Oock soo hebben hier op 't eijlandt goede, mullige gront gevonden om thuijnen aff[7.] te maecken, soodat al hebben een redelijck thuijntjen vaerdigh gemaeckt, ende datselffde al besaeijt met salada[8.], radijs, waterlemoenen, grau erten, ritsjens[9.], ende venckel, oock meden van de Mauritius-lemoenen[10.] geplant. Verhopen met Godes

1. Gewoonlik: *te seijle*, *t'seil*(*e*), *tseil gaen* of *onder seil gaen* (nie *het seil* nie).
2. Die konstruksie van die woorde tussen hakies is onduidelik, miskien omdat daar een of meer woorde uitgeval het. Die tweede hakie behoort blykbaar na *wijser* te staan, omdat *ons* by *oordeel* behoort. Die bedoeling van die sin is egter min of meer duidelik: volgens ons oordeel, maar UE. oordeel is natuurlik wyser.
3. *soodat 't*.
4. d.w.s. *aen lant comen*.
5. flinker, flukser, sterker.
6. Konstruksie en bedoeling onduidelik.
7. van.
8. Sic, vir *salade*.
9. rissies. Vir die herkoms van die woord, vgl. WNT XIII, 612. Met een uitsondering, nl. 'n stuk van 1621, waar die woord - as dit dieselfde is - in die vorm *aritsie* voorkom, is hierdie tot sover die oudste vindplek van die woord.
10. Ongewone samestelling, maar van *Mauritius* kan moeilik 'n adjektiwiese afleiding gevorm word. Die woord *lemoen* of *limoen*, wat ons al dikwels in die *Daghregister* teengekom het - die eerste keer o.d. 24/8/1652 - is ‘oorspronkelijk een Maleisch-Polynesisch woord, dat over Hindustan, en van daar over Perzië en Arabië zijn weg naar Europa gevonden heeft’ (H. Kern in *Tijdsch. v. Ndl. Taal- en Letterk*. XVI, pp. 271/2). Watter lid van die familie *Aurantiaceae* onder *lemoen* verstaan word, is nie in elke geval uit te maak nie. WNT praat van ‘Citrus Limonum, die in het dagelijksch leven thans gewoonlijk *citroenen* worden genoemd’ (VII, 2414). ‘Onderscheid tusschen *citroen* en *limoen* wordt thans in het dagelijksch leven niet gemaakt’ (III, 2048). In die aanhalinge is daar herhaaldelik sprake van *zoete limoenen*, *zuure limoenen*. V.R. praat van *orangie-appelen*, *lemoenen*, *pisangh ende diergelijcke fruyten* (o.d. 9/2/1656). Dodonaeus (*Cruydt-Boeck*) sê dat die sap van lemoene ‘surer ende amperder van smaeck is dan het Citroen sap’, ens., ens. In v.R. se tyd was daar aan die Kaap *Spaansche limoenen*, *St. Helenase limoenen*, *Mauritius-limoenen*, suur en soet. Ons kom tot die gevolgtrekking dat *lemoen* een of ander willekeurige sitrusvrug beteken het. Die ekwivalent van Afr. *soetlemoen* is in teenswoordige Ndl. *sinaasappel*.

zegen hier wel sal groeijen soodat UE. als gelieffden[1.] (met de wedercompst van 't galjot) wat van alderhande thuijnsaden, nevens 3 à 4 schoppen ende spaden toe te senden, oock wat goet voor de 2 gelighte[2.] persoonen van 't Robben-eijlandt. Per memorie.

Wat de galjotsbouckjens aengaet, sal UE. mij gelieven te excuseren, want doordien hier alles in ordre te stellen niet gereet sijn[3.], maer dat mijn gelieffden noch een stel toe te senden om deselve copieren[4.] ende als 't galjot hier aff- ende aenvaert lichtelijcken[5.] konnen weten watter voorvalt.

Vorder wat belanght de Hottentoos die met haer vrije wille meede sijn gegaen, connen met deselve niet te recht raecken, alsoo sij 't vrij na hare sin willen hebben, maer dat, als[6.] ons Nederlanders[7.], onder dissipline mochte hebben, soude noch ijts tot voordeel aff te wachten staen, want 't is als vlas[8.] ende groot quaet onder de robben aen 't strant doen, soo dat een man geduijrigh op haer[9.] moeten laten passen; echter niettemin sullen der hier één behouden ende sien off de Hollantse[10.] sprake niet sal leeren, alsoo deselfde redelijcker[11.] al verstaet ende wel laten bejegenen

Hiermeede wenschen UE., nevens u Huijsvrouw ende gansche Familie, in de protextie ende bewaringe des Alderhoochsten die UE. ende ons sijn segen wil verleenen aen ziel ende lichaem. Amen.

(Onderstont)
UE. onderdanige ende dienstschuldige Dienaer
(was geteijckent)
Jan Woutersen.
Op 't Dassen-Eijlandt, desen 12en October anno 1654.'

Copie resolutien door den adsistent Jan Woutersz. gehouden.

'S Dingsdaeghs, den 13en October anno 1654.

Op heden comt den schipper ende stuijrman weder aen lant. Soo ist dat deselffde voordragen (doordien dat van den 9en deser van hier sijn vertrocken ende op den

1. *als gelieffden*, als het UE. geliefde.
2. die 2 persone van Robbeneiland gelig, d.i. weggeneem.
3. deurdat ek hier alles in orde moes stel, is die boeke nie gereed nie.
4. *te copieren*? Bedoel Jan Woutersz. met die vir hom allig vreemde woord miskien eenvoudig *te beskrywe*, *te skrywe in*?
5. gemaklik. Die hele passasie skyn te beteken: As Van Riebeeck vir hom 'n stel 'galjotsbouckjens' wil stuur, waarin hy kan skrywe, dan sou Van Riebeeck maklik op die hoogte kan gehou word van wat daar op die eiland gebeur wanneer die galjot heen en weer vaar.
6. *soo als*.
7. Vgl. noot 7 o.d. 6/7/1654.
8. ? Die ooreenkoms tussen die Hottentotte en vlas is nie duidelik nie. Of is *'t is als vlas* 'n idiomatiese uitdrukking met die betekenis: daar is niks mee aan te vang nie, d.w.s. met die (ongedissiplineerde) Hottentotte, wat meer kwaad doen as goed?
9. nl. die Hottentotte.
10. V.R. skryf gewoonlik *Duytsch*. Blykbaar 'n betreklik vroeë gebruik van die bnw. in verband met die taal.
11. Redeliker as die ander Hottentotte?

thienden door contrarijwint, alsmede door 't achteraenslepen van de sware boot, van de Cabo mede genomen, hier weder is ten ancker gecomen) oft niet raetsaem ware om tijdelijck[1.] aen d' E. Heer Commandeur Johan van Riebeeck tijdinge te brengen, als dat hier in 3 à 4 weecken ten hoochsten[2.] (doordien de robben int vermenichvuldigen sijn) niet veel te doen sal vallen; oock om de 12 meede gegeven persoonen aen voornoemde Cabo te brengen, alsoo deselve (voor dit mael) aldaer voor d' E. Comp. beter dienst cunnen doen als hier; dat voornoemde boot hier lieten blijven, alsoo deselve haer int seijlen ende laveren te veel hinderlijck is, omme dan haer voorgenomen reijse te spoediger mogen volbrengen, - soo ist dat wij ondergesz. gesamentlijck hebben goetgevonden de meer genoemde boot hier te laten blijven ende hoogh op strant te halen om voor alle schade ende perijckel bevrijt te sijn, totdat last van den voornoemden E. Heer van Riebeeck becomen hebben oft na de Baij van Saldanha met een partije volck sullen vertrecken om t' ondersoecken wat daer tot dienst van d' E. Comp. te verrichten is, ende alsdan de boot gevoughlijcken empassant van hier cunnen halen, alsoo deselve aldaer doch moste[3.] gebruijcken.

Aldus gedaen ende geresolveert op 't Dassen-Eijlandt, datum als boven.
(was onderteijckent)
Jan Sijmontsz.
Jan Woutersen
Cornelis Jansz.
Jan Gulick'

Bij bovenstaende missive ende resolutie dan vernemende dat het noch wat te vroegh was om de robbenvanghst met proffijt bij der handt te vatten, soo stelde datelijck ordre omme wat riedt ende hout te halen, tot een goede loods op 't Dasseneijlandt ondertusschen te maecken, soo om wat beter wooninge voor 't volcq als oock om de vellen te bequamer onder goet dack te bergen, tot welcken ons oock plancken mancqueeren.

16 *do.*, goet weer ende wint westelijck met betogen lucht, sonder regen. Lieten heden goet deel riedt bij der handt halen ten eijnde voorsz., als oock om matten van te maecken tot onse jegenwoordigh onderhanden hebbende steenbackerij, daer dagelijckx mede branthout toe[4.] op voorraedt gecapt ende bij gebracht wordt.

17 *do.*, idem.

Sondagh, *den* 18*en do.*, stormigh weer uijtten Z.Z.oosten. Item

den 19, 20, *ende* 21*en*, soo vehement hard aenhoudende als wij gedencken dat het noch oijt gedaen heeft soo langh wij aen de Caep gewoont hebben, tot groote schade aen de jonge cool ende andere vruchten, door die harde winde heel verplet[5.]

1. tydig.
2. *ten hoochsten*, op sy vroegste.
3. Die bedoeling is blykbaar: *sullen moeten*.
4. Behoort by die voorafgaande *daer*.
5. Afleiding van *pletten*, plat maak. Vgl. *verpletteren*.

gewaeijt, ende indien der soodanige winden comen tegen dat[1.] de granen rijp worden, sal der qualijck een corl in te samelen wesen; daeromme wij het sullen proberen op 't Dassen-eijlandt, daer den adsistent Jan Woutersz. ons schrijfft dat de Z. oostewinden nergens na[2.] soo hardt waijen als hier, ende een goet perck landts gevonden heeft, wes hem oock met den aldereersten wat taruw sullen toesenden om te proberen. 'S namiddaghs begond 't weer te bedaren.

22 *do.*, fraij, warm ende stil sonneschijn-weer. 't Galjot de *Rode Vos*, weder seijlreet leggende ende ingenomen hebbende partije riedt ende hout, nevens wat taruw ende eenige saden voor 't Dassen-eijlandt, hebben 'tselve noch desen avondt sijn afscheijdt gegeven omme die materialen aldaer te brengen, nevens ordre[(b)] na overleveringe van dien voorts te verseijlen na de Baije van Zaldanha, om te vernemen oft daer al eenige inwoonders verschenen, ende partije schapen sullen te ruijlen wesen, waertoe coper ende tobacq is meede gelanght[3.], etc.

23 *do.*, fraij weer als voren, was 't galjot 's morgens vroegh ten fine voormelt onder seijl gerakende, noch voor den avondt buijten de baij.

24 *do.*, betogen lucht ende redelijcke stijve N.Westewinden, waermede des namiddags hier wel ter rheede arriveerde 't schip de *Swarte Bul*, 30 Maij voor de Camer Zeelandt uijt 't Vlie gelopen ende 't Canael deur gepasseert sonder ergens als aen Torrebaij[4.(c)] in Engelandt aengeweest te sijn, ophebbende wel over de hondert siecken, daeronder oock selffs de schipper ende andere officieren, die seer ellendigh van 't scheurbuijck lagen; des haer partije biet, salade, wortelen, rapen, melck, ende eijeren, etc., tot ververssinge ten eersten na boort sonden, nevens ordre om haer siecken morgen aen landt te brengen, ten eijnde deselve metter haest weder mochten door ververssinge op de been geholpen worden, ende 't schip te vroeger weder vaerdigh raken om sijn reijse na Batavia te vervorderen. Soo quam mede wederom ter rhede 't galjot de *Roode Vos*, niet cunnende, vermits de westelijcke winden (contrarie sijnde), aen 't Dassen-eijlandt oft de Baij van Saldanha comen, dierhalven 't voorsz. schip in zee ontmoetende, daermede wederom gecomen, 'tselve binnen geloost[5.] had, soude anders noch niet in de baij geraeckt hebben.

Sondagh, *den* 25 *do.*, weer ende westelijcke wint als gister. Quamen de siecken van 't schip de *Bul* aen landt, daer der tusschenwegen in de boot veele van storven, sulcx dat de menschen sonder erbarming niet waren aen te sien, ende waeromme oock ordre stelden deselve wat gemack ende soo veel goet tractement aen te doen als mogelijck sij. 't Was seecker hooch tijt dat dese voorsz. plaetse[6.] cregen, want soo swack waren dat de schipper van ons galjot verclaerden hij met sijn galjotsvolcq de seijlen genoechsaem moste regeren ende 't schip binnen brengen, souden anders

1. *tegen dat*, teen die tyd dat.
2. *nergens na*, op verre na nie.
3. *gegee*; meestal: *aangegee*, aangereik.
4. Torbay.
5. *geloodst*.
6. Die betekenis van *plaetse* is hier nie duidelik nie. *Ligplaats* vir die sieke aan land, of vir die skip en sy bemanning in die hawe?

qualijck[1.] cunnen hebben te rechte geraecken, alsoo qualijck een man boven[2.] te crijgen was die bequaemheijdt ofte sterckte had eenigh dingh te doen, als sijnde meest alle stijff van scheurbuijck, etc., veroorsaeckt insonderheijdt omdat se hadden willen recht deur[3.] gaen; maer gecomen sijnde op 42 graden, ende den schipper doen mede, soowel als 't ander volcq, heel siecq ende stijff aen scheurbuijck raeckende, mitsgaders niet meer als 4 mutsjes water cunnen[4.] geven, hadden nootshalven moeten resolveeren terugh te keeren, ende hier te comen daer, Gode loff, noch wel g'arriveert sijn, ende in een overvloedige tijt van ververssinge comen, waerdoor willen hoopen met Godes hulpe haest weder sullen reconvaliseren ende bequaem worden om 't schip voorts in India te brengen, ten welcken eijnde haer soo veel moescruijden worden beschickt[5.] datter alle dagen rijckelijck 2 mael van geschaft wordt, nevens abondant crop- ende andere salade, nu oock op sijn best wesende, ende wes meer mogelijck te contribueeren sij.

26 *ende* 27 *do.*, fraij weer ende wint als voren westelijck, tot tegens den avondt, begond wat te waijen uijtten Z.Z.oosten, waermede 't galjot de *Roode Vos*, ten fine vooren aengeroert, is onder seijl gegaen na 't Dassen-eijlandt ende de Baij van Saldanha respective[6.].

28 *do.*, 's morgens de wint noch al van den Z.Z.oosten tot omtrent ½ voor middagh[7.], liep deselve westelijck met heel schoon, warm sonneschijn-weer; maer tegen den avondt alweder stijff Z.Z.oost, als wanneer een groot schip voor de baij vernamen, laverende om binnen te comen; maer moste, vermits de contrarie-wint, even buijten ten ancker blijven, schijnende aen 't innemen van de zeijlen vrij swack van volcq te sijn, waeromme

den 29*en do.*, 'smorgens stil, mottigh weer sijnde, onse biscaijse sloep met wat ververssinge ende onderstaende briefken derwaerts sonden, van inhoude als te weten -

Copia briefken aen d' opperhooffden van 't onbekende schip, leggende g'anckert voor de baij, per biscaijse sloep gesz.[8.]

'Eersame, discrete, goede vrunden -

Wij senden bij desen onse sloep met wat ververssinge, uijt beduchtinge dat Ul. misschien veel sieck volcq op hebben; ende soo sulcx is gelijck wij gisteravondt aen 't innemen van de seijlen menen vermerckt te hebben, soo laet het ons ten eersten weten, om U1. alsdan met wat cloeck volcq te secunderen[9.] ende op de rechte rheede te helpen. Vale, ende hertelijck gegroet van

UE. goede vrunt
(was geteijckent)
Johan van Riebeeck
In 't Fort de Goede Hoope, den 29en October anno 1654.'

1. met moeite, skaars.
2. op dek.
3. *recht deur*, d.w.s. sonder die Kaap aan te doen.
4. *cunnende?*
5. toegestuur.
6. Verkeerde gebruik van die woord, aangesien daar net een skip was. Hier soveel as: *agtereenvolgens*.
7. Vgl. noot 1 o.d. 12/5/1654.
8. *geschreven*, nie *gesonden* nie.
9. bystaan.

Middaghs quam voorsz. schip wel ter rheede met boucheeren, sijnde de *Walvis*, 30 Maij passato in compagnie met de *Bul* ende *Prins* uijt 't Vlie 't Canael deurgelopen sonder ergens aen geweest te sijn, ophebbende wel omtrent 100 siecken, vrij ellendigh, van scheurbuijck plat te coij leggende; des daertoe ververssinge na behoren aen boort sonden, ende ordre gaven de siecken aen landt te brengen omme hier opgequeeckt ende 't schip ondertusschen van alle stanck ende vuijlicheijdt gesuijvert te worden, etc.

30 *do.*, weer en wint noch al westelijck als vooren. Quam ons galjot oock wederom ter rheede, vermits de westelijcke winden niet verder als aen 't Dassen-eijlandt hebbende cunnen comen, daer partije houdt ende riedt hadde overgelevert, rapporterende dat de robben al redelijck begonnen op te comen[1.] ende door den adsistent Jan Woutersz. eens was preuve genomen eenige te dooden; maer des anderdachs, bevindende deselve van dien hoeck altemalen weder in zee gevlucht, hadden goetgevonden te wachten totdat t' eenemael gejonght sullen hebben, als wanneer tot midden op 't eijlandt bij hondert duijsende opcomen. Ondertusschen begaven haer aen 't prepareren van de vette gront die daer gevonden hadden, om met taruw ende ander saet te besaijen.

Den gemelten adsistent Jan Woutersz. gevraecht hebbende gehadt[2.] oft[3.] op den 18, 19, 20, ende 21en verleden daer oock soo extreem hard uijtten Z.Z.oosten had gewaeijt gelijck 't hier hadde, verclaert dat wel een tamelijcke Z.Z.oostewint vernomen, maer van geen stormwinden geweten had, 'twelck ons goede hoope geeft om van dat eijlandt onsen taruw ende broot te sullen cunnen crijgen, ende alsoo metter tijt ons selfs spijsen[4.] mitsgaders oock sonder versuijm met eenen de robbenvangst ende traenbranderije exerceren.

Ultimo do., westelijcke wint ende fraij weer als voren. Hebben heden 2 beesten geruijlt van Herrij's g'allieerde, die wederom gecomen ende met haer vee omtrent 1½ mijl van hier leggende sijn, sonder dat noch andere inwoonders vernomen worden; welcke voornoemde beesten voor de schepen lieten slachten.

Eindnoten:

(a) Vir volledige instruksie sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 304-311. K.A.
(b) Sien instruksie vir die bevelvoerders van die *Roode Vos* en brief van Van Riebeeck aan Jan Woutersz., opperhoof op Dasseneiland. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 312-314. K.A.
(c) Torbay, in Devonshire aan die Engelse Kanaal.

<November anno 1654>

Sondagh, *primo November*, *anno* 1654, 's morgens fraij, stil weer, hebbende in de verlede voornacht wat uijtten Z.Z.oosten gewaijt, waermede 't galjot de *Roode Vos* weder t'zeijl gegaen is na de Baij van Zaldanha, ten eijnde meermael aengetogen.

Op dato is alhier door den predicant Marcus Masius[(a)], op den *Bul* bescheijden, het avontmael des Heeren bedient, ende sijn oock heden 2 koebeesten ende 3

1. d.w.s. uit die see op die land.
2. Sic.
3. *of 't.*
4. van voedsel voorsien.

schapen geruijlt van Herrij's g'allieerde. 'Savondts begondt wat te waijen uijtten Z.Z.oosten.

2 *do.*, 'smorgens noch al aenhoudende, maer op den dagh fraij weer, edoch tegen den nacht weder harde Z.Z.oostewint.

3 *do.*, idem. Ende alsoo den derden waeck[1.] van 't schip de *Walvis*, genaempt Evert Jansz. Rijk van Amsterdam, op dato versocht heeft sigh te mogen begeven in den h.[2.] staet met d' eerbare jonge dochter Magdalena Andries van Middelburgh, welckers vader is Andries Arentsz. van Brussel, opperstuijrman op 't jacht de *Bul*, soo is bij den Raedt (niets voorgecomen wesende daerdoor die saecken soude cunnen ofte mogen verhindert worden) deselve jongeluijden haer versoeck toe te staen[3.] als breder g'extendeert bij resolutie daerover specialijck op dato genomen[(b)].

Heden heeft ons wildschut op 't versoeck van de Hottentoos een leeuw dootgeschooten, wel soo groot als een redelijck koebeest, welcke onder de Hottentoos haer beesten was, sigh verborgen hebbende achter ende in eenige bossjens, ende oock een van de Hottentoos seer deerlijck met de claeuwen gequest, die, geen raedt wetende denselven om te brengen, schoon sij met hunne hasegaijen ende al de koebeesten hem hadden omsingelt[4.], onsen wiltschut omtrent haer vernemende, hadden versocht denselven doodt te schieten, gelijck hij met sijn snaphaen seer geluckelijck in[5.] d' eerste schoot effectueerden, tot groote verwonderingh van de gemelte Hottentoos, dat soo fellen beest met eene schoot soo stracx[6.] ter neder gevelt wierd, ende ingevolge oock tot niet minder verschrickinge ende vreese voor ons schietgeweer. Tegen den avond begond al weder hard tc waijen uijtten Z.Z.oosten.

4 *do.*, 'smorgens noch al aenhoudende tot den

5 *do.*, 'smiddags begond wat te stillen ende heel fraij weer te worden. Heden reuijlden wij een os van Herrij's g'allieerde, maer vernemen noch gantsch geen volcq van andre troupen daer beter mede te handelen sal wesen als se hier comen, willende dese guijten[7.] seer qualijck van haer beesten ende schapen scheijden, hoewel se die heel veel ende schoon hebben, leggende met deselve ende hare huijsen omtrent 1 mijl weeghs van 't fort boven de Zoute-rivier. Vandage lieten weder 2 beesten voor de scheepen slachten. Tegen den avondt begond al weder vrij hard te waijen uijtten voorsz. hoeck.

6 *do.*, 'smorgens fraij, bequaem weer, 't luchtjen uijt den N.Westen, maer tegen den avondt al weder harde Z.Z.oostewindt. Ende is op dato overleden een soldaet, genaempt Hessel Jacobsz., metten *Draeck* hier gecomen.

7 *do.*, 'smorgens noch al harde Z.Z.oostewinden.

Sondagh, *den* 8 *do.*, 'smorgens idem.

9 *do.*, moij weer met westelijcke labber coelte.

1. 'Vroeger werd een Onderluitenant bij de O.I. Kompagnie zoo genoemd' (Van Lennep: *Zeemans-woordenboek*).
2. *h*(*ouwelijcken*).
3. *toe te staen*: vir *toegestaen* of *besloten toe te staen*. Die lengte van die sin het die skrywer die draad laat kwyt raak.
4. Dus al 'n ou jaggewoonte by die Hottentotte.
5. Ongewone gebruik van *in*; hier in toepassing op 'n beperkte gebied: *binnen die kring van een skoot*. Ons sou vandag sê: *met*. Vgl. *in een keer*, Afr. *in een skoot*, waar *skoot* beteken *maal*, *beurt*.
6. oombliklik.
7. skelms, vabonde.

10 *do.*, weer ende wint als vooren. Is den opperstuerman Hendrick Vries, bescheijden op de *Walvis*, over veelderleij begane onfatsoenlijckheden ende vilipendien[1.] begaen aen den Commandeur van 't fort ende andere, door de schippers Jan van Campen, op de *Walvis*, ende Abraham Ariaensz., op den *Bul*, daertoe gederigeert als onpartijdige, grateuslijck[2.] gesententieert hier aen landt gelaerst te worden met 50 slagen[(c)], welcke sententie heden oock is ter executie gestelt, omme de schepen daer niet na op te houden, welckers opperhooffden noch desen avondt haer affscheijdt gaven, nevens onse missive ende annexe pampieren aen d' Ed. Heer Gouverneur-Generael ende Raden van India[(d)], omme daer meden metten eersten goeden wint t'seijl te gaen tot bevorderinge hunner reijse na Batavia. Heden sijn 2 personen van de verbleven siecken uijt de *Walvis* ende *Bul* overleden.

11 *do.*, 'smorgens slappe coelten uijtte westelijcker handt. Gingen de scheepen *Walvis* ende *Bul* onder seijl, ende sonden wij onse sloep na 't Robben-eijlandt met 4 oijen, van de inwoonders gereuijlt, ende ordre om een ram ende 162 peguijnen met wat gansen-eijeren, etc., mede wederom te brengen voor de siecken van de scheepen, hier omtrent de 60 verbleven[(e)]. 'Snamiddachs moste de gemelte scheepen, vermits de stilte, even buijten de rheede ten ancker comen ende blijven leggen.

12 *do.*, 'smorgens stil weer, was 't galjot de *Roode Vos* uijt de Baij van Saldanha bij de verhaelde scheepen g'arriveert ende den schipper met sijn schuijt bij ons aen landt gecomen sijnde, rapporteerden dat in de voorsz. baij gantsch geen inwoonders nochte eenigh gewach van dien vernomen had, schoon verscheijden malen met[3.] canon geschooten, dat sij horen mochte daer een schip lach; ende dierhalven geen gelegentheijdt aengetroffen om eenige schapen te reuijlen, maer brachte 700 bossen fraij, langh riedt mede om matten van te maecken tot onse onder handen hebbende steenbackerije, etc. Op 't Dassen-eijlandt in 't heenvaren aengeweest hebbende, quamen noch weijnich robben op, sulckx ons volcq hun besigh hielden tot preparatie van de gevonden vette gronden om tot preuve met taruw, etc., te besaijen, ende quamen de waterlemoenen ende ander goetjen daer al fiaij voor den dagh. Soo waren door hun oock die daer opgeplante 2 stucken[4.] al fraij met een steenbatterij (daerin fraije schietgaten) bebolwerckt[5.], mitsgaders sijlieden nu mede besigh een huijs van steene muijren met kleij te metselen, welcke steen ende kleij daer fraij te vinden sij; invougen sijlieden trachtende sijn dat werck in esse[6.] te brengen, dewijle doch noch weijnich voordeel te doen is aen de robbenvanghst. Onsen sloep was heden morgen mede g'arriveert van 't Robben-eijlandt, met tijdinge dat nu 56 jongen ende oude schapen daer bleven, ende gebracht had na onse ordre aen de *Walvis* 100 peguijns, mitsgaders aen de *Bul* 60, nevens partije eijeren ende 1 extraordinaire schoonen, vetten ram voor beijde de schepen, noch g'anckert leggende even wat buijten de rheede, daer wij oock noch partije cool, wortelen, melck, salade, ende andere moes-

1. minagtende uitlatinge, beskimpinge.
2. Vir *gratiauslijck*, genadiglik.
3. *met 't*.
4. nl. geskut.
5. versterk.
6. *in esse*, in aansyn, tot stand. Vgl. o.d. 5/7/1653.

cruijden beneffens dien na toe sonden, om haer noch soo lange met ververssinge te dienen als mogelijck sij.

Op den namiddagh raeckten de gemelte scheepen de baij uijt met een Z.Westelijck luchtjen, ende 't galjot op de rechte reede voor 't fort.

13 *do.*, 'smorgens warm sonneschijn-weer, 't luchtien uijter zee van den N.Westen, edoch 'snamiddaghs Z.Z.oost over 't landt redelijck hard doorwaijende. Is 't galjot de *Roode Vos* (van sijn riedt sigh ontladen hebbende) t'seijl gegaen na de Houtbaij, hier achter den Tafelbergh leggende, met ordre om vandaer in der haeste een ladinge hout te halen tot de steenoven, jegenwoordigh omtrent 4 à 500 G[1.] steen groot gemaeckt wordende, waertoe ons het hout mancqueert, maer indien wij wat meer paerden hadden, souden uijt 't bos 2 à 3 mijlen van hier overlant met wagens hout genoech cunnen becomen, ende alsdan niet behoeven 't galjot daeromme na soo periculeusen baije te pericliteren[2.] gelijck nu nootshalven doen moeten. Pro memorie.

14 *do.*, weer ende wint als gister. Vingen in eene treck wel over de 10000 harders met de zegen omtrent het fort aen de zeestrandt. Soo is oock heden de hovenier met 10 à 12 man omtrent 1 mijl weeghs van 't fort gegaen om wat mostertsaet te halen, dat daer in 't wilt op 't veldt rijp stont.

Sondagh, *den* 15 *do.*, 's morgens stil, warm sonneschijn-weer, maer begond op den namiddagh vrij hard te waijen uijtten Z.Z.oosten.

16 *do.*, noch al even hard aenhoudende. Sonden op dato de timmerlieden weder na 't bos, om aldaer de houtsagerije in 't werck te stellen ende met eenen affuijten[3.] te laten maecken tot het geschut dat in de rampaerden[4.] op de wallen soo veel[5.] niet te gebruijcken is. 't Ware te wenschen dat wij wat meer als de tegenwoordige 2 paerden (tot de steenbackerije wordende gebruijckt) hadden, costen alsdan uijt 't bos crijgen alles wat ons nodigh was, soo wel timmer- als branthout, vermits de wegen met wagens heel bequaem te berijden sijn, ende ons 't branthout alhier haest sal beginnen te ontbreecken, dat derhalven nodich alsdan sullen moeten uijt 't bos, omtrent 2½ à 3 mijlen van hier, gehaelt worden, sulckx sonder paerden ende wagens niet wel doenlijck sij. Pro memorie.

17 *do.*, 's morgens schoon, warm sonneschijn-weer tot tegen den avond, begond uijtten Z.Z.oosten weder wat te waijen. Heden sonden 2 man na de Houtbaij overlandt omme te vernemen of 't galjot daer al g'arriveert was, dewelcke des namiddaghs wederom comende, rapporteerde dat 'tselve daer al g'anckert bevonden hadden, doende wesende met branthout hacken.

18 *do.*, den ganschen dagh fraij, stil, warm sonneschijn-weer ende 't luchien Z.west, maer op den avond begond heel fel te waijen uijtten Z.Z.oosten met

1. Teken vir 1000.
2. in gevaar stel. Vgl. die gunstige mening wat v.R. vroeër oor Houtbaai gehad het o.d. 12/7/1653, 28/7/1653, 8/8/1653, ens.
3. onderstelle vir kanonne.
4. skeepsaffuite.
5. *wel?*

extraordinaire harde valbuijen over den Tafelbergh, die somtijts soo vehement sterck overvielen, dat scheen alles te sullen onder de voet waijen wat over eijnde stond, waerdoor de vruchten, als cool ende granen, oock vrij groote last leden.

19 *do.*, 's morgens noch al even harde Z.Z.oostewinden, waerdoor aen de steenoven niet coste gedaen worden, ende daeromme met al 't volcq branthout uit 't geberchte lieten halen, daer den oven mede gestookt sal worden.

20 *do.*, 's morgens wat bedaerder weer, edoch vielen somtijts noch al eenige hard buijen over de Taeffelbergh.

21 *do.*, fraij, bequaem weer ende 't luchien Z.West met lieffelijck sonneschijn.

Sondagh, *den* 22*en do.*, doncker lucht met westelijcke coelte ende tegen den avondt wat regen.

23 *do.*, betogen lucht ende westelijcke windt als voren, maer geen regen. Quam des morgens hier weder ter rheede 't galjot de *Roode Vos* uijt de Houtbaij met een goede ladinge branthout voor de steenovens, ende rapporteerden den schipper dat het soo dangereus met uijt ende in do. baijtjen te comen hadde gehadt, dat 't galjot verscheijden malen in groot hasard[1.] was geweest om tegen de wal ende op de clippen te vergaen; invougen na sijn gevoelen niet behoorde weder onderstaen te worden om vandaer meer hout te halen, datter oock boven een galjotsladingh qualijck meer te becomen soude wesen.

Op dato quamen oock eenige nieuwe Hottentoos uijt 't lant met 3 koebeesten aen 't fort, in haer compagnie hebbende eenige van Herrij's g'allieerde, die doorgaens met hun vee hier omtrent leggen, als dickmael aengetogen, dewelcke dese nieuwe (redelijck graech sijnde met ons te handelen) soo traegh maeckten dat wij qualijck tot eenige ruijlinge comen conden, soodat wel te wenschen soude wesen de gemelte schelmen aen een kant waren, als wanneer met d' andere inwoonders seer bequaemlijck civil ende gerustigh soude te negotieren sijn. Echter bequamen de gemelte 3 beesten noch voor omtrent 20 lb. plaetcoper ende 1½ lb. tobacq, behalven noch ongeveer 4 à 5 mingelen aracq ende partije broot, daer wij se wat liberael mede onthaelden tot te meerder aenlockinge, etc., soodat sijlieden altemalen fraij verheucht ende wel vernoeght na huijs gingen.

24 *do.*, uijttermaten schoon, warm sonneschijn-weer, 't luchtjen westelijck. Idem

25 *ende* 26 *do.*, tot tegen den middagh, begond wat te waijen uijtten Z.Z.oosten, aenhoudende den gantschen nacht al vrij hard met extreme valbuijen over 't geberchte tot weijnich voordeel <voor de[2.]> taruw ende garst, nu alle dagen beginnende rijp te worden.

27 *ende* 28 *do.*, idem, goet weer ende wint meest Z.Westelijck. Hebben dese 2 dagen 2 beesten gereuijlt van nieuwe inwoonders, edoch al met bijwesen van meer gedachte Herrij's g'allieerde, die schijnen haer als maeckelaers in te stellen, tot

1. gevaar. Oorspronklik naam van 'n dobbelspel.
2. Weens ooreenkoms met die vorige woord deur die kopiïs by vergissing uitgelaat.

weijnich voordeel van Comps. handel met d' andre inwoonders, daer sonder dese schelmen (ons noch al dagelijckx vrij affronterende ende spijt[1.] aendoende) fraij mede te handelen soude wesen.

Sondagh, *den* 29*en do.*, goet weer ende Z.Z.oostewint.

Ultimo do., idem, weer ende wint uijtten Z.Z.oosten, waermede 't schip 't *Hoff van Zeelandt* in de baij quam laveren ende weijnich buijten de rheede moeste ten ancker blijven, daer hun partije ververssinge voor 't volcq ende kajuijt ten eersten te gemoet sonden.

Eindnoten:

(a) Marcus Masius is as predikant deur die Classis van Walcheren na Oos-Indië gestuur. Hy het op die *Swarte Bul* gereis, en toe hy op 1 November 1654 aan die Kaap Nagmaal bedien het, was hy juis op weg na die Ooste. Vroeg in Februarie 1655 het hy in Indië aan, gekom. Hy het 'n besonder avontuurlike loopbaan gehad en agtereenvolgens op Formosa-Banda, Malabar en Ceylon gearbei. Tagtig jaar oud, het hy in 1693 sy emeritaat aanvaar. Hy is op 23 April 1706 te Colombo, Ceylon, oorlede. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 280.

(b) Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 114. K.A.

(c) Hierdie aangeleentheid moes vir Van Riebeeck uiters onaangenaam gewees het. By geleentheid van die bruilof van Magdalena Andries en Evert Jansz. Rijk, wat aan boord van die *Walvis* gehou is en deur Van Riebeeck en ander besoekers van die land op uitnodiging bygewoon is, het opperstuurman Hendrick Vries, wat hom al gou aan die drank te buite gegaan het, vir Van Riebeeck lelik in die gesig geslaan. Ooggetuies het verklaar: 'gemelte stuijrman de vuijst nam ende daermede voors. Commandr. sodanigh in 't aensight sloegh volgens eijgen vertooningh, dat van de teijcken aen sijn oogh bleeff....' C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, p. 59. Sien verder ibid., pp. 60-68; C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 19; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 50-51. K.A.

(d) Vir hierdie stukke sicn C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 316-320. K.A.

(e) Vgl. brief van Van Riebeeck aan Marcus Robbeljaert en Pieter Borgers op Robbeneiland. Ibid., p. 321.

December anno 1654

Adij, *primo do.*, 's morgens heel stil, warm sonneschijn-weer. Quam gemelte schip geboucheert ter rechter rheede wel ten ancker, sijnde den 6en Augusto passato voor de Camer Amsterdam uijt 't Vlie in compagnie van de *Oliphant* t' zee geloopen, ende nergens aengeweest, mitsgaders niet meer als vier luijden op de reijse overleden, ende met maer omtrent 20 à 30 siecken beladen wesende; ende was den *Oliphant* omtrent de Sorles[2.] door storm van haer afgedwaelt. D' Almogende wil deselve mede haest laten opdonderen ende behouden vaeren.

2 *do.*, weer ende wint als voren. Hebben op den avondt 't galjot de *Roode Vos* affscheijdt gegeven tot vertreck na 't Dassen-eijlandt ende Baij van Saldanha[(a)], nevens 15 man boven 't galjotsvolcq omme tot de robbenvangst ende traenbranderij gebruijckt te worden, ende te ondersoecken oft in de gemelte baij noch geen inwoonders sullen verschenen[3.] ende van deselve eenige schapen te handelen wesen, waertoe coper ende tobacq medegegeven is, nevens ordre om oock

1. kwaad, nadeel.
2. S(i)er(r)a Leones? Vgl. o.d. 21/2/1655.
3. d.w.s. *sullen verschenen wesen*, die *wesen* van verder op, hier nie uitgedruk nie.

empassant in de gemelte baij op de eijlanden aldaer soo veel robben te slaen ende derselver vellen op te gaderen als doenlijck sij, etc.

3 *do.*, is voornoemde galjot 's morgens voor dagh met een Z.Z.ooste-coelte, ten fine voormelt, onder seijl gegaen.

4 *do.*, 's morgens fraij, stil weer. Sonden de biscaijse sloep na 't Robben-eijlandt met wat provisie voor 't volcq aldaer, nevens 2 oijen om daer aen te teelen, met ordre[(b)] dat ons een ram wederom souden brengen, etc.

5 *do.*, weer en wint als voren. Is de sloep wederom gecomen van 't Robbeneijlandt met een 10-maendigh[4.] lam, wegende stijff 150 lb.[5.]; ende schreeff ons den Corporael Marcus Robeljaert aen[6.] datter jegenwoordich 58 stx. noch bleven; oock dat 8 dassen ende maer een conijn noch int leven vernomen hadde.

4. Twee voorbeelde van hierdie samestellende afleiding in WNT, albei van dieselfde skrywer (Wagenaar), teen die begin van die 19de eeu.
5. 'n Geweldige lam!
6. Vgl. ook o.d. 18/4/1654. WNT: '*Iemand iets aanschrijven*, eigenlijk in 't algemeen: Iets aan iemand schrijven, schriftelijk bekendmaken' (I, 305).

Sondagh, *den 6en do.*, doncker, betogen lucht ende westelijcke labber coelte.

7 *do.*, idem, met wat regen.

8 *do.*, windrigh weer uijtten Z.Z.oosten. Ende alsoo wij eens gingen na 't bos, omme te sien hoe 't met de houtsagerij stond, soo sagen wij (daeromtrent comende) dat de troup Hottentoos, welcke Herrij's g'allieerde sijn, met al haer hutten ende vee wegh na de Caep Falsa vertrocken.

9 *do.*, hard, stormigh weer ende wint westen[1.], soodat gister, noch vandage, geen scheepsboot van off na boort costen comen, ende wel 6 man uijt[2.] *Hoff van Zeelandt* hieraen landt verweert[3.] bleven, anders soude 'tselve heden hebben mogen vertrecken, 'twelcke derhalven om redenen voorsz. nableeff.

10 *do.*, noch als voren even hard stormigh weer uytten Z.Z.oosten, 'twelck tegen de nacht sodanigh vehement toenam dat te affgrijsselijck was, ende 't meeste deel van de taruw (bijna rijp sijnde) door die harde winden heel uijtgeslagen wierd, invougen 't vierde part daervan niet sal cunnen ingehaelt worden - dat jammer is, soude anders bijsonder schoon graen wesen.

11 *do.*, 's morgens was 't weer moij bedaert, sulckx dat wij den taruw begonnen te maijen, die meest al de airen van de winden glad uijtgeslagen waren[4.]. Tegen den middagh begond al weder even hardt uijt de vorige hoeck te waijen, invougen die van 't *Hoff* heden haer volcq noch niet costen aen boort halen.

12 *do.*, 's morgens fraij, stil, bequaem weer. Cregen tijdinge van de uijtkijckers datter een schip onder 't landt was, ende cort daerna vernemen wij den ondercoopman Fredrick Verburgh[(c)] achter den Taeffelbergh vandaen comen, daer sigh vermits de stilte met een Madagascarse kano[5.] had laten aensetten, rapporteerde 't gemelte seijl te wesen 't galjot de *Tulp*, op den 26 October passato mede van Madagascar gescheijden, daer met de Coningh van Antongil[(d)] goede conditie[6.] gemaeckt had, namentlijck dat, ingevalle wijlieden daer weder wilden comen ende een logie[7.] stabileren[8.], ons na genoegen van rijs ende slaven soude accomoderen, etc.

Relaterende denselven Verburch wijders dat, van hier gescheijden sijnde, in 't seijlen langhs de custe van desen hoeck aff gansch geene gelegentheijdt hadden bevonden om met soo cleijnen scheepken eenige havens aen te doen, ende dat om[9.] de harde winden ende stortinge daeruijt tegen de wal ontstaende, invoegen nergens waren aengeweest als in de Mosselbaij, daer oock door quaet weer wel 3 dagen verweert waren, ende geen inwoonders oft handel vernomen hadden; ende comende voor de Baij van Os Medaos d'Auro[10.(e)], hadden soo vehementen storm ontmoet,

1. *uijtten* weggelaat?
2. *uijt 't*.
3. deur die weer gevang.
4. waarvan byna al die are heeltemal uitgeslaan was deur die wind. Let op sintaksis en woordorde.
5. skuitjie gemaak uit 'n hol boomstam. Die woord is ontleen aan 'n Wes-Indiese taal (Karaïbies). Dit word teenswoordig in Ndl. meestal met die klem op die eerste lettergreep uitgespreek.
6. ooreenkoms.
7. Ndl. *loge*, Afr. *losie*. Oorspronklik 'n (hout)-gebou, loods. In Kompanjiestaal 'n handelskantoor.
8. vestig.
9. *dat om*, sulks vanweë.
10. Baai St. Lucia. Die Medaos de Auro moet die Umfolosi of 'n ander, kleiner riviertjie gewees het wat daar in die see loop.

waerdoor sulcke harde stortingen tegen de wal liepen, dat niet hadden derven onderstaen die baij aen te doen, maer geresolveert, om schip en goet te behouden, t' zee te steecken, waerdoor oock soo laegh quamen te vervallen dat Rio des Reijs[f] te beseijlen geen moet hadden, te minder dewijle, op de binnencuste van Madagascar comende, ten eersten cort na den anderen 2 groote scheepen vernamen, daer se voor genootsaeckt waren te vluchten, edoch indien een fraij, defencif[1.] jacht bij haer gehadt hadden, souden na hare opinie wel een goede buijt opgedaen hebben, daer se nu loopen[2.] moeste, sulckx dat sijlieden, vreesende voor meerder te ontmoeten ende haer soo onsterck bevindende dat voor elck seijl, 'twelcke sagen, moesten vluchten, eijndelijck resolveerden haer cours op Madagascar na de Baij van Antongil te stellen, sulckx haer nae eenigh suckelen noch fraij geluckten, ende in die baije van den Coningh ende sijn onderdanen fraij ende minnelijck bejegent ende onthaelt waren, mitsgaders in den tijt van omtrent een maent, boven de overvloedige ververssinge ende andere nootwendicheden, gehandelt hebben 3 lasten padij[3.] ende 2 do. schoonen witte rijs, nietjegenstaende deselve daer buijtentijts gecomen waren, datter weijnich rijs in voorraet was. Ende was voorn. Verburgh met sommige Nederlanders bij den Coningh een gansche maent langh in eenige huijsjes appart wel gelogeert ende getracteert geweest, mitsgaders in goede vrintschap gescheyden, onder belofte dat hij, Verburgh, met alderhande coopmanschappe soude wederom comen, ende den Coningh ondertusschen maecken rijs ende slaven na genoegen in voorraet te hebben, ende hadde seer gaerne gehadt dat d' onse daer eenige Nederlanders hadden laten blijven.

Desen Coningh was op Verburghs compste met eenigh vergift vergeven, sulckx dat hij in prijckel stondt om te sterven, waeromme des galjots barbier aen landt gehaelt wierd, die den Coningh wederom, met ingeven van eenige medicamenten, door Godes bestieringe weder tot gesontheijdt bracht, waerover bijsondere genegentheijdt tot de onse[4.] bethoont wierd, ende belooft de Nederlanders t' allen tijden sooveel acces[5.] in haer landt te verlenen als sij soude willen begeren. Deselve scheenen groote droefheijdt te toonen over de doodt van den Commandeur Van der Stel[(g)], daer voor dato geweest ende bij haer, na 't scheen, seer bemindt, sulckx dat, als 't d' Ed. Comp. soo gelieft te verstaen, in die baij fraij een logie can gestabileert worden.

Aengaende de Francen, haer doen[6.] was op dat eijlandt Madagascar principalijck om koehuijden op te gaderen, sijnde omtrent St. Lucia[(h)] 200 sterck, ende hadde d' onse van haer een scheepjen gevonden achter 't eijlandt St. Maria[7.(i)] voor de Baije van Antongil, doende wesende met een cleijn vaertuijgh (bij haer barka longo[8.] genaempt) om aen de vaste cust van Madagascar rijs te handelen tot provisie van haer

1. in staat om hom te verdedig.
2. op die vlug gaan.
3. ongedopte rys.
4. *de onse*, ons mense, ons Nederlanders.
5. toegang.
6. besigheid.
7. Op die noordoostelike kus van Madagaskar.
8. Port. *barca longa*? 'n Bark (Port., Sp., Ital. *barca*) was oorspronklik 'n oop (skeeps)boot, later ook 'n ligte vaartuig.

gemelte schip ende volcq die in een fortjen op St. Lucia bij Antipera[1.] leggen, daer se door hongersnoot, vermits daer weijnich reijs valt, hadden oorlogh aengevangen tegen de inwoonders ende van deselve veele beesten, etc., genomen om haer in dese noot te versadigen, vermits in 5 jaren geen scheepen hadden gehadt om haer provisie van omtrent Antongil te halen, sulckx dat d' inwoonders van de France seer affgeschrickt waren, ende apparent daerdoor wel gelegentheijdt voor d' E. Comp. mochte offereren omme soodanige conditie met die van Madagascar aen te gaen, dat al den rijs van dat landt in Comps. handen cregen ende de Francen verlegen wierden, mitsgaders door die verlegentheijdt hare plaetse vandaer metter tijt wel mochten genootsaekt worden te verlaten, als houdende die ten principalen maer aen, als geseijt, om de vellen, ende oock om een verversch-plaetse te hebben voor hare Roode Meirs rovers[2.], daer sij, ende oock in de Baij van Saldanha, telckens comen te verversen ende water halen.

Anno passato hadden wij verstaen van de Fransman die in de Baij van Saldanha lagh, dat de principale meesters[3.] waren van haer colonie op Madagascar den Cardinael Mazarin en Monsieur de Luijne, tresorier van den Coningh[(j)], nevens noch eenige andere graven ende grooten van Vranckrijck, die 'tselve, mits de weijnige proffijten, hadden affgestaen, ende nu weder aengevaert[4.] eenen Marichal de la Miljerie[(k)], alleenigh op sijn eijgen beurs. Soo waren de Francen oock al van 400 tot op 200 aldaer vermindert, ende als wij haer in den rijshandel sodanigh costen vercloecken[5.] dat sij weijnich voor haer bequamen, ende haer Rode Meijrs scheepen dan oock wat weijnich buijt op deden, mochten metter tijt wel te hopen wesen dat sijlieden hare gansche residentie souden genootsaekt sijn te verlaten, ende <wij> alsoo die natie van b'oosten desen Cabo quijt raeckten; sulckx wij vertrouwen d' E. Comp. niet qualijck bevallen soude als 't soo lucken woude.

Voornoemde Verburgh hadde uijt gemelte Fransman, die aen St. Maria lagh, verstaen dat de Francen op 't eijlandt de Mascarenhaes[(l)] oock gestabileert waren.

Heden gaven d' opperhooffden van 't *Hoff van Zeelandt* haer affscheijdt[(m)] om hun reijse voorts na Batavia te vervolgen, ende quam op den avondt hier wel ter rheede 't voorgemelte galjot de *Tulp*.

Sondagh, *den* 13 *do.*, 's morgens is 't *Hoff van Zeelandt* met een Z.Z.ooste-luchtjen onder seijl gegaen ende is buijten geraeckt. Tegen den avond begond wat te regenen.

14 *do.*, idem; stil regenachtigh weer.

15 *do.*, stil weer met mistige lught; maer op den namiddagh begond heel hard te waijen uijtten Z.Z.oosten.

1. '8 à 10 mijlen van de Bay St. Lucia.' Vgl. noot 3 o.d. 17/11/1653 (bls. 173).
2. kapers van die Rode See.
3. *principale meesters*, grootbase, belangrikste aandeelhouers.
4. Teenswoordig alleen onskeibaar vervoeg, maar in die 16de en 17de eeu ook skeibaar-sodat *aengevaert* i.p.v. *aenvaerd* vir dié tyd goed was. Ook *geaanvaard*, soos soms in Afr. *geaanvaar*, het voorgekom.
5. te slim af wees, uitoorlê.

16 *do.*, noch al even stijff aenhoudende. Ende waren wij besigh met onsen nieuw gewonnen taruw te dorssen.

17 *do.*, fraij weer ende Z.Westelijcke coelte.

18 *ende* 19 *do.*, idem. Ende quam hier op dato ter rheede een Engels schip, genaempt d' *Oost Indias Marchiant*[1.], daer Captn. op was Anthonij Nijpoort[(n)], aen ons vertonende een open brieff van de Heeren Zeventhiene, waerinne gemelt werd dat alle acte van hostiliteijt met deselven waren gecesseert, ende wij derhalven met haer souden handelen als goede vrinden, etc. Ende alsoo sijlieden bij de 5 maenden in zee hadden geweest, ende daerdoor veele siecken ende scheurbuijckige op hadden, mitsgaders oock alsoo seer om water als ververssinge benodight[2.] waren, met 'twelcke minnelijck versochten dat se souden mogen worden g'accomodeert, soo hebben wij haer 'tselve als goede vrinden gaerne toegestaen, mitsgaders belooft dagelijckx sooveel cool ende ander groen moes aen boort te beschicken dat se voor haer volcq daervan 2 mael des daeghs soude cunnen schaffen.

Sijlieden souden oock gaerne 5 à 6 koebeesten hebben gehad, maer gaven haer te verstaen dat wij daer niet wel van versien waren, maer dat hun met groente genoechsaem souden accomoderen, over 'twelcke haer danckbaer thoonden ende op ons versoeck oock belooffden soodanige ordre op haer volcq te houden, dat niemandt ijts van de inwoonders souden reuijlen, mangelen[3.], off oock om[4.] te schieten oft jagen in 't landt lopen, maer sorge dragen bij[5.] de hare in geenen delen d' ordre, over ons volcq gestelt, ende[6.] wierde overtreden, etc.

Sondagh, *den* 20 *do.*, weer ende wint als voren. Gaven 't galjot de *Tulp* sijn despeche[(o)] omme met den eersten goede wint van hier te verseijlen na 't Dassen-eijlandt ende Baij van Saldanha, met schrijvens aen den schipper van de *Roode Vos*[(p)], Jan Sijmonsz., dat al de opgegaderde vellen ende traen dit galjot soude ingeven, nevens oock de schapen die daer mochte gehandelt hebben, ende met sijn galjot daer voor eerst noch blijven soo langh allsser robben op d' eijlanden in de gemelte baij becomelijck waren, alsoo wij om de vellen ende traen hier te halen 't galjot de *Tulp* t'elckens souden laten over ende weder varen, sulckx wij aen de adsistent Jan Woutersen oock gesz. hebben[(q)], mitsgaders g'ordineert om sijn aldaer hebbende vellen ende traen per de *Tulp* mede over te senden.

's Middaghs cregen wij d' opperhooffden van 't Engels schip op onse voorgaende nodiginge ter maeltijt aen landt, die wij, nevens eenige over ende weer gaende complimenten, soodanich goet tractement aendede dat deselve des avondts mooij soet ende vrolijck[7.] ende wel vernoeght na boort gingen; waren seer liberael in 't

1. *East India Merchant*.
2. in nood gebring. *Om water benodight* beteken dus *in waternood*.
3. Die verskil tussen *ruilen* en *mangelen* is nie altyd duidelik nie. *Mangelen* skyn spesiaal te beteken *verhandelen*, *verruilen*.
4. met die doel om.
5. deur.
6. Die ontkenningspartikel *en* (*ne*) is uitsonderlik in die *Daghregister*, en die vorm *ende* in Nederlands. Waarskynlik het ons hier te doen met verouderde stadhuistaal wat v.R. nog deftiger wou maak deur die vol vorm van die voegwoord *ende* te gebruik. Vgl. nog o.d. 16/3/1654.
7. *soet ende vrolijck*, d.w.s. aangeklam.

presenteren van alles dat in 't schip hadden, ende wij niet min danckbaer daerover, met betoninge[1.] dat wij van alles overvloedigh hadden, ende gansch niet mancqueerde, anders als vermogen om hun ten genoege na onse genegentheijdt oock met beesten t' accomoderen ende alsoo te bethoonen[2.] wat goet hart dat wij onbevijnst[3.] haer toedroegen. Den Captn. liet aen de Commandeur tot vereringe senden een oxhooft goet Engels bier, een keldertje gedistileerde wateren, met een goede Engelse kaes ende 6 geroockte tongen, waertegen haer weder voor 't volcq ende kajuijt na boort sonden partije kool, croten, wortelen, salade, etc., omme haer niet schuldich te blijven, maer mogelijck sijnde d' obligatie[4.] aen hun cant te laten.

21 *do.*, fraij weer ende wint als voren. Was 't galjot de *Tulp* ten fine voormelt, onder seijl, maer vermits hem stilte overviel, moeste even buijten de rheede weder ten ancker comen ende blijven leggen tot den

22 *do.*, als wanneer met een coeltjen uijtten Z.Z.oosten weder ondernam te vaeren.

Heden hadden wij d' opperhooffden van 't Engels schip weder ter maeltijt, die wij soodanigh tractement deden dat des avondts emmer[5.] soo vrolijck als eergisteren, al dansende, springende ende rollende, heel verheucht ende wel vernoecht na boort gingen; hadden oock seer gaerne den Commandeur aen 't schip, om denselven mede wat eer te mogen aendoen, die 't haer tot noch toe met beleeftheijdt ontpraet[6.] heeft

23 *do.*, fraij weer ende westelijcke coelte. Lieten een vetten ram halen van 't Robben-eijlandt om d' Engelse mede te tracteren, daer d' onse den

24 *do.* 's morgens vroech (weer en wint als vooren sijnde) mede wederom quamen, ende hadde de Engelse soo schoon[7.] weten te praten, dat se den Commandeur, nevens eenige van sijn geselschap, aen boort cregen, ende aldaer bijsonder groote ere ende tractement aendeeden.

Kersdagh, *den* 25 *do.*, fraij, bequaem weer ende wint ut supra.

26 *do.*, 's morgens idem. Hebben op dato 't partijtjen Madagascars ebbenhout, vermits 't heel slecht ende gescheurt was, ons[8.] noch ijts voor te hebben, aen de Engelse vercocht, bestaende in 100 stocken, ende wegen stijff 1800 lb., tot 10 gl. 't cto.[9.], ende dat in mangelinge[10.] tegen 2 booten goet Engels bier tot provisie voor de taeffel aengenomen à 36 ra.[11.] de boot, invougen wij voor die lompen, d' E. Comp. maer 20 gl. hebbende gekost, noch goede wijle een fraijen dronck over taeffel van sullen hebben.

Sondagh, *den* 27 *do.*, weer ende wint als voren. Staken des avondts den brandt in den steenoven, die wij laten metselen hebben langh 60, wijt 30, ende hooch 13 voeten rijnlants[12.], daerinne gecroode[13.] is 437 [14.] steen, met dewelcke (affgebacken wesende)

1. Die betekenis skyn hier te wees: *versekering*, ‘betoging’.
2. laat blyk.
3. ongeveins, eerlik.
4. verpligting, verskuldigdheid.
5. wel, ruim.
6. uit die hoof gepraat.
7. mooi.
8. Skryffout vir *om*, soos by Brill: om nie by hulle agter te staan nie.
9. centenaar?
10. ruil.
11. realen?
12. 'n Rynlandse voet is .313 meter, 'n Engelse voet .304 meter.
13. Vroeër *kruiden*, *krooa*, *gekroden*, teenswoordig *kruien*, *kruide*, *gekruid*, met 'n kruiwa aanstoot.
14. Teken vir tooo?

al vrij wat sal cunnen uijtgerecht worden, sijnde niet te min de vormers[1.] besigh met meerder steen te vormen, omme nogh soo een oft 2 ovens dese somer claer te crijgen, soo 't mogelijck is.

28 *do.*, 's morgens windrigh weer uijtten Z.Z.oosten, invoegen 't volcq (niet anders cunnende om d' harde winds halven doen) met alleman branthout bij den steenoven lieten halen, etc.

Van onse gedorsten taruw hebben omtrent eens soo veel gecregen als wij gesaeijt hadden, sulckx soo langhs soo meer bemercken om de harde Z.oostewints halven hier geen granen cunnen aenwinnen, edoch hoe 't op 't Dassen-eijlandt sal succederen, hopen metter tijt te ervaren. Ende nemen wij oock preuve met eenigen taruw die wij nu van desen nieuwen gesaeijt hebben, om te sien off die oock voor de winter sal willen rijp worden, welcke alsdan (soo veel harde Z.oostewinden niet subject sijnde) soo seer niet sal uijtslaen, ende ingevolge (soo wij hopen) beter sal in te gaderen wesen.

Ondertusschen moeten wij derhalven noch al met broot ende gort ofte rijs nootsaeckelijck t'elckens versien worden, maer van cool, wortelen, ende alle anderen thuijnvruchten ende moescruijden staen, Gode loff, de thuijnen soo vol dat ons geen schepen van d' E. Comp. cunnen te veel comen om daervan na behoren wel te ververssen, ja, wort nu oock doorgaens al meest (om 't goet te oirbaren) de wortelen, rapen, ende kool op de vleijsketel voor ons volcq selffs geschaft, dat hare voorige soberheijdt[2.] al vrij begint te doen vergeten.

'S middaghs wat beter weer sijnde, quamen d' Engelsen haer affscheijdt van ons nemen ende bedancken voor de courtesie[3.] hier genoten, etc., ende gaven ons eenige brieven aen hunne meesters tot Londen, ende wij aen haer weder d' onse aen d' E. de Heer Generael ende Raden van India[(r)]. Edoch alvoren de maeltijt gedaen was, begond weder soo hard te waijen uijtten Z.Z.oosten dat niet costen aen boort comen, maer den gantschen nacht moesten hier verweert blijven.

29 *do.*, 's morgens even hard, windrigh weer, maer wierd tegen den middagh wat stilder, als wanneer d' Engelse Captn. met sijn geselschap na boort voer met volkomen affscheijdt van ons. Ende begond op den namiddagh weder hard te waijen uijtte vorigen hoeck, met bijsondere harde ende felle valbuijen over den Tafelbergh; echter gingh den Engelsman[4.] onder seijl.

30 *do.*, harde Z.Z.oostewinden als voren.

Ultimo do., 's morgens wat stil aen dese sijde, maer aen d' overcant van de baij even harde Z.Z.oostewinden.

Eindnoten:

(a) Vgl. brief van Van Riebeeck aan Jan Woutersz. op Dasseneiland, en ook instruksie vir die bevelvoerders van die *Roode Vos.* C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 322-323. K.A.
(b) Vgl. brief van Van Riebeeck aan Marcus Robbeljaert en Pieter Borgers. Ibid., pp. 323-324.
(c) Sien weer aantekeninge onder 3 Julie, toe Fredrick Verburgh op sy tog na Madagaskar vertrek het.
(d) Antongil, in die noordooste van Madagaskar.
(e) 'de baij van Os Medaos d'Auro', d.i. die huidige St. Luciabaai. Vgl. J. Blaeu: *Groot Atlas*, VIII (Spanje, Afrika en Amerika), kaart van *Neder-Aethiopien*.

1. steenvormers.
2. karigheid, voedselgebrek.
3. hoflikheid.
4. die Engelse skip.

(f) ‘Rio des Reijs’. Vgl. Junie 1654, noot d.
(g) Vader van die bekende Kaapse goewerneur, Simon van der Stel. Sien November 1653, noot f.
(h) St. Lucia (S. Luce), vandag Manafiafi, op die suidkus van Madagaskar.
(i) Die eiland St. Marie lê naby die kus van Madagaskar, onmiddellik ten suide van die Antongilbaai.
(j) ‘Cardinael Mazarin en Monsieur de Luijne’ - sien November 1653, note d en e.
(k) ‘Marichal de la Miljerie’, d.i. maarskalk Charles de la Porte, hertog de la Meilleraie. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 128, 130 en 132 noot 1.
(l) Die Maskarene, 'n argipel ten ooste van Madagaskar. Réunion (Bourbon), Mauritius (Isle de France) en Rodriguez is die vernaamste eilande van hierdie argipel.
(m) Met die *Hoff van Zeelandt* is ook weer verskeie dokumente na Oos-Indië oorgestuur. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 324-327. K.A.
(n) Hierdie Engelse skip sal klaarblyklik geheet het *East India Merchant* en die kaptein daarvan, Anthony Newport.
(o) Sien instruksie vir die opperhoofde van die *Tulp*. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 330-331. K.A.
(p) Ibid., pp. 328-329.
(q) Ibid., pp. 329-330.
(r) Ibid., pp. 331-333.

Januarij anno 1655

Adij, *primo do.*, 's morgens schoon, helder sonneschijn-weer ende stilte.

2 *do.*, idem.

3 *do.*, fraij weer ende Z.westelijcke coelte, tegens den avondt weijnich regen.

4 *do.*, 's morgens mottachtigh weer, maer wierd op den dagh schoon sonneschijn ende wint als voren.

5 *do.*, idem, ende lieten door al 't volcq desen dagh ongeveer 1½ legger[1.] sout halen, ende wel omtrent 3 lasten op een hoop werpen, uijt de pannen, daer wel een retourschips ladingh uijt te halen wesen soude; derhalven

6 *do.*, 's morgens weer en wint als voren wesende, weder 6 man derwaerts sonden om voorts al 't sout op hopen te werpen, ten eijnde het voor de regen mochte bewaert blijven ende wij 'tselve dan bij occasie thuijs halen, alsoo 't ons treffelijck te passe comt tot insoutinge van vis, hier redelijck abondant te crijgen ende groote vervullinge[2.] makende voor 't gemene volcq tot den rijs die dagelijckx geschaft wort, etc.

Omtrent 1½ uijr op den dagh[3.] crijgen tijdinge van de uytkijckers datter een schip onder 't landt was, ende weijnich later compt hetselve op de rheede, sijnde 't galjot de *Tulp*, 'twelcke quam uijt de Saldanhabay ende van 't Dassen-eijlandt met omtrent 4000 stucx robbenvellen, nevens 3 verckens traen, ende schreef ons den adsistent Jan Woutersz. aen dat wel meer traen soude gesonden hebben, maer leckten de helft wel wegh, vermits de leggers ende verckens mits hare outheijdt soo qualijck costen dight houden dat met de traenbranderije vele vergeefse moeijten deden, waeromme ons daertoe wel nieuwe duijgen ende bandt sal nodigh wesen. Pro memorie.

Ende wat aengingh het thuijnen oft taruwbouw, scheen daer vooralsnoch weijnich te lucken, soo larger[4.] van 't een en 't ander bij d' onderstaende copie is te beogen -

Copia missive door den adsistent Jan Woutersz. van 't Dassen-eijlandt gesz. aen de Commandeur ende opperhooffden van 't fort de Goede Hope, dato 5 Januario 1655.

'Aen d' E. Heer Commandeur Jan van Riebeeck, neven den ondercoopman Fredrick Verburgh.

Eersame, welwijse, ende seer discrete,

UE. missiven sijn ons wel ter handt gestelt, den eenen per schipper Jan[5.] op datum den 3 December anno passato, ende den anderen[6.] gedateert sijnde op den 20en voornoemt, waeraff den inhout van beijde wel hebben verstaen, nevens oock

1. Nie alleen 'n vogmaat nie. Noot 5, bls. 275 is daar-sprake van 'n *legger pennen*.
2. aanvulling.
3. d.w.s. 1½ uur na die noen, half twee.
4. uitvoeriger; vergrotende trap van *largo!*
5. d.w.s. Jan Sijmonsz., skipper van die *Rode Vos.*
6. per die *Tulp*.

met schipper Jan hier door UE. ordre gecregen 14 man waervan dat nu weder stueren 3 persoonen, alsoo deselfde hier op 't eijlandt geen dienst cunnen doen.

Oock soo hebben den schipper Jan Sijmonsz. medegegeven 6 schraepbancken[1.], 7 do. stx. messen, 6 vilmessen[2.], als oock den corporael Jan van Gulick alsoo 't mij dieselffde hier wat bont aenstelt[3.], ende soo haest als weder uijt de Baij Saldanha compt UE. toe stuijren, ende hebben weder, om den oppas waer te nemen, gestelt den persoon Dirck Dircksz. Haesjes 'twelck een redelijck[4.] persoon is, ende met volcq wel omgaen can, ja meerder werck oock crijgen. Onse robbenvangst hebben hier begonnen op dato den 4en November passato, soodat jegenwoordigh UE. sijn toesendende 2000 vellen, nevens 3 verckens traen, doch soude wel meer senden, maer door mancquement van vaten cunnen UE. 'tselffde niet meer steuren, ende dat vaetwerck gehadt hadde, souden wel 12 leggers meerder hebben gehadt.

Zijn hier oock grotelijckx verlegen om d' ondeistaende nodicheden ten dienste van d' E. Comp. ende haer dienaren: - 2 groote houte backen om traen in te doen, partije ledige vaten, 50 stuckx lange rechte cneppels, branthout, aracq, vleijs, rijs, I legger pennen[5.], broot, olij, azijn, vilmessen.

'T g'eijschte bovengesz. conde wel langer gedeurt hebben, sooveel als victualie aengaet, maer sijn van den bottelier al vrij bedrogen; doch sullen UE. attestatie ofte getuijgenis der waerheijdt laten toecomen soodrae als Jan van Gulick weder uijt de baij van Zaldanha compt.

Wat aengaet den thuijn, dat wilt[6.] hier niet wel succederen door de groote hitte ende onbeboude[7.] gront. Oock soo hebben hier al sieckenhuijs moeten houden ende dat oorsaeck was door de nieuwelingen, doch nu Godt loff een beter[8.].

Oock soo is ons hier op dato den 3en December alhier overleden den jongen Jacob van Zanten doch geen goederen naergelaten.

Hiermede wenschen UE., nevens U huijsvrouw ende den ondercoopman Fredrick Verburgh altezamen den zegen des Heeren, ende een gelucksaligh nieuwe jaer. Amen.

(onderstont)
'UE. dienstwillige ende schuldige dienaer
(was geteijkent)
'Jan Woutersz.
In de loots St. Elisabeth, op 't Dassen-Eijlandt, den 5en Januarij 1655.'

Uijt schrijvens van den schipper Jan Sijmonsz. uijt de Saldanhabaij vernemen dat deselven daer noch besigh was op d' eijlanden met robben te slaen, edoch datter

1. Bls. 276: *schaeffbancken*.
2. messe om die robbe mee af te slag.
3. *bont aenstelt*, onbetaamlik gedra.
4. verstandige.
5. houtpenne om die robbevelle mee te spalk.
6. Hiperkorrekte skryftaalvorm van Jan Woutersz.
7. onbewerkte, woeste.
8. Die bedoeling skyn te wees: daar het siekte (sifilis?) op die eiland voorgekom, daarheen oorgebring deur die nuwelinge wat op 3 Des. aangekom het, maar dit gaan nou gelukkig beter. Die konstruksie is egter gebrekkig: *een beter* = *een* <*weynich*> *beter?*

haest opgevangen[1.] soude hebben ende hier comen. Onder anderen oock dat op den 19 Xber[2.] passato (den schipper met eenigh volcq op een eijlandt sijnde ten eijnde voorsz.) 2 man, namentlijck eenen Teunis Aukessen ende den anderen genaempt Buijsman, met de bij haer hebbende groote boot waren deurgegaen[3.], ende voorts na 't galiot (met 2 man ende 1 jonge maer bewaert leggende) gevaren 'tselve ende oock de schippers ende stuijrmans kiste heel van victualie, coper, tobacq, wijn, etc., heel cael uijtgeplundert ende daermede met de boot deurgegaen. Edoch gemelte schipper op voorsz. eijlandt staende ende van de schaeffbancken ende stocken van de tenten een vlot makende, was daermede onder sijn tween van 't eijlandt affgevaren ende aen de vaste cust gecomen, mitsgaders soo voorts langhs strant tot een eylandtien daer 't galjot onder g'anckert lagh. Daer alsdoen na toe swom, als wanneer dese gemelte schelmen, dit vernemende, met de boot op de vlught de baij uijt seijlden, maer de schipper in manieren als voren aen boort gecomen wesende, ende 't galjots schuijtien (dat de voorsz. schelmen alvooren oock hadden in de gront geboort) weder droogh ende dight gecregen hebbende, soo cort op de hielen najoegh, dat se met de groote boot, om niet gevangen te worden, dwars tegen de wal aenstelden ende aldaer (vrij clipachtigh ende hard aenstortende wesende[4.]) de gemelte groote boot in de gront ende aen stucken stiet, den eenen schelm met al 't gerooffde ende geplunderde goet verongeluckte, ende den andren noch te lande quam, die hem in bossen ende heggen verschool; maer vonden hem daerna mede doot leggen, soo 't scheen van de Hottentoos vermoort, want over 't gantsche lichaem bont ende blaeuw, mitsgaders hele stucken uijt sijn aengesight gesneden was, gelijck bij d' onderstaende copie missive van gemelte schipper ende verclaringe largo te beogen is -

Copie missive[5.] door den schipper Jan Symonsz. op 't galjot de *Roode Vos* uijt de Baij van Saldanha gesz. aen de Commandeur vant 't Fort de Goede Hoope, dato 3en Januarij 1655.

‘Eersame discrete

Mijn Heer, de heer van Riebeecq,

- voorts soo laet ick Mijn Heer weten als dat wij het galjot schoon gemaeckt hebben ende hebben aen de strant 10 dagen langh gelegen om de inwoonders te verwachten, ende daer quamen alle dagen strantlopers bij ons ende sijde dat de sardanieman[6.] bij ons comen souden met schapen ende beesten te reuijlen, ende

1. sodat daar byna geen robbe meer te kry was nie.
2. Desember.
3. weggevaar.
4. *wesende* het betrekking alleen op *clipachtigh*.
5. Hierdie *missive* kan allig beskou word as 'n voorbeeld van 17de-eeuse Nederlandse seemanstaal. Onthou moet word dat dit *geskrewe* taal is en dat die skrywer skipper was-dus 'n redelike opvoeding moes gehad het. By Leibbrandt: *Precis*, *Letters and Documents Received*, *I*, pp. 149 vlg. vind ons die missive afgedruk. Sy teks berus vermoedelik op K. Ons wys op 'n paar, onbelangrike, afwykinge.
6. Leibbrandt: *sardinje man*. Hottentotte uit die omgewing van Saldanhabaai: Saldanhamans, Saldanhars.

hebben ons een beest gebracht dat wij van haer gereuijlt hebben, soodat[1.] daer geen schapen van haer te becomen was[2.]. Alsoo ben[2.] wij op 't eijlandt gegaen om robben te slaen. Den 19en December sijn der 2 matroosen met de groote schuijt bij nacht weghgelopen ende lieten ons op een eijlandt staen sonder eten ofte drincken, als daer nae bij[3.] verhaelt sal worden. Sooals ick verstaen als dat Jochem Elbertsz. daer autheur van is, soo dat ick begerigh ben om hem ten eersten vast te sluijten, alsoo dat ick getuijge genoech hebben[2.] ende noch een man hebbende die mede met sins[4.] geweest hebbende[5.] om het galjot aff te lopen ende bekennen[2.] als dat Jochem Elbertsz. daer autheur aff geweest het[6.] als dat de man hier geboijt is tot aen de Caep toe. Daer sullen wij schrift en bewijs bijbrengen hoe dat sijn sinnen ende gedachten geweest heeft[2.] als hij dese reijs volbracht hadde.

Ende alle beijde matrosen sijn doodt geraeckt; den eenen is verdroncken ende den anderen hebben de Hottentoos doot geslagen, ende de groote schuijt hebben wij wederom gecregen, als daer in het ander schrift[7.] wijder sal verhaelt worden, hoe dat wij haer verrast hebben, en sij hebben het galjot soo cael geplundert dat daer niet[8.] in gebleven is van victualie, en coper en tobacq, altemael wegh, en ick ende de stuijrman bennen soo cael als dat wij niet een hempt off een pack cleren hebben om aen te trecken, alsoo dat ick verhopen dat Jochem Elbertsz. het alles betalen sal.

Voorts soo laet ick Mijn Heer weten als dat het galjot[9.] hier ter rheede gecomen is den 22en December, ende hebben uijt sijn schrift verstaen als dat hij schoon soude maecken[10.] en dan de robbenvellen in te nemen die wij overgegaert hebben. En schapen hebben wij niet gereuijlt, niet meer als een koebeest die ick aen schipper Samuel[11.(a)] hebben overgegeven. En traen hebben wij niet cunnen overgaeren, want de robben waren soo mager soo dat daer geen speck op en wassen[12.]. Daertoe[13.] hadde wij geen traenketel ende wij hebben heel verlegen geweest om pennen om de vellen daer meede te steecken. Voorts soo laet ick Mijn Heer weten als[14.] ick 5

1. omdat, aangesien.
2. Inkongruensie in vorm tussen onderwerp en gesegde. Vgl. Bosman: *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, 2de dr., pp. 104, 106.
2. Inkongruensie in vorm tussen onderwerp en gesegde. Vgl. Bosman: *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, 2de dr., pp. 104, 106.
3. *daer nae bij*, daernae bij <ons>? d.w.s. in die onmiddellik volgende verklaring?
2. Inkongruensie in vorm tussen onderwerp en gesegde. Vgl. Bosman: *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, 2de dr., pp. 104, 106.
4. van sins.
5. Leibbrandt: *hebben*.
2. Inkongruensie in vorm tussen onderwerp en gesegde. Vgl. Bosman: *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, 2de dr., pp. 104, 106.
6. Die vorm *het* kom in Ndl. (WNT onder *hebben*) dialekties voor vir *heb* en *heeft*. Hoewel vandag die enigste vorm in Afrikaans, kom dit in ouer Afr. stukke haas nooit voor nie. Jan Sijmonsz. se sinsbou is hier so onoorsigtelik dat die interpunksie, of gebrek daaraan, in hierdie sin onveranderd en aan die skerpsinnigheid van die leser gelaat word.
2. Inkongruensie in vorm tussen onderwerp en gesegde. Vgl. Bosman: *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, 2de dr., pp. 104, 106.
7. *het ander schrift*, die volgende verklaring.
8. niets.
9. die *Tulp*.
10. *schoon soude maecken*, aanpaksels van die skeepsromp verwyder.
11. van die *Tulp*.
12. *op en wassen*, op was nie; *en* is die negatief, *wassen* 'n opvallende analogiese meervoudsvorm i.p.v. *waren*, waar ons die enkelvoud *was* sou verwag het.
13. buitendien.
14. i.p.v. *als dat*.

man van schipper Samuel <gelight[15.]> om de robbenvanghst te verstercken al dat[16.] wij swacq van volcq waren, 2 waren sieck ende 2 gequest.

Ende ick hebbe schipper Samuel al de robbenvellen in[17.] gegeven die bequaem

15. In K, so by Leibbrandt en by Brill; ontbreek in kopie.
16. *als dat*, aangesien.
17. in die skip.

waren, te weten 1722, en wij houden hier noch 550 vellen die noch niet gedroocht en sijn, en wij kannen[1.] niet boven 2 dagen gaende houden[2.], soo dat wij met den eersten goeden wint menen te vertrecken na de Kaep toe[3.]; ende schipper Samuel heeft sijn affscheijdt genomen om naer 't Dasseneijlandt toe te gaen om aldaer sijn ladingh te halen. Niet meer op dit pas[4.]. Ick wens u, Mijn Heer Riebeeck, <en Jufvrou Riebeeck[5.]> goede nacht. Zijt van harten zeer gegroet.

Gesz. den 3en Januario.
(onderstont)
UE. onderdanigen Dienaer
(was geteijckent)
Jan Sijmonsz.'

Copie verclaringe van den 19 December 1654 in 't galjot de *Roode Vos*.

'Den 17en heb ick, steurman Cornelis Jansz., de boot met twee siecken[6.] man[6.] opgesteurt naer het galjot ende den schipper laet[6.] weten als dat wij swacq van volcq was[6.], en ick was van een rob gebeten, en dat ick niet uijt de stee conde gaen, als dat de schipper ons gesont volcq souden sturen. 'S avonts met doncker is de boot met 2 matrosen bij ons gecomen en 's morgens daernae ben sij met malkander uijtgegaen om robben te slaen, en sij hebben geslagen hondert en tachtigh en schoon gemaeckt, en savonts is elck een naer de kooij toe gegaen en een man op de wacht gestelt en een man in de schuijt om de schuijt te bewaren van de clippen. En 's morgens voor den dagen[7.] sou de kock water uijt de schuijt halen, soo riep de man als dat hij 't alleenigh niet klaren en kon. Doen is Theunis Auckessen bij hem gelopen sonder consent van imant; als hij in de boot comende, snijt het dreggetou sticken[8.] en set het seijl bij en seijlt naer het galiot toe. Als wij dat gewaer worden, raetslagen wij onder malkanderen hoe dat wij het best claren souden, want wij hadden niet een droppel water bij ons en daer was niemandt die de moedt hadt om naer de vaste wal te swemmen ende het worde goet gevonden als dat wij een vlot maecken souden van de schaeffbancken en van de tent soodat[9.] wij weijnigh houtwerck bij ons hadden. Als het vlot gemaeckt was, is het goet gevonden dat den schipper met 2 man daer op gaen souden, te weten Claes Bensingh en Willem Eerle. Als wij daer met ons drie daerop quamen, is het vlot weghgesoncken, soodat

1. Sic. Na analogie van die 1ste persoon enkelvoud.
2. *gaende houden*, volhou, met die werk aangaan.
3. *na.... toe* word in WNT onder *naar* en *toe* vermeld, maar word as gewestelik of weinig voorkomend beskou.
4. *op dit pas*, by hierdie geleentheid.
5. Alleen by Leibbrandt.
6. Stuurman Cornelis Jansz. se taal toon nog duideliker as die van Jan Sijmonsz. die grammatikale verval, veral by die werkwoordelike vorme, van die seemanstaal van dié tyd.
6. Stuurman Cornelis Jansz. se taal toon nog duideliker as die van Jan Sijmonsz. die grammatikale verval, veral by die werkwoordelike vorme, van die seemanstaal van dié tyd.
6. Stuurman Cornelis Jansz. se taal toon nog duideliker as die van Jan Sijmonsz. die grammatikale verval, veral by die werkwoordelike vorme, van die seemanstaal van dié tyd.
6. Stuurman Cornelis Jansz. se taal toon nog duideliker as die van Jan Sijmonsz. die grammatikale verval, veral by die werkwoordelike vorme, van die seemanstaal van dié tyd.
7. Sic.
8. Sic. Die vorm met *i* is verouderd of gewestelik. *Stukken* is 'blijkbaar uit *tstukken* en dit uit *te stukken*' (WNT).
9. omdat, aangesien.

daer nootsaeckelijck een mosten affgaen. Soo is den schipper en Claes Bensingh over naer de vaste wal gevaren en bennen geresolveert[10.] in een

10. tereggekom?

zantbaij, aldaer wij dat vlot opgehaelt[1.] hebben, en ick, Jan Sijmonsz.[2.] en Claes Bensingh ben overlant gelopen en sijn daer dwars van het galjot affgecomen en sien als dat de boot aen boort leijt en de kleijnen schuijt hebben sij in de gront laten lopen, en ick raetslaeghde met Claes Bensingh als dat hij over soude swemmen aen[3.] het eijlandt dat besijden het galjot lagh, omdat hij wel swemmen kon en ick konde niet een slagh swemmen; en vonden met malkanderen goet als dat hij op het eijlant souden gaen en speculerende[4.] wat sij deden en hadden sij den nacht overgebleven en met droncken drincken haer tijt versuijmt, daer soude Claes Bensingh bij nacht aen boort geswommen hebben om te sien om de schuijt van haer te crijgen ende haer in 't schip met listicheijdt te beloeren[5.]; als hij de schuijt konde crijgen soo souden hij stracx bij mijn gecomen hebben om naer de vaste wal toe te comen, ende als hij haer overweldight hadde, soude hij een schoot oft vuur verthonen om te laten weten als dat hij de overhant gecregen hadde. Alsoo hadde wij met malkander onderwegen overgeleijt[6.]. Als Claes Bensingh op het eijlandt quam, staecken sij van boort aff ende ick weelfde[7.] hem toe als dat hij sijn best soude doen om naer boort te comen. En hij quam aen boort en vont Abraham en de seijlmaecker en de timmerman ende 't schip cael berooft van alles, alsoo dat daer weijnich overgebleven was. En Claes Bensingh ende maes[8.] die aen boort waren met[9.] schuijt droogh en quamen met haer drie bij mijn en ick stapte mede in ende deden onsen best om naer buijten te roeijen aen het eijlandt daer onsen volcq op lagh, en wij roeijde haer[10.] verbij en quamen eer buijten als sij deden, en wij quamen aen het eijlandt en namen frissen roeijers in en jaeghde haer naer. Als wij dichte bij haer quamen, leijden sij riemen te boort en roeijde en jaeghde tegen de strant aen daer geen lijfbergingh was, want het was herden clippen en Teunis Auckesse is daer verdroncken en Buijsman is aen landt gecomen, en wij hebben hem langh naergelopen en <hij> heeft hem versteecken in een bos, soodat wij hem niet vinden connen[11.], en wij gingen weder oversteur[12.] om eenigh goet te soecken maer wij hebben niemedal gevonden: niet meer als de groote boot die aen stucken geslagen was van de klippen en wij maeckte de boot wederom klaer en voeren na boort, en 's anderdaeghs voeren wij na het eijlandt daer onsen[13.] volcq op was ende haelde ons[13.] volcq daer aff. En het werde goet gevonden dat wij onse vellen en goet van het eijlant soude halen en ons klaer maecken om met den eersten goeden wint naer de Kaep te seijlen. Wij conden niet langer toeven want onse victualie

1. op strand gesleep.
2. Jan Sijmonsz. het blykbaar die pen van stuurman Cornelis Jansz. oorgeneem.
3. na.
4. Weer een van die geleerde skryftaalvorme wat die skrywer verkeerd aanwend.
5. WNT gee alleen *bespieden*. M.i. gebruik Jan Sijmonsz. hier 'n afleiding van *loeren* (II) (WNT VIII, 2569) met die betekenis: fop, betrek. Vgl. *beluieren*, WNT VIII, 3222.
6. *overleyt*, *overlegd*.
7. Skryffout vir *weeffde. Wuiven* is blykbaar 'n dialektiese (Seeuse?) vorm van Mnl. *wiven*, *weiven. Weef(f)de* dus verl. tyd van 'n verouderde(?) *weven.*
8. *maats*.
9. Blykbaar het hier woorde uitgeval.
10. Theunis Auckessen en sy maat.
11. *conden*.
12. *overstuur*, agteruit, terug.
13. Vormonvastheid.
13. Vormonvastheid.

was heel sober, en 's ander daeghs ben wij weder overgevaren daer sij gestrant hadden om te soecken oft daer eenigh goet opgespoelt was, maer hebben niet gevonden, en Buijsman hebben wij daer doot gevonden die de Hottentoos doot gesmeten[1] hadden ende al sijn kleeren uijtgetrocken ende soo deerlijck geslagen, hem stucken uijt sijn aengesight gesneden; en voeren weder na boort, en lieten hem leggen.

Al dit bekennen wij onderstaende personen dat het in der waerheijdt geschiet is. Gesz. den 23en December in 't galjot de *Roode Vos*.

(was geteijckent)
Jan Sijmonsz.
Cornelis Jansz.
dit is het merk van Q Hendrik Cloetas
dit is het merk van X Jan Pietersz.
Claes Bensingh'

Uijt bovenstaende verclaringe bespeurende dat Jochum Elbertsz. van het voorsz. schelmstuck autheur soude wesen, lieten denselven eerst[2] van 't volcq coste horen uijt 't bos halen daer aen 't hout sagen was, mitsgaders datelijck in apprentie nemen ende voor ons comen, alwaer bekenden[(b)] wel dat had helpen spreecken om 't galjot aff te lopen ende daermede 't sij na Brasil oft Angola te gaen, maer dat daer van autheur was, ontkende wel expresselijck; maer seijde de voornoemde verongeluckte personen Buijsman ende Theunis Aukesse de principale autheurs waren, edoch staet ons de nader seeckerheijdt met 't galjot de *Roode Vos* haest toe te comen.

Desen dagh lieten noch al partije vellen lossen, omme 't gemelte galjot ten eersten weder vaerdigh te crijgen, ende noch meer te laten halen, mitsgaders de luijden op 't Dassen-eijlandt wat victualie te beschicken, etc.

7 *do.*, noch al schoon weer ende wint als voren Z.Westelijck. Waren die van 't galjot noch besigh met vellen te lossen ende wij hier aen landt met noch een steenoven te metselen, half soo groot als de vorigen, daar der 437 ↀ[3] in affgebacken sijn ende jegenwoordigh te coelen staen. 'T is jammer dat wij geen meer paerden hebben om met wagens hout mede te laten halen; souden alsdan in corten tijt soo veel steen ende calcq cunnen branden als men wenschen ende nodigh hebben mochte. Soo lieten wij mede wat branthout van 't geberchte halen, voor die van 't Dassen-eijlandt, om haer, nevens eenige victualie ende andere nodicheden, ten eersten toe te senden.

Op dato is den gevangen Jochum Elbertsz. andermael voor den Raedt verschenen, welcke bekende dat besproocken[4] was 't galjot de *Roode Vos* aff te lopen ten tijde als 't *Hof van Zelandt* hier lagh ende do. galjot gedestineert was te gaen na de Houtbaij

1. geslaan. Vgl. Eng. *smite*.
2. kopieerfout vir *eer 't*.
3. Teken vir 1000.
4. afgespreek, ooreengekom (WNT II, 2084).

om branthout; maer dat alsdoen geen gelegentheijdt had gepresenteert, vermits den schipper altijt scheep bleef ende den stuijrman over ende weder voer, die echter wel souden hebben cunnen overmannen, maer haer voornemen was niet om ijmant te dooden; maer als den schipper ergens aen landt was, alsdan met 't galjot deur te gaen na Brasil oft elders, daer hun den verongeluckten Theunis Auckes (de navigatie verstaende) soude te recht geholpen hebben, welcke beneffens den doodt gebleven Buijsman daervan de principaelste autheurs waren, ende hij, gevangen[1.], altijt noch had tegengestaen, alsoo verclaerde, in gevalle hij gewilt hadde, 'tselve al overlange ware g'effectueert geweest; maer vermits daer groote swaricheijt in vonden[2.], hadde noijt tot de resolutie cunnen comen, waeromme oock vrij blijde was dat op 't vertreck van gemelte galjot hier laest aen landt g'ordonneert wierde omme over die saecke nu van voorsz. verongeluckte personen niet meer gemoeijt te worden. Hem wijders gevraecht waeromme den Commandeur van alle 't verhaelde niet had verwitticht, antwoorde dat niet en dorste, maer gedacht had 'tselve nu wel stil blijven ende doodt bloeijen soude, thoonende met een bleijck gesight ende droevige gelaet bijsonder groot leetwesen, met versoeck dat hem de saeck soo swaer niet mochte gewogen worden, etc., als breeder bij geteijckende confessie[(c)].

8 *do.*, fraij weer ende wint als voren. Quam ons een van de soutgarders aendienen dat sij in de soutpannen een renocheros hadden geschoten, die noch levendigh was ende soo diep in de modder van de soutpannen gesoncken lagh, datter niet coste uijtcomen. Derhalven wij uijt curieusheijdt eens derwaerts (omtrent 4 à 5 mijlen van hier) gingen om te sien; daer hem noch levendigh vonden ende voorts lieten dootschieten. Maer in gevalle op harde gront had geweest, souden hem weijnich oft niet hebben cunnen schaden met schieten, alsoo meer als hondert schoten had eer hem doot cregen, stuijtende veele cogels op 't lijff weder aff, principalijck op sijn sijde, daer wij met bijlen een stuck lieten uijthouwen ende alsdoen tusschen de ribben in 't ingewant schoten en alsoo doot cregen[(d)]. Ons volcq hadden al goede partije sout op hopen geworpen, dat eerstdaeghs hopen thuijs te halen, namentlijck als 't hard waijt[3.], dat men anders niet doen can.

9 *do.*, noch al even schoon, warm sonneschijn-weer, met een westelijcke luchtien, waermede op den middagh hier wel ter rheede quam 't schip de *Gecroonde Leeuw* van de Camer Enchuijsen, met den oppercoopman Pieter de Goijer[4.] en schipper.... Schram[5.], den....[6.] Julij passato uijtgelopen ende nergens aengeweest als nu hier, hebbende al omtrent 50 dooden ende nu noch wel over de 100 siecken, daer wij ten eersten ververssinge van cool, wortelen, etc., toe na boort sonden. Soo gaven wij desen avondt oock noch 't galjot de *Tulp* affscheijt[(e)] om te gaen na 't Dassen-

1. vorm wat vroeër dikwels voorgekom het; meervoud *gevangens*. Teenswoordig *gevangene*, *gevangenen*.
2. vir *vond*.
3. Die sout moes naamlik met 'n vaartuig gehaal word. Vgl. onder 15/2/1655.
4. vlootvoog.
5. Adriaensz. Schram, volgens Godée Molsbergen (bls. 258).
6. Oningevul.

eijlandt ende ons van daer in der ijl al den traen te halen, omme die, mogelijck sijnde, met dit bovengemelte schip noch mede voorts na Batavia te laten gaen.

Sondagh, *den* 10*en do.*, weer ende wint als voren met groote mist, was 't voorsz. galjot ten eijnde voorsz. onderseijl gegaen, maer moeste, vermits de contrarie-wint (hem uijt den N. Westen ontmoetende) weder op de rheede ten ancker comen, edoch raeckte 's namiddaghs, de wint Z.Z.oost lopende, noch weder t'seijl ende fraij buijten.

11 *ende* 12 *do.*, goet weer ende westelijcke windt, waermede op den namiddagh hier wel ter rheede arriveerde 't galjot de *Rode Vos* uijt de Baij van Zaldanha ende 't Dassen-eijlandt met omtrent 8000 robbenvellen, ende rapporteerde den schipper dat het galjot de *Tulp* aen 't Dassen-eijlandt lagh ende doende wesende met traen in te nemen, ende bracht deselven oock meden[1.] eenige bescheijden ende attestatie wegen 't afflopen van 't gemelte galjot, etc.

Soo sonden de oppercoopman Pieter de Goijer ende Raedt van 't schip de *Gecroonde Leeuw*, aen ons gecommitteert[2.], haren ondercoopman Lucas van der Dussen, ten principale omme te versoeken dat wij hunnen sargent Lambert Steenhagen, bij haer gesaijseert[3.], souden gelieven aen landt in detentie te laten halen, ende over te nemen de judicature[4.] van sijne begane fauten tegens deselve opperhooffden inhorbitant[5.] begaen ende noch ongedecideert hangende, dat sij gedeschargeert[6.] mochte blijven van de calumnien[7.], te weten partijdige ende geen neutrale rechters, ende wijders alles te doen blijcken bij stucken door haer E. te exhiberen, etc. Waerop gedelibreert sijnde, om de gewighticheydt van de sake, goet gevonden is hun versoeck toe te staen, ende derhalven te committeren[8.] den schipper van de *Roode Vos* ende een corporael, omme haer ten fine voormelt aen landt te halen, als breeder bij resolutie[(f)] heden daerover genomen.

'S avonts compt voorhaelde galjot de *Tulp* mede noch wel ter rheede met 8 leggers traen, die wij ordonneerden aen de *Gecroonde Leeuw* over te scheepen omme daer mede na Batavia te laten gaen.

Copia missive door den adsistent Jan Woutersz., gesz. aen de Commandeur ende opperhooffden van 't fort de Goede Hoope, dato 12 Januarij 1655.

'Aen den E. Heer Commandeur Jan van Riebeeck ende den
ondercoopman Fredrick Verburgh.

Eersame, welwijse, voorsienige, ende seer bescheijde[9.] -

Op den 10en deser is ons van Cabo de Boa Esperance hier, Godt loff, wel ter rheede weder gecomen 't galjot de *Tulp*, waeruijt alles de neffens gesondene pro-

1. Hiperkorrekte vorm of skryffout?
2. afgevaardig.
3. gegryp, gevange geset.
4. verhoor. Sou al die geleerde regsterme met Van der Dussen van boord gekom het?
5. Die teenoorgestelde van *exorbitant* = buitensporig? Of dieselfde? Kwasi-geleerdheid?
6. onthef, vrygespreek.
7. beskuldiginge.
8. afvaardig.
9. diskrete, verstandige.

visien wel hebben ontfangen, ende senden bij denselven weder omtrent 9 leggers traen, doch is door 't lecken van de vaten wel 4 leggers ontlopen; ende hebbe aen schipper Jan Sijmontsz. per 't galjot de *Roode Vosch* medegegeven 7000 stx. robbenvellen, waeronder sijn 500 stx. cleijne.

Wat aengaet dat alhier 2 galjots sijn geweest, doch schipper Jan Sijmontsz. en wilde den ander[1.] met sijn groote boot niet te hulpe comen, dan per fors, doch soo mijn dunckt wat ongerijmt is.

Zenden hiernevens de bouckjens van 't galjot de *Rode Vosch*, doch ongecopieert alsoo selver wel als 't oock dient tot bevorderinge moet bij wesen[2.].

Hiermede wenschen UE. nevens UE. huijsvrouw ende den ondercoopman Fredrick Verburgh den zegen des Heeren. Amen.

(was geteijckent)

UE. dienstschuldigen dienaer

Jan Woutersz.

In de loots St. Elizabeth op 't Dassen-Eijlandt, desen 12en Januarij anno 1655.'

13 *do.*, 's morgens redelijcke stijve N. weste-coelte met donckere lucht ende regen.

14 *do.*, idem. Reuijlden wij een grooten os van eenige nieuwe Saldanhars, maer hadden groot spel vermits 't oude volcqjen (Herrij's g'allieerden) daer bij quamen ende d' andre ophisten[3.]; waren anders redelijck graegh tot handel, sulckx dat wij soo langhs soo meer bemercken dese schelmen oorsaeck sijn dat dese andere luijden uijt het landt niet tot ons comen, ende wat Herrij haer vorders wijs maeckt, is oock qualijck te weten. Altoos blijckt dat soo lange dese schelmen met haer vee hier omtrent hebben gewoont niemandt van de andre inwoonders derven affcomen, ende en willen dese van hare beesten ende schapen niet affscheijden, schoon sij wel omtrent 15 à 1600 te samen hebben. Daeromme onses gevoelens, edoch onder verbeteringh[4.], niet vreempt ware dat men dese schelmen 't vee affhandigh maeckten ende hare personen met vrou ende kinderen vervoerden (daer alle dagen cans genoegh toe is) ende sijlieden oock wel verdient hebben, vermits onse beesten helpen steelen ende den jongen vermoort hebben, mitsgaders alle dagen noch al groote stouticheijdt aen d' onse plegen. Pro memorie.

15 *do.*, beter weer ende wint meest westelijck.

16 *do.*, idem, moeij weer.

Sondagh, *den* 17*en do.*, schoon, warm sonneschijn-weer ende wint als vooren tot tegen den avondt, begond al vrij hard te waijen uijtten Z.Z.oosten sodanigh dat de boot van de *Gecroonde Leeuw*, willende aen landt comen seijlen, omsloegh, edoch sonder verlies van volcq noch behouden bleeff.

1. (die skipper van die) *Tulp*. Deur beknoptheid by die briefskrywer of weglating deur die afskrywer is die verhaalde onduidelik.
2. Onverstaanbaar. Bedorwe teks?
3. *ophitsten*.
4. As Here Sewentien die plan nie goed vind nie, moet hulle dit maar sê.

18 *do.*, hard, windrigh weer uijtten Z.Z.oosten.

19 *do.*, fraij, stil weer ende westelijcke wint, waermede hier wel ter rheede arriveerde 't schip den *Draeck*, op 7 November passato in compagnie van *Wesep*, *Muijden*, ende *Ter Schellingh*, onder 't commando van d' E. Hubert de la Resse[1.] vooraff van Batavia vertrocken met een cargasoen van suijcker, peper, ende sappenhout[2.], bedragende *f* 379, 034-19-11 voor 't vaderlandt, etc., neffens Haer Ed. missive[(g)] aen ons van den 7en do., waeruijt onder anderen begrijpen dat noch eenige andere schepen in 't laest van Januarij oft begin van Februarij souden navolgen, welcke d' Almogende altesamen in 't salvo[3.] wil geleijden.

Op dato sijn bij onsen Rade[(h)] (versterckt met d' opperhooffden van de *Gecroonde Leeuw*) bij sententie gecondemneert de gevangens Jochum Elbertsz. van Amsterdam, schieman[4.], ende Hans Swansz. van Maesterlant[(i)], bosschieter[5.], omme, namentlijcq Jochum, gestelt te worden aen de groote mast van 't galjot de *Roode Vos* met de strop om den hals, neffens een bannissement van 12 jaren in de kettingh, ende Hans. Swansz. aen do. galjot te kielen met 6 jaren bannissement ende confiscatie van beijde hare maentgelden, etc., achtervolgen[6.] de sententie daerover als vooren gevelt.

20 *do.*, fraij weer ende wint als gister sijnde, sijn voorhaelde sententien ter executie gestelt.

21 *do.*, 's morgens stijve Z.Z.oostewinden, edoch op den dagh wat bedarende. Lieten met bewillinge[7.] van d' opperhooffden van 't schip de *Gecroonde Leeuw* door haer ende eenige van ons volcq desen dagh gesamender macht[8.] goede partije branthout van het geberchte halen voor de steen- ende calckoven.

Heden is den sargeant Lambert Steenhagen, bescheijden geweest op 't schip de *Gecroonde Leeuw*, over sijne begane fauten ende inobedientie, etc., geperpetreert tegens desselfs opperhooffden van do. schip, al voren de provisionele suspense[9.] van do. opperhooffden voor goet gekent, wijders noch gesuspendeert voor 3/m[10.] van qualité en gagie, omme na 't expireren van dien met 't eerste aencomende schip uijt patria, als dan voorders weder in qualité ende gagie herstelt, na India te navigeren, als breder bij interlocutoire[11.] sententie daervan gevelt bij den crijgraedt deser fortresse, versterckt mette opperhooffden van 't retourschip den *Draeck*, is blijckende[(j)].

1. Huibert de Lairesse, vlootvoog. Rapporteer in 1662, as Admiraal van die retoervloot, uitvoerig oor die Kaap.
2. gewoonlik *sappanhout*, rooihout, 'Indische boomsoort (*Caesalpinia Sappan* L.) dat als roodkleurend verfhout wordt gebruikt' (WNT).
3. in veiligheid. Weer gebruik o.d. 28/1/1655.
4. *schimman*, *schipman*, tweede bootsman.
5. *busschieter*, iemand wat met 'n bus, buks skiet; ook artilleris.
6. Vir *achtervolgens*, in ooreenstemming met, volgens. Dieselfde *s*-lose vorm o.d. 19/3/1655 en 9/4/1655.
7. Vir *bewilliginge*.
8. *gesamender macht*, met verenigde kragte. Nie in WNT nie. Daar alleen *gezamenderhand*. 'Koppeling van *gezamend*, mnl. *gesament*, verl. deelw. van het thans verouderde *zamenen*'.... en *hand:* 'hetzij in den absoluten 2den nv., hetzij in den 3den nv., afhangende van *met*, en opgevat als adverbiale bepaling: mnl. (*met*) *gesamender hant*'.
9. skorsing.
10. *drie maenden*.
11. by tussenspraak gewese. Kyk WNT waar Van Leeuwen aangehaal word.

Tegen den nacht begond weder seer hard te waijen van den Z.Z.oosten, sulcx dat wel 150 man hier verweerden[1.] ende de cost mosten geven.

22 *do.*, 's morgens beter weer, doch nam de wint als voren op den dagh even hard weder aen, sulckx dat al dat volcq ons noch op den hals bleeff, 'twelck hier al dickmael gebeurt ende ingevolge groote consumptie maeckt. Pro memorie.

23 *do.*, 's morgens stil, warm sonneschijn-weer, maer tegen den avondt harde Z.Z.oostewinden, waerdoor d' opperhooffden van de *Gecroonde Leeuw* gefrustreert bleven affscheijdt te nemen, mochten anders desen avondt fraij t'seijl geraeckt hebben. Echter gaven wij 't galjot de *Tulp* affscheijdt na 't Dassen-eijlandt om van daer wat vellen te halen, ten welcken eijnde oock wat in den avondt[2.] onder seijl gingh[(k)].

24 *do.*, weer ende wint als gister. Quam des voormiddaghs hier wel ter rheede 't jacht *Der Schellingh*[3.] met den vice-Commandeur Hubert Hugo, hebbende gister noch bij 't jacht *Muijen* (daer op den admirael) geweest, welcke van de wal gewent ende in zee gesteecken was ende alle uijren mede verwacht wort.

Op dato gaven wij d' opperhooffden van de *Gecroonde Leeuw* haer affscheijdt, nevens onse missive endc annexe pampieren[(l)], te bestellen aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden, met diverse nieuwe caepse thuijnsaden, die nu alle dagen gewonnen ende India redelijck van sal cunnen versien worden.

25 *do.*, moij weer ende wint N.Westelijck.

26 *ende* 27 *do.*, idem, ende retourneerde op dato 't galjot de *Tulp* van 't Dasseneijlandt met 3800 stx. robbenvellen.

28 *do.*, 's morgens 't luchjen uijtten Z.Z.oosten waijende, is 't schip de *Gecroonde Leeuw* uijt dese baij t'zeijl gegaen, omme sijn reijse na Batavia te vervorderen, daer hem d' Almogende in 't salvo wil geleijden. Soo hebben oock affscheijt genomen d' opperhooffden van de schepen *Ter Schellingh* ende *Draeck*, omme met den eersten goeden wint van hier te scheijden ende na St. Helena te verseijlen, om aldaer hun compagnie[4.], namentlijck de jachten *Muijen* ende *Weesp* in te wachten, die se meenen dat verbij gelopen sullen wesen, weshalven haer ter handt stelden onse brieve ende annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen in 't vaderlandt, soo veel wij in der haeste hebben cunnen vaerdigh crijgen[(m)].

Ende alsoo de paerden ende sadels in *Muijden* ende *Weesp* met het verbijloopen soude comen te missen, die ons hier op 't hoochste ende soo nodigh als broot in den mont sijn om branthout uijt 't bos, etc., te halen, soo hebben met advijs van d' opperhooffden der gemelte retourschepen verstaen een galjot mede te laten gaen offte cort[5.] te laten volgen, om die paerden van daer hier te brengen, mitsgaders oock te sien off men die andere, daer noch sijnde, aengeset[6.] uijt d' E. Heer van

1. deur die weer verhinder is.
2. *wat in den avondt*, 'n bietjie laat in die aand? 'n endjie in die *avondwacht*? Vgl. noot 1 o.d. 22/4/1653.
3. Onder 19 en 28 Jan. *Ter Schellingh*.
4. geselskap.
5. Vir hierdie gebruik van *cort* vgl. WNT VII, 5705.
6. aan wal geset?

Teijlinges vloot, oock soude cunnen opvangen ende met eenen mede brengen, als per resolutie gister daerover genomen[(n)].

'S namiddaghs sijn de bovengemelte scheepen *Ter Schellingh* ende *Draeck* ten eijnde voormelt met een Z.oostelijcke windt t'seijl gegaen ende fraij buijten geraeckt; d' Almogende wil deselve behouden in 't lieve vaderlandt geleijden.

29 *do.*, 's morgens fraij weer, 't luchtjen meest N.Westelijck, waermede des namiddaghs hier oock wel ter rheede quam 't schip *Muijen*, daerop den Commandeur[1.] Hubert Lairesse, met fraij gesont volcq, welcke wij 't vertreck na St. Helena van de 2 vorige schepen *Ter Schellingh* ende *Draeck*, mitsgaders hare resolutien van aldaer den bestemden tijt uijt te wachten, communiceerden, ten eersten overvloet van cool, wortelen, etc., tot ververssinge voor 't volcq ende versnaperingh voor de cajuijt nae boort schickten, neffens 10 à 1200 verssen gevangen herders, etc.

30 *do.*, weer ende wint als voren.

Sondagh, *den laesten do.*, doncker lucht ende westelijcke coelte.

Eindnoten:

(a) d.i. skipper Samuel Volkersz. van die *Tulp*. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 136. K.A. Die *Tulp* het op 21 Desember 1654 van die Kaap na Dasseneiland en Saldanhabaai vertrek. Sien aldaar.
(b) Sien konfessie van Jochum Elbertsz. C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, p. 11. K.A.
(c) Ibid., p. 12.
(d) Of die renoster se huid, selfs vir die destydse gewere, wel so ondeurdringbaar was soos hier te kenne gegee word, is enigsins twyfelagtig!
(e) Sien instruksie vir die opperhoofde van die *Tulp* en brief aan Jan Woutersz. op Dasseneiland. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 333-335. K.A.
(f) Sien uitvoerige resolusie in C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 115-116. K.A.
(g) In hierdie brief het die Hoë Regering van Indië o.a. meegedeel dat robbevelle en -traan, wat van die Kaap ontvang was, nie met profyt in die Ooste verkoop kon word nie, en dat Van Riebeeck dus nie meer daarvan moes oorstuur nie. In Nederland sou die aanvraag, volgens die Hoë Regering, waarskynlik beter gewees het. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 260-269. K.A.
(h) Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 117. K.A. Verder besonderhede in verband met die oortredings van Elbertsz. en Swansz. is te vinde in C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 20; C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 53-56; en C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, pp. 29-33. Almal in K.A.
(i) Vermoedelik Maasland in die provinsie Holland, meer bepaald Suid-Holland.
(j) Vgl. C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 25; en C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, pp. 34-38. K.A.
(k) Vgl. brief van Jan van Riebeeck en Fredrick Verburgh aan Jan Woutersz. op Dasseneiland. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 336. K.A.
(l) Sien brief aan Hoë Regering van Indië en 'Register van de Pampieren' ens. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 337-343. K.A.
(m) Die brief aan Here Sewentien, waarvan hier sprake is, was 'n baie uitvoerige stuk waarin verslag gedoen is van die beweging van skepe aan die Kaap, van ontdekkingswerk langs die kuste, van die welslae van die landbou, van die mislukking van die veeruil met die Hottentotte, ens. Terselfdertyd is verskeie ander dokumente, o.a. weer 'n kopie van 'n verdere gedeelte van die *Daghregister*, na die moederland oorgestuur. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 345-356. K.A.
(n) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 120. K.A.

Februario anno 1655

1. vlootvoog. Kyk onder 19 Jan.

Adij, *primo do.*, 's morgens harde Z.Z.ooste-stormwinden met groote droochte. Ende is op dato overleden een bosschieter genaempt Jacob Jansz. Op den middagh quam 't jacht *Weesp* voor de baij, menende met laveren in te raecken, maer alsoo de wint meer ende meer opstack, moest[2.] affhouden ende voor de wint aflopen na 't Robben-eijlandt, omtrent welcke goede anckergront te vinden is, maer sagen hem echter benedent[3.] 'tselve om weder bij de windt over[4.] t' zewaert steecken.

2 *do.*, 's morgens noch al even harde Z.Z.oostewinden.

3 *do.*, 's morgens scheen 't weer wat te bedaren, ende wiert[5.] heel schoon weer, 't luchjen uijtten westelijcker handt. Op dato is weder een matroos, genaempt Sijmon Broers, overleden.

4 *do.*, idem, tot tegen den middagh, begond heel fel te waijen uijtten Z.Z.oosten, duijrende tot den

5 *do.*, 's morgens, als wanneer 't weder heel stil was.

6 *do.*, 's morgens mistigh weer ende labber N.Westelijcke coelte, maer op den namiddagh begond vrij hard te waijen uijtten Z.Z.oosten.

Sondagh, *den* 7 *do.*, noch al harde Z.Z.oostewinden.

8 *do.*, idem.

9 *do.*, 's morgens was 't fraij, stil weer, alsoo 't luchtien wat uijtten Z.oosten quam. Is de E. Laresse, siende *Weesp* niet opdonderen, met 't jacht *Muijen* onder seijl gegaen ende fraij buijten geraeckt, voornemens om do. schip aen St. Helena in te wachten ende alsdan gesamentlijck van daer hun reijse voorts gecombineert na

2. *moest 't.*
3. Sic. Skryffout onder invloed van volgende woord?
4. *bij de windt over*, so skerp as doenlik seilende.
5. *wiert 't.*

d' havenen van 't lieve vaderlant te vervolgen, waertoe hun d' Almogende met sijn H. geleijde wil bijwoonen[1].

Heden is een matroos, genaempt Romer Romersz., overleden.

10 *do.*, 's morgens Z.Z.oostewinden, redelijck deurwaijende, ende quamen ons volckjen uijt[2] bos tijdinge brengen dattet alomme vol volcx was, maer weijnich vee, welcke haer t'elckens[3] groote moleste op de wegen als oock in 't bos aendeden, ende daeromme wat meer soldaten versochten, tot bewaringe van hunne persoonen ende timmergereetschap, etc., alsoo 'tselve voor de Hottentoos qualijck langer wisten te bewaren. Soo wisten oock te seggen dat haer d' inwoonders beduijden dat se in groote menighte omtrent onse fortresse meenden te comen, met voornemen omme bij goede gelegentheijdt ons te overvallen ende 't coper (dat wij veel binnen 't fort hadden) wegh te roven. Waerop haer tegemoet was gevoert dat wij haer wel coper wilde geven voor haer beesten ende alsoo in vrintschap te samen handelen; maer hadden sij wederom te verstaen gegeven dat wij op haer landt saten ende sagen dat wij vast lustigh aen bouden om nimmermeer te vertrecken, ende ons daerom geen beesten meer verruijlen wilden, alsoo wij de beste weijde voor onse beesten innamen, etc., sulcx de Strantlopers ons dagelijckx hier aen 't fort met gebroocken Engelse[4] woorden mede dickwils te verstaen gaven. Invougen voortaen al naeuwer wacht als tevooren moeten houden, opdat ons geen ongelegentheijdt op 't onversiens ende compt te overvallen, gelijck met 't weghsteelen van de beesten, door al te groot vertrouwen, is geschiet; ja beginnen soo stout te worden dat men schier[5] langer[6] in d' een handt 't wercktuijgh ende in d' ander wel geduijrigh 't geweer dient te hebben, off ten minsten bij elck een ende overal schier soldaten te stellen, oft sij doen d' onse de grootste overlast van de werelt. Gisteravondt is 't noch gebeurt dat omtrent 50 personen van dese inwoonders dight op de cant van de graght onser fortresse eenige huijsjes[7] willende maecken ende door d' onse minnelijck vermaent wordende wat verder aff te gaen, wel stoutelijck[8] te kennen gaven dattet niet ons maer haer eijgen landt was, ende hunne huijsjes wilden stellen ter plaetse daer se begeerden, ende soo wij 't haer niet genegen waren toe te laten, dat se ons dan met menighte volcq uijt[9] lant soude overvallen ende dootslaen, wijsende dat de wallen van aerde ende schuijm[10] opgetrocken waren, ende daer wel overloopen conden. Item oock raedt wisten om de stormpalen aen stucken te breecken, etc., sulckx dat wij soo langhs soo meer bemercken dese schelmen door weldoen stouter worden, ende wat Herrij misschien met dese natie, diep te landewaert in, tot Comps. nadeel beraetslaeght, is qualijck te weten, altoos wel te sustineren[11] dat het weijnich goets can wesen, ende dierhalven voor ons al te letten dat

1. naby wees, beskerm.
2. *uijt 't*.
3. elke keer, voortdurend.
4. Die Strandlopers kon dus nog geen Hollands praat nie, maar gebruik 'n paar woorde wat hulle, soos Herry, van Engelse matrose geleer het.
5. byna, as 't ware.
6. hier so iets as *voortaan*?
7. strooihuise.
8. astrant.
9. *uijt 't*.
10. Sou onder bet. I, *g*, WNT, kan ondergebring word: ‘iets zonder substantie’, bog.
11. beweer.

wij toesien moeten om, als voorseijt, niet schielijck overvallen te worden. Wel is waer dat het fort qualijck voor hun in te nemen wesen soude, maer dewijle al ons volcq de handen vol hebben ende gestadigh besigh aen 't werck sijn, sonder datter tot heden noch qualijck een gespaert is geworden om appart de wacht te houden, soo souden deselve een groote moorderije onder ons cunnen aenrechten. Weshalven 't volcq oock hebben verdeelt in 3 quartieren[1.] om alsoo om den derden nacht in haer volle geweer te waecken, ende echter evenwel d' een soo wel als d' ander bij daegh haer bevolen werck waer te laten nemen, mitsgaders eenige appart soo[2.] in de poort[3.] te houden als oock rontsom alle bossiens te ontdecken[4.] ende acht te nemen off te[5.] Hottentoos ergens haer bedectelijck mochten versamelen, om alsoo d' onse, op haer werck sijnde, niet te overvallen, waervoor onse beduchtinge dagelijckx langhs soo grooter[6.] wordt, te meer dewijle wij aen 't branden van de menighte vuijren alomme wel cunnen vernemen dattet hieromtrent vol Hottentoos is ende ons volcq onnooselijck[7.] veel overlast van hun onder de fortresse selffs lijden, daer ons echter niet seer derven tegenstellen[8.] omdat wij van haer noch redelijcke accommodatie[9.] genieten met branthout halen, hoewel haer daertoe genoeghsaem moeten bidden ende smeecken, ende als hun de bolworm[10.] rijt, willen 't oock wel gansch niet doen, als wanneer d' onse den hals schier affdragen moeten ende al te malen bijna werck hebben om de kockxketel aen 't koocken te houden, vermits 't hout jegenwoordigh wel een gantsche mijl[11.] heel tegen den Tafelbergh op ende noch vrij sober[12.] te halen valt. sulckx dat ons de paerden van Batavia seer treffelijck sullen comen, om daermede over de vlackte omtrent 2½ à 3 mijlen van 't fort ons branthout redelijck bequaem te halen met wagens[(a)].

11 *do.*, extreme, harde Z.Z.oostewinden.

12 *ende* 13 *do.*, idem, met bijsonder groote drooghte, waerdoor veel goets, insonderheijdt water- ende ander meloenen bij duijsenden schadeloos[13.] raecken ende bedorven worden, vermits 't loff gans ende gaer aen stucken waijt ende verdort eer 't goet noch eens ter degen tot volcomen wasdom raeckt, 'twelck jammer is, alsoo 't fraij tot overvloet voor de aenstaende retourvloote te passe comen ende rijp worden soude, hoewel echter genoegh sal wesen; item oock van cool, wortelen, rapen, croten, ende alle andre moescruijden, thuijn- ende aertvruchten, etc., seer abondant.

'S namiddaghs quamen eenige van Herrij's g'allieerde, met een koebeest, dat haer na veel dingens affhandelden voor omtrent 7½ lb. plaetcoper ende tobacq, ende gaven deselve te verstaen dat op haer vertreck stonden, vermits dieper uijt 't landt

1. wagte.
2. sowel.
3. van die fort.
4. ondersoek.
5. Kopieerfout vir *de* of assimilasie aan voorafgaande woord?
6. Wissel af met *soo langh soo grooter*.
7. onskuldig, sonder dat hulle daar aanleiding toe gee.
8. verweer.
9. gerief.
10. Volgens WNT is *bolworm* 'n soort wurm in die harsings; dan 'n soort nuk, gril, slegte humeur. Word *bolworm* hier vir *duiwel* gebruik? Vgl. Afr. *die duiwel sal jou ry*.
11. d.w.s. Hollandse myl van destyds, ± 4½ Eng. myl.
12. skaars.
13. beskadig.

menighte andere inwoonders op comende wege herwaerts aen waren, met veele vee, van welck voorsz. vertreck ons bosvolckjen (tegen den avondt thuijs comende) de confirmatie mede brachten, als hebbende haer, met al hun huijsjes, sien opbreecken - 't gevolgh sal den tijt leeren. Altoos laten wij ondertusschen vast wat nauwer wacht houden ende toesien, om van die menichten niet onversiens overvallen te worden, alsoo niet te weten is wat Herrij, een slimmen schelm sijnde, onder deselve gebrouwen heeft.

Sondagh, *den* 14 *do.*, noch al even hard, ongestuijmigh weer uijtten Z.Z.oosten. Echter quam de schipper van de *Tulp* met een redelijck stil vlaeghjen noch aen landt, als wanneer hem affscheijdt gaven tot sijn reijse te doen na St. Helena, omme vandaer te halen de paerden ende cas[1.] met zadels voor dese plaetse op Batavia geladen in 't jacht *Weesp*, dat hier verbijgelopen is. Item oock omme met eenen te ondernemen oft de ander 7 stx. paerden, uijt d' Heer van Teijlinges vloote daer opgeset, oock te crijgen ende hier te brengen sullen wesen, nevens wat lemoenboomties ende verckens tot aentelinge alhier, als breder per instructie ende missive aen den Commandeur Laresse denselven schipper ter handt gestelt[(b)]. Omtrent den middagh, de wint wat slapper edoch labber blijvende, raeckten voorsz. galjot noch onder seijl ende fraij buijten in zee. D' Almogende wil hem een geluckige heenende wederomreijse verleenen.

Ruijlden op dato een fraij schaep van voorsz. Herrij's g'allieerde.

15 *do.*, 's morgens heel schoon, warm sonneschijn-weer, als wanneer 't volcq van de *Roode Vos* ende eenige van landt met de chiampan[2.] sonden na de soutpan, 4 mijlen de Soute-rivier op, omme die van daer vol sout te halen, datter nu in groote menichte ende ons bijsonder nodigh is om t'elckens vis in abondantie (somtijts vangende) te souten ende laten dienen tot toespijs bij den rijs voor 't volcq, die se anders maer droogh eten moeten, vermits daer niet anders toe[3.] te geven is, wanneer dickwils geen vis gevangen worden can.

16 *do.*, fraij weer met een soet N.Westelijcke labber coeltjen als gister, ende alsoo wij langhs de gansche custe noortwaerts aff veele vuijren sien branden, waeraen te sustineren is datter bij ende omtrent de Baij van Saldanha veele inwoonders met vee sijn, soo is op dato verstaen den ondercoopman Fredrick Verburgh per 't galjot de *Roode Vos* eens weder na de gemelte baij te senden met coper ende tobacq, om te sien oft aldaer partije vee sal te handelen wesen, edoch alvoren 't Dassen-eijlandt aendoende, omme oock met eenen empassant eens inspectie te nemen hoe 't daer met de robbenvanghst al toe gaet, ende alsdan soodanige vordere ordre te stellen als ten meeste dienste van d' E. Comp. sal bevinden te behoren, gelijck breder per resolutie[(c)] heden daerover genomen.

17 *do.*, goet weer ende wint als voren tot tegen den avond, begond wat stijff te

1. Ndl. *kas* en *kast* het dikwels deurmekaargeloop. Vandag sou ons hier in Afr. sê *kis*, Ndl. *kist*.
2. Via Maleis aan Chinees ontleende woord: klein vaartuigie.
3. as toespys.

waijen uijtten Z.Z.oosten, als wanneer voornoemde Verburgh met gemelte galjot ten eijnde voorsz. t'seijl gingh.

18 *do.*, 's morgens noch al stijve Z.Z.oostewint ende uijtermaten droogh weer.

19 *do.*, 's morgens noch al even harde Z.Z.oostewinden, maer buijten in zee westelijck labber coelte, ende wierd voor de baij een schip gesien, 'twelcke, vermits de voorgemelte harde winden, in de baij niet comen costen; derhalven een biscaijse sloep na 't schip sonden met wat ververssinge van cool, wortelen, waterlemoenen, radijs, etc., ende ordre omme te vernemen wat schip ende welcke vrindt dattet was. Tegen den middagh, de westelijcke wint wat beginnende deur te coelen, quam voorsz. schip *Malacca*, op den 20en October in compagnie met 't *Wapen van Hollandt* ende *Amsterdam* uijtgelopen sijnde, binnendeur[1.(d)], aen ons brengende missive van de Ed. Heeren Bewinthebberen gedateert 6 October[(e)], nevens een brieff, geslooten, aen de Commandeur van de noch te volgen retourvloote. Dit schip had noch weijnigh siecken, maer begond het scheurbuijck al onder 't volcq te groijen[2.], datter nu door de dagelijckse ververssinge haest uijt wesen sal. Hadden aen Isle de May[(f)] aengeweest, daer redelijck ververssinge becomen hadden voor hun drien.

20 *do.*, heel fraij, bequaem, warm weer ende 't luchjen labber van den N.Westen.

Sondagh, *den* 21*en do.*, idem, ende sagen des morgens vroegh een schip onder 't landt, dat op den middagh Gode loff wel ter rheede quam, sijnde den *Oliphant*, den 6en Augusto in compagnie met 't *Hoff van Zelandt* uijtgelopen, ende door storm eerst op den hals aen[3.] in Britangie[4.] ende naderhant door sieckte ende 't scheurbuijck onder 't volcq in de Sera Leonea[5.] geweest, van waer 5 maenden tot hier onderwege is geweest, edoch had noch al redelijck cloecq[6.] volcq, maer begond 't scheurbuijck weder eenighsints onder deselve te groeijen, datter, door hier te becomen overvloedige ververssinge, wel haest met Godes hulpe sal uijt raecken, ende de schepen vaerdigh om binnen 8 à 10 dagen weder te vertrecken tot bevorderinge haerder g'ordonneerde reijse na Batavia. Tegen den avondt brachten d' uytkijckers tijdinge dat noch een schip onder 't landt gesien hadden, 'twelcke, vermits 't uijtten Z.Z.-oosten wat hard begond te waijen, niet coste binnen comen.

22 *do.*, 's morgens noch al even harde Z.Z.oostewinden, ende sagen voorgemelte schip onder 't Robben-eijlandt wel g'anckert leggen, wachtende na een goede wint om voorts in de baij te mogen opcomen, die[7.] tegen den middagh uijtten N.Westen creegh ende daermede fraij de baij quam inseijlen; edoch vermits de wint weder na 't Z.Z.oosten liep, moeste weijnich buijten de rheede anckeren, sijnde 't schip 't *Wapen van Hollandt* in compagnie met *Malacca* ende 't schip *Amsterdam* te samen 't Vlie[8.] uijtgelopen, weijnich siecken ophebbende ende 't scheurbuijck onder 't volcq noch maer beginnende te comen, tot verdrijvinge van 'twelcke, gelijck de voorige

1. deur die Kanaal (en nie om Skotland nie).
2. toe te neem.
3. *op den hals aen*, met lewensgevaar.
4. Bretanje of Brittanië?
5. Sierra Leona.
6. sterk.
7. nl. *een goede wint*.
8. diep tussen Vlieland en Terschelling.

scheepen, datelijck eenige sacken met cool, wortelen, croten, melck[1.], radijs, waterlemoenen, etc., na boort geschickt wierd.

23 *do.*, 's morgens fraij, liefflijck weer, 't luchjen van N.Westen.

24 *do.*, idem, ende wierd tegen den avond een seijl onder 't landt gesien.

25 *do.*, 's morgens fraij weer ende wint als vooren, labberlijck van den N.Westen. Ende is op dato overleden een jongh bootsman, genaempt Carel Pietersz., van Heiligh Sondt[(g)].

26 *do.*, weer ende wint als vooren, maer begond tegen den avond wat te waijen uijtten Z.Z.oosten.

27 *do.*, 's morgens fraij, stil, warm weer, op den dagh 't luchtien westelijck. Ende is op dato een voorbereijdingh ende beleijdenis-predicatie gedaen door den predicant Ds. [Petrus][2.] Mus[(h)], bescheijden op 't schip 't *Wapen van Hollant*.

Sondagh, *den* 28*en do.*, weer ende wint als voren. Is des Heeren H. Avontmael bedient door den Predicant Ds. Joannes Campius[(i)], bescheijden op 't schip *Malacca*.

Eindnoten:

(a) Met die oog op die geskiedenis van die betrekkinge tussen blank en gekleurd in Suid-Afrika, en die rol wat die grondvraagstuk aanvanklik in verband daarmee gespeel het, is die aantekeninge van hierdie dag besonder interessant en belangrik.

(b) Sien instruksie vir die opperhoofde van die *Tulp*, en briewe wat na St. Helena en Dasseneiland saamgestuur is. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 357-360. K.A.

(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 121-122. K.A. Ook instruksie vir Fredrick Verburgh. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 360-362. K.A.

(d) 'binnendeur', d.w.s. deur die Engelse Kanaal; en nie buite-om nie, d.w.s. om die noorde van Skotland nie.

(e) In hierdie brief het Here Sewentien hulle mening gegee in verband met verskeie sake, wat Van Riebeeck voorheen aanhangig gemaak het, soos die walvisvangs, die ontginning van minerale aan die Kaap, die optrede teenoor Herry, ens. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 208-214. K.A.

(f) 'Isle de May', d.i. Maio-Eiland in die Kaap Verdiese Argipel.

(g) Heiligh Sondt heet vandag Ny Hellesund - 'n eiland enige myle oos van Lindesnaes aan die suidpunt van Noorweë. Vgl. Knudsen: *Het Leeskaartboek van Wisbuy*, pp. 123 en 207.

(h) Ds. Petrus Mus (soms ook Musch of Muis) van Amsterdam het hom op 2 Maart 1654 aangebied om as predikant na Oos-Indië te gaan. Daarna is hy geëksamineer en ingeseën, en het hy na die Ooste vertrek. Onderweg het hy enige dae aan die Kaap vertoef, waar hy - soos ons op hierdie dag en die volgende dae in die *Dagverhaal* sien - allerhande dienste verrig het en sy suster ook met Jacobus van den Kerckhoven getroud is (6 Maart). Ds. Mus het in Mei 1655 in Batavia aangekom en daarna predikant op Formosa geword. Hy het op tragiese wyse in 1662 te Favorlang aan sy einde gekom. Sien Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 313.

(i) Ds. Joannes Campius, wat hom in Amsterdam vir die bediening in Oos-Indië voorberei het, het hom saam met ds. Petrus Mus as predikant aangebied om na die Ooste te gaan. Net soos ds. Mus, het hy ook tydens sy verblyf aan die Kaap geestelike arbeid verrig, en - weer net soos ds. Mus - is ook 'n suster van hom tydens die onderbreking van sy reis aan die Kaap getroud - met Fredrick Verburgh, op 9 Maart. Sien aldaar. Ds. Campius het later predikant op Formosa geword, waar hy deur die inboorlinge onthoof is. Sien Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 81-82.

Martio anno 1655

1. Melk in sakke! Soos by die Hottentotte? Of alleen maar slordig uitgedruk?
2. Vgl. onder 6 Maart vlg.

Adij, *primo do.*, moij weer ende westelijcke wint als voren. Heden d' opperhooffden van 't schip *Malacca* clagende dat seer lecq waren, ende dierhalven swaricheijdt maeckten om alleen deur zee te gaen, soo is verstaen alle drie de scheepen *Oliphant*, *Malacca*, ende 't *Wapen van Hollant* Sondagh aenstaende in compagnie te laten vertrecken, omme *Malacca* bij allen noot te mogen adsisteren, ende alsoo do. schip 10 kisten gelt ende *Oliphant* maer 2 in heeft, sijnde 12 te samen, is oock goet gevonden 4 op den *Oliphant* te laten overscheepen, om alsoo op elck maer evenveel te resiqueren[3.], etc., als breder bij resolutie[(a)] daerover genomen, in dewelcke oock verstaen is ondertusschen de groote boots van de gemelte scheepen eens na de Baij van Saldanha te senden om te sien oft bij d' onse daer wat beesten oft schapen mochten gehandelt ende tot meerder ververssinge voor 't scheepsvolcq te halen wesen, oft bij missinge[4.] van dien, deselve boots vol verse vogels ende eijren (abondant daer te crijgen) mede te brengen, etc., ten welcken eijnde noch desen avondt met een Z.Z.ooste-luchjen voor de wint aff sijn uijt dese baij gescheijden, onder 't commando van den opperstuijrman van 't galjot de *Tulp*, genaempt Tijmon[5.] Egbertsz., die dat vaerwater bekent is ende affirmatie gedaen heeft om binnen 3 à 4 dagen te sullen cunnen weder hier wesen[(b)].

2 *do.*, moij weer ende wint als gister.

3 *ende* 4 *do.*, idem, met bijsonder heete sonneschijn ende groote droochte, waerdoor de cool ende andere moescruijden in de thuijnen heel verbranden, sodanigh dat jegenwoordich qualijck een goede cool oft moescruijt op d' ackers meer staen,

3. riskeer, waag.
4. mislukking. Teenswoordig verouderd.
5. Brill het *Tymen*.

dewijle in drie maenden qualijck regen gehadt hebben, ende ingevalle het noch langh soo droogh blijft, staet[1.] geschapen dattet al verbranden ende verdorren[2.] sal watter is, ende dierhalven voor de retourvloote niet anders sullen hebben te geven als wortelen, rapen, radijs, meloenen, waterlemoenen, ende comcommers, etc., die der noch redelijck abondant sijn.

5 *do.*, stil ende doncker, mistigh weer, maer wierd op den dagh claer ende even heete sonneschijn, 't luchjen westelijck, waermede des avondts wel uijt de Baij van Zaldanha retourneerden de affgesonden drie boots van de schepen, elck wel 15 à 1600 stucx verse vogels ende 3 schapen mede brengende. Soo quam oock mede den ondercoopman Verburgh met onse schuijt, rapporterende dat 2 beesten ende 10 schapen maer gehandelt had van eenige Strantlopers die hij meende dat vee van andere inwoonders gestolen hadden, sijnde daer anders gansch niet te doen geweest, ende de gemelte Strantlopers seer weijnich te vertrouwen, waeromme oock beijvert hadde partije vogels in te souten voor ons volcq alhier tot den rijs[3.] te schaffen, waervan 6 vaten in 't galjot lagen, nevens stijff 6000 stucx robbenvellen ingenomen van 't Dassen-eijlandt, daer 't met de vangst noch al wel voortgingh, ende hadde aen do. eylandt over eenige tijt[4.] een vreempt scheepken geweest, dat sigh in 't baijken van dat eijlandt anckerden met een roode vlagh achter aff, ende sijn boot na landt gesonden hebbende, was die, omtrent halff wegh sijnde, weder na boort gekeert ende do. schip alsdoen t'seijl gegaen sonder eens aen lant gecomen ofte d' onse gesproocken te hebben, menende dat het een Fransman sal sijn geweest, om als vóór desen aldaer aen de robbenvangst te vallen, dat hem nu gemist is, ende dierhalven apparent een vergeefse reijse maken sal, waerdoor die vellen nu fraij in Comps. macht alleen blijven, 'twelcke in deselve wel wat meerder treck[5.] ende proffijt veroorsaecken mochte, alsoo in Vranckrijck principael getrocken[6.] sijnde, nu door de Francen uijt Comps. handen sullen moeten gehaelt worden.

6 *do.*, 's morgens doncker, mistigh weer, met oock wat regen. Ende is op dato alhier getrout den ondercoopman, Jacobus van den Kerckhoven, met de aengehoude[7.] suster van den predicant, ds. Petrus Mus, genaempt Elisabet Statlanders van den Bos, alle bescheijden[(c)] op 't schip 't *Wapen van Hollandt*.

Sondagh, *den* 7 *do.*, 's morgens harde Z.Z.oostewinden, waerdoor 't galjot de *Rode Vos* buijten de baij g'anckert leggende niet coste binnen comen.

8 *do.*, 's morgens stil weer. Was 't voorsz. galjot op de rheede gecomen, wel 8 à 10 dagen, vermits de stilte, doende geweest sijnde eer van de Baij Saldanha had cunnen hier comen, ende braght als voorsz.....[8.] vaten ingesouten vogels mede met omtrent over de 7000 robbenvellen, hebbende eergisteren tusschen 't Robben-

1. *staet 't*.
2. In die teks staan *verdorven*.
3. *tot den rijs*, as bykos by die rys.
4. *over eenige tijt*, 'n tydjie gelede.
5. aanvraag.
6. in aanvraag.
7. Geen kopieerfout vir *aengetroude* nie, maar byvorm van *aengehuwde*.
8. Oningevul. 6? Vgl. onder 5 Maart.

ende 't Dassen-eijlandt bij een Frans schip geweest dat seer vol volcq stack ende van Madagascar quam, niet hebbende den Captn. van dien willen aen 't galjot comen, nochte oock onse schipper aen den Fransman.

Ende schreeff ons den adsistent Jan Woutersz. van 't Dassen-eijlandt dat het met de robbenvangst na sijn meninge noch tot omtrent Paesschen soude cunnen gaende houden, als breeder uijt de Copie missive hier onder g'insereert -

Copia Missive van den adsistent Jan Woutersz., gesz. aen de Commandeur van 't fort de Goede Hoope.

‘Eersame, etc.,

Den 17 Feb. verleden quam alhier wel ter rheede 't galjot de *Roode Vos*, 'twelck na de Baij van Zaldanha op den 19en derselver savonts vertrock, nadat hem[1.] 6700 stucx robbenvellen hadden ingescheept, te weten, groote vellen 5800, cleijne robbenvellen 850, overhaelde[2.] 50, te samen 6700 stucx.

Op den 4en deser maent Maert sijn alhier uijt de Baij Zaldanha aengecomen 3 boots om peguijns te halen, waerin haer, soo wel mogelijck was, de hulpende[3.] hant hebben geboden dat sij den genoegh[4.] hadden, ende sijn op den avondt weder vertrocken.

Quam op dato meede hier ter rheede 't galjot de *Roode Vos* 'twelck hier onder 't landt wel 3 dagen laveerden, maer conde met de boots door de contrariewinden niet mede t'zeijl gaen, gaven deselve weder robbevelle in, die bij ons in voorraet waren, te weten 650 stucx cleene bedragende dat nu samen in heeft alles 7350 stucx.

Wat aengaet de robbenvangst alhier sullen 'tselffde, soo 't Godt belieft, noch connen gaende houden ten hoochsten tot Paesschen, ende ons devoor doen, soo veel mogelijck is, om noch goede partije robbenvellen op te samelen, maer sullen noch wel dienen, als 't UE. geliefde, met noch wat victualie versien te sijn, als te weten: broot 1 smalton, arack, azijn, rijs.

Meede soo quam van de zuijt alhier een schip 'twelck bewesten 't eijlant om liep, 's middaghs in de baij ten ancker ende, soo veel wij bemercken conden, geen Hollants schip was, toonden oock geen sijnteijcken[5.]; schooten[6.] dierhalven een canonschoot, liet[7.] alsdoen datelijck een roo vlagge van achteren waijen, waerop datelijck met sijn boot na lant toe quam steecken. Omtrent halverwegen sijnde, keerden wederom te rugge, vertrouwe[8.] door de harde Z.oostewint, die alsdoen

1. <*wij*> *hem*.
2. WNT (XI, 1734) kan die woord nie verklaar nie. Afgeskuur? Dan onder bet. III van WNT XI, 1730.
3. Dialektiese (Suidndl.) vorm.
4. ? Substantiwiese gebruik van *genoeg* is onbekend. Lees: *des* (= daarvan) *genoegh*? Waarskynlik is die teks hier korrup. Brill het: *de hulpende hant hebben.... genoegen hadden* en sê in 'n noot: *niet ingevuld*.
5. seinteken.
6. <*wij*>*schooten*.
7. <*hij*>*liet*.
8. ek (ons) meen.

waeijde, ende tegen den avondt lichten sijn ancker ende gingh onder seijl, vertrouwe na de Baij Zaldanha. Wat voor een schip dat het geweest is, is Godt bekent.

Hiermede etc.,
UE. dienstschuldige dienaer,
(ende was geteijckent)
Jan Woutersz.

In de loots St. Elisabeth op 't Dassen-eijlandt, desen 6en Maert anno 1655.'

9 *do.*, stil weer als voren, waerdoor de schepen (haer despeche[(d)] al hebbende) noch belet bleven te vertrecken. Ondertusschen is op dato alhier getrout door ds. Petrus Mus, predicant opt 't *Wapen van Hollandt*, den ondercoopman Fredrick Verburgh, 2en persoon deser fortresse, met d' eerbare jonge dochter Meijnsgen Campen, suster van den predicant, ds. Joannes Campius[1.], bescheijden op 't hier ter rheede leggende schip *Malacca*[(e)].

10 *do.*, idem, stil weer ende 't luchtien westelijck, sulckx dat de gemelte schepen noch, als voren, niet costen buijten raecken, onaengesien wat debvoiren met boucheren[2.] ende werpen[3.] daertoe aenwenden.

11 *do.*, 's morgens noch al stil, maer tegen den middagh 't luchjen aen d' oversyde uijtten Z.Z.oosten redelijck doorcoelende. Deden de voorsz. schepen haer best met boucheerden daerin[4.] te raecken, gelijck oock effectueerden, ende gingen alsoo t'zeijl, gerakende noch voor den avondt fraij in zee met fris ende gesont volcq, weijnich menschen op de reijse verlooren hebbende, namentlijck den *Oliphant* 16, *Malacca* 4, ende 't *Wapen van Hollandt* niet meer als 2 personen, ende sijn van alle drie die schepen hier oock niet meer als 4 impotente gebleven, ende deselve schepen op de reijse met wortelen, croten, cool, water- ende andere lemoenen[5.], etc., treffelijck versien, blijvende niet te min voor de volgende schepen noch genoegh ovrigh.

12 *do.*, 's morgens extraordinaire mistigh weder, sulcx dat men qualijck 1 roe weeghs[6.] van sigh sien coste, edoch claerden op den dagh weder op, ende gaven heden 't galjot de *Roode Vos* (van sijn vellen ontladen sijnde) weder afscheijdt om na 't Dassen-eijlandt te vertrecken met eenige provisie voor 't volcq aldaer, nevens oock ordre om met eenen noch soo veel vellen weder herwaerts te brengen als in voorraedt gevonden sullen worden[(f)].

'T is nu al eenige dagen geleden dat sij[7.] seecker Madagascarse slaeff gemist hebben, sonder dat wij weten waer denselven vervaren[8.] is, sijnde daeghs voor eergistermorgen heel schielijck weghgeraeckt, ende alsoo wij, voor desen somtijts eenige

1. Latinisering van *Campen*.
2. Vgl. noot 4 o.d. 28/5/1652.
3. die skip probeer wend deur die anker uit te gooi.
4. in die wind?
5. *waterlemoenen* vir *watermeloenen* is in die *Daghregister* gebruiklik. Hier word met *andere lemoenen* 'meloenen' bedoel. Vgl. o.d. 18 Maart waar *water- ende andere meloenen* staan...
6. Genitief van *weg*. 'n *Roe*(*de*) is 12 voet.
7. vir *wij*?
8. heengeloop, weggeloop.

van ons volcq weghlopende, deselve door de Hottentoos om een stuckjen tobacq costen wederom gehaelt crijgen, ende sijlieden nu om desen slaeff niet hebben willen uijtgaen, schoon wij daervoor niet alleen veel tabacq maer oock coper belooft hadden, soo doet ons 'tselve susteneren sij denselven sullen om den hals gebracht hebben, te meer om dat gemelte slave altijt met de Hottentoos doende was met vechten ende slaen.

Soo was oock heden hier in 't fort verschenen seecker Hottentoo, bij ons genaempt Lubbert[(g)], welcke altijt den 2en persoon van Herrij ende met deselven tot dato noch wegh is geweest. Hem vragende waer Herrij was, gaff te verstaen heel diep in 't lant, ende oft weercomen soude, antwoorde dat het niet wiste. Wij deden hem niet dan alle goet tractement om hem te onbeschroomder te maecken, ende soodoende te sien oft men Herrij met een schoon praetjen mede mochten herwaerts troonen, maer is te beduchten dat wel wijser wesen sal, alsoo een slimmen schelm is, gelijck oock desen gemelten Lubbert, welcke beneffens Herrij de principaelste mede[1.] is van de begane roverij aen Comps. beesten.

13 *do.*, 's morgens stil, doncker, mistigh weer. Sonden al ons volcq na 't bos om te halen de inhouten[2.] voor de sloep hier op stapel staende, ende van sarter[3.] sijnde 51½ Amsterdamse voeten over steven[4.], 14 voet 10 duijm wijt ende ses voet hol op sijn watergangh[5.] neven de mast recht op de seijllaets[6.] ende met eenen vasten overloop wordende gemaeckt, omme in plaetse van een galjot hier gebruijckt te worden tot aff- ende aenvaren van de eijlanden ende Baije van Zaldanha, etc., als oock om de schepen, voor deese baij comende, in te lootsen, alsoo ten dien eijnde mede tot roijen[7.] snedigh bequaem sal gemaeckt worden, alles van Caeps hout, behalven eenige eijcken plancken daertoe uijt de scheepen gelight. 'S namiddaghs begondt[8.] wat te coelen uijtten Z.westen, waermede 't galjot de *Roode Vos*, ten eijnde voormelt, onder seijl gingh.

Sondagh, *den* 14*en do.*, 's morgens warm ende stil weer.

15 *do.*, 's morgens betogen lught met N.Westelijcke coelte. Is heden een partije van 7 man, lieffhebbers sijnde, op eijgen aenbiedinge, geprovideert voor 3 weecken, uijtgesonden te landewaert in, onder 't gesagh van den adelborst Jan Wintervogel, gewesen Captn. van de Bresilianen in Brasil[(h)], daer hij dat landt tot aen de Z.Zee[9.] deurwandelt ende mede helpen opvinden[10.] heeft de silverminen van Chiera[11.(i)], weshalven hem 't commando over de gemelte partije gegeven is, als sijnde een lustigh bosloper[12.], omme te sien oft eenige anderen natien ende beter minerael als

1. saam (met Herry).
2. binneste balke, spante.
3. bestek van 'n skip. Van *charter*, vgl WNT (meegedeel deur Prof. Kloeke).
4. in die lengte van die steven, van voor- tot agtersteven.
5. waterlyn.
6. ‘zeilage’, al die seile.
7. *roeien*.
8. *begon 't*.
9. *(Stille) Zuidzee*, Stille Oseaan.
10. ontdek.
11. Leibbrandt: *Resolutiën*, p. 69, het *Thera*.
12. WNT gee alleen *struikroover*. Hier sal die woord 'n onskuldiger betekenis hê: iemand wat sy weg deur die bosse kon vind. In genoemde *Resolutie* word gepraat van die ‘adelborst Jan Wintervogel gewesen Capn. van de brasilianen tot fernambuco welck een gau ondersoecker ende bosloper is’.

hieromtrent sullen cunnen opvinden, als breder per resolutie heden daerover genomen[j]. Ende opdat deselve wat mochten hebben om, bij ijmandt comende, ijts voor te mogen ruijlen oft handelen, soo hebben haer medegegeven 6 lb. tabacq, 6 lb. cooper, ende wat couralen, bougijs[1.], etc., omme oock met eenen de inwoonders t' induceren dat hier aen 't fort van diergelijcke ende andere coopmanschap meer te crijgen is; maer wij vresen, soo dickmael aengetogen is, dat Herrij ende sijne g'allieerde d' andre inwoonders vrij beschroomt voor ons sullen gemaeckt hebben, derhalven wel te wenschen ware dat men den gemelten Herrij (al waer 't oock met vrintschap ende andere beloften van pardon) weder coste bij ons crijgen, waertoe het metter tijt misschien oock wel comen mochte, dewijle sijn grootste cameraet Lubbert (hiervoren op den 12en deser gemelt) sigh doch al begint in Comps. fortresse weder te vertrouwen, welcke derhalven, om daerin te meer te voeden[2.], oock niet als alle goet tractement wordt aengedaen.

16 *do.*, 's morgens vuijl, regenachtigh, stil weer, maer begond tegen den avond droogh te worden, ende heel stijff te waijen uijtten Z.Z.oosten.

17 *do.*, 's morgens noch al hard aenhoudende, ende quam op den namiddagh een schip van buijten de hoeck[3.] om in de baij steecken, maer coste, vermits de stijve Z.Z.oostewinden (de baij recht uijtwaijende) niet binnencomen, sulckx dat omtrent een half mijl buijten de rheede ten ancker bleeff, om met d' eerste goede wint vorders op de rechte rheede te comen. Soo sagen wij noch een ander schip tusschen 't Robbeneijlandt ende de vaste custe g'anckert leggen omtrent 2 mijlen lager, dat wij menen 't galjot de *Roode Vos* te wesen, comende van 't Dassen-eijlandt met robbenvellen; maer wat dit voor een schip is, cunnen noch niet weten.

18 *do.*, wat beter weer ende 't luchien variabel. Quamen de voorhaelde scheepen hier wel ter rheede, sijnde 't eene 't schip 't *Wapen van Amsterdam*, met op den 11en van hier vertrocken schepen in compagnie, den 20en October verleden uijt 't Vlie gelopen, ende oock aen Isle de Maij geweest, mitsgaders tot hier maer 7 dooden gehadt, ende weijnich, namentlijck niet boven 3 à 4 siecken plat te koij hebbende, edoch 't scheurbuijck onder 't volcq al beginnende te comen, tot verdrijvinge van 'twelcke ten eersten ververssinge van cool, wortelen, croten, water- ende andere meloenen, etc., abondant wierd aen boort beschickt. 'T ander was 't jacht *Domburgh*, van de Camer Zelandt, den 20en November passato uijt de Wielinge[k] gelopen, welcke aen Teneriffe aengeweest, daer fraije ververssinge gecregen had, ende met gesont volcq jegenwoordigh hier gecomen is, niet meer als 2 man onderwegen verloren hebbende; wiste mede te seggen dat 't schip de *Provintie* 2 dagen voor hem was uijtgeloopen, daerop d' E. Starthenius[4.], ende dat meenden gister noch een schip hier onder 't landt gesien had.

19 *do.*, 's morgens stil, warm sonneschijn-weer, ende wint fraij labber uijtten

1. skulpmuntjies.
2. aan te moedig.
3. Van die kant van Seepunt?
4. Pieter Sterthemius (nie -*enius*), vlootvoog. Hy kom in 1660 weer as vlootvoog op die retoervloot terug van Indië.

N.Westen, waermede 't galjot de *Rode Vos* sagen comen opseijlen, 'twelcke 's nachts noch ter rheede quam, ingeladen hebbende 6000 robbenvellen ende mede brengende den adsistent Jan Woutersen met al 't volcq ende gereetschappen van 't Dasseneijlandt, daertoe geresolveert omdat het daer jegenwoordigh al heel cael opgevangen ende voor dit saijsoen geen robben meer te becomen waren, achtervolgen[1.] de resolutie bij deselve daerover genomen, ende hier onder g'insereert -

Copia resolutie bij d' opperhooffden van 't galjot de *Roode Vos* ende die van 't Dassen-eijlandt genomen -

'Woonsdagh den 17en Martio 1655.

Op heden compt ons alhier (Godt loff) wel ter rheede 't galjot de *Roode Vos*. Alsoo hier op 't Dassen-eijlandt geen robben meer en vernemen ende al van den 15en deser met jagen hebben opgehouden, ende den schipper Jan Sijmonsz., met ons volcq gesamentlijck, op den 18en deser hebben uijt robbenjagen geweest ende niet opgedaen[2.], soo is 't dat wij ondergesz. gesamentlijck hebben geresolveert om d' E. Comps. dienaren ende[3.] schade van deselve niet ledigh te houden, maer met al 't volcq, vellen ende gereetschappen aen boort te vervoegen om alsdan met den eersten goeden wint die Godt sal verlenen, t'seijl te gaen na Cabo de Boa Esperance.
In de loots St. Elisabeth op 't Dassen-eijlandt, desen 18 Martio 1655.

(Was geteeckent)
Jan Sijmonsz.
Jan Woutersz.
Cornelis Jansz.'

20 *do.*, 's morgens windrigh weer uijtten Z.Z.oosten geduijrende den ganschen dagh ende nacht, met groote drooghte.

Palmsondagh[(l)], *den* 21 *do.*, 's morgens waer[4.] 't weer fraij bedaert met extreme heete, drooge sonneschijn.

22 *ende* 23 *do.*, idem.

24 *do.*, harde Z.Z.oostewinden, waerdoor geen boots van de schepen costen varen, tot belet van hun waterhalen, etc.

25 *do.*, noch al aenhoudende.

26 *do.*, 's morgens gansch stil, helder sonneschijn-weer.

27 *do.*, idem, ende alsoo den schipper van 't jacht *Domburgh* (welcke wij hedens[5.] voornemens waren afscheijdt te geven om sijn reijse vorders na Batavia te vervorderen) voordraecht dat in plaetse van 7 tonnen sout niet meer in 't gemelte jacht gevonden heeft als 3 tonnen omme sijn vleijs te versouten, ende dat 'tselve, nieuw

1. Vir *achtervolgens*, in ooreenstemming met, volgens. Vgl. noot 6 o.d. 19/1/1655.
2. *niet opgedaen*, niks gekry nie.
3. Sic. *tot*?
4. Sic.
5. Sic.

geslagen[1.] ende haestigh gescheept sijnde, bevonden wordt vrij bloedigh van pekel[2.] te wesen, ingevolge nootsaeckelijck sal moeten versouten worden als sijnde schoon, nieuw vleijs, dat anders te vresen is vóór de compste tot Batavia soude comen te bederven, soo hebben denselven omtrent 70 man laten senden na de soutpannen, omtrent 4 mijlen verd, omme vandaer partije sout te halen ende dan met 'tselve voorsz. vleijs te mogen versouten tot preservatie van dien.

Ende alsoo tot[3.] de cool ende andere moescruijden geen beesten oft schapen hebben te geven voor de scheurbuijckige van de hier leggende scheepen, ende dat de inwoonders met geen vee aencomen, soo hebbe oock de groote boot van 't *Wapen van Amsterdam* laten gaen nae 't Dassen-eijlandt omme van daer 1 à 2 duijsent vogels ende partije eijeren te halen om met voorhaelde thuijnvruchten tot 't volcx meerder ververssinge te laten koocken.

Ondertusschen comen teghen den avondt 't voorsz. jachts volcq elck met een goede draecht[4.] sout, wederom thuijs, wel omtrent 1½ lasten.

Paesdagh, *den* 28*en do.*, stille, heete sonneschijn ende 't luchjen variabel als de vorige dagen. Ende quam op dato voorsz. scheepsboot met 3 vaten ingeprenghde[5] ende daer en boven noch 4 à 500 vogels weder thuis.

29 *ende* 30 *do.*, idem weer. Ende gaven op dato d' opperhooffden van 't jacht *Domburgh* affscheijt om haer reijse vorders na Batavia te vervolgen, beneffens onse missive[(m)] aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India.

Ultimo do., weer ende wint ut supra. Gingh voorsz. jacht onder seijl, ende gaven oock die van 't *Wapen van Amsterdam* hun despeche ten eijnde ende met missive[(n)] als vooren.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 123-124. K.A.
(b) Sien instruksie vir Egbertsz. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 362-363. K.A.
(c) Sien ook resolusie van die Politieke Raad van 4 Maart. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 125. K.A.
(d) Vgl. brief van Van Riebeeck aan die Hoë Regering van Indië, 7 Maart 1655, en 'Register van de pampieren pr. de scheepen *Malacca*, *Oliphant* ende 't *Wapen van Hollandt* gedirigeert aen d' Ed. Hrn. Gouverneur-Generael ende Raden van India'. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 363-365. K.A.
(e) Vgl. ook resolusie van die Politieke Raad van 6 Maart. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 126. K.A.
(f) Sien brief van Van Riebeeck en Fredrick Verburgh aan Jan Woutersz., opperhoof op Dasseneiland, en instruksie vir die bevelvoerders van die *Roode Vos.* C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 365-367. Ook C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 127. K.A.
(g) Sien weer *Dagverhaal*, 7 Desember 1653.
(h) Pernambuco, hoofstad van die ou Portugese kolonie Brasilië, is in 1630 deur die Nederlandse Wes-Indiese Kompanjie verower. Daarna het die Nederlanders hulle geleidelik van die groot noordelike deel van Brasilië meester gemaak, terwyl die suide in besit van die Portugese gebly het. Die Wes-Indiese Kompanjie kon Brasilië op die duur egter nie behou nie, en in 1661 het dit weer volkome in Portugese hande oorgegaan. Vgl. bv. Colenbrander: *Koloniale Geschiedenis*,

1. *nieuw geslagen*, pas geslag.
2. Die betekenis is my nie duidelik nie. Dat die pekelwater bloederig was? In elk geval was die pekel blykbaar nie sterk genoeg nie.
3. behalwe, om by te voeg.
4. Skryffout vir *dracht*? WNT (III, 3218) het een ander voorbeeld van *draecht*. Onder datum 19/11/1652 kom dieselfde sin voor: *elck met een goede draght.... sout*. Brill het *vracht*.
5 Kopieerfout vir *ingesprenghde*. Vgl. o.d. 25/4/1654 *gesprenghde vogels* en WNT *sprengen*.

II, pp. 7-11. Dit was nou in hierdie tyd van Nederlandse bewind in Noord-Brasilië dat Jan Wintervogel daar as landreiser en avonturier naam verwerf het.

(i) In die resolusies word hierdie pleknaam geskryf *Zheira*. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 128. K.A. Waarskynlik lê dit in die noorde van Minas Geraes, 'n provinsie van Brasilië wat vandag nog vir sy mynbou bekend is.

(j) Hier het ons met die eerste ekspedisie te doen, wat met die oog op ontdekking en veeruil die land ingestuur is. Sien die betreffende besluit van die Politieke Raad, waarin meer besonderhede verstrek word. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 128-129. K.A. In hierdie besluit word van Jan Wintervogel gepraat as ‘een gau ondersoecker ende bosloper’, en word hom beloof ‘its waerdighs uijtvindende, daer van behoorlijcke recompense te sullen genieten’. Sien ook ‘Memorie en commissie voor Jan Wintervogel’. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 367-368. K.A.

(k) Wielingen, die Seeuse uitgang na die ope see by Vlissingen.

(l) ‘Palmsondagh’, d.i. ‘Zondag vóór Pasen, waarop de palmtakken gewijd, en aan de Katholieken rondgedeeld worden, ter herinnering aan Christus' intocht in Jeruzalem’ (Van Dale).

(m) Sien hierdie ‘missive’ in C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 368-369. K.A.

(n) Ibid., pp. 368-370.

Aprilis anno 1655

Adij, *primo do.*, 's morgens donckere mist, ende op den dagh heet sonneschijn-weer met stilte, tot belet van voorsz. schips vertreck. Tegen den avond begond[6.] heel hard te waijen uijtten Z.Westen, ende quamen onse uijtkijckers tijdinge brengen dat 4 schepen onder 't landt hadden gesien, die, vermits den vallende avondt, niet costen binnen comen. 'S nachts liep de wint Z.Z.oost, welcke seer hard deurwaijde <ende>

2 *do.* noch al lustigh toenam, tot belet als voren. Alsoo 't gemelte schip sijn anckers met dese harde winden niet costen thuijs crijgen als tegen den avond, het weder wat sachter sijnde, creegh sijn anckers op, ende geraeckten alsoo met een labber luchtjen van den Z.Z.oosten fraij de baij uijt.

6. *begon 't.*

Ondertusschen quam hier weder ter rheede laveren 't jacht *Koukercken* (den 10 December 1654 uijt Zelant gezeijlt), nergens aengeweest, noch geene siecken ende maer 2 dooden hebbende gehadt, edogh begon d' amborstigheijdt (door 't langh in zee wesen) ende scheurbuijck al eenighsints onder 't volcq te groijen, daer ten eersten cool, wortelen, waterlemoenen ende ander groen moes, etc., toe na boort gesonden wierd.

Soo was mede 't schip de *Phenicx*, insgelijckx 10 December uijt Texel geseijlt, al bijna binnen de baij, doende wesende om met laveeren op de rheede te comen, maer alsoo 't heel stil wierd op den avond, moeste wat buijten deselve vooreerst anckeren. 'T jaecht *Blommendael*, 4 December passato uijt Texel geseijlt, was mede onder 't landt gesien vandaegh.

Heden hebben oock den brant gesteecken in noch een steenoven, groot ongeveer van 250 ~~G~~[1] steenen, ende gaet met[2] metselwerck al mede lustigh sijn gangh, sulcx dat wij hoopen tegens toecomende jaer alle woon- ende packhuijsen, corps de guardes, etc., binnen 't fort fraij van steen volmaeckt te hebben, die nu, van lighte vaderlantse houtwercken gemaeckt sijnde, al seer beginnen te vervallen, ende daeromme tijt is dat van steen gemaeckt worden, om eeuwigh ende vast werck te mogen hebben, daer men niet meer behoeft na om te sien, tot 'twelcke alle debvoiren genoeghsaem worden gecontribueert, insgelijckx mede tot de plantagies ofte thuijnen, daer wij mercken dat wacker aen sal moeten g'arbeijt blijven om al de schepen na behoren te mogen accomoderen met competente[3] ververssinge, dewijle deselve doch nu alle moeten aencomen; derhalven wij oock te meer volcq bij den hovenier hebben gestelt om het niet alleen te mogen gaende houden maer, mogelijck sijnde, doorgaens in overvloet op voorraet te blijven dat, met Godt de voorste, wel gaen sal, alsoo wij hoger[4] comende, langhs soo beter ende vetter gronden vinden, maer is bijsonder swaren arbeijt aen vast, vermits 't overal vol crekelwortel[5] sit, daer de beste ende vetste gronden vallen, die men nootsaeckelijck evenwel kiesen moet omdat 't landt na de zeekandt in de drooge tijt al te wreedt, hard ende drooch valt, mitsgaders derwegen[6] alsdan oock weijnich vruchten van cunnen crijgen.

3 *do.*, heeftet 's morgens voor dagh wat geregent, sijnde 't luchjen meest van den Z.westen, waermede hier wel ter rheede arriveerde de schepen *Provintie*[7], met d' Heer Sterthenius[8], Raedt van India, 18 November uijt Zelandt geseijlt, ende onderwegen aen Cabo Verde geweest, redelijck gesont volcq ende maer 7 luijden

1. Teken vir 1000?
2. Brill verbeter *met* tot *het*.
3. voldoende.
4. teen die berg op?
5. wortels van die *crekelboom* of -*bosch*, herhaaldelik in *Daghreg*. genoem: o.d. 7/7/1657, 12 en 13/8/1659. Is dit die 'corte, cromme boomen' van 18/9/1652 (teen die middel)? WNT beskou die woorde as samestellinge met *krekel*, Afr. *kriek*, wat twyfelagtig lyk. Scholtz: *Naamgewing* vermeld *krekelwortel*, wat hy wil gelykstel met *haarwortel* (o.d. 13/10/1652 en 21/10/1652 (teen die end)). O.d. 10/4/1652 is sprake van *crepelbosch*.
6. om dié rede.
7. Die vlagskip met die vlootvoog Sterthemius, hier verkeerdelik Sterthenius, aan boord.
8. Sic.

op de reijse verlooren hebbende; *Phenicx*, 10 December[1.] uijt Texel gelopen, had 5 dooden, *Blommendael*, 4en do. uytgelopen, heeft 2 dooden, *Coningh David* ende *Maeght van Enchuijsen*, 7 December uijtgezeijlt, had[2.] geen dooden oft siecken altoos[3.], gelijck mede de gemelte grooten[4.] scheepen geen van alle veel siecken op hebben, anders als dat 't scheurbuijck wat onder 't volcq begonde te comen, daertoe voor alle de gedachte[5.] 6 schepen ten eersten cool ende ander aert- ende thuijnvruchten na boort geschickt, ende g'ordonneert is alle dagen te halen soo langh hier leggen tot behoorlijcke ververssinge voor de luijden.

'S avonts quamen wederom aen 't fort Jan Wintervogel met sijn volcq[(a)] die wij op den....[6.] Martio 't landt ingesonde hadden, hebbende een persoon, genaempt Jan de Vos, achtergelaten, die van eenige bitter-amandelen[7.] (te veel gegeten) overleden was, ende rapporteerde dese gemelte, wederom geretourneerde personen dat omtrent 50 mijlen[8.] meest noortwaert van hier[(b)] te landt ingeweest waren, ende aldaer gevonden hadde seecker natie[9.] van seer cleijne stature, ende arm van leven, heel wilt, sonder eenige huijsjes, vee, ofte ijts ter werelt, gecleet wesende met vellekens als dese Hottentoos, ende mede bijna soo spreeckende[(c)]. Soo hadde oock sommige Saldanhars (haer soo[10.] tegen d' onse noemende) gevonden in verscheiden troupen, sommige 15 à 16, andre 20 à 30, met redelijck maer niet veele vee, ende seecker troup, omtrent 15 à 16 mijlen van hier, sterck ongeveer 70 à 80 mannen, met ontallijcke veel beesten ende schapen, seer begerigh na plaetcoper ende tabacq wesende, welcke d' onse te verstaen gaven dat hier omtrent niet quamen omdat den troup van Herrij's g'allieerde altijt hier omtrent lagh; schenen anders seer genegen te wesen om hier te comen, ende civil in 't handelen.

Soo hadden ons volcq oock eenigen Souquaas[11.], Visman genaempt[(d)], ende vijanden van Waterman ende Saldanhaman wesende, sonder vee ontmoet, welcke op d' onse met volle geweer[12.] waren aengecomen maer niet g'attenteert[13.], ende met geven van een tobacqjen ende wat cralen wedersijts ongemolesteert vertrocken.

Den gemelten grooten troup dat de rechte Saldanhars scheenen te wesen, ende bijsonder, ja ontallijcke, veel koebeesten ende schapen hadden, waren seer minsaem ende gansch niet bedelachtich, maer ten eerste voor 'tgeene d' onse gaven, datelijck weder gereet ijts te geven ende seer genegen tot handel, bijsonderlijck tegen plaetcoper ende tabacq, daer hun meeste roepen[14.] na was, maer dorsten, als voorseijt, om redenen voorsz. niet herwaerts aencomen, als gevende te verstaen dat Herrij's

1. Brill het *September*.
2. Sic.
3. Versterking van vorige negatief *geen*.
4. Sic.
5. genoemde.
6. Oningevul. Moet wees 15*den*.
7. Bitter-amandels bevat blousuur (WNT).
8. As dit Hollandse myle van ± 7½ km. was dan het Wintervogel flink gemarsjeer!
9. Boesmans?
10. Dit moes dan al wees omdat hierdie Hottentotte die naam van die Hollanders oorgeneem het.
11. Of *Soaquaa*, soos twee paragrawe verder. Vgl. o.d. 13/11/1652 en 9/1/1653, waar die *Visman* of *Soaqua* gestel word teenoor die Strandlopers of Waterman en die Saldanhaman of Saldaniërs. Die Boesmans word later soms *Sonqua* genoem. Godée Molsbergen (bls. 152) lees hier verkeerdelik *Sonquas*.
12. wapens.
13. aangeval.
14. vraag.

g'allieerde, die sij Caepman noemden, de weijden hieromtrent vóór haer hielden ende als die van hier weecken, dan wel tot ons comen wilde, leggende al hun hasegaijen ende geweer t'elckens aen een kant ende quamen alsoo als goede vrinden bij d' onse, deselve seer minnelijck tracterende ende onthalende.

Dese Saldanhars ende eenige andere van haer troupen hebbende gevraeght na Herrij, wisten gansch van deselve niet te spreecken, maer Soaquaa lachten d' onse wat uijt alsse van Herrij spraecken, gelijck oock mede doen dese hieromtrent leggende sijne g'allieerden, seggende hij is al wegh, diep in 't landt, nietjegenstaende wij desselffs vrou ende kinderen alle dagen onder haer sien.

Sondagh, *den* 4*en do.*, regenachtigh, windrigh weer van den Z.westen.

5 *do.*, droogh, windrigh weer uijtten Z.Z.oosten.

6 *do.*, fraij, droogh weer, ende jarigh sijnde van den dagh onses arrivements uijt 't patria alhier, hebben op dato den daerover gestelden danck- ende bededagh gehouden, ende dierhalven door den predicant van den *Phenicx*, genaempt Harmanus Bushoff, 't woordt Gods laten predicken[(e)].

7 *do.*, 's morgens stil, droogh ende warm sonneschijn-weer als voren. Ende sijn wij vandage met d' E. Heer Sterthenius[1.] eens te lande ingegaen, besien de Hottentoos hare legers die wij 4 in 't getal bevonden, sommige van 15 à 16, andere van 7 à 8, ende eenige van maer 3 à 4 huijsjes, met ongeveer in alles 10 à 1200 schapen ende 3 à 400 koebeesten, alle Herrij's g'allieerde, die niet een beest oft schaep aen ons wilden verruijlen, als[2.] op onse wederomcompste uijt[3.] bos (dat heden mede empassant met eenen eens besighticht hadden, nevens de gelegentheijdt[4.] van sommige vlacke, schoone landerijen tot culture seer bequaem) daer ons deselve[5.] een cleijn, ende apparent sieckelijck, lam presenteerden 'twelcke wij affwesen, ende te verstaen gaven dat ons andere goede schapen brengen soude, maer waren ongenegen, schoon genomen[6.] daer al wat debvoir om aenwenden ende coper, etc., genoegh presenteerden.

Oock soo en waren deselve gansch niet schouw[7.] van ons, niettegenstaende wij daer wel met 50 à 60 soldaten verschenen, sulcx treffelijck is ende haer goet vertrouwen over ons fraij te pas comen sal alsser eens resolutie sal genomen worden om haer met vee ende al in Comps. macht te nemen, dat se wel verdient hebben ende noch dagelijcx genoeghsaem na maken.

8 *do.*, 's morgens doncker weer met variable luchties, meest uijtte westelijcker hant, nevens wat donder, maer niet swaer regen[8.]. Op den namiddagh cregen tijdinge van de uijtkijckers dat een schip onder 't landt hadden gesien omtrent voor 't Houtbaijken, 2 mijlen in zee, daer ten eersten door ordre van d' E. Heer Sterthenius[9.] (die wij 't hadden laten weten) de groote boot van 't schip *Provintie* toegesonden wierd, om te weten wat schip het wesen mochte, etc.

1. Sic.
2. behalwe.
3. *uijt 't*.
4. ligging, gesteldheid.
5. nl. Herry's g'allieerde.
6. *schoon genomen*, veronderstel dat (WNT IV, 1572). Hier: ofskoon, hoewel.
7. sku, bang. *Schouw* is die dialekties (Suid-)Hollandse vorm.
8. Die woord ontbreek by Brill.
9. Sic.

9 *do.*, 's morgens mistigh weer ende wint als voren. Quam verhaelde schip op de rheede, sijnde 't jacht de *Cabeljau*, 11 Februarij van Batavia gezeijlt met provisie voor dese plaetse ende Mauritius, omme dan vandaer vorder na Seijlon te verseijlen, achtervolgen[1.] 't schrijven van d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India, gedateert 10 Februarij, per do. jacht becomen[(f)], waeruijt onder anderen verstaen dat noch 9 retourschepen voor 't patria onder 't commando van d' E. van Goens[2.] op den 26en Januarij vertrocken waren, namentlijck de *Parel*, *Princes Roijal*, *Dolphijn*, *Gidion*, *Coningh van Polen*, *Tertolen*, *Louijse*, *Dort*, ende *Breda*, welcke door contrarie N.Westelijcke stormwinden wel 14 dagen in 't gesicht van Batavia gesuckelt hadden. D' Almogende wil deselve haest opdonderen ende geluckigh hier arriveren laten.

10 *do.*, 's morgens stil weer sijnde, was 't galjot de *Tulp* (den 10 Meert van St. Helena gescheijden) voor de baij gecomen, mede brengende 2 paerden, 't eene gevangen in de kerckvaleij[3.] ende 't ander uijt *Weesp* overgecregen, nevens de cas met zadels, niet hebbende cunnen d' andere paerden met 't galjotsvolcq opvangen[(g)], nochte oock den Breeden Raedt van de 4 retourjachten *Muijden*, *Terschellingh*, *Weesp*, ende *Draeck* resolveren[4.] daertoe eenige hulpe te contribueren, sulcx wij om noch 6 à 8 paerden vrij verlegen vallen.

De gemelte vloote, op 6en Maert passato van St. Helena voort na 't patria verseijlt, hadden gansch geen verckens, maer groente ende vis redelijck becomen, als eenlijck[5.] *Muijden*, die der ter naeuwer noot 6 à 7 gevangen hadde, soo dat het haestigh vertreck van hier derwaerts hun weijnigh voordeel heeft toegebracht[6.], vermits hier van den overvloet na de schrale weij, elck om 't seerst ende haestighst sijn gelopen, genoeghsaem versmaet hebbende d' abondantie van de hier sijnde moescruijden ende thuijnvruchten, die se, na 't raport van de schipper des voorsz. galjots, meenden dat wij haer per 'tselve noch soude hebben nagesonden; 'twelck oock wel soude geschiet sijn geweest indien sijlieden selfs ons niet hadden gemaeckt te dencken[7.] daer sulcken overvloet van verckens ende andersints te vinden dat de cool, wortelen, watermeloenen, etc., bij haer mochten in al te cleijnachtinge sijn geweest ende overboort geworpen, gelijck sommige van deselve, hier sijnde, die vruchten oock niet veel meer ende[8.] estimeerden waerdigh te sijn, maer had men se nu aen St. Helena gehadt, soudender wel vinger ende duijm na gelickt hebben, ende schijnen sommige scheepsverstanden[9.] veeltijts wijser te wesen als haer eijgen heeren ende meesters, welcke om den aenqueeck van ververssinge voor hare uijt- ende thuijsvarende

1. Vgl. noot 6 o.d. 19/1/1655.
2. Die belangrikste van die Kommissarisse-Generaal wat in Van Riebeeck se tyd aan die Kaap was. Hy het 'n lang instruksie vir Van Riebeeck nagelaat toe hy op sy volgende uitreis in 1657 aan die Kaap was.
3. Op St. Helena.
4. (laat) besluit.
5. *als eenlijck*, behalwe alleen.
6. Van Riebeeck het 'n bietjie leedvermaak.
7. Opvallende konstruksie, met *maken* feitlik as hulpww.
8. Tweede negatief: *niet....ende.*
9. die skippers in teenstelling met Here Meesters.

schepen aen dese plaetse emmers nootsaeckelijck[1.] hebben geresolveert soodanige excessive oncosten te doen.

Aen St. Helena was mede den 2en Martio gearriveert een Engels jacht, genaempt de *Welcomst*[(h)] van Zuratte, vanwaer omtrent 3 maenden vertrocken ende tenderende was nae Engelant.

Heden hebben 2 koebeesten van inwoonders diep uijt[2.] landt gereuijlt, edoch seer duijr, door instigatie[3.] van Herrij's g'allieerde, daerbij sijnde.

Sondagh, *den* 11*en do.*, 's morgens heel moij weer ende variable luchties als voren. Hebben voorhaelde 2 koebeesten ende een kalff geslaght, aen de hier ter rheede leggende 6 schepen ende jachten t' haerder meerder ververssinge verdeelt ende aen boort gesonden, om met cool, etc., voor 't volcq gecookt te worden.

Ende quam op den namiddagh hier wel ter rheede 't jacht *Der Goes*[4.], 10 Januarij passato uijt Zelant gezeijlt, nergens als hier aengeweest, met noch fraij gesont volcq, daer mede ververssinge toe aen boort gesonden wiert, als de voorige schepen. Soo wierd oock weder noch een schip onder 't landt gesien, daer

den 12*en do.*, weer en windt als voren sijnde, een sloep ende stuijrman na toe gesonden wierd om in te lootsen, welcke voorhaelde sloep op den middagh wederom quam met tijdinge dat gemelte schip was genaempt *Prins Willem*, den 1en Januarij passato uijt Zelant geseijlt, ende nergens aengeweest, mitsgaders niet meer als 3 personen op de reijse verlooren, ende sonderlingh geen siecken op hebbende, comende tegen den avondt wel ter rheede; des noch partije ververssinge ten eersten na boort schickten. Soo heeft op dato d' E. Heer Sterthenius[5.] in sijnen Breede Raedt besloten[(i)] met de schepen *Provintie*, *Phenix*, *Koukerken*, *Maeght van Enchuijsen*, *Blommendael*, ende *Coningh David*, noch te blijven leggen tot Donderdagh, den 15en deser aenstaende, omme ondertusschen 't volcq noch wat te laten ververssen, ende alsdan onder sijn sessen van dese rheede te scheijden, ende in de name des Heeren de reijse te vervorderen na Batavia.

13 *do.*, schoon weer ende wint als voren. Hebben vandage 2 oijen met een lammeken gereuijlt van de inwoonders uijt 't landt, edoch door instigatie van Herrij's g'allieerde al wat duijr.

14 *do.*, weer ende wint als boven. Heeft d' E. Heer Sterthenius[6.] affscheijdt genomen, beneffens oock onse missive[(j)] ende annexe pampieren aen d' E. Heer Generael ende Raden van India, omme op morgen in den name des Heeren van hier voorts na Batavia te verseijlen met de schepen, jachten, ende fluijte, *Provintie*, *Phenix*, *Maaght van Enchuijsen*, *Coningh David*, *Blommendael*, ende *Koukercken*.

15 *do.*, 's morgens heel stil weer, maer tegen den middagh 't luchjen labber comende uijtten Z.Z.oosten, is d' E. Heer Sterthenius[6.] met verhaelde schepen ten

1. deur die omstandighede gedwing, noodgedwonge.
2. *uijt 't*.
3. opstoking.
4. *Ter Goes*. Vgl. *Der Schellingh* o.d. 24/1/1655.
5. Sic, vir Sterthemius.
6. Sic. Dus geen skryffout nie maar deur die (af)skrywer so bedoel.
6. Sic. Dus geen skryffout nie maar deur die (af)skrywer so bedoel.

eijnde voorsz. t'seijl gegaen, ende fraij buijten geraeckt. De Heere geve deselve een spoedige behouden reijse mogen erlangen.

Heden brachten ons bosvolcq tijdinge datter 2 groote troupen nieuw volcq uijt 't landt met heel veel vee omtrent een mijl van hier gecomen ware, sijnde van die d' onse omtrent 30 mijlen van hier vernomen hadden; mogen derhalven hopen wat goets met deselve in handel sal te doen wesen.

16 *ende* 17 *do.*, fraij, stil, warm sonneschijn-weer, 't luchje meest labber van den N.Westen. Ende gingen wij op dato met een troup wel van bij de 60 musquettiers eens na de nieuw gecomen inwoonders, edoch alsoo de principale noch vrij wat verde lagen, quamen wij omtrent 1½ mijl van 't fort bij een leger van 10 huijsjes die redelijck veel vee hadden, maer alsoo der Herrij's g'allieerde[(k)] hun al weder mede bijvoughde (quansuijs onder ons beschut als makelaers) soo en coste wij niet meer als 2 hele magere koesbeesten[1.] ende dat noch al vrij duijr van deselve handelen, welcke beesten voor de schepen geslaght ende aen boort gesonden wierden tot[2.] volcx meerder ververssinge.

Sondagh, *den* 18 *do.*, fraij weer ende wint als vooren. Is op dato een schaep met sijn jongh geruijlt van vreempt volcq uijt 't landt.

19 *do.*, weer ende wint als boven. Hebben op dato de jachten *Der Goes* na Batavia ende *Cabeljau* na Mauritius ende Ceijlon haer affscheijt gegeven[(l)], omme met den eersten goeden wint, ten eijnde voormelt, t'seijl te gaen.

Heden hebbe oock een koebeest geruijlt van vreempt volcq als boven.

20 *do.*, weer ende wint als boven N.Westelijck.

21 *do.*, 's morgens vuijl, regenachtich weer ende Z.Z.ooste-coelten, waermede de gemelte jachten uijt de baij t'zeijl gingen ende cregen weder in 't gesight 3 andere schepen, hun best doende met laveren om de baij in te comen. Weijnich daerna sagen noch 4 schepen die, Gode loff, alle te samen op den namiddagh wel ter rheede quamen, sijnde de *Parel*, *Tertolen*, *Princes Roijal*, *Dordrecht*, *Gidion*, *Louijse*, ende *Dolphijn*, op den 28 Januarij van Batavia geseijlt onder de vlagge ende 't commando van d' E. Heer Rijckloff van Goens[3.], extraordinaire Raedt van India[(m)], wesende *Breda* ende *Coningh van Polen* onder 't landt over 5 dagen[4.] van de bovengemelte schepen oock noch gesien, sulcx die alle uijren mede verwacht worden.

22 *do.*, fraij, bequaem weer ende 't luchtjen van de N.Westen. Is op dato bij d' E. Heer Van Goens ende Breden Raedt sijner vloote onder anderen geresolveert al de robbenvellen van hier in te nemen.

1. Sic.
2. *tot 't.*
3. Kyk noot 2 o.d. 9/4/1655.
4. *over* 5 *dagen*, 5 dae gelede.

Daghregister[1.] gehoude in 't fort de Goede Hoope aen Cabo de Boa Esperance[+] wegen 't gepasseerde sedert den 23en April. [+]Kol. Arch. 3968 Fol. 62

Adij, 23 *dito*, fray weer ende N.westelijcke coelte.

24 *dito*, idem.

Sondagh, *den* 25*en dito*, 's morgens regenachtigh weer ende wint als voren.

26 *ende* 27 *dito*, insgelijcx. Hebben heden 2 koebeesten geruylt ende besigh geweest om robbenvellen te laden in de retourvlote.

Soo sijn oock meede die van 't schip *P. Willem* affscheyt gegeven om met den eersten goeden wint hun reyse na Batavia te vervolgen.

28 *dito*, wint als voren met wat regen; echter sijn met d' E. Heer Van Goens eens na 't bos ende eenige andere plaetsen wat omgegaen, vernemende verscheyden Hoottentoos[2.] legers met veele vee, daer van heden aen 't fort een koebeest geruylt ende na boord gesonden wierd.

's Nachts was 't seer onstuymigh weer ende wint als voren.

29 *dito*, idem; edoch nam op den dach wat aff ende heeft d' E. Heer Van Goens affscheyt genomen om met d' eerste goede wint die Godt verlenen sal met sijn vlote na 't lieve vaderlant te seylen.

Ultimo dito, labber N.westelijcke coelte ende betogen lucht.

Eindnoten:

(a) Die geselskap van Jan Wintervogel, wat vir drie weke met die nodige uitgerus was, het dus net effens korter as drie weke weggebly.

(b) Dit is onmoontlik om op grond van hierdie karige gegewens tot duidelikheid omtrent besonderhede van die ekspedisie se roete te geraak. Daar hoef egter geen twyfel oor te bestaan nie dat hulle wes van die Drakensteinberge gehou en noordwaarts tot in die huidige Swartlandgebied gegaan het. Dr. E.E. Mossop, bekende gesaghebbende in verband met die ou Kaapse hoofweë, meen dat hulle gegaan het tot in 'the district where ninety years later the Widow Westerhuizen (Van der Westhuizen) was to sell her farm to the Company for the erection of a church, then known as the Zwartland Kerk, on the site of the village of Malmesbury'. *Old Cape Highways*, p. 21. Vgl. ook Theal: *Hist. of S.A. before* 1795, II, pp. 48-49.

(c) Vermoedelik was dit die eerste kennismaking van Van Riebeeck se mense met die Boesmans.

(d) Sien weer 16 November 1652.

(e) Ook in 1654 en 1656 het Van Riebeeck die dag van sy aankoms, 6 April, op besondere wyse gedenk. Sien aldaar. Ds. Hermanus Bushoff, wat hier op 6 April 1655 die godsdiensoefening waargeneem het, is in 1620 in Utrecht gebore. Na suksesvolle studie in Leiden en Utrecht, en nadat hy reeds enige jare in Nederland in die bediening gestaan het, het hy op 10 Desember 1654 met die *Vogel Phenix* uit Texel na Oos-Indië vertrek. Hy was dus juis op sy uitreis toe hy die erediens op 6 April 1655 aan die Kaap gelei het. Op 24 Junie het hy in Batavia aangekom. In die Ooste was hy predikant op Formosa en later te Batavia, waar hy in 1674 oorlede is. Vgl. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 76-77; en *Dagverhaal*, 2 April 1655.

(f) Sien hierdie brief in C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 352-359. K.A.

(g) Aangesien die *Weesp*, wat o.a. perde en saels van Batavia na die Kaap moes vervoer, die Kaap verby gevaar het, het Van Riebeeck die *Tulp* op 14 Februarie uitgestuur om die goedere by St. Helena van die *Weesp* te gaan oorneem. Sien weer 14 Februarie. Die volk van die *Tulp* keer nou met die saels en twee perde terug: een perd het hulle van die *Weesp* ontvang en die ander in die Kerkvallei op St. Helena gevang, d.i. een van die perde wat die vloot van Van Teijlingen

1. Hierdie gedeelte van die *Daghregister* word gevind in 'n band getiteld: *Brieven ende papieren van de Cabo de Bonne Esperance overgecomen per de schepen* Malacca, Walvis, Orange, Oliphandt *en* Nieuw Enckhuysen *gearriveert den* 25 *July en* 7 *September* 1656.
2. Sic.

vantevore daar geplaas het. Sien ook instruksie vir die opperhoofde van die *Tulp*. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 357-358. K.A.

(h) Hierdie Engelse skip sal klaarblyklik geheet het *Welcome*.

(i) Sterthemius het - soos onder die 3de van hierdie maand geblyk het - die titel 'Raad van Indië' gedra, d.w.s. hy was lid van die Raad van Indië en as sodanig die hoogste amptenaar op die vloot. Ooreenkomstig die bekende gebruik van die Kompanjie, het hy dus opgetree as voorsitter van die Breëraad, wat uit al die vername amptenare op die skepe van die vloot bestaan het. Daarom is dit nie vreemd dat hier van 'sijnen Breeden Raedt' gepraat word nie. Sien weer Desember 1651, noot m.

(j) In hierdie 'missive' het die Kaapse owerheid verslag gedoen van toestande aan die Kaap en, met die oog op ontdekkingswerk en die landbou, ook nadruklik om 'n aantal perde en esels gevra. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 370-375. K.A. Wat die 'annexe pampieren' was, word in die daaropvolgende register vermeld. Ibid., p. 376.

(k) 'Herrij's g'allieerde', van wie daar meermale sprake is, was die Kaapmans. Vgl. bv. 3 April en 23 Junie van hierdie jaar.

(l) Verskeie briewe is met hierdie skepe na die buiteland gestuur. Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 376-378. K.A.

(m) Sien weer 9 April. Rijckloff van Goens het, as 'extraordinaire Raedt van India', tot dié kategorie van lede van die Raad van Indië behoort, wat in die raadsvergaderinge as junior lede beskou is en nie oor 'n gewone stem beskik het nie. Vgl. Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick* ens., p. 87 (Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, Deel XLVII); Böeseken: *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap*, 1657-1700, pp. 160-161 (Bylae); en ook *Dagverhaal*, 16 Maart 1657.

Mayus anno 1655

Adij, *primo dito*, weer ende wint als voren, waerdoor d' E. Heer Van Goens noch beleth bleeff onder seyl te gaen.

Sondagh, *den* 2*en dito*, ongestuymigh, regenachtigh weer ende wint tot beleth als voren.

Desen nacht hadden de tijgers[3.(a)] 6 van onse Hollantse schapen in de stal doot gebeten, ende dat in 't bijwesen van 2 personen die der bij waeckten, hebbende verscheyden gaten door de sodenmuyr van de stal (omtrent 2 voet dick sijnde) gebroocken, daer se deur gecomen waren, sonder dat het de gemelte wachters hadden cunnen beletten.

Des avonts waren de tijgers oock in 't hoenderhuys geweest ende hadden aldaer onse 3 gansen, die wij noch maer hebben, oock den hals aff ende seecker persoon[+] die hem uytweeren wilde, lustigh in den arm gebeten; schijnt off ons 't wilt gedierte [+62v] weder in de regentijt principael sal beginnen te quellen.

3*en dito*, 's morgens noch even nat, vuyl, ongestuymigh weer ende wint als voren.

3. luiperds. Vgl. o.d. 1/6/1655.

4*en dito*, 's morgens fray, stil, bedaert weer ende wint ut supra. Hebben 2 beesten ende 3 schapen geruylt, sijnde oock d' E. Heer Van Goens, vermits de wint contrarie bleeff, noch eens aen lant geweest ende met ons gewandelt na 't geberghte, daer 't minerael gegraven plagh te worden, van 't welcke, ende eenige andere saken meer, nauwe speculatie ende inspectie nam ende tegen den avont weder aen boord voer, wachtende, gelijck al eenige dagen gedaen heefft, na goede wint om te vertrecken.

5*en dito*, noch al N.westelijcke coelte, tot beleth als boven; derhalven d' Heer Van Goens last gegeven heefft dat 't galjot de *Tulp* sijn best soude doen, om met laveren de bay uyt te raecken ende ten aldereersten vooraff sien na St. Helena te verseylen[(b)], neffens missive aen de opperhooffden van de schepen *Breda* ende *Coningh van Polen*, met ordre dat deselve aldaer soo lange sullen blijven leggen wachten tot Sijn E. voormelt, met de hier op goede wint wachtende vlote, sal comen bij haer te verschijnen, sonder om eenige redenen[1.] vroeger onder hun beyden[2.] van daer te scheyden. Item oock, dat ondertusschen met haer volcq, om tijt te winnen, allen mogelijcken iver[3.] sullen aenwenden om de paerden op te vangen ende de vellen, in de *Tulp* sijnde, over te nemen voor 't Patria, etc.

6*en dito*, ongestuymigh, regenachtigh weer ende wint als voren. Tegen den avont, 't weer wat bedaerende ende de wint wat zuydelijck lopende, is 't gemelte galjot ten eynde voorsz. onder seyl gegaen, maer vermits de wint weder na 't N.westen liep, mitsgaders

den 7*en en* 8*en dito* noch soo aenhield, met mist ende mottigh weer, heefft 'tselve weynigh voordeel cunnen doen ende even buyten de rheede tegen den avont moeten anckeren.

Sondagh, *den* 9*en dito*, 's morgens stil, mistigh weer, was de *Tulp* met een Z.westelijck luchtjen in de nanacht uytgeraeckt.

Tegen den avont, de wint wat zuydelijck wordende, is de Heer Van Goens met[+] de retourvlote, bestaende in de schepen en de jachten *Parl*, *P. Royael*, *Gidion*, [+]63 *Dolphijn*, *Tertolen*, *Louyse* ende *Dort* van dese rheede gedreven[(c)]. Item oock *Prins Willem* nevens 't galjot de *Roode Vosch* heden mede affscheyt gegeven na Batavia[(d)], edoch waren

den 10*en dito* 's morgens alle te samen noch meest binnen de bay, doende wesende met boucheren[4.] om buyten te geraecken, vermits het heel stil ende clare lucht was; maar alsoo 't luchjen uytten Z.Z.Oosten op den dagh wat begondt te labberen, geraeckten deselve noch altemalen fray in zee, alsmeede *Prins Wilhem* en de voorsz. galjot, onder hun beyden gedestineert na Batavia, als voorsz.

Heden reuylden een koebeest ende 2 schapen van nieu volcq, die jegenwoordigh met groote menighte om ende bij onse besettinge verschijnen, met oock redelijck

1. *om eenige redenen*, om watter rede ook.
2. nl. die twee skepe.
3. 'Relict' van ongediftongeerde lang *i.* Vgl. Afr. *tier*, *stiebeuel*, ens.
4. boegseer. Elders *bouchseren*, *bouchsaeren*, ens. Kyk noot 4 o.d. 28/5/1652.

veel vee, daer[1], door instigatie van Herry's g'allieerde (soo ons altoos laten voorstaen), qualijck willen aff scheyden.

11 <*dito*>, fray, stil sonneschijn-weer.

12 *dito*, idem; ende is een matroos overleden, genaempt Lourens Pietersz. van Maesterlant[(e)].

13, 14, 15 *dito*, noch al fray, stil weer als vooren. Hebben heden noch wat taru, garst ende haver in d' aerde gebracht, tot noch nader preuve van saet dat vergangen[2] hier gewonnen is.

Pinxterdagh, *den* 16*en dito*, 's morgens heel doncker, mistigh, stil weer, edoch op den dagh 't luchjen sachtjes van den N.Westen met warme sonneschijn; ende hebben op dato geruylt 7 schapen ende 1 calffjen van nieu volcq.

17 *dito*, 's morgens doncker, regenachtigh weer ende N.Weste-coelte, maar 's namiddaghs liep de wint Z.Z.Oost, als wanneer onse opgeboeyde boot met 17 geruylde schaepkens na 't Robben-eylant sonden, daer der nu te samen op sullen wesen 79 stucx. Mogen hopen dat de Saldanhars wat veel sullen aenbrengen om op dito eylant soo veele op te gaderen, datt men mettertijt uyt de aentelinge mag comen te bestaen, om de arriveerende schepen, neffens de thuynvruchten (in overvloet wesende) na behoren te verversen.

18 *dito*, noch al redelijck harde Z.Z.Oostewint ende droogh weer.

19 *dito*, idem.

20 *dito*, 's morgens heel schoon, helder, stil weer.

21 *dito*, insgelijcx.

22 *dito*, 's morgens regenachtigh weer met stilte.[+]

Sondagh, *den* 23*en dito*, 's morgens goet weer ende wint westelijck, met betogen lucht. [+]63v

24 *dito*, idem. Ende hebben heden omtrent ⅔ mergen geploeght lant met rapen besayt, daer vergangen jaer taru gestaen had, hoedanigh met alle andere aert- ende thuynvruchten jegenwoordigh principael meede besigh sijn, als wordende, vermits de vochtige dagen, daertoe nu den besten tijt.

25, 26, 27, 28 *ende* 29 *dito*, al mooy weer ende wint, meest uytten N.Westen; wesende de meeste Saldanhars, offte 't nieuwe volcq, jegenwoordigh alweder vertrocken, sonder dat wij van deselve boven 5 à 6 koebeesten ende omtrent 20 schapen, jongh ende out, hebben cunnen handelen, ons inbeeldende langhs soo meer, gelijck altijt gedaen hebben, sulcx verhindert wordt ten principalen[3] door instigatie van Herry ende sijn g'allieerde hieromtrent met haer vee gedurigh blijvende, welcke onse opinie over haer wij hun echter niet laten blijcken, opdat sij niet alleen in goet vertrouwen over ons souden blijven, maer daerinne des te meer oock gevoet[4] mogen worden, ten welcken eynde hun oock alle vruntschap ende

1. *daer .... aff*. Die *aff* 'n reël verder.
2. vroeër, in die verlede. Nog in Afr. as bywoord.
3. *ten principalen*, hoofsaaklik.
4. voedsel gegee, gesterk, aangemoedig.

liberaelheyt wert gethoont ende bewesen, offt misschien t' avont off morgen te passe mochte comen, omme alsdan, de saecken sulcx ten dienste van d' E. Compagnie vereysschende, haer met vee ende personen in Compagnies macht te nemen - dat sij wel verdient hebben ende alle dagen cans genoegh toe is; mitsgaders door voorhaelde goede bejegeningen mettertijt noch al meer ende beter gelegentheyt toe sal openbaren, als comende alle dagen meest[1.] met haer vee in 't gesicht van Compagnies fortresse, ja somtijts wel onder musquetschoot haer beesten weyden, sulcx de hare somtijts wel onder d' onse (jegenwoordigh 25 in getal) raecken, ten principalen geschiedende, soo wij wel claerlijck mercken, om soodoende gelegentheyt te mogen vinden eens weder met Compagnies vee (bij 't hare ten deele dus doende dickwijls heefft vermenght) deur te gaen; weshalven wij daer seer naeuwe wacht altijt laten bij blijven van goede, cloecke soldaten, ende sien sij oock genoeghsaem, dat wij gansch geen inclinatie hebben haer vee aff te nemen, maer 't onse wel te bewaren;[+] daerom deselve oock te resoluter derven onder ons gesicht de weyden meede gebruycken, sulcx niet quaet sij, ende treffelijck te passe sal [+]64
comen alsser eens ten fine voormelt t' haerder[2.] wel verdiende straffe resolutie genomen wort.

Sondagh, *den* 30*en dito*, 's morgens doncker, regenachtigh weer met stilte.

Gister omtrent tegen den avont quamen eenige van den troup van Herry's g'allieerde met ongeveer 300 jongh ende oude koebeesten van de Soute-reviere aff, dight verbij het fort, seer haestig heendrijven, seggende dat van eenige Saldanhars uyt[3.] lant (die quaet op haer waren) gejaeght wierden ende uyt vreese dese weg aen quaemen vluchten, als sijnde al hun schapen ende veele beesten van deselve affgenomen, oock gedeelte door hare vijanden, Soaqua, dat oock der Saldanhars vijanden souden wesen (na ons Herry voor dato wel heefft wijs gemaeckt) versoeckende derhalven dese bovengenoemde Herry's g'allieerden onder 't faveur van ons[4.] met haer huysen ende resterende vee op de valeyen tusschen de duynen op de staert van den Leeuwenbergh te mogen blijven wonen, wilden daervoor gaerne sommige van de haren om een buyck vol rijs, wat taback ende aracq dagelijcx branthout voor de cocx halen.

Omtrent de redout Duynhoop bij de Soute-rieviere lagh noch een gedeelte van haer mackers, met meede omtrent soo veele vee (soo sij te verstaen gaven) wat op de wacht omme haer vijanden siende aencomen, dan altemalen hier bijeen onder ons faveur te scheuylen.

Op den namiddagh, den Commandeur eens selffs na haer leger gaende ende mette selve spreeckende, stelden hun[5.] eens voor off se niet wel souden willen hare beesten aen ons geven ende sijluyden daervoor altijt onder ons beschut wonen, mitsgaders genieten, met vrou ende kinderen, de onbesorghde cost ende verseeckeringe datter niemant van hare vijanden hun eenige de minste schade off hinder soude doen, ende

1. *alle dagen meest*, byna al dae.
2. *t' haerder*, tot hulle.
3. *uyt 't*.
4. '*t faveur van ons*, ons faveur, beskerming.
5. So in K; H het *ons*.

alsoo geduyrigh blijven altijt goede ende vaste vrunden met de Hollanders, etc. Sij gaven daerop tot antwoort, dat wel wilden goede vrunden met ons blijven ende[+] als voren g'alligeert, voor de cockx branthout halen voor een buyck vol eten, taback [+64v] ende aracq, etc., maer van hun beesten te scheyden, coste niet wesen.

Wij voerden hun tegen 'tselve weder tegemoet, dat wij se niet voor niet, maer met coper ende taback t' haerder welgenoegen betalen wilden, ende sulcx ons vruntschap genoegh van haer cant soude wesen, ende soo voorts.

Sijluyden antwoorden datter niet affscheyden costen, te coop noch te geeff[1.], alsoo se van de melck leven moesten[2.], maer daer waren ander natien diep in 't lant; als die quamen souden wij genoegh te coop cunnen crijgen.

Haer vragende wanneer die comen souden, antwoorden dat sij 't niet en wisten; maer wij houden 't vastelijck daervoor, dat sij de andere wijsmaecken, wij haer onder ons beschut nemen ende als sijluyden hier quamen, deselve verdrijven ende affkeren souden, etc. Ende datter Herry alle quaet ook onder stoockt, is oock vast wel te geloven, vertrouwende oock volcomentlijck dat dese Herry's g'allieerde onder dat pretext maer soecken dese weyden voor haer vee alleen ende ons weynigh ende cleyn van vee te houden, om alsoo des te meer voetsel voor de hare te mogen hebben, ten dien eynde misschien d' andre oock wijsmakende, dat wij geen vee handelen willen, ende sijluyden sulcx ondertusschen meede niet genegen sijn te doen, soo ons van tijt tot tijt meer ende meer compt te blijcken. Echter stonden haer toe met al haer have ende vee onder ons faveur te mogen blijven, mits eenige uyt haer voor wat eten, taback ende aracq, ten behoeve van de kocx alle dagen branthout halen souden, sulcx tot vrij groote ontlastinge streckt voor ons volcq, die 't anders wel een uyr gaens boven tegen 't geberghte vandaen moeten halen.

Welck voorhaelde[3.] wij haer oock te meer inwilligen, om hun in te beter vertrouwen over ons te voeden, offt misschien eens te passe mochte comen om haer met vee ende al te gevoughlijcker in ons macht te nemen, dat se, als dickwijls aengetogen, wel verdient hebben[(f)].

Ultimo dito, weer ende wint als voren; redelijck bequaem sijnde, sonden eens 65 eenige van ons volcq met wat coper ende taback na d' oversijde van de Souteriviere, daer een negerij[4.] omtrent 1½ mijl van 't fort wel van 30 huysen lagh, met wel omtrent 600 koebeesten ende oock wel soo veel schapen, om te proberen off daer wat aff te handelen wesen mochte; maer daerbij comende, bevonden 't te wesen de voorgemelte hare compagnions, die een ende deselve sangh songen, mitsgaders van hun oock niet meer cregen, met veele moeyten, als een koe ende 6 oude ende jonge schaepkens; wijsende meede ende oock te verstaen gevende, datter

1. *te geeff*, vergeefs, vir niet.
2. 'n Afdoende rede!
3. te vore aangehaalde.
4. Die woord het niks met *neger* te maak nie, maar is afgelei van Maleis *negari*, stad, versameling kampongs, ens., 'n woord wat v.R. in die Ooste geleer het. Hy gebruik dit hier in die betekenis: kraal, stat. Vgl. nog o.d. 18/11/1655, 20/1/1657, 17/1/1662.

ander volcq diep in 't lant was, die wel handelen souden, maer sij costen haer vee niet missen, als moetende van de melck, gelijck de vorige g'allegeert hadden, leven, ende soo voorts.

Ons volcq verclaerden datter seer weynigh volcq bij dito huysjes was, ende voorsz. haer vee altemalen meest onder 't canon van onse redout Duynhoop aen dese sijde van de riviere liep te weyden, onder bewaringe maer van 3 jongens, invougen sonder slagh off stoot 'tselve altemalen in haer macht souden cunnen crijgen ende seer gevoughlijck t'huysbrengen hebben[1]. Edoch dat soude niet goet wesen, alsoo ons de schelmen dan overal de wegen te onveyligh houden souden, soo voor de vissers, timmerluyden in 't bos als andersints, welcke niet eens souden mogen ergens gaen, off souden door deselve altijt ende overal waergenomen worden, om tot revengie te overvallen ende massacreren; maer als men haer vee souden nemen voor 't quaet aen de Compagnie gedaen, soo moest men oock sien hare personen, met vrou ende kinderen, met eenen meede te crijgen ende wegh te voeren, daertoe al soo goede cans als om de beesten te nemen is, alsoo men se t' allen tijden met vrou ende kinderen wel can binnen 't fort crijgen ende soo droncken maken als verckens, te meer dewijl haer vertrouwen, door onse goede tractementen, over ons noch dagelijcx langhs soo grooter wert. Per memorie.

Tegen den avont begond al vrij wat hard te wayen uytten Z.Z.Oosten met regenvlagen.

Eindnoten:

(a) Onder ‘tijgers’ moet hier *luiperds* verstaan word, en nie *tiere* in die regte sin van die woord nie. Elders in die *Dagverhaal* word daar egter ook wel van ‘luperts’ of ‘lupaerts’ gepraat. Vgl. bv. 1 en 12 Junie 1655.

(b) Vgl. ‘Memorie voor d' opperhoofden van 't galjot de *Tulp*’. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 408. K.A.

(c) Met hierdie skepe is aan Here Sewentien gestuur 'n uiters belangrike en uitvoerige skrywe, d.d. 28 April 1655, waarin van verskeie Kaapse aangeleenthede verslag gedoen word, soos die getalle en samestelling van die garnisoen, die robbevangs, besuinigingsmaatreëls, die Hottentotte, behandeling van siekes, en die moontlikheid van die neersetting van blanke vryburgers aan die Kaap. Die laaste punt is in werklikheid die vernaamste wat aangeroer word: Van Riebeeck gee in heelwat besonderhede sy mening oor die vestiging van vryburgers en beveel dit ten slotte baie sterk aan. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 379-404. K.A. Sien in hierdie verband ook Thom: *Kolonisasie-Denkbeelde van Jan van Riebeeck* (*Tijdschrift voor Geschiedenis*, LII (1937), aflewering I). Benewens genoemde skrywe het ook verskeie ander stukke, bv. lyste van benodigdhede vir die Kaap en Madagaskar, na Here Sewentien gegaan. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 404-407. K.A.

(d) Sien in verband met dokumente wat met die *Prins Willem* en die *Roode Vos* na Oos-Indië gestuur is, ibid., pp. 378-379 en 408-412.

(e) Sien Januarie 1655, noot i.

(f) Ofskoon die moontlikheid om die Hottentotte, by wyse van regmatige straf, met mag en geweld te oorrompel en hulle vee af te neem, verskeie kere genoem word, het Van Riebeeck en sy Raad in werklikheid nooit tot so 'n stap oorgegaan nie.

Junius <anno> 1655

1. Lees: *souden cunnen* vóór *hebben*.

+*Adij*, *primo dito*, 's morgens goet weer ende wint westelijck. Verleden nacht hadde weder een lupert[2.] in 't hoenderhuys geweest door versuym van den hoenderwachter, welcke 't gat onder aen de deur, daer de hoenders uyt- en ingaen, hadde opengelaten, sulcx dat denselven weder 3 van onse 5 gansen (door d' Heer Van Goens ons, om aen te telen, gegeven) hadde dootgebeten, omme welcken lupert te dooden offte vangen, den stalknecht ende sieckenvaer[3.] (onder één dack, doch met rijs[4.] gevlochten muyren affgeschoten, wonende soowel de paerden als oock de siecken) haer in voorsz. hoenderhuys hadden begeven, ende nadat den sieckenvaer[(a)] (een seer stout[5.] persoon wesende) op den lupert had geschoten ende denselven eenighsints gequest, was hij op hem gesprongen ende, eenige claeuwen in 't hoofft slaende, oock sodanigh in den arm gebeten, dat genootsaeckt was den lupert los te laten, die oock den gemelten stalknecht eenighsints in 't hooft gequest had, doch sonderlingh niet[6.] te beduyden; maer den sieckenvaer, voor desen meermael mette luperts in voorsz. gelegentheyt doende ende gequest hebbende geweest, was lustigh (principael in den arm) getroffen. +65v

2. 'Relict' van ongediftongeerde lang *u*.
3. hoof van die hospitaal.
4. takke.
5. dapper.
6. *sonderlingh niet*, niks besonders nie.

Een bysondere saeck wierde gesien aen onse koebeesten in 't crael daer voorsz. hoender-, paerden- ende sieckenhuys staet. Deselve den gemelten lupert in 't verhaelde hoenderhuys vernemende, hadden haer altemalen dight opeen getropt ende de horens na de deur toe in een halve mane gestelt, sulcx den lupert genoegh te doen had om hem uytter koebeesten hoorns te redden ende ontvluchten, hoewel deselve beesten (na onse opinie) met haer bulcken genoeghsaem hare vreese voor dat wilt gedierte te kennen gaven, ende heefft ons dickwijls gebleecken, dat de luperts, leeuwen off tijgers geen quaet aen de koebeesten hebben cunnen doen; dewelcke haer oock somtijts in 't ronde hebben gestelt ende de kalven[1.] alsoo achter in haren gemaeckten cirkel sodanigh bewaert, datter noyt imant[2.] van[3.] 't wilt gedierte heefft cunnen ontroofft worden, 'twelcke somtijts seer speculatyff om sien is geweest.

Heden hebben acht schapen geruylt van 't volcq, leggende aen de oversijde van de Soute-Reviere.

2*en dito*, regenachtigh ende windrigh weer uytten N.Westen.[+]

3*en dito*, heel onstuymigh, regenachtigh ende windrigh weer, meest van den W.Z.Westen. [+]66

4 *dito* was 't weer vrij bedaert, de wint als voren, met somtijts oock wat regen.

5*en dito*, heel mooy weer. Sonden wij op den middagh onse opgeboyde boot met 17 gereuylde schaepkens na 't Robben-eylant, nevens[4.] ordre om daertegen een rammeken voor de tafel wederom te brengen van degene die daer een wijle geweest ende vetgeweyt sijn. Soo sonden oock meede 4 verckens, namentlijck 1 beer ende 3 zeugen vol jongen, na dito eylant om te sien off die daer oock, gelijck de schapen, beter als hier aerden ende voorttelen sullen willen, als bij onderstaende brieffken te lesen.

Copia brieffken.

'Aen Adriaen van de Paver, op 't Robben-eylant, per d' opgeboeyde boot offte sloep *Peguyn* geschreven.

Wij senden Ul. bij desen toe 17 jongh ende oude schapen. Laet ons daertegen een middelbaer rammeken wederom comen voor onse tafel, ende met eenen weten hoeveel oyen ende rammen bequaem[5.], ende door jonckheyt noch onbequaem, daer sijn, om, alsser schepen comen, te mogen weten wat wij voor[6.] deselve sullen cunnen geven.

Soo sullen Ul. oock alle dagen elck maken 5 à 6 sacken met schulpen voor 't leegh gaen[7.] aen de strant van de Santbay te brengen, om alsdan bij gelegentheyt

1. Volgens WNT 'n Noord-Hollandse meervoudsvorm.
2. Anders altoos met verwysing na persone, hier tog na *kalven*? As lewende wesens beskou?
3. deur.
4. Die gebruik van *nevens*, *neffens* in die betekenis *met* word nie in WNT gegee nie. Vgl. noot 4 o.d. 28/10/1652, Bylae I.
5. d.w.s. om te slag.
6. Soos *vir* in Afr. Ons sou hier verwag *aen*.
7. *voor 't leegh gaen*, in plaas van leeg te loop? Vgl. o.d. 14/6/1655, 22/12/1655, 11/1/1656.

door 't galjot off andersints van daer te laten halen tot een kalckoven, die wij haest meenen gereet te maecken. Hierin sult gijluyden niet nalatigh wesen, behoevende geen vis voor ons gevangen, anders als somtijts een sootjen voor onse tafel als ghij met de canoo[1.] om victualie overcompt. Per memorie.

Ul. becompt oock een sack vol wortelen, ende laet ons oock eens weten wat U calckbranden beschiet[2.].

Item gaen oock meede 4 verckens, een beer ende 3 zeugen met jongen, om te proberen off die daer oock beter als hier sullen aerden, lettende off deselve daer oock cost genoegh vinden, ende datter bij Ul. tent altijt water in balys voor[+] deselve sij, ende somtijts wat peguyns- ende robbenvleys halff gaer gecoockt, ende soo [+66v] wat slobberinge gemaeckt worde, ten eynde deselve niet alleen in 't wilt leven, maer doorgaens oock gewent blijven mogen ten minsten alle avonden bij 't huys te comen, om alsoo t' allen tijden te bequamer op te cunnen vangen.

In 't fort de Goede Hoope, den 5 Juny 1655.
(was geteyckent)
Joan van Riebeeck.'

Sondagh, *den* 6*en dito*, schoon, helder sonneschijn-weer, ende wint van den N.Westen, met tamelijcke coelte, waermede des voormiddaghs onse opgeboeyde boot van 't Robben-eylant retourneerden met een lam ende onderstaende brieffken van die van 't eylant aen den Commandeur deser fortresse, luydende als te weten:

'Mijn Heer Commandeur.

Nademael ick Ul. schrijvens met 17 schapen ende de 4 verckens ende de sack met wortelen van Ul. ontfangen heb, ick niet cunnen nalaten om Ul. te adverteren de gelegentheyt van wegen het coorn, de taru, dewelcke heel mooy uytcompt, een vinger lanck boven d' aerde, maer de gansen eeten 't allegaer aff, maer daer anders bequame gront is, ende vanwegen de verckens daer sonder mancquement wel opgepast sal worden, ende de schapen bender[3.] tegenwoordigh geen bequaem als één, maer daer blijven der nu noch 8 halffwassen, die over een maent bequaem sullen wesen. Maer de kalckoven hebben wij noch niet aengesteecken, maer daer hout bij gedragen ende preparatie gemaeckt, ende van de sack met wortelen wij Ul. hooghlijck bedancken. Niet meer op dit pas.

(Onder stont)
Ul. oitmoedigen dienaer
(ende was geteyckent)
Adriaen van de Pavert.'

1. Hier vermoedelik met die klem op die tweede lettergreep - anders as meestal teenswoordig in Ndl. Die woord is deur middel van Spaans of Portugees ontleen aan Karaïbies.
2. vorder, opskiet.
3. Deur assimilasie saamgetrokke uit *bennender*. Vorm uit die volkstaal. Vgl. Missive en Verklaring van Symonsz. o.d. 6/1/1655 vir voorbeeld van volkstaal.

7*en dito*, 's morgens regenachtigh weer ende wint als voren N.West.

8*en dito*, idem, hebbende desen verleden nacht uyttermaten slaghregenen ende veel water gevallen, echter waren onse wallen nergens geweecken offte ingevallen, hoewel wij mits den machtigen regen daer al groote vreese voor hadden.

9*en dito*, noch even regenachtigh weer ende wint als voren.

10, 11 *ende* 12 *dito*, idem, waerdoor de wal aen de achtergordijn van 't fort wel omtrent 5 roeden affgecalfft ende terneder geregent was, 'twelck men na ogenschijn hier jaerlijcx sal subject wesen, vermits het machtige water dat hier in de regentijt[+] uyttermaten overvloedigh valt met sulcke extraordinaire stortingen, dat schier [+]67
alles schijnt wegh te spoelen watter overeynde staet. Sulcx dat mettertijt wel nootsaeckelijk 't fort sal moeten met steen opgemetselt worden, 'twelck oock allenskens can geschieden, als men hier maer met wat meer paerden versien wort, vermits dien swaren, geduyrigen ende seer nodigen arbeyt om de cley ende branthout tot de steenbackerije ende calckovens, etc. aen te brengen voor menschen al te moeyelijck valt, ende ossen cunnen van d' inwoonders niet becomen; oock sijn de paerden met minder pryckel te regeren als wel de ossen, daer somtijts al eenige ongemack van geleden hebben, door 't stooten met hare hoorns, als niet gewent sijnde tot trecken off ander diergelijcken arbeyt.

Heden quamen de Hottentoos aen[1.] ons versoecken datter een soldaet off 2 mochte bij haer comen om seecker wilt gedierte, onder hun vee sijnde ende bij haer niet cunnende g'attrapeert offte gedoot worden, doot te schieten; 'twelcke haer toestonden ende dienvolgens derwaerts sonden den sergiant met 3 à 4 soldaten, welcke in de duynen omtrent 1 gotelinghschoot van 't fort al de Hottentoos, met tacken ende riet om 't hooft als drommels[2.] toegemaeckt[3.], in 't ronde vonden staen met de hasegayen in de hant, aldaer 'tselve gedierte in eenige bosjens beset[4.] hebbende, dattet niet dorste voor den dagh comen nochte sijluyden dichte bij om 'tselve aen te doen[5.], schietende met hun hasegayen al in dito bosjens, maer hadden hem maer eens in 't been geraeckt, invougen onsen sergiant 'tselve beest (sijnde een grooten gast[6.] van een lupaert) vernemende, met een snaphaen met d' eerste schoot sodanigh in den hals treften, dat hij datelijck daervan doot bleeff, tot den[7.] Hottentoos verwonderinge, vermits sulck een wilt dier soo ten eersten terneder geveld wierd. In 't fort gebracht sijnde bevonden hem noch versch geschoten te wesen aen sijn rechterbeen,[+] heel te morsel[8.], sulcx wij sustineerden het denselfden te sijn die verleden den sieckevaer (daerop geschoten gehadt) gequest ende al [+]67v
de schade aen onse schapen, bocken, geyten, gansen ende eenden, etc., gedaen heefft.

Gisteravont wasser oock **<een>** cevetcat in des Commandeurs camer gecomen ende na veel gelaets[9.] gevangen offte dootgeslagen, welcke catten hier sodanigh

1. Onnodige voorsetsel. Vgl. Afr. *vir ons vra*.
2. duiwels.
3. opgemaak, toegetakel.
4. vasgekeer.
5. aan te val.
6. knewel.
7. Sic.
8. *te morsel*, aan stukke.
9. misbaar, lawaai. In dié betekenis verouderd.

regneren[1.], dat men qualijck duyven, eenden offhoenders voor deselve naeu genoegh bewaren can.

Sondagh, *den* 13*en dito*, wat beter weer ende wint als voren.

14*en dito*, idem, heel schoon weer, waeromme noch desen avont affsonden onse opgeboyde boot na de Bay van Saldanha, met den adsistent Jan Woutersz.[(b)], omme te sien off aldaer geenige[2.] inwoonders off handel van vee te vinden wesen sal, ten welcken eynde denselven versien is met 92 lb. coper ende 45 lb. taback, etc., nevens victualie voor 14 dagen, ten behoeve van 8 man, ende ordre omme, van hier scheydende, eerst 't Robben-eylant aen te doen ende daerop te setten 5 schapen, heden bij ons gehandelt, mitsgaders aldaer oock te planten eenige pattattisen[3.] om te proberen off die daer in die mullige santgront niet noch beter sullen wassen als hier, daer wij t' onser verwonderinge bevinden, dat se extraordinairen treffelijcken aert hebben, als vallende wel 4 à 5 lb. yder swaer, ende waeromme oock alle vlijt wort aengewent tot den vorderen aenqueeck, hoedanigh de schapenwachters op 't gemelte eylant voor 't ledigh gaen[4.] oock g'ordonneert is, principalijck om te dienen tot spijsinge van 't guarnisoen alhier, om de Compagnie dese plaetse mettertijt doch soo oncostelijck te maken als mogelijck sij; welcken volgenden voorn. Jan Wouterss. dan oock met eenen g'ordonneert is op 't Dassen-eylant meede eenige te planten om de robbenvangers t' avont off morgen oock mede te mogen spijsen, als sijnde gelast dat eylant empassant aen te doen ende te sien off de robben daer dees tijt[+] 's jaers haer oock niet hoogh op 't lant en[5.] begeven, ende die vanghst[6.] t' [+]68 exerceren[7.] wesen soude, etc.

15 *dito*, heel warm sonneschijn-weer met stilte. Ende hebben heden een mageren ouden os gereuylt van Herry's g'allieerden, van dewelcke anders geen vee als ten naesten bij onbequaem, ende dat noch te hooy en te gras[8.], een te crijgen is, ende bij ons echter noch al aengenomen wordt, soo omdat de beesten bij ons noch al fray weder gedaen worden[9.], als oock om hun in te beter vertrouwen over ons te onderhouden. Anders sijn haer beesten die se ons, als geseyt, gaer weynigh aenbrengen, qualijck weert dat mer[10.] eens na omsiet, hoewel se schier de schoonste wel hebben van 't gansche lant, omtrent 300 in getal, met ongeveer 150 à 200 schapen, die se jegenwoordigh op de vlackte tusschen den bil van den Leeuwenbergh ende santduyntjes alle dagen onder 't faveur van ons canon gaen weyden, door 't goet vertrouwen dagelijcx meer ende

1. regeer, voorkom.
2. Uit *geen* en *eenig*. Kom in die 17de eeu meer voor.
3. Patats, nie aardappels nie. *Pattattissen* is 'n dubbele meervoudsvorm: enkv. *pata*(*a*)*t*, ouer vorm *batate*, via Spaans *batata*, uit Haïties. In Suid-Nederlands veral word *pataten*, *pataters* gebruik vir aardappels. Dat ons by Van Riebeeck te doen het met patats, blyk o.d. 11/10/1656 waar ‘rancken van pattattissen’ verplant word.
4. in plaas van leeg te loop, om hulle aan die werk te hou. Vgl. hiervoor fol. 66, noot 7.
5. Tweede negatief by voorafgaande *niet*.
6. nl. die robbevangs.
7. uit te oefen.
8. *te hooy en te gras*, so nu en dan.
9. *weder gedaen worden*, weer vet word? Vgl. *welgedaen* o.d. 23/6/1655 (begin).
10. Saamgetrek uit *men er*.

meer over[1.] ons crijgende, dat t' avont off morgen fray te pas comen soude cunnen. Per memorie.

16 *ende* 17 *dito*, idem mooy weer ende wint als voren westelijck.

Volle maen, 18 *dito*, seer ongestuymigh, regenachtigh ende windrigh weer uytten N.Westen.

19 *dito*, idem, met bysondere sware stortregenen, waerdoor de achtergordijn van 't fort (den 12en verleden stuckweeghs affgecalfft) nu voorts t' eenemael van d' eene punt tot d' ander gladt[2.] ingestort is; derhalven voornemens sijn deselve nu met thuynstaecken, 2 à 3 hoogh, met rijs gevlochten weder op te halen, dewijle doch wel sien dat deselve anders qualijck sal willen blijven vaststaen, vermits het weer daer te machtigh op staet ende den meesten regen aldaer doorgaens subject is, comende met extraordinaire stormbuyen uytten Z.Westen daertegen aen te slaen, welcke voorhaelde werck ons dapper moeyelijck vallen sal, vermits 't hout tot 'tselve heel uyt het bos omtrent 3 mijlen van hier moet gehaelt worden, ende wel 7 à 800 stocken van noden sullen wesen, behalven al de menighte rijsbossen[3.] die der oock toe moeten sijn om eens vast werck te mogen hebben, hoedanigh het voortaen altemalen sal moeten gedaen worden, verstaende 't geene mettertijt meerder mochte[+] comen in te vallen. [+]68v

Dese weeck isser omtrent ¼ mergen lants met geele wortelen besayt, ende noch stijff 1 mergen omgeploeght, om oock dito wortelen ende croten in te sayen.

Sondagh, *den* 20*en*, nat, vuyl, regenachtigh weer ende wint westelijck als voren.

21 *dito*, heel mooy, warm sonneschijn-weer met stilte; seer fray om de ploegh te gebruycken, maer 't meeste jammer is dat men daertoe niet paerden genoegh en[4.] heefft, daer men veel volcx meede soude cunnen excuseren[5.], soowel in 't een als 't ander. Per memorie.

's Avonts quam den adsistent Jan Woutersz. met d' opgeboyde boot wederom, hebbende, vermits de N.Westewinden niet verder als tot omtrent een mijl aen dees sijde van 't Dassen-eylant cunnen comen, vermits hun aldaer sulcke harde N.Westewinden ende stortingen van zeën ontmoeten, dat qualijck vermogens[6.] waren 'tselve aff te rijen offte bolwercken, te meer dewijle d' eene hant[7.] van de dregh reght[8.] geworden was ende alsoo geduyrigh deurgingen, invougen nootshalven hadden moeten resolveren terugh te keren ende 't Robben-eylant aen te doen, daer se 't, vermits d' onbequaemheyt van de dregh als voorsz., eensclaps boven op strant joegen ende dus lange blijven leggen[9.], mitsgaders onverrighter saecken retourneren hebben moeten.

22 *dito*, mooy weer als gister.

23 <*dito*>, idem, ende quam op dato aen 't fort, boven alle vermoeden off be-

1. aangaande, in.
2. totaal, heeltemal.
3. bosse takke.
4. Tweede negatief.
5. verskoon, uitspaar.
6. in staat.
7. blad (van die dreganker).
8. reguit (sodat dit ‘deurging’, nie vasgehaak het nie).
9. d.w.s. *blijven leggen* (*hebben moeten*).

denckingh[1.], den tolcq Herry[(c)] met wel omtrent 50 g'armeerde vreemde inwoonders ende een tropjen van ongeveer 40 schoone koebeesten, daer wij door sijn toedoen heden 26 stucx, vet ende welgedaen, van handelden. Nadat denselven versocht had den Commandeur te mogen spreecken, sulcx hem toegelaten ende goet tractement bewesen sijnde, begonde sijn excuse te doen over 't weghgaen in October anno 1653[+] verleden, doen ons al des Compagnies beesten wierden ontvoert, allegerende dat sulcx niet bij[2.] hem, noch met sijn bewillinge, maer bij[2.] Caepman [+]69
(die wij sijn g'allieerde noemen ende jegenwoordigh onder 't faveur van ons wonen) bestaen[3.] was, ende den jongen vermoort bij[2.] den vetten ouden mans zoon, welcke nu capiteyn van dien trop is. Hem daerop gevraeght sijnde wat hij derhalven had wegh te gaen, antwoorden, door vreese die hij hadde dat men hem souden ophangen, uyt meeninge dat wij souden gedacht hebben hij daer meede schuldigh aen was geweest. Ende om sijn onschult ende genegentheyt te bethonen, was nu dus vrijmoedigh weder aengecomen, neffens[4.] dese inwoonders (dat reghte Saldanhaman waren) ende oock hare beesten om aen ons te verhandelen, met affirmatie dat maecken soude wij soo veele beesten van die ende andere meer souden crijgen als wij begeerden, waervan heden preuve woude doen, versoeckende maer in genaden te mogen aengenomen worden ende wederom onder ons faveur als voor desen te wonen; sulcx wij hem dan vooreerst hebben toegestaen, mitsgaders over sijn goeden dienst (desen dagh beginnen te doen) ende tot teycken van onse goede meyninge vereert met omtrent 25 lb. soo draet- als plaetcoper, tabacq, wijn, pijpen, een sack rijs, broot, etc., om met sijn meedegebracht geselschap desen nacht vrolijck te wesen, waerdoor denselven, siende off menende gansch buyten sorge ende van onse goede genegentheyt wel verseeckert te wesen, ons bestonde stillekens te seggen, dat hij ons onse eygen beesten, onder Caepmans troppen voornoempt, te sijner meerder ontschuldinge soude cunnen wijsen, hoewel sij der al veele van opgegeten hadden; ende indien wij deegh[5.] van Saldanhaman wilden hebben, dat wij dese Caepmans (die wij, als voorsz., altijt sijn g'allieerde genoempt ende doch onse beesten genomen ende noyt geen aen ons willen reuylen hadden) moesten van cant helpen, want daer die waren, dorsten d' andere niet comen, omdat het maer roovers ende schelmen sijn, niet anders hebbende als[6.] dat se ons ende een ander ontnemen, gelijck wel te[+] sien ware, vermits het waer, ende ons oock genoeghsaem blijckelijck is, dat sij nimmermeer hadden willen handelen, etc. [+]69v

Hem vragende op wat maniere men dat soude beginnen, antwoorden: desen selffde nacht, als se altemalen sliepen; willende sigh selffs met eenige Saldanhars tot verseeckeringe van sijn opreghte meyninge binnen 't fort begeven.

Wijders gevraeght off se bij nacht geen schiltwacht hielden, antwoorden: neen, ende dat al de beesten, 2 aen 2, vast aen den anderen gebonden waren, ende dier-

1. gedagte, verwagting.
2. deur.
2. deur.
3. onderneem, aangepak, gedoen.
2. deur.
4. met.
5. nut, voordeel.
6. behalwe.

halven seer facil te becomen souden wesen, nevens 't volcq met vrou, kinderen ende al, die hij seyde dat men altemalen met de schepen weghsenden moesten, waermeede de Saldanhars niet alleen groote vruntschap gedaen, maer oock seer genegen tot ons gemaeckt souden worden, ende ons door deselve soo veel vee toegebracht als wij begeerden, vresende dattet ons dan eer aen coper als haer aen vee ende genegentheyt tot handel gebreecken soude. Maer soo lange wij dese Caepmans hieromtrent dulden, dorsten d' andere niet aencomen. Oock hadden sij hem ende 't ander volcq meede altijt wijs gemaeckt, dat wij hem ende Saldanhaman souden dootslaen om van 'twelcke eens nader preuve te nemen, als wel kennende, na sijn opinie, der Nederlanders goetaerdigheyt ende dat wij doch sochten veele vee te hebben, hij op dese maniere met eenige inwoonders was bij ons gecomen, willende ons oock verseeckeren, ingevalle tot het voren g'allegeerde resolveerden, dat het d' andere bysonder gevallen[1.] ende met groote hopen affcomen souden, neffens diergelijcke persuaderende allegatiën meer.

Op allen 'twelcke wij ons gelieten hem heel weder in genade aen te nemen, met verseeckeringe van lijff[2.], etc., ten dien eynde hem oock toestaende als voren weder onder ons beschut te mogen comen wonen ende eeten van des Commandeurs tafel, ende soo voorts.

Maer aengaende Caepmans (bij ons altijt gemeent sijn g'allieerde te wesen,[+] vermits onse beesten onder deselve sagen, daer wij dachten hij samen aen[3.] [+]70 was ende na sijn voorgeven nu anders scheen te blijcken) omme die haer vee[4.] ende personen in ons gewelt te nemen ende eenige, die hij noemde ende aenwees, doot te slaan, lieten ons vooreerst schijnen off wij tot sulcx niet geresolveert waren, nochte oock gansch niet geneyght ymant eenigen den minsten overlast te doen, schoon 't ons van haer nochtans dagelijcx genoegh in verscheyden gelegentheden geschiet, maer dat wij liever voor coopmanschappen hun ende andere goede luyden haer goet wilden affhandelen, ende dat met soo veele vruntschappen[5.] als mogelijck ware.

Waerop hij rondtuyt antwoorden: sij moesten voort[6.], off wij souden noyt deegh met ymant anders cunnen doen, alsoo 't maer rovers ende geen negotianten[7.] waren, schijnende ons schier heel daertoe te persuaderen ende noch desen selven avont daer aen te willen; maer wij lieten echter niet blijcken hoe wij eygentlijck gesint waren, edoch dit mercken wij der evenwel van, dat Herry soo heel ver niet buyten den wegh ende waerheyt praet, genoeghsaem met onse sustenue[8.] doorgaens overeencomende, hebbende oock desen dagh genoegh gesien dat die schelmen d' andere, met Herry meedegecomen inwoonders, in 't handelen groote overlast deden ende met bysonder onfatsoenlijckheyt haer taback ende coper affparsten, quansuys voor maeckelardij[9.] ende als wij daer somtijts misnoegen over thoonen, gaven ons die

1. d.w.s. *gevallen* (*souden*).
2. lewe.
3. mee, verbonde aan.
4. *die haer vee:* let op analitiese konstruksie.
5. Seldsame meervoud: *vriendskapsbewyse*.
6. weg(gejaag).
7. mense met wie jy handel kon drywe.
8. bewering.
9. makelaarsloon, kommissie.

guyten[1.] te verstaen dat sij Herry ende dat volcq geroepen hadden, ende sonder haer toedoen niet souden gecomen hebben, hoewel wij 't contrarie wisten, vermits in langh niet uyt haer leger offte qualijck verbij het fort waren geweest, waerop Herry, met ons alleen binnen gecomen wesende, weder fondament nam tot[2.] sijn voorgestelde saecke, ende seyde soo lange de inwoonders sagen die quellinge van[+] dese Caepmans, dat sij niet souden derven vrij off gerustigh aencomen; oock dorste hij hem meede niet seer hard tegen haer stellen off souden hem dootslaan, [+]70v sulcx dat sigh somtijts al meede geveynsdelijck gelaten moeste met haer te huylen[3.], gelijck voor desen doorgaens oock moeten doen had[4.]. Ende als de Saldanhars hun tegen de gemelte onfatsoenelijcke affparsingen van taback tot cortagie[5.], etc., stelden, sochten dese schelmen overal haer achter bossen ende hagen te beloeren ende bestelen, etc., dat een groote onlust ende schroom[6.] veroorsaeckt voor de reghte Saldanhamans.

Tegen den avont quam Adriaen van Pavert per het canotjen[7.] van 't Robbeneylant, met tijdinge dat gister een schip onder 't lant gesien had, 'twelck door een contrarie luchtjen, uytten Z.Oosten gecomen, weder in zee gesteecken was.

Soo seyde oock datter 2 van de laest op 't eylant gebrachte schapen gestorven, edoch daertegen weder 5 geworpen ende nu 98 stucx in alles waren.

24 *dito*, 's morgens fray weer ende wint van den N.Westen, edoch heel slapjens wesende, wierd een schip voor de bay gesien, daer wij de sloep na toe sonden om te vernemen vanwaer het quam ende hoe 't der meede gelegen was, mitsgaders oock om 'tselve door den stuyrman, Tymon Egbertsz., vorders tereght te doen brengen ende in te lootsen, etc., welcke voorhaelde stuyrman, met de gemelte sloep ten eersten[8.] wederom comende, rapporteerden dat het was 't jacht de *Prins te Paert*, primo April passato van Batavia geseylt ende gedestineert na 't vaderlant, sijnde seer verlegen om water; waeromme 2 vaten voor hem had meedegenomen, om die vol water ten eersten weder aen boort te brengen, vermits 't volcq van dorst schier schenen te versmachten; daer wij derhalven oock ten eersten partije verversinge bij sonden.

[+] Weynigh tijts daerna, dito schip wel ter rheede g'arriveert sijnde, quamen d' opperhoofden noch voor den middagh selfs aen lant, uyt dewelcke bovenstaende [+]71 haer vertreck, etc., meede verstonden; item oock dat se redelijck voorspoedigh dese custe hadden beseylt, maer sedert den 28en May passato tusschen Baye d'Alagoa door contrarie W.N.W.-stormwinden dapper[9.] gesuckelt ende veel ongemacken ende schaden aen 't schip geleden, mitsgaders daerdoor groot gebreck van water

1. skelms.
2. *fondament nam tot*. Die uitdrukking moet so iets beteken as: hom gebaseer het op, weer teruggekom het op. In dié sin nie in WNT nie.
3. *heulen*, gemeenskaplike saak maak.
4. *moeten doen had:* woordorde soos nog in Afr.
5. *courtage*, kommissie, die 'maeckelardij' waarvan bo sprake was.
6. vrees, bangheid. Die volgende *voor* beteken *onder*, *by*.
7. klein kano.
8. *ten eersten*, gou, dadelik.
9. baie, erg.

gehadt, sulcx dat 3 weecken langh maer 5 mutsjens voor 't volcq tot rantsoen gegeven ende in al die tijt door de cock niet geschafft was, waerdoor veele sieck ende aen 't water[1.(d)] geraeckt waren, edoch tot heden noch maer 2 man gestorven, ende willen hopen dat deselve in corte wel weder verfrissen[2.] ende gesont worden sullen door menigherhande verversinge hier jegenwoordigh seer abondant in de thuynen staende; waerbij t' haren gelucke noch gecomen is de koebeesten, ons door Herry's toedoen, als voorsz., gister ende vandage aengebracht, 'twelcke voor die van dit ende alle andere aencomende schepen dapper wel te passe comen sal, insonderheyt tot conservatie van 't volcx gesontheyt, etc.

Gedachte opperhooffden seyden oock dat 10 dagen geleden b'oosten[3.] desen hoeck een schip gesien hadden, stellende sijn coers meest Oost in; sulcx dat meenden 'tselve een Engelsman offte Portugees sal sijn geweest.

Op dato bracht ons Herry noch 2 koebeesten aen, soodat wij gister ende vandage, door sijn toedoen, van vrempt volcq uyt[4.] lant 28 stucx dito's redelijck civil ende sonder veel moeyten hebben gehandelt, vertreckende 't gemelte volckjen weder landewaert in, ende bleeff Herry dight bij ons, vooraen tegen de duynen, onder canonschoot met sijn vrouwen ende kinderen wonen, bij hem hebbende 15 à 16 stucx koebeesten, die seyde sijn eygen ende van de voorhaelde inwoonders hem gegeven waren, mitsgaders voor sigh selffs behouden wilde tot onderhout van sijn[+] familie, etc.; derhalven versochte onder onse saveguarde[5.] mochten geweyt [+71v] worden; dat hem vooreerst toegestaen is, om te sien hoe sigh 't werck met hem bij tijt ende wijle sal toedragen; altoos laten wij ons vee wel bewaren door goede soldaten met carbijnroers, die der altijt bij gaen in de weyden, te meer dewijle ons Herry oock waerschout, ingevalle wij niet ter degen toesien, dat ons Caepman d' een off d' ander tijt deselve weder souden soecken affhandigh te maken, gelijck door hun voor dato doch was geschiet; wiste derhalven niet hoe wij deselve soo veel vertrouwen ende niet wilden resolveren om haer met vee ende al na zijnen raedt wegh te nemen ende te versenden, etc., blijvende oock volcomentlijck affirmeren dat soo lange wij daertoe niet quamen, d' andre inwoonders (die garen[6.] met ons willen handelen ende seer graegh na coper ende taback sijn) doorgaens, om redenen voren aengetogen, altijt beschroomt souden blijven aff te comen; maer die[7.] wegh sijnde, in groote menighte souden verschijnen, meenende oock, nu der een schip was, dat men se altemalen wel souden (onder pretext van goet tractement aen te doen) aen boort cunnen crijgen ende droncken maecken, mitsgaders de rest door hulpe van 't scheepsvolcq genoeghsaem in ons gewelt becomen met vee en al, willende hij, in teycken van sijn opreghte ende ongeveynsde meyninge, met vrou ende kinderen in ostagie binnen 't fort sigh gesloten laten houden, beneffens diergelijcke persuaderende allegatien meer. Edoch dunckt ons de sake noch wat vroegh, ende

1. watersug.
2. opknap.
3. *beoosten*, ten ooste van.
4. *uyt 't*.
5. Fr. *sauvegarde*, veilige bewaking, beskerming.
6. gaarne.
7. d.w.s. die Kaapmans.

geraden ten minsten gewacht totdat de gemelte Caepmans hun met hare mackers, door onse goede bejegeningen aengevoet[1.], hier bij ons sullen hebben geconjungeert[2.], als wanneer te[3.] pijne waert sal wesen, mits 't groote getal van beesten ende menighte schapen die se dan bij den anderen hebben, sijnde 't getal deser jegenwoordige Caepmans vee niet boven 4 à 500, soo oude als jonge koebeesten ende[+] schapen; ende wanneer hunne mackers bij haer sijn, hebben se samen wel 15 à 1600 stucx, uyt welckes aenteelt men fray bestaen[4.] soude [+72] cunnen alle de schepen overvloedigh, neffens de thuynvruchten, te versien, ende oock de gansche consumptie van soute vleys ende speck voor dit guarnisoen uytwinnen.

Dewijle wij sedert Herry's absentie gesien hadden datter somtijts, ende meest doorgaens, ymant van sijn vrou ende kinderen onder dese Caepmans waren geweest, waeruyt wij altijt hebben gesusteneert dat het sijn g'allieerde, ende sij metten anderen[5.] ten minsten aen Compagnies gestolen vee samen waren, soo vraeghden wij hem off sijn voorenverhaelde allegatien ende persuasien oock uyt reghte meyninge ende genegenheyt voortquam. Waerop volcomentlijck te verstaen gaff van jae.

Wat het dan beduyden dat sijn vrou ende kinderen veeltijts (staende sijn absentie) bij de genoemde Caepmans hadden gewoont? Antwoorden dat sij hem die met gewelt hadden affgehouden tot verseeckeringe[6.], opdat hij haer aen ons niet soude beclappen, nochte weder derven bij ons comen offte alliëren, sonder de Caepmans meede in te trecken, gelijck <hij> oock niet souden gedaen hebben, ingevalle d' andere inwoonders uyt[7.] lant niet hadde cunnen bewegen met haer vee aff te comen, tot bethoninge van sijn opreghte meyninge ende dienst uyt goede genegentheyt aen de Nederlanders, tot welckers meerder verseeckeringe hij ons oock aenwees de gemelte goede gelegentheyt om ons gerechtelijck, in manieren als voorsz., van de Caepmans te guaranderen[8.], dat hij te verstaen gaff wij bysonder goet dienstigh souden bevinden.

Gaven hem weder te kennen dat wij emmers, voor sijn absentie, in den beginne veeltijts gesien hadden dat hij met haer groote vruntschap ende alliantie hieldt, ende[+] deselve doorgaens seer dienstbaer was geweest, etc. Waerop hij in antwoort te [+72v] verstaen gaff dat sulcx waer sij, edoch meer uyt vreese als opreghte genegentheyt geschiet was, doordien doentertijt noch qualijck terdegen wiste hoe hij met ons stonde, ende off wij hier altijt blijven offte wel weder t' eeniger tijt vertrecken souden, gelijck aen die van de verongeluckte schepen *Mauritius*[9.] ende *Haerlem* ervaren hadden, als wanneer sigh dan (gelijck al de Watermans nu noch doen) voor dese Caepmans verschuylen moeste, ende nu siende wij vaststonden te blijven, soude sigh wat beter ende stouter op ons mogen verseeckeren als voor desen wel

1. gesterk, aangemoedig.
2. aangesluit.
3. *'t de*.
4. gedaan kry.
5. *metten anderen*, met mekaar.
6. waarborg.
7. *uyt 't*.
8. verseker, d.w.s. hulle gevange te neem.
9. Die *Mauritius* het in 1643 of 1644 by ‘de Leeuwenberg’ vergaan en die volk het daar 'n tyd bly woon (Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, noot p. 49). Die geval van die *Haerlem* is bekend.

heefft derven doen, derhalven om ons te meerder[1.], ende den reghten dienst te bethonen, hadde goetgedacht 't voorsz. ons voor te dragen.

Soo vraeghden hij oock off wij doorgaens voor dato niet wel hadden genoeghsaem gemerckt dat hij hem noyt ter degen onder dese Caepmans had derven vertrouwen, anders als met ons in compagnie, ende dat oock noch al beswaerlijck ende met grooter vreese, doordien hij wel wiste, dat se hem souden dootslaan, soo sij 't niet en lieten om onsent wil, als wel siende, insonderheyt jegenwoordigh, dat wij noch altijt na hem gevraeght ende getracht hadden met schone belofften ende verseeckeringe weder hier te crijgen, 'twelck hij nu en dan van sommige Saldanhars (hier altemet met 1 of 2 beesten geweest) verstaan hebbende, te vrijmoediger geresolveert hadde, in maniere als voorsz., wederom te comen ende vergiffenisse te versoecken, maer om bij Caepman (die wij meenden sijn g'allieerde waren) te comen, soude sijn leven niet[2.] geresolveert hebben, als wesende sijn dootvijanden ende noyt anders als geveynsde vrunden samen geweest, edoch onder 't faveur van ons, anders soude sigh, gelijck geseyt, onder haer alleen sonder ons niet derven vertrouwen hebben,[+] gelijck hij te verstaen gaff wij emmers wel gesien hadden, dat hij ten tijde van de ontrovinge van Compagnies vee een heele ander wegh gegaen [+73] was dan de Caepmans, die met de beesten den Leeuwenbergh buyten om gedreven waren, ende hem oock noyt onder haer vernomen; maer eenige van sijn vrou ende kinderen, was geschiet om reden voorsz., meest door gewelt ende tegen sijn genegentheyt.

Somma, Herry heefft sigh weder fray opnieus[3.] in der Nederlanders gunste gedrongen, insonderheyt vooreerst met 't aenbrengen van de voorsz. gehandelde beesten ende affirmatie tot becomingh van meerder bij d' inwoonders uyt 't lant door sijn inductie[4.], na desselffs voorgeven, aen te brengen; ende alsoo sigh de begonnen preuve redelijck heefft verthoont, soo doen wij hem oock te meer vruntschap bewijsen om hem tot 'tselve te meer t' animeren, daer hij ons goede hoope toe schijnt te geven, insonderheyt tegen de tijt (seyt hij) dat de regenmaenden over sijn ende moy weer begint te worden, als wanneer der veel volcq uyt 't lant op sijne al gedane, ende noch te doene, aenmaninge met vee souden affcomen; maer hij woude gaerne dat men eerst Caepmans vee ende haer personen na[5.] ons namen ende weghvoerden. Na 't schijnt moeten de Saldanhars met hem gecontracteert hebben ons daertoe te bewilligen[6.], te meer dewijle hem onse inresolutie[7.] tot sulcx niet schijnt te bevallen, ende genoeghsaem te verstaen geefft dat het der Saldanhamans principale ooghmerck offte intentie sij, ende wij ons van 't gestolen vee fray ende bequaem nu guaranderen souden cunnen. Edoch, als voorsz., mach dat poinct noch wel wat in bedencken ende hij in twijffel van onse meninge offte opinie gehouden worden, om te sien hoe, offte waer, 't sigh noch keren sal.

1. d.w.s. *te meerder dienst*.
2. *sijn leven niet*, nooit van sy lewe nie.
3. *opnieuw* + adverbiale *s*.
4. oorreding.
5. *naar*, d.w.s. na ons toe, vir ons.
6. oorhaal. In dié betekenis tans verouderd.
7. Ongeassimileerde vorm naas *irresolutie*, besluiteloosheid.

25 *dito*, mooy weer met stilte, maer begond tegen den middagh al wat op te coelen[1.] uytten N.Westen, met doncker betogen lucht, waerop tegen den avont harden regen volgden.

[+] Heden heefft ons Herry weder 2 schoone vette beesten ende 3 schapen toegebracht door vrempt volcq uyt 't lant. [+]73v

26 *dito*, idem, regenachtigh weer ende wint als voren. Quam ons Herry al weder heel vroegh bij met 2 fraye koebeesten die sonder moeyten ende redelijck civil als de vorige gehandelt wierden, soodat wij jegenwoordigh al over de 60 stucx, jongh ende out hebben, behalven die dagelijcx voor de *Prins te Paart* geslaght ende aen boort gesonden worden, beneffens overvloedigh cool, wortelen, salade ende ander groen tot 't volcx wel treffelijcke verversinge.

Sondagh, *den* 27*en dito*, weer ende wint als gister, doch wat bedaerder.

28 *dito*, fray, bedaert weder als gister, ende 't luchjen comende van den Z.Z.Oosten, lieten de tochten met de opgeboyde boot na 't Robben- ende Dassen-eylant, mitsgaders de Baye van Saldanha, ten eynde hiervoren aengetogen, door den adsistent Jan Wouterss. eens weder hervatten[(e)], hem meedegevende 7 stucx gereuylde schapen, om op gemelt Robben-eylant te planten bij d' andere, daer der nu 105 wesen sullen, excepto die der sedert de laeste tijdinge mochte gestorven offte aengeteelt sijn.

29 *dito*, schoon weer met stilte; ende quam des namiddaghs weder eenigh vrempt volcq uyt het lant met een trop van omtrent 40 koebeesten ende 50 schapen, verbij 't fort langhs strant deselve heendrijvende na Herry's woningh, daer se haer leger bij nedersloegen; ende weynigh daerna, Herry met deselve aencomende, desen avont aen ons noch verhandelde 9 stucx schone, vette koebeesten ende 2 schapen, seggende Herry dat se morgen ende overmorgen ons meer toebrengen souden, wordende nu avont ende moesten derhalven, omdat se vermoeyt waren ende wat taback gecregen hadden, nu gaen rusten ende dien tabacq eerst opsuygen[2.].

Ultimo dito, moy weer ende wint als voren, meest westelijck, doch seer slapjes.[+] Cregen heden noch 26 stucx koebeesten ende 4 schapen voor coper, taback [+]74 ende pijpen van 't vernoemde[3.] nieuwe volcq uyt lant affgecomen, versoeckende Herry voor sijn gedane debvoiren[4.] wat coper voor hem, 'twelck denselven gaerne toestonden ende, om te meer te animeren, vereerden met 6 lb. draetcoper ende wat taback, dat een cleyne cortagie[5.] is ten reguarde[6.] van de diensten die d' E. Compagnie in dese gelegentheyt is doende, alsoo sedert den 23en passato al 67 stucx koebeesten, behalven 13 of 14 schapen, heeft doen aenbrengen ende aen de Compagnie verhandelen, wetende oock in de handelinge t' onser genoegen wel te maken dat sijn cortagie genoegsaem uytgewonnen wort.

Eindnoten:

(a) Die ‘sieckenvaer’ of sieketrooster, van wie hier sprake is, was Willem Barentsz. Wijlant. Toe hy in die volgende jaar met sy gesin na Batavia vertrek het, is hy aan die Kaap deur Pieter van der Stael opgevolg. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 138.

1. d.w.s. die wind het begin opsteek.
2. Vgl. (*tabak*) *drinken*.
3. voornoemde.
4. pligte, ywer, moeite.
5. kommissie.
6. aansien, opsigte.

(b) Sien instruksie vir Jan Woutersz. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 413-414. K.A.
(c) Dat Herry, ná 'n afwesigheid van 'n jaar en agt maande, en nadat hy ál die beeste van die blankes geroof en die veewagter vermoor het - sien weer 19 Oktober 1653 -, met allerhande vrome verontskuldigings weer so ewe goedsmoeds sy opwagting kon maak, toon dat die blankes met hulle oordrewe beleid van vrede en vriendskap nie veel respek van die Hottentotte afgedwing het nie.
(d) Volgens wat dr. L.C. van Oudenhove, medikus en senior lektor in Fisiologie aan die Universiteit van Stellenbosch, my meedeel, word met ‘’t water’ hier bedoel *oedeem*. Hy verklaar verder: ‘In die tyd van Van Riebeeck is dit steeds beskou as 'n siekte wat daardeur gekenmerk word dat 'die bloed in water verander'; en inderdaad vandag weet ons dat oedeem teweeggebring word deurdat die serum van die bloed die arteries deur die halfdeurdringbare wande of langs die arteriële uiteindes (arterioles) verlaat en in die weefsels (weefseltussenruimtes) agterbly. Dit kan deur patologiese en fisiologiese faktore veroorsaak word. Gebrek aan voedsel kan dikwels 'n oorsaak wees. Eintlik is oedeem nie 'n *siekte* nie, maar die gevolg van baie patologiese en ander afwykings’.
(e) Sien weer noot b onder hierdie maand.

Julius <anno> 1655

Adij, *primo ditto*, schoon weer ende 't luchjen als voren, variabel ende saghtjes.
2*en ende* 3*en ditto*, idem. Ende sijn op dato bij den Raadt deser fortresse getrocken dese navolgende resolutien[(a)], dicterende van woorde te woorde als volght:

‘Zaterdagh, 's morgens, den 3en July 1655.

Door d' opperhooffden van 't schip de *Prins* (hieronder meede geteyckent) ons voorgedragen sijnde navolgende personen om van die te mogen werden ontlast, vermits het vuyle snappers[1.], dronckaerts ende speelders sijn, doorgaens moeyten ende veele onlusten, etc., veroorsaeckende onder den volcke ende in de scheepsdissipline, met niet min groote ongeregeltheden, etc., waerdoor deselve[2.] in vreese offte beduchtinge waren van meerder onheylen offte swarigheden, sulcx dat om in ruste ende vreede op 't segourste[3.] te mogen overvaren, instantelijck[4.] versochten als voren, dat wij deselve hier aen lant wilden nemen ende eenige andere in de plaetse oversetten, sijnde genaempt als te weten:

Barent Arentsz. van Delffziel[(b)], quartiermeester
Claas Andriesz. Buysman van Rotterdam, P.[5.] bootsman
Leendert Jorisz. van Armuyden[(c)], bosschieter
Dirck Jacobsz. Lansmeer van Munnekendam[(d)], bosschieter
Michiel Dircx. van Leyden, bootsman
Barent Barentsz. van Dort, hooploper[6.], sigh op Batavia versteecken.

Waerop met rijpe deliberatie geleth, ende overwogen 't groote pryckel dat dit[+] schip (als alleen deur zee gaende) onderworpen is, om de verseeckertheyt[7.] als [+]74v voren, goetgevonden sij de gedachte opperhooffden haer billicq versoeck toe te staan, teneynde Compagnies schip ende goet doch[8.] verseeckert mochte onder goede dissipline onse[9.] Heeren Meesters thuys gebracht worden; ende omme de gemelte ende vordere luyden op 't schip onder te meer devotie[10.] ende ontsagh te houden, soo is oock verstaen bovengestelde personen vooreerst hier aen lant in d' ijsers te houden tot het schip vertrocken sij, om van deselve doch wel verseeckert te mogen wesen, etc.

1. praatjiesmakers.
2. d.w.s. die opperhoofde van die skip.
3. sekuurste, veiligste. Die vorm met *g* wys op Portugese (of Italiaanse) ontlening. Vgl. Port. *seguro*. Brill maak daar *secuurste* van.
4. dringend, Lat. *instanter*.
5. ?
6. Blykbaar 'n matroos van die laagste klas. Die woord kom herhaaldelik by v.R. voor, bv. o.d. 9/10/1659, 10/7/1660, ens. Afleiding onseker, vgl. WNT.
7. veiligheid, ‘segureza’.
8. tog.
9. Datief.
10. ontsag, gehoorsaamheid. In dié betekenis nie in WNT nie.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope ten dage ende jare als boven.

(Was geteyckent)
Jan van Riebeeck
Pieter Jonasz. Davidt Verdonck Fredrick Verburgh Jan van Harwarden ende Roeloff de Man, Secretaris[e].'

'Zaterdagh, na den noen, den 3en July 1655.

Gesien d' aenclachten van den coopman David Verdonck over den hooghbootsman Gerrit Jansz. van Hasselt, mitsgaders de vordere blijcken ende eygen vrijwillige bekentenisse van denselven, namentlijck dat hij, hooghbootsman, over eenige fauten gereprimendeert sijnde geweest, hadde geseyt dat den bruy van den coopman ende met hem niet te doen had[1.], ende andere diergelijcke inobediente bejegeningen meer, waerover leetwesen thoonde, - soo is bij forme van resolutie goetgevonden, om de cortheyt des tijts geen proces goetvindende daerover te maken, verstaen[2.], om alle disordre te voorcomen ende de behoorlijcke dissipline tot der overigheyts ontsagh te maincteneren, denselven te condemneren, gelijck doen bij desen, in een amende[3.] van 4 maenden sijner te goet hebbende maentgelden ten proffijte van d' E. Compagnie, behoudens nochtans dat wij de gemelte scheepsoverigheyt (soo veel ons aengaet) g'aucthoriseert laten, indien den gecondemneerden, achtervolgende[4.] gedane belofften, sigh wel ende na behoren blijfft comporteren, in de voorhaelde[+] mulcte[5.] sodanige mitigatie offte quijtscheldinge te doen als deselve na gelegentheyt ende des persoons meriten sullen bevinden te behoren. [+]75
Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope ten dage en jare als boven.

(Was geteyckent)
Jan van Riebeeck
Fredrick Verburgh
Jan van Harwarden
ende Roeloff de Man, Secretaris.'

Sondagh, *den* 4*en dito*, fray, stil weer. Hebben vandage d' opperhooffden van 't jacht de *Prins* gegeven haer affscheyt, neffens onse missive ende annexe pampieren[f] aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen in 't vaderlant. D' Almogende wil deselve een geluckige, voorspoedige, behouden reyse verlenen.

1. *den bruy van den coopman.... had*, die koopman kon hom niks skeel nie, traak hom nie.
2. Lees: (*soo is*) *verstaen*, d.w.s. besluit.
3. boete.
4. volgens.
5. boete. Lat. *mulcta*.

5 *dito*, voormiddaghs schoon weer ende 't luchjen aen d' oversijde van de bay Z.Oostelijck wayende, is voorhaelde jacht onder seyl gegaen ende fray buyten in zee geraackt, nadat syluyden met soo veele verversinge van cool, wortelen ende andere thuynvruchten versien waren als deselve gister ende vandage met haer boot ende schuyt hebben cunnen weghhalen, beneffens oock 2 koebeesten voor de reys, boven degene die haer alle dagen met de thuynvruchten sijn aen boort geschickt, sulcx dat se, wel treffelijck ververscht hebbende, met fris volcq vertrocken sijn, hoedanigh willen hopen datter Godt de Heere salvo sal laten overcomen.

6 *dito*, schoon warm weer ende wint als gister.

7*en dito*, 's morgens donckere, graeuwe lucht met redelijck stijve N.Weste-coelte, waerop het tegen den middagh vrij hard ende dight begonst[1.] te regenen.

8*en dito*, vrij stormachtigh, nat weer, met bysonder harde buyen meest van den Z.Westen; echter quam 't galjot de *Tulp*, den 11en Juny van St. Helena gescheyden, des namiddaghs hier wel ter rheede te retourneren, meedebrengende, beneffens 3 verckens ende eenige appelboomtjes, noch 2 paerden die daer gevangen hadden, sijnde 't derde een henghst, wesende door ordre van d' Heer Van Goens weder os laten lopen om met de 2 merrys, welcke niet gevangen costen worden, tot[+] vorder aentelinge te dienen, etc. [+]75v

Gemelte Sijn E. was met de gansche retourvlote (in 9 schepen bestaende) op den 4en Juny vandaer vertrocken ende hadde 3 deugenieten op voorsz. galjot gestelt om hier in de kettingh te gaen, maer deselve waren met de boot van dito galjot geschiappeert[2.] ende op St. Helena gebleven, sonder dat se van 't galjotsvolcq costen weder gecregen worden.

Als voorsz., was 't galjot den 11en Juny van St. Helena gescheyden, hebbende daer omtrent 10 dagen in stilte gedreven, souden anders wel een weeck vroeger hier geweest hebben; soodat nu langhs soo meer blijckt dat eylant seer gevoughelijck van hier te bevaren sij, soowel in 't een als 't ander mousson[3.], ende dat in gaer corten tijt, soo desen ende vergangen jare nu volcomen g'experimenteert ende ondervonden is.

9 *dito*, wat beter weer, maer de wint noch al Z.Westelijck; ende quam op den namiddagh hier wel te retourneren onse opgeboyde boot uyt de Bay van Saldanha, met den adsistent Jan Woutersz., die alle dit stormachtigh weer tusschen de gemelte bay ende 't Robben-eylant in zee ontmoet, affgestaen ende van eergister avont onder gemelt eylant op de dregh gelegen gehad[4.], rapporterende dat gansch geen inwoonders daeromtrent vernomen, maer 4 van de 7 schapen op seecker eylantjen

1. Een van die baie vorme van die verlede tyd van *beginnen: begon*, *began*, *begonde*, *begonst*, *begonste*, *begost*, *begoest*.
2. ontvlug. Van Fr. *échapper*. Die *sch* moet vermoedelik soos *sj* uitgespreek word.
3. Port.-Arab. woord wat ‘jaargety’ beteken, soos hier. Later ook: 'n bepaalde konstante wind.
4. Verlede deelwoord-vorm onder invloed van *affgestaen* en *gelegen*, in plaas van *had? Op de dreg liggen*, voor die dreganker lê.

in de gemelte bay (bij d' onsen voor desen gehandelt ende daerop gestelt) gevonden ende in sijn herwaertsreyse op 't Robben-eylant bij d' andere gebracht had, daer der nu 114 stucx in alles waren, mitsgaders oock de verckens van 4 al tot 19 aengeteelt sedert den 5en Juny verleden, dat wij deselve daerop geseth hebben.

Op 't Dassen- ende andere eylanden in de voorsz. baye hadden wel redelijcke partije robben gevonden, maer meestal jongh ende cleyn goet, sulcx wij van opinie[+] sijn dat men de natte tijt nootsaeckelijck alle jaren sal moeten laten overstaen [+]76 eer men t'elckens weder aen 't vangen valt, om de aentelinge te min te verhinderen; maer walvisschen hadden overal bij duysenden vernomen, gelijck oock dagelijcx hier in dese Tafelbay.

In voorsz. baye hadden d' onse op 't gemelte eylantjen, daer de schapen vandaen gehaelt hebben, oock gevonden een France brieff die, getransleert sijnde, van inhoude bevonden als hieronder g'insereert.

Translaet missive van d' opperhooffden van 't Frans schip de *Beer*, geschreven aen De la Forest des Royers, Commandeur op 't schip *St. Joris*.

'In de bay van Zaldanha, den 20en Maart 1655.

Mijn Heer.

Ick gebruyck de vrijigheyt Ul. dese brieff te laten, soo om te voldoen aen mijn debvoir, als d' ordre die Ul. mijn geliefft heefft te geven voor ons vertreck. Waerom ick beginne sal om Ul. te seggen dat onse reys van 't eylant Madagascar tot de Caap van Auguilles is geweest heel sacht van weer ende genoeghsaem cort, want hebben de voorsz. Caap van Auguilles den 3en Maart op den middagh[1.] en 's anderdaeghs, den vierden, waren wij schuyns van de Caap d' Boa Esperance, die wij boven raeckte[2.] desselven daeghs, maer op den avont (vier mijlen in de wint van de Tafelbay[3.], in dewelcke wij sagen 3 seer groote schepen[(g)], dewelcke 5 canonschote schoten om ons te wijsen de rheede) doen overviel ons de stilte[4.], ingevolge oock seer dicke mist, dewelcke ons berooffde van 't gesicht van 't lant, en gedeurde[5.] tot den 7en courant[6.], altijt aff en naer lant geleyt. Desselven daeghs op de morgen gingen onse rheede[7.] soecken. Alsdoen sagen, door eenigh verlichtingh van de mist, een schip[8.] comende voor wint op ons aff, dewelcke ons een weynighje overviel, als hebbende doen weynigh canon gereet. Niettegenstaende hetselve beter als wij in 't seylen waren, alsmeede ons gethoont hebbende sijn Hollantse vlagh, schoot een canonschoot sonder cogel om kennisse van 't onse te hebben, gijden[9.] ons groot seyl op ende lieten de marseyls lopen en namen onse vlagge uyt het

1. 'n Woord ontbreek: *gepasseert*, *gesien*?
2. *boven raeckte*, verby geseil het.
3. vier 'myl' van Tafelbaai met 'n gunstige wind daarvandaan.
4. windstilte.
5. 'duurde', het aangehou.
6. van die lopende maand.
7. ankerplek.
8. Die *Roode Vos*, onder Verburgh. Vgl. o.d. 16/2/1655 en 5/3/1655. Die '3 seer groote schepen', hoërop vermeld, was die *Oliphant*, *Mallacca* en *Wapen van Hollandt*. Kyk onder 1/3/1655.
9. *geien*, seile inkort om minder wind te vang.

gesichte. Ondertusschen quam hij onder de wint bij ons en vraeghde ons vanwaer wij waren en offt wij begeerde in de Tafelbay te wesen, alsoo hij daer naer toegingh.[+] Daerop hem antwoorde dat wij na de Saldanha-bay gingen. Doen vraeghden [+76v] hem wie hij was, waerop hij antwoorde, dat hij van de Hollantse vloot van Indien[1.] ende dat hij quam van de Saldanha-bay. Wij scheyden in welcken tijt mijnheer De Goascaer op de gesontheyt van de capiteyn dronck, dewelcke hem bedanckte met hetselve, vergeselschapt met een canonschoot, dewelcke de heer De Goascaer hem liet wederom geven. Het was een flieboot[2.] van omtrent 120 vaten, gemonteert met 4 stucken canon.

Wij quamen dien dagh binnen de bay, niettegenstaende de scharpe wint die wij hadden, soodat wij de rest van de dagh met laveren doorbrochten, en costen niet vorder geraecken als achter het Duyckers-eylantje, alwaer wij genootsaeckt waren te setten[3.] tot 's anderdaeghs, den 8en, op welcke dagh laveerde met deselve wint. Doen arriveerde wij aen mouillagie[4.], sijnde de rheede, gedreven door den stroom, alwaer wij Ul. orders volbracht hebben, soo na gelijck het ons mogelijck is geweest, hebbende wederom de vellen die achter in 't schip leggen, gesien[5.] tot de ⅔ toe, die altesamen soo droogh ende suyver waren als doen wij deselve innamen te Itolanhar[(h)], de rest en hebbe niet gesien door advys van de Heeren[6.] De Goascaer. De Flavourt, schipper en steurman, vertrouwde het weer niet. Wij leyden oock de l'esquine[7.] in de son, dewelcke oock wel geconditioneert waren, ende generalijck al 't gene dat in 't schip is. Wij hebben ons want, mast en het schip rontom geteert, en, soo ick gelooff, soo crijgen wij vandaegh gedaen, met resolutie om morgen, offt Maendagh ten langhsten, te vertrecken, soo het bequaem weer is.

Dit is al 'tgeene dat ick Ul. voor dees tijt schrijven can, tot het eylant van St. Helena, aen welcke plaets (soo ons Godt de genade geefft daer te mogen comen) soo sal ick niet manqueren om Ul. aldaer kennisse te laten van al hetgenen datter tusschen dit en St. Helena gepasseert is.

Ick heb aen Ul. vergeten te schrijven als dat wij ons cruyt in de zon oock gedrooght hebben, alsmeede het canon op sijn plaets gestelt, geresolveert sijnde liever te vergaan als ons over te geven, tensij anders door een esquadre offte extraordinaire maght, waervan[8.] ick Ul. verseeckeren can. Ende nadat ick Godt gebeden hebben dat hij Ul. gelieve te conserveren, eyndigende Ul. biddende uyt al mijn hard, dat Ul. mijn wil continueren in Ul. weldoen[9.], ende geloven dat ick al mijn leven sal soecken occasien om Ul. door effect[10.] te mogen verseeckeren van de dienst ende

1. Bedoel sal wees: die vloot van die Oos-Indiese Kompanjie.
2. *vlieboot*, seeskepie van 'n bepaalde bou (sonder besaansmas en sonder bramseile).
3. anker.
4. ankergrond.
5. nagesien?
6. In die teks staan H^{rn}; dus miskien 'n slordige afkorting vir *Heer*.
7. Fr. (*e*)*squine*, Port. *esquina*, *eschineza*, China-wortel. Vgl. Yule & Burnell: *Hobson-Jobson*, s.v. *China-root:* 'a once famous drug .... being the tuber of various species of Smilax'.
8. en hiervan.
9. Volgens Prof. M. Valkhoff vermoedelik: Fr. *bienfaits*.
10. Volgens Prof. M. Valkhoff vermoedelik: Fr. *effectivement*.

respect die ick Ul. toedraegh, biddende Godt uyt al mijn hart mijn te willen laten[+] booren[1.] sooveel occasien tot hetselve als ick door waerachtige medelijden om deselve te ontvlechten[2.] terwijl ick mijn leven[3.] na mijn geboorne oprechtigheyt sal wesen [+]77

(Onder stondt)

Mijnheer, Ul. dienstwillige gehoorsame ende verobligeerde dienaer

(ende was geteyckent)
De Puigne le Masle.

(Noch lager stondt)

Mijn heeren De Goascaer ende Flavourt die sijn altijt welvarende en sijn noch gesont. Sij doen Ul. dienstwilliglijck de handen kussen, alsmeede aen alle Ul. officiers, dewelcke, met Ul. verloff, ick meede doen groeten met al mijn hart en ick ben haer dienstwillige dienaer.

(ende aen d' ander zijde stondt)

Passerende, wie het is, ick bid Ul. soo Ul. nieusgierigh sijt dese brieff te sien, deselve wederom te leggen in het coffertje, en ghij sult mijn verobligeren. 'T is Ul. dienstwillige dienaer De Puigne, luytenant op 't schip genaempt de *Beer*.

('t Opschrift was)

Mijnheer

Mijnheer De la Forest des Royers, Commandeur voor de dienst van de coninck, op 't schip genaempt *St. Joris*.'

10*en dito*, stil, nat, regenachtigh weer.

Sondagh, *den* 11*en dito*, idem, stil weer met somtijts wat sonneschijn, item oock altemet[4.] regen, ende veel walvis in de bay.

12 *dito*, heel mooy weer ende 't luchjen aen d' oversijde Z.Oost.

Tegen den middagh is den Commandeur Riebeeck selffs in persoon[5.], met samen den ondercoopman Verburgh, per 't galjot de *Tulp* vertrocken na 't Robben- ende Dassen-eylant[(i)] omme eens wat nader aff te speculeren de gelegentheden aldaer, etc., hebbende, staende sijn absentie, de sorgh over 't fort en alles bevolen aen den opperstuyrman Tymon Egbertsz., een out, sorghdragend man, ende hier leggende principalijck om d' aencomende schepen in te lootsen ende vaertuygh te maken,[+]

[+]77v

1. Volgens Prof. M. Valkhoff. vermoedelik: Fr. *faire naître*.
2. Die hoogdrawende slot van die brief word onverstaanbaar. Prof. Valkhoff vermoed dat die Frans hier het *se développer* of *se déployer*.
3. *mijn leven*, lewenslank.
4. af en toe.
5. Solank as Van Riebeeck en Verburgh weg is, ontbreek die weer- en ander berigte aan die Kaap, behalwe vir die kort opsomming by sy terugkoms. Ondertussen praat v.R. van homself soos gewoonlik in die 3de persoon.

daer goede ende treffelijcke kennisse, mitsgaders een goede sloep onder handen heefft.

Comende gemelte Riebeeck noch des namiddaghs aen 't Robben-cylant wel ten

ancker, dat extraordinaire fray, groen bewassen, ende de schapen aldaer treffelijck welvarende bevond, maer met de verckens scheen 't niet wel te succederen, vermits al 5 van zeventhien geworpene jongen gestorven waren; echter liet de rest daer noch blijven om te sien hoe 't mettertijt noch soude willen gaen. Met 't graen ginget oock niet wel, edoch principael om datter den rechten ijver ende sorgh niet over gedragen van degene die tot bewaringe der schapen op 't eylant leggen; sulcx dan eenige <ordre?> op 't een ende 't ander gestelt hebbende, is in den avont weder aen boort gevaren, mitsgaders ancker gelight ende met een Z.Z.Oost-coeltjen als voren voorts geseylt na 't Dassen-eylant, daer hij, Riebeeck,

den 13*en dito*, 's namiddaghs, meede wel aenquam ende alles na behoren besightigende, bevondt te wesen een seer schrael eylant, maer redelijck vol robben, meest noch nieu geworpen jongen bij haer ouden[1.], even noch maer op de klippen comende, waeromme raedsaem gevonden wierd nietjegenstaende de redelijcke quantité met de vanghst noch te suppercederen[2.] tot de maant van November off December, soo, omdat de vellen in dit natte mousson qualijck gedrooght cunnen worden, als oock omdat de robben noch wat te cleyn ende moeyelijck op te jagen souden wesen, mitsgaders meede insonderheyt om deselve door de geduyrige jacht oock niet al te schou[3.] te maken, ende wat tijt tot aentelinge ende haer volwassinge te laten, etc.

Wijders affgespeculeert hebbende wat ende hoedanige huysinge voor 't volcq ende vellen in toecomende daer souden vereysschen, etc., is des avonts weder na boort gevaren, met voornemen omme oock met eenen na de Bay van Saldanha te varen ende die gelegentheden aldaer meede eens te besightigen; maer alsoo de Z.Oostewint stilde ende een dijs[4.], mitsgaders redelijcke coelte, uytten N.Westen rees (dat de wint contrarie maeckten) soo is denselven weder vertrocken na de Tafelbay, daer

den 14*en* <*dito*> 's avonts wel arriveerde ende alles in goede ordre vond, sijnde sedert[+] des Commandeurs absentie aen 't fort gereuylt van Caepman een os, een kalff ende 6 stucx schapen. Anders wasser sonderlingh niet gepasseert. [+]78

Den tolcq Herry, met noch 2 Hottentoos, meede na voorsz. eylanden gevaren wesende, ende gesien dat onse schapen op 't Robben-eylant sulcken treffelijcken aert hadden, mitsgaders dat lant met soo frayen groen bewassen, versochte dat hij voor vrou ende kinderen daer mochte een huys maken ende met sijn vee laten wonen, waertoe hij meende dat Caepman meede wel genegen wesen soude, als oock alle die met haer vrunden[5.] waren, 'twelck, soo willende lucken, een schoone saecke voor d' E. Compagnie soude sijn ende vrij wat beter als haer bij forme van oorlogh te overweldigen, want deselve dan alsoo wel in Compagnies macht waren als anders, sijnde oock dat eylant groot ende volwassen[6.] genoegh om duysenden

1. *haer ouden*, hulle ouers.
2. op te hou, te wag.
3. sku, wild.
4. mistigheid.
5. *met haer vrunden waren*, met hulle bevriend was.
6. begroeid.

beesten ende schapen te weyden, ende ons door Herry overvloedigh veel gewas gethoont daer, na sijn seggen, de koeyen veel melck van geven ende treffelijck groeyen, etc., sulcx dat ons voornemen is eens preuve te nemen off men dese Caepmans off andere daer sullen cunnen locken.

15*en dito*, 's morgens mooy weer met betrocken lucht ende stilte. Gisternacht had sigh een van d' ossen, die wij een jock op den hals hadden geleght om de wagen te trecken soo vrempt[1.] ende wilt aengestelt, dat sigh selffs de neck gebroocken ende ter doot gebracht had; sulcx wij langhs soo meer sien het met ossen niet wel gaen sal willen, ende daerom nodigh van nogh eenige paarden dienen versien, om ons timmer- ende branthout uyt 't bos, wel omtrent 3 mijlen van 't fort, te halen. Per memorie.

16 *dito*, 's morgens regenachtigh weer ende wint westelijck.

17 *dito*, fray sonneschijn-weer, de wint als voren.

[+] Heden 't galjot de *Tulp* gevisiteert, ende bevonden sijnde wel wat swack van timmeragie te wesen, maer echter genoeghsaem te verstercken met eenige [+]78v
knies[2.] in 't ruym, aen steven ende elders te brengen, soo is bij raetspleginge verstaen deselve houtwercken, alsmeede een stengh ende boeghspriet, etc., uyt 't Caepse bos daertoe te doen claer maken, ende onderwijlen dito galjot na de Bay van Saldanha te laten varen, om aldaer ter degen schoongemaeckt ende geharpuyst te worden, mitsgaders in zijn wederomreyse herwaerts, empassant, van 't Dassen-eylant meede te brengen een ladinge schulpen tot een kalckoven, ende op sijn retour daervan ontladen wesende, dan vorders soodanigh met voorhaelde houtwercken te verstercken, dat suffichant[3.] sal mogen wesen om noch een tochtjen te doen op Madagascar, tot nader ondersoeck ende levendthoudinge van den begonnen handel aldaer, etc., als breeder bij resolutie[(j)] heden daerover genomen.

Hebben oock 2 schapen gehandelt, welcke neffens noch 6 stucx (dese vorige dagen gereuylt) meede lieten aen 't galjot brengen om empassant, van hier ten eynde voormelt na de voorsz. bay seylende, op 't Robben-eylant te setten, daerder nu 135 stucx sullen wesen.

Soo lieten oock den adsistent Jan Wouterss. meedevaren met wat coper ende taback, om, offer[4.] eenige inwoonders vernomen wierden, van deselve met eenen sooveel vee te reuylen als mogelijck wesen sal.

Ende alsoo Adriaen van de Paver op 't Robben-eylant geen behoorlijcke sorge offte naerstigheyt bewees in 't hoeden van de schapen, etc., soo is in sijn plaetse derwaerts gesonden eenen Sybrandt Rinckes van Outriemen[(k)], adelborst, dat een fray, stil borst schijnt, ende vertrouwen wel goede sorge over 't vee ende d' aentelende jongetjes[5.] dragen sal, nevens ordre om den gemelten Paver over sijn nonchelance behoorlijck correctie te laten gewerden[6.] tot exempel van andere;

1. wild.
2. knievormige stutte.
3. sterk genoeg.
4. in geval daar.
5. jong diere.
6. *correctie te laten gewerden*, te straf.

welcken volgende[1.] dan d' opperhooffden van voorsz. galjot noch desen avont haer affscheyt gegeven is, omme metten eersten goeden wint, ten eynde voormelt onder[+] seyl te gaen, gelijck deselve, 't luchjen uytten Z.Z.Oosten crijgende, oock [+]79
onderleyden[2.], ende

Sondagh, *den* 18*en dito*, 's morgens goet weer ende wint variabel edoch slapjes, al tot onder 't Robben-eylant g'advanceert waren.

Soo wierd oock een ander schip onder 't lant omtrent[3.] 't hoofft van de Leeuwenbergh vernomen, ende alsoo 't wat stil was, sonden datelijck een Biscayse sloep derwaerts met een stuyrman, Tymon Egbertsz., omme te vernemen wie ende vanwaer quam, mitsgaders 'tselve met eenen in te lootsen ende op de rechte rheede te brengen; daer 't op den middagh met een N.westelijck luchjen wel ten ancker quam, sijnde d' *Avontstar*, daerop schipper Jacob Claass. Bruyningh, ende ondercoopman Niclaes Levendigh, 13 Maart passato uyt Texel geseylt met 137 coppen, waervan onderwegen maar een gestorven ende oock sonderlingh geen siecken had, mitsgaders onderwegen nergens aengeweest, maer den lesten April ontmoet 't schip *Brouwershaven* op de Noorderbreete van 5 graden 40 minuten ende 355 gr. 40 minuten lengte; omtrent 10 maanden uyt[4.] vaderlant geseylt ende al geweest sijnde op de Z.breete van 34½ gr.[5.], daer se op 30, 60 ende 80 vademen gront geworpen, ende apparent 't riff van Aguilles[6.] al getroffen, maer geen lant vernomen hadden, ende alsoo de principale officieren overleden, ende daeromme apparent geen al te goede ordre op dat schip was, is hetselve van daer weder tot voorgemelte noorderbreete, al heel door de lini, wederom gekeert, seecker riviere in Angola aen geweest ende aldaer wel degelijck ververscht, mitsgaders geen siecken off yts ter werelt gebreck hebbende, nochtans, desniettemin, evenwel geresolveert sijnde, t' eenemael voorts na 't vaderlant te keren, nietjegenstaende wat debvoiren d' opperhooffden van de *Avontstar*, na derselver rapporten, deden met minnelijcke vermaningen ende persuasien om haer na India te doen tenderen[7.], hebbende oock niet willen van d' inhebbende contanten offte eenige ladinge voor India scheyden, sulcx dat d' E. Compagnie door die ongehoorsame luyden al wat intrest[8.] staet te lijden, soo 't[+] maer anders niet erger aff en[9.] loopt, 'twelck te hoopen is Godt de Heer verhoeden sal. [+]79v

Lieten datelijck overvloedigh verversinge van thuynvruchten ende melck voor die van de *Avontstar* aen boort senden, mitsgaders ook gelasten alle dagen een halff koebeest voor 't volcq te beschicken om deselve ter degen te verfrissen.

Soo hadden deselve op den 17en Juny passato oock vernomen 2 scheepen op de hooghte van stijff 27 graden Z.breete, ende alsoo sij meenden dattet wel mochten Engelse wesen ende bij deselve weynigh voordeel te halen was, soo hadden haer

1. *welcken volgende*, in ooreenstemming waarmee.
2. onderneem, aanvang. Van *onderléggen*.
3. in die buurt van, teenoor.
4. *uyt 't*.
5. d.w.s. byna op die hoogte van die Kaap.
6. Agulhas?
7. koers sit. Aksent op die tweede lettergreep.
8. skade. Verouderde betekenis wat die woord ook in Engels gehad het. Vgl. WNT en OED.
9. Tweede negatief.

reyse vervordert sonder verder na deselve te vernemen, ende naderhant gecomen op de hooghte van omtrent 31½ gr., hadden noch een ander schip ontmoet, sijnde een Engelsman, tenderende na Parsia, ende na desselffs voorgeven genegen wesende de Caap aen te doen; edoch was 2 dagen daerna van haer geraeckt ende tot heden niet weder vernomen.

19 *dito*, mooy weer ende wint als voren, meest N. westelijck ende labbertjes.

20 *dito*, idem, fray sonneschijn-weer ende wint labber van den Z.Z.Oosten.

21 *dito*, insgelijcx, ende vertrocken de Caepmans weder van achter den Leeuwenbergh na de Z. Oostsijde van ons fort daer se haer omtrent ten halff wege de redout Duynhoop weder ter neder sloegen.

Op den namiddagh wierd een schip, meest Westwaerts van 't Robben-eylant, gesien, dat vermits de stilte desen avont niet coste binnen comen ende oock noch te verde was om een sloep na toe te stuyren.

22 *dito*, 's morgens mottigh weer met N. Weste labbercoelte. Quam voorhaelde[+] schip, sijnde de *Leeuwin van Delfft*, wel ter rheede, daerop schipper Jan Lucasz. [+80] Meeuwen ende bouckhouder Adriaen 's Gravensande, den 21en Maart uyt Goeree gelopen, mitsgaders eerst 3 dagen in Duyns[1.(l)] gelegen ende naderhant, om 't schip (wat ranck sijnde) watervast te maken, aen St. Vincent geweest, maer niet anders dan water gecregen hebbende, waren na drie dagen weder vertrocken ende tusschenwegen verscheyden Engelse ontmoet, onder welcke drie na Parsia ende Cormandel tendeerden. Had uytgevoert 140 coppen, daer der maer een van gestorven was ende jegenwoordigh oock niet een sieck te cooy; des, om die bij haer gesontheyt te mogen behouden ende metter haest lustigh te verfrissen, datelijck overvloet van groenmoes uytte thuynen ende melck, etc., lieten na boort senden ende een koebeest slaghten, etc.

23 *dito*, claar, helder sonneschijn-weer, 't luchjen meest van den Z.Z.Oosten.

24 *dito*, idem. Ende gaven op den avont d' opperhooffden van d' *Avontstar* haer affscheyt omme met den eersten goeden wint hun reyse na Batavia te spoedigen, neffens onse missive ende annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India[(m)].

Sondagh, *den* 25*en dito*, 's morgens schoon sonneschijn-weer ende 't luchjen van den N. Westen, waerdoor die van voorhaelde schip beleth bleven t'seyl te gaen.

26 *dito*, 's morgens doncker weer ende wint meest N.N.West, waermeede d' *Avontstar* onder seyl gingh ende met laveren fray buyten geraeckten. D' Almogende verleene hun behouden reyse.

't Begon tegen den avont vrij wat te regenen, 'twelck den ganschen nacht continueerden.

27 *dito*, 's morgens noch al doncker, regenachtigh weder ende wint als gister

1. *Downs* in Engeland.

N.N.West, daer tegen den avont meede ter rheede retourneerden 't galjot de *Tulp* uyt de Bay van Saldanha, schoongemaeckt ende geharpuyst, maer geen volcq vernomen hebbende om meede te handelen, nochte oock aen 't Dassen-eylant[+] eenige schulpen cunnen laden, vermits de harde aenbrandingen door de noordelijcke winden aldaer gevonden, sulcx dat ledigh wederom quam. [+]80v

Dito opperhooffden rapporteerden dat al vrij veel robben op d' eylantjes in de gemelte bay vernomen hadden, ende dierhalven tegen de drooge tijt al redelijcke partije apparent sal te becomen wesen.

28 *dito*, noch al doncker, regenachtigh weer ende wint als boven. Ende gaven heden affscheyt <aen> d' opperhooffden van 't jacht de *Leeuwin*, beneffens onse missive ende annexe pampieren[(n)] gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India, omme met den eersten goeden wint onder seyl te gaen ende hun reyse te vervorderen na Batavia.

29 *dito*, 's morgens dijsigh weer ende wint als voren van den N.N.Westen; echter gingh de *Leeuwin* onder seyl, soeckende met laveren de bay uyt te raecken; maer alsoo de zee al te hol gingh, moeste wederom op de rheede ten ancker comen.

30 *dito*, idem, weer ende wint als gister, tot beleth van voorhaelde schipsvertreck.

Ultimo dito, 's morgens helder, claer weer ende 't luchjen van den Z.Z.Oosten. Is gemelt schip onder seyl gegaen ende, beneden 't Robben-eylant om, fray in zee geraeckt.

Soo lieten meede, dewijle 't luchjen goet ende de zee redelijck sleght[1.] geworden was, 't galjot de *Tulp* oock vertrecken na 't Dassen-eylant om een ladingh schelpen, dewijl men hier doch noch besigh is met de boeghspriet ende andre saken voor 'tselve tot versterckinge gereet te maken, etc.

Eindnoten:

(a) Sien ook C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 133. K.A.
(b) Delffziel (Delfzijl), 'n stad aan die mond van die Eems in Groningen.
(c) Armuyden (Arnemuiden), stad in Walcheren, Seeland.
(d) Munnekendam (Monnikendam), stad aan die Gouwzee, noordoos van Amsterdam.
(e) Hier eindig die notule van die raadsvergadering wat in die oggend van 3 Julie gehou is. Ons merk op dat dit deur die vernaamste Kaapse amptenare, nl. Jan van Riebeeck, Fredrick Verburgh, Jan van Harwarden en Roeloff de Man, en ook deur die opperhoofde van die *Prins te Paart* (kortweg die *Prins*), nl. Pieter Jonasz. en Davidt Verdonck, onderteken is. Verder volg dan die notule van die raadsvergadering van die middag, wat net deur Kaapse beamptes onderteken is. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 134. K.A.
(f) 'n Hele aantal uiters belangrike dokumente is met die *Prins te Paart* na die moederland gestuur. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 433 (‘Register van de Pampieren’ ens.). K.A. Die vernaamste hieronder was 'n brief aan Here Sewentien, waarin uitvoerige mededelings gedoen is aangaande die optrede van Herry en ander Hottentotte, en 'n brief aan die Kamer van Amsterdam, waarin weer op die belangrike kwessie van die neersetting van blanke vryburgers aan die Kaap ingegaan is. Ibid., pp. 415-430.
(g) Hierdie ‘3 seer groote schepen’ was die *Wapen van Holland*, die *Malacca* en die *Oliphant*. Sien weer 19 Februarie tot 1 Maart van hierdie jaar.
(h) Itolanhar, d.i. waarskynlik Tulear op die suidwestelike kus van Madagaskar.
(i) Soos weldra sal blyk (onder die 14de van hierdie maand), is Herry en twee ander Hottentotte na die eilande saamgeneem.
(j) Hierdie resolusie is te vinde in C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 135-136. K.A.
(k) Miskien Auderghem in Brabant, België.

1. glad.

(l) Duyns (Duins - Engels: The Downs), d.i. die suidoostelike kus van Engeland, veral die kuste van Sussex en Kent. Die talryke sandheuwels of -duine wat in daardie omgewing voorkom, verklaar hierdie naam.

(m) Vgl. register van hierdie stukke. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 445. K.A. Onder hierdie stukke was daar 'n baie lang brief aan die Hoë Regering van Indië, waarin weer oor die voorgestelde vestiging van vryburgers aan die Kaap gehandel word en ook bedenkinge uitgespreek word teen die plan van Rijckloff van Goens, Sr., om die Kaapse Skiereiland - ter wille van beskerming teen die Hottentotte - met 'n grag van die vasteland af te sny: ‘Ende aengaende 't deursnijden van dit lant vresen wij al grooter swaricheijt ende moeijten sal aen vast wesen dan sijn E. voormelt wel van opinie is....’ Ibid., p. 435.

(n) Sien ‘Register van de Pampieren pr. 't jacht de *Leeuwin*’ ens., en brief aan die Hoë Regering van Indië. Ibid., pp. 445-447.

Augusto anno 1655

Sondagh, *den eersten dito*, meest weer ende wint als gister. Quamen de Caepmans weder versoccken om wat dight bij 't fort onder ons beschut te mogen wonen, alsoo eenige andere inwoonders, hare vijanden (Soaqua[(a)] genaempt), vernomen hadden, die se vreesden dat hun beesten souden soecken te ontroven; 't welck haer[+] derhalven toestonden ende wesen achter den Leeuwenbergh haer vee te weyden [+]81 ende dese Tafelvaley voor onse beesten te laten, dat alsoo g'accordeert wierd, tot genoegen van haer ende voor d' E. Compagnie ten besten, om haer alsoo dight bij te mogen houden ende de reste van hun cameraets door ons weldoen mettertijt daerbij te locken, teneynde t' avont off morgen te beter occasie mochten aentreffen om Compagnies ooghmerck te facilder uyt te wercken.

2 *dito*, nieuwe maen, fray sonneschijn-weer ende wint westelijck.

3 *dito*, idem.

4*en dito*, 's morgens guyr, cout weer met donckere lucht ende wint als voren, waerop 's namiddaghs sware stortregen volghden, vermenght met extraordinaire harde buyen. Ende quam op dato weder van 't Dassen-eylant te retourneren 't galjot de *Tulp*, met maer 2 boots schulpen, hebbende, vermits de holle deyningen, qualijck cunnen aen lant comen om meer aen boort te brengen.

5 *ende* 6 *dito*, weer ende wint als boven.

7*en dito*, 's morgens schoon, lieffelijck, stil sonneschijn-weer. Is op dato bij resolutie verstaen 't galjot de *Tulp* (fray met knies versterckt ende van verscheyden nootwendigheden wel versien ende gevictualieert ten behoeve van 25 eters voor 5 maenden) in 't eerste van d' andere weeck[1.] aff te despescheren na Madagascar[(b)], tot vervolgh van dien[2.] begonnen handel, ende ten dien eynde voorts in te schepen het cargasoen daertoe geprepareert, te consigneren in handen ende onder administratie van den ondercoopman Fredrick Verburgh.

Ende alsoo, om alle de rivieren ende cleyne baytjens aen dito eylant terdegen te ontdecken, wel nodigh een bequaem, light, vlotgaende vaertuygh was, waervan die op Mauritius wel versien sijn, soo is oock goetgevonden 't galjot eerst dito eylant te laten aendoen, om sodanig een[3.] aldaer van d' opperhooffden te versoecken,[+] dewijle sulcx doch empassant sonder eenigh verleth in de reyse gedaen[4.], ende bij die [+]81v
van Mauritius wel can gemist worden, als hebbende doch anno passato expres een op stapel gestelt om, met een jacht in compagnie, ten eynde, als voorsz., op Madagascar meede over te steecken ende te gebruycken, welck jacht tot dito handel van India op haer versoeck niet hebbende gecregen, dito vaertuygh doch sal stil leggen ende niet meede weten uyt te rechten; wes, omme de gemelte opperhooffden tot largeringe[5.] te meer te disponeren, den Commandeur een brieffken van versoeck aen deselve sal schrijven ende meede laten gaen.

Sondagh, *den* 8*en dito*, 'smorgens fray, stil weer als gister. 's Namiddaghs na gewoonte de parade geschiedende tot 't volcx exercietie, soowel matrosen als soldaten, ende den tolcq Herry juyst bij ons staende ende siende maer omtrent 35 à 36 personen in 't geweer optrecken, nam ons stilletjes aen een cant ende seyde, alsser schepen uyt Hollant quamen, dat wij dan doch souden maken meer volcq aen lant te nemen, anders dorste hij sigh hier bij ons met vrou ende kinderen niet vertrouwen, alsoo der tegen de warme tijt veel volcq soude uyt 't lant comen met haer vee, dewelcke siende dat wij soo onsterck waren, om 't copers halven ons ende hem souden soecken te overvallen; 'twelcke bij ons in achtinge genomen sijnde, vooreerst daerop wat nauwer ordre in de wachten, etc., stelden, temeer dewijle ons voor dato sodanige waerschouwingen over 't roven van Compagnies vee oock gedaen had, ende naderhant soo uytgevallen was, ende wanneer dese natie maer

1. *d' andere weeck*, volgende week. Vgl. o.d. 15/12/1656. K. het *d' ander weeck*.
2. Sic, ook in K.
3. nl. *vaertuygh*.
4. Vul aan: *can worden* uit volgende reël.
5. vrystelling, afgifte.

wijsheyt ende kennisse hadden omme onse gelegentheyt alhier ter degen aff te speculeren, souden ons seer lightelijck cunnen overrompelen, vermits wij door 't cleyne getal maer 2 à 3 man tot de wachten bij daegh cunnen houden, sijnde de reste al in den arbeyt, partije bij de beesten, eenige in de thuynen, andere aen 't metselen, operen[1.], timmeren, smeen ende soo voorts; sulcx dat den ganschen tijt[+] meest al 't volcq ongewapent ende in 't werck blijfft, ende wanneer der meer [+]82
inwoonders hier omtrent comen, al nootsakelijck partije soldaten expres sullen moeten pleyn[2.] gehouden worden tot bewaringe van 't fort ende wercklieden, behalven die dagelijcx tot bewaringe van 't vee in 't velt moeten wesen, omme voor sodanigh overval als Herry ons schijnt te pronosticqueren[3.], wat beter bevrijt te mogen wesen. 't Is wel sulcx dat wij sterck genoegh sijn om ons te deffenderen, al quam er al vrij een grooten hoop inwoonders, als men de luyden altemalen costen geduyrigh op haer geweer ende deffentie houden, maer soo lange wij geen slaven hebben, soo moeten deselve al continueel, gelijck voorsz., aen 't werck blijven om de wel begonnen saecken niet te laten in vervallinge comen, etc., ende wijders ons met 't wachthouden redden soo best cunnen. 't Is oock seecker genoegh dat dit volcq langhs soo slimmer wordt, ende daeromme, in plaetse van besnijdinge[4.], nootsaeckelijck al meer ende meer sal dienen gedacht om expres ende pleyn[2.] ten minsten 40 à 50 militaire te houden tot bewaringe van 't vee ende fort, boven die noch nodigh sijn, niet alleen tot den arbeyt, als voorsz., maer oock tot de robbenvanghst ende andere dingen meer, daer slaven toe souden cunnen gebruyckt ende veele Nederlanders meede g'excuseert worden; item, noch eenige meer paerden om brant- ende timmerhout uyt 't bos te halen, mitsgaders te ploegen, steen ende cley, etc., aen te brengen, hoedanigh al eenighsints[5.] met de weynige paerden in gebruyck hebben, maer noch niet t' eenemael genoegh; derhalven ons noch wel 6 à 8 nodigh waren, daer wel treffelijcken arbeyt mede gedaen soude worden, tot bysonder goeden dienst voor d' E. Compagnie. Per memorie.

9*en dito*, cout, guyr, windrigh weer ende wint van den N. Westen met swaren regen.

10*en dito*, 's morgens fray, bequaem ende bedaert weer. Hebben wij den ondercoopman Verburgh ende vordre opperhooffden van 't galjot de *Tulp* gegeven hun[+] affscheyt om den eersten goeden wint tot hare g'ordonneerde reyse na Madagascar, etc., waer te nemen, mitsgaders ter hant gestelt hare instructien [+]82v
tot narichtinge op derselver bevolen saecken, etc., maer alsoo de wint meestal van den N.Westen bleeff, costen van desen dagh niet buyten geraecken, nochte oock

den 11*en dito*, vermits het heden noch al vrij hard bleeff wayen van den N.Westen.

1. WNT gee 'n ww. *operen*, uit *op* en *eren*, ploeg, ‘met de ploeg omwerken om....te bezaaien of beplanten. In Zuid-Nederland’. Daar word geen vindplaas gegee nie en as voorbeeld alleen: ‘Het land is opgeëerd’. Brill het *opperen*.
2. uitsluitend. Vgl. WNT XII, 2519.
3. voorspel.
4. besnoeiing.
2. uitsluitend. Vgl. WNT XII, 2519.
5. Hier ontbreek blykbaar 'n woord of woorde; ook in K.

12*en dito*, idem, met groote stormwinden ende regenvlagen meestal van den N.Westen. Desen nacht is den sieckentroosters vrou hier aen de Caep voor de tweede mael van een jongen zone in de craem gecomen, ende staen al d' andre vrouwen oock haest te volgen, soo dattet hier van alles vruchtbaer valt.

13*en dito*, de wint na 't Suyden lopende (ende 't weder vrij bedarende) is 't galjot daermeede, teneynde voormelt, onder seyl gegaen met ordre om empassant eenige materialen van sparren ende ander houtwercken aen 't Robben-eylant te setten, tot makinge van wat beter stallinge voor de schapen. Maer buyten comende, vondt 't luchjen contrarie ende slap uyt de noorlijcker hant, mitsgaders de zee soo hol dat het Robben-eylant niet crijgen[1] conden, wordende door de grove zee al na de wal geseth, sulcx dat genootsaeckt waren weder binnen te comen, als wanneer wij voorhaelde materialen daer datelijck deden uytlossen om hierna met beter occasie aen 't Robben-eylant te laten brengen, ende 't galjot in sijne gedestineerde vojagie daermeede niet te traineren[2], etc.

14 *dito*, weer ende wint meest als voren. Is 't gemelte galjot tegens den avont met een Z.Z.West-luchjen noch buyten geraeckt. D' Almogende geve 'tselve behouden varen ende met zegen retourneren magh.

Sondagh, *den* 15*en dito*, 's morgens helder sonneschijn-weer ende wint westelijck.

16*en dito*, 's morgens harde Z.Z.Oostewinden met felle valbuyen over den Tafelbergh ende regen, maer wierd tegen den avont droogh weer met continuatie van voorhaelde harde Z.Z.Oostewinden.

Heden quamen eenige vremde Hottentoos met 2 schoone koebeesten, die haer affhandelden ende den prijs door Herry gemaeckt wierd, dat seer fray ende gemackelijck toegingh, mitsgaders te wenschen dattet altijt soo gaan mochte.

[+] 17 *dito*, heel schoon, liefflijck, helder sonneschijn-weer. Sonden d' opgeboyde boot met de voorhaelde houtwercken ende materialen na 't Robben-eylant, ten [+]83 eynde voren aengetogen.

's Namiddaghs wisten ons de wiltschutten, uyt 't velt t'huys gecomen sijnde, te seggen dat de Caepmans met al haer vee opgebroocken ende vrij ras vertreckende waren, haren cours nemende dwers over de soutpannen, meest noortwaerts na de Bay van Saldanha. Soo haest die tijdinge aen 't fort was, liepen oock datelijck met grooter vaerdigheyt noch wel omtrent 20 van hare gesellen (die dagelijcx hier voor de cocx hout halen) meede wegh, ja soo schielijck ende haestigh, alsoff men haer met vier ende swaert gejaeght had, smijtende sommige hare drachten hout (qualijck halff t'huys sijnde) van den hals ende volghden d' andre al lopende na, blijvende hier niemant als Herry met eenige weynige vrouwen, kinderen en jongens. Wat dit hun haestigh vertreck te beduyden heefft, costen wij niet wel raden, derhalven Herry bij ons hebbende geroepen ende, daerna gevraeght, gaff denselven tot

1. bevaar, bereik.
2. ophou, vertraag.

antwoort dat hij tegen haer quaat was ende geseyt had wegh te gaen, vermits sij doch gansch geen vee aen ons wilden verreuylen ende maer sochten, om wat branthout te halen, haer buyck vol rijs, taback ende arack te hebben, daer 't sijn volcq meede wel om doen souden[1.], ende soo hij meende haer alleen oock wat beter helpen mogen als met de Caepmans samen, etc.

Off dit nu van hem soo te geloven sij, is qualijck te weten; altoos[2.] moet er wat te doen wesen, 't sij dan dat se gesamentlijck weder op eenigh verraet uyt sijn, off dat se misschien vluchten voor de Saldanhamans, die Herry ons wijs maackt dat tegen de drooge tijt met groote menighte souden affcomen, ende misschien door de Caepmans al wat naderbij vernomen sijn als sij wel gedacht hadden, daer se seer voor vresen, ende misschien daerom malcander dus haestigh navolgen, offte dat se haer omtrent[3.] ons niet langer derven vertrouwen - 't een off 't ander moetet wesen, edoch eygentlijck wat, is qualijck te raden. Altoos[2.] <wij> voor ons mercken dat wij moeten op hoede wesen, ende lieten daeromme oock noch meer soldaten bij de beesten gaen, die jegenwoordig omtrent 100 in getal sijn.

Herry riep ons eens buyten de poort van 't fort; daer comende, wees ons den[+] wegh die de Caepmans heen marcheerden, acorderende met 't rapport van de [+]83v wiltschutten; daerna wees hij ons na 't geberghte oostwaerts uyt, dat vermits de heldere lucht seer claer te sien was, ende seyde dat even over dat eerste geberghte, omtrent 30 mijlen van hier, veel volcx met overvloedigh veel vee lagh, ende dat hij over 5 à 6 dagen derwaerts wilde gaen, versoeckende eenigh coper meede te mogen hebben, om voor ons beesten van deselve te handelen. Hij wilde sijne 4 à 5 beesten ondertusschen onder d' onse in ostagie laten weyden, schijnende ons te verseeckeren, als wij hem het coper ende taback wilden vertrouwen, dat ons vee genoegh soude brengen. Derhalven hem tot antwoort gaven: als hij tot vertreck vaerdigh was, ons waerschouwen ende aenspreecken soude, etc. Ondertusschen compt dit vluchten van de Caepmans vast weder qualijck[4.] voor ons volcq, welcke (vermits de nauwe wachten die men houden moet) uytten arbeyd al stracx[5.] in 't geweer ende op de wacht moeten; ja, laten den ganschen dagh door, dewijl 't volcq hier ende daer in 't werck is, selffs soowel barbier, sieckentrooster ende alles, tot den Commandeur incluys, ten minsten met pistolen ende ander schietgeweer op de been wesen, ende aen alle canten omsien, offer oock ergens eenige verburgen[6.] ende ongemene t'samenrottingen offte ophopinge van inwoonderen mochten voortcomen[7.], sijnde oock al de huysingen binnen 't fort van schietgeweer doorgaens gereet ende vaerdigh versien, sulcx dat niet wel door dese natie 't fort te crijgen sij maer souden deselve een groote moorderij cunnen aenrigten, vermits den ganschen

1. waarvoor (nl. rys, tabak en arak) Herry se mense self ook hout sou wil haal.
2. in elk geval.
3. met betrekking tot, aangaande.
2. in elk geval.
4. sleg, ongeleë.
5. sommer, meteens.
6. *verborgen*.
7. Vir *voorkomen*.

dagh, d' een hier ende d' ander daer, elck op bysonder werck ende plaetsen verspreyt sijn, ende daeromme lightelijck te overrompelen.

Ons bosvolcq, met de houtwagen tegen den avont uyt 't bos t'huyscomende, wisten meede te seggen dat de Caepmans, voorhaelden wegh op, seer haestigh vertrocken waren.

18*en dito*, schoon helder sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel als gister. Ende waren Herry's volckjen vrij besigh met haer hasegayen, pijl ende bogen te prepareren.

[+] 's Namiddaghs quam de boot wederom van 't Robben-eylant met advys dat de materialen daer opgeseth ende bevonden had[1.] 3 schapen gestorven, edoch [+]84
daertegen weder 4 geworpen te wesen, hebbende oock meede de 4 verckens (voor desen daerop geset) wederom gebracht, omdat se al de peguyns ende hare nesten vernielden, van welckers[2.] eyeren en jongen ons volcq veel genots hebben, ende dito verckens daer doch niet wel aerden conden, vermits al sesthien jongen gehad hadden ende altemalen weder gestorven sijn.

19 *dito*, 's morgens doncker, graeuwe lucht met guyr, cout, regenachtigh weer ende redelijcke harde N.Westewinden.

20 <*dito*>, regenachtigh weer ende wint als voren, doch vrij onstuymiger. Ende is op dato eenen Anderies Jansz. van Wesel[(c)], soldaet ende voerder[3.] van de houtoffte boswagen, omtrent 2 mijl van 't fort in de rivier sijn vuyl linnen willende wassen, overvallen van de vallende sieckten, ende also sijn ander cameraets bij de wagen ende paerden waren om die daer te weyden, in de riviere gevallen ende verdroncken, welcke vallende sieckte hem verleden Sondagh d' eerste mael van sijn leven, na eygen verclaringe, hier bij 't fort overgecomen[4.] was, - sijnde een droevigh ongeluck, ende wort aen dien man al veel verloren, vermits seer goede kennisse van den lantbou had, dat veeltijts, neffens sijn dienst van 't wagenvoeren, meede waernam, ende seer goede sorge over de paerden ende ander saecken droegh, hoedanigh een wij qualijck weder sullen cunnen opvinden.

21 <*dito*>, onstuymigh, nat, vuyl weer ende wint als voren.

Sondagh, *den* 22*en dito*, 's morgens fray, helder (edoch cout) sonneschijn-weer ende wint offt luchjen noorlijck.

23 *dito*, al meest regenachtigh weer, 't luchjen slap als voren; edoch op den[+] namiddagh uytten Z.Z.Oosten wat wayende, quam een schip voor de bay, dat, [+]84v
na 't altoos scheen, van achter een witte vlagh liet wayen ende van voren een geusjen[5.], ende alsoo wij daeromme meenden dat hetselve ergens om benodight[6.] was, soo sonden (nietjegenstaande den avont op handen quam) datelijck een Biscayse sloep derwaerts, omme te vernemen wat schip ende sulcx te seggen was[7.].

1. Na die letter is *boot* die onderwerp van *opgeseth ende bevonden had* - die houer vir die inhoud - en kan die enkelvoud bedoel wees.
2. Genitief meervoud.
3. Vandag in Afrikaans: *drywer*.
4. Vandag sou ons die onskeibare vorm *overkomen* gebruik.
5. klein vlaggie wat van die boegspriet waai, geusevlag. Die naam staan vermoedelik in verband met die Watergeuse.
6. verleë, behoeftig, 'in need of'.
7. *wat sulcx te seggen was*, wat dit, nl. die vlag, te beteken het.

24*en dito*, 's morgens vroegh stil, helder weer. Sagen voorhaelde schip aen d' oversijde van de bay g'anckert leggen, comende met een noorlijck luchjen op de rhee, sijnde 't schip *N. Rotterdam*, daerop schipper Pieter Gerritsz. ende ondercoopman Thomas Points, mitsgaders een predicant genaempt Leonard Bonius[(d)], den 17en May uyt Goeree geseylt ende nergens aen geweest, op hebbende gehad 307 personen, daer maer 1 van gestorven ende een over boort gevallen is, sijnde de rest noch redelijck gedisponeert ende maer weynige beginselen[1] van scheurbuyck onder sommige, daer ten eersten verversinge in overvloet toe na boort[2] gesonden wierd.

25 *dito*, 's morgens weer ende wint meest als voren.

26 *dito*, hard, windrigh weer uytten Z.Z.Oosten met helder, clare sonneschijn.

Adij, 27 *dito*, 's morgens fray, stil, bequaem weer.

28 *dito*, idem, met mist. Ende is op dato door den predicant Leonard Bonj[3] een belijdenispredicatie gedaan ende gedoopt 't kint van den sieckentrooster met den name van Joannes.

Sondagh, *den* 29*en dito*, fray weer als voren. Is door denselven predicant alhier 't avontmael des Heeren bedient.

's Namiddaghs begond vrij stijff te wayen uytten Z.Z.Oosten, met uyttermate harde valbuyen over 't geberghte.

30*en dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Ooste-stormwinden, waerdoor geen[+] vaertuygh aen offte van boort costen comen, ende veel volck van 't schip *N. Rotterdam* (gister in de predicatie geweest) hier aen lant verweert[4] gebleven [+]85 ende voor geschafft moeste worden, dat hier veel gebeurt ende dierhalven groote consumptie veroorsaeckt, etc.

Nieuwe maan, *ultimo dito*, idem, stormachtigh weer ende wint als voren.

Eindnoten:

(a) Vir *Soaqua* sien weer 3 April en 30 Mei van hierdie jaar.
(b) Tot opperhoofde - en terselfdertyd lede van die raad van beheer van hierdie ekspedisie - is benoem Fredrick Verburgh (voorsitter), Cornelis Janssen, Cornelis van Heijninghen en Claes Wopkes. Sien hulle instruksie. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 447-452. Ook C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 139-140. K.A.
(c) Heel waarskynlik die stad Wesel in die Rynprovinsie van Wes-Duitsland. Daar is egter ook 'n stadjie Wezel in die Nederlandse provinsie Gelderland.
(d) Ds. Leonard Bonius (ook Bon of Boon) was nou met die skip *N. Rotterdam* op pad na Batavia, waar hy op 13 Desember van hierdie jaar aangekom het. Die volgende paar jaar was hy predikant op Malakka, en van 1658 tot 1659 te Batavia, waar hy in laasgenoemde jaar oorlede is. Vgl. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 41.

Zeptember anno 1655

Adij, *primo dito*, 's morgens noch al even harde winden van den Z.Z.Oosten, welcke tegen den middagh begonnen aff te nemen ende fray, stil weer te worden.

1 aanvang, aanduidings.
2 N.B. woordorde. Vermoedelik deur kontaminasie van *toe gesonden* en *na boort gesonden*.
3 Waarom die genitiefvorm?
4 deur die weer gevang.

2*en dito*, idem, fray, stil weer met betogen lucht. Sijn d' opperhooffden van 't schip *N. Rotterdam* haer affscheyt gegeven ende overhandight onse missive[(a)] aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India.

3*en* <*dito*>, 's morgens doncker, dijsigh weer ende wint van den N.N.Westen met motregen, maer in den nacht, 't luchjen comende van den Z.Z.Oosten, is voorhaelde schip onder seyl gegaen om sijn vorder te doene reyse na Batavia te vervolgen.

4*en* <*dito*>, 's morgens doncker, regenachtigh weer ende wint buyigh (doch niet seer hard) van den Z.Z.Oosten. Sonden heden al ons volcq na 't bos om partije

balcken ende plancken uyt te halen tot op 't wagenpat, om die vandaer dan vorders met de wagen temet[1] t'huys te halen tot onse jegenwoordigh noch al onderhanden hebbende pack- ende woonhuysingen, die altemalen met steen soo hecht en sterck worden opgemetselt, datter bij menschen[2] geen omkijcken[3] na wesen sal.

Sondagh, *den* 5*en dito*, 's morgens schoon, helder sonneschijn-weer ende de wint Z.Z.Oost doch niet seer hard.

[+] Op dato was ons den tolcq Herry weder aen[4], gelijck voor desen meermael gedaen heefft ende verhaelt is, om met wat coper ende eenige soldaten te lande [+]85v
in te reysen ende aldaer partije bestiael voor d' E. Compagnie te handelen, seggende dat het begonde[5] tijt te worden ende gaerne morgen off overmorgen voort wilde, met verseeckeringe, soo wij daertoe verstaan coste, dat ons veel vee soude aenbrengen, versoeckende de gemelte soldaten tot bewaringe van 't coper ende tabacq (dat door sijn ossen soude laten dragen) edoch principalijck om omtrent die ander inwoonders wat nader kennisse te maecken, mitsgaders deselve, soo doende, met al haer huysen ende vee hier te locken, daer hij sustineerde sijluyden (d' onse siende) te beter toe te bewegen souden wesen, mitsgaders oock wel meede met d' onse hier aen 't fort comen eenige van hare oversten, dat hij seyde al groote capitains off cadetten[6] waren.

Wij gelieten ons dat wij hem 't coper sonder onse soldaten wel wilden vertrouwen, om te proberen offt hem oock om 't coper te stelen te doen was, ende, omme hem noch verder te beproeven, veynsden wij ons gansch geen soldaten meede te willen laten gaen, maer wel hem soo veel coper te vertrouwen als hij begeerden, daer wij hem heel toe veynsden te persuaderen[7]. Maer denselven bleeff bij sijn versoeck om de soldaten persisteren, met affirmatie dat hun van niemant schade off hinder soude gedaen worden, ende hij maer met sijn huysgesin alleen meede gaen, mitsgaders d' onse in den handel onderwijsen ende dienen[8] als tolcq, om oock 't ander volcq uyt 't lant hier te locken ende seggen dat dit Hollanders waren welcke aen de Caap huysen maeckten, die noyt meer als voor desen[9] affgebroocken souden worden, maer geduyrigh blijven staan, versien met coper, tabacq, coralen ende ander goet, om met haer in vruntschap te handelen, ende soo voorts, willende oock al sijn volcq hier laten om voor de cocx (om een buyck vol eeten, taback ende arack) branthout te halen, nevens eenen, bij ons genaempt Claas Das[10(b)], om in sijn plaetse, terwijle uyt was, ons als tolcq te dienen.

[+] Hem vragende waer sijn beesten laten wilde, antwoorde, datter 3 onder onse
[+]86

1 by geleentheid.
2 *bij menschen* moet blykbaar beteken: gedurende 'n menseleeftyd.
3 sorg, onderhoud.
4 was die tolk Herry weer aan ons.
5 Dubbele verledetydsvorm van *beginnen*.
6 hoofmanne. Vgl. WNT III 1954, s.v. *cadet* 2.
7 *veynsden te persuaderen*, gedoen het asof ons hom wou oorreed.
8 'n Woord soos *wilde* skyn hier te ontbreek.
9 *als voor desen*, soos tevore. Dit moet slaan op die verblyf van die skipbreukelinge van die *Haerlem*.
10 Teen hierdie tyd begin meerdere Hottentotte Nederlands te praat. Vgl. o.d. 23/11/1655 en verder oor Claes Das o.d. 3/12/1655, 12/12/1655.

bewaringe wilde laten ende de rest, namentlijck d' ossen om 't goet te dragen, meedenemen, als oock eenige koeyen tot onderhout voor sijn familie, die van de melck op de reys leven moesten.

Wij stelden hem voor dat sijn vrouwen ende kinders hier meede onder ons beschut soude laten, daerop ons een cluchtige antwoorde om te lachen gaff, namentlijck dat haer vrouwen overal meede moesten, opdatter geen ander mans bij quamen; oock was 't haer manier nochte gewoonte niet, soo langh van haer vrouwen te blijven, etc.

De geruchten hiervan onder ons volcq comende, quam schier ydereen sijn dienst tot dese tocht presenteren, elck even graegh schijnende om wat te mogen opsoecken, sulcx dat geen lieff hebbers en mancqueren.

6 *dito*, 's morgens stil weer met betogen lucht.

Op dato, geleght sijnde een extraordinaire raetspleginge, is op 't vorige subject van Herry, na overlegh van verscheyden saecken, geresolveert een trop van 9 lieffhebbers (die haer dienst selffs hebben aengeboden) onder 't gesagh van den corporael Willem Muller, met Herry in compagnie, te landewaert in te senden met partije coper, taback, pijpen, coralen, etc., neffens behoorlijcke proviande ende munitie, 'twelck alles van[1] ossen sal worden gedragen[(c)].

7*en dito*, 's morgens goet weer ende wint N.West met betrocken lucht ende regen, welcke tegen den middagh ophoudende, ende ons volcq, mitsgaders oock Herry neffens de sijnen, in alles vaerdigh en d' ossen met 't goet geladen wesende, sijn deselve noch desen namiddagh vertrocken, d' onse voor haer 9en versien sijnde met 250 lb. broot, 80 lb. speck, 3 kasen, 1 vaetjen arack ende 1 dito brandewijn, ende liet Herry drie van sijne beesten hier bij 't fort, neffens den voorsz. Claas Das als tolcq in sijne plaetse, ende partije andre Hottentoos om dagelijcx voor de cost, nevens een tabackjen ende aracq, branthout te halen.

Na sigh alles verthoont, cunnen wij niet anders mercken nochte speuren off[+] Herry soeckt d' E. Compagnie dienst te doen ende sijn opreghtigheyt te bethonen, [+]86v
'twelcke mettertijt noch verder te ervaren staen, ende hopen willen dat Godt de Heere de saecke ten besten van d' E. Compagnie zegenen sal.

8*en dito*, 's morgens de wint labbertjes van den N.Westen met stoffregen, bleven d' onse met Herry, vermits 't natte weer, omtrent ¼ mijl van hier noch leggen.

's Avonts begond seer hard te wayen van den Z.Z.Oosten met continuatie van regen.

9*en dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden met droogh weer.

's Middaghs ons volcq met[2] Herry, hare ossen weder hebbende geladen, sijn te samen met[3] dit drooge weer voorts[4] getrocken. D' Almogende verlene haer geluck op de reyse.

1 deur.
2 by.
3 *te samen met* as temporale preposisie is baie ongewoon.
4 Skryffout vir *voort*? Maar vgl. o.d. 4/10/1655.

10*en dito*, 's morgens fray, stil sonneschijn-weer. Namen weder een stuck lants voor om de wildernissen uyt te royen[1], langh stijff[2] 44 ende breet 10 roeden Rijnlants, sijnde de sloten daer al om gegraven, wijt 8 voeten ende met doorn beplant, hoedanigh jegenwoordigh al de thuynen bepoot[3], ende dito doornbomen fray aen 't wassen sijn gevonden hier in 't wilt, waermeede deselve ineengetrocken[4] sijn ende in corten tijt ontoeganckelijck staen te worden, selffs voor wilt gedierte, dat ons jegenwoordigh noch al somtijts groote schade op de plantagies doet.

Soo is oock rontom de gansche thuynen (samen bij de 12 mergen groot) met noch een buytensloot omgraven, een rabat[5] breet 3 roeden, mitsgaders langhs de cant insgelijcx beplant met doorn- ende jonge bomen uyt 't bos, van 't groote ende hooge slagh[6], die oock al fray beginnen te wassen ende mettertijt dienen sullen tot[+] beschut van[7] de harde valwinden voor appel- ende lemoenboomen, etc., op [+]87
voorsz. rabat, rontsom de verhaelde thuynen, in maniere van een laninge[8], al begonnen te planten ende meede fray schijnende voort te comen van jonge spruyten van St. Helena gehaelt, die wij, merckende dat se wel schijnen te willen aerden, in toecomende noch meer van dito eylant sullen cunnen halen, vermits 'tselve[9] van hier te bevaren t' allen tijden van 't jaer bevonden hebben te cunnen doen, ende dat ten hooghsten in 14 à 16 dagen gins[10] ende 20, 25 off 26 dagen wederom.

11 *dito*, 's morgens goet weer ende wint westelijck met betrocken lucht. Hebben al 't volcq gesonden na 't bos om desen dagh weder partije balcken ende plancken buyten 't bos te halen op 't wagenpadt, om vandaer door de wagen dagelijcx t'huys gebracht te worden tot de jegenwoordigh onderhanden hebbende ende van steen opmetselende[11] huysen, vermits de vaderlantse lighte houten huysen heeltemalen vervallen, als wesende dito houtwercken meest verbroeyt[12] geweest eer se hier aen de Caap gecomen sijn ende daeromme nootsaeckelijck altemalen moeten vernieuwt worden, gelijck oock geschiet, ende dat soo hecht, datter apparent bij menschenleven geen omkijcken na wesen sal.

Heden is affgelopen[13] de hier gemaeckte sloep genaempt *Robbejacht*[(d)], groot omtrent 16 à 17 lasten[14], met maer een mast tot een besaen[15] en focqjen[15], neffens een cleyn galjoentjen[16] ende boeghspriet vooruyt; item oock versien met een fraye roeff[17] tot lijff bergingh voor 't volcq (alles gemaeckt van 't Caeps hout), te dienen

1 *roeien*.
2 ruim.
3 (mee) beplant, d.w.s. met doringbome.
4 ingesluit?
5 opgehoogde strook, akker.
6 soort.
7 teen.
8 *laning*, in hierdie betekenis die gewone woord in Afrikaans, word in Ndl. as gewestelik beskou. Vgl. WNT.
9 nl. St. Helena.
10 *ginds*, daarheen.
11 Vgl. noot 10 o.d. 24/8/1652. Ander voorbeelde van hierdie ‘passiewe’ part. praes.: *gravende slooten* (24/8/1652), *brengende tijdinge* (19/10/1652), *sendende persoonen* (26/10/1653), *reuylende schapen* (23/11/1655), ens.
12 Vgl. noot 5 o.d. 18/9/1652.
13 van stapel geloop.
14 inhoudsmaat van 'n skip, wissel van 2 tot 3 ton.
15 name van maste.
15 name van maste.
16 uitbou ter ondersteuning van die boegspriet.
17 woninggedeelte op 'n klein skepie; vgl. Eng. *roof*.

om de Bay van Saldanha ende d' eylanden hier- ende daeromtrent te bevaren, tot waernemingh van de robbenvanghst, etc., omme die vellen over en weer te voeren,

daer een gansch galjot meede sal verspaert offte g'excuseert blijven, sijnde oock bequaem gemaeckt om te roeyen, ende sal langh cunnen varen, vermits men hier geen noot[1] van 't eten der wormen aen 't vaertuygh heefft.

Ons bosvolcq tegen den avont t'huyscomende, wisten te seggen dat Herry met[+] d' onse noch daeromtrent lagen ende door sijn Hottentoos d' onse eenige victualie [+87v] ontstolen waren, mitsgaders oock, soo 't scheen, al eenigh wantrouw geresen, vermits Herry aen den corporael Willem Muller hadde versocht 's avonts haer schietgeweer te lossen[2] ende soo ongeladen den ganschen nacht tot 's morgens te laten leggen, alsoo hij haer 's nachts wel bewaren soude ende d' onse maer hun rust nemen mochten. Soo hadde Herry meede in 't bos geweest ende alles gesocht (na 't scheen) wel naeuw te deursnuffelen, vragende hoe sterck d' onse daer lagen ende met wat geweer versien, etc., allen 'twelcke, ons meede nadencken gevende, heefft ons doen resolveren desen avont noch aff te senden negen andre soldaten met victualie versien, tot versterckinge van den bij Herry sijnde troup, ende ordre dat, bijaldien sij mercken Herry niet meerder wilde b'ijveren[3] om <de> reys te vorderen, waerdoor d' onse haer victualie maer soude noodeloos consumeren ende op 't laeste moeten hongerlijden wanneer wat verde van honck[4] waren, dat se dan met haer goet souden wederom comen; item oock <souden> sien off Herry met eenigh coper alleen voort wilde, 'twelck sij daer dan aen wagen souden, ende, in allen gevalle, siende Herry's suckelingh[5], liever bijtijts als te laet terughcomen, eer haer cost soo verde ten eynde raeckte, dat se in de wederomreyse souden moeten gebreck lijden, ende alsoo van honger onmachtig worden haer selffs te bewaren, daer se insonderheyt op passen souden sonder te horen na Herry's raad van 's nachts met ongeladen geweer op sijn wacht te rusten, maer maken selffs soo goede wacht te houden, dat hem geen gelegentheyt voorvalt hun eenigh 't minste hinder te doen, etc.

Waermeede dan dese gemelte ander 9 soldaten, onder den corporael Symon Huybrechtsz. van Dort, noch desen avont sijn vertrocken om doch met der haest bij d' ander te comen.

't Begon tegen den nacht vrij hard te regenen.

Sondagh, *den* 12*en dito*, 's morgens regenachtigh weer ende wint N.West, dat d' 88 onse niet wel op haer lantreys compt[6].

't Bosvolcq ende houtsagers in 't bos versochten meede noch wat meerder wacht bij haer te hebben, vermits niet wel bewaert dochten te wesen, dewijle seer verspreyt, d' een hier d' ander daer, op hun werck moesten sijn, ende dat ongewapent, cunnende bij de tent dickwijls oock qualijck meer als een man wesen, ende quamen de Hottentoos somtijts al wat bij haer, hier ende daer omkijckende ende deursnuffelende haer gelegentheyt, waerover goetgevonden hebben eenige soldaten pleyn op haer geweer[7] daer te ordonneren ende op te laten passen, dat geen Hotten-

1 vrees.
2 af te vuur.
3 *beijveren*, moeite doen.
4 huis, tuiste.
5 getalm.
6 te pas kom.
7 *pleyn op haer geweer*, uitsluitend as gewapende wagte.

toos toegelaten werden bij de luyden offte haer huysinge in 't bos te comen, om niet t' eeniger tijt overvallen te worden.

's Middaghs quam den corporael Symon Huybrechtsz. met sijn nagesonden trop wederom, rapporterende dat d' onse bij Herry gansch geen swarigheyt maeckten ende welgemoet waren om de tocht te volbrengen, mitsgaders te sien watter van vallen soude. Aengaende haerselffs te bewaren, souden wel wacht op houden ende waren voor Herry's volcq dubbeld oversterck genoegh onder hun negenen, begerende derhalven geen meer volcq bij haer te hebben, ende soo haer its genakende[1] was, soude van groote menighte moeten geschieden, ende off se dan schoon eens soo sterck waren, stonden die maer met hun om den hals te raecken[2], etc. Maer soo den Commandeur haer noch wat proviande wilde stuyren, soude haer aengenaem wesen, om het soo langh te mogen uytharden als mogelijck was.

Waerop den voorsz. corporael Symon met 5 man ende partije victualie weder derwaerts is gesonden neffens ordre aen den corporael Willem, dat hem die provisie wierde toegesonden om te langer te mogen uytblijven, alsoo wij gaerne soude hebben dat se (mogelijck sijnde) ondersochten wat bij d' andere natie te doen wesen[+] sal; edoch soo Herry als voorsz. te langh onderwegen bleeff suckelen ende [+]88v ondertusschen haer victualie opraeckten, dat se dan met gedeelte van 't coper souden wederom comen ende Herry met de reste alleen laten voorttrecken, verstaende[3], wanneer se sagen dat haer victualie door 't langhssaem reysen ten eynde raeckten; anders hadden liever dat 't eynde van de saecken costen verwachten.

13 *dito*, 's morgens redelijck goet weer ende wint van den N.Westen met betrocken lucht ende regen, maer wierd op den dagh fray, warm sonneschijn-weer, als wanneer, wat voor den middagh, voorsz. corporael Symon wederom quam, hebbende de provisien aen ons volcq bij Herry gelaten, die wel tevreden ende gemoet[4] waren om voorts te reysen ende itwes voor d' E. Compagnie op te soecken, ten welcken eynde oock al 's morgens vroegh met Herry op gangh waren.

Herry had sigh bysonder vernoeght gehouden ende danckbaer gethoont over de sack met broot hem oock appart gestuyrt, ende sont hij met gemelte corporael 2 Hottentoos, elck met een kan, versoeckende daerin wat arack ende wijn, die hem derhalven vol gaven ende met die Hottentoos nasonden, nevens recommandatie dat hij weghspoedigen[5] soude om haest wederom te mogen comen, als wanneer hij met aracq, taback ende coper voor sijn doende diensten te rijckelijcker soude beschoncken ende geloont worden, etc.

14 *dito*, 's morgens regenachtigh weer met betogen lucht ende westelijcke wint. Alsoo ons 't branthout, insonderheyt tot de weder onder hand te nemen kalckende steenovens, hieromtrent vrij schrael begint te worden, sodanigh dat selffs de

1 *genaken* hier blykbaar *aanval*.
2 *stonden die maer met hun om den hals te raecken*, het dié ook maar gevaar geloop om om die lewe te kom.
3 wel te verstaan.
4 <*wel*>*gemoet*.
5 in plaas van te ‘suckelen’.

cocx qualijck langer haer gerieff daervan cunnen becomen, soo is den Commandeur Riebeeck selffs in persoon heden eens na 't bos heengegaen, omme te vernemen ende ondersoecken off men niet ergens met de wagens bequamelijck, ten eynde voorsz., behoorlijck gerieff sal cunnen becomen; ende is bevonden omtrent 2 à 2½ mijl van 't fort met wagen ende paerden sal cunnen gehaelt worden. Des oock ordre[+] gestelt is om tegen morgen aenvangh te maken ende te proberen hoe 't sal [+]89
cunnen offte willen gaen, ende ware te wenschen dat men hier tot 'tselve ende meer ander saecken met noch wat meer paerden versien waren, daer veel volcx in verscheyden werck meede soude cunnen verspaert worden, alsoo 't doch met ossen niet gaen wil, op wat wijse het met deselve oock ondernomen ende besocht[1] wort, daeromme de paerden hier niet alleen te meer, maer oock ten alderhooghsten nodigh sijn. Pro memorie.

Volle maan, *den* 15*en dito*, doncker, regenachtigh weer ende wint N.westelijck.

16, 17 *ende* 18 *dito*, idem, regenachtigh weer ende wint al meest van den West-Z.Westen, somtijts al wat buyachtigh.

Sondagh, *den* 19*en dito*, 's morgens noch al los, regenachtigh weer ende wint Z.Z.Oost.

20 *dito*, 's morgens fray, helder sonneschijn-weer ende stilte.

21 *dito*, idem, weer ende wint aen d' oversijde van de bay Z.oostelijck. Is den Commandeur Riebeeck met de chaloup *Robbejaght* selffs in persoon eens gevaren na 't Robben-eylant omme te speculeren off men 't met de schapen (daer over de 130 stucx in getal) niet soude cunnen sodanigh stellen dat men noch eenigh meerder voordeel van kaes[2] off diergelijcke van deselve soude mogen becomen, ten dien eynde met sigh nemende seecker out man van 't schip *Rotterdam* gelight, welcke al sijn leven tot Asperen[3(e)] onder anderen met schapen omgegaen ende kennisse van kaesvringen[4] had; latende ondertusschen, staande desselffs[5] absentie, d' opsicht over Compagnies fortresse ende omslagh bevolen den adsistent Roeloff de Man[6], houder van de soldijeboucken, ende Jan van Herwarden, sergeant van 't fort, opdat in 't nodige werck geen achterdeel[7] gecauseert werde, etc.

Voorsz. Commandeur, 's avonts noch aen dito eylant comende, vonden de schapen treffelijck aerdende ende voorhaelden ouden[8] rapporteerden dattet apparent met de schapenkaes wel gaen soude, als daertoe een bequaem keldertjen ende ander[+] gereetschappen costen gemaeckt ende becomen worden, mitsgaders oock een jonge koe 4 à 5[9], omme de kaes maer halff schapen[10] te mogen maecken, [+]89v
alsoo na sijn oordeel gansch ende gaer schapen[11] alleen soo goet niet maer al te starck soude

1 ondersoek, geprobeer.
2 d.w.s. skaapkaas.
3 In Suid-Holland, by Gorkum.
4 die wei uit die gestremde melk wring; hier soveel as *kaas maak*.
5 d.w.s. van Van Riebeeck.
6 In 1653 as adelbors aangekom, in 1657 Tweede Persoon, in 1663 aan die Kaap oorlede.
7 nadeel.
8 d.w.s. die ou kaaswringer.
9 4 of 5 jong koeie.
10 d.w.s. half van skaapmelk, half van koeimelk.
11 heeltemal van skaapmelk.

vallen, etc. Vorders stondt het daer wel, maer in[1] de robbenvanghst op dat eylant niet altoos te doen, alsoo daer qualijck[2] in een maent 3 robben opquamen.

22 *dito*, 's morgens doncker, regenachtigh weer ende wint N.westelijck. Is den Commandeur voorsz. noch eens aen 't eylant gevaren[3], 'tselve alomme besightigende ende bevindende bequaem om oock eenige koeyen, ten eynde voorsz., te sullen mogen opgeseth worden, etc., varende even voor den middagh weder aen boort, ende met voorhaelde westelijck coeltjen na de Tafelbay, daer 's namiddaghs omtrent den 2 uyren wel retourneerden ende alles in goede ordre (soo 't gelaten had) bevond[4].

Heden waren eenige van Herry's Hottentoos weder hier aen 't fort gecomen, te seggen wetende, dat denselven met d' onse alsoo verde in hun lantreyse g'advanceert waren, dat se den Tafelbergh niet meer costen sien, ende voornemens bleven om noch al vrij dieper te land in te reysen ten eynde sijluyden al haer coper ende taback mochten verhandelen ende met veel vee wederom comen, waertoe d' Almogende geluck en zegen geve. De voorsz. Hottentoos wisten oock te verstaen te geven dat den corporael veel met de pen schreeff[5], etc.

23 *dito*, 's morgens fray, warm sonneschijn-weer, 't luchjen aen d' oversijde van de bay Z.Z.Oost, edoch aen dese sijde ende uytter zee een doorgaens N.Westcoeltjen.

24 *dito*, fray, warm weer als voren, de wint meest Z.Z.West.

25 *dito*, idem weer ende wint N.West met betogen lucht.

Sondagh, *den* 26*en dito*, weer ende wint als voren, met sommige regenbuyen.

27 *dito*, idem.

28 *dito*, droogh, windrigh van den S.S.Oosten.

29 *dito*, guyr weer met betogen lught ende westelijcke wint.

30 *dito*, idem.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 456-457. K.A. Saam met hierdie brief is ook 'n paar ander stukke aan die Hoë Regering van Indië gestuur. Ibid., p. 458.

(b) Hierdie Claas Das het later, toe aan Herry se voorstel in verband met die veeruil gevolg gegee is, en ook daarna, verskeie kere vir die blankes as tolk opgetree. Vgl. bv. 7 September en 3 en 12 Desember 1655.

(c) Uit die notule van die Politieke Raad blyk dat die geselskap nie net opdrag gehad het om vee te ruil nie, maar ook ‘naeuwe acht te slaen wat ende hoedanigh d' opvindende Inwoonders genatureert, ende wat voor Coopmansz. deselve bij haer hebbende sijn....’ C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 143. K.A.

(d) Die *Robbejacht* was die tweede boot wat aan die Kaap gebou is. Dit sou later nog baie waardevol blyk en veelvuldiglik gebruik word. Sien ook Mei 1654, noot k.

(e) Asperen is geleë suid van die stad Utrecht, tussen die Lek en die Waal. Kuilenburg (Culemborg), Van Riebeeck se geboorteplek, lê 'n klein entjie van Asperen af, noordoos daarvan, aan die Lek.

1 So in H en K. Skryffout vir *is*.
2 skaars.
3 Blykbaar het v.R. die nag op die *Robbejaght* geslaap.
4 Weer geen joernaal van wat aan die Kaap gebeur het nie, behalwe v.R. se opsomming.
5 d.w.s. joernaal gehou het.

+October anno 1655

Adij, *primo dito*, 's morgens omtrent 2 uyren voor daegh is in de kraem gecomen van een cloecken jongen zone den[6] huysvrou van den opperchirurgijn, Mathijs Witsma, ende was op dato goet fray, stil, warm weer.

Heden bij den crijghsraet gevelt sijnde sententie over den persoon Jan van Kempen, adelborst, namentlijck dat denselven (g'eximeert[7] van de welverdiende harquebusade[8]) soude worden met de cogel over 't hoofft geschoten van de militie als sigh die onwaerdigh gemaeckt hebbende langer te bedienen, neffens een bannissement om 3 jaren langh sonder gagie aen de gemene wercken ende andersints voor den

6 *den* het blykbaar vir v.R. geen manlike krag gehad nie!
7 Van Lat. *eximere*, vrystel.
8 fusillade, doodskiet met 'n *harquebus* (haakbus).

heer[1] te arbeyden, boven confiscatie van alle desselffs te goet hebbende maentgelden, etc., ter saecke van oppositie ende trecken van sijn sijtgeweer tegen desselffs hoofftoofficier, namentlijck den sergeant ende opperste van de soldaten deser fortresse, als breeder bij de sententie g'extendeert[(a)].

Soo is met eenen bij nader vergaderinge des Raads van 't fort de Goede Hoope oock besloten[(b)] als hierna volght namentlijck:

'Aengesien onse Heeren Meesters per derselver missive van den 16en April passato jonghst uyt de vergaderinge der 17e aen ons geschreven ende becomen per 't schip *N. Rotterdam* op den 24en Augusto verleden hier aengeweest, onder anderen wel expresselijck ordonneren alle debvoiren aen te wenden tot den aenqueecq van bestiael, sulcx dat deselve Haer Ed. aen d' abondantie van dien alhier veele gelegen laten[2], omme insonderheyt beneffens de thuyn- ende aertvruchten te dienen tot noch meerder verversinge voor de passerende schepen, etc.; ende gemerckt tot heden noch niet is vernomen dat uyt den handel van d' inwoonders vooreerst sooveele sal cunnen worden becomen als ten overvloede genoegsaem schijnt van node te wesen, sulcx dat het nootsaeckelijck wat meerder als voor dato wel geschiet is, na d' ordre voorsz. sal dienen aengeleyt op d' aentelinge, die sigh jegenwoordig redelijck verthoont met de koebeesten, welcke d' E. Compagnie hier jegenwoordigh in de 80 stucx is hebbende, maer door de sloffigheyt van degene welcke daer doorgaens van Compagnies wegen toe gestelt sijn, niet na behoren waergenomen maer genoeghsaem verwaerloost wort, sulcx dat niet alleen de calffjes (dagelijcx geworpen wordende) t'elckens al weder weghsterven, maer daerdoor oock verloren wort de schone melck ende boter die de beesten redelijck geven ende wanneer hun calffjens sterven deselve melck dan ophouden; ende alhoewel daertoe veele moeyten werden gedaen om de luyden tot haer debvoir in desen t' animeren, ende nochtans bemercken de saecke sulcx te sijn (dewijl men juyst daer niet altijt met de neus can[+] bijwesen) dat 't gemene volcqjen, met de minste moeyten lieffst beholpen sijnde, dencken hunne gagie [+]90v gaet echter haer gangh, etc., invougen volcomentlijck te speuren sij den behoorlijcken ijver ende vlijt tot heden daertoe noch niet en cunnen worden aengewent, dierhalven gedacht op nader middel, 't sij bij verpachtinge van de melckgevende koeyen off andersints, op hoope ende vertrouwen dat wanneer 't imant selffs particulier aengingh, het dan met d' aenteelt om 't genot van de proffijten die der sodanige particuliere pachters mochten van te verhopen hebben, wel beter gaen mochte, als sullende nootsaeckelijck op 't opvoeden van de calfjes haer ten hooghsten moeten gelegen laten, omdat wanneer die comen te sterven, die koeyen haer melck oock stracx ophouden ende sijluyden dan haer proffijten quyt raacken souden;

Wijders oock gesien dat 'tselve, namentlijck de melck, door de pachters offte

1 owerheid? Vgl. WNT VI, 337: '*Soldij aan den Heer hebben*, *die van de overheid te goed hebben*'. Vgl. *pro deo*.

2 *veele gelegen laten*, groot waarde aan heg.

huyrders sullende mogen worden vercoght, grotelijcx ende extraordinairelijck sal strecken tot noch al meerder verversinge (Compagnies principaele ooghmerck) voor de passerende Compagnies dienaren soowel cleyn als groot, mitsgaders oock tot derselver beter gerieff ende contentement, als sijnde noyt soo wel tevreden dan dat na eygen sin ende lust voor haer gelt mogen copen wat ende waer se willen, gelijck reede genoegsaem bespeurt wort bij sommige die eenige thuyntjes offte parckjes lant particulier[1.] buyten Compagnies thuynen in leninge bij provisie vergunt sijn, ende hare aentelende vruchten daeruyt aen 't passerende volcq vercopen, alsoo den gemenen man doch noyt degelijck genoegen neempt aen 'tgene (al is 't noch soo overvloedigh) voor deselve na boort gesonden wort, als menende doch (gelijck 't oock al meede gebeurt) dat 't beste voor d' opperhooffden doorgaens uytgeschoten ende 't sleghste haer gegeven wort; item oock bij ons veeltijts wel gemerckt schoon[2.] al heele vaeten met melck voor 't gemeen volcq ende siecken aen de schepen gesonden waren, dickwijls alles in de kajuyt[3.] is verslonden geworden, sonder datter imant buyten deselve, ja qualijck de stuyrluyden, its van genoten, die in manieren als voren nu souden cunnen voor een cleyntjen[4.] haer eygen gerieff tot derselver bysonder verfrissinge ende verquickinge na genoegen cunnen ende mogen crijgen, als sullende haer meede toegestaan wesen soete- ende carnemelck te copen, soowel als de hoofftofficieren, tot derselver bysonder contentement ende behagen;

Allen 'twelcke ende wes meer ingesien sijnde, item oock ende bysonderlijck dat in cas voorsz. op 't opvoeden van de calffjes vrij beter als nu, om redenen gemelt, sal werden geleth, waerdoor 't bestiael (d' E. Compagnie eygen blijvende soowel dat aengeteelt als gehandelt wort) vrij sal vermenighvuldigen, te meer dewijle oock noch veele behalven de jegenwoordigh melckgevende koeyen draghtigh sijn,[+] 'twelcke apparent al redelijck quantité boter mettertijt staet te geven, ja sodanigh [+91] wel dat vooreerst al veele, ende mettertijt wel alle de Hollantse boter voor dit guarnisoen sal cunnen offte mogen verspaert ende hier selffs geteelt worden, mitsgaders uyt de pacht apparent voor d' E. Compagnie met eenen meede wel sooveel wel te procederen[5.] dat d' oncosten van 't coper (voor de beesten verhandelende) sal cunnen worden gewonnen ende d' E. Compagnic de beesten soo doende genoeghsaem voor niet hebben, boven noch de gemelte aenteelt ende verversinge die de melck voor de passerende luyden tot bysonder gerieff ende genoegen, mitsgaders niet min gesontheyt, sal comen te verstrecken, beneffens de beesten ende thuynvruchten welke dagelijcx van Compagnies wegen oock aen boort geschickt wort, etc.;

Wijders oock dat bij verpachtinge om de proffijten als voren sommige, insonderheyt getroude, personen te meer sullen g'animeert blijven tot continuatie aen dese

1. privaat, apart.
2. ofskoon.
3. verblyf van die offisiere.
4. kleinigheid.
5. voortkom, produseer.

plaetse[1.], die jegenwoordigh noch gaerne, omdatter niets altoos en[2.] valt, van hier al voort na India willen, ende oock een wegh off middel tot voordeel ende conqueste sal bereyt worden voor vrije huysgesinnen, daer d' E. Compagnie doch toe schijnt t' inclineren, etc.;

Soo is na overslagh van allen 'tselve, ende wes meer ten dienste van d' E. Compagnie mochte prackticabel wesen, goetgevonden tot een preuve Compagnies melckgevende koebeesten opdat[3.] aen de getroude ministers[4.] in pacht offte huyre eens aen te bieden;

Welcken, volgende dan deselve onse resolutie, bekent gemaeckt ende de gemelte koebeesten in pacht als voren aengeboden sijnde, mitsgaders bij voorhaelde getrouwden daertegen g'allegeert dat mitsdien 6 beesten hier qualijck soo veele geven als in 't vaderlant een alleen wel doet; item oock staende[5.] de gansche drooge tijt, soo reede genoeghsaem bevonden is, geen melck van deselve te becomen sij, ende oock 't pryckel van 't sterven der kalven, als wanneer meede haer melck t' eenemael ophouden, dienvolgende vooreerst noch weynigh staet op de beesten te maken ende qualijck den halven tijt (de calffjes al blijvende leven) melck van de koeyen te becomen sij, etc.;

Daertegen van Compagnies wegen wederom gerepliceert sulcx als tot derselver meeste voordeel ende dienste mochte streckende ende op 't verhaelde applicabel wesen, mitsgaders dat sijluyden, Compagnies dienaers sijnde, daeruyt noch al redelijck boven haer winnende gagie apparent staen te proffitteren, etc., soo is eyntelijck g'accordeert omme de gemelte Compagnies melckgevende koeyen (sterck 10 stucx) in pacht aen te nemen met[6.] den hovenier Hendrick Hendricx. Boom[(c)] van Amsterdam, welckers huysvrou in 't vaderlant met boerenwerck omgegaen ende buyten Compagnies fortresse bij de thuynen wonende, daertoe[+] redelijck gelegentheyt heefft (d' andere getroude schijnende eerst aen de voorsz. [+]91v
hoveniersvrou te willen preuve sien) welcken Hendrick Boom dan, als voorhaelt, des Compagnies melckgevende koebeesten tot 10 stucx in pacht heefft aengenomen ende g'accordeert tot pacht te betalen voor yder koe 15 gl. des 's jaers, ende dat op navolgende conditien namentlijck: dat de pacht van de gemelte 10 stucx melckgevende koeyen sal ingaen van heden desen dagh, sijnde primo October;

Ende die na dato meer comen te calven, van den dagh dat se sullen hebben geworpen, welcke calffjes bij hem, pachter, sullen werden opgebracht ende gevoet na behoren ende ten behoeve voor d' E. Compagnie die al d' aentelinge eygen sal blijven;

Ende alhoewel, gelijck voorsz., de koeyen hier sulcx genatureert[7.] sijn dat se

1. Die vryburger-idee.
2. Tweede negatief: omdat daar niks geproduseer en verdien kan word nie.
3. Hier skeel iets aan die teks. Brill sê: ‘Hier schijnt een woord, wellicht *beding*, uitgevallen.’ Hy skryf *op dat* (as twee woorde). Sonder *opdat* sou die teks geen moeilikheid gee nie.
4. dienare.
5. gedurende.
6. Sic.
7. geaard.

haer melck ophouden wanneer de calffjes comen te sterven, die se daeromme moeten t'elckens laten suygen ende trecken om de melck van de koeyen te crijgen, soo sal nochtans den pachter gehouden wesen sijn belooffde pacht aen d' E. Compagnie promptelijck te voldoen, mits dat deselve koeyen sullen werden geweyt onder hoede ende beneffens Compagnies andere beesten, die dagelijcx tot verversinge voor d' aencomende schepen gelevert ende bij d' E. Compagnie doch nootsaeckelijck met goede wacht voor d' inwoonders moeten bewaert worden;

Ende omme den huyrder offte pachter vooreerst noch op geen al te groote oncosten offte belastinge[1.] te jagen, soo sullen de verpachte coeyen van deselve Compagnies beestewachter gelijck tot dato g'observeert[2.] is, meede mogen worden gemolcken, waertegen, als boven geseyt, hij de calffjes voor d' E. Compagnie sal opbrengen, welcke gedachte Compagnie al de aentelinge gelijck voorsz. sal eygen blijven ende altijt inobligent[3.] omme de gemelte ende volgende conditien na 't uytgaen des pachtes[4.] alle jaren te mogen veranderen, vermeerderen off verminderen, sulcx ende sodanigh als na tijt ende saeckx gelegentheyt ten dienste van d' opgemelte Compagnie sal bevonden worden te behoren;

Sal oock den gemelte pachter gehouden sijn aen de Compagnie te leveren, soo voor des Commandeurs tafel als andersints, ende 'tgene denselven mochte van node hebben tot verversinge ende tractement van d' opperhooffden der Compagnies hier aencomende schepen respective te leveren de boter tot 10 stuyvers 't pont, mitsgaders de soete melck tot 4 stuyvers ende de carnemelck tot 2 stuyvers de flapcan;

Waertegen den pachter weder is toegestaen, om sijn voordeel te meer te mogen[+] soecken, de reste alsdan vorders te vercopen tot sodanigen prijse ende aen alle [+92] sulcke luyden van d' aencomende schepen als denselven sal cunnen, volgens 'twelcke, ende omme den pachter vooreerst sijn proffijten niet al te nau te besnijden, soo sal den Commandeur oock gehouden sijn consideratie te dragen om voor d' E. Compagnie niet na sigh te nemen alle de boter die de beesten geven, teneynde voor hem pachter wat meerder mochte overschieten, vermits hem toegestaan ende g'accordeert is deselve buytendien aen 't volcq van de passerende schepen soo duyr te vercopen als hij kan, behoudens nochtans dat van 't volcq hier aen de Caap bescheyden, 't sij in Compagnies dienst offte vrije, voor de melck niet meer sal genomen worden als bedongen is de Compagnie in manieren voorengemelt te leveren, maer sullen voor de boter moeten betalen 12 st. 't pont, mits oock deselve Caepse residenten niet meer sullen mogen copen als tot derselver nootdrufft properlijck van doen hebben, opdat door haer oock niet alles opgecoght ende aen de schepen dan weder in plaetse van den pachter uytgevent worde, 'twelcke bij desen verstaen wort den pachters[5.] alleene maer toegelaten te werden, mitsgaders

1. las, uitgawe.
2. nagekom, gedoen.
3. vry.
4. So Brill, i.p.v. *pachters*. 'n Vorm *pachtes* lyk nie baie aanneemlik nie, maar *uitgaan van de pacht* is idiomaties vir *afloop van de pacht*.
5. Vir *pachter*?

t.o. 350

SALDANHABAAI

Kaart 9. Kaapse Argief (sleutel vertaal). XX TWEE GROOT ROTSE - lyk na blokhuise. 2 tot 3 vadem; droog by laagwater.

SLEUTEL

E SALDANHABAAI.
F VONDELINGEILAND.
G SUIDELIKE PUNT VAN SALDANHABAAI.
H MADEGASENEILAND.
I JUTTENEILAND.
K NOORDELIKE PUNT VAN SALDANHABAAI.
L SALAMANDERBAAI: uiters geskik vir retoerskepe, wat - nadat hulle verversing verkry het - op weg na Patria die baai met 'n suidoostelike wind verlaat.
M MARCUSEILAND.
N RIETBAAI.
O MEEUWENEILAND.
P SCHAPENEILAND.
Q POTTERSBAAI R LACUSBAAI. Vanweë hulle skoon ankerplek en kalm water, is hierdie twee baaie uitnemend geskik vir skepe om stil te lê en om in en uit te vaar, veral vir dié wat met 'n noordwestelike wind na Tafelbaai wil seil.
S SALAMANDERBAAI. Dieselfde as Salamanderbaai aangedur met die letter L.
T ROTS, 3 OF 4 VOET ONDER WATER.
V GESKIKTE WATERHAALPLEK VIR BOTE.

W MOOI FONTEINWATER, MAAR SLEGS IN DIE REËNTYD.
Y MOOI FONTEIN, MAAR ONGESKIK VIR BOTE OM WATER TE HAAL.
NB GEVAARLIKE ROTS OMTRENT 'N VOET ONDER WATER, WAARVOOR SKEPE OP HULLE HOEDE MOET WEES.

allen anderen verboden, op pene van confiscatie ende 3 maanden gagie daerenboven, voor Compagnies dienaren ende vrije luyden naer advenant ende exigentie van saken ende personen;

Ende dewijle den gemelten pachter oock allegeert dat hij staende den tijt wanneer der geen schepen leggen met sijn carnemelck geen wegh sal weten, vermits die aen 't volcq deses guarnisoens (geen gelt hebbende) niet soude cunnen vercopen, soo is hem oock g'accordeert alle deselve melck, ten prijse gemelt, voor d' E. Compagnie aff te nemen, omme hier voor 't gemeen te schaffen ende coocken met rijs tot versnaperinge ende in plaetse van ander cost, alsmeede voor de siecken, hier doorgaens al veele van de schepen blijvende tot verversingh ende verquickinge van deselve, etc.;

Ende 'tgeene hij, pachter offte huyrder, aen d' E. Compagnie als voorhaelt compt te leveren, sal hem strecken in affcortinge ende betalinge van sijn pachte ende 't resterende gehouden sijn te betalen in ganghbaren gelde, voor welcken bedongen pacht hij dan sal werden in Compagnies negotiebouck belast tot 15 gl. yder melckgevende koe, samen jegenwoordigh in getal als voorhaelt 10 stucx, dat bedraeght 150 gulden, te betalen als 't jaer sal wesen g'expireert, onder verbant als na reghten, hoedanigh oock sal geschieden met de koeyen die na desen meer comen te kalven ende bij hem off andren in pacht off huyr aengenomen mochten worden[(d)].'

Adij, 2*en dito*, 's morgens fray, stil, warm weer met betogen lught als gister, ende is op dato al 't volcq gesonden na 't bos omme wederom partije geprepareerde balcken ende plancken op 't wagenpadt te brengen.

Sondagh, *den* 3*en dito*, betogen lucht met N.Weste-coelte, maer wierd op den 92v dagh claer weer met harde Z.Z.Oostewinden.

's Avonts is van sieckte overleden een van de thuynknechten, genaempt Adam Dijns.

4*en dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden, is den Commandeur Riebeeck eens gegaen naer achter 't geberghte omtrent de bosschagies omme te speculeren off dese Z.Oostewinden daer meede soo fel wayen, mitsgaders met eenen deselve bosschagies wat nader te doorkijcken off men de houwercken[1.] (die al heel achter, boven tegen den Tafelbergh op, met grooten arbeyt moeten vandaen gehaelt worden, wel een mijl boven de plaets daer de houthackerstent staet, welcke oock wel een halff uyr gaens boven de vlackte van 't effen lant gelegen is) niet met wat beter gemack ende naderbij souden cunnen becomen werden[2.], alsoo deselve met seer groote moeyelijckheyt van de gemelte hooghte over veele clipachtige, diepe dalen ende heuvelen jegenwoordigh met volcq tot aen de voorsz. tent op het wagenpadt moeten affgesleept worden, allen 'twelcke dan naeuwe besien, belopen

1. Dit sou kan beteken: gekapte hout - van *houwen*. Maar met die oog op 29/7/1653 en 30/11/1658 moet ons eerder hier ook lees *houtwercken*, ‘met de collectieve beteekenis van het enkelvoud’ (WNT).
2. Die skrywer het vergeet dat *men* die onderwerp van die sin is.

ende doorsoght sijnde, hebben niet cunnen vinden beter accommodatie ergens te becomen, sulcx ordre gelaten is omme, in manieren als tot heden geschiet, met de saecken voorts[1.] te varen.

Aengaende de Z.Z.Oostewinden, vonden daeromtrent soo slap wayende dat men se qualijck voelen conde, ende lagen de wolcken lustigh dick achter boven de bosschagies tegen den Tafelbergh, ende, over denselven vallende, dat in de Tafelvaley ende dito bay, omtrent 't fort ende de landerijen daeromme gelegen, seer felle valbuyen veroorsaeckten, maer in de valeyen achter dien bergh omtrent de bosschagies was het schoonste ende liefflijckste weer van de werelt Na 't schijnt wayt dito wint achter tegen den Tafelbergh gansch doot, 'twelck een bysonder louwte[2.] aldaer in de valeyen veroorsaeckt[(e)], die soo vet ende schoon van gront sijn, mitsgaders oock versien met sulcke lustige affstromende verse revieren, dat een lust om sien is; edoch jammer 'tselve door mancquement van volcq niet can ter culture werden gebracht, alsoo 't coorn ende ander graen daer sonder twijffel wel ende treffelijck soude voortcomen ende veel volcx haer souden cunnen met lantbouw[+] generen, alsoo 't lant wijt ende breet, mitsgaders daertoe bequaem genoegh is, [+]93 als oock overvloedighe ende seer wel gelegen accommodatie alomme van hout, steen, riet, etc., om huysen, etc., te maecken; 't schort maer aen menighte van menschen, ende soo wij wat slaven crijgen, sijn voornemens tegen 't aenstaende[3.] aldaer eens een cleyne preuve te nemen, maer 't slimste[4.] is dat men der juyst sal moeten eerst een redelijck huys maken, bequaem tot deffentie, om sodanigh te bebouwen landerijen te bewaren, dat wat costelijck voor d' E. Compagnie vallen ende vrijelijck beter gelegen souden comen. Per memorie.

5*en dito*, 's morgens stil, warm sonneschijn-weer ende 't luchjen op den dagh van den Z.Z.Oosten.

Des namiddaghs quam den corporael Willem Muller ende sijn volcq (die met Herry op den 7en Zeptember passato te landt in waren getrocken) wederom aen 't fort, rapporterende dat vermits hun victualie ten eynde geraect was, niet langer met Herry hadden cunnen uytharden om vorder te trecken, ende dierhalven geresolveert metten anderen wederom te keren, hebbende 't coper, taback ende cralen, neffens een van Compagnies ossen bij Herry gelaten, welcke haer wel gaerne vorder hadde meede gehadt ende beloofft met veele koebeesten ende schapen te sullen wederom comen, dat, na <hy> haer beduyt hadde, noch wel 2 à 3 maanden souden aenlopen, ende meenden sijluyden dat hij apparent wel wat goets soude uytrechten met de voorhaelde coopmanschappen in 't handelen van bestiael - waervan den tijt staat leermeester te worden. Altoos wort er dit partijtjen coper ende taback op 't credit van Herry eens tot een preuve aen gewaeght.

't Ware te wenschen dat men hier versien was met eenige ezels om victualie ende

1. O.d. 9/9/1655 ook *voorts*. Vgl. *en zo voort*(*s*).
2. *luwte*, windstilte.
3. Vul aan: *jaer*.
4. ergste.

coper te dragen, ten eynde men wat lange mochte uytblijven; daer soude misschien wel its op gevonden worden. Met ossen hebben 't verscheyden maelen wel besoght[1.], maer dat wil niet na behoren gaen.

Den gemelten corporael gaff ons over sijn gehouden notitie[2.], bij 'twelcke onder anderen, onder dato 30 September, te lesen is hoe dat sij een seer ongesonde plaetse hadden gevonden daer al hun leden als lam wierden, mitsgaders haer hooffden duyseligh, presumeerende dat daeromtrent wel eenigh minerael mochte wesen, van welcke voorhaelde ongesontheyt veele wisten te seggen, ja dat hun die sodanigh overviel dat se qualijck machtigh waren te gaen off staen, 'twelcke, soo haest die plaets terugh gepasseert waren, weder over was, als uyt deselve haer gehouden[+] notitie nader can worden gelesen, luydende van woorde te woorde als d' onderstaende copie dicteert. [+]93v

(*Kyk Bylae* V)

Adij, 6 *October*, fray, warm sonneschijn-weer, maer tegen den namiddagh ende des 's nachts al stijve Z.Z.Oostewinden.

7 *ende* 8*en dito*, idem. Sonden heden d' opgeboyde boot offte chaloup *Peguyn* na 't Robben-eylant, volladen met cley offte leem, om een melckkelderken van steen aldaer meede te metselen, welcke steen met de chaloup *Robbejaght* empassant[+] daer menen te laten aensetten, als in d' aenstaende weecke, na 't voornemen, [+]96v 'tselve[3.] affgesonden wordt na de Saldanhabay om weder de robbenvanghst aen te vangen ende beginnen.

9*en dito*, warm sonneschijn-weer ende wint als voren. Quam de gemelte boot van 't Robben-eylant wederom met tijdinge dat het met de schapen (in getal 136) heel wel stondt.

Sondagh, *den* 10*en dito*, 's morgens regenachtigh weer ende 't coeltjen van den N.Westen.

11*en dito*, 's morgens helder sonneschijn-weer, de wint aen d' oversijde van de bay Z.Z.Oost, waermeede voorsz. boot wederom na 't Robben-eylant wierd gesonden met partije metselsteen, gemaeckte cosijns[4.] ende ander houtwercken tot een kelderken, als voorsz., neffens een timmerman ende metselaer om 'tselve beginnen te maecken[5.].

Tegen den nacht begont van den Z.Z.Oosten al vrij hard te wayen met valbuyen over den Tafelbergh, die den garst (jegenwoordigh staende te rijpen) dapper uytsloegh ende vernielden, sulcx dat het met de granen sal moeten worden ondernomen aen d' ander sijde van den Tafelbergh, daer men van die valwinden bevrijt ende lant genoegh is om ter culture te brengen, al waer 't voor duysent huysgesinnen.

12 *dito*, 's morgens fray weer ende wint sachjes van den N.Westen.

1. geprobeer.
2. aantekeninge, joernaal.
3. nl. die *Robbejaght*.
4. Meervoud in Ndl. en Afr. vandag op -*e*(*n*).
5. *beginnen te maecken;* woordorde afwykend van Ndl. en Afr.

Op dato hebben 3 moeye[1.] schapen gereuylt van nieu volcq die wat liberael betaelt ende wel getracteert wierden om te animeren tot wat meerder aenbrenginge, daer hope toe schenen te geven.

Tegen den avont retourneerden onse opgeboyde boot weder van 't Robbeneylant.

13 *dito* 's morgens goet weer ende wint N.West, met dicke betrocken lucht; ende alsoo 't luchjen wat na 't Suyden trock, is de opgeboyde boot, met steen geladen, neffens oock de 3 gereuylde schapen, weder na 't Robben-eylant gesonden, edoch in zee comende ende de wint weder heel westelijck lopende, mitsgaders ook vrij beginnende op te steecken, was voorhaelde boot genootsaeckt (als niet cunnende daerdoor voorsz. eylant crijgen) wederom te keren, comende tegen den avont voor 't fort wel te retourneren.

[+] 14 *dito*, 's morgens doncker, dijsigh, regenachtigh weer met stilte tot des middaghs, begondt op te claren ende te wayen uytten Z.Z.Oosten, waermeede [+]97
de geseyde boot met steen, etc., noch na 't Robben-eylant voer.

's Nachts woeyt[2.] vrij harder met bysonder sware valbuyen over den Tafelbergh tot groote schade aen den rijpenden garst ende erten, etc.

Volle maen, *den* 15*en dito*, 's morgens schoon, stil, helder ende warm sonneschijnweer. Is de gemelte boot noch voor den middagh van 't Robben-eylant wederom gecomen, met rapport dat noch wel 3 duysent steen[3.] ende meer leem tot het melckkelderken op dito eylant nodigh was; dewijle dan de boot boven 1200 steen niet laden can ende daeromme noch wel 3 mael over ende weder soude moeten varen, soo is goetgevonden 't *Robbejaghten* met dito steen en d' opgeboyde boot met de cley geladen na voorsz. eylant te senden om met één tocht gedaen te hebben, ende met eenen den adelborst Wilhem Harmansz. (al sijn leven met schapen omgegaen) met de vordre nodigheden versien, derwaerts te stuyren; welcken volgende dan voorhaelde *Robbejaght* ende boot noch voor den avont (als voren geladen) met een zuyelijck luchtjen na 't gemelte eylant vertrocken sijn, onder anderen oock meede nemende dese navolgende gereetschappen als te weten: 2 melckemmertjes, 10 kaescorffjes, 4 tobbekens, 2 houte kaesvaetjes, 1 graeshack[4.] gemaeckt van een sight, 2 hoyharcken, 2 vorcken, 1 misgreep[5.], 1 melckjock met sijn haecken, 2 spaden,[+] 2 schoppen, 2 kaven[6.], 2 houwelen, 1 hantbijltjen, 8 boenders, 1 lap seyldoeck, 1 seve, ¼[7.] Gunees linnen, wat fijn sout, 2 [+]97v
roomnappen[8.], wat lebbe[9.], eenige staecken om huysjes te maecken voor de jonge lammerkens, wat timmergereetschap, als een boor, 1 beytel, 1 hamer, 1 saegh ende 1 vijl, etc.

(f)

(g)

(h)

(i)

(j)

1. *mooie*.
2. *woey 't*.
3. Kollektief.
4. grashak, 'n soort ‘sight’ d.w.s. sens.
5. misvurk. Let op die vorm *mis*.
6. Met *kaaf* word vermoedelik hier *kaafijzer*, skeepsbeitel, bedoel. Vgl. WNT *kaafijzer*.
7. Lengtemaat hier uitgeval?
8. roombekers.
9. ‘De vierde maag van een kalf of een stuk er van, bij het kaasmaken gebruikt als middel om de melk te stremmen; stremsel’ (WNT). Hier vermoedelik *stremsel*.

(k)

(l)

(m)

16 *dito*, 's morgens mistigh weer ende 't luchjen uytten zee meest van den N.-Westen, waermeede voorhaelde onse 2 sloepen *Robbejaght* ende *Peguyn* wederom quamen, 't vorige goetjen ende behoorlijck ordre op alles aen gemelte eylant daer gelaten hebbende.

Op dato is den garst (15 May passato gesaeyt) affgesneden hoewel deselve noch niet t' eenemael wel der degen[1.] rijp was, als dervende niet langer wachten, alsoo de rijpste van[2.] de valwinden des Taffelberghs t' eenemael d' airen affgeslagen ende daerdoor, langer staende, weder niet sonders aff gecregen soude worden[3.].

Sedert gister isser begonnen in den nieu gemaeckten thuyn cool te planten, sijnde vorders al de ander thuynen lustigh vol allerhande vruchten ende de spargies[4.] in 't wilt jegenwoordigh soo abondant door 't gansche lant, dat ons die, neffens oock vaderlantse aertjessocken[5.] (hier aengeteelt), treffelijck tot dagelijcxe versnaperinge strecken, genoeghsaem in overvloet.

Sondagh, *den* 17*en dito*, 's morgens doncker graeuwe lucht met mist ende Z.oostelijcke coelte, welcke tegen den avont omliep na 't Weste, vanwaer 't vrij begond te wayen ende regenen.

18 *dito*, 's morgens regenachtigh weer ende wint westelijck. Tegen den middagh 't weer opclarende, begondt vrij hart te wayen van den Z.Z.Oosten, geduyrende tot den

19 *dito* 's morgens, als wanneer 't aen d' oversijde van de bay noch al aenhield[+] met helder, claer sonneschijn-weer ende tegen den middagh over de ganse bay [+]98 wederom even hardt opstack.

Na den middagh cregen tijdinge datter een galjot voor de bay was, 'twelcke, mits[6.] de voorhaelde stijve Z.Z.Oostewinden, niet coste ter rheede comen maer geraeckte noch aen d' oversijde van de bay, omtrent 't vrack van *Haerlem*[(n)], daer 't ten ancker bleeff leggen om te wachten na een goede wint ende tot dese harde winden wat over sullen wesen, dat misschien morgen vroegh wel sal succederen, achtervolgens 'tgene wij daervan dagelijcx ervaren.

Ondertusschen vonden oock goet 't *Robbejachtjen* (gereet leggende om te gaen na de Bay van Saldanha tot aenvangh van de robbevanghst[(o)]) noch op te houden tot voorhaelde galjot ter rheede ende ons ter hant gecomen[7.] sal wesen 't schrijvens van onse Heeren Meesters, off ons misschien daerbij yts mochte geschreven offte g'ordonneert sijn dat ergens tot narichtinge te passe mochte comen.

20 *dito*, fray bequaem weder ende 't luchjen variabel, meest uyt alle hoecken coelende, is voorhaelde galjot (daerop schipper Jan Jacobsz. van Amsterdam ende sijnde 't *Nachtglas*) hier wel ter rheede gecomen, 10 July passato uyt Texel achterom

1. *der degen:* van *te der degen*, *ter degen. Dege* beteken ‘aanwas’, ‘voorspoed’.
2. deur.
3. *weder niet sonders aff gecregen soude worden*, weer nie veel van gekry (geoes) sou word nie.
4. aspersies. In die Ndl. volkstaal nog *sperzies*.
5. artisjokke; v.R. se vorm lyk ‘volksetimologies’.
6. vermits, weens.
7. Beknopte sin.

geseylt in compagnie van de schepen *Amersfoort*, *Salmander* ende *Arnhem*, onder 't commando van d' E. Commandeur Pieter Kemp, daer den 22en der verleden maant op 32 gr. 10 m.Z.breete door storm affgedwaelt was, sonder dat imant van allen ergens aen geweest noch oock sonderlinge[1.] eenige siecken op de gemelte schepen hadden, welcke d' Almogende wijders salvo wil hier geleyden, sullende t' haerder verversinge genoegh in overvloet vinden, alsoo de thuynen overvloedigh vol vruchten staan ende nodigh dienen g'orboort[2.] te wesen.

Ondertusschen is tegen den avont oock affgedespecheert de chaloupen *Robbejaght* ende *Peguyn* na de Bay van Saldanha met 23 man, om de robbenvanghst weder bij der hant te vatten.

21 *dito*, 's morgens stil, mistigh weer. Waren voorhaelde chaloupen onder seyl[+] gegaen, maer mosten mits[3.] de stilte in de mont van de bay weder ten ancker [+]98v comen om te wachten na[4.] een goeden wint, wesende versien ten behoeve van voorsz. 23 coppen ende tot de robbevanghst met de navolgende provisien ende gereetschappen: 700 lb. broot in vaten, 1 vat vleys <ende> 1 dito speck voor 3 maenden, 1 dito rijs, wegende 570 lb., 20 stockvissen, 123 can aracq, 1 ancker brandewijn, 10 can oly <ende> 15 dito azijn in een vaetjen, wat sout, 55 lb. taback à 60 gl. 't cento.[5.], 25 lb. verse boter, 20 lb. suycker à....[6.], wat pruymen, 10 caarsen, 1 lanteren[7.], peper ende nooten, 1 stuck roockvleys, 25 lb. cruyt ende wat lont, 2 hammen, 2 tongen, 2 kasen;

Cocq- ende botteliers-goet: 1 tinne schotel, 2 houte bacx[8.], 1 schuymspaen, 1 tinne ende 4 houte tafelborden, 1 beecker, 2 blicke dito's, 1 flapcan, 1 mutsjen[9.],[+] 1 halffjen[10.], 2 lockjes[11.], 1 cocxketel, 1 isere[12.] poth, 1 vlacke pan, 2 lampen, [+]99 seylgaren, catoen, ½ schoverseyl ende sparren tot tenten, cabelgaren, spijckers, 12 schraepbancken, 18 dito messen[13.], 8 dosijn vilmessen[14.] à 8 st. 't stuck, pinnen[15.], 6 houte hamers, 200 kneppels[16.], 1 traenketel, 2 dito lepels, 1 dito back, 1 slijpsteen, 4 sacken om pennen te dragen, 2 pudsen[17.] om uyt te drincken, 1 spoelemmer, 2 schoppen, 2 spaen[18.], 2 picken, ledige vaten, cleen ende groot;

Voor 't *Robbejaghtjen* noch appart: ½ ancker wijn, 1 tinne schotel, 1 tinne bordt,[+] 1 blick mutsjen, 1 blick beeckertjen, 2 lockjes, 25 lb. cruyt, lont, 6 mutsquets, 2 [+]99v tinne lepels, 1 groote thijn[19.] van 8 lb. boter, 20 lb. suycker, wat pruymen, 1 back, 6 kaerssen.

1. meer as gewoonlik.
2. genuttig.
3. vermits.
4. *wachten na* ook o.d. 19 Okt. hiervoor en passim.
5. sentenaar. Hs.: *ct*^{o}.
6. Oningevul.
7. *lantaren* by Brill is onjuis.
8. bakke; *s*-meervoud by v.R.
9. vogmaat, teenswoordig ongeveer 1½ dL.
10. halfmaat, vermoedelik half 'mutsjen'.
11. kommetjies. Vgl. WNT s.v. *lok*, IV.
12. Ongediftongeerde lang *i*.
13. d.w.s. skraapmesse om die robbevelle af te krap.
14. messe om die robbevelle af te slag.
15. houtpenne om die velle uit te spalk.
16. knuppels om die robbe mee dood te slaan.
17. skeepsemmers, gewoonlik van leer.
18. *spaden*, spitgrawe.
19. vaatjie; van Fr. *tine*.

Op den dagh, de wint comende uytten Z.Westen, sijn voorhaelde chaloupen noch voortgeraeckt, met welcke wint 's middaghs oock opdonderden 't schip *Aernhem* (daerop schipper Mangus[(p)]), halff namiddagh fray ter rheede comende met

omtrent 60 siecken, daer ten eersten overvloedigh verversingh toe wierde na boort gesonden, sijnde noch maer 6 man op de reyse gestorven, ende, gelijck 't galjot *Nachtglas*, op den 22en verleden meede door storm van den Commandeur Kemp affgeraeckt, welcke alle dagen (ongeluck buyten[1.]) meede staet te volgen, nevens oock d' E. Herpers ende Frisius per de schepen *Salmander* ende *West-Vrieslant*.

22 *dito*, 's morgens claer sonneschijn- edoch vrij windrigh weer van den Z.Z.-Oosten.

23 *dito*, idem; ende is 't volcq altemalen weder na 't bos gesonden om eenige balcken ende plancken uyt te halen tot op het wagenpadt.

Sondagh, *den* 24*en dito*, 's morgens noch al hardt, windrigh weer uytten Z.Z.-Oosten, den ganschen dagh aenhoudende, waerdoor den predicant Abbima[(q)] niet coste aen lant comen om te predicken.

25*en dito*, 's morgens heel schoon weer, 't luchjen meest westelijck, waermeede onse Biscayse sloep van 't Robben-eylant wederom quam met de metselaer ende timmerman die daer 't melckkeldertjen gemaeckt hadden, maer brachten tijdinge dat het met het melcken van de schapen niet wel scheen te sullen willen gaen, vermits deselve gaer weynigh[2.] gaven ende de lammekens door 't affhouden van de moer[3.] schenen te verminderen in 't groeyen, waeromme wij de gemelte sloep ten eersten weder derwaerts sonden met onderstaande brieffken, geschreven aen Sybrant Rinckes ende Wilhem Harmansz. Hackert.

'Dewijle uyt de rapporten van den constabel vernemen dat het melcken der schapen soo weynigh schijnt te beschieten[4.] ende de lammertjes, door 't affhouden[+] van de melck, in haer groeyen oock seer souden vercort worden, aen welckers aenteelt [+]100
wij ons voor d' E. Compagnie vrij wat meer als aen de versnaperingh van de schapenkaesjes gelegen laten, soo sullen Ul. op den ontfangh deser[5.] datelijck het melcken weder schorten ende die altemalen de lammertjes selffs haer moeren laten affsuygen om in haer groeyen niet beleth te worden; edoch soo 't met gemenghde Hollantse slagh wilde gaen, mooghtet wel proberen, maer in allen gevalle geen jonge lammeren in de waeghschael setten; alsoo d' aenteelt 't principaelste is.

Hier neffens gaen wat houtwercken tot verlengingh van de schapestal. Item weder voor een maent victualie. Ende wat aengaet de schurffde[6.] schapen, moet Ul. van d' andere affhouden ende ons die hier wederom senden om te sien off men se gesont maken kan; soo sullen wij in 't reuylen daer meede opletten. Ende laet Christoffel Mulder met sijn goet per dese sloep meede opcomen welcke, dewijl 't

1. uitgesluit; vgl. Eng. *barring accidents*.
2. d.w.s. melk.
3. moerooi.
4. sukses hê.
5. Sic.
6. *schurft*, *schurfd* is 'n adjektiwiese afleiding van die snw. *schurf*. Brief onder 18/7/1658: 'schapen die noch schurfft syn'.

melcken niet gaen wil, daer wel can gemist ende hier gebruyckt worden. Hiermeede Gode in genade bevolen.

In 't fort de Goede Hoope, den 25 October 1655.
(Onderstondt)
Ul. goede vrunt
(ende was geteyckent)
Jan van Riebeeck.'

's Namiddaghs, den predicant[r] van 't schip *Aernhem* aen lant gecomen, is door denselven hier in 't fort een predicatie gedaen, mitsgaders gedoopt 't kint van den opperbarbier met den name van Broer, sijnde jegenwoordigh stijff 3 weecken out.

26 *dito*, 's morgens fray weer ende wint als voren. Quam de gemelte Biscayse sloep van 't Robben-eylant wederom met raport dat voorsz. ordre soude werden achtervolght, mitsgaders de schurffde[1.] schapen daer wel wisten te genesen, sijnde 't getal jegenwoordigh 144 stucx ende waren veele met jongen, die alle dagen stonden te werpen, etc.

's Avonts aen lant comende den schipper ende ondercoopman van 't schip *Aernhem*, g'accompagneert metten schipper van 't galjot *Nachtglas*, neffens alle derselver scheepstimmerluyden, ende ons aendienende dat de boeghspriet van dito schip op 2 plaetsen sodanigh gebroocken bevonden dat se vreesde daermeede d' aenstaende reyse na Batavia niet wel souden cunnen doen, etc., soo is bij den Raadt deser[+] fortresse, versterckt met de voorsz. opperhooffden, verstaen[s] op morgen vroegh de gemelte boeghspriet in presentie van den Commandeur [+]100v (daertoe aen boort te varen) eens wat nader te laten visiteren[2.], niet alleen door de timmerluyden van 't verhaelde schip, maer oock door die van 't lant ende voorsz. galjot, welcke derhalven desen avont meede na boort varende, daertoe ordre gegeven sijn.

27 *dito*, 's morgens goet weer ende wint als voren. Den Commandeur deser fortresse na 't schip *Arnhem* aen boordt gevaren sijnde, mitsgaders, achtervolgende resolutie van gisteravont, de boeghspriet van voorhaelde schip wat nader hebbende laten visiteren, niet alleen van de scheepstimmerluyden, maer oock door de schippers ende vordre scheepsoverigheyt des gemelten schips ende galjot *Nachtglas*, ende door deselve bevonden sijnde dat de gemelte boeghspriet met wangen[3.] ende woelen[4.] noch wel sodanigh sal cunnen worden versien dat het tot Batavia soude cunnen uythouden, soo is bij den voorsz. Commandeur ende scheepsoverigheden, respective, na rijpe deliberatie ende goet overlegh vastgestelt ende besloten[t] deselve boeghspriet in manieren als voren met wangen behoorlijck te laten versien om oock te minder spillinge van tijt te causeren, welcke, door 't insetten van een nieuwe, vrij soude

1. Kyk noot 6 o.d. 25/10/1655.
2. ondersoek.
3. klampe, stutte.
4. omwoel, toedraai, vasbind.

staen te verlopen[1.] ende daerdoor de reyse na India dapper geretardeert worden, mitsgaders ingevolge wel gefrustreert blijven om desen jare weder tot een retourschip na 't Vaderlant te dienen, daer 't (wat vroegh op Batavia comende) apparent wel toe mochte worden g'employeert, te meer dewijle d' E. Commandeur Kemp met 't schip *Amersfoort*, alsoock de schepen *Salmander* ende *Westfrieslant* tot heden noch niet opdonderende, wel vol siecken ende dierhalven genootsaeckt sullen wesen tot verversinge van deselve hier noch een goede wijle te leggen.

Tegen den middagh compt hier ter rheede t' arriveren een Engels schip, soo altoos[2.] aen de vlaggens te vernemen sij, sijnde al vrij groot, alsoo drie vaertuygen[3.] had, maer is niemant van denselven desen dagh aen lant verschenen. Wat sulcx beduyt is ons onbekent, derhalven desen nacht wat nauwer wacht lieten houden,[+] selffs langhs de strant ende op de redout Duynhoop, bij de Soute-reviere [+101] leggende, omme, offt misschien een Portugees onder Engelse vlaggen mochte wesen ende des 's nachts ons wilde overvallen, denselven 't landen, mogelijck sijnde, te beletten[(u)].

Welcke saecke dan wat nader ingesien, mitsgaders oock geleth op 't schrijven[(v)] onser Heeren Meesters, dato 18 January passato, waerbij deselve Haer Ed. ons adviseren dat in 't voorjaer uyt Portugael na Goa stonde te vertrecken 4 galjoenen, 2 kraken[4.] ende 2 pataches[5.], met omtrent 3000 coppen onder eenen nieuwen viseroy, genaempt Francisco Baretto de Meneres, welcke 't Ricifo de Pharnambuco heefft verovert[(w)], ende dat wij dierhalven souden maacken wat op hoede te wesen om ons daertegens te stellen in postuyre van deffentie; ende gemerckt wij hier aen 't fort vrij swack van volcq sijn, vermits 23 personen verleden hebben affgesonden na de Bay van Saldanha tot de robbevanghst, dewelcke daer eerst opgevangen sijnde[6.] ende weder begonnen wordende[7.] op 't Dassen-eylant, gelijck anno passato, haest <door?> noch 10 à 12 personen meer sullen moeten worden waergenomen, behalven noch 14 à 15 man tot de houtsagerije, etc., in 't bos, ende 3 op 't Robben-eylant leggende tot bewaringe van Compagnies schapen; ingevolge wij alhier niet bastant[8.] sijn eenigen merckelijcken stoot van Europianen aff te staen, soo is bij den Commandeur, versterckt met de crijghsofficieren deser fortresse (andren hem manquerende) na overlegh van allen 'twelcke ten meesten dienste van d' Ed. Compagnie ende behoudenisse deser plaetse, verstaen[(x)] 't guarnisoen alhier noch te verstercken met 20 coppen van de swackte[9.] uyt 't hier ter rheede leggende schip *Aernhem*, te meer dewijle voorhaelde Portugese schepen (na 't schrijven onser Heeren Meesters uytgevaren wesende in 't voorjaer) nu alle dagen hier souden te verwachten wesen, etc.

Wijders gesien 't versoeck van de schippers van 't schip *Aernhem* ende 't galjot

1. Die onderwerp van *soude staen te verlopen* is *tijt*.
2. ten minste.
3. sloepe.
4. 'n *Kraak* is 'n groot-model Portugese skip, Sp., Port. *carraca*.
5. kleiner soort skip, Sp. *patache*, Port. *patacho*.
6. *opgevangen sijnde*, d.w.s. die robbe.
7. *begonnen wordende*, d.w.s. die robbevangs.
8. in staat. Die spelling wys op verwarring met Port. *bastante*, voldoende; *ser bastante para*, mag hê om iets te doen. Vgl. De Haan: *Priangan*, II, p. 781.
9. Sic. Vir *swackste*.

Nachtglas vandat[1.] deselve haer opperstuyrluyden tegen den anderen souden mogen verruylen, soo is hun 'tselve toegestaan[(y)] ende dierhalven goetgevonden sulcx door schriftelijcke ordonnantie van den Commandeur voorsz. te laten geschieden.

[+] 28 *dito*, 's morgens fray, stil, warm weer als voren, sond voorhaelde Engels schip sijn boot om water ende schuyt na de Soute-revier om te vissen, sonder dat sigh [+]101v imant van d' opperhooffden aen 't fort offte bij den Commandeur quam verthonen, offte eenigh consent tot 't voorhaelde vraeghden, 'twelcke echter evenwel stilswijgende vooreerst onbeleth hebben laten geschieden.

Uyt haer gemeen bootsvolck, die om water quamen, verstonden dat het was 't schip de *Lieffde*[2.(z)], daerop stijff 60 man, wel halff Nederlanders offte Duytsen, laest comende van de Westcust[3.], daer peper gehaelt ende onderwegen in de herwaertsreyse Mauritius aengedaen, mitsgaders aldaer 9 dagen aen de Westsijde leggen verversen hadden, sonder aen Compagnies fortresse geweest offte eenige Nederlanders vernomen te hebben. Haren capitein, genaempt geweest Eliass Gorden[(aa)], was neffens noch wel 40 personen overleden op Indrapoura[(bb)] ende in sijn plaetse gesuccedeert den schipper Robbert Tendel[(cc)] ende den coopman Tomas Nieuman[(dd)], die noch niet aen lant quamen, sijnde maer 10 maanden uyt Engelant geweest, sulcx deselve apparent een corte[4.] staen te doen.

Op den middagh voorhaelde schipper ende coopman van 't Engels schip aen lant comende, verstonde wij 't vorige van haer meede, onder andren oock dat se op de Westcust hadden ontmoet 't jacht de *Schelvis*, comende met den gouverneur van Zeylon, van wie sij souden verstaen hebben dat d' onse hadden genomen 3 Portugese rijcke schepen, maer op wat tijt of plaetse, etc., wisten niet te seggen, eenelijck[5.] noch dat se veel gelt ende goet onder 't gemene volcq hadden gesien; sulcx oock te hopen is datter voor d' E. Compagnie meede wel wat sal gevallen wesen.

Voorhaelde opperhooffden sijn op haer versoeck met wat thuynvruchten voor haer gansche scheepsvolcq tot verversinge versien, mitsgaders aen des Commandeur's tafel, etc., soo wel getracteert dat se des avonts, sonder veel op 't een ende 't ander te hebben cunnen speculeren, genoegh verheught weder na boort voeren.

Nieuwe maan, *den* 29*en dito*, noch al mooy weer ende westelijcke wint als de vorige dagen. Sonden na den middagh onse missive[(ee)] aen d' Heeren Meesters den Engelsman noch aen boort, welcke met d' eerste goede wint voort wilde ende belooffden deselve wel te bestellen, etc.

[+] 30 *dito*, schoon weer ende wint ut supra, waerdoor den Engelsman noch belet bleeff t'seyl te gaen. [+]102

Denselven hadde veel onwilligh volcq, insonderheyt de Duytsen[6.] die der op waren, welcke altemalen wel tot 30 à 40 toe souden hebben willen hier blijven, ende indien maer een weynigh hadden laten blijcken dat het ons aengenaem ware

1. dat.
2. *Love*.
3. Van Sumatra? Vgl. *Indrapoura* hieronder.
4. verstaan *reis*?
5. alleen.
6. Nederlanders.

geweest, souden haer altemalen te landewaert in versteecken hebben. Maer nademael onse Heeren Meesters niet gaerne met die natie in moeyten is, soo hebben wij 't daer niet op derven aenleggen, anders wasser cans geweest om door die middel den Engelsman soo verlegen te maecken dat hij sijn schip niet soude hebben cunnen weghvoeren ende dierhalven genootsaeckt 'tselve met al de ladinge aen de Compagnie voor dollen[1.] te coop aen te bieden.

's Morgens doncker, graeuwe lucht ende N.Weste-coelte tot beleth voor den Engelsman als boven, die tegen den middagh (de wint Z.Oost lopende) noch wegh geraeckten.

Eindnoten:

(a) Vgl. in hierdie verband die betrokke prosesstukke, vonnis en bekentenis. C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 29; C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 61-62; en C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, p. 40. Almal in K.A.

(b) Hierdie resolusie - letterlik dieselfde - is ook te vinde in C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 144-149. K.A.

(c) Hendrick Boom, wat dus die eerste pagter van die Kompanjie se melkkoeie geword het, en die pag blykbaar vernaamlik op sterkte van sy vrou se bekwaamheid gekry het, het later een van die eerste vryburgers geword. Hy was ook die tweede burgerraad, d.w.s. die tweede verteenwoordiger van die vryburgers in die Politieke Raad (later in die Raad van Justisie) by geleenthede wanneer sake gedien het waarby vryburgers betrokke was. Sien 22 Oktober 1656; 22 Junie 1658; en die eerste burgerpetisie, 23 Desember 1658.

(d) Die verpagting van die Kompanjie se melkkoeie kan beskou word as 'n voorloper van die vryburgerstelsel aan die Kaap. Die redes wat vir die verpagting hier aangevoer word, t.w. dat 'n persoon wie se materiële voordeel met die boerdery gemoeid is, beter as gasietrekkende Kompanjiesdienaars vir die aanteel sou sorg; dat meer melk en botter geproduseer sou word; dat getroude persone beweeg sou word om langer aan die Kaap te bly, ens. - dit is alles redes wat Van Riebeeck later ook vir die vestiging van vryburgers sou aanvoer. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 395-397 en 430. K.A.

(e) Van Riebeeck se bevindings dat die suidoostewinde agter Tafelberg, in die buurt van die Liesbeekrivier, glad nie so sterk waai nie en dat die grond daar besonder vrugbaar is (wat straks genoem word), was juis die vernaamste redes waarom hy Here Sewentien aangeraai het om die vryburgers hier te plaas. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 395-396. K.A.

(f) Die ‘redout’ Duynhoop by die mond van die Soutrivier. Sien weer 29 Januarie 1654, en noot i aldaar.

(g) Hieruit kan afgelei word watter koers die geselskap ingeslaan het, en tewens hoe vroeg die naam *Rondebosch* reeds in gebruik gekom het.

(h) ‘een soete revier’ - blykbaar die Eersterivier.

(i) Dit is nie met sekerheid te sê watter berg presies die ‘Cleyne Leeuwenbergh’ was nie. Dit moes egter een van die berge van die suidelike deel van die Kaapse Skiereiland gewees het, want die reisigers is nou op die noordelike kus van Valsbaai en sien die berg ‘Z.Z.West’ van hulle. Sien in verband met die reis van hierdie geselskap, Mossop: *Old Cape Highways*, pp. 57-62.

(j) ‘Caap Vals’ is die huidige Kaap Hangklip; ‘de strant van de Caap Vals’ kan die huidige Rooi-Els, of miskien Koeëlbaai gewees het. Maar dit kan ook wees dat korporaal Muller ‘Caap Vals’ met die berge agter die huidige Gordonsbaai, bv. by Steenbrasmond, verwar het. Vgl. Mossop: *Old Cape Highways*, p. 62. Uit Muller se joernaal wil dit egter voorkom of hy in elk geval heelwat verder gegaan het as wat Mossop meen.

(k) 'n Stadjie 'n paar myl noord van Nijmegen in die Nederlandse provinsie Gelderland.

(l) Daar is 'n dorpie Oldenzeel - onder die stad Kropswolde - nie ver van Groningen af nie; maar Oldenzeel van die *Dagverhaal* kan miskien ook Oldenzaal wees, 'n stad in die provinsie Overijsel.

(m) Heel waarskynlik Husum, 'n hawestad op die kus van Noord-Friesland in Sleeswyk; maar miskien Huizum, naby Leeuwarden in die Nederlandse provinsie Friesland.

(n) Die wrak van die *Haerlem* het na die huidige Paardeneiland se kant toe gelê.

1. *voor dollen*, vir 'n spotprys. Vgl. WNT III, 2757, waar alleen *om dol*(*len*) vermeld word. WNT III, 2763, ook *dollekoop*, koop teen spotprys.

(o) Vgl. besluit van die Politieke Raad in verband hiermee. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 150-151. K.A.
(p) Mangnus Hendricksz. Sy handtekening verskyn onderaan die notule van die Politieke Raad. Ibid., pp. 152 en 153. K.A.
(q) Ds. Fredericus Abbema (Abbima of Abbama) was, voordat hy met die *Aernhem* na Oos-Indië vertrek het, reeds op verskeie plekke in Nederland leraar. Op 14 Februarie 1656 het hy in Batavia aangekom, en vervolgens op die eilande Amboina en Ternate gearbei. Hy is egter alreeds in 1659 - op laasgenoemde plek - oorlede. Vgl. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 5.
(r) d.i. ds. Abbema.
(s) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 152. K.A.
(t) Vgl. ibid., p. 153.
(u) Dit het later wel geblyk 'n Engelse skip te wees. Sien volgende dag.
(v) Vir hierdie brief van Here Meesters sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 321-322. K.A.
(w) In 1654 het, met die Portugese herowering van Noord-Brasilië, 'n lang tydperk van Nederlands-Portugese konkurrensie en stryd in Brasilië ten einde geloop. Vgl. Keller: *Colonization*, pp. 146-149; en Colenbrander: *Koloniale Geschiedenis*, II, pp. 6-11.
(x) Vgl. besluit van Politieke Raad. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 154-155. K.A.
(y) Ibid.
(z) Hierdie Engelse skip sal dus vermoedelik geheet het *Love*. In 'n brief aan Here Sewentien d.d. 29 Oktober, sê Van Riebeeck inderdaad ook dat die naam daarvan was ‘de *Love* offte *Lieffde*’. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 463-470. K.A.
(aa) Elias Gordon.
(bb) Indrapoera, op die westelike - of meer suidwestelike - kus van Sumatra.
(cc) Robert Tindall.
(dd) Thomas Newman.
(ee) Dit is 'n vry uitvoerige brief, waarin allerhande aangeleenthede aan die Kaap ter sprake kom. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 463-470. K.A.

November anno 1655

Adij, *primo dito*, meest weer ende wint als gister ende vorige dagen.

2 *ende* 3*en dito*, idem, ende sijn op dato d' opperhooffden van 't schip *Aernhem* affscheyt gegeven omme met den eersten goeden wint hun reyse na Batavia te vervorderen, neffens onse brieven ende pampieren[(a)] aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India.

Tegen den avont begon 't vrij hardt te regenen, geduyrende meest den ganschen nacht met stilte.

4*en* <*dito*>, 's morgens nog al regenachtigh weer, 't luchjen westelijck, waermede 's avonts hier wel ter rheede quam 't schip *Salmander*, voor de Camer Delft, daerop d' E. Herpers ende den schipper Claes Jansz. Walingh, met den ondercoopman Anderies Bogaert ende predicant Leenaertsz.[(b)], hebbende hier omtrent de Caap langh van stilte gedreven, mitsgaders (wat beneden[2.] vervallen sijnde) geweest in de Baye de Saldanha ende Dasseneylant, daer door aenwijsinge van onse robbevangers met vogels, eyeren ende groente soo treffelijck ververscht sijn dat al haer volcq (die[+] veelal plat te cooy lagen) meest t' eenemael gesont geworden waren, mitsgaders oock becomen eenigh water, daer se maer 10 leggers noch van hadden, echter niet genoeghsaem van 'tselve hun daer hebbende versien, ende ondertusschen fraye noorlijcke ende westelijcke luchtjes becomen, sijn daermeede vorders tot hier aengecomen om hun voorts van water te versien na behoren; waren anders weder soo fris geworden dat het souden mogen laten doorstaen hebben[3.], als leggende jegenwoordigh niet een meer te coy, omme welcke reconvalisatie te meer te doen augmenteren, haer datelijck van lant meede overvloet van alle aert- ende thuynvruchten, mitsgaders oock een koebeest, etc., na boordt gesonden wierd. [+]102v

2. onder die wind; sodat hulle teen die wind in sou moes vaar om die Kaap te bereik.
3. d.w.s. na Indië.

D' E. Herpers relaterende oock dat omtrent de Bay Saldanha noch een ander

schip had gesien, gissende 'tselve te wesen *Westvrieslant*, alssoo geen vlagh van boven[1.] had, maer een prince dito[2.] van achter liet wayen.

5 *ende* 6 *dito*, meest slappe, westelijcke coelte ende mooy weer, tot beleth van *Aernhem's* vertreck ende niet weynigh retardement in de kompste van d' heer Kemp ende andre schepen, die hier onder 't lant dapper van stilte swerven[3.].

Tegen den avont, 't luchjen comende van de Z.Z.Oosten, is voorsz. schip *Aernhem* t'seyl gegaen ende fray buyten geraeckt. D' Almogende verleene 'tselve een geluckige, behouden reyse na Batavia.

Sondagh, *den* 7*en dito*, 's morgens fray weer en variable coeltjens tot tegen den avont, begondt wat stijff te wayen uytten Z.Z.Oosten, waermeede hier in de bay quam t' arriveren een schip hebbende de vlagh van boven[4.] ende dierhalven gissende te wesen 't schip *Amersfoort* met d' E. heer Commandeur Kemp, welcke vermits de hart opsteeckende Z.Z.Oostewint ter rechter rheede niet coste comen, maer aen d' oversijde van de bay moeste anckeren.

Ondertusschen nam d' E. Herpers (aen lant wesende) sijn affscheyt om per 't schip den *Salmander* met desen goeden wint (voor hem) t'seyl te gaen na Batavia, maer alsoo de wint, gelijck verhaelt, soo hardt opstack (met swaren regen) dat[+] haer 2 boots (vol water ende verversinge voor de reys geladen) niet costen aen boort [+103] comen, is denselven daerdoor noch geretardeert gebleven.

8*en dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden met betrocken lucht, maer deselve haest ophoudende, sonden wij onse Biscayse sloep na voorsz. schip *Amersfoort* met wat verversinge ende principalijcke oock om te vernemen off haer eenige hulpe nodigh was; welcke sloep onderwege ontmoeteden d' E. Commandeur Kemp, in sijn schuytjen herwaerts comende, ende overtredende in onse gemelte sloep, quam daermede voor den middagh noch aen lant, verhalende dat vrij vol siecken ende gebreckigh van water was. Des ten eersten noch 10 à 12 sacken vol cool ende ander groenmoes, salade, etc., na boort gesonden wierd.

Ondertusschen is den *Salmander* met een zuyelijck luchtjen t'zeyl gegaen ende noch fray buyten geraeckt. D' Almogende geve 'tselve behouden varen mach.

9*en dito*, 's morgens stil, warm sonneschijn-weer, waerdoor 't schip *Amersfoort* van d' oversijde noch niet coste herwaerts ter rheede comen, sijnde daerop, beneffens d' E. heer Kemp voornoemt, schipper Hendrick Grotenhuys ende ondercoopman Sybrant Fries, mitsgaders een predicant, Josias Spiljardus[(c)].

's Middaghs quam hier noch een ander schip voor de bay, cunnende, vermits d' opsteeckende Z.Z.Oostewint, niet ter rechter rheede maer even voor de mont van de bay ten ancker comen ende liet een Rotterdamse vlagh wayen, sulcx wij gisten 'tselve te wesen 't schip genaempt 't *Sloth van Honingen*.

10*en dito*, 's morgens meest weer ende wint als gister van den N.Westen, is

1. was dus nie die vlagskip nie.
2. d.w.s. prinsevlag; op die agtermas.
3. *van stilte swerven*, ronddryf deur gebrek aan wind.
4. as teken dat dit die vlagskip was.

voorsz. Rotterdams schip, neffens oock *Amersfoort* met corten[1.] ter rechter rheede, Gode loff, wel g'arriveert, wesende dito *Honingen* uyt Goeree geseylt den 20en July passato, nergens aengeweest ende maer een man op de reyse verloren hebbende, edoch, 't scheurbuyck onder 't volcq al eenighsints beginnende, des t' haerder refrissinge[2.] datelijck verversinge aen boort gesonden wierd.

11 *dito*, 's morgens stil, warm sonneschijn-weer. Lieten drie schapen van 't Robbeneylant halen voor de schepen, waermeede tijdinge cregen dat het op 't eylant met de schapen heel wel stont.

12 *dito*, 's morgens betogen lucht ende westelijcke coelte, als de vorige dagen.[+]

Heden door d' E. Heer Commandeur Pieter Kemp aen 't schip *Amersfoort* [+]103v ontboden sijnde den schipper Daem Pietersz. Lely, neffens den oppertimmerman van 't schip 't *Sloth van Honingen*, ende tot versterckinge sijnes Raadts oock den Commandeur van 't fort de Goede Hoope, mitsgaders in ende voor deselve geproponeert[(d)]:

Eerstelijck d' ongemaniertheyt[3.] des voorhaelden schips *Amersfoort*, met 'twelcke qualijck op 7 à 8 streecken[4.] can cours gehouden worden;

Ende ten anderen de swackheyt van de boeghspriet, die onder omtrent de benedenste woelingen een groote crack[5.] heefft gecregen;

Ende daerop in Rade geroepen wesende voorhaelde ende oock des Commandeurs opperscheepstimmerluyden, mitsgaders door deselve g'adviseert dattet aen 't roer apparent wel soude te helpen wesen met een schegge[6.] ende 'tselve wat breeder mitsgaders oock een geut daeronder in te maacken, soo is na wel genomen deliberatie, ten aensien van de gewightigheyt der saecke, goetgevonden gemelt roer te laten lighten omme alsdan, na noch vorder visie, 'tselve sulcx te laten door beyde de gemelte timmerluyden verhelpen als ten besten noch vorder sal g'oordeelt worden te vereysschen;

Wijders door de schippers van de gemelte schepen oock ter degen hebbende laten visiteren de boeghspriet, ende bevonden dat deselve meede hoogh nodigh dient verholpen, soo is oock geresolveert die sodanigh met wangen, etc., te versien dat bastant sal mogen wesen om sonder omkijcken[7.] noch langh te mogen varen, tot welck een ende ander door gedachte Sijn E. de behoorlijcke ordre is gestelt, ten eynde 'tselve oock sonder verleth van 't waterhalen ende ander nodigh werck sal mogen gevordert worden ende voortgaen;

Ende alsoo staande dese vergaderinge bij den Commandeur van 't fort de Goede Hope wort gecommuniceert seeckere missive van de Heeren Bewinthebberen uytte

1. deur die inhaal van die ankerkabel, of deur boegseer, nader aan die ankerplek bring.
2. Vgl. Port. *refrescar*, Fr. *rafraîchir. Refrissinge* dus 'n hibried met 'n Romaanse voorvoegsel en 'n Germaanse stam. Die eienaardige vorm miskien gebruik by wyse van afwisseling met die volgende *verversinge*.
3. lompheid, moeilik bestuurbaarheid.
4. Een van die 32 rigtinge op 'n kompas heet 'n streek. Ag streke sou dus 90° wees.
5. bars (WNT *Krak* IV, 3).
6. 'n stuk hout voor of agter teen die stewe aangelas as dié te smal is (WNT s.v.).
7. besorg te wees.

vergaderinge van de 17e[(e)] in dato 6 October 1654 aen hem geschreven, waerbij deselve onder andren die van voorsz. fort ordonneren bij goede occassie, ende mits hebbende bequaem vaertuygh, te ontdecken d' eylanden van Tristao da Cunha omme te ondersoecken wat aldaer te doen soude mogen wesen, principalijck ten reguarde van bequame havens, water ende gelegentheyt tot verversinge, etc.;

Soo is, dewijle na examinatie 't hier sijnde galjot *Nachtglas* volgens advys van d' opperhooffden desselffs daertoe wort g'acht bequaem te wesen, na overlegh van[+] saecken ende genomen deliberatie meede goetgevonden dito galjot daertoe t' [+104] employeren, ende ten dien eynde met den aldereersten vaerdigh te laten maacken omme in dese somertijt 'tselve noch te mogen laten uytrechten[1.], ten eynde haer opgemelte Ed. daervan met d' aenstaande retourvlote mochten becomen behoorlijck ende seecker advys van d' ondervindinge, geconsidereert oock dat 'tselve na d' ordre van de Heeren Meesters met geen minder oncosten als nu per dit galjot can gedaen worden, te meer dewijle 't hier vooreerst daertoe oock can worden gemist[(f)].

Volle maen, *den* 13*en dito*, goet weer ende westelijcke wint als voren, welcke tegen den avont uytten Z.Westen wat hardt deurcoelden, met betrocken lucht ende drijvende wolcken. Item oock wat regen.

Sondagh, *den* 14*en* <*dito*>, 's morgens noch al weer ende wint als voren, meest van den Z.Westen.

15*en dito*, 's morgens N.Westewint, redelijck deurcoelende met vrij wat regen.

16*dito*, regenachtigh weer ende wint als voren, maer op den dagh droogh wordende sijn d' E. Commandeurs Pieter Kemp ende Riebeeck tesamen eens na 't bos gereden.

Comende tusschenwijle, sooals deselve 's namiddaghs weder thuys waren gecomen, hier wel ter rheede 't schip *Westvrieslant*, daerop d' E. Frisius ende schipper Pieter Cornelisz. Puyt, met den predicant Johannis[(g)] Amsingh ende ondercoopman Isaack Welsingh, welcke gelijck de vorige schepen hier omtrent oock veel stilte gehadt ende de Bay Saldanha aen geweest waren, mitsgaders aldaer tamelijcke verversinge van groente, etc., becomen, sulcx maer met 2 à 3 siecken hier quamen, edoch eenige 't scheurbuyck noch wat onder de leden ende maer 5 man op de reyse verloren hebbende, uyt 't Vlie geseylt den 10en Juny met 290 coppen in compagnie ende onder de vlagh van d' E. heer Kemp.

Tegen den avont retourneert hier uyt de Bay Saldanha oock wel ter rheede de chaloup *Robbejaght*[(h)] met stijff 300 vellen, hebbende in de Saldanhabay geen meer cunnen becomen, sulcx hem den adsistent Jan Woutersz. met sijn volcq hadden laten setten op 't Dassen-eylant om die vanghst daer weder, als anno passato, met ijver bij der hant te vatten, gelijck bij onderstaande brieffken aen de Commandeur geschreven can b'ooght[2.] worden.

1. uitvoer.
2. *beooght*, gesien.

Copie brieffken geschreven door den adsistent Jan Woutersz. aen den Commandeur Jan van Riebeeck.

‘Op den 22en deser sijn wij (God loff) met beyde sloupen, *Robbejaght* ende *Peguyn*, in de Bay Saldanha op de scheepsreede wel g'arriveert, ende sonden op dato noch partije van onse gereetschappen aen lant om onse tent te maacken, waertoe den opperstuyrman Tymon Egbertsz. tot dienst van d' E. Compagnie de behulpende hant aen ons heeft geboden.

Ende op den 25en October begonden wij, nadat alles in ordre gestelt was, de[+] robbenvanghst in 't werck te stellen, doch hebben niet veel voordeel (tot mijn groot leetwesen) voor de Compagnie cunnen uytwercken, doordien de robben gelijck alsser[1.] wel een goet deel sijn, maer te dicht aen 't water op de barre clippen leggen, als meede groot pryckel van de sloep de *Peguyn* om te vergaen aen voorn. clippen en rudsen[2.], soo ist dat wij, met den opperstuyrman voormelt samen, hebben goetgevonden, ten meesten dienste van onse Heeren Meesters weder op te breecken ende met mijn bijhebbende volcq na 't Dasseneylant te vertrecken, alsoo[3.] onse provisien soodoende hart gemindert sijn. UE. can wel b'oogen uyt de nevensgaende rolletjen[4.] wat wij van node hebben, ende willen hopen met Godts hulpe dat aen 't Dasseneylant een goet deel vellen sullen opsamelen. [+]104v

In den avontstont, doen wij omtrent 3 uyren geseth[5.] gelegen hadden, quam (Godt loff) hier in de bay uyt 't patria wel ten ancker 't schip den *Salmander*, voor de Camer Delfft, waerop was den E. Herpers, ende vertrock op primo November. Alsdoen quam 2 uyren na sonondergangh[6.] oock bij ons uyt 't vaderlant in voorn. bay wel ter rheede 't schip *Westvrieslant*, voor de Camer Hoorn, op sijnde d' heer Frisius, dewelcke op den 15en deser met ons is uytgelopen. D' Almachtigen geeft dat se behouden aen de Caap mogen geraeckt sijn, alsoo al wat siecken op hadden, waertoe somwijl[7.] wat groente ende eyeren aen boort brachten.

Hiernevens gaet onse lijste van uytdelinge, met de restanten, ende een attestatie van 't geen wij van onse provisien hebben te cort bevonden, met 300 stucx vellen.

Hiermeede wenschen UE. ende gansche familie in de bewaringe Godes die UE. ende ons gesamentlijck sijn zegen wil geven aen ziel ende lichaem. Amen.

In de loots St. Elisabeth
op 't Dasseneylant,
den 15en November 1655.’
(Onder stondt)
‘UE. onderdanige ende dienstschuldige dienaer
(was geteyckent)
‘Jan Woutersz.

1. *gelijck als* skyn hier *hoewel* te beteken. Vgl. Hgd. *obgleich*.
2. Byvorm van *rotsen*.
3. sodat.
4. opgerolde stukkie papier waarop 'n lysie van hulle benodigdhede staan.
5. geanker.
6. Sic.
7. by geleentheid.

17*en dito*, 's morgens N.Weste-coelte ende veel regen, tot des namiddaghs, wierd 't droogh weer ende quam 't luchjen uytten Z.Z.Oosten, waermeede 't *Robbejachtjen* stuyrden na 't Robbeneylant om 8 schapen te halen voor de schepen. Ende is op dato oock affscheyt gegeven 't schip 't *Sloth van Honingen* om sijn reyse na Batavia te vervorderen, hier latende 4 inpotenten[1.].

18*en dito*, 's morgens claer weer ende 't luchjen van den Z.Z.Oosten is 't *Sloth van Honingen* met dese goede wint noch van[2.] de voormiddagh onder seyl gegaen ende fray t' zee geraeckt. D' Almogende verlene hem behoude reyse.

Tegen den avont cregen van ons bosvolcq tijdinge datter wel 4 negrijen Hottentoos[+] met vee achter den Taffelbergh, omtrent 1 à 1½ mijl van hier, op dieverse plaetsen [+]105 haer legger[3.] hadden nedergeslagen.

19*en dito*, weer ende wint als gister. Hebben sergeant[4.] met eenige soldaten eens na voorsz. Hottentoos uytgesonden om te sien wat volcq het was ende off er oock meede sal te handelen wesen, etc., mitsgaders waer ende hoe se lagen. Welcke wederom comende rapporteerden als 't bosvolcq gister hadden gedaen, mitsgaders oock dat hem de gemelte Hottentoos hadden te verstaen gegeven datter morgen off overmorgen noch vrij meer volcq uyt 't lant aencomen souden met vee, dat se seyden aen ons wat aff wilden verhandelen.

Ondertusschen sijn de Caepmans met hun vee meede hier verschenen, welcke haer tusschen 't fort ende de gemelte inwoonders gelegert ende versocht hadden onder onse hoede te mogen schuylen. Doch is haer g'antwoort dat se sullen moeten blijven soo verde van onse besettinge, dat sij de weyden voor ons vee niet door 't hare laten opeten, etc.

Tegen den avont heefft d' E. heer Commandeur Pieter Kemp sijn affscheyt genomen omme morgen vroegh metten eersten goeden wint (die Godt sal gelieven te verlenen) t'seyl te gaen[(i)], ten dien eynde aen boort varende g'accompagneert met den Commandeur Riebeeck ende d' E. Frisius, etc., ende hier aen lant latende over de 30 impotenten.

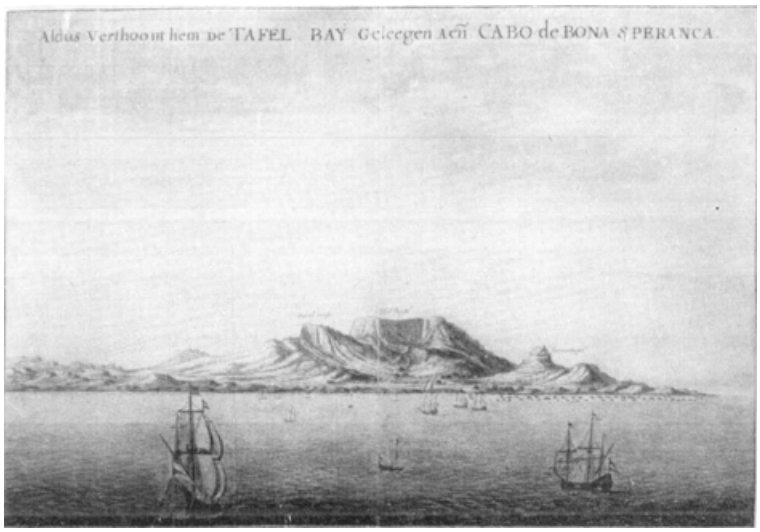
20 *dito*, 's morgens stil, helder, droogh ende warm sonneschijn-weer, waerdoor d' E. heer Kemp noch beleth bleeff te vertrecken, alsoo 't op den namiddagh oock vrij coelden uytten N.Westen.

Sondagh, *den* 21*en dito*, 's morgens dijsige betrocken lucht ende 't windeken van den N.Westen tot 's namiddaghs, begondt vrij wat te coelen uytten Z.Z.Oosten, waermeede d' E. heer Kemp per 't schip *Amersfoort* onder zeyl gingh ende fray buyten raeckten. D' Almogende wil hem behouden tot Batavia geleyden.

Desen morgen is een predicatie in 't fort gedaen door Do. Joannes Amsingh, predicant op *Westvrieslant*.

1. Ongeassimileerde vorm; o.d. 19/11/1655 (slot) *impotenten*.
2. Dui aan die tydstip waarop iets begin. Vgl. *vandag*, *vanmôre*, ens.
3. Uitsonderlike vorm.
4. nl. Jan van Herwaerden (Harwarden). In die monsterrol van 1656 heet hy *Captn. des Armes*, in dié van 1657 en 1658 *Sergeant*.

t.o. 366

GESIG OP KAAP DIE GOEIE HOOP, OMSTREEKS 1655
Die vroegste bekende afbeelding van Van Riebeeck se nedersetting. Na 'n waterverftekening in die Algemene Ryksargief, Den Haag.

22 *dito*, 's morgens stil, claer weer. Ende is op dato gedespescheert 't galjot *Nachtglas* na d' eylanden van Tristan da Cunha, met ordre omme na den last van onse Heeren Meesters eens te ondersoecken wat havenen, bayen, etc., aldaer bequaem gevonden mochten worden voor schepen aen te doen, alsmeede wat gronden tot culture ende wes meer ten dienste ende voordeel voor d' E. Compagnie op te soecken sij, als breeder per instructie(j) d' opperhooffden des voorsz. galjots ter hant gestelt[1].

's Namiddaghs brengen ons 't bosvolcq tijdinge datter machtige partije inwoonders+ noch gecomen waren met veel vee(k), van dewelcke wij 'tsedert eergister hier aen +105v 't fort over de 50 schapen hebben gehandelt. Willen hopen dat het vorder wel gaen sal, waeromme oock tot te meerder aenlockinge al wat liberael vallen ende deselve vrij wel tracteren, echter niettemin oock goede ende meerder wacht houden, vermits 't getal van d' inwoonders heel groot is.

Wat voor den avont, 't luchjen comende uytten Z.Z.Oosten, is voorhaelde galjot *Nachtglas*, ten eynde gemelt, onder seyl gegaen. D' Almogende geve 'tselve goet succes ende behouden reyse.

De wiltschutten wisten ons te seggen dat hier om ende bij wel duysent huysen[2] gemaeckt waren, ende 't lant soo vol vee als gras op 't velt, van dewelcke sij gister waren weggejaeght geweest ende alsoo ten dien eynde eenige met hasegayen op haer waren aen comen lopen, hadden sij met hun roers los[3] geschoten d' inwoonders over 't hoofft, die daerdoor plat op d' aerden gevallen wesende, sijn de voorsz. wiltschutten ondertusschen over de reviere aen dese sijde ende soo wegh geraeckt. Na 't scheen, souden sij niet begeren dat door onse wiltschutten 't gevogelte (dat nu fray uytgebroyt ende veel jongh is) geschoten wierd om door haer selffs te mogen gecregen worden.

23 *dito*, 's morgens stil, helder sonneschijn-weer. Quamen 2 Hottentoos (die wat Duyts conden ende dagelijcx hout voor de cocx halen) waerschouwen dat men de wiltschutten niet meer souden laten die wegh uyt gaen, daer de Saldanhars in groote menighte lagen, alsoo geseyt hadden hun te willen dootslaen omdat sij gister geschoten ende eenige van haer beesten geraeckt hadden. Dewelcke daerover aengesproocken sijnde, seyde dat se over haer hoofft in de lucht geschoten ende geen vee cunnen raecken hebben. Echter wierd ordre gestelt, dat deselve andre wegen souden uytgaen, om in plaetse van gans ende[4] eenden, patrijsen, dassen ende ander wilt te schieten. Maer alsoo d' inwoonders alomme lopen ende draven, sal der weynigh te becomen sijn ende, in plaetse van dien, moeten worden gebruyckt van de reuylende schapen[5] voor de tafel tot tractement der scheepsopperhooffden,

1. Leibbrandt: *Letters Despatched*, III, pp. 344 vlg., gee 'n vertaling van die joernaal van hierdie reis. Oor die taal en styl van die oorspronklike, kyk aldaar p. 348. Dit word nodig gevind om 'n verstaanbaarder versie vir Here Sewentien op te stel. Dié is onderteken deur Jacob Gommersbach, 'n naam wat nie in die monsterrolle voorkom nie.
2. d.w.s. strooihuise van die Hottentotte.
3. met los kruit.
4. Sic. Vir *gansen ende eenden*.
5. *reuylende schapen*, vgl. *gravende slooten* o.d. 24/8/1652.

+ die[1.] wij anders liever spaerden om 't Robbeneylant vol te crijgen, ten eynde men te eerder mochte uyt die aenteelt onbecommert bestaen, sonder dat men langer +106
meer souden behoeven te wachten ende vasten op den handel ende toevoer van dese natie[(l)], om welck doel te schieten[2.] deselve oock al te liberaelder werden getracteert ende hun vee vrij duyr betaelt, ten eynde deselve te meer souden mogen g'animeert ende aengelockt.

Heden sijn der van d' inwoonders gereuylt seven stucx jongh ende oude schapen.

Tegen den avont, 't luchjen comende van den Z.Z.Oosten, is 't *Robbejachtjen* gesonden na 't Robben- ende Dasseneylant met 63 stucx gehandelde schapen om bij d' andere op 't Robbeneylant te setten, ende, beneffens een brieffken, oock eenige provisie te brengen voor de robbevangers op 't Dasseneylant, als breder per instructie[(m)] die van voorsz. *Robbejachtjen* ter hant gestelt.

24 *dito*, 's morgens stil, doncker, mistigh weer, 'twelcke noch voor den middagh opclarende met een westelijck labber windeken, is den Commandeur Riebeeck met d' E. Frisius (gehoort hebbende van de menighte inwoonders ende bestiael hier omtrent) eens te paart met eenige g'armeerde soldaten uytgegaen omme daervan selffs oculaire inspectie te nemen. Ende comende omtrent even verbij de redout Duynhoop, bevonden 't overal soo vol schapen ende koebeesten tot bij 't bos, stijff 3 mijlen van hier, daer ons volcq leyt, ende wel ½ mijl breet, dat de wegh qualijck was te passeren ende geduyrigh 't vee door de Hottentoos voor ons moste op sij affgedreven worden (scheen anders onmogelijck om door te comen) ende niet alleen de stucx, maer selffs de troupen vee ontelbaer, insgelijcx oock de menschen, daer wij in een ommesien door hare nieusgierigheyt om ons te sien, soo van omringht waren als op de paerden qualijck was te oversien, gissende 't getal, soo jongh als out, wel tusschen de 5 à 6 duysent menschen, ende de nedergeslagen huysen omtrent 4 à 5 hondert stucx, vrij groot ende in ronde cirkels[3.] (daer se haer vee 's nachts bewaren) dicht aen den anderen leggende, die in een halff uyr qualijck souden wesen rontom te gaen, schijnende een formeel legger[4.] te wesen, daer de Caepmans met haer huysen ende vee meede bij lagen. Item oock seecker troup, waervan de capiteyn 's avonts tevoren, eer onse beesten gestolen wierden, noch bij 't fort was geweest, mitsgaders bij ons wel gemerckt dat met de Caepmans g'allieert+ sijn ende aen 't gestolen vee oock deel gehadt hebben. Waeromme t' avondt off morgen, +106v
verstaen wordende tot revengie ende guarandt[5.], onse ooghmerck is omme dien troulosen troup met de Caepmans meede aen te tasten, alsoo machtigh rijck van vee ende, gelijck de Caepmans, altijt gansch ongenegen bevonden sijn tot handel, ende bij ons gevreest wort sij de principaelste oorsaecken sijn, dat 't ander volcq met soo weynigh vee affcompt, als wesende desen dagh niet meer als 2 oude

1. nl. *schapen*.
2. tref, raakskiet.
3. laervormig.
4. Sic. Skryffout? Maar vgl. 18/11/1655.
5. *guaran*(*d*)*t* skyn by v.R. eerder *skadevergoeding* as, soos gewoonlik elders, *waarborg*, *vrywaring* te beteken. Vgl. o.d. 6/7/1654 dieselfde woorde: *revengie ende guarant*.

schapen met haer jongen gereuylt. Mitsgaders oock bevonden dat se ons gaerne met coper ende taback ondet haer troupen hadden om daer met hun te handelen, 'twelcke om verscheyden redenen ende swarigheden (achtervolgens reede[1.] bevonden preuve) ongeraden sij, maer nodigh deselve aen 't fort onder onse eygen bescherminge gelockt, daer doch onbeschroomt mogen comen. Ende dewijle sij soo weynigh aenbrengen, is onse beduchtinge dat se d' onse om 't coper ende taback, bij haer hebbende, souden soecken te overvallen.

Eenige nieuwe Hottentoos gingen met ons meede aen 't fort, die met een aracqjen, broot ende taback, etc., vrundelijck ende wel getracteert wierden, mitsgaders versocht dat sij wat vee souden affbrengen, haer tonende dieverse partijen coper ende taback, 'twelck sij derhalven schenen te beloven. 't Succes sal den tijt openbaren.

Tegen den avont heefft d' E. Frisius affscheyt genomen om per 't schip *Westvrieslant* met d' eerste goede wint sijn reyse na Batavia te vervolgen met gesonde luyden, sonder een man sieckelijck hier te laten, maer noch eenige gereconvaliseerde mede nemende van de vorige vertrocken schepen, waervan der noch wel omtrent 50 impotent in 't sieckenhuys leggen, edoch met apparentie om per de naeste schepen wel bequaem te wesen om meede te volgen.

25 *dito*, 's morgens helder, schoon weer als voren, ende 't luchjen van den Z.Z.-Oosten, waermeede 't schip *Westvrieslant*, ten eynde voormelt, onder seyl ging ende fray t' see raeckten. D' Almogende verleene hun behouden reyse.

Heden sijn van d' inwoonders gereuylt 8 schapen ende 3 koebeesten, ende souden wel meer becomen hebben ingevalle de Caepmans daer niet waren bij geweest, dewelcke haer houdende als maeckelaers, d' andre telckens van hun coper ende tabacq goet deel affnemen, quansuys voor cortagie, ende dat met sulcke onfatsoenelijckheyt[+] ende force, dat het de Saldanhamans groote onlust causeert ende genoeghsaem affkeerigh maeckt. [+]107

26 *dito*, 's morgens hard, windrigh weer uytten Z.Z.Oosten met clare sonneschijn ende drooghte.

Heden sijn gereuylt 15 stucx jongh ende oude schapen met 1 koebeest.

Nieuwe maan, *den* 27*en dito*, helder weer ende wint als gister. 's Namiddaghs wierd den sergeant ende eenigh volcq met hem uytgesonden omme te sien ende tellen hoeveel huysen datter van de Hottentoos noch wel hier omtrent lagen, mitsgaders te vernemen off deselve daer liever, off beter, souden genegen wesen te handelen als hier aen 't fort.

Wederom comende, rapporteerden dat bij de Soete-revier getelt hadden net[2.] 200 huysen, vrij groot, ende niet bevonden dat eenige graegheyt tot handel hadden, leggende Caepman ende den Swarten Capiteyns[(n)] leger (welcke als voorsz. oock bij 't roven van Compagnie's beesten geweest was) midden onder allen bij haer, heb-

1. reeds.
2. presies; en nie soos in Afr. *alleen maar* nie. Vgl. o.d. 8/12/1655 teen die end.

bende machtigh veel vee, behalven noch omtrent 40 à 50 huysen 2 mijlen verder beneden 't bos leggende. Echter sijn vandage niet meer als 8 schapen gereuylt ende geen koebeesten, altoos nietjegenstaende hoeveel daervoor geboden ende wat goed tractement de gemelte inwoonders aengedaen wierd.

Sondagh, *den* 28*en dito*, 's morgens doncker, graeuwe lucht ende wint N.West, waerop swaren regen volghden, ende even na den middagh met dien goeden wint van 't Dasseneylant retourneerden de groote ende cleyne chaloupen, *Robbejaght* ende *Peguyn*, ingeladen hebbende 520 à 30 stucx robbevellen met 2 verckens[1.] ende ½ aem dito traen[2.], sonder schrijvens van den adsistent Jan Woutersz., vermits door de gemelte harde wint desen morgen (doen vandaer scheyden) met 't bootjen niet hadden cunnen aen lant comen, maer brachten mondelinge tijdinge, dat de robben noch weynigh opquamen, vermits noch niet gejongt hadden, soo anno passato oock geremarqueert is. Waervan metter tijt meer ende beter ervarentheyt sal becomen worden om staet op te mogen maecken.

Heden sijn gereuylt maar 5 schapen.

29 *dito*, 's morgens noch al nat, regenachtigh weer ende N.Westewint uytter zee, den ganschen dagh aenhoudende.

[+] Op dato hebben gereuylt 13 schone koebeesten ende 7 schaepjes. Cregen oock tijdinge dat Herry op comende wege[3.] was met beesten ende schapen voor d' E. [+]107v
Compagnie in 't lant gereuylt, daer hij binnen 8 à 10 dagen meede stonde aen 't fort te verschijnen, neffens veel andre inwoonders ende haer vee, om aen ons oock te verhandelen. 't Succes sal den tijt leren.

Ultimo dito, weer ende wint N.West als gister, edoch sonder regen. Hebben heden gereuylt 16 oud ende jonge koebeesten, met 20 dito schapen, ende quamen eenighe Hottentoos van Herry om wat taback voor hem versoecken, ten dien eynde meede brengende een mes[4.] met een coperen hecht[5.], tot teycken dattet van hem quam, gelijck 'tselve bij ons bekent sijnde, hem daerop wat taback toegesonden is. Soude in corte dagen selffs met veel gehandelt bestiael voor d' E. Compagnie hier wesen.

Door ons aen voorn. Herry's volcq eens gevraeght wesende na seecker Madagascarse slaeff, al overlangh bij ons gemist ende bij Herry beloofft ons wederom te beschicken, genaempt Anthony, wisten te seggen dat van 't wilt gediert verscheurt was, edoch menen wij dat van de Caepmans vermoort is.

Eindnoten:

(a) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 470-473. K.A. Hierdie stukke handel hoofsaaklik oor skeepsake en bevat niks van besondere belang nie.

(b) 'predicant Leenaertsz.', ds. Johannes de Leonardis (of Leonardus). Hy is deur die Classis van Delft na Oos-Indië gestuur en was nou juis met die skip *Salmander* op weg daarheen. Op 14 Februarie van die volgende jaar het hy in Batavia aangekom om vervolgens predikant op Formosa te word, waar hy 'n veelbewoë loopbaan gehad het en o.a. met sy vrou deur die inboorlinge gevange geneem is. Vgl. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 262.

1. inhoudsmaat. Vgl. o.d. 26/3/1653.
2. d.w.s. robbetraan.
3. Nie 'n 'passiewe' part. praes. soos *gravende slooten*, ens., nie (vgl. noot 10 o.d. 24/8/1652), maar 'met verwisseling van subject' (WNT VII, 5205, waar *gaandeweg* ter vergelyking aangevoer word). Ook o.d. 10/2/1654 en passim.
4. Vgl. o.d. 3/10/1655, Bylae V.
5. Jongere byvorm van *heft*, Afr. *hef*.

(c) Ds. Josias Spiljardus was, as 33-jarige predikant, op pad na Oos-Indië toe hy in November 1655 met die *Amersfoort* aan die Kaap aangedoen het. Op 14 Februarie 1656 het hy in Batavia gearriveer en vervolgens o.a. op Banda en Ambon gearbei. Sy vrou het hom aanvanklik nie na die Ooste vergesel nie, maar later ook daarheen vertrek. Daar het egter onenigheid tussen man en vrou ontstaan, wat daarop uitgeloop het dat hulle geskei het en Spiljardus in 1663 afgesit is. In 1666 het hy na Nederland teruggekeer. Vgl. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 408-409.

(d) Die notule van die vergadering, wat hier in die *Dagverhaal* in extenso weergegee word, is onder die amptelike notule van die Kaapse Politieke Raad opgeneem. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 156-157.

(e) Here Sewentien.

(f) Die betrokke opdrag lui: 'Bij bequaeme tijt en gelegentheijt, en mits daer een goet vaertuijgh hebbende, souden Ul. d' Eijlanden van Tristan d'Acunha op de hoogte van de Caep gelegen eens cunnen doen ondersoecken en onderstaen wat gelegentheijt van ververssinge en oock van water aldaer te becomen soude wesen om ons daer van pertinent advijs te cunnen geven'. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 213. K.A. 'n Duplikaat van hierdie brief kom voor in ibid., pp. 252-257. Naas hierdie opdrag bevat die brief mededelings van Here Sewentien oor bv. proefnemings met die walvisvangs; verpligte besoek van Kompanjieskepe aan die Kaap; optrede teenoor Herry; die mineraal wat aan die Kaap gevind is en vermoedelik silwer bevat het; en die moontlikhede van Houtbaai as aanlêplek vir skepe.

(g) Die naam *Johannis* is blykbaar 'n vergissing; dit moet - volgens Van Troostenburg de Bruijn - *Jacobus* wees. Ds. Ampsingh het aan die begin van 1655 by die Classis van Hoorn aansoek gedoen om na Oos-Indië te gaan, en is nog in dieselfde jaar uitgestuur. Met die *Westvrieslant* het hy dan nou aan die Kaap aangedoen, om vroeg in 1656 in Batavia te arriveer en kort daarna as predikant op Formosa beroep te word, waar hy egter reeds in 1658 oorlede is. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 11-12.

(h) Die *Robbejaght* en die *Peguyn* is nl. op 20 Oktober 1655 na Saldanhabaai gestuur om hulle daar met die robbevangs besig te hou. Sien onder hierdie datum.

(i) By sy vertrek met die *Amersfoort* het kommandeur Pieter Kemp verskeie dokumente, o.a. 'Vervolgh van 't Caeps daghregister', vir die Hoë Regering van Indië saamgeneem. Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 473-474. K.A.

(j) Vir volledige instruksie sien ibid., pp. 474-476.

(k) Die talryke Hottentotstam, wat met groot kuddes vee nou hulle verskyning gemaak het, was die Cochoquas. Vgl. bv. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 97.

(l) Met die oog op die jare wat sou volg, was dit betekenisvolle woorde hierdie. Dit toon aan dat die ontoereikendheid en onbetroubaarheid van die veeruil al afdoende geblyk het en dat die blankes besef het dat hulle met hulle eie veeboerdery sou moes begin - waardeur blanke kolonisasie aan die Kaap natuurlik aansienlik verstewig sou word.

(m) Sien instruksie in C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 477. K.A.

(n) Die 'Swartkaptein' was Gonnema, opperhoof van die Cochoquas. Hy is só genoem omdat hy sy liggaam met roet ingevryf het. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 97.

December anno 1655

Adij, *primo December*, weer ende wint van den N.Westen als voren. Alsoo wij uyt eenige Hottentoos verstaen hadden ende gewesen[6.] waren dat deselve, in offte

6. deur gebare te verstaan gegee.

omtrent de Bay Falsa, hadden gesien 2 schepen, sonder ons te cunnen beduyden off se daer g'anckert lagen offte seylende waren geweest, soo sijn desen morgen drie flucxe soldaten na de gemelte baye uytgesonden met ordre, soo se niets in de bay vernamen, dan voorts in 't herwaarts keren buyten langhs de zeecant souden omgaen omme met eenen oock het Houtbayken te besightigen ende te sien off hun daer off ergens in zee oock yts mochte openbaren, etc.

Desen dagh sijn gereuylt 9 koebeesten ende acht jongh[1.] ende oude schapen. 't Begond tegen den avont dapper te regenen, 'twelck den ganschen nacht ende

den 2*en* <*dito*>, 's morgens oock noch al aenhield met redelijcke stijve N.Westewinden. Ende sijn heden gehandelt een koebeest ende twaelff schapen.

3*en* <*dito*>, idem, veel regen ende Noord-Westewinden, vrij stijff deurcoelende,[+] tot verwonderinge om dees tijt van 't jaer. [+]108

De Hottentoos waren vandage al haer vee dight onder 't fort comen weyden, 't lant tot boven tegen 't gebergte soo vol sijnde tusschen de Soute-revier ende hier, dat het grielde[2.] van koebeesten ende schapen, na gissinge wel over de 20 M.[3.] stucx vee. Echter coste heden van al die groote menichte niet meer gereuylt worden als 3 jongh ende oude koeyen, met 7 stucx dito schapen, nietjegenstaande hoeveele daervoor geboden ende wat goede tractementen den inwoonders gedaen wort.

Wij derhalven vragende eenen Hottento, bij ons genaempt Claes Das (die wat Duyts heefft leeren spreecken ende in Herry's plaetse, staende sijn absentie, de tolcqxdiensten waerneempt), wat het beduyden dat dese inwoonders soo weynigh vee te coop brachten, daer se nochtans soo begerigh na 't coper ende insonderheyt seer graegh op den taback waren, gaff in antwoorde te verstaen, dat dese luyden niet gaerne van hun vee scheyden, maer over eenige weynige dagen stonde Herry aff te comen met ander volcq ende noch meer vee, daer wij ons genoegen wel van souden becomen, beneffens 'tgene Herry reede voor d' E. Compagnie gehandelt bij hem heefft ende meede op comende wege herwaerts aen is. Dese souden, soo haest het mooy weer wierd, weder vertrecken omdat Herry met ander volcq aenquam, die se derhalven de weyden hier omtrent souden inruymen.

Voorsz. Claas Das wijders vragende waerom dese luyden voor d' andere wijcken souden, antwoorde omdat Herry daer meede[4.] quam, die se sien dat bij ons aengetrocken wordt ende daerom hem niet gaerne souden verstoren, maer alle accommodatie soecken aen te doen, om oock ons sijnent halven niet op den hals te halen.

Hem wijders gevraeght offte andere, die met Herry quamen, oock dese hare vijanden waren, antwoorde neen, maer somtijts wel questie[5.] onder haer rese, ende

1. Ook o.d. 23/11/1655: *jongh ende oude schapen;* 3/12/1655: *jongh ende oude koeyen;* 4/12/1655: *oud ende jonge koebeesten*, en passim. Die eerste adjektief ‘onverboë’ deur elisie van *e* voor *ende?*
2. *Grielen* en *krielen* is wisselvorme van dieselfde woord. Afr. en Ndl. *krioel*(*en*) is 'n oorspronklik Friese variant. Kyk WNT en Franck-Van Wijk-Van Haeringen: *Etym. Wdb.*
3. 1000.
4. ook.
5. onenigheid.

dat se dan malcanderen 't vee affnamen ende dootsloegen, doch maackten telckens haest weder pays.

't Is oock wel te speuren datter altemeth een lustigh campjen[1.] moet omgaen aen de vreeselijcke litteyckens ende wonden daer hunne naeckte lichamen meest altemalen[+] vol van sijn; item meede dewijl de Caepmans somtijts weynigh, ende altemets weder veel, bestiael hebben, dat se seggen haer ontroofft ende bij haer weder van andere genomen wort. [+]108v

's Middaghs sijn voorsz. 3 soldaten weder thuysgecomen, met[2.] rapport dat nergens schepen off its vernomen hadden.

4*en dito*, noch al regenachtigh weer ende de wint meest West Z. West, treckende meer ende meer na 't Zuyden.

Op dato hebben een voortreffelijcken dagh gehadt in den handel van bestiael, sijnde wel 52 stucx oud ende jonge koebeesten, nevens 21 stucx dito schapen gereuylt van eenige andere inwoonders, jonghst aengecomen, welcke belooffden morgen meer te brengen. Indien deselve weder met sooveele comen, sal ons plaetcoper t' eenemael opraecken, edoch mogen hopen datter[3.] het draetcoper, daer se sooveel niet van houden, dan bij mancquement noch zullen cunnen aenpraten.

Onsen 2en tolcq, Claes Das, wiste oock te seggen dat de gemelte inwoonders geseyt hadden met sooveel beesten te willen aencomen ende te coop brengen dat, als ons coper soude opraecken, om dan t' haerder vermaeck den Commandeur eens uyt te jouwen, waertoe sij (aengaende 't plaetcoper) niet langh werck hebben, ende nochthans te wenschen ware. Maer off de mare[4.] soo goet sal wesen, leert den tijt, doch is te hopen.

Sondagh, *den 5en dito*, noch al even ongestuymigh, nat, regenachtigh weer ende wint westelijck, meest als de vorige dagen. Echter quamen de inwoonders al weder met duysende koebeesten ende schapen omtrent des Compagnie's fortresse weyden, voor dewelcke ons crael mosten sluyten, off souden der met menighte vanselffs ingelopen hebben. Sulcx wij genootsaeckt waren haer te vermanen deselve wat van 't fort aff te drijven, gelijck se oock deden, ende aen ons verhandelden desen dagh 15 stucx oude[5.] ende jonge koebeesten met 6 dito schapen.

's Avonts cregen tijdinge van de Hottentoos dat Herry met sijn leger ende vee al heel nabij was, ende apparent morgen off overmorgen stonde hier aen 't fort te verschijnen, bij hem hebbende partije koebeesten voor ons ende eenige voor hem selffs.

6en dito, 's morgens heel fray, bedaert weer ende 't luchjen variabel. Lieten de vellen uyt 't *Robbejaghtjen* lossen ende te droge leggen, om ten eersten vaerdig te[+] maacken tot overvoer van schapen na 't Robbeneylant. Heden cregen 27 stucx [+]109

1. oorloggie.
2. In teks (en ook by Brill) *maer*, wat 'n skryffout sal wees.
3. *dat wij haer*.
4. berig, tyding. Hier: werklikheid.
5. Verbuigings-*e* hier voor *ende* bewaar. Vgl. noot 1, fol. 107v hiervoor.

koebeesten ende 18 schapen van d' inwoonders, ende sonden noch desen avont 't *Robbejaghtjen* met 68 stucx schapen na 't Robben-eylant.

Soo cregen oock tijdinge van ons bosvolcq dat het groote leger Hottentoos met al haer vee opgebroocken ende vertreckende waren nae de Caep Fals (blijvende de Caepmans beneden aen den voet van 't geberghte, daer 't bos staet, leggen) ende soude Herry over 2 à 3 dagen met ander volcq ende vee aencomen.

7en dito, 's morgens fray, stil, bequaem weer. Derhalven oock sonden de cleyne sloep *Peguyn* met 28 schapen na 't Robbeneylant[(a)], ende bleeff noch wel een redelijck vraghjen over om met de groote sloep *Robbenjaght* (als die wederom compt) meede noch derwaarts te stuyren, gelijck des avonts, geretourneert wesende, met 50 stucx oock geschieden, sijnde heden geruylt 36 jongh ende oude koebeesten met 11 schapen.

8*en dito*, 's morgens fray weer, 't luchjen van den N.Westen. Quamen de voorhaelde sloepen wederom met tijdinge dat van de gereuylde schapen wel 20 (wat geschort hebbende) gestorven waren. Edoch bleven daer noch in 't geheel jegenwoordigh 326 stucx, waerbij hier aen 't fort heden weder gereuylt sijn 39 ende 27 jongh ende oude koebeesten, nevens noch 13 stucx, die Herry voor d' E. Compagnie gehandelt meede gebracht heefft[(b)], met rapport dat wel meer vee soude gebracht hebben, maer eenige inwoonders hadden hem 4 sacken met coper ende al de taback bij nacht ontstolen, sulcx niet meer hadden cunnen negotieren, maer d' inwoonders g'animeert dat se met haer vee souden aen 't fort comen op verseeckeringe ende informatie (deselve gegeven) dat hier altijt coper te crijgen was. Maer hij scheen niet wel tevreden te wesen dat al ons plaetcoper verhandelt was, vermits hem daerop (soo hij seyde) bij d' andere gefondeert[1.] hadt, waeromme met 't dicke draetcoper, ende noch veel meer met 't dunne, den handel vrij vertraeghden, souden anders sonder moeyten reuylen sooveel als wij begeerden. Ende laten sigh de saecken oock sulcx wel aensien dat, indien wij plaetcoper genoegh hadden, souden wel duysent koebeesten crijgen, selffs van 't volcq die[2.] hier een wijle gelegen hebben ende noch dagelijcx aencomen sonder toedoen van Herry; maer hadden gaerne platen liever als draetcoper.

Aengaande Herry's rapport ende sijne verantwoorde[3.] over 't stelen van 't coper, etc., geloven wij wel halff dat leugens sijn, ende hij 'tselve hier ende daer (op sijn[+] best genomen) vereert[4.] heefft om sigh omtrent[5.] d' andere inwoonders aengenaem [+]109v te maacken, 'twelcke (nietjegenstaande de gemelte 13 beesten d' E. Compagnie vrij duyr vallen) meede goet soude wesen, te meer dewijle bemercken dattet 't volcqjen

1. as ruilmiddel gebaseer.
2. *volcq* hier meervoud.
3. Dit hoef nie 'n skryffout vir *verantwoordinge* te wees nie. Verwys en Verdam: *Middelnederlandsch Woordenboek* sê onder *verantworde:* 'Misschien heeft er een znw. van dezen vorm bestaan, van *verantworden* gevormd onder den invloed van "antworde" met de bet. van *verantwordinge*'. WNT II, 523 gee: *niet antwoorden van zijne daden* (aan die Bybel ontleen) in die betekenis: geen verantwoording gee nie.
4. present weggegee.
5. by.

vrijmoedigh aencomen ende haer vee affbrengen. Waeromme wij ons oock t' eenemael gelaten hem te geloven, mitsgaders noch al met soetigheyt ende minne tracteren, sijnde vooreerst al veel uytgewerckt dat men soo fray bij dese brutale menschen begint tot soo goeden intelligentie ende handelinge te geraecken.

Desen morgen is den Commandeur Riebeeck'x huysvrou van haer 2en jonge sone[(c)] hier aen de Caap verlost ende op den namiddagh oock den ondercoopman Fredrick Verburgh's huysvrou van haer eerste, sijnde een dochter, 't eerste meysjen dat hier ter plaetse geboren is[(d)], nadat deselve net 9 maanden min een dagh hier getrout sijn geweest.

's Avonts is 't *Robbejaghjen* van 't Robbeneylant wederom gecomen met rapport dat de resterende schapen daerop geseth ende alles noch wel bevonden hadt.

9 dito, 's morgens regenachtigh weer ende 't luchjen westelijck. Is Herry desen dagh, soo haest als hij sijn 3 beesten (onder onse bewaringh, staande desselffs absentie, geweest) wederom gecregen hadt, datelijck weder vertrocken na de Caap Vals met affscheyt dat nevens andre inwoonders ende vee haest soude wederom comen. Hij hadde gaerne weder wat coper ende taback meede gehadt, maer wij sulcx andermael voor jegenwoordigh om verscheyde redenen niet goet vindende, seyde dat het hem weder mochte ontstolen worden ende dierhalven beter was dat hij de inwoonders animeerden met haer vee aen 't fort te comen, 'twelcke hij belooffden te doen. 't Succes leert den tijt. Maer vermits desen slimmen gast dus haestigh weder wegh gaet ende d' andere inwoonders echter met ons handelen, soo geloven wij vastelijck dat (na 't seggen oock van de Caap- ende Saldanhamans) hij Compagnie's coper voor hem selven verhandelt ende nu rijck van vee geworden is, mitsgaders na ons weynigh meer vragen sal - 'twelck den tijt wel haest nader staet te openbaren.

Indien de gemelte inwoonders blijven continueren met noch veel koebeesten aff[+] te brengen, sullen haest ons dick draetcoper meede affgehandelt[1.] hebben, maer [+]110
tot schapen hebben wij noch overvloet van Indiaensche lojangh[2.] off dundraet, dat seer sleght valt ende d' inwoonders derhalven daer seer qualijck aen willen, waeromme oock noyt meer uyt India sal behoeven gesonden. Per memorie.

10 *dito*, weer ende wint bijna meest als gister.

11 *dito*, mooy droogh weer, westelijck. Wierde heden gehandelt 32 schapen voor dun ende een koebeest voor dick coperdraet, maer was de graegheyt over, vermits geen plaetcoper meer bij ons was om voor de koebeesten te geven; souden na alle apparentie anders genoegh crijgen mogen. Derhalven hopen op onsen eysch haest partije weder uyt 't vaderlant sullen becomen.

's Namiddaghs, de wint na 't Zuyden lopende, is 't *Robbejaghtjen* weder affgesonden met 68 stucx oud' ende jonge schapen na 't Robbeneyland, daer der nu 394 stucx

1. deur handel opgemaak, opgehandel.
2. *lojang* is Maleis vir geelkoper, messing.

moeten wesen, behalve die sedert sijn laeste affscheyt vandaer aengeteelt offte gestorven sullen sijn.

Sondagh, *den* 12*en dito*, 's morgens doncker, betrocken lucht ende wint van den N.Westen met regen, waermeede voormiddaghs hier ter rheede quam een Engels schip, genaempt *Jan Anthamis*[1.(e)] off *Jan Baptist*, groot omtrent 100 last, daerop capitein Thomas Poth ende coopman Nataniel Davidts, comende den 24 April passato van Londen geseylt ende tenderende vooreerst na Bantam. Hadden onderwegen geweest aen Cabo Verde ende vandaer gescheyden 24 Augusty passato, mitsgaders in die langhduyrige reyse van 8 maenden tot hier verloren 10 man, ende <hebben> noch op tusschen de 30 ende 40 coppen, meest sieck ende scheurbuykigh, voor dewelcke de capitein ende coopman, aen lant gecomen sijnde, wat verversinge versochten te hebben, mitsgaders licentie[2.] om water te halen, 'twelcke hun minnelijck wierde toegestaen, mitsgaders partije groenmoes voor haer volcq ende cajuyt, etc., beschickt, nevens beloffte, op hun instantelijck[3.] versoeck, om haer oock met 2 koebeesten ende 3 à 4 schapen te accommoderen, mitsgaders meede consent om 10 à 12 man van haer sieckste in Compagnie's sieckenhuys aen lant te laten comen, waervoor hun danckbaer toonden, nevens beloffte alles ten dancke te compenseren. Op 'twelcke deselve na vereysch met de behoorlijcke complimenten wierden b'antwoort ende op den middagh aen des Commandeur's taffel fray getracteert ende verwillecompt[4.], sulcx met genoegen ende wat verversinge des[+] namiddaghs weder na boort gingen.

Omtrent 11 uyren voor den noen retourneerden van 't Robbeneylant hier weder [+]110v
ter rhecde ons *Robbejaghtjen*, hebbende de schapen (daer der een van gestorven was) op 't eylant geseth, tot dewelcke wel een grooter stal van node was, ende ons de tijt ende materialen noch wat toe ontbreecken.

Heden wierden gereuylt 6 moeye[5.] koebeesten met oock sooveel schapen, ende wisten ons d' inwoonders te seggen, dat Herry niet gesint soude wesen oyt wederom te comen om d' E. Compagnie als tolcq te dienen, maer wel alsser schepen quamen sijn sacken ende packen[6.] vol broot, rijs ende wijn, etc., te halen; ende aengaende het coper, was hem niet ontstolen maer hadt daervoor veel koebeesten ende schapen van de Saldanhamans gehandelt, sulcx hij nu meede een groot capiteyn geworden was ende weynigh meer na ons vraegen soude, als[7.] wij metter tijt meer ende meer stonden te bemercken, etc. Seecker ander Hottento (eerst <bij> hem selffs, ende daerna oock bij ons, genaempt Doman off Domine, vermits een seer eenvoudigh persoon is, schijnende gansch ende gaer tot ons genegen, mitsgaders beneffens den

1. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 260 gee die naam alleen terugvertaal as *St. John the Baptist*. Kan *Anthamis* hier een of ander verbastering van wees?
2. vergunning. In Afr. word *lisensie* veel gebruik, maar met die oog op die gebruiklike vorm *liksens* sal dit wel 'n later ontlening aan Engels wees.
3. dringend.
4. verwelkom. Ons *welkom*, Eng. *welcome*, is oorspr. 'n samestelling van *wil* en *kom*, waar *wil* 'wens' beteken.
5. *mooie*.
6. Dieselfde woordvolgorde as Afr. *met sak en pak* waar Ndl. gewoonlik het: *met pak en zak*.
7. soas.

Hottento Claes Das voorsz. meede gebruyckt wordende in Herry's plaetse als tolcq, ende d' E. Compagnie daerin noch wel de beste dienst van allen doende, voor sooveel tot noch blijckt[1.]) alleen geroepen hebbende ende na dese saecke van Herry vragende, affirmeerden 'tselve volcomentlijck, ende seyde vorder oock dit bij, dat hij[2.] degene was die Compagnie's vee over 2 jaren gestolen ende sijn sonen den Hollantsen jongen vermoort hadde, met veel redenen hoe denselven sulcx had in 't werck gestelt.

Hem vorders vragende off Caepman ende eenige andere daer niet mede aen hadde geholpen, antwoorde van neen, met veelderley bewijsredenen hoe ende op wat manieren Herry 't voorhaelde werck met de sijnen alleen hadde onderleyt ende uytgewerckt, genoegsaam (soo hij seyde) tegen Caepman[3.] ende Saldanhamans sin ende genegentheyt, welcke Caepmans wel niet gaerne van haer vee scheyden om te verruylen, maer sochten haer altijt omtrent[4.] ons als vrunden ende middelaers met de Saldanhamans in de handelingh te dragen, ende soo wij wilden van allen 'tselve[5.] blijck hebben, moesten Herry, wanneer weder in 't fort quam, maer vasthouden.[+] Hij soude wel haest alles opclappen[6.] ende al sijn beesten ende schapen (die veele heefft) om los te wesen, hier doen halen. [+]111

Wij hem vragende off Saldanhaman ende Caepman dan niet quaat wesen offte door vervaertheyt van ons weglopen souden uyt vrese dat men haer oock soo doen mochte, antwoorden neen, maer dat deselve groote vruntschap daermeede stonde te geschieden, mitsgaders te meer genegen gemaeckt worden om noch meer vee te brengen, vermits niemant van allen Herry een goet hert toedroegen, omdat hij groots in 't spreecken was ende geen goede, maer valse rapporten over ende weder bracht. Seyde vorders, wij mochte sulcx den grooten Capiteynssoon[7.] van de Caepmans wel vrij eens voorstellen, souden wel haest bemercken wat Herry was ende hoe sij ende al dit lantvolcq hem genegen waren, etc.

Heden hebben uytgesonden 5 man na de zuythoek van de Bay Vals daer ons volcq (voor desen met Herry uytsijnde) eenige cleyne parltjes[8.] in sommige mosselen gevonden hadden met last om elck een sack vol vandaer te halen ende hier te brengen tot een nader monster ende preuve.

Volle maen, *den* 13*en dito*, 's morgens goet helder weer, 't luchjen westelijck. Quamen de Saldanhars ons al tijdelijck[9.] weder bij met beesten ende schapen, daer der desen dagh 89 stucx van gereuylt wierden, namentlijck 20 oud ende jonge koebeesten ende 69 dito schapen. De Saldanhars waren met veel vee hier aen 't fort gecomen, menende wij met dit schip weder ontseth[10.] van plactcoper gecregen

1. Later sal blyk dat Doman nie so ‘eenvoudigh’ was nie.
2. Herry.
3. Blykbaar vorm *Caepman ende Saldanhamans* 'n samekoppeling en behoort die genitiefs-s by die geheel.
4. teenoor.
5. *allen 'tselve*, dit alles.
6. vertel, opbieg. Ook o.d. 16/12/1660.
7. die seun van die groot Kaptein (Gogosoa).
8. Vgl. o.d. 21/9/1655 (Bylae V) en 15/12/1655.
9. tydig, vroeg.
10. steun, aanvulling, nuwe voorraad.

hadden, maer siende dat het een Engels schip was ende wij geen plaetcoper cregen, maer met ons draet weder voor den dagh quamen, dreven veele van haer beste koebeesten wederom wegh.

Herry was vandaegh meede in 't fort gecomen, hem aenstellende off hij dit volcq heden hier te comen met haer vee g'animeert had, 'twelcke wij ons voor hem veynsden soo te geloven.

's Avonts 't luchjen van <den> Z.Oosten comende, is 't *Robbejaghtjen* met 77 stucx schapen weder na 't Robbeneylant affgesonden, dat nu daer een getal sal maecken van 471 stucx.

D' Engelse opperhooffden hebben haer op dato hier aen lant meede comen vermaecken, mitsgaders op de nodiginge van den Commandeur aen desselffs tafel getracteert geweest wesende, seer verlegen om potspijs[1.], vermits haer langhduyrige reyse ende dierhalven dapper ernstigh versoeckende om wat rijs, daervan hun op[+] derselver instantie[2.] 6 tonnen beloofft wierd te geven. Ondertusschen oock [+]111v merckende ende siende onse voortreffelijcke veehandelinge met dese inwoonders, insisteerden oock dapper om noch een beest off 2 te mogen hebben, waerop hun beleeffdelijck g'antwoort wierde, dat men hoopten haer contentement te doen, etc.

14 *dito*, 's morgens fray, helder, stil, warm sonneschijn-weer. Quamen d' inwoonders al weder met vee, doch den handel viel soo goet niet als gister, dewijl heden niet meer cregen als 11 jongh ende oude koebeesten met 18 dito schapen.

15 *dito*, stil, warm weer als gister. Ende was 't *Robbejachtjen* in de nanacht wederom van 't Robbeneylant hier voor 't fort ten ancker gecomen, met rapport dat de schapen wel overgebracht ende ginder alles in goede ordre gelaten hadt.

Heden sijn gereuylt 9 oud ende jonge koebeesten met 10 schapen.

Soo sijn vandage oock wederom gecomen onse uytgesonden 5 soldaten, elck meedebrengende een sack vol van de perlmosselen[3.], maer wierden soo weynigh ende sleght in gevonden, dat het de moeyten niet waert was daer meer nae te laten soecken, omdattet, daer se die halen, oock al te seer van de zee aenbrant[4.] ende de mosselen met groot pryckel mosten van de clippen gecregen worden, etc.

16 *dito*, 's morgens meest weer ende wint als voren, Z. westelijck. Wierden gehandelt 19 schapen, maer geen koebeesten altoos[5.], dewijl d' inwoonders niet wel aen 't draetcoper willen ende oock weten te seggen, dat se meenen te wachten totter weder schepen uyt Hollant comen met ander plaetcoper; edoch schapen souden se nu en dan noch somtijts wel wat aenbrengen, die meede goet sijn.

Omtrent ten 11 uyren in de voornacht is 't kraemkindeken van den ondercoopman Verburgh's huysvrou gestorven.

1. 'gekookt eten, inzonderheid toegepast op de aan boord van schepen verstrekte warme spijzen' (WNT XII, 3718). Ook nog o.d. 27/9/1659.
2. dringende versoek.
3. Vgl. o.d. 21/9/1655 (Bylae V) en o.d. 12/12/1655 teen die end.
4. die see(branding) was daar te gevaarlik.
5. *geen .... altoos*, volstrek geen, heeltemal geen.

17 *dito*, 's morgens weer ende wint ut supra. 's Namiddaghs de wint vrij zuyelijck sijnde gelopen, is de chaloup *Robbejaght* gesonden over 't Robben- na 't Dasseneylant, met ordre omme empassant eerst aen 't Robben-eylant te setten 50 stucx gereuylde schapen, ende dan sijn reyse na 't Dasseneylant te bevorderen, om aldaer over te leveren des Commandeurs missive aen den adsistent Jan Woutersz., tenderende[+] meest om te vernemen hoe 't daer met de robbevanghst staet, neffens eenige ordre gestelt op 't villen, etc., als in 't copiebouck onder [+]112
dato deses na te lesen[(f)].

Heden sijn gereuylt maer 4 schapen, doch seyden d' inwoonders dat morgen ende voortaen alle dagen meer brengen souden. Soo cregen oock tijdinge van ons bosvolcq dat de Hottentoos altemalen al gansch uyt 't gesicht over 't geberghte met al haer huysen ende vee vertrocken waren. Herry was oock weder wegh gegaen.

Op den avont quam een van d' Engelse coopluyden aen lant, versoeckende gansch instantelijck om te mogen hebben noch eenige koebeesten voor haer volcq, ten eynde sij te min[1.] souden behoeven aen te tasten haer soute vleys ende speck, dat se, vermits haer langhduyrige ende seer penible reyse, veele meer hadden geconsumeert als wel gissinge gemaeckt, ende dienvolgende om[2.] hunne noch te doene reyse vrij stonden te cort te schieten; dierhalven presenteerden voor de beesten sooveele te betalen als wij begeerden.

Op 'twelck deselve met alle beleefftheyt is g'antwoort, dat wij tot verversinge ende verquickinge van haer volcq hadden toegestaen alle dagen sooveel vruchten ende moescruyden uytte thuynen (daer vol van sijnde) te leveren als deselve souden nodigh gelieven te hebben, ende beneffens dien op hare voor dato gedane instantie oock 2 koebeesten ende 4 schapen, waermeede sijluyden ten aensien van haer weynige volcq meer genoten als oyt voor desen imant van onse schepen <à> l'advenant[3.] de menighte menschen daerop varende, geschiet ware.

Deselve voerden daerop tot antwoort dat wij jegenwoordigh alle dagen veel vee reuylden. Op 't welcke haer weder in consideratie is tegemoet gevoert, dat wij tusschen nu ende Maart, soo uyt India als 't vaderlant, hadden te verwachten omtrent de 40 capitale schepen, ende off tot deselve niet een groot getal beesten nodigh waren t' haerder verversinge, ende genomen[4.] yder genoot d' een door d' ander maer 6 beesten, off daermeede niet soude worden geconsumeert 240 stucx, die wij noch niet eens en hebben[5.], ende off sulcx dan oock niet noch maer sober genoegh was ten aensien van de groote menighte menschen die Compagnie's schepen voeren, ende volgens dien oock niet wel begrijpen conden dat wij haer reede aen de 2 beesten <à> l'advenant rijckelijck sooveele hadden gegeven als d' onse cunnen genieten, etc.;[+] edoch g'considreert derselve nessessiteyt, ende nademael sijluyden soo extraordinaire insisteerden, soo souden wij, om te [+]112v
bethonen onse goede genegentheyt, soowel tot haer als ons eygen natie, hun noch accommoderen mett een koebeest meer, boven

1. minder.
2. *op*? Of beteken *om* hier: weens, met die oog op?
3. in eweredigheid (tot).
4. aangenome, gesteld dat.
5. Die getal was toe 324! Vgl. o.d. 18 Des.

de 2 voor dato al gehadt, beneffens oock de 4 toegeseyde schapen, met vrundelijck versoeck ons (om de gegevene redenen voorsz.) dan niet vorder en gelieffden te importuneren; maer met aertvruchten ende moescruyden uyt Compagnie's thuynen soude haer sooveele alle dagen beschickt worden als selffs begeerden, alsoo Gode loff daervan overvloedigh versien sijn, ja meer als uyt den goeden can g'oirbort[1.] worden. Doch dat laeste wierd haer juyst niet geseyt, maer onse redenen sulcx gedirigeert[2.] dat alles maer geschiede uyt accommodatie tot al eenige vercortinge[3.] voor ons eygen schepen, ende wes meer in sulcke occasie practicabel sij.

18 *dito*, 's morgens fray weer ende wint labbertjes van den N.Westen, waerdoor de op gister namiddagh affgesonden chaloup *Robbejaght* beswaerlijck aen 't Dasseneylant sal cunnen comen.

Heden sijn gereuylt 8 koebeesten ende 3 schapen, soodat wij nu van Compagnie's wegen hebben 332 stucx jongh ende oude koebeesten, behalven noch over de 520 stucx schapen op 't Robbeneylant, dat een goet deel[4.] is ende desen jare de schepen treffelijck meede sullen cunnen ververscht worden. Maer hadden wij meer plaetcoper, souden wel tot duysent beesten toe crijgen, gelijck meede schapen, indien wij in de plaets van 't Indias draetcoper[5.] Hollants hadden. Daerom geen meer van Batavia sal behoeven gesonden. Per memorie.

Sondagh, *den* 19*en dito*, noch al geduyrigh schoon weer ende wint als voren, wordende gansch geen harde Z.Z.Oostewinden offte veel min eenige valbuyen vernomen, sodanigh als off het in 't saghste climaet van gansch India was, tot wel groote verwonderinge dees tijt 's jaers.

20 *ende* 21*en*, goet weer ende wint als voren, edoch begondt heden tegen den avont vrij stijff te wayen uytten Z.Z.Oosten, maer waeren niet comparabel bij vorige gewone tijden.

Gister ende vandage sijn noch gereuylt 4 koebeesten ende 18 schapen, nietjegenstaande de Saldanhars al een goet stuck te landewaert in geweecken sijn, soodat den handel noch al levendigh blijfft ende Compagnie's bestiael fray vermenighvuldight, als wesende jegenwoordigh 't getal van de schapen al omtrent de sestehalff[+] hondert[6.], ende koebeesten, jongh ende oudt, weynigh minder als vierdehalff hondert[7.], maer met verckens, hoenders, eenden ende gansen sal 't [+113] moeten met vrije luyden geclaert[8.] worden, also men seer qualijck imant van behoorlijcke sorge tot oppasser van den aenqueecq can crijgen, als lompen ende leuren[9.], vermits fraye[10.]

1. *uyt den goeden oirboren* (*orberen*, *verorberen*) beteken: nuttig, iets eet wat jou ten goede kom. Vgl. WNT V, 327, waar verwys word na Gronings: *iets uit het goede eten*. Dieselfde uitdrukking (nie in WNT nie) ook o.d. 13/9/1653.
2. in dié rigting gestuur, so voorgestel.
3. benadeling.
4. Vgl. Eng. *a good deal* (WNT III, 2333).
5. Die *lojang* waarvan vroeër (fol. 110 hiervoor) sprake was.
6. d.w.s. 550.
7. 350.
8. klaar gespeel, in orde gebring.
9. 'n *Leur* is 'n niksbeduidende mens (nog in Vlaams in gebruik); *lompen en leuren* word, of is vroeër, dikwels in verbinding gebruik, sodat *lompen* ongeveer dieselfde as *leuren* sal moet beteken.
10. aansienlike.

luyden te genereus[1.] vallen om op verckens ende diergelijcke te passen, maer met vrije luyden soude 't wel treffelijck gaen, vermits alle 'tselve hier bysonder goeden aert heefft, soowel als de culture, etc.

22 *dito*, 's morgens schoon, helder ende stil sonneschijn-weer als de vorige dagen, seer treffelijck comende op onse steenbackerije, daer wij nu lustigh aen besigh <sijn> ende de gewesene siecken van de laest vertrocken schepen voor 't ledighgaen oock toe gebruyckt worden, edoch wenschten wel datter wederom schepen quamen om ons van deselve te ontlasten, alsoo meest altemalen tot reconvalisatie sijn gecomen.

Heden wierden geruylt 18 schapen ende 21 oud' ende jonge koebeesten, ende waren tegen den avont al de Hottentoos, tot selffs onse cocx-houthaelders[2.] incluys, weghgegaen (soo sij seyden) om met Caepman ende den in desen meer genoemden Swarten Capiteyns volck gesamentlijck te vallen op eenige van de Saldanhase troupen, vermits met die in questie gevallen waren[3.], overdat[4.] de Saldanhars de gemelte Caepmans ende Swarte Capitein[5.] hebbende gelanght eenige van hare koebeesten ende schapen om voor haer aen ons te vercopen, vernomen hadden dat hier wel eens sooveele[6.] voor deselve is gegeven als de gemelte Caepmans de Saldanhars hadden thuysgebracht, waeromme sij voornemens waren geworden met haer vee hier aen 't fort selffs ter marckt te comen, 'twelck de Caepmans (met den voorsz. Swarten Capitein tesamen gespannen) haer sochten te beletten, ende ingevolge in faictelijckheyt[7.] vallende, haer eenige beesten affhandigh te maacken. Van welcke te halen buyt dese vooraengetogen onse cocx-houthaelders meede sochten eenigsints wat te crijgen, omme dan voor coper aen ons te verhandelen, gelijck de Caepmans (soo sij te verstaan gaven) oock voornemens waren. Sulcx aen dese acte meede[8.] volcomentlijck schijnt te blijcken dat de Caepmans d' andere, diep uyt 't lant, soecken van hier te houden, ende de proffijten van ons ten principalen voor haer selffs te conserveren - dat geen goede saecke is, alsoo d' E. Compagnie daerdoor beleth ende gefrustreert blijfft te ondervinden wat bij d' andere inwoonders noch meer als bestiael soude mogen vallen. Ende ware dierhalven <niet> vrempt,[+] offte t' eenemael buyten expectatie, als de wegen tot de frequentatie[9.] door de [+]113v gemelte Caepmans dusdanigh niet gestopt wierden, dat ons metter tijt wel eenige

1. hoogmoedig.
2. halers van hout vir die kok. Ook o.d. 31/12/1655.
3. *in questie gevallen waren*, rusie gekry het.
4. Vgl. Afr. *oordat*, omdat; ook o.d. 17/1/1654, 20/2/1654, 22/6/1654.
5. *Caepmans* en *Capitein* is in die datief.
6. *eens sooveele*, nog eenmaal, dus tweemaal soveel.
7. handtastelikheid, geweldpleging.
8. ook.
9. omgang, besoek oor en weer.

heel van Monopotapa[10.] off Butua[10.(g)] over lant quamen besoecken, apparent alsoo wel als bij veelen gemeent wort, dat deselve met die van Angola over lant trafficqueren ende tot den anderen reysen, welck Angola's gout gesustineert wort uyt Monopotapa daer te comen. Ja, souden die van Coffala[(h)] ende Angola, na verhaelde

[10.] In Blaeu se *Grooten Atlas* van 1665 word die gebied ongeveer tussen die huidige Sambesie en Grootrivier as *Monomotapa* aangegee. *Butua* word aangetoon as 'n kleiner gebied op die hoogte van Delagoa-baai.

10. In Blaeu se *Grooten Atlas* van 1665 word die gebied ongeveer tussen die huidige Sambesie en Grootrivier as *Monomotapa* aangegee. *Butua* word aangetoon as 'n kleiner gebied op die hoogte van Delagoa-baai.

sustenue[1.], wel tot malcander comen, sulcx dan mettertijt hier meede wel mochte te verhopen wesen, als de Caepmans, gelijck voorsz., sulcke beletters niet en waren. Daer derhalven doorgaens al naeu dient op geleth, opdat mettertijt 't volcq dieper uyttet lant veyligh mogen tot ons affcomen; echter niettemin de Caepmans met de haren vooreerst noch al in haer goet gelooff ende vertrouwen over ons gevoet ende onderhouden, dewelcke Herry dagelijcx dapper beschuldigen ende ons aen sijn[2.] om hem met vee ende al in 't fort vast te houden, alsoo, na haer eenparigh seggen, niet alleen door zijn zonen den Hollantsen jongen vermoort, maer oock de beesten gestolen souden hebben, mitsgaders voor ons coper ende taback hemselffs nu meede rijck van vee ende ons onwaerlijck[3.] wijs gemaeckt dattet hun 's nachts ontstolen was; 'twelcke groote leugens souden wesen ende bij ons met voorsightigheyt nader dient op g'inquireert, mitsgaders elck met alle schijn van vruntschap gecontinueert.

Herry staet na haer, ende oock sijn eygen seggen, haest met al sijn volcq ende vee hier bij 't fort onder onse hoede te comen schuylen, als wanneer sigh de saecken misschien wel verder ende naecter sullen openbaren.

Ondertusschen compt het vast niet wel dat de Caepmans 't ander volcq uyt 't lant beletten selffs tot ons aff te comen, waeromme deselve, sulcke schadelijckheyt voor d' E. Compagnie causerende, mettertijt al meede sullen dienen in wat goede devotie gebracht, ende alhoewel sij seggen dat se aen 't stelen van Compagnie's bestiael niet schuldigh sijn, maer die[4.] wij onder haer troupen vernomen hebben, Herry weder ontnomen hadden, soo is 't nochtans sulcx, dat wij wel gemerckt hebben deselve met hem tegelijck seer haestigh alsdoen vertrocken sijnde, daer oock aen schuldig sijn geweest - over allen 'twelcke, ende dit tegenhouden der inwoonders diep uyt 't lant, sij soowel als Herry over[5.] sijne frauden straffbaer sijn, ende bij[+] gelegentheyt wel mochte revengie over genomen worden. Edoch is niet quaat de saacken [+]114
eerst terdegen wel ingesien worden, hoewel onse sustunie[6.] is ende blijfft dat wij tot geen degelijcke intelligentie offte nader frequentatie met d' inwoonders diep te lande sullen geraecken, bevoren dese Caepmans met de hare, ende oock Herry, op[7.] een ander cam geschoren worden. Ondertusschen raeckt d' E. Compagnie hier fray vastgeseten[8.] ende in ervaringhe hoe 't met de vijantschap off vruntschap deser natie onder den anderen gelegen sij, 'twelck sal dienen om sigh in tijt ende wijlen, bij voorval van saecken, te beter na te mogen reguleren, alsoo wij geen quade hope hebben om t' eeniger tijt noch tot kennisse ende onderhandelinge te comen met die van Monopotapa ende Butua, etc. Maer heefft sijn tijt ende nader ervaringe, mitsgaders oock noch eenige meerder te doene moeyte tot verder ondersoeck, van noden.

23 *dito*, fray, stil weer als voren.

24 *dito*, idem. Waren sommige van de gemelte Hottentoos weder aen 't fort

1. bewering.
2. *ons aen sijn*, áán ons is, ons probeer beweeg.
3. op leuenagtige manier.
4. nl. *het bestiael*.
5. weens.
6. Sic, vir *sustenue*, bewering.
7. *op* was hier vroeër gebruikliker as *over*.
8. vas in die saal, goed op die hoogte.

gecomen, edoch nergens na soo moedigh als doen se uytgaende waren, sulcx te presumeren sij dat se wel mochten haer neus wat gestooten hebben; maer wilden niet bekennen, seggende dat de Saldanhars al ver weghgegaen ende sijluyden daerom wederom gecomen waren. Edoch watter recht van is, valt voor ons qualijck te raden.

Gister ende vandage sijn gereuylt maer 12 schapen ende 3 koebeesten.

Op den middagh is hier van 't Dasseneylant weder wel comen te retourneren de chaloup *Robbejaght*, met omtrent 1900 stucx groot ende cleyne robbevellen ende 2 verckens traen, neffens tijdinge dat het noch wat slapjes met de vanghst aengingh, vermits de robben wel in menighte aen de clippen lagen, maer noch gansch weynigh opquamen, ende daeromme den adsistent, Jan Woutersz., van opinie ende oock voornemens was noch eenigen tijt met vangen te supercederen[1.], om die niet al te vroegh schou[2.] te maacken, gelijck se door 't jagen ende lopen van die van de schepen *Salmander* ende *Westvrieslant* (daer aen geweest) geworden waren.

Sondagh, *den* 25*en dito*, 's morgens droogh ende helder, windrigh weder van den Z.Z.Oosten, 'twelck tegen den nacht vrij verswaerden ende

den 26*en dito* hant over hant noch al meer toenam met bysonder harde valbuyen over 't geberghte, waerdoor oock den Engelsman's groote boot (een mast opstaende ende voor de dregh sonder seyl tegen de strant leggende) was omgewayt ende in de gront geraeckt.

[+] *Nieuwe maen*, *den* 27 *dito*, 's morgens was 't wederom heel schoon, stil weer ende den Engelsman doende om sijn boot uyt de gront te crijgen, daertoe hem, op sijn versoeck tot behulp, onse sloep *Peguyn* wierde te hulp geleent ende terecht gebracht. [+]114v

's Avonts begond al weder heel stijff uytten vorigen hoeck te wayen.

28 *dito*, 's morgens mooy weer als gister, ende tegen den avont al weder harde Z.Z.Oostenwinden, waerdoor d' opperhooffden van d' Engelse, niet cunnende aen boort geraecken, hier mosten blijven vernachten, nadat haer affscheyt al genomen hadden om noch desen avont t'seyl te gaen, sijnde wel gecontenteert voor de verversinge hier genoten ende dierhalven begerende (tegen onse milde aenbiedinge uyt Compagnie's naem van vereeringe[3.]) deselve te betalen. Soo is met haer, genoeghsaem na hun eygen discretie ende stellinge, g'accordeert te betalen voor de geleverde:

3	koebeesten 6 ra.[4.] yder	is Ra. 18. -
10	schapen 1 ra	is Ra. 10. -
16	dagen vruchten uytte thuynen, voor yder man 2 stuyvers daeghs, sijnde voor 48 coppen 2 ra. daeghs	is Ra. 32. -
1290	lb. rijs (daer se seer om gebeden hadden) à 2 ra. 't cento	is Ra. 26. -

1. nie mee aan te gaan nie, te wag.
2. sku.
3. geskenk.
4. *Reaal van achten* (Sp. *real de à ocho*) = 8 schellingen = 48 stuivers = 240 cent. Daar was ook (later?) 'n *rijksdaalder* van 48 stuivers. Vgl. WNT XIII, 304.

Somma Ra. 86. -

Van allen 'twelcke over ende weer recepisse in debita forma is gepasseert, edoch menen wij als 't van haer (na desen hier veel aencomende) soude (gelijck 't oock behoort) betaelt worden, dat dit bovenstaende dan wat te goetcoop is, ende tenminsten behoorden te geven 10 ra. voor een beest, 2 ra. voor een schaep ende 3 stuyvers daeghs voor yder man wegen de thuynvruchten, etc. Echter hebben dit genoeghsaem na hun eygen stellinge laten heengaen, te meer dewijl wij het haer, om obligatie te maacken[1], all vooren hadden gepresenteert te vereeren.

29 *dito*, 's morgens stil, bequacm weer als voren. Sijn d' Engelse even na den middagh met een Z.Z.Oost-luchjen vertrocken met meninge om recht deur te varen na Bantam.

Soo hebben wij oock affgesonden de chaloup *Robbejaght* met 80 schapen na 't Robbeneylant(i), daer der nu moeten wesen stijff 600 stucx, ende ordre dat soo haest de schapen daer sullen hebben opgeseth, dan voorts te varen na 't Dasseneylant, neffens[2] ons brieffken(j) aen den adsistent Jan Woutersz., tenderende principalijck tot aenmaninge van naerstigheyt in de robbevanghst, etc., als bij 'tselve brieffken in 't copiebouck onder dato deser can worden nagelesen.

30 *dito*, schoon, warm sonneschijn-weer als boven, 't luchjen labber van den Z. Westen.

Ultimo <*dito*>, 's morgens coel, mot-regenachtigh[3], groeysaem weer, coelte[+] van den N.Westen. [+]115

Sedert den 25en deser sijn der noch gehandelt 2 koebeesten ende 45 schapen, daer Caepmans volcqjen meest meede aencomen ende (soo sij selffs seggen) de Saldanhars ontroven, ten welcken eynde deselve ende al onse cocx-houthaelders desen dagh weder uytgingen, nietjegenstaande wij haer te verstaen gaven liever te hebben dat se sulcx nalieten, om de Saldanhars, soowel als haer, den toegangh tot ons te laten; maer schenen daer weynigh na te horen ende in plaetse van dien noch te insisteren om 6 à 8 cloecke soldaten met schietgeweer, om met hulp van dien de Saldanhars haer vee aff te halen, vermits deselve nu cortelijck, haer schielijck ende verradelijck overvallen hebbende, veel vee affgenomen hadden, daer se nu wilden revengie over halen. 't Schijnt dat Caepman al bijeen treckt wat hij kan om Saldanhaman van hier te houden, offte tegen denselven ten strijde te gaen.

Voor den middagh retourneerden 't *Robbejaghtjen* weder ter rheede, hebbende de schapen op 't Robbeneylant geset ende 't Dasseneylant, vermits dese N.Westenwinden, niet cunnen beseylen.

1. *obligatie te maacken*, hulle onder verpligting te stel, gunstig te stem.
2. met. Vgl. o.d. 2, 3 en 10/11/1652, Bylae 1.
3. In die hs. staan *mot* en *regenachtigh* as twee woorde. Moet miskien beskou word as saamgestel met *weer: coel*, *mot-*, *regenachtigh*, *groeysaem weer*. Vgl. bv. o.d. 22/11/1652: *heet*, *sonneschijn*(-), *stil weder*, o.d. 21/12/1652: *Schoon*, *helder*, *sonnescheijn*(-), *warm weder* teenoor die gewone: *schoon*, *helder sonneschijn-weder*. Die aanneemlikste verklaring is egter dat ons te doen het met 'n afleiding van *motregen*, d.w.s. *motregenachtig*. Gewoonlik *mottich*, bv. o.d. 21/5/1654, 29/10/1654. Brill lees *met* i.p.v. *mot*.

Heden is d' eerste steenoven van dit drooge mouson weder in den brant begonnen te steecken, daerin omtrent 400.000 steen, ende wort noch een ander gereet gemaeckt van stijff 250 M.[1.] die over 3 à 4 weecken oock gehoopt wort vol ende claer te sijn om aff te branden, ende soude noch vrij meer cunnen gemaeckt worden indien men maer paerden genoegh had om 't branthout te halen.

Eindnoten:

(a) In 'n begeleidende brief, wat Van Riebeeck aan Sijbrant Rinckes en Willem Harmansz., opperhoofde op Robbeneiland, gerig het, word interessante besonderhede oor die boerdery op die eiland verstrek. Van Riebeeck sê o.a.: 'Ende laet doch wel letten op de oude oijen, als die niet meer lammeren aff werpen cunnen, dat Ul. ons deselve vet geweijt herwaerts sent wanneer wij om schapen schrijven voor de schepen insgelijcx oock beneffens dien d' oudste rammen, de jonge rammetjes ter bequamer tijt altijt lubben ende d' oijtjes de staerten affsnijdende om de aenteelt te meer te vorderen; Ul. moet oock gedachtigh sijn niemant t' openbaren ofte seggen hoe veel schapen daer zijn, maer ons 't selve met een gesloten brieffken overschrijven, waertoe wij u laestleden pampier, pen ende inct hebben gestuijrt soo moeten Ul. oock geen ander of meer schapen overgeven als wij mede in een gesloten brieffken schrijven. Onthout dit wel, sonder te vergeten, laet ons oock weeten hoe 't met de lemoen boompjes staet, ende de schape staerten toecomen die bequaem sijn om aff te snijden, daer metter tijt veel boter mede sal cunnen verspaert worden'. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 479. K.A.

(b) Herry het nl. op 7 September, in geselskap van korporaal Willem Muller en ag ander blankes, ten behoewe van die Kompanjie op 'n ruiltog na die binneland vertrek. Sien aldaar. Die blankes het egter, soos opgemerk is, reeds op 5 Oktober weer by die fort teruggekeer.

(c) Dit was in werklikheid Maria van Riebeeck se vierde seun. Haar eerste, Anthony, is in Europa gebore, maar reeds vroeg daar oorlede; haar tweede, Lambertus, is ook nog in Europa gebore; haar derde, Abraham, wat later Goewerneur-Generaal van Nederlands-Indië sou word, was haar eerste seun wat aan die Kaap gebore is, en wel op 18 Oktober 1653. Sien aldaar; en ook Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 61, 96 en 188 noot 4. Die vierde seun, wie se geboorte nou hier onder 8 Desember 1655 vermeld word, is egter na enkele maande oorlede. Sien 20 Februarie 1656.

(d) Hierdie dogtertjie is egter na 'n week oorlede, t.w. op 16 Desember 1655, en daarom kon op 20 Februarie 1656 - toe Maria van Riebeeck se seun dood is - in die *Dagverhaal* aangeteken word: 'sulcx dat de 2 jonghst op eenen dagh geboren kinderkens nu allebeyde by den Heere sijn'.

(e) Vermoedelik weer verwarring met die naam van 'n Engelse skip! Dit kan wees dat die sg. *Jan Anthamis* niks anders was nie as die *John and Thomas*.

(f) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 480-481. K.A.

(g) Monomotapa en Butua (of Butwa), twee vermeende groot stede, wat êrens in die binneland van suidelike Afrika sou bestaan het. Vgl.J.Blaeu, *Groot Atlas*, VIII, groot kaart van Afrika en kaart van *Neder-Aethiopien*; en Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 89, 155 en 169.

(h) Sofala, op die kus van Portugees-Oos-Afrika.

(i) Sien brief - selfde datum - van Van Riebeeck aan Sijbrant Rinckes en Willem Harmansz. op Robbeneiland. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 481. K.A.

(j) Ibid., pp. 481-483.

1. duisend.

Bylae I

Extract uijt de dagelijxe aenteeckeninge gehouden bij Schipper Sijmon Pietersz.[+] Turver 'tsedert sijn vertreck van hier na de Baije van Saldanha, etc., tot dato sijner wederomcomste in dese Taeffelbaij[1.].

[+]Kol. Arch. 3966

Den 21 *do.* Smorgens met den dagh gingen wij t'seijl om onse reijse te vorderen nae de voornoemde baijen, die[2.] wint oostelijck met een frisse coelte, op den <dagh?>[3.] van den Z.W. met slappe coelte. Tegen den avont quamen wij ten ancker onder het eijlandt Ilha Elisabeth, op 16 vadem wit santgront tusschen 't vaste lant ende het[+] voors. eijlant, een canonschoot van 't eijlant. Ende was bij Joris Spilbergen alsoo genaemt in den jare 1601[g]; wort bij anderen oock wel het Dassen-Eijlant [+]88v genaemt. Ick voer nae landt; aen lant comende sagen meenichte van dassen waervan wij metter haest 20 van[4.] doot sloegen. Wij sagen oock een ongelooffelijck meenichte van robben ende swarte vogels ende peguijns. Wij meenden een groot partije eijers aen boort gebracht te hebben, maer wordt ons van de meewen beleth, die hier oock in groote meenichte mede[5.] sijn, die d' eijers opslockten soo ras als de vogels van 't nest vlogen, een wonder om sien. Dit eijlant leijt van de Taeffelbaij omtrent 8 mijlen[6.h], is leegh[7.] lant, is aen de west-sij heel vuijl[8.]. Die clippen ende rutsen leggen in zee soo ver als men sien can, misschien verder. Men can van hier met claer weer den hoeck van die Caep ende Taeffelbaij gemackelijck sien.

Den 22 *do.*, die wint van den N.N.Westen, stijff topseijl, hol[9.] water. Smorgens sondt ick de booth aen lant om een partije eijers te soecken, quamen omtrent middagh wederom met die halve bootsladinge, vertrouwende datter wel 12000 eijers waren, daer 't volck heel blij om was van sulcken vanghst. Wij aten oock van die voors. dassen, die soo smaeckelijck waren dat ick verclaer mijn leven geen beter vlees gegeten te hebben; sijn soo groot als een braetvercken van 6 weecken, ros van haer, kort van beenen. Wij hadden daer een lamsboutjen bij, dat wij aen de Caep geruijlt hadden; was niet halff soo smaeckelijck als de voors. dassen. Savonts

1. Die taal, en die kopie, van die joernaal van Turver en Verburgh laat veel te wense oor. Die bewaarde gedeelte van die *Daghregister* in die Kaapse Argief begin met Turver se joemaal op 7 November, sodat sommige latere moeilikhede deur vergelyking kan opgelos word. Die teks van die NZAT het selde waarde vir vergelykingsdoeleindes. Waar dit waarde het, word dit aangehaal.
2. 'n Kenmerk van Turver se styl is die herhaalde gebruik van *die* as lidwoord. Dit kom ook by ander skrywers van 17de-eeuse Ndl. seemanstaal dikwels voor, maar meestal vroeg 17de-eeus. Oor hierdie kwessie vgl. Bosman: *Afrikaans en Maleis-Portugees*, blss. 97-99 en *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, blss. 93, 110-111, waar verdere literatuur aangehaal word.
3. Bedorwe teks. NZAT het hier: ‘de wind oostelyk met eene frissche koelte, op den dag van Z.W. met slappe koelte’. Die bedoeling is blykbaar dat die wind soggens vroeg, ‘smorgens met den dagh’, oostelik was en later, ‘op den dagh’ d.w.s. op die midde van die dag, suidwes. Vgl. o.d. 23 Okt.
4. Herhaling van *van*.
5. ook. Toutologies.
6. d.w.s. ongeveer 40 Engelse myle.
7. laag. Vgl. Kloeke: *Herkomst*, p. 64.
8. vol klippe en rotse.
9. Seemansterm, teenoorgestelde van *slecht*; dus met diep dale tussen die golwe.

liep die wint westelijck tot het Z.W. toe; cregen weder opperwal[1]. Snachts die wint Z.Z.Oost langhs de wal; mosten wegh, vermits het holle water.

[+] *Den* 23 *do.* Smorgens hebben wij ons ancker gelicht, gingen weder t'seijl, die wint Z.O., slappe coelte; op den <dagh?>[2] een frisse coelte ende quamen 2 [+89]
glasen na de middagh in de voors. Baij van Saldanha ten ancker op 5 vadem wit sant. Dese baij leijt omtrent 16 mijlen benoorden de Taeffelbaij off de Caep de Boa Esperance, 7 mijlen benoorden het Dassen-Eijlant ofte Ilha Elisabet. Het is een fraije besloote baij, beschut voor alle winden. Aen de N.sijde witte santstrant, aen die Z.sy steenclippen, rontom berghachtigh, niet seer hoogh. In 't incomen van dese baij leijt een cleijn <eijlant>[i] met een blinde clip aen de westsij van 't eijlant; men mach[3] daer aen beijde sijde langhs seijlen. Het cijlant een groot canonschoot gepasseert sijnde, loefft[4] men by een hoeck[j] om, oostelijck aen. Men mach[3] dan soo verde inseijlen als men wil. Het scheijnt dan offer een voert[5] op loopt van 4 à 5 mijlen, oostelijck aen, ende lijckt geen baij te wesen maer een besloten water ofte meer. Is omtrent een mijl wijt ende 2 mijlen langh. In dese baij leggen noch 3 eijlandekens, die men in 't incomen qualijck can cennen[6]. Als men in de baij is, leggen die 2[7] om oost[k], voor die mont van die revier - alsoo het een revier schijnt te wesen - het ander[l], aen de westsij tegen 't lant aen. Dese baij[m] leijt op de hooghte van....[8]

Den 24 *do.*, die wint Z., stijve coelte. Wij vingen desen dagh een weijnigh vis ende haelde een partij swarte vogels van een van de eijlandekens uijt die nesten, die heel smaeckelijck waren. Wij hebben roock sien opgaen, conde geen menschen vernemen. Snachts stilte tot den 25 toe.

Den 25 *do.*, die wint Z., stijve coelte. Smorgens was 't mottigh weer. Wij schooten[+] 2 schoten, gelijck wij op ons arrivement mede deden, dat die inwoonders - soo [+89v]
daer eenige waren - het mochte hooren ende voor den dagh comen. Op den dagh worden 't claer weer. Ick voer uijt visschen ende vingen[9] omtrent 400 stuckx harder; aen lant wesende, bevond ick het heel dor lant, was bewassen met scharpe ruijghte, santgront dat het scheen offer geen menschen conden leven vermits die dorheijt van 't lant om dese baij.

Den 26 *do.*, wint als voren. Smorgens sagen wij een partij volck langhs strant nae ons jacht toe marceren van omtrent 20 mannen. Ick liet mijn boot mannen; g'ermeert[10] sijnde, voeren nae lant, met ons nemende eenige coopmansschappen van coper ende taback, daer sij heel graegh nae sijn; verhoopten its van haer te ruijlen,

1. d.w.s. die wind van die landkant.
2. ? NZAT het hier, soos o.d. 21 Okt., weer: *op den dag:* 'de wind Z.O. slappe koelte, op den dag eene frissche koelte en kwamen twee glazen nademiddag....' waar 'op den dag' weer 'later op die dag', 'op die volle dag' skyn te beteken. Vgl. WNT III, 2213. H. het *2* voor *quamen:* 2 *quamen* 2 *glasen na de middagh*.
3. kan.
4. digter by die wind stuur.
3. kan.
5. *voort*, geul. Die woord is afgelei van *varen* en kom ooreen met Eng. *ford*.
6. sien, uitken.
7. twee van hulle.
8. Oningevul.
9. Oorgang van 1e pers. enkv. na 1e pers. meerv.
10. *gearmeert*, gewapend.

bevonden niet bij haer als eenige struijsdoppen met schilpadden, daer wij niet seer om begaen waren. Wij namen 2 van haer aen boort, mosten 2 ostagiers[1.] in plaets laten, tracterende nae behoren om meerder kennisse met haer te maecken. Wij brachten se weder aen lant, ons wijsende op morgen weder te comen, wat anders te brengen. De tijt sal leeren.

Den 27 *do.*, wint als voren. Smorgens quamen de voors. swarten weder bij ons jacht, riepen dat wij aen lant soude comen, 't welck wij deden op hoop ijts raers[2.] bij haer te vinden van gout, amber ofte oliphantstanden, alsoo den Commandeur, Jan van Riebeeck, mijn geseijt hadde dat alsulcke waren alhier by den Portugesen wel geruijlt waren. Wij bevonden weder niet bij haer als struijsdoppen ende schiltpadden, daer ons weijnigh aen gelegen was. Wij peurden aen 't vissen[3.] ende vingen omtrent 300 herders, voeren aen boort, resolveerden op morgen die baij op morgen[+] <*sic*> op te varen, om te besightige wat daer te doen is. [+]90

Den 28 *do.* Smorgens alsoo 't heel moij weer was met stilte, hebbe ick mijn boot gemant neffens[4.] den stuijrman ende boeckhouder, wel g'armeert met 2 steenstucken[5.], die man een musquet[6.]; sijn alsoo die baij opgevaren, vernamen desen dagh niet meer als één swart[7.] op strant.

Den 29 *do.* Smorgens was 't heel doncker mistigh weer; weer op den dagh[8.] begont op te claren. Op den middagh quam de boot wederom aen boort, verclaerde omtrent 4 mijlen op geweest te hebben tot het ende....[9.] sonder volck gesien te hebben, maer hadden plaetsen gesien daer beestiael gestaen hadden daer den dreck noch versch lagh. Hadden oock versch water gesien; dit alles aen de suijtsij van die baij. Het water is niet veel besonders, alsoo dat het een cuijl is daer het wilt compt drincken. Aen de oostende van de baij leijt het vol santplaten als men die twee eijlandekens gepasseert is; sommige leggen met laegh <water> meest droogh. Daer is oock veel vis van steenbraesem ende herder. Dese voors. swarten quamen weder neffens ons jacht, riepen ende tierden; waerover[10.] wij nae lant voeren, vertrouwende dat se nu its van valleur[11.] gebrocht hadden. Wij vonden echter niet bij haer als struijsdoppen ende schiltpadden. Ondertusschen sagen wij 3 vuijren opgaen aen die suijtsy van die baij. Wij gingen in de booth ende voeren over; vonden aldaer drie mannen. Ick gaff se een weijnigh toeback met 2 pijpen, daer se heel blij mede waren, ons wijsende met het jacht wat hoger op te seijlen, 't welck ick niet geraden vont, vermits de drooghte[12.] die ons in passant mochte hinderlijck sijn. Wij wesen[+] dat se beesten soude brengen ende andere dingen daer sij hadden. Sij wesen ons [+]90v

1. (h)ostagiërs, gyselaars (Eng. *hostages*).
2. vreemds, kosbaars.
3. *Wij peurden aen 't vissen*, ons het aan die visvang gegaan. *Peuren* beteken: verrig, doen, aanpak. Vgl. WNT onder *peur* en *peuren*.
4. Hierdie gebruik van *neffens* is ongewoon. Vgl. nog o.d. 2, 3 en 10 November in hierdie joernaal. Dit skyn te beteken *met*. In dié betekenis nie in WNT nie. Vgl. noot 4 o.d. 5/6/1655.
5. kanonnetjies wat met steen geskiet het.
6. *die man een musquet*, elke man met 'n musket gewapen.
7. swarte, Hottentot.
8. Die herhaling van *weer* is 'n skryffout. Vgl. noot 3 o.d. 21 Okt. hierbo.
9. NZAT het hier *toe*.
10. waarom.
11. waarde.
12. vlak water.

wederom sulckx op morgen te doen. Wij scheijden van haer ende voeren nae boort. Naemiddagh stijve coelte, de wint Z.

Den 30 *do.*, waijden een storm uijt den Z. Wij mosten aen boort blijven, conden niet aen lant comen vermits die harde wint. In de nanacht worden[1.] stillekens.

Den 31 *do.*, smorgens quamen die voors. swarten weder bij ons jacht, riepen dat wij aen lant souden comen, 't welck wij oock deden op hoop van eenige coopmanschappen[2.] met haer te doen; vonden wederom niet bij haer als boven verhaelt. Sij hadden een jonck reebeesjen[3.] met haer boogen geschoten; dat ruijlde ick van haer voor een weijnigh coper-draet ende voeren weder aen boort. Het begon weder een storm te waijen, die wint Z. als voren.

Primo November, noch al stijve coelte, die wint Z. Wij voeren nae lant om te vissen. Aen lant wesende, vonden niet meer als één swart, ons wijsende dat sij stricken hadden gemaeckt om harten ende ander wilt te vangen. Alsoo onse visvanghst weijnigh was, resolveerden wij an de oversij van die baij te varen, 't welck wij deden om te sien off wij daer volck conden vinden, alsoo wij daer op den 29 passato bij de drie mannen hadden geweest die ons hadden gewesen veel[4.] te brengen. Aldaer sijnde, alomme[5.] op een hogen bergh, sagen veer het lant over, conden menschen noch vee vernemen. 't Scheen al te mael dor lant te wesen, bewassen met[+] scherpe wildernis[6.]. Wij sagen oock van daer den Taeffelbergh met den Taeffelbaij. Alsoo wij niet conde vernemen[7.], voeren weder nae boort. [+]91

Den 2 *do.*, wayden weer een storm uyt den Z., al met heldere, clare lucht. Smorgens waren die voors. swarten weder neffens 't jacht, riepen ende tierden dat wij aen lant soude comen. Hoewel dat het niet veel weer en was[8.], liet ick evenwel die boot mannen neffens den stuijrman ende boechouder, ende sont se nae lant op hoope sij its raers gebracht hadden; by haer comende vonden weder niet als 2 jonge reetjens, die van haer geruijlt wierden voor wat coper-draet. Wy sagen roock opgaen aen de Z.sij van die baij, waerdoor wij vermoeden dat het selve volck te wesen, die voors. drie mannen, die wij den 29 passato daer gesproocken hadden, wederom waren gecomen[9.]. Wij hadden graegh over geweest, conde niet vermits die harde wint, sij....[10.] boort, verhopende[11.] morgen op beter weer.

Den 3 *do.* waijden een harde storm uijt den Z. Smorgens sont ick mijn boot aen lant neffens den stuijrman ende boeckhouder, conde met nauwer nooth[12.] aen de oversij van die baij comen vermits het holle water ende harde wint. Over wesende, vonden 8 à 9 mannen, by hebbende 2 schapen met struijs-doppen ende een weijnigh

1. Sic. Skryffout?
2. Gewoonlik in die *Daghregister* (bv. o.d. 26 Okt. hierbo): handelsware; hier: handel.
3. ribbok.
4. NZAT het: *vee*, wat beter lyk as *veel*.
5. Skryffout vir *clomme*. Albei tekste het *alomme*.
6. ruigte; soos bo.
7. d.w.s. niks van die Hottentotte kon verneem nie.
8. *niet veel weer en was*, geen mooi weer was nie.
9. Die sin loop heeltemal in die war.
10. Oningevul. NZAT het hier: ‘zijn maar aan boord’. Lees: *sijn (maer) gebleven aen boort*?
11. hopende. Turver skryf graag dik woorde, dikwels verkeerd. Vgl. onder die 8ste *besightigen* vir *sien*.
12. Vroeër *met* naas *te (ter) nauwer nood*.

veeren, die wij van haer ruijlden voor een weijnigh taback; die schapen bleven ongeruijlt, alsoo sij daer wat veel wilde voor hebben; quamen weer aen boort verwachtende morgen op[1.] beter weer.

Den 4 *do.* was 't goet weer, die wint Z. Smorgens voer ick nae lant aen die suijtsij van die baij, ende vont daer 14 à 15 mannen, bij hebbende die 2 voors. schapen ende oock anders niet van vallcur. Ick ruijlde se van haer voor 2 stuckjens platcoper[2.] met[+] een weijnigh toeback ende voeren weder nae boort. Resolveerden ondertusschen die schapen op een van die eijlandekens te brengen dat daer [+]91v een canonschoot vandaen lagh, 't welcke wij deden om te besoecken[3.] off die schapen daerop wilde groeijen. Aen 't eijlant comende, vonden daer een groot partije robbenvellen die gedrooght waren ende lagen op malcanderen gestapelt, waervan de bovenste bedorven waren, alsoo sij in regen ende wint lagen. In 't midden scheene se noch heel goet; waerover wij resolveerden die voors. vellen te laden ende brengen se na die Caep aen ons fort. In 't jaer 1651, den 5 Maij, was ick aen St. Helena met generael Cornelis van der Lijn, daer leggende om te ververschen; quam daer een Frans scheepjen bij ons ten ancker. Wij verstonden van haer dat se aen 't Dassen-Eijlant geweest waren, ende oock in die Baij van Saldanha; waren met vellen geladen, vertrouwende[4.] vastelijck dat dieselve Fransman die vellen hier gelaten heeft. Wij vonden oock alhier bij de vellen een weijnigh van haer gereedtschap van hoepen, 3 à 4 lege vaetjens, met een graft[5.] daer een cruijs op stont met eenige stucken van botteljes[6.]; somma, het scheen al Frans gedoen te sijn[7.].

Den 5 *à* 6 *do.*, die wint Noordelijck met een frisse coelte. Wij hebben dese voors. vellen geladen ende bevonden 2700 stux die noch goet waren, omtrent 6 à 700 bedorven, alsoo sij onder den blauwen hemel in regen ende wint lagen. Het eene vel had het ander bedeckt.

Den 7 *do.*[8.], een stijff topseijlscoelte, de wint N. Ick liet mijn booth mannen ende ben op verscheijden plaetse aengevaren om goet water ende branthout te soecken;[+] hebbe hetselve niet cunnen vinden. Wij hebben 'tsedert den 4en passato oock [+]92 geen volck vernomen. Wij vingen tegen den avont 4 à 500 herders ende voeren wederom nae boort. In de naenacht liep den wint Z. met regen.

Den 8*en do.*, wint Z., stijff topseijl[9.]. Alsoo wij geen volck meer vernamen, resolveerden wij ons ancker te lichten ende te seijlen onder een cleijn eijlant dat in 't incomen van de bay leijt, die suijtsij naest, alwaer wij in 't incomen veel robben op

1. Vgl. *verhopende op* aan einde van 2 Nov.
2. Wissel af met *plaetcoper*. Vgl. *Daghreg.* o.d. 14/11/1652 (fol. 87v); 30/11/1652 (fol. 109); 1 en 2/12/1652, etc.
3. beproef, probeer; tans verouderd.
4. menende, gelovende.
5. graf.
6. Vir die ontlening van die woord aan Portugees, Frans of Engels, kyk Bosman: *Afrikaans en Maleis-Portugees*, bls. 55 en *Oor die Ontstaan van Afrikaans*, bls. 74, Boshoff: *Volk en Taal van Suid-Afrika*, bls. 158 en *Etimologiese Woordeboek van Afrikaans*, s.v. *bottel* en Scholtz: *Tyds. v. Wetenskap en Kuns*, Mei 1947, blss. 31, 32.
7. *somma*, *het scheen al Frans gedoen te sijn*, in een woord, dit lyk of dit alles 'n Franse gedoente is.
8. Hier begin die Kaapse Kopie (K). Vgl. *Inleiding*, bls. XXXI.
9. d.w.s. *topseijlscoelte*.

sagen, om te besightigen off wij onse robbevanghst aldaer conde goet maecken. In de mont van do. bay comende, bevonden wij hol water, die wint scherp[1.], dat wij hetselve eijlant niet conde beseijlen; waerover wij resolveerden, alsoo ons de wint diende, nae zee te gaen om onse reijse te vorderen na de Baij van St. Helena, alwaer wij met sonondergangh onder de westhoeck ten ancker quamen op 17 vadem steeckgront[2.], een groote canonschoot van 't lant. Het is sorgelijck[3.] zeijlen van die Baij Saldanha tot hier toe, alsoo der veel blinde clippen leggen. Het lant moet een mijl off twe geschout[4.] sijn, alsoo het water heel hol stont met hooge deijningen; sagen wij verscheijde branden. Omtrent 2 mijlen besuijen de hoeck van St. Helena leijt oock een groot steenriff, streckende een groot mijl in zee, soodat men bij doncker weer het lant schouwen moet. Dese baijen leggen omtrent 8 mijlen van malcander.

Den 9*en do.*, die wint van den Z.Oosten, goet weer. Smorgens peurden wij aen 't laveren[5.] om die bocht offte baij dieper in te comen, alsoo wij noch wel 2 groote mijlen hoger op mosten, S.O. aen; ende bevonden in 't cruijsen over ende weder 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6 vaem, meest vuijle gront. Tegen den avont anckerde wij op 5½ vaem[+] swart sant, soo verde in die baij als wij wilde wesen. Dese baij is van 't W.N.W. tot het N.N.O. open, swaerlijck[6.] voor soo grote zee[7.] ende harde noordelijcke [+92v] winden, alsoo[8.] wij veel harde stormen hebben affgestaen 'tsedert wij hier in dese contreijen geweest sijn, vertrouwende[9.] soo wij geen menschen vernemen niet lange sullen leggen, ons op 't alderspoedighste wederom te vervoegen nae die Baij van Saldanha om onse robbenvanghst aldaer in 't werck te stellen. Wij sagen alhier een walvis.

Den 10*en do.*, wint van den S.O. met een frisse coelte. Ick sont mijn booth aen lant aen die Z.sij neffens mijn stuurman[10.] ende boeckhouder om te besightigen off sij geen volck conde vernemen; gaff haer daer beneffens die zegen mede om te visschen. Bij 't lant wesende, quamen datelijck wederom, rapporteerde mijn datter ommogelijck was aen lant te comen, alsoo het scheen langhs heen vol clippen te leggen, streckende een musquetschoot van 't lant, ende het rollen van die zee haer beletten. Ick sont se na die ander zij, bevonden aldaer niet veel beter[11.], brachten evenwel omtrent 100 vissen aen boort van een vreemt fatsoen, waren niet smaeckelijck, heij gelijckende[12.], waren aldus gedaen[13.],

Den 11*en do.* Smorgens ontboot ick mijn officieren achter om resolutie te trecken wat best geraden was om noch een dagh[14.] 8 ofte 10 te leggen ofte niet; waerop wij resolveerden met den eersten te vertrecken vermits de groote prijckel die wij aldaer verwachtende waeren van 't west tot N.N.O., van welcke winden wij niet verschut[15.]

1. byna van voor.
2. K(aapse Kopie): *steckgront*, NZAT: *stik grond* (!); grond waarin die anker goed bly steek. Die vorme met *steek* en *stek* kom naasmekaar voor. Vgl. WNT.
3. sorgwekkend, gevaarlik.
4. gesku, vermy.
5. sigsag teen die wind opseil.
6. beswaarlik, lastig.
7. H(aagse Kopie) het hier: *voor grote zee*.
8. sodat.
9. menende.
10. K: *stierman*.
11. Ontbreek in H.
12. *heij* (d.w.s. haai) *gelijckende*, hulle het gelyk soos, of gesmaak na, haai.
13. Hier moes in die oorspronklike 'n tekening gestaan het. Vgl. Joernaal Verburgh, Bylae II, dieselfde datum.
14. *een dagh* weggelaat in H.
15. beskut.

lagen ende veele vuijle gronden, qualijck versien van rijtuijgh[1]. Alhoewel 'tsedert die 8 maenden die wij hier[2] geweest sijn veel quaet weer hebben affgestaen, dorsten[+] ons derhalven in sulcken open bay niet vertrouwen. Tegen den middagh, alsoo [+]93 wij[3] het luchtjen W.N.W. quam, lichten ons ancker ende peurden aen 't laveren, sonder volck ofte roock vernomen te hebben, ende quamen savonts onder den N.hoeck ten ancker op 23 vadem steckgront.

Den 12*en do.* Smorgens, alsoo die wint frisse coelte Noordelijck was ende die cours S.S.W., hebben wij ons ancker gelicht ende gingen weder t'seijl. Het worde heel mistigh sonder gesicht[4]. Smiddaghs begont op te claren; bevonden ons recht voor die Baij van Saldanjes[5]; hadden in passant meenichte van robben vernomen, in troppen bij malkanderen als tonijnen. Wij meenden oock dickmaels dat het tonijnen waren vermits die hooge sprongen die sij in het water deden; wy sagen oock 2 walvis[6]. Wij setten ons cours de baij in, oost aen[7], ende setten 't onder het voors. eijlandeken dat in de mont van de baij leijt op 20 vaem steghachtige[8] gront met sant vermenght. Wij voeren nae lant ende vonden daer een ongeloofflijck meenichte van robben ende peguijns, hadden veel jonge, maeckten een geluijt offt schapen ende lammeren waren; conde soo veel doot slaen als wij begeerde. Wij sloegender 15 à 16 doot ende voeren weder nae boort, vertrouwende dat onsen aenslagh[9] van wegen die robben hier goet vallen[10] sal, alsoo wij 't schip hier connen bergen uijt alle prijckel.

Den 13*en do.* Smorgens, alsoo ons de wint noch wilde dienen, docht mijn goet te sijn om nae die Caep te zeijlen om mijn rapport bij den Commandeur te brengen[+] wat ick bevonden hadde ende quamen omtrent middagh onder Ilha Elizabeth[11] [+]93v ende anckerde aldaer. Wij voeren nae lant om een pertij dassen te vangen, 37 stux, sochten oock een pertij eijers. Ick gingh 't eijlant voort ront ende bevont daer 3 à 4 tenten daer die Francen in huijs gehouden hadden[12]. Daer laegen oock 4 à 5 tonnen met as, die sij mijns oordeels gebruijcken om over de vellen te stroijen om op te droogen. Daer stont oock een houte dinck, gelijck de leerbereijders gebruijcken daer sij de vellen het haer op affarbeijden[13]. Tegen den avont worden 't heel mottigh met stilte. Wij bleven leggen tot den 14 smorgens toe.

Den 14 *do.* Smorgens begond op te claren, de wint liep van den N.W. met tamelijcke coelte. Wij gingen onder zeijl ende quamen tegen den avont aen die Caep ten ancker onder het fort. Ick voer nae lant ende dede mijn rapport, mede brengende eenige dassen, soo levendigh als doot, die heel wellecom waren, ende voeren weder nae boort.

1. ankers, kabels, ens., waarop 'n skip ‘ry’, geanker lê.
2. aan die Kaap.
3. *wij* behoort na *lichten*. Albei tekste het dieselfde woordorde.
4. (uit)sig.
5. Sic.
6. Dieselfde meervoud wat ons herhaaldelik by Van Riebeeck gesien het.
7. *oost aen*, in oostelike rigting.
8. In albei tekste so. Die woord kom nie in WNT voor nie. *Steghachtige gront* sal dieselfde moet beteken as *ste*(*e*)*ckgront* hierbo.
9. onderneming.
10. *goet vallen*, slaag.
11. Naam wat die Portugese aan die latere Dasseneiland gegee het. Robbeneiland was Ilha de Cornelia.
12. *huijs gehouden hadden*, gewoon het.
13. *daer sij de vellen het haer op affarbeijden*, waarop hulle die hare van die velle afmaak.

Eindnoten:

g
h
i
j
k
l
m

Bylae II

[+]Extract[1.] uijt de dagelixe aenteijckeninge gehouden bij den boeckhouder Fredrick Verburgh[n], 'tsedert sijn vertreck van hier na de Baije van Saldanha, etc., tot dato sijner wederomcomste in dese Taeffelbaij. [+]Kol. Arch. 3966

October 1652. In 't Jacht de *Goede Hoope*.

Daghregister in 't largo gehouden bij den boeckhouder Fredrick Verburgh van de Baijen Saldanha, etc., ende d' eylanden daervoor ende -omtrent leggende, mitsgaders 't gepasseerde aldaer voorgevallen in dienst van de Generale Vereenighde[+] Nederlantsche G'octroijeerde Oostindische Comp. vertrocken met jacht de *Goede Hoope* uijt den Taeffelbaij. [+]94

Maendagh, 21 *do.* Des smorgens heel vroegh (naerdat aen den E. van Riebeeck van 't ondersoeck naer 't houtbaeijtgen[2.] beoosten dese Cabo leggende[o], daer door contrarij-wint niet costen comen, rapport gedaen hadden) sijn wij in den naem des Heeren, met een fraije doordringende Z.Oostewint onder zeijl gegaen, die, naerdat omtrent de 3 mijlen geseijlt hadden, naer 't noortwesten schoot, waermede nae gissinge 2 uijren voor sonsondergangh voor 't Dassen-Eijlant tusschen 't vastelant[3.] wel ende behouden (sijnde doen na gissinge 7 mijlen van voors. Cabo ofte Taeffelbaij) op 16 vadem santgront ten ancker quamen, alwaer een groot getier ende gecrijt hoorden, als offer meenichte van schapen, calveren ende diergelijcke liepen op weijden[4.]. Daer aen lant comende, vernamen 't jonge robben te wesen, die bij de oude daer in ontallycke meenichte op 't lant liepen ende <op> de clippen lagen en sliepen, sijnde seer speculatieff[5.] ende vermaeckelijck om sien, waerbij den steendas in redelijcke abondantie tusschen de steen is in houdende, die wij echter, niet te min[6.] wat moeijelijck om crijgen, 20, soo groot als cleijn, doot sloegen, waermede naer boort sijn gekeert met intentie om op morgen, soo Godt gaff het bequaem weder bleeff, alle de duijckerseijren, off sooveel wij bergen coste, op te halen, gelijck wij

adij, 22 *do.*, regenachtigh weder, de wint uijt verscheijde oorden heen ende weder schietende, edoch vrij hard waijende, echter naer lant voeren ende haelden, als voren[+] geseijt, sooveel eijers als in de boot bergen costen, daer den dagh bijna mede heen liep, waeromme geen dassen, soo door vermoeijtheijt als cortheijt des tijts, niet een doot sloegen. Ondertusschen, dewijl den stuijrman met sijn bijhebbende volck doende was, ben eens alleenlijck het lant door- ende omgegaen, daer eenige hutten [+]94v

1. Met ‘extract’ word in die geval van albei hierdie joernale blykbaar bedoel: afskrif van die oorspronklike in die *Daghregister*. Verburgh is 'n meer ontwikkelde man as Turver en meer pretensieus, ook in sy styl. Verburgh se joernaal is nie in NZAT opgeneem nie.
2. Beskrywende naam wat later eienaam word.
3. *tusschen 't vastelant*, tussen die eiland en die vasteland.
4. *liepen op weijden*, op geloop en wei het.
5. merkwaardig, eienaardig.
6. *niet te min*, hoewel.

stonden recht voor een santbaijtgen, die van walvisribben opgerecht ende met robbenvellen overdeckt waren (edoch door d' outheijt schier vergaen) die ick vastelijck vertrou van Francen daer gestelt sijn, alsoo der noch eenige gebroocke tinne botteljes[1.] ende commetjens[2.], alsmede 3 à 4 vaten asch (apparent van gebrant hout, daer opgegaert) lagen, ende bij de Francen, altoos in die plaetsen daer ick geweest ben, tot linnen om schoon te broeijen[3.] ende wassen in groote cuijpen gebruijckt wort (maer watter hier mede uijtgerecht is, ben mij de rest aengaende....[4.] Dit dan wel affgespeculeert hebbende, ben van daer, de zeecant langhs gaende, die allomme vol clippen leijt, na de schuijt gekeert, onderwegen hier en daer eenige inharmmetjens off cleijne sanbaijtjens[5.] vernemende die men bij verlegen weer[6.] (verstaende de wint van 't lant waijende) soude cunnen inlopen, daer het oock van de voors. robben heel vol was. Vernam onder allen oock een plaets daer der 10 à 12 bij den anderen lagen en sliepen[7.], die soo ongemeen groot, vet ende out (want se schier wit waren) scheenen te wesen als twee van de grootste robben die, den E. van Riebeeck op 't Robben-Eijlant wesende, heeft gesien, off beter te seggen, van swaerte als een coebeest, soodat men, mijns oordeels, niet eens en behoeffde te twijffelen off men sal, wanneer der maer vlijt ende goet gereetschap toegestelt ende[+] gedaen[8.] wort, in sulcken grooten meenichte cunnen becomen, dat nae alle apparentie uijt die [+]95
vanghst 's Comps. hier te doene oncosten metter tijt alleen wel rijckelijck mochte goet gemaeckt worden, waertoe wel stercke carels dienen te werck gestelt, ende seer wel te passe sullen comen.

Adij, 23 *do.*, des smorgens, sijn wij met een stijve Z.Oostewint van het voors. eijlant t'seijl gegaen langhs de vaste cust naer de Bay Saldanha (die 7 mijlen van do. eijlant leijt) daer wij omtrent 3 uijren naer den noen, tot contentement[9.], op 5 vadem santgront (alsdan[10.] gepasseert hebbende een eijlantge dat[11.] omtrent een gotelinghschoot off in 't incomen[12.] leijt, daer mede een ontallijck meenighte van robben op saten[13.]), ten ancker quamen, sijnde t' eenemael besloten[14.], ende omtrent de 4 mijlen cunt[15.] opvaren, dat hopen metter eersten (met de 3 eijlandekens in de baij leggende) te ondersoecken, waervan dan meenen een pertinente affteijckeninge te laten maecken. Wij hebben vandaegh ende gisteren de proeff van de dassen gehadt, maer verclaert se soo delicaet van smaecke, blanck ende cort van vlees syn als het schoonste lam

1. K het *boeteljes*, wat dui op Franse ontlening, in elk geval by Verburgh. Kyk noot 6, fol. 91v.
2. K het *cannetjens*.
3. d.w.s. die as word deur die Franse gebruik om linne in groot kuipe mee te was en skoon te ‘broei’: ‘in heet water zetten....ten einde het gemakkelijker schoon te maken’ (WNT III, 1, 1459).
4. K het hier *referende* - vir *refere(e)rende*. Verburgh gebruik dieselfde uitdrukking in sy joernaal van Desember 1652, o.d. 11/12/1652. Waarna hy hier refereer, is nie uitgedruk nie, altans nie ingevul nie.
5. K: *sandtbaijtjens*.
6. Verburgh vind dit gelukkig self nodig om die uitdrukking te verduidelik.
7. *lagen en sliepen*, Afr.: lê en slaap het.
8. *toegestelt ende gedaen: toegestelt* slaan op die gereedskap, *gedaen* op die vlyt.
9. *tot contentement*, tot ons genoegdoening.
10. K: *alsdoen*.
11. H: *daer*.
12. K: *van do. baij* na *incomen*.
13. K: *sijn*.
14. ingesluit (deur die land).
15. So in albei tekste. Vgl. noot 1 onder datum 4/12/1652 van Verburgh se tweede joernaal, Bylae III (fol. 135).

dat men soude willen wenschen, wanter geen haes off conijn bij in comparatie comt.

Op dato onderstonden eens, naerdat wij slecht[1.] lagen, te varen (medenemende den segen) naer lant om eens te vissen. Edoch woeij een harde Z.Oostewint, maer alsoo het scheen aen lant slecht water (dewijl een opperwal[2.] was) te wesen, 't geen wij ter contrarie met groot prijckel welhaest vernamen, wantter te machtige hooge[+] deijninge van den N.Oosten de baij inschoten ende soo affgrijsselijck tegen 't [+]95v strant met stortinge aenrolden, dat een mensch affgrijsden die 't sagh; waerom malcanderen onnosel[3.] aenkeecken, siende geen apparentie om nae 't schip, veel min aen lant, te cunnen geraecken, alsoo de wint hant over hant toenam. Echter naedat langen tijt geroeijt hadden (daerdoor vermoeijt sijnde) het voor den dregh te leggen (daer mede 3 à 4 malen voor gelegen hadden) 't niet lucken wilde[4.], ende veel water over[5.] cregen, stemden generalijcken, alsoo geen ander uijtcomste sagen, het door de brandingh ('t geen als voors. affgrijsselijck sijnde) op 't strant te setten, dat wij in Godts naem onderstonden. Die door sijn groot genade ons er noch redelijck deur hielp; daer wij des nachts mosten, te meer nat sijnde, een groote coude[6.] lijden ende daer blijven. Edoch wiert (omtrent 6 glasen[7.] na gissinge daer geweest hebbende) stillekens, met moij weder, soodat des anderen daeghs het geberchte opgaende, dat dor ende steenachtigh was, om sien off oock volcq off vuijren vernemen coste, gelijck in de nacht mede uijtsiende, niets vernomen hebbende, van daer nae boort sijn gekeert; daer wij den

24 *do.*, wel ende behouden, edoch noch cout ende nat sijnde, aenquamen, daer den schipper, verblijt sijnde van onse wederomcomste, (alsoo wij noch den Heer van Beeven speelden[8.]), een brandewijntjen liet schencken om ons van binnen wat te verwermen, 't geen mijns dunckens (om sieckte voor te comen) een nodige saecke was[9.].

Op dato sont den schipper den stuijrman eens uijt vissen, die, naerdat 4 trecken <gedaen had>, waerinne verscheijde soort van soet smaeckende vis gevangen had,[+] een van de voors. eylantjens inpassant aendeet, waervan oock omtrent 60 jonge scholvers[10.] (daervan noch eenige daer latende) medebracht, die ons niet [+]96 te onpasse quamen wanter weijnigh voor 't volck[11.] te schaffen viel.

Adij, 25 *do.*, des morgens mottigh weder met herde Z. wint. Hebben den constabel gelast 2 schoten (gelijck op ons arrivement mede gedaen had) te schieten, opdat de inwoonders, soo daer eenige waren, mochten voor den dagh ende met ons comen negotieren offte ruijlen, die tot dato niet vernomen, veel min hun vuijren off roock gesien hebben; waeromme wij presumeren sij van hier naer de Caep vertrocken

1. in stil water.
2. aangesien die wind van die land af gewaai het, was die water onder die wal glad, maar daar het, soos ons gou tot ons gevaar verneem het, hoë deininge van die Noordooste die baai ‘ingeskiet’.
3. redeloos.
4. dit wou nie weer luk om (wat hulle drie of vier maal tevore reggekry het) voor die dreganker te lê nie.
5. oor, (binne in) die boot.
6. In H oningevul.
7. 6 *glasen*, drie uur lank.
8. *den Heer van Beeven speelden*, gebibber het van die kou.
9. Van hierdie hele episode staan daar niks in Turver se verhaal nie.
10. die *swarte vogels* waarvan Turver gepraat het.
11. So in K. Ontbreek in H.

sijn, te meer omdat het lant hier allomme heel dor ende onbequaem om eenige cost voor hun ofte haer vee te becomen is. De son brack omtrent den middagh door, soodat moij weder wiert, waerom do. Verburgh[1.] met den schipper naer het eijlantjen (daer den stuijrman op gisteren had aengeweest) syn gevaren, 't welck seer steenigh ende ruijgh bewassen is, soo van loff van sperges[2.] (edoch van bitteren aert) als andere ruijghte en doornen, daerop verscheijde vogels haer nesten hadden gemaeckt, met namen reijgers off cranen, eijereeters, meuwen, duijckers ende scholvers, daervan wij der 5 à 6 mede namen ende de rest, jongh[3.] sijnde, daer lieten; vernamen oock eenige slangen, alsmede een gemeene lantschiltpad, die met de scholvers in de schuijt lieten brengen; waermede nae boort sijn gekeert, daer wij, aen 't schip comende, een groote meenighte van herders vernamen, waerop den schipper aen lant voer om te vissen, die naerdat 4 à 5 trecken gedaen had, met omtrent de 500 herders (waeronder twee cleijne tonghkens[4.] waren) aen boort quam, verhalende[+] dat eenige steenen vol water gedaen had om sout (daer al een hant vol had uijtgehaelt) te garen, opdat van hier vertreckende, daermede herders off [+96v]
steenbraessems, die der overvloedigh ende facil[5.] te becomen sijn, in te souten, omme op de reijs, die langh cost duijren, voor 't volck te laten schaffen.

Adij, 26 *do.*, moij weder, wint als voren. Quamen, sooals achter sat en schreeff[6.], een partij Hottentoos langhs de strant op 't schip aengaen; waeromme sonder toeven nae lant voeren[7.], ijder man met een musquet ende houwer[8.] versiende, alsoo men dese brutale[9.] menschen weijnigh vertrouwen mach, noch medenemende eenige plaetjens coperdraet ende taback om met haer, soo sij eenige waren[10.] (ons aenstaende[11.]) bij haer hadden te ruijlen, maer vernomen[12.], ende vertrouden vastelijck het Strantlopers te wesen, want se geen beesten, schapen noch oliphants-tanden hadden, oock niet van hooren wilde, wijsende, sooveel wij verstaen costen, die bij de Saldanhaers, ende <wij> de baij ofte spruijt hoger mosten opvaren soo wij die begeerde te becomen, waren[13.], dat wij metten eersten (Godts weder ende wint toelatende) voornemens sijn te doen, op hoop daer eenige proffijt voor onse Heeren Principalen mochte te halen wesen, daer wij (mijns aengaende) alle mogelijcke vlijt toe sullen contribueren als doenlijck (eer- ende eedtshalven schuldigh sijnde). Wij brachten echter 2 van de voors. Hottentoos (daer voor 2 van ons volck in de plaets mosten laten) aen boort; die, doen se wel gegeten, gedroncken ende getoebacqueert[+] hadden, op[14.] ons versochten, soo se met teeckens te kennen gaven, sij[15.] ende [+97]
haer medebroeders die aen lant waren, op het eijlant, dat in 't incomen van de bay leijt

1. genoemde Verburgh. V. praat hier, soos gebruiklik is, van homself in die derde persoon, maar vgl. noot 6, fol. 96v.
2. wilde aspersies.
3. K: *jonck*.
4. K: *tongentjes*, d.w.s. tongvis.
5. maklik.
6. nl. *ik* (Verburgh).
7. nl. *wij*.
8. sabel.
9. onbeskaafde.
10. ruil-, handelsware.
11. *ons aenstaende*, wat ons aangestaan het, waarvan ons gehou het.
12. K: *vernamen*.
13. Lees: 'die (nl. beesten, ens.) bij de Saldanhaers waren ende <wij>....hoger mosten opvaren, soo wij die begeerde te becomen'. Brill plaas 'waren' tussen *die* en *begeerde*.
14. Vir *verzoeken op*, vgl. WNT XI, 275.
15. So in K; H het *hij*.

(daer se apparent voor desen van[1.] Francen, off andere wel waren opgeseth), gaerne wilde wesen, met haer monde baffende[2.], ende in haer hant een stock hebbende, slaende, daermede seggen wilde sij daer hercas[3.], te seggen robben (die der, als meer geseijt, in groote abondantie sijn) wouden dooth slaen omme met het vleijs haer holle buijcken (daerinne, soo se wesen[4.], weijnigh hadden) op te vullen; dat in der daet soo was, want se allen seer mager ende schrael waren. Tot het versoeck van haer aen ons costen niet toe verstaen[5.], want se ons wijs maeckten (aen lant comende) met hun allen herten off eenigh wilt soude gaen schieten, om aen ons tegen toeback te ruijlen. Daerop wij se naer lant sonden, ende onse 2 man weder aen boort brachten. Wat van haer wijsmaecken vallen sal, sullen ondertusschen in hoop blijven, ende verwachten de uijtcomst.

Sondagh, 27 *do.*, weder ende wint als voren. Naerdat des smorgens de Christelijcke vermaninge gedaen was, quamen de voors. Strantlopers weder naer het schip gaen, die ons weder naer lant presten[6.] (ijder als vooren sijn geweer medenemende), want se riepen, meenende ijts sonderlinghs bij haer gevonden te hebben, gelijck wij[+] deden; want se haer vrouwen (daeronder eenige swaer[7.] waren) medegebracht hadden. Waeromme, siende dat van die arme menschen (die ter [+]97v
contrarij van ons begeerde) niet[8.] te ruijlen viel als schiltpadden, struijsdoppen (daervan 't volck met ons consent eenige ruijlden) ende diergelijcke vodderijen, een treck 5 à 6 met de zegen lieten doen, daerinne verscheijde soort van soet smaeckende vis (de naem mij onbekent), nevens omtrent 200 herders, vingen; waermede siende dat niet anders costen uijtrechten, weder nae boort voer[9.].

Adij, 28 *do.*, des smorgens stil, helder weder. Waeromme voors. Verburgh den schipper voorhielt, dat het heden bequaem tijt was, om met de schuijt de voors. baij soo hoogh op te varen als doenlijck was, om inspectie te nemen van alles dat daer voor mochte vallen, off daer oock in 't geberchte eenige Saldanniërs, gelijck de Strantlopers, adij 26 passato[10.] ons hadden aengewesen, ende dat se daer, als meer geseijt, hun onthoudende waren, ende bij ontmoetinge (dat willen hopen) met haer in alle min ende vruntschap mosten soecken te mangelen[11.], <so> proffitabelijck voor onse Heeren Meesters als doenlijck was; mitsgaders voorts te vernemen, als[12.] d' instructie van ons opperhooft[13.] medegegeven, in 't largo dicterende <ende> belastende was. Waerop voors. ons schipper minnelijck[14.] antwoorden, dat sulckx[15.] te onderstaen vrij haserdeus was, ende men prijckel soude cunnen lopen van lijff en leven te[+] verliesen; derhalven eenige onheijl ons ontmoetende ('t welck Godt verhoede) een sware verantwoordinge voor hem soude vallen, soodat, om cort [+]98
te gaen, seijde

1. deur.
2. blaffende, onverstaanbare taal uitslaande. Vgl. WNT.
3. Hottentotse woord vir *robbe*?
4. K: *soo se wesen*; H het hier *loose wegen!*
5. *costen niet toe verstaen*, kon ons nie inwillig nie.
6. gedwing het (deur hulle dringende versoeke).
7. swanger.
8. niets.
9. K: *seijlden* - wat altans vormlik beter is.
10. *adij* 26 *passato*, 26ste jongslede.
11. handel, ruil.
12. soas.
13. nl. Van Riebeeck.
14. d.w.s. sarkasties lief.
15. H: *sulcken*.

daertoe niet te cunnen verstaen, want ten tyde noch aen de Caep in de Taeffelbaij leggende, den E. van Riebeeck waer mede over die saeck in discours ende hem de swarigheijt als voors. voor gehouden hebbende, wel expresselijck bevolen had sulckx niet te laten beginnen, ende het volck soo lichtelijck niet in prijckel moste stellen. Daervan voors. boeckhouder[1.] het sijne gelooffde, want hij wel wiste wat d' instructie als voors. belastende was, ende antwoorde[2.], seggende, soo hij het wagen dorste, 'twelck nochtans soo wy handelen ende ruijlen wilde (daeromme oock daer gecomen waren) last volgende geschieden moste, wel heen wilde varen, sonder die prijckel te ontsien, 'tgeen d' een soo wel als d' ander uijtwijsende den generalen articulbrieff gehouden was. Daerop den schipper, hem bedenckende, ten eijnde[3.] resolutie nam, ende liet alles tot de reijs nodigh sijnde, reedt[4.] maecken, bevelende den constabel 2 steenstucken ende toebehoren, tot de schuijt uijt[5.] vaderlant medegegeven, voor op te setten, nevens musquets, bandeliers ende houwers, opdat wij ons daerdoor deffenciver bij overval ofte verrassingh mochte stellen.

Waerop wij in den naem des Heeren met ons sevenen (daeronder den voors. boeckhouder ende stuijrman gereeckent) de baij ofte spruijt sijn opgevaren (die seer moeijelijck door de meenichte van de santplaten is op te comen); echter, naerdat omtrent middagh was, ten eijnde[3.] quamen soo hoogh als eenigh vaertuijgh can geweest hebben, daer wij onder het geberchte ons leger hielden[6.], tot

den 29 *do.* Smorgens mistigh, alsdoen wij weder vandaer voeren, want wij geen[+] menschen (veel min vuijren off roock vernemende) off ijts dat noteren[7.] waerdigh [+98v] was, ende quamen des naermiddaghs, naedat op alles wel acht genomen hadden, omtrent een mijl van 't schip, daer wij langhs de wal heen hielden, om sien off oock water costen vinden, dat wij ten eijnde van de voors. baij, doen omtrent ½ mijl van 't jacht noch sijnde, vonden; daerbij een groote meenichte beesten ende schapen gelegen hadden, alsoo der veel van do.[8.] mest, noch versch sijnde, lagh; waerom vertrouden niet verre vandaer coste wesen, apparent op een plaets daer wat veel voor 't vee te eeten viel, want hier alomme niet veel te crijgen was, soodat do. Verburgh, medenemende een soldaet, het lant een moij stuck ingingh, daer een maniere van een crael[9.] vonden, die met tacken rontsom toegeleijt was, waerinne mede veel beesten geweijt ende gelegen hadden; maer waren, soo 't scheen, van die plaetse langer vertrocken als de vorige, 'tgeen, als meer geseijt hebben, niet vremt was, want het lant dat bij[10.] de groene tijt heel goet ende nu te machtige dor is, soodat se sonder twijffel van hier naer de Caep verreijst sijn. Daer van onver-

1. nl. Verburgh self.
2. Die taal van die antwoord, volgens die Haagse teks, is onontwarbaar. In die Kaapse kopie is die betrokke bladsy so geskonde, dat dit geen lig op die moeilikhede werp nie. Soveel is duidelik dat Verburgh aanbied om die tog te onderneem ‘sonder die prijckel te ontsien’ ooreenkomstig die ‘generale articulbrieff’. (Vir 'n opsomming van die artikelbrief, kyk Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, blss. 225 vlg.)
3. *ten eijnde*, uiteindelik.
4. gereed.
5. *uijt 't*.
3. *ten eijnde*, uiteindelik.
6. *ons leger hielden*, bly lê het, oornag het.
7. K: *noterens*.
8. K: *d' haer*.
9. *maniere van een crael*, soort kraal: 'n takkraal.
10. gedurende.

seeckert[1.] sijnde, liet weder een schoot schieten, gelijck op gisteren met de 2 steenstuckgens oock hadden laten doen, om, soo se noch dighte by waren, mochten wederom comen; gelijck gebeurde, want wij se noch tegen den avont (naerdat aen boort ende den schipper rapport gedaen hadden) vernamen; waerom, verblijt sijnde,[+] naer hun toevoeren, welcke (synde met hun drie) vette, gladde ende cloecke [+]99
carels waren, daerbij minnelijck, oock beter costen verstaen als de Strantlopers; die wy met een toebackjen onthaelden, ende onse coopmanschappen toonden, daer sy een groote treck (te weten naer 't coper) hadden, ons wijsende, alhoewel wat verde heen was, schapen ende wat sij crijgen coste, wilde halen; maer wesen, dewijl se heengingen, met het jacht hoger mosten op comen, seggende: 'water, water', waermede te kennen gevende[2.]: tot daer toe[3.], waerop sij (verbleijt ende wel te vreden sijnde) van ons scheijden ende wij naer boort voeren, met intentie om op morgen met het jacht, doenlijck sijnde, hoger op te varen.

Adij, 30 *do.*, des morgens herde Z. wint, waerdoor tot leetwesen gefrusstreert[4.], off belet, van ons voornemen bleven, die tot den

31 *do.* noch al continueerden, maer voeren echter (alsoo de voors. weder riepen) dwars van 't schip naer lant, want wij door de herde wint niet hoger costen comen als bij de wal met een lijn op te halen, gelijck gedaen wiert; daer wij vernamen dat do. Hottentoos een jongh[5.] reetjen met hun pijlen geschoten hadden, dat den schipper voor een span dun coperdraet (dat sij saracqua noemen) ruijlden, alsmede 3 witte puntjens[6.] om aen die van Saldanha te thoonen; waeromme, siende datter niet anders te doen viel, noch medenemende een hoos-vat[7.] met sout, dat wij op de clippen bij malcaer geschraept hadden, naer boort seijlden.

Adij, Primo November

[+] *Adij, primo do.*, weder ende wint als voren, edoch soo hardt niet waijende, soodat wij eens voeren ter plaetse daer geseijde Verburgh den 29 passato met den [+]99v
stuijrman had geweest, den schipper aenwijsende de plaetsen daer de beesten in groote meenichte gelegen hadden, meenende eenige van dien, off ten minsten de meesters[8.] daervan gevonden te hebben, die tot leetwesen niet vernamen; waeromme een hogen bergh opclommen, die seer clippigh, steenigh ende met crepel-bosch bewassen was, dat[9.] qualijck costen opcomen, daervan wij den Taeffelbergh ende 't Dassen-Eijlant mackelijck sien costen; soodat geen inwoonders, veel min haer vuijren off roock vernemende ('t geen wel gewenst hadden) vandaer weder nae boort sijn gekeert, noch aen 't strant in passant een treck 3 à 4 doende, waerinne omtrent 60 herders als andere vis vingen.

1. onseker.
2. K: *gaven*.
3. Die bedoeling is blykbaar dat die jag hoër op moes vaar na 'n sekere punt tot waar die (see)water gestrek het.
4. Verburgh maak duidelik wat die vreemde woord beteken.
5. K: *jonck*.
6. van volstruisvere.
7. skepding om water mee uit 'n skuit te hoos.
8. base, eienaars.
9. sodat.

2 *do*., weder ende wint als voren, edoch vrij harder doordringende. De Strantlopers weder roepende, hebben <wij> 't weder dwers aen lant geset, die weder een jongh[1.] reetjen ende een cleijn steenbockjen gevangen ende geschoten hadden, daervoor Verburgh 2 span off daeromtrent dun coperdraet gaff[2.], alsmede 2 duijm breedt toeback voor een groote zeekoestant. Sagen sooals[3.] met ruijlen gedaen had[4.], aen de overcant vuijren, daer wij gaern heen gewilt hadden, want vertroude de Saldanhars daer te wesen; 'tgeen al onderstonden, maer siende dat[5.] niet gaen wilde, het voor de wint naer boort setten; hadden al vooren[6.] een treck à 6 laten doen, maer niet gevangen.

Adij, 3 *do*., weder seer harden wint als vooren. Sagen die van Saldanha weder vierren[7.], die wij vreesden vandaer vertrecken soude, soo wij langer (sonder bij[+] haer comende) wachten; derhalven, om uijt die vreese te sijn, onderstonden 't alweder [+100] van 't schip dwers aen lant te setten, de schuijt als vooren bij de wal optreckende, totdat wij sagen de Saldanhars aen de Z.syde costen beseijlen, daer wy in Godts naem nae toe staecken; die 2 schapen bij hun hadden, als[8.] fraije puntjens, schiltpats ende struijsdoppen, daervoor se wesen aen de Caep omtrent een span taback gegeven wiert, want er van ons daervoor een weijnigh[9.] gepresenteert was; de puntjens, omdat se redelijck waren, ruijlden een bosjen voor een span taback. Hadden de schapen mede gaerne gehadt, maer costen, dewijl se te veel hebben wilde, niet accorderen; vraeghden hun off se ossen off boebas[10.] hadden; daerop een hunner alleen (synde doen met haer 15 à 16 sterck) antwoorde, seggende: 'Caep, Caep', daer uijt te verstaen was met de boebas, schaeps[11.] ende cramerij, alsoo hier voor haer ende 't vee (soo se mede wesen) niet te eeten viel, vertrocken waren, die men vastelijck vertrout daer[12.], off daer 't groen is, soo langh sullen blijven, tot hier weder bequaem wort[13.] om hun beesten[14.] te cunnen weijden, daer hier fraije vlacktens toe sijn; ende dan[15.] hier met[16.] jacht sijnde ende met eenen winterlaegh[17.] leijden[18.], wel wat meer soude cunnen uijtrechten als bij dese tijden[19.], waeraen d' E. Comp., mijns gevoelens, soude gelegen wesen, door de dagelijxe ruijlinge ende proffijten die der heel gevoeghlijck ende gemacklijck soude cunnen geschieden, waerop ons bijsonder te letten staet, ende daervan ons de tijt ervaringe wert geven[20.].

1. K: *jonck*.
2. In plaas van: *Verburgh .... gaff* het K: *wij .... gaven*.
3. toe.
4. K: *hadden*.
5. *dat 't*.
6. tevore, vroeër.
7. vuurmaak.
8. sowel as.
9. 'n klein bietjie, d.w.s. te min.
10. Blykbaar 'n soort klanknabootsende naam wat die Hollanders in hulle onderhandelinge met die Hottentotte gebruik het.
11. *schaeps* lyk selfs vir 17de-eeuse seemanstaal 'n eienaardige meervoud.
12. aan die Kaap.
13. K: *sal sijn*.
14. diere.
15. d.w.s. *wij dan*; H het *van* i.p.v. *dan*.
16. *met 't*.
17. ligging (van 'n skip) gedurende die winter.
18. K: *leggen*.
19. nl. in die somer.
20. K het hier: 'dagelyckse ruylinghe (waervan die profytten die der heel gevoegelijck na soude cunnen gedaen worden) in die sij den al veel sullen renderen <!>. Waer van ons de tijt ervaringe werdt geven'.

Adij, 4 *do*., bequaem weder, wint soo hart niet waijende als voren. Ben met den[+] schipper weder naer de Saldanhars gevaren, daervan wij de 2 schapen voor 2 [+]100v cleijne[21.]

21. K: *halffponts*.

plaetjens nevens 2 seekoestanden ende 5 à 6 witte puntjens[1.] ruijlden, die niet anders bij hun hadden, ons affscheijt namen ende voeren in passant eens aen 't Z.lijckste eijlantjen, daer wij de schapen lieten op loopen, wantter redelijck gras stont; daer een redelijck partije robbenvellen op malkanderen gestapelt lagen, edoch de bovenste door den regen bedorven, die de Francen daer apparent op voorraet gelaten hadden, op hoop (daer wij se metten eersten sullen in laeden ende daer mede aen de Hoop[2.] brengen sullen) se weder te vinden, 'tgeen hem missende[3.] wel een mordiabel[4.], etc., ende boggerflamen[4.] om leggen[5.] sal, waermede, sijn vellen quijt sijnde ende teijcken van Comps. possessie siende, daerenboven sal moeten vandaen blijven, 't geen (hem sonder twijffel spijtende) op een onnoselen bloet[6.], daer cans over siende, sal vergelden.

Op dato voer den stuijrman door last van den schipper uijt visschen, die des avonts weder aen boort quam met een vanghst van 103 steenbraessems, daer men deronder vont die van 10 tot 18 lb. swaer waren, nevens 1000 herders die hij op de vlackte[7.] off santplaten, daerover 9 à 10 trecken gedaen hadden, <gevangen had>, daerinne mede verscheijde, tot omtrent de 50, heijen[8.], die der in redelijcke abondantie mede sijn, daervan meergenoemde boeckhouder aen den schipper, in presentie van den stuijrman verhaelde, dat do.[9.] heijvellen den E. van Riebeeck, ons Opperhooft, wel begeerde ende proffijt in Japan (dat ick hemselver, eens aen taeffel sijnde,[+] had horen verhalen) voor d' E. Comp. wist te doen. Waerop den schipper antwoorde het ander slagh van vellen waren, waermede ick most gecontenteert blijven, totdat het opperhooft, daer kennis aff hebbende, hun moght belasten; denckende met de vermaninge voldaen te hebben[10.]. [+]101

Adij, 5 *ende* 6 *do.*, bequaem weder, de wint Noordelijck, waerom naer 't eijlant ben gevaren om alle de robbevellen, die noch goet waren, aen boort te senden, 'tgeen met de boot in 6 toghten gedaen wiert, bestaende in 't geheel in 2733, waeronder de 600 off meer besnoijde[11.] gereeckent hebben. Ondertusschen de schuijt heen ende weder voer, liet se, gelijck selffs mede deed, daer ijts aen bedorven was, besnoijen, die anders daer gebleven soude hebben, want dewijl sonder twijffel die om de wol te doen sal wesen, docht mijn datter niet aen gelegen was[12.], al liepen der wat cleijne stucken onder, alsoo se daer, soo wel als op de heele vellen was, die allen seer gladt, ijder met 18 pennen, op de vlacke aert, sonder vett aen gelaten te hebben, uijtgereckt ende gedrooght waren, die ons, om naer 't patria aen onse Heeren Meesters te senden, heel wel te passe comen, ende ons tot naerightingh mede te dienen[13.].

1. K: *struys puntjens*.
2. (Kaap de Goede) Hoop; woordspeling van Verburgh.
3. as hy dit mis. H het *misschien*.
4. Franse vloekwoorde: *mort diable*, *bougre flamand*.
4. Franse vloekwoorde: *mort diable*, *bougre flamand*.
5. Lees: *seggen*?
6. K: *duyvel*.
7. *op de vlackte*, op vlak grond, in vlak water.
8. haaie.
9. gesegde.
10. Verburgh beskou dat hy sy plig gedoen het deur die skipper te waarsku.
11. K: *besnoeyde*, d.w.s. met die rante afgesny.
12. K: 'dewijl 't sonder twijfel om de wol die seer costelijck is sal te doen wesen doch vont(?) datter niet aengelegen was al lipender....'
13. K: 'om naer 't patria aen onse h'r meesters te senden ende tot narighting dus mede te dienen heel wel te passe comen'.

Adij, 7 *do.*, weder ende wint als vooren. Is den schipper ende stuijrman uijt vissen gevaren, die naedat se omtrent een uijr hadden uijtgeweest, met een vanghst van omtrent de 500 herders ende 2 steenbraessems aen boort quamen. Hadden oock mede om hout en water uijtgesien, maer geen water ende hout, niet dat bequaem om[1.] branden, gevonden.

Adij, 8 *do.*, stijve Z. doordringende wint. Sijn wij met het jacht onder zeijl gegaen,[+] alsoo nu[2.] al 5 dagen geleden[3.] geen inwoonders hun vertoont hebben, met [+]101v meeninge het achter 't eijlant, dat in 't incomen (hiervoren meer geroert) leijt, te setten[4.], maer wierde genootsaeckt door de groote zees ende hooge deijningen het nae de baij St. Helena, daer wij noch wesen moste, voor te laten staen; daer wij 't, omtrent 4 mijl van Saldanha-Baij sijnde, mosten setten. Sagen in 't heenseijlen langhs de vaste cust veel clippen, die bijnae 1½ mijl in zee streckte, soodat het hier, om de waerheijt te seggen, vrij wat hasardeus valt, te meer volgens seggen van de schipper ende stuijrman, dat de cabeltouwen, waermede op een lager wal te anckeren, gelijck wij hier doen moeten, heel sleght ende onbequaem sijn om eenige force aff te staen, het om 't schip, ja lijff ende leven, te doen wesen; maer willen hopen, daer wij in sijn[5.], den Eenigen het al ten besten keeren ende ons bewaren sal.

Adij, 9 *do.*, weder ende wint als voren. Sijn wij des avonts in de voors. Baij St. Helena op 5 vadem santgront g'anckert (leggende alsdoen noch bijna 2 mijlen van de wal) daervan wij mede een affteijckeninge[p] sullen laten maecken, waerinne ten naesten bij sal cunnen bespeuren het hier vrij prijckeleus te leggen valt.

Sondagh, 10 *do.*, moij weder ende wint als voren. Heeft den schipper den voorn. boeckhouder ende stierman eens naer lant gesonden om te vissen, maer costen[6.], doordien 't aen strant seer clippigh soo vert men sien conde, was, ende op veel plaetsen niet aencomen costen, maer door veel soecken vonden ten eijnde[7.] een plaets, daer 2 trecken deeden, daerinne (naerdat den zegen verscheijde malen aen de[+] clippen vast raeckte, daer wel gemeent hadden 't schoonste te wesen) echter noch vingen omtrent de hondert vissen van een vremde slagh, als mede 5 platte [+]102 (ende 2 haringhs) die een hanticqx[8.] hooft hadden, met een scharpe speer op den rugh, sijnde de staert bijcans 't fatsoen van een heij; waren mede eenige onder die bescheijdelijck[9.] pooten hadden die se onder in de buijck wegh conde halen, sijn se seer vremt, gelijck aen nevenstaende affteijckeninge[q] bespeuren cunt. Daermede, alsoo aen lant off strant niet vernamen dat noterens waerdigh was, naer boort sijn gekeert.

Adij, 11 *do.*, schoon weder ende wint van den noorden, waermede meende van

1. K: *can* i.p.v. *bequaem om*.
2. H: *alsnu*.
3. 5 *dagen geleden*, 5 gepasseerde dae, die laaste 5 dae.
4. *het setten*, anker.
5. aangesien ons in die posisie (gevaar) is.
6. Die negatief wat mens verwag, bly agterweë.
7. *ten eijnde*, uiteindelik.
8. ? In K is die woord nie duidelik te lees nie; dit lyk soos *hantiger*. Brill gis *hand-dik*. Kan dit wees *antieks*, van *antiek*? Vgl. die afleiding van Eng. *antic* uit It. *antico*, met die betekenis ‘grotesk’, wat hier sou pas.
9. onderskeidelik, duidelik.

hier te vertrecken, dat al onderstonden, maer mosten des avonts edoch, omtrent 2 mijlen off meer gewonnen hebbende, weder op een hoeck, om te bequamer in see te geraecken, anckeren, alsoo de wint weder naer 't Zuijen schoot.

Op dato wiert oock bij den scheepsraedt besloten, dat door de prijckel die ons, hier leggende, soude cunnen overcomen, waer[1.] (Comps. dienst ongevordert) mitsgaders 't schip, jae lijff ende leven, soude cunnen verloren werden, waeromme wij soo veel het mogelijck ('t geen een ijder te raden soude sijn), ons van hier wederom op spoedigste te begeven[2.], ende weder in de Saldanhabaij, aen 't Dassen-Eijlant, off andere eijlanden, ons werck, waerom uijtgesonden sijn, te bevorderen, profitabelijxt voor onse Heeren Meesters als doenlijck is, opdat daerdoor ons Opperhooft, bij hem comende[3.], occasie hebben mach te seggen: wij iveraers van d' E. Comps. proffijten te soecken (dat al eenighsints met een Caepse gerechtigheijt gedaen hebben) als schuldige gehouden sijn[4.].

[+] *Adij*, 12 *do.*, moij weder met een N.Westenwint. Sijn weder t'zeijl gegaen, ende quamen omtrent 3 uijren naer[5.] noen noch onder 't eijlantge, dat in 't incomen van [+102v] de Baij Saldanha leijt (daer wij 8 passato 't oock meende onder geset te hebben) ten ancker, daer wij naer toe voeren om sien off daer mede[6.] robben soo facil te becomen waren, gelijck op 't Dassen-Eijlant, die wij soo mackelijck in sulcken grooten meenichte cunnen becomen als begeren. Edoch mancqueerden ons aen stocken, die wij allen op de robben stucken sloegen, dat affgrijsselijck groote beesten waren, ende vrij veel speck hadden.

Adij, 13 *do.*, moij weder. Sijn vandaer door goetvinden van den schipper weder onder seijl gegaen, ende quamen des middaghs voor 't Dassen-Eijlant op 10 vadem santgront ten ancker, daer wij over de veertigh dassen (naer[5.] veel lopen ende rontom tuijmelens) doot sloegen, alsmede een partije eijers uijt de nesten haelden, die naer boort brachten. Van de robben willen niet stellen[7.], want se bij duijsenden, gelijck meer geseijt hebben, facil genoegh te becomen sijn, te meer alsoo se, in plaetse dat sij van ons, mosten wij van haer op de loop peuren, 'tgeen al gewenste saecken sijn.

Adij, 14 *do.*, des morgens mot ende mistigh weder. Sijn weder t'seijl gegaen naer den Taeffelbaij, daer ontrent[8.] den avont, de Heer sij gedanckt, wel ende behouden ten ancker quamen, ende den E. van Riebeeck, 't Opperhooft, rapport deden van onse Francen robbenprijs, alsmede van alle 'tgene ons vorder voorgevallen was; ons vrundelijck welkom heete. Daermede ick desen besluijtende ben.

Eindnoten:

1. K: *waerdoor*.
2. K: ‘waeromme 't geen beslooten wiert <wij> sooveel het mogelijck staen een yder te rade soude <sijn> van hier weder op 't spoedigste te begeven....’
3. d.w.s. *als wij bij hem comen*.
4. d.w.s. dat ons ywerig was, soos ons skuldige plig is, om die voordeel van die Ed. Komp. te soek (wat ons al reeds met 'n soort Kaapse geregtigheid gedoen het). Wat ‘een Caepse gerechtigheijt’ is, is nie duidelik nie, maar dit skyn 'n minderwaardige soort te wees.
5. ná.
6. ook.
5. ná.
7. skrywe.
8. Vorm wat meer voorkom.

n
o
p
q

Bylae III

Copie Daghregister gehouden bij den provisionelen boeckhouder Fredrick[+] Verburgh, van de tweede voyagie gedaen naer de Baye Saldanha, etc., ende[+] d' eylande daervoor ende -ontrent[1.] leggende, vertrocken met 't jacht de *Goede Hoope* uyt de Taeffelbay 1652. [+]Kol. Arch. 3966 [+]134v

2 *December* des naermiddaghs, alsdoen wij in de naem des Heeren met een stijve Westewint sijn t'zeyl gegaen, daermede noch omtrent een uyr voor sonnenondergangh onder 't Robben-eylant op 5 vadem santgront ten ancker quamen, daer wij door den stuyrman eenige peguyns lieten van[2.] halen om voor 't volck, die der graegh nae waren, te laten schaffen.

3 *dito*, 's morgens stil bequaem weder. Hebben andermael seyl gemaeckt met een cleyn luchtjen, uytten westen als voren comende, daermede omtrent den avont voor 't Dassen-eylant geraeckten ende 't ancker op 10 vadem santgront gevallen sijnde, voeren met een partije volck en een jaeghhont daer noch aen, daermede wij, dewijl de andere eyeren opgaerde, aen 't dassen-jagen tegen[3.], die se, alles wat in 't gesight creegh, attrappeerde[4.] tot omtrent de 8 à 29 stux toe, latende de robben ende peguyns ongetoucheert[5.].

't Schijnt de robben nu ter tijt haer jonge werpen, die der in sulcken ongeloofflijcke meenichte op de clippen ende 't lant leggen, dat al begeerde men een schip van 300 lasten vol vellen te hebben, had men se maer met handen te grijpen, ende de oude, die der met geen 60 man in jaren (nae alle schijnende apparentie) cunnen opgevangen worden, daervan[6.] op 't lant off in zee te jagen, soodat nae onse oppinie, indien yder jongh robbenvelletje (die heel schoon van haer sijn) 10[+] stuyvers in 't vaderlant waerdigh off dat men der van vremde sooveel voor crijgen cost, soude het d' E. Compagnie jaerlix groote proffijten aenbrengen, jae de pijne[7.] waert wesende[8.] om een fluyt daer expres om hier te senden veel guldens[9.] (behalven de oude[10.] die gesustineert[11.] worden 't stuck een rijxdaelder waerdigh te zijn). [+]135

4 *dito*, de wint N.W. met goet weder. Sijn andermael naer lant gevaren, bij ons nemende den corporael ende 2 delvers om putten te graven, maer verclaert, naerdat op verscheyde plaetsen 't hebben onderstaen[12.], geen apparentie is om, als een mans

1. d.w.s. *daeromtrent*, in daardie omgewing. *Ontrent* vir *omtrent* is 'n assimilasie wat dikwels voorkom.
2. sluit aan by *daer* in die vorige reël.
3. verlede tyd van *tijgen*, trek.
4. gevang het.
5. onaangeraak, ongestoord.
6. sluit aan by *de oude (robben)*, 'n reël hoërop.
7. moeite.
8. *wesen*? Verburgh het 'n voorliefde vir lomp teenswoordige deelwoorde. Of het *wesende* hier kondisionale funksie: indien dit die Kompanjie die moeite werd is om 'n fluitskip ekspres daarvoor hierheen te stuur, sou dit jaarliks nie alleen 'groote proffijten' nie, maar...
9. 'veel guldens' 'aenbrengen'? Die woorde tussen hakies sluit aan by die '10 stuyvers' vir jong robbevelletjies bo genoem.
10. nl. robbevelle.
11. beweer.
12. geprobeer.

diepte bent[1.], door de clippen te cunnen comen, soodat daer moste uytscheyden ende met den hont weder aen 't jagen peurden, die der wederom een pertij van omtrent 4 à 26 in corten tijt bij de cop had. Vernam onder allen door aenwijsen van den corporael een plaets daer de Francen haer vellen hadden geprepareert ende apparent met groote maght van volck over doende sijn geweest, off[2.] met alle man geslagen, gevilt, geschraept (daertoe wel elff à 12 schraepboomen[3.] stonden) ende uytgereckt, ende om den een na[4.] den anderen niet te laten wachten.

't Is jammer dat men de present[5.] geen sestigh man om te gebruycken heeft, alsmede 2 snedige[6.] roeijseylvaertuygen[7.], daerbij heel nodigh sijnde, die der gevoeglijck sonder pryckel soude cunnen leggen off op 't lant gehaelt worden (als[+] hier naer breder aenwijse) gebruijckende d' een om de gedrooghde vellen aen [+]135v
't fort (ofte daer 't geordonneert wiert) te brengen ende d' ander off-[8.] ende aenvarende in den Saldanha-bay om voor het aldaer ende op 't Dassen-eylant geordonneerde volck te vissen, beesten ruylen, 't volck van 't eene eylant op 't ander te brengen, de vissen halen[9.] ende principalijck om de te doene negotie ende ruylinge daer voorvallende, waer te nemen, dat jaerlijx d' E. Compagnie, in cost als anders, in haer hier te doene oncosten machtigh soude soulageren[10.], 't geen, mijns gerinck[11.] gevoelens, met weynigh oncosten ende volck sonder pryckel geschieden kan, ende offt geviele[12.] dat eenige op dit ons voorstellende[13.] wilde sustineren het pryckeleus om eenige aenstoot[14.] (alsoo 't een cleyn vaertuygh is) van Francen off andere gevijnsde vrunden te lijden soude lopen, 'tgeen wel te beduchten is, maer kan met 2 prince-stuckens[15.], ende yder man een musquet, wel voorgecomen werden, ende dan alsoo sterck in deffentie wesen om tegen de grootste aenstoot dat maer van sloepen, off soo groote vaertuygen als selffs is, geschieden can, hem te verweren, soodat, al quaem 't ons eygen toe[16.], die pryckel ende risco[17.] wel soude begeren te lopen.

Waeromme onder correctie mede niet vremt[18.] was, dat ymant die men de saeck (ende kennisse van de wol ende andere nodigheden had) vertrouwde, met de aenstaende retourvlote naer 't vaderlant wiert gesonden om voor d' E. Compagnie, volgens de daerover largo[19.] beschrijvinge, aen deselve met alle deligentie ende

1. Ook in sy vorige joernaal gebruik V. 'n tweedepersoonsvorm met onuitgedrukte onderwerp. Vgl. *cunt* aldaar o.d. 23/10/1652 en 10/11/1652.
2. K het *hebben* tussen *off* en *met*.
3. balke of pale waarop die velle geskraap is.
4. op. Die slot van die sin sluit sleg aan by die voorgaande.
5. *de presente tijd*? Hierdie eienaardige gebruik nie in WNT nie. Fr. *à présent*?
6. vlugge, handige.
7. Hierdie samestelling nie in WNT nie.
8. af-.
9. *de vissen halen* ontbreek in H.
10. verlig.
11. So in albei tekste.
12. So in K; H het: *ende off geviel*.
13. Weer so 'n lomp teenswoordige deelwoord.
14. aanval.
15. -*stuckskens*? Of besondere meervoudsvorm? 'n *Princestuk* is 'n soort klein kanon.
16. al sou dit onsself (nl. Verburgh) te beurt val.
17. Teenswoordig *risico*, uit Italiaans. *Risco* is Portugees of Spaans. Die oorspronklike betekenis was òf *skerp rots* òf *gevaar*.
18. onverstandig.
19. uitvoerige.

mogelijcken ijver op de reetschappen als anders, die in veel nootsaeckelickheden[20.+]
bestaen ende bysonder dient op geleth te worden, acht te slaen, als saecken [+136]
synde[21.]

20. benodigdhede.
21. Ontbreek in H.

daer genoemde Compagnie veele aengelegen is, ende veel vercoopers hun weynigh aen gelegen soude laten, off slecht in plaets van goet goet (dat hun rijckelijck genoegh betaelt wert) leveren, als denckende het wert vert[1.] heen gezonden ende sullen geen clachten aen ons daerover gedaen werden; aen allen 'twelcke (met kenders[2.] van villen ende vellenschrapers hebbende) 't geheele werck aen is hangende[3.], ende d' E. Heeren Meesters grootelijckx schadelijck cunnen sijn door de costelijcke equipagies[4.] die daerom gedaen soude werden, en door sulcke bij veele schijnende cleynicheden sou verhindert blijven, 'tgeen door soo een persoon sonder twijffel, acht op slaende ende eenighsints op 't poinct van sijn advancement ende honneur[5.] sach, ten deelen verhoet conde werden. Edoch sal bij den E. van Riebeeck, ons opperhooft, over die ende andre saecken, alles ten meesten dienst der gemelte Compagnie, wel geordineert werden.

5 *dito*, 's morgens, alsoo de wint een stijve topseylscoelte uyt Z.W. waeyde ende hol water liep, is 't ancker gelicht. Sijn andermael t'zeyl gegaen ende hebben 't omtrent den noen in den Bay van Saldanha op 3 vadem santgront weder laten vallen. Staet te beduchten dat (soo 't holle water langh continueert) het volck in geen 8 dagen sullen cunnen op 't Saldanhas Robbeneylant[6.g] brengen, gelijck wij den E. van Riebeeck (daerover in discours wesende) hebben verhaelt datter bij 't minste holle water geen aencomen[7.] is. Edoch willen hopen het haest sal slecht[8.] werden ende[+] wat vroegh sullen aenvaren[9.], opdat wat veele vellen op voorraet der aenstaende retourvloote crijgen mogen. [+]136v

6 *dito*, goet weder, de wint Z.Z.W. met een stijve coelte. Hebben op dato naer water gegraven, dat soo sout bevonden hebben als bijcans 't seewater. De stuyrman ondertusschen weder uyt visschen geweest hebbende, heeft omtrent 3000 herders met 16 steenbraessems gevangen, die wij allen hebben laten drogen om 't volck uyt te deelen.

7, 8, 9 *ende* 10 <*dito*>, stormachtigh weder uytten Zuyen, edoch bij eenige cordduyrende vlaeghjens stillekens, dat[10.] vissen conde, ende deselve weder yder sijn gedeelde[11.], die op 't eylant geordineert waren, gegeven, alsmede alle nodigheden ende montcosten voor 14 dagen langh, om bij verlegen weer[12.], dat niet costen aencomen, wat op voorraet versien te zijn.

11 *dito*, 's morgens, alsoo 't redelijck weer ende wint Z.W. was, hebben 't volck met beyde de schuyts ende sooveel nodigheden sij voeren costen, naer 't voorsz. eylant gesonden. Godt geve se daer geluckelijck mogen aencomen ende 't wel geordonneerde ten meesten proffijte voor onse Heeren Meesters mogen uytvoeren,

1. ver.
2. kenners.
3. *aen is hangende*, aan hangt. Hierdie *aen* is onnodig.
4. (skeeps)-uitrustinge.
5. So in K; H het: *honuer*.
6. Die eiland in Saldanhabaai waarop die robbe gevind word, in teenstelling met Robbeneiland by die Kaap. Hierna (o.d. 3/1/1653) heet dit *Saldanhars Robben-eylant*.
7. landingsmoontlikheid.
8. stil, glad.
9. aan land vaar.
10. sodat <wij>.
11. toebedeelde.
12. Van Lennep: *Zeemans-woordenboek*, sê: ‘Zeer boos weer op zee’. Die juiste betekenis skyn te wees: weer wat jou vaskeer.

hebbende ten dien eynde den corporael off opsiender voorgehouden dat niemant most verschoonen, off met praetjens hem laten payen, daer Jan Hagel[1.] wel alle listen soude toe aenwenden om bevrijt van den vuyl stinckenden arbeyt te zijn, 't geen in[+] 't minste deel niet diende toe te staen maer de dagh[2.] in plaets van de rottangh op de cortamige[3.], luye ende trage gasten niet te sparen; alsmede op [+137] de dootslaenders[4.], daer hem bysonder op te letten staet, acht te nemen dat de boffon[5.] niet en spelen ende in plaets van dito robben doot te slaen, dat wijt ende breet geschieden moet, se bedecktelijck naer zee te jagen, - dat de vilders mede gaerne zien soude, want dan occasie soude hebben weynigh te doen ende dan met een buytelaerspraetjen[6.] seggen: wat duyvel, corporael, ten es niet mogelijck dat men der veel slaen kan, want se worden al de bruy[7.] seer schuw ende kiesen 't robbenpat[8.] over de clippen in zee. Op alle 't welcke voorsz. corporael belooffde (alsoo hem mede aenmaende alles tot sijn verantwoordinge quam) op sijn hoede wel soude wesen, ende bij bevindinge van sodanige[9.], aen boort te senden, daer men sulcken exempel andere ten affschricke sullen aen statueeren[10.], dat se naer de tweede reys[11.] geen lust sullen hebben, mede seggende sijn fortuyn ende advancement daeraen gelegen was ende selffs niet begeerde stil te staen[12.], als g'obligeert sijnde volgens eer en eet[13.] aen genoemde onse Heeren Meesters gedaen.

Op dato comen de sloepen met alle 't volck wederom in, die sooveel te doen hadden[14.] als voeren[15.] costen, jae hadden de schuyt tot 2 mael bijnae vol water gehadt, soodat veel pryckel van te verongelucken affstonden[16.], verklarende geen apparentie te zien om aen 't voorsz. eylant te comen, dat, als meer geseyt hebben,[+] niet vreempt is, ende sullen hier noch wel een lange tijt leggen eer der wat [+137v] uytgerecht sal cunnen werden. Edoch daer zijn der die heel contrary van gevoelen sijn, ende seggen dat hetter[17.] mackelijcker aen te comen sal wesen als aen 't Dassen-eylant, 't geen kinderlijcke[18.] gevoelens sijn (ende laet het, soo der niet[19.] uytgerecht wort, op hun verantwoordingh aencomen) want daer in een seecker santbay, hiervoren aff geroert[20.] (die der verscheyde cleyne, om met sloepen aen te comen, sijn) daer de Francen met haer schip apparent gelegen ende sijn vellen geladen heeft, dat wel vastelijck gelove[21.] (alsoo sijn hutten, reetschap als anders[22.]

1. die gemene matroos, vgl. *janmaat*.
2. stuk tou waarmee aan boord slae gegee word.
3. kortademige, gou moeg.
4. d.w.s. die persone wat die robbe doodslaan.
5. Fr. *bouffon*, nar.
6. *buytelaer* is hier matroos, bootsman.
7. *al de bruy*, die hele spul. Volgens WNT is *al* hier nie 'n bywoord (*reeds*) nie, maar 'n telwoord.
8. Geestigheid. Gewoonlik *het hazenpad kiezen*, op die vlug gaan.
9. nl.: ‘luye ende trage gasten’.
10. *een exempel statueeren*, 'n (waarskuwende) voorbeeld stel.
11. keer.
12. geen ‘advancement’ te maak nie.
13. eed (van trou).
14. K: *hadden gehad*.
15. dra, uitstaan.
16. deurstaan het.
17. *het er*.
18. kinderagtige.
19. niets.
20. vermeld, aangeraak.
21. H: *geloven*.
22. *als anders*, en so voorts.

daer dichte mede[23.] bij stonden) altoos dat met een doffboot[24.], een licht gaende galjot, off ander snedigh

23. ook.
24. ligte vaartuig. Woord wat alleen in hierdie joernaal van Verburgh voorkom. Miskien saamgestel uit *doft* en *boot*. *Doft* is 'n bank van 'n roeiboot. 'n 'Doffboot' dan miskien die 'roeijseylvaertuyg' waarvan bo sprake was?

vaertuygh daer goet leggen ende voor de Z.Oost- ende andere winden seer beslooten ende bevrijt can sijn, is seecker, daer 't zijn last heel facil soude cunnen becomen, ende off 't geviele het daer een leger[1.] wiert ende den zee begost aen te storten, soud men met een spil of blox[2.], op 't lant gestelt, het op rollen (dewijl 't een harde santstrant is) soo hoogh ende mackelijck cunnen ophalen, ende bij moy weer met sijn volle ladingh weder t' zee laten lopen ende t'zeyl gaen als begeren. Waer dat nu mackelijcker aencomen[3.] is, can bij den E. van Riebeeck ende andere wel geoordeelt worden, waeraen wij ons refereerende zijn.

12 *dito*, des morgens heel stillekens, de wint op den noen naer 't Z.W. schietende, compt den stuyrman, naerdat het geordineerde volck (sijnde 16 man) met alle nodigheden op 't eylandt hadt gebracht, aen boort, verhalende dat op 't eylantje,[+] dat dieper in de bay ende omtrent een ½ mijl van 't ander leyt, had geweest, daer [+138] 't jacht, volgens sijn sustinue[4.], bequaem souw kennen leggen; oock met de schuyt soo bequaem aencomen was als men begeerde te wenschen, - 'tgeen een treffelijcke saecke is om de meenichte robben. Soo mede verclaert daer facil, ende naer advenant meer als daer se nu sijn, te becomen, alsmede de plaets om dito vellen uyt te recken ende droogen daer bevonden heeft seer bequaem te zijn, ende seer gemackelijck aldaer met[5.] jacht leggende, kunnen droogh geladen worden. 't Ware te wenschen dat het eer bij ons bekent hadde geweest, want mijns aengaende soude alle 't volck, dat noch te beginnen was[6.], indien <ick> volcomen commando had, daerop[7.] stellen om (soo der eenige Francen hier quamen ende ons hinder wilde doen) van[8.] haer met de schuyt, die se daer bij haer op 't lant cunnen halen, gesecoereert[9.] te werden, dat[10.], op 't eylant daer se nu sijn, niet te verwachten staet, soodat (wanneer der een[11.] quam) eenichsints pryckel soude lopen als hij de gelegentheyt van ons weynige volck sagh; alle 'twelcke 't volck, op 't ander[12.] geseth sijnde, niet te vreesen staet, ende wel voorgecomen conde werden. Edoch willen hopen, ende hierin den tamboer slachten[13.], bidden den Eenigen al, datter[14.] niet toe comen sal.

13, 14 *ende* 15 *dito*, weder ende wint als voren. Hebben eenige seesnoeckjens[15.] gevangen, alsmede 2000 herder ende 30 steenbraessems.

Op dato quamen eenige Strantlopers bij ons die wij voorstelden off hercas[16.] wilde[+] helpen dootslaen, daervan het vleys wel willen hebben om te eeten, maer [+138v] verstaen[17.] geen werck daertoe te willen doen.

1. lager wal, d.w.s. in geval die wind na die land toe waai.
2. Meervoud van *blok*, katrol.
3. d.w.s. aan land kom.
4. bewering.
5. *met 't.*
6. *dat noch te beginnen was*, en dit sou ons nog kon doen.
7. nl. op die ander eiland.
8. deur.
9. gered.
10. wat.
11. iemand, d.w.s. 'n vyand.
12. d.w.s. eiland.
13. lyk op, wees soos. Dit blyk nie onder watter omstandighede die tamboer (trommelslaner) gebid het dat dit nie sover sou kom nie.
14. *dat 't er.*
15. Die *snoek* is in Nederland 'n *vars*watervis (*Esox Lucius*), in Suid-Afrika 'n seevis (*Thyrsites atun*), maar is hier dan ook oorspronklik *seesnoek* genoem (Scholtz: *Naamgewing*, ens.).
16. robbe. (Hottentotse naam? Vgl. vorige joernaal van Verburgh, o.d. 26/10/1652).
17. bedoel, van plan wees.

16 *dito*, goet bequaem weder. Ben heden eens naer 't eylant gevaren om sien hoe 't met de vellen al gemaeckt wiert, die soo ser[1.] soo mede voort gegaen hadden, niet één van goet gebleven soude hebben; daer wij naer onse kennisse ordre in stelde, bevelende den opsiender dat acht most slaen, dat geen vellen 't minste vet diende aen te blijven, hem mede wijsende hoe ijder vel met 18 pennen most uytgereckt ende gespant worden, als oock particulier aen yder vilder gelasten. Die antwoorde: sij hun best soude doen, maer dat de reetschappen, gelijck de schavers mede claeghden, niet en dochten[2.], ende geen steen hadden om haer messen te scharpen, die wij, soo haest als mogelijck is, hun sullen senden, omdat se geen excus van stilstaen mogen hebben.

Dat haer werck tot noch soo pertinent[3.] niet gedaen wort als bij de Francen, is niet vrempt, want die[4.] haer met alle nodicheden daer expres op versien hebben, ende sonder twijffel met beter lust over doende sijn geweest (alsoo ter een partij, ende misschien al[5.], aengegaen heeft, dat op veel seeplaetsen, altoos daer ick geweest ben, gedaen wort) als d' onse, die hun der weynigh aen gelegen soude laten off veel off weynigh, wel off qualijck doen (wel wetende dat haer gagie echter betaelt wort) soo der geen opsight, die 't bysonder bevolen blijfft, toe gestelt was. Edoch sal bij[+] ons, goet gereetschap, vilders ende kenders van vellenschrapen hebbende, mede wel gaen; daervan de hoop bij mij ende de apparentie[6.] seer groot is, ende [+]139
geen twijffel slae[7.] off d' E. Compagnie sal van die te doene uytreedingh[8.] boven de oncosten jaerlix goede uytdeelinge[9.] becomen.

17 *ende* 18 *dito*, bequaem weder, de wint variabel. Op dato hebben van de Strantlopers 25 soo cleyn als groote zeekoestanden yder voor 2 duym breet taback geruylt; wesen hun off oock oliphantstanden (die sij *qua-habi* noemen) hadden, daer op sij, 't hooft schuddende[10.], wijsende die al te groot ende machtigh waren om met haer wenige volck die aen te doen[11.].

19 *ende* 20 *dito*, 's morgens de wint N.West met redelijck moy weder, edoch 't luchtjen wat betogen wesende.

Op dato hebben omtrent 3000 herders ende 60 steenbraessems aen strant gevangen. Ondertusschen sijn vast besigh met schrijven en om te practiseeren hoe wij de vellen 't vet best sullen affcrijgen, daer den schipper aen eenige hier aen boort gebrachte velletjens (die wij met patientie hebben laten villen ende op den overloop hebben uytgereckt) sulcken ijver toe gedaen heeft als doenlijck was; maer wil echter niet gaen, alsoo der noch vet aengelaten wort, 'tgeen bij kenders van villen (als Tanneke[12.h]

1. *se* (zij) *er*.
2. Verlede tyd van *deugen*.
3. saakkundig.
4. nl. die Franse.
5. algar, in teenstelling met ‘een partij’. Die sin van die woorde tussen hakies is nie duidelik nie.
6. waarskynlikheid.
7. ek twyfel daar nie aan nie. Gebruikliker is: *twijfel slaan aan* (vgl. *geloof slaan aan*). Kyk WNT IV, 1443, waar uit Bredero aangehaal word: ‘ick slae geen twijfel of....’
8. uitrusting (van 'n skip).
9. wins, dividend.
10. *schudden*? Albei tekste het *schuddende*.
11. *aen te doen*, aan te pak.
12. K: *ons tanneke*. Een of ander persoon aan V. bekend as ‘kender van villen’.

die se vilt datter geen schraepmes op nodigh is) sonder twijffel wel affgehaelt sal werden, ende wel, rijckelijck op hun gemack, eens[1.] sooveel daeghs doen sullen, - die der, als meer geseyt hebben, heel nodigh sijn, ende buyten haer voor d' E. Compagnie geen proffijt sal te doen wesen, soodat, dewijl 't een slechte tijt in 't vaderlant[+] is, door die persoon, derwerts gaende, voor een sivilen[2.] prijs in hun dienst soude cunnen aenbrengen, op conditie die[3.] se hier op een van de eylanden, [+]139v daer se geordineert wierden, robben te villen ende dat soo langh als hier, bij de opperhooffden te beramen, soude goet gevonden worden.

21, 22, 23 *ende* 24 *dito*, herde zuyelijcke winden. Hebben echter ondertusschen weder een pertij van omtrent de 2000 herders ende 40 steenbraessems gevangen ende deselve laten drogen.

Kersdagh, 25 *dito*, des morgens stil ende moy sonneschijn-weder, de wint als boven. Heeft den schipper een vat water, met yder man een ¼ lb. taback, laten brengen, daer 't volck seer ernstigh aen ons om versocht hadden om den vuylen stanck wat mede te verdrijven, daer een arrackje mede wel toe dienen ende groote graegheyt[4.] onder 't volck maecken sal; maer dewijl wij der nu niet van versien sijn, cunnen daervan geen rantsoen laten geven, soodat het moeten uytstellen tot nader gelegentheyt.

26, 27, 28 *ende* 29 *dito*, weder stormachtigh weder uytten Zuyen, waerdoor niet costen uytrechten. Heden verhaelden ons den meester[5.] dat de quetsuren van 't bijten der robben heel facil te genesen waren, jae van selffs schier toeliepen.

30 *dito*, moy warm weder, 't wintje variabel. Is den stuyrman om water naer de waterplaets gevaren, die sustineerde[6.] (dat wel gelooffijck is), als men een partij tonnen in de cuyl (daer 't water continueel tusschen een steen[7.] in loopt) stelden, het[+] heel claer ende soet water maecken soude, ende bij[8.] onse schepen, door fortuyn[9.] off expres daer comende, heel facil soude cunnen verwateren[10.], 'tgeen [+]140 om te koocken (dat selffs bevonden hebben) heel goet is.

Op dato compt den stuyrman[11.], naerdat eenige nodigheden aen 't eylant gebracht had, wederom verhalende[12.] dat den opsiender claeghden dat sooveel robben als ordinary niet en costen dootslaen, apparent datter[13.] bij de slagers eenige boffonnerye gespeelt wort, dat wel vastelijck[14.] willen geloven, 'tgeen dan niet vrempt is[15.]. Ende sullen echter niet vrij[16.] sijn, maer willen[17.] vandaer (gelijck de Francen gedaen hebben) op een ander[18.] brengen, daer, als meer geseyt hebben, een doffboot heel

1. nog 'n keer, tweemaal.
2. goedkoop. H het *sevilen*.
3. Sic, in albei tekste, i.p.v. *dat*.
4. lus. Hier ook: werklus, ywer?
5. heelmeester, skeepsdokter.
6. beweer het.
7. *tusschen een steen*, deur 'n spleet in 'n rots?
8. *daerbij*? *waerbij*?
9. geluk.
10. vars, altans ander, water inneem.
11. K: *stierman*.
12. Ontbreek in H.
13. omdat er.
14. H: *vachtelijck*.
15. wat dan nie onbegryplik is nie (nl. dat hulle nie soveel robbe as gewoonlik kon doodslaan nie).
16. sonder werk?
17. d.w.s. ons sal hulle.
18. nl. eiland.

wel toe dienen sal om de andere eylantjes, dat met dit vaertuygh niet bestaen durven, te besoecken.

Ultimo dito, weder ende wint als voren. Hebben op dato weder een pertij herders van omtrent 600 ende 7 steenbraessems gevangen.

Januario 1653

Adij, *primo ende* 2 *dito*, herde stormachtige Z.Oostewinden, waerdoor wij niet uytrechten conde.

3 *dito*, schoon warm sonneschijn-weder, de wint als voren labber coelende. Ben heden eens naer 't eylant gevaren, daer den stuyrman de 12 passato had aengeweest, ende 'tselve gevisiteert[1.] hebbende, bevond[2.], volgens desselffs aen ons gedane rapport te accorderen, uytgeseyt[3.] het cleynder ende vrij smalder <is> als Saldanhars[4.+] Robben-eylant, soodat de robben niet wel sullen op lant cunnen jagen[5.], daervan de tijt ons wijser maecken sal. +140v

4, 5 *ende* 6 *dito*, heeft den schipper het jacht aen de gront gehaelt ende 'tselve laten schoonmaecken. Hebben weder 4000 herders gevangen.

Sijn op dato met 't jacht, naer 'tselve schoon gemaeckt was, naer de mont van de bay verseylt ende 't volck scheep[6.] laten halen, - dat met de schuyt (die cleyn is) vrij haserdeus valt, dat heden bespeurt hebben, alsoo 't met 10 man omseylde[7.], ende ten waer wij met 't jacht daer niet[8.] gelegen hadden, souden altegaer pryckel gelopen hebben van verongeluckt te zijn. Doch Godt de Heere heeft het versien[9.], soodat wij alle 't volck met de schuyt behouden aen boort cregen.

7 *dito*, hebben 't achter 't eylant geseth[10.], daer dien dagh noch 75 robben goet maeckte[11.].

8 *dito*, hebben weder omtrent 3 à 64 vellen bereyt[12.], doch waren der onder die, doot sijnde[13.], in de son lagen, waerdoor de wol van 't vel affrotte (soodat niet meer geslagen behoeft[14.], verstaende bij heete sonneschijn) als voor 't gevilt can werden, daer bysonder op te letten staet. Sijn heden weder verseylt[15.] achter een uytsteeckende hoeck aen de Oostzijde van 't vastelant, daer goet anckergront ende met veel ende sware schepen beslooten[16.] ende goet leggen is, daer vandaen men met een N.W. wint weder naer de Caep off elders cunnen[17.] verseylen.

9 *ende* 10 *dito*, hebben weder 139 robben geprepareert.

1. ondersoek.
2. H: *bevonden*.
3. behalwe.
4. H: *Saldanis*.
5. jag maak op? Of: drywe?
6. *t' scheep*, te scheep, d.w.s. aan boord.
7. seilende omgeslaan het.
8. Toutologies.
9. voorkom.
10. *'t setten*, anker.
11. Blykbaar dieselfde as ‘geprepareert’, onder die 9de en 10de.
12. ‘geprepareert’. Afr. (*ge*)*brei* is dieselfde woord, maar daar word 'n verdere stadium van bereiding onder verstaan, nl. dat die velle sag gemaak word.
13. *doot sijnde*, nadat die robbe dood was.
14. Ontbreek in H.
15. na 'n ander plek geseil.
16. ingesluit, veilig.
17. *men* as meervoud opgevat.

+ 11 *dito*, 's morgens herde Z.wint; sijn echter met beyde de schuyts weder naer 't eylant gevaren; maer de schuyt most (doordien 't niet bolwercken[18.] conde) +141 wederom, ende wij met de sloep daer niettemin aenvarende, sloegen noch 7 groote ende 48 cleyne robben doot.

18. reg kry, klaar speel.

Sondagh, 12 *dito*, donckerachtigh weder. Hebben heden aen strant veel van 't verloren off uyt de schuyt gespoelde goet weder gevonden.

13 *dito*, 's morgens stil bequaem weder, wint van den N.Westen. Hebben alle de vellen, soo groot als cleyn, met 8 vaten speck, sijnde in 't geheel 1136 groote ende 379 cleyne, die wij allen[1.] van 't begin tot dato becomen hebben, ende ten ware[2.] de schrapers het hadden cunnen affclaren, soude wel eens sooveel goet gemaeckt hebben[3.]. De robben beginnen op dit eylant wederom te anumeren[4.].

Adij, 14 *dito*. Wij hebben, soo hier als in de bay[5.], dagelix groote meenichte van walvissen vernomen ende bij kenders geoordeelt[6.] heel facil te becomen wesende.

15 *ende* 16 *dito*, alhier aen 't Dassen-eylant sijnde, daer de 3 schapen op setten, hebben omtrent de 106 robben geslagen, nevens een ongemene groote, wel soo swaer als een groot coebeest; alsmede de teyckens van Compagnie's genomen bewint, die[7.] op verscheyden plaetsen gestelt, ende eenige dassen gevangen hebbende, sijn naer den Taeffelbay (dewijl de wint N.W., dat hier een botte leger[8.] maeckt) verseylt, daer wij des avonts, Gode loff, wel ende behouden ten ancker quamen,[+] ende rapport aen 't opperhooft van onse voyagie gedaen hebbende, sijn desen besluytende. [+]141v

Eindnoten:

g
h

1. *die wij allen*, alles wat ons.
2. *ten ware*, as dit nie was dat. Hier verkeerd gebruik vir: as.
3. *goet gemaeckt*, vgl. o.d. 7 Jan. hierbo. Die sin loop nie af nie.
4. Sic. K is hier onleesbaar.
5. nl. Tafelbaai.
6. volgens die oordeel van kenners.
7. Verstaan: *hebben wij.*
8. laer wal, d.w.s. die wind het na die wal gewaai.

Bylae IV

[+] Copie-aenteyckeninge ende resolutien van den ondercoopman Jacob Reyniersz., gehouden ende doen houden wegen 't gepasseerde op sijn voyage per 't galjot de *Rode Vos* na de Bay van Saldanha ende 'tgene laten vernemen heeft[1.] van de aldaer gevonden Fransman. [+]Kol. Arch. 3967

Vrijdagh, *den* 3*en October*, *anno* 1653, vervoechde mij per 't schuytje aen 't galjot de *Rode Vos*, om daermede volgens de geresolveerde, aen lant sijnde, resolutie[2.] na de[+] Bay van Saldanha te navigeren. Aen boort comende, lichten 't ancker ende seylende sagen ende passeerden 's avonts 't Robben-eylandt. 's Nachts stil. [+]78v

Saterdach, *den* 4 *dito*. Met lemieren[3.] van den dagh bevonden ons tusschen 't Dassen-eylandt ende 't vaste lant te wesen, naeckende[4.] ondertusschen met een stijve S.Oostewint de Bay van Saldanha, resolverende met malkander de ondergespecificeerde resolutie als te weten:

'Alsoo de Bay van Zaldanha beginnen te genaecken ende niet wetende of 't aldaer leggende schip (volgens 't geadverteerde van den tolck Herry) vrint of vijandt mochte wesen, naer rijpe deliberatie met malkanderen goetvinden (alsoo ten meesten dienst van d' E. Compagnie geschiet) den bouckhouder Fred. Verburgh met het schuytje ende 6 matrosen gemandt naer 't schip te stuiren om te vernemen of 'tselve oock vrient of vijant is; vriendt bevindende, tot teecken van dien met een musquet 3 schooten, ende vijant sijnde, één schoot schieten, waerop wij ons dan soude mogen verlaten.

Aldus geresolveert in 't galjot de *Roode Vos*, seylende tusschen 't Dassen-eylant ende de Bay van Saldanha, datum ut supra[5.].

Onder stondt:

Jacob Reyniersz.
Elbert Corn. Kes.
Fredrick Verburgh.
Jan Symonsz.'

Naer den middagh quamen voor in de bay ten ancker op 12 vadem santgront daer een schip hooger op sagen leggen ende door een versiende bril[6.] (aen de vleugels[7.]) beoogt wiert een Fransman te sijn. Dorsten door den harden wint, die opstack, den

1. Teenswoordige Ndl.: *heeft laten vernemen*.
2. Resolusie geneem toe ek nog aan land was. Vreemde aanwending en posisie van die veel misbruikte teenwoordige deelwoord.
3. *Daglemier*, -*lumier* bestaan nog in Afr.
4. H: *maeckende*.
5. *ut supra*, soos bo.
6. In 1608 is in Nederland verkykers uitgevind wat uit twee lense bestaan het, eers *nieuwe brillen* genoem; *versiende bril* is 'n nadere omskrywing om dit van die gewone bril te onderskei.
7. 'Vleugel, kleine gespitste vlag op een mast' (Van Lennep: *Zeemans-woordenboek*).

bovengemelte bouckhouder van[1.] dien dag niet afstuiren. Den avont ondertusschen vallende, sagen een schuyt van 't aldaer leggende schip op ons afcomen. Stelden ondertusschen onse soldaten ende bootsgesellen in 't geweer, niet wetende hoe starck dito boot gemant of wat dat in 't sin mocht hebben. Roeyende ons dicht voor de boech, preyende ons vanwaer dat quamen, seyde van Amsterdam ende[+] riepen dat se ons soude aen boort comen, 'twelck sij deden ende seyde dat sy aen 't [+79]
Dassen-eylandt ende in de Bay van Saldanha over de 6 maenden[2.] gelegen ende al tusschen de 38 à 39000 robbenvellen gedroocht ende geslagen hadden.

't Gepasseerde van den 5en ende 6en[3.] dito brengen mede[4.] van den bouckhouder Verburgh, alsoo die per schuytje aen den Fransman hadde gesonden, luydende van woorde tot woorde als volcht:

'Verhael die den Fransen capiteyn gedaan heeft aen mij, Verburgh, als te weten:

Eerstelijck dat hier in de Bay van Saldanha (naer dat alvooren sijn volck ende reetschappen tot de robbenvangst, etc., op 't Dassen-eylandt had geset) over de 6/m^2 hier heeft gelegen, latende 2 man met een jongen tot bewaringe van 't schip aen boort, die van hem ordre hadden niet aen lant te mogen varen, dewijl hij met sijn schuyt (naer 't Dassen-eylant om ordre te stellen) was heen ende weder varende, al waer 't schoon[5.] dat d' inwoonders hun riepen - die dagelijcx tot hun riepen - verscheyde malen omtrent haer schip met meenichte beesten verscheenen, maer dorsten haer gegeven ordre (van[6.] aen lant te varen) niet overtreden; 'tgeen de Saldanhars siende, sijn sonder eenige handelinge met hun gedaen te hebben (nu 8 dagen verleden) vertrocken, doch wist niet of se wederom na de houck van de Bay van St. Helena, vanwaer se gecomen waren, gekeert sijn, daer hij met sijn schip (alvoren hier quam) had geleegen ende de Saldanhars aldaer met duysenden van beesten ende schapen op de vlactens gesien ende gesproocken heeft, maer eenige[7.] van haer hebben cunnen handelen, faute[8.] dat geen coper ofte tabacq maer alleen slechte glase craeltjens hadde; sagh mede Saldanhars, op een seeckere in zee uytsteeckende hoeck, veel robben (daer bij duysenden mede sijnde) dootslaen tot spijsinge van haer, etc. Verhaelde mede, op eenige aen hem gedane vragen van[9.] mij, Verburgh voornoemt, dat sijn equipagie voor de reys 7 duysent guldens coste, daer hij tot reders (nevens hem selven) hadde Nicolaus du Val, coopman, woonende tot Rotterdam, ende desselfs broeder, woonende à Diepe[10.], Jaques du Val, elck voor ¼, behalven 't schip, dat (seyde) dito broeders geen part aen hadden, maer ter

1. op. Vgl. Afr. *vandeesmaand*.
2. *over de* 6 *maenden*, langer as 6 maande. Nog gebruiklik in Ndl. en Afr., maar vgl. *over* 6 *maenden* o.d. 11/10/1653.
3. H: 15*en ende* 16*en*.
4. *brengen* <*wij*> *mede*? - deel ons mee?
5. *al waer 't schoon*, al was dit ook.
6. wat betref.
7. *maer eenige*, maar net 'n paar.
8. Verburgh, wat Frans geken het, dink miskien hier (onder die indruk van die gesprek wat hy met die Franse kaptein gehad het) aan die Franse *faute de*, by gebrek aan, en bring dit sleg te pas in 'n Nederlandse sin.
9. deur.
10. *à Diepe*, te Dieppe. Weer 'n tikkie Frans!

contrarie gehouden waren haer gedeelte van den huyr van 't schip aen de verhuyrders[+] te laten aftrecken, welcke waren den Gouverneur van Ilia de Tortouve[1.h] voor een helft, ende hij, capiteyn, selfs voor een 6en, mitsgaders noch eenige [+]79v andere (bij hem hebbende persoonen) voor de rest, hopende nu met dese reys, wanneer Godt de Heer hun die behouden liet doen, uyt te scheyden, alsoo vertrouwde dat voor hem soo veel soude overschieten, dat wel mocht rusten.

De voorgaende voyagie bij hem gedaen, van nu af[2.] over de twee jaren geleden, verhaelde dat de Monsrs. Schuyt ende Van den Helm sijn assuradeurs yder voor 3000 guldens waren geweest ende vernoemde broeders Du Val sijn reders, op sijn behouden reys te varen van Diepe (soo hij seyt) naer Mauritius, alwaer (soo hij seyde) de logie[3.] van de Hollanders viercant gemaect sach, haer instruerende dat sijluyden, soo sij wilde, seer facil 4 puncten (die hij in presentie van de schipper ende mij met krijt op sijn kist aftijckende) costen aenmaken, dat alsdan vrij diffenciver soude wesen. Willende mede dat sijn volck aldaer soude ebbenhout hacken, maer 't wiert hem van deselve, namentlijck 't opperhooft aldaer, gerefuseert, als wanneer hij alsdoen daermede[4.] vandaer is vertrocken ende de Caribese ende andre eylanden aendeet, daer verscheyde goederen creech te handelen, als indigo, suycker ende taback, etc., soodat vandaer rijckelijck geladen naer 't patria vertrock, sijn cours achter Engelant omme[i], ende bij Schotlant comende, onse retourvlote vernam, welcke hij gepreyt hadde.

Meenende nu in 't laest van dese maent van hier in den name des Heere te vertrecken met een ladingh van over de 48 duysent stucx robbenvellen ende pertije traen (die hij dagelijcx alhier noch op 't cleyne eylant compt branden) welcke ladingh hij, in Vranckrijck comende, meent te vercopen. Vraechde hun waertoe de vellen gebruyckt wierden, antwoorde tot bandeliers[5.], opslagen van hantschoenen, de wol tot hoeden met 't fijnste silverhaer, oock fatsoen[6.] van Spaens leer[j] om laersen van te maken, ende hondertderhande[7.] dingen meer. De waerde van genoemde vellen soude, soo hij seyt, wesen 15 à 20 stuyvers, dat qualijck geloven kan, want tselfde waer sijnde, souder geen groote winste (om de sware oncosten) gedaen worden ende geen schip (soo nochtans hij seyt) in 't toecomende jaer hier weder verschijnen, of misschien wel eerder, waeraen te sustineren is datter groote hasardt[8.] of proffijt aen vast moet wesen, etc.

[+] De Biscayse sloep die in Maert verleden door een harde wint uyt dese bay was verdreven, heeft den Fransman alhier aen sijn boort ende begost, soodra als ick [+]80 overquam, daer van te praten (sonder dat van mij daernaer gevraecht wiert) ende sijn beclaech maecten dat hij 2 jaren verleden, doen hij met de voorss. retourvloote in Texel gecomen was, hij sijn boot aen een Groenlantsvaerder om sijn ancker te

1. So in albei tekste. *Tortugas*?
2. *van nu af*, nou.
3. *loge*, handelskantoor; hier blykbaar ook as fort bedoel. In hierdie betekenis nie in WNT nie.
4. daarop, toe, dieselfde as *alsdoen*?
5. K: *bandoliers*.
6. vorm, voorkome.
7. Nie in WNT nie. Vgl. *aller*hande.
8. risiko.

lichten[1.] ende bij denselven door harde wint achter bij 't schip losgeraeckt ende weghgedreven was, waervoor in plaetse (tot leetwesen, soo hij seyt) dese Biscayse sloep creech. Verhaelde hem dat over de 6 maenden verleden diergelijcke uyt de Tafelbay met een stercke Z.Oostewint hadde laten drijven ende dat ick vastelijck vertroude dat het dieselfde was, ende soo wanneer die wilde overgeven, hij ons groote vruntschap ende wij hem een schenckagie soude vereeren, maer verclaerde die[2.] niet gesien te hebben, ende 'tselfde[3.] soo was als hierboven verhaelt stont, noch seggende, indien hij dito sloep missen conde, dat hij die wel aen ons vereeren soude, omdat hem van de Hollanders veel vruntschap was geschiet.'

Dinghsdagh, *den* 7*en dito*, om U.E. 't tarderen[4.] ende achterblijven van ons met 't galjot de *Roode Vos* te communiceren, proponeer ende sla voor met de soldaten naer 't fort de Goede Hope te voeteren[5.] om U.E. te spoediger t' adverteeren wat 't alhier leggende schip voor een is, wanneer dat meent te vertrecken, of U.E. oock eenige missive aen d' E. Heeren Bewinthebberen wilde g'adresseert hebben - den Fransman presenteerden deselve te bestellen, alsoo van meeninge is 25en October aenstaende, soo weer ende wint toelaet, naer Rochel (met Godt) te navigeeren - ende wij 't galjot in de bay alhier te laten vissen volgens U.E. haer[6.] medegegeven instructie is inhoudende, alsmede geen gelegentheyt jegenwoordigh sien om door zee te geraecken doordien[7.] den Zn., Z.Westen ende Z.Z.Westen winden stijf doorcoelen ende met dito winden alhier niet cunnen uytraecken, als bevonden hebben, ende blijt[8.] waren dat weder geanckert lagen. Op welcke propositie[9.] met malkanderen gediscoureert hebben, goetvinden den ondercoopman Jacob Reyniersz. op desselfs voorgeslagen voeteeren in de name Godes te laten wandelen ende bidden dat Godt Almachtigh haer[10.] in salvo gelieft te brengen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't galjot de *Rode Vos*, leggende in de Bay van Saldanha, datum ut supra.

Onder stont:

Jacob Reyniersz.
Elbert Corn. Kes.
Fredrick Verburgh.
Jan Symonsz.

Eindnoten:

h
i
j

1. Hier moet iets uitgeval het, bv. *geleend had*.
2. te wete: daardie sloep.
3. Lees: *'tselve*.
4. versuim, talm, 'achterblijven'. H. het *t' ardeeren* i.p.v. *'t tarde*(*e*)*ren*.
5. te voet gaan, loop. Klem op tweede lettergreep.
6. *U.E.* staan dus vir *Uwe Edelheid*.
7. H: *door*.
8. *Blijd* as byvorm van *blijde* kom nog in Ndl. dialekte voor.
9. In die tweede reël van hierdie paragraaf aangedui.
10. Meervoud: Reyniersz. en sy metgeselle.

Bylae V

+ Copia daghregister[1.] gehouden bij den corporael Willem Muller wegen 't gepasseerde op sijn reyse gedaen met den tolcq Herry te landewaert in. +Kol. Arch. 3968

In 't jaer Onses Heeren 1655, *den* 7*en September*, sijn wij van het fort de Goede Hoope gescheyden met 9 personen, van welcken trop was opperhoofft den corporael Willem Muller, ende sijn den eersten dagh niet verder gemarseert dan tusschen den redout[f] ende het fort. Daer hebben wij ons rendevoe gehouden.

Den 8*en dito* hebben wij niet gevordert, dan[2.] wij hebben ons coper verpackt in 11 packen.

Den 9*en dito* sijn wij gemarseert tot aen het ronde bosjen[3.g] alwaer wij dien nacht gebleven sijn; maer 's avonts, als wij ons goet overgesien hadden, soo hebben wij onsen eenen sack broot en ons speck gemist, dat ons de Hottentoos ontstolen hadden.

Den 10*en dito* hebben sij een beest geslaght, 'twelcke wij op sulcken manier ons leven niet en hadden gesien, hebbende hetselve met touwen op d' aerde neder getrocken ende levendigh in de sijde van den buyck opgesneden; het ingewant daeruyt gehaelt sijnde, hebben het bloet daer met potten uyt geschept ende alsdoen het vel affgedaen, aen stucken gehouden[4.].

Den 11*en dito*, 's morgens vroegh, hebben sij de beesten beginnen te laden ende, wij ons veerdigh makende, is ons opperhoofft[5.] daer bij gegaen om te sien hoe sij het maackten, ende <toen> wij al gereet stonden om te gaen, is Herry toe comen lopen ende heefft, niet geseyt hebbende, eenen groten stock in de hant, willende onsen corporael daermeede slaan, waerover[6.] wij stil stonden ende hetselve aensiende hoe het afflopen wilde, waerover[6.] den voorn. Herry wederom is bij ons gecomen, seggende: ‘Goo, goo reght[7.]’, off hij seggen wilde: ick heb u hier niet van doen; als wanneer wij begonden te voeteren, nemende onsen cours Z.t.Oosten ende Z.Z.O. aen; ter plaetse gecomen sijnde daer wij dien nacht bleven, bevonden dat de Hottentoos het kasken daer de pijpen in waren, g'opent hadden ende daer een deel pijpen ende sleghte coralen uyt genomen ende weder toegemaeckt. Vorders ons coper oversien[8.] hebbende, bevonden dat sij eenige plaetkens ende staeffkens uyt de packen gehaelt hadden. Wij geloven dat sij ons daerom bij het packen van de beesten niet wilde hebben.

Den 12*en dito*, 's morgens vroegh, is den corporael, Symon Huybrechtsz., van 't fort bij ons gecomen, neffens 8 personen, ons vragende off wij noch moet hadden

1. Hierdie joernaal is gepubliseer by Molsbergen: *Reizen in Zuid-Afrika*, I, pp. 17 vlg.
2. maar.
3. Beskrywende naam wat eienaam (Rondebosch) word.
4. *gehouwen*, gekap, nl. die bees.
5. d.w.s. Muller, die skrywer, wat van homself in die 3de persoon praat, maar telkens oorslaan na die 1ste persoon. Vgl. o.d. 22/9/1655 (slot).
6. om watter rede, waarop.
6. om watter rede, waarop.
7. Volgens Molsbergen is dit 'n staaltjie van Herry se Engels. *Goo* sal wel Eng. *go* wees (vgl. onder die 17de).
8. Onder die 9de: *overgesien*.

om verder te gaen, waerop wij hem antwoorden van jae, ende hem vorder verhaelt[+] hebbende hoe sij het met ons gemaeckt hadden, waerop hij, corporael, weder [+]94
na onse fortresse is vertrocken ende onse heer Commandeur 'tselve verhaelt, waerop den heer Commandeur ons terstont met den voorn. corporael ende 4 soldaten heefft versien met nieuwe victualie die ons niet qualijck en quam[1.], door oorsaecke dat de Hottentoos een partij onstolen[2.] hadden. Den corporael met sijn volcq 's nachts bij ons gebleven sijnde, is des 's anderdaeghs 's morgens, wesende den 13en dito, wederom vertrocken. Wij ons selven gereet gemaeckt hebbende, begonnen te marseren ende namen onsen cours Z.O. aen ende een halff mijl gemarseert sijnde, sagen wij een wonder dingh van de Hottentoos vrouwen, beneven den pas[3.] daer wij gingen, alwaer eenen grooten steen lagh; dese vrouwe gesamentlijck hebben een groen tackjen in de hant genomen ende op hare buycken op denselven steen gaen leggen, spreckende eenige woorden die wij niet en verstonden. Haer gevraeght hebbende wat hetselve beduyden waerop sij seyden: ‘Hette Hie’, ende wesen omhoogh alsoff sij seggen wilde: het is een offerhant tot Godt[4.].

Wij hebben denselven dagh gemarseert tot in de duynckes van de Bay Fals bij een soete revier[5.h] alwaer wij dien nacht bleven leggen.

Den 14*en dito* begonnen wij 's morgens vroegh te marseren, maer hebben weynigh gevordert want de ossen vermoeyt waren van den vorigen dagh. Wij namen onsen cours Z.O.t.Z. ende zagen den Cleyne Leeuwenbergh[6.i] Z.Z.West van ons leggen. Vorders hebben wij niet uytgereght als bleven dien nacht in de duynkes, maer 's avonts, als wij ons coper oversagen, misten wij een van de lange sackjens daer de staeffjes in waren. Soo hebben wij de platen oversien, bevonden daer te wesen 111 van de groote ende 45 van de cleyne. Soo seyde ons opperhoofft tegen Herry dat de rest van de platen ons ontstolen waren, dewelcke seyde voor mij[7.]: ‘Nosie[8.], maer weet ghij mij te zeggen wie het heefft, ick sal het u weer beschicken’, hetwelck ons onmogelijck was om te doen, want doordat de packen dickwijls van de beesten affvallen, soo blijfft d' een hier ende d' ander daer, soodat wij bij alleman niet connen blijven.

Den 15*en dito* heefft Herry een partij van sijn volcq naer den Hottento Lubbert[9.] toegesonden, dewelcke op

den 16*en dito* bij ons gecomen is ende blecff daer tot 's ander daeghs, wesende

den 17*en dito*, doen is hij weder van ons vertrocken ende heefft met hem genomen

1. *niet qualijck en quam*, nie sleg te pas gekom het nie.
2. Sic. Molsbergen: *ontstolen*.
3. deurgang (tussen twee duine).
4. Een van die weinige aanduidinge dat die Hottentotte 'n vorm van godsdiens sou gehad het. *Hette Hie* vir *Heitsi Eibib*? Schapera: *The Khoisan Peoples of South Africa*, pp. 384 vlg. Vgl. noot by Molsbergen, t.a.p., p. 19 en Th. Hahn: *Tsuni-//Goam*, pp. 69, 134 passim.
5. Kuilsrivier?
6. By Houtnek?
7. Vgl. Afrikaans: *sê vir my*. Muller was afkomstig van Frankfurt (Monsterrol van 1656).
8. *No Sir*?
9. Vgl. o.d. 7/12/1653 waar hy as die moordenaar van die veewagtertjie beskou word en 12/3/1655 waar hy die ‘2en persoon van Herrij’ genoem word.

8 stucx van Herry's beesten; maer als Lubbert vertrecken soude, begonnen de[+] vrouwen ende mans geweldigh te twisten 'twelck wij niet en verstonden. Doen [+]94v quam Herry aenlopen ende seyde: ‘Goo’. Marserende doen soo voort totdat wij uyt de duynckes quamen, bevonden daer een schone valey te wesen, dewelcke wel meer dan 4 mijlen breet was. Wij hadden onsen cours O.N.O. totdat wij weder in d' ander duynckes quamen; daer marseerden wij in soo langh dat wij aen een valey quamen daer water in stont; daer gingen wij door, ende daer doorgegaen sijnde, sloegen wij de rechterhant om, vonden daer een oude crael[1]; daer hebben wij dien nacht onse resedentie gehouden. Item

den 18*en dito*, bleven dien dagh daer noch leggen vermits Herry noch niet merseren wilde.

Den 19*en dito* sijn eenige van onse Hottentoos vertrocken. Het was omtrent 8 uyren als wij begonnen te marseren ende hebben weynigh gevordert door oorsaecke dat het daer soo waterigh was, want de beesten vielen daer tot den buyck toe in, ende dat door de sware vraght die sij op het lijff hadden. Wij hielden onse vorige cours ter tijt toe dat wij een gelegen plaets vonden daer wij dien nacht bleven.

Den 20*en dito* sijn wij seer vroegh aen het marseren gegaen door oorsaecke dat wij onsen reys garn souden vervordert hebben. Wij namen onsen cours Z.Z.Oost aen en hebben dien dagh redelijck gevordert. Maer als het nu op den middagh is gecomen, soo bennen 2 van de Hottentoos vooruyt gedreven ende hebben onsen grijsen os achtergelaten, door oorsaecke dat hij niet langer gaen en conde ende dat door sijne sware ladingh die hij dagelijcx op het lijff heefft, want hij moet het coper, de taback ende pijpen alleenigh dragen ende, als wij Herry dan wat seggen, soo hout hij hem off hij het niet en verstondt. Doch nu den os een weynigh gerust hadde, soo seyde Herry datter 3 man van ons vooruyt souden gaen, hetwelck alsoo geschiede, om te sien waer sij met de beesten gebleven waren, dewelcke sij niet gevonden en hebben, offte niet connen sien; bleven soo langh op eenen hoogen duyn totdat wij daerbij quamen. Doen heefft Herry tegen ons geseyt: ‘lost het goet van den os, ick sal gaen sien off ick se vinden can, ende als ick se gevonden heb, sal ick met een ander beest comen tot hulp om dat coper te dragen’. Wij daer een lange tijt geseten hebbende, begon het ons te verdrieten, soo hebben wij het coper wederom op het beest gepackt ende sijn gemarseert tot aen een valey die niet verde en stont van een plaetse daer wij soet water cregen. Soo haest als wij daer gecomen waren ende hadden den os eens laten drincken, soo quam Herry met een beest aen, nam daer een partije coper op ende een partije op den onsen, doen gingh hij weder met ons totdat wij quamen aen de strant van de Caap Vals[j], alwaer wij dien nacht bleven.

[+] *Den* 21*en dito* bennen 2 man van ons langhs de strant gegaen, dewelcke een jongen [+]95

1. Vgl. o.d. 21/10/1652 (teen die end), waar die woord die eerste gebruik word.

walvis vonden die daer gestrant was. De Hottentoos hebben die oock gevonden, daer sij terstont aenvingen om stucken van te snijden. Sij hielden dien dagh groote feest met het speck van den vis. Onse 2 man dan de strant langhs gaende, quamen aen een clip, sij sagen off daer geen mosselen en waren, bevonden daer een groote hoop te wesen, maer het en waren geen mosselen als bij ons fort sijn. Sij hebben ettelijcke meedegebrocht die wij terstont coockte; als sij nu gecoockt waren, souden wij die beginnen te eeten, bevonden daer soo veel korlkens in dat wij die qualijck conden eten, meenden dat het perelkens[1.] waren. Door die oorsaecke hebben wij daer ettelijcke bewaert. Vorders en hebben wij dien dagh niet gevordert, als oock

den 22*en*, maer bleven daer noch al stil leggen tot

den 23*en dito*, begonnen wij alsdoen vroegh te marseren. Onsen cours namen wij

Oost aen, totdat wij quamen aen de strant ende doen bennen wij de strant langhs gegaen totdat wij sijn gecomen bij een soete revier[2.] die van het geberghte affquam. Doen wij nu dese revier een weynigh langhs gegaen hadden, vonden wij een out crael; daer bleven wij dien dagh leggen.

Den 24*en dito* sijn bij ons gecomen 8 vreemde Hottentoos, die van Herry seer vriendelijck onthaelt wierden, want soo haest sij daer gecomen waren, heefft hij terstondt ider man 6 armringen gegeven, ende

den 25*en* waren sij noch even besigh met smeden[3.] van armringen. Dese Hottentoos waren van de strantlopers die lestleden de beesten aen het fort verreuylden. Blijvende hier noch bij ons

den 26*en*, *ende* 27*en dito* sijn sij (de beesten al gepackt sijnde) 's morgens van ons gescheyden ende namen met haer alle onse Hottentoos behalven 2, die ons de beesten holpen packen. Sij namen oock met haer 11 stucx beesten van Herry ende lieten der bij Herry noch elff. Als sij nu vertrocken waren, begaven wij ons op de reys ende namen onsen cours O.Z.O. aen door een schone valey, totdat wij quamen onder het geberghte[4.], daer het clipachtig was; daer hebben wij dien nacht onse resedentie gehouden.

Den 28*en ende* 29*en dito* hebben wij niet connen marseren door het quaat weder.

Den 30*en* sijn wij den bergh op[5.] gemarseert, maer als wij ten halven op waeren mosten wij het coper van onsen os affnemen ende dragen 't met alle man na boven toe. Daer gecomen sijnde, bevonden daer een schoon pleyn daer men wel een regement soldaten soude in batalie hebben gestelt. Soo hebben wij het coper weder opgepackt ende togen doen op de reys, namen onsen cours Oost aen totdat wij quamen door een schone valey, maer het worden doen soo mistachtigh dat wij niet[+] van ons sien en conden. Wij hadden doen onse cours Z.Z.O. aen en behielden [+]95v dien tot den avont, bevindende meede dat het hier een heel ongesonde lucht was, want

1. Vgl. o.d. 12 en 15/12/1655 vir die vervolg.
2. Eersterivier? Lourensrivier?
3. Dit is bekend dat die Hottentotte yster en koper kon smee.
4. Die Hottentotshollandberge.
5. Langs die latere Hottentotshollandpas, teenswoordig Sir Lowry's Pass?

als wij op d' aerde gingen sitten, soo wierden wij soo stijff ende trilden dat wij qualijck op conden comen, wetende niet off wij staen off vallen soude.

October anno 1655

Den eersten dito merseerden wij tusschen de clippen door, houdende onse vorige cours totdat wij quamen aen een moeras dat redelijck diep was. Dit moeras dan door gecomen sijnde, namen wij onsen cours Zuyen aen[1.] en gingen eenen bergh op die seer hoogh was. Desen bergh beneden gecomen sijnde, quamen wij in een schone valey; door dese valey gecomen sijnde gingen wij eenen bergh op; beneden desen bergh liep een schone reviere daer wij doorgingen. Wij hadden die reys een Z.Z.Westen-cours totdat wij quamen ter plaetse daer wij dien nacht onse resedentie hielden.

Den 2*en dito* sijn daer 2 man van ons uytgegaen om te sien off sij de strant conden vinden en weten te seggen hoe dat het daer gestelt was, want ons Herry seyde van groote dingen, hetwelck sij contrarie hebben bevonden, hebbende meer dan 3 mijlen gelopen, daer sij anders niet en hebben gevonden dan mager lant. Een weynigh verder gecomen sijnde, sagen sij 2 Hottentoos, maer sij conden daer niet bij comen, gelovende dat het degene waren die bij Herry hielden. Dan dese 2 man, haren wegh houdende, quamen soo verde dat sij de strant in 't gesicht cregen, maer daer niet aen conde comen door oorsaeck dat het te laet op den dagh worden ende het was naer haer vermoeden noch wel 2 mijlen gaens. Naer haer gesicht[2.] soo streckte de cust W.N.W. ende O.Z.O. tot soo verde als sij sien conde; daer scheen off er een bay in liep dewelcke streckte N.N.O., en vorders niet conden sien, sijn sij weder naer ons toegecomen om te sien off de 2 Hottentoos die sij gesien hadden d' onse waren, hetwelck sij alsoo hebben bevonden.

Alsoo wij dan Herry soo langh gevolght hadden dat onse victualie op was, ende oock sagen dat wij hier omtrent geen beesten vernamen, alsmeede een heel ongesont lant was, als voren verhaelt is, soo sijn wij genootsaeckt geworden om weder na 't fort te keren, hetwelck wij gesamentlijck hebben besloten dat wij des 's ander daeghs, wesende den

3*en October*, weder terugh souden keren ende het coper met ons nemen.

Als wij nu 's morgens ons selven gereet maackten, soo quam Herry bij ons en seyde: ‘Waer wilt ghij henen met het coper?’ Waerop onsen corporael antwoorden: ‘Na de Caap’. Doen seyde hij: ‘Soo ghij dat doet, soo sult ghij geen beesten nae[+] de Caap crijgen, ende ick en derve daer oock niet meer comen, want den [+]96
Commandeur soude seer quaat tegens mijn sijn; ick en soude niet meer derven in sijn huys comen eeten offte aen boort varen om Spaense wijn ende broot te halen; maer

1. In die rigting van Hangklip?
2. *Naer haer gesicht*, soos dit hulle voorgekom het.

bijaldien ick het coper meedeneem, gelijck de capiteyn[1.] geseyt heefft, ende brengh een hopen beesten meede, soo sal den capiteyn seggen: “Dat 's goet fatsoen, Herry. Compt hier en eet Hollantse kaes ende boter ende drinckt Spaence wijn, ende ick sal u een huys laten maaken, ende morgen sullen wij aen boort varen; dan sult ghij Spaence wijn ende broot halen.” Ende bijaldien ghij het coper dan doch mee wilt nemen, daer is dan mijn mes[2.]; geefft dat de capiteyn. Maer ghij sult dan den witten os hier laten, want de cappiteyn heefft daer ander beesten voor aen de Caap.’ Wij dan beducht stonden omdat hij ons het mes geven wilde, wisten niet wat wij doen souden; soo besloten wij dat wij hem het coper souden laten houden, door oorsaecke[3.] dat de heer[4.] geseyt hadde, doen wij uyt souden gaen: bijaldien dat wij van hem mosten scheyden ende hij het coper begeerden, het hem souden laten volgen. Doen sijn wij met goede vruntschap van hem gescheyden, ende hebben onsen graeuwen os met ons terugh genomen, ende dat met believen[5.] van hem omdat hij die niet voort conde crijgen.

Wij merseerden dan dien dagh terugh beneden den bergh, daer wij den 30en Zeptember overgecomen waren; doen gingh oock de slappigheyt van onse leden weder over. D' oorsaeck costen wij niet weten.

Den 4*en dito* begaven wij ons vroegh op de reys ende marseerden doen reght toe over den hoeck van den bergh[6.] die tusschen het groote bos ende het ronde bosken leyt. Onsen cours streckten W.N.W.Wij marseerden eerst door een schone valey totdat het 2 uyren na de middagh was; doen quamen wij in de duynckes. Merserende doen voort totdat het avont was ende bleven dien nacht in de duynckes rusten.

Den 5*en dito* bennen wij uyt de duynckens gemarseert totdat wij op de vlackte quamen; doen namen wij onsen cours West aen totdat wij op den wagenwegh quamen, die wij langhs marseerden tot aen onse fortresse.

Adij, den 5en October 1655.
(Was geteyckent)
Willem Muller,
Hendrick Hendricx.[7.],
Arnolt Fousten,
Jan Pietersz. van Bemmel[k],
Jurgen Bittelmayer.
Dit ⊤ merck van Joris Jorisz. van Oldenzeel[l],
Poulus Dircx.,
Dit ⍾ merck van Adriaen Thomasz., geweldiger.
Ende dit ⍿ merck van Christiaen Jansz. van Hoesem[m].

1. d.w.s. die Kommandeur.
2. Die mes was blykbaar 'n teken van Herry se bondgenootskaplike waardigheid. Vgl. hieragter o.d. 30/11/1655.
3. *door oorsaecke*, aangesien.
4. Van Riebeeck.
5. goedvinde.
6. Helderberg? Dan moes daar destyds 'n groot bos gewees het in die kloof tussen Helderberg en die Hottentotshollandberge.
7. Hendrick Hendricx. Boom van Amsterdam, die tuinman. Die meerderheid van die toggangers was uit Duitsland afkomstig.

Eindnoten:

f
g
h
i
j
k
l
m

Van Riebeeck se roete na die Kaap
deur Prof. P. Serton

1. Die koers van 'n moderne skip kan noukeurig op die kaart ingeteken word. Kan ons dieselfde doen vir 'n sewentiende-eeuse seereis? Vir die beantwoording van hierdie vraag let ons op die volgende punte.

(a) Die breedtebepaling was merkwaardig goed, as ons die destydse metode en die primitiewe instrumente in aanmerking neem. Wanneer op die middaguur die son geskyn het, kon 'n ‘bevonden’ breedte (die term hooghte word soms ook gebruik) verkry word, d.w.s. 'n bepaling wat op waarneming berus het. In sommige gevalle meld die *Daghregister* dat die breedte ‘goed’ was; vermoedelik het ons dan te doen met dae waarop seegang en atmosferiese toestand besonder gunstig vir noukeurige waarneming was. As op die middag die lug bewolk was, kon in die *Daghregister* alleen 'n ‘gegiste’ breedte aangeteken word. Die ‘bevonden’ breedtes kan ons, in afgeronde vorm, as juis aanvaar. Aan die eenhede van minute in die opgawes kan naamlik nie veel waarde geheg word nie. Uit die aantekening van 29 Maart blyk dat die seeliede self'n onsekerheid van 5 of 6 minute in 'n vasgestelde breedte as normaal beskou het. Ook waar ons met gegiste breedte te doen het, is die waarskynlike fout, op die klein skaal van ons kaart, nie baie belangrik nie.

(b) Die lengtebepaling was nog uiters gebrekkig; die gebruikte metodes kan ons slegs as ruwe skattings beskou. Foute van verskeie grade kon voorkom.

(c) Die koers moes in die loop van 'n dag, weens wisseling in die rigting en krag van die wind, soms meermale verander word. Sigsag-koerse en selfs gedeeltelike terugkeer op die afgelegde weg, was niks besonders nie, en word in die *Daghregister* alleen in spesiale gevalle vermeld. Die gevolg was intussen dat die skipper elke middag slegs naasteby kon vasstel wat vir die afgelope 24 uur die resulterende koers en die werklik afgelegde afstand was. In albei opgawes kom seker meermale foute voor.

(d) Die werklik gevolgde roete hang af van die gestuurde koers, saam met die stroomverset. Laasgenoemde faktor was nog onvolledig bekend; die opgegewe koers sal dus in die meeste gevalle die gestuurde koers wees wat groter of kleiner verskille met die werklike verplasing van die skip kan vertoon.

(e) Kaarte uit die midde van die sewentiende eeu bevat dikwels nog heelwat foute in ligging en vorm van die kuste. Ook dit is weer 'n gevolg van gebrekkige lengtebepaling: so is bv. die Kaap dikwels nog 6 grade te ver na die ooste geteken. Van Riebeeck moes dus die waarnemings probeer inpas in 'n kaartbeeld wat self nie orals juis was nie, en dit moet meermale sy interpretasie ongunstig beïnvloed het.

Weens die redes onder b tot e genoem, kan 'n kaart van die roete nie anders as 'n benaderde rekonstruksie wees nie. Die gegewens is egter noukeurig genoeg om so'n

rekonstruksie lonend te maak. Dit kom seker naby genoeg aan die werklikheid om as verduideliking van die *Daghregister* waarde te besit.

2. Vóór ons die gegewens kan gebruik, moet ons sekerheid kry oor twee punte: wat was Van Riebeeck se *myl*, en wat was sy *nul-meridiaan?*

(a) Die gebruiklike myl van die sewentiende-eeuse Nederlandse seevaarders was die inheemse 'Duitse' myl, gelyk aan 4 moderne seemyle of 4 minute van die meridiaan. Daar is egter in hierdie tyd soms ook nog gereken in Spaanse myle, 'n erfenis uit die dae van die groot ontdekkings. Hiervan gaan daar 17½ op een graad van die meridiaan, teen 15 Duitse.

Bruikbare gegewens kry ons uit die aantekeninge van 2 en 11 Januarie. Op die 11de was die breedteverskil met die vorige dag 2° 24′, terwyl die koers as reg suid aangegee word. Dit is 'n totaal van 144 minute wat gelyk staan aan 36 Duitse of 42 Spaanse myle. Die *Daghregister* gee 38 myl as die afgelegde afstand. Dit pas beter op die Duitse as op die Spaanse myl, veral as ons bedink dat die twee myl ekstra kan toegeskryf word aan byrekening van klein afwykings links en regs van die hoofkoers. Sulke bykomstige afwykings was dikwels onvermydelik, en het die geseilde afstand vergroot sonder om in die breedteverskil tot uiting te kom.

Op 2 Januarie het ons te doen met die verskil tussen twee gegiste breedtes wat vir die plaasbepaling natuurlik minder waarde besit, maar vir beoordeling van die skrywer se bedoelings ewe bruikbaar is as syfers wat op waarneming berus. Aanvaar ons die aangegewe koers, dan het ons 'n eenvoudige gelykbenig-reghoekige driehoek, waarvan elke reghoeksy 21.25 Duitse myl is, en die hipotenusa 30 Duitse of 35 Spaanse myl. Volgens 'n ander metode van berekening (wanneer ons meer waarde heg aan die noukeurigheid van die lengteposisies as aan die van die koers) is die twee reghoeksye 21.25 en 19.65 Duitse myl, sodat die hipotenusa 29 Duitse of 33.8 Spaanse myl sou wees. Volgens die eerste metode kry ons dus in Duitse myle presies dieselfde syfer as die *Daghregister*, en volgens die tweede 'n getal wat in elk geval baie beter pas as wanneer ons Spaanse myle gebruik.

Ons mag dan ook aanneem dat Van Riebeeck se skippers in Duitse myle gereken het, en dat ons die gegewens van die *Daghregister* só moet interpreteer.

(b) Die nulmeridiaan van die sestiende en die sewentiende eeu gaan terug op Ptolemaeus. Sy telling het begin by die Insulae Fortunatae, en die Renaissance-geografie het hom hierin gevolg. Daar was egter geen eenstemmigheid oor die vraag watter eilandgroep buite die Straat van Gibraltar deur Ptolemaeus bedoel was nie. In die sestiende eeu is soms die Kanariese en dan weer die Kaap-Verdiese Eilande gebruik, en ook wel die Asore. In die sewentiende eeu het dit meer en meer gebruiklik geword om net van die Kanariese Eilande uit te reken, maar daar was nog heelwat verskil oor die vraag watter eiland presies moes geneem word. Richelieu het in 1634 'n vergadering van Franse deskundiges byeengeroep wat aan die verwarring 'n end moes maak; hulle het die westelikste eiland, Ferro, gekies. Vir die behoeftes van die astronome en

geodete van die agtiende eeu het intussen die ligging van hierdie eiland self nie voldoende vasgestaan nie. Op voorstel van die bekende geograaf G. de l'Isle is toe in 1720 in Frankryk die meridiaan 20 grade wes van die Paryse sterrewag as meridiaan van Ferro aangeneem (in werklikheid lê die eiland egter ongeveer 20 minute verder wes). In hierdie kunsmatige vorm het die sogenaamde meridiaan van Ferro internasionale erkenning gekry, totdat dit in die negentiende eeu deur die meridiaan van Greenwich verdring is. In 1652 was daar in Nederland nog geen sprake van om die Franse besluit van 1634 as gesaghebbend te aanvaar nie. Amsterdam het toe onbetwis die leiding gehad in die wêreldkartografie, en sy groot kaartemakers het oor die algemeen die voorkeur aan Tenerife as nulpunt gegee. Die eiland is nie net die grootste in die groep nie, maar ook die hoogste; deur sy Piek van meer as 12,000 voet is dit oor 'n enorme afstand sigbaar.

Van Riebeeck se opvatting kan ons toets aan sy gegewens oor die vaart tussen die Kanariese Eilande deur. Die belangrike datum is 14 Januarie, toe albei, Gran Canaria en Tenerife, gesien is. Vir elk van die eilande is die teoretiese sigbaarheidsgrens op die kaart met 'n sirkel aangedui. Dit is bereken vir 'n waarnemer op die waterspieël; van die mas uit reik die sigbaarheid iets verder. Maar aan die ander kant is die atmosferiese toestande selde gunstig genoeg om tot die matematiese sigbaarheidsgrens te kan gaan, en bowendien is dit moeilik om 'n eiland te herken as net die uiterste punt van die hoogste berg bo die horison uitsteek. Gewoonlik strek dus die werklike sigbaarheid iets minder ver as die ingetekende sirkels. Ons kan dan ook nie met volledige sekerheid verklaar dat die lengte- en breedte-bepaling van 12 uur middag op 14 Januarie gedoen is terwyl albei, Gran Canaria en Tenerife, nog sigbaar was nie; maar wel mag ons sê dat dit hoogs waarskynlik só was. Maar selfs al sou albei eilande om 12 uur alreeds uit die gesig verdwyn het, dan staan nog vas dat die oomblik uitsonderlik gunstig vir 'n noukeurige lengteskatting was. Die *Daghregister* stel die lengte op 40 minute; die nulmeridiaan loop dus soveel wes van die waarnemingspunt. Die breedte van hierdie punt staan vas; oor die lengte kan, na gelang van ons interpretasie van die gegewens oor koers en afstand, binne sekere grense meningsverskil bestaan. Dit is egter nie moontlik om die punt so te kies dat die nulmeridiaan bv. oor Gran Canaria sou loop nie; hoogstens kan dit deur die straat tussen genoemde eiland en Tenerife getrek word, maar die gegewens pas beter op 'n lyn oor die hoofeiland self. Aangesien eenhede van minute in die lengte-opgawes tog geen waarde besit nie, kies ons gerieflikheidshalwe 'n afgeronde getal. Ons neem Van Riebeeck se nulmeridiaan op 16½ graad wes van Greenwich. Hierdie lyn loop deur die midde van Tenerife, net effens oos van die Piek.

3. Die stuurmanskuns van die sewentiende eeu het in baie opsigte van die hedendaagse verskil. Ons het alreeds gesien dat die skipper eintlik selde presies geweet het waar hy hom bevind; ten gevolge daarvan moes by die vermyding van gevare 'n groter mate van versigtigheid in ag geneem word as by goeie kennis van die lengte

nodig sou gewees het. Die geringe snelheid, gemiddeld sowat 5 seemyl per uur, het verder die storende invloed van stromings relatief soveel groter gemaak as vandag. Hoofsaak was egter die volstrekte afhanklikheid van die wind; die skipper was glad nie altyd in staat om sy skip te bring waar hy wou nie. Groot omweë moes dikwels gevolg word, en lank vooruit moes voorsorge getref word teen die risiko van ongunstige wind op kritieke punte van die reis. Die vooruit opgestelde vaarplan was ingewikkelder en tewens veel onsekerder as teenswoordig, en dit is begryplik dat die seeman 'n sterk besef van afhanklikheid teenoor Hoër Magte getoon het. In veel groter mate as in ons dae was hy 'n speelbal van die elemente.

Dit is nie nodig dat 'n seilskip die wind van agter moet hê om voortgang te kan maak nie; 'n goed geboude skip seil uitstekend met sywind, en kan selfs redelik vorder met die wind skuins van voor. In die laaste geval word ‘by die wind’ geseil. Die feit dat Europese skepe hiertoe beter as Asiatiese ingerig was, verklaar tot 'n groot mate waarom die witman in die Indiese Oseaan die oorwig kon kry. Vir spesiaal geboude wedstrydjagte is drie-kwart van alle windrigtings bruikbaar; slegs 'n kwart, dus 45 grade aan elke kant van die vaarrigting, word as teenwind beskou. Vir moderne handelseilskepe is hierdie hoek van teenwind ongeveer die helfte groter, en dit is opmerklik dat in die *Daghregister* dieselfde opvatting oor die uiterste grens van bruikbare windrigting gehuldig word. Die rigting van koers en wind word egter in streke gereken, en nie in grade nie. Die volle sirkel van die kompas word in 32 streke verdeel; elke streek is dus 11¼ graad. Kleiner onderskeidings (bv. ½ streek) word slegs by uitsondering gemaak; selfs oor die onderskeid tussen rigtings wat 'n volle streek van mekaar verskil, is die skrywer soms in twyfel. Ons mag dan ook aanneem dat die rigtingopgawes altyd 'n onsekerheid van enkele grade besit; soms wel soveel as 10 grade. Die beskikbare kompasse was blykbaar nie vir fyner metings ingerig nie. Nou word in die *Daghregister* gereken dat ses streke by die wind die uiterste is wat Van Riebeeck se skepe kan haal. As die wind nog ‘skerper’ word (d.w.s. die hoek met die vaarrigting nog kleiner), moet die koers gewysig word.

By teenwind is 'n seilskip nie dadelik volkome hulpeloos nie; dit is moontlik om te ‘laveer’, d.w.s. in 'n sigsagkoers teen die wind op te vaar. Daarby is die vordering egter baie stadig; veral wanneer die stroom ongeveer in dieselfde rigting loop as die wind, waardeur die skip soms eweveel met die water afdrywe as hy deur sy seile vorentoe kom. Bowendien vereis dit ruimte om te laveer; in nou seestrate of tussen banke en klippe kan dit nie gedoen word nie. Die behoefte aan ruimte om te kan maneuvreer is die rede waarom seilskepe altyd vermy het om onnodig in nou plekke te kom.

4. By die rekonstruksie van die roete kan vier verskillende afdelings onderskei word; elkeen daarvan lewer sy eie probleme op.

(a) *Van Texel tot die uitgang van die Kanaal*. Amsterdam was geleë aan 'n langgerekte, smal inham van die Suidersee, die IJ. Hier was 'n veilige lêplek vir duisende skepe, maar die toegang uit die oop see het baie moeilikhede opgelewer. Voor die

mond van die IJ het die bank Pampus gelê; en as uitgaande skepe hier verby was, het hulle by die vaart oor die Suidersee twee uitgange na die Noordsee gehad: langs die Friese kus deur die Vlie, of, meer gebruiklik, deur die Texelse Seegat. Albei het die vaart deur kronkelende geule tussen sandplate nodig gemaak, met min ruimte om te maneuvreer. Die oorheersend westelike winde het die finale uitloop soms wekelank belemmer, sodat gewoonlik 'n groot aantal skepe geleidelik op die rede van Texel versamel het. Die wagtyd word hier gebruik vir die laaste aanvulling van voorrade en die oorhandiging van die laaste dokumente. Van Riebeeck gaan op 16 Desember aan boord van die *Drommedaris*, wat dan alreeds in die Balgh, 'n geul tussen Wieringen en die punt van Noord-Holland, lê en wag tot alle voorbereidings voltooi is, om dan, sodra wind en gety gunstig is, na Texel te seil. Dit gebeur op die 20ste, en vier dae later word met oostewind see gekies, saam met 'n groot vloot van skepe wat op dieselfde geleentheid gewag het.

Ongeveer 5 uur n.m. (sonsondergang is ± 4 uur) op 24 Desember is Van Riebeeck in die oop see, en 19 uur later gee hy sy eerste gegiste posisie as 26 myl suidwes van Texel. Tot die aand (sê 4 n.m.) word goeie voortgang gemaak, maar dan draai die wind, en tot die aand van die 26ste is daar amper geen vordering meer nie. Die toestand is lastig; om die Vlaamse Banke te vermy, het hulle buite gesig van die kus gevaar, en gevolglik weet hulle nie presies waar hulle is nie. Die gissing is egter: tussen die Polder (een van die Vlaamse Banke) en die Goodwin Sands ('t Gom). Om afdryf na die banke te voorkom, navigeer hulle die nag op die lood; hulle kruis stadig op en af, aldeur lodend en sorgend om tussen 20 en 23 vaam diepte te bly. Die hele 26ste is die wind, hoewel swak, aldeur ongunstig van rigting, maar teen die middag word 'n landverkenning verkry, waardeur die posisie tenminste vasgestel kan word. Nou kan met veiligheid gebruik gemaak word van die gunstige N.N.W.wind, wat teen 10 uur die aand opsteek, en na middernag word daarmee die Straat van Dover gepasseer.

Taamlik skerp by die wind seil hulle die 27ste en 28ste langs die Engelse kus, waarby Beachy Head, Wight en (volgens hulle mening) ook Startpoint (Goudtstaert) gesien word. Op die 29ste draai die wind egter sover westelik dat hulle na die Franse kus gedryf word, en nou ontstaan die gevaar dat hulle agter Eysant (Ouessant) tereg sal kom, waardeur die uitvaart uit die Kanaal baie moeilik sou word. Op groter skaal het ons hier dieselfde probleem as by die uitloop van Texel; met die verskil egter dat die posisie nou minder goed bekend is, maar dat daar ruimte is om te maneuvreer. Om 2.30 n.m. op die 29ste seil hulle dus, skerp teen die wind in, terug na die Engelse kus. Die wind neem toe in krag, die nabyheid van die oseaan laat hom voel, en die oortuiging wen veld dat die *Drommedaris* te ‘ranck’ is vir die groot reis, d.w.s. dat deur verkeerde belading die swaartepunt te hoog lê en die stabiliteit te min is. Besluit word om in 'n Engelse hawe klip-ballas in te neem, maar weer draai die wind, sodat dit nou vir die aandoen van Engeland ongunstig is, maar gunstig vir die uitloop van

die Kanaal. So word dan besluit om die risiko van die oseaanreis te aanvaar, liewer as om verder tydverlies te ly. Merkwaardig is die teenstrydigheid van militêre en seevaartkundige oorwegings wat hier blyk. Dit sou moontlik gewees het om die skip meer te stabiliseer deur van die kanonne omlaag te bring, maar dit durf die Kommandeur pas suid van die ewenaar doen, op 20 Februarie, wanneer die grootste gevaar van vyandelike ontmoetings verby is.

(b) *Van die Kanaal tot die Kaap-Verdiese Eilande*. Terwyl gedurende die eerste ag dae van die reis die posisiebepaling op landverkennings berus het, begin met die uitloop uit die Kanaal die gereelde lengterekening. Uit die berigte blyk nie watter metode die skippers gebruik het nie, maar die resultate is in elk geval te goed om aan wilde gissings te laat dink. Blykbaar is een of ander stelsel van skatting toegepas, waarby egter in enkele dae 'n fout van voldoende grootte kon akkumuleer, om te veroorsaak dat afsonderlike eilande gemis kon word (Madeira, 10 Januarie), en dat groepe soos die Kanariese en Kaap-Verdiese Eilande verder oos deurkruis is as wat volgens die lengteopgaaf verwag moes word. By die eerste verkenning van die Kanariese Eilande (12 Januarie, dus 15 dae ná die laaste gesig van land) was die lengtefout ruim 1½ graad. Tussen 14 Januarie (laaste gesig op Tenerife) en 21 (eerste verkenning Kaap-Verdiese Eilande) bedra die fout alweer ruim veertig minute. Waar die lengte deur landverkenning gekorrigeer kon word, sou dit onjuis wees om op die kaart die roete met 'n sprong te teken; daar moet 'n aanpassing gemaak word deur die verbetering oor 'n aantal voorafgaande dae te verdeel. In die eerste geval is dit só gedoen dat die posisie op 11 en 10 Januarie afgelei is uit die verbeterde lengte vir die 12de en dat verder die aanpassing oor die drie voorgaande dae (7 tot 9 Januarie) verdeel is. Die aanpassing op 21 Januarie is oor drie dae versprei.

Opmerklike datums is 5 en 7 Januarie. Op die 4de was Kaap Finisterre (buite die sigbaarheidsgrens) gepasseer, maar op die 5de draai die wind W.S.W., sodat by die geringste verder verskerping die skepe na die Spaanse kus gedryf sou word. Om dit te voorkom word teruggekeer, en in noordwestelike rigting teen die wind opgewerk om ruimte te kry. Reeds na 'n uur egter draai die wind weer meer noordelik, sodat die hoofrigting kan hervat word. Op die 7de word (ook buite sigbaarheidsgrens) Berlengas gepasseer. Dit is die vernaamste van 'n groep eilandjies en rotse wat vóór Kaap Carvoeiro lê. Die naam word ook soms as meervoud opgevat en op die hele groep toegepas, soos hier gebeur (de Barlaijes). By kusvaart in noord-suid rigting, buite gesig van die land, was sulke eilande besonder gevrees. As 'n skip daaragter verseil raak, veroorsaak dit baie moeite om weer in die ruimte te kom. Aangesien die lengte nooit presies vasgestaan het nie, slaak die skippers 'n sug van verligting as hulle konstateer dat die breedtelyn van so 'n gevaar oorskry is.

(c) *Van die Kaap-Verdiese Eilande tot* 27½° *S.B*. Die laaste landverkenning voor die gesig op Tafelberg, is Ilha de Mayo in die Kaap-Verdiese Eilande. Hierop volg 2½ maande water en lug, en dit is begryplik dat onsekerhede en foute in die lengtebe-

paling moes voorkom. By die bespreking van ons rekonstruksie neem ons as bekend aan dat wind en stroom dit vir 'n seilskip onmoontlik maak om suid van die ewenaar regstreeks na die Kaap koers te set.

Gedurende die eerste week word goeie vordering in 'n effens oostelike rigting gemaak, met posisies wat uit die gegewens duidelik bepaal kan word. Die kennelike bedoeling was om die ewenaar sover oos te sny dat daar geen gevaar kon bestaan om op die noordkus van Suid-Amerika tereg te kom nie; ook die Abrolhos, rotseilande op die Brasiliaanse ooskus, was baie gevrees. Moderne seilskepe, met goeie kennis van die lengte, kan dit waag om die oorkruising ruim ses grade verder wes te maak as Van Riebeeck gedoen het, waardeur veel minder las van windstiltes ondervind word. Hierdie verskil was aan die sewentiende-eeuse skippers goed bekend, maar onsekerheid oor die lengte het tot die oostelike koers gedwing; afdrywe na die Brasiliaanse noordkus, of agter die Abrolhos, sou nog 'n veel groter tydverlies as die windstiltes veroorsaak het. Dié dilemma is in die sewentiende eeu as die lastigste punt van die hele Oos-Indiese navigasie beskou.

In die laaste dae van Januarie begin die moeilikhede; gedurende drie weke word nou slegs sewe grade na die suide gevorder. Vermoedelik was op verskillende dae die stroomverset van meer betekenis as die voortgang in die water, en dit verklaar die onsekerhede en teenstrydighede in die gegewens oor posisie, koers en afstand in hierdie tyd. By die rekonstruksie van die roete moet vir hierdie deel soms 'n keuse tussen verskillende moontlikhede van interpretasie gedoen word. Beter word die gegewens pas weer van 20 tot 23 Februarie; maar dan volg 'n baie eienaardige deel van die *Daghregister*. Gedurende vyftien dae word glad geen besonderhede aangeteken nie. Vir hierdie periode moet ons met enkele algemene aanduidings tevrede wees, sodat ons rekonstruksie hier 'n hipotetiese karakter kry. Wat ons weet, is dat tot die middag van 24 Februarie die wind O.S.O. en die koers S.t.W. was. Hierop volg vyf dae van suidelike winde en taamlike voortgang. In vergelyking met die vorige dae moet met suidelik minstens 'n windrigting bedoel word wat iets verder suid is as S.O.; trouens, dit volg ook uit die aantekening op 1 Maart. Die skerpste koers wat bij S.O.wind moontlik was, is S.S.W. Vermoedelik was dus die werklik gestuurde koers iets meer westelik. Met taamlike voortgang (in die water) word waarskynlik iets soos 20 Duitse myl per dag bedoel, waar ons dan 7 myl by-tel as daggemiddelde van die Brasiliaanse Stroom. In vyf dae is dit 135 myl. Van die posisie uit wat ons vir 24 Februarie aanneem, beteken 135 Duitse myl in S.S.W. rigting 'n roete wat in elk geval wes van Trinidad verby gaan. Hoever wes, hang af van die interpretasie van ‘suidelike winde’ (25-29 Februarie). Ons mag wel aanneem dat die posisie van 29 Februarie minstens op 30° wes lê, en naby die grens van die passaatgebied, sodat wind en stroom hier gunstig begin word vir die draai na die suide, en later na die suidooste. Van Riebeeck se roete kom hier waarskynlik baie naby aan dié wat vir moderne seilskepe aanbeveel word.

(d) *Die oorsteek van die Suid-Atlantiese Oseaan*. Van 12 Maart af is die posisies oor die geheel weer duidelik aangegee, en deur terugrekening kan ook dié van 11, 10 en selfs 9 Maart redelik goed vasgestel word. By die nadering van die Kaap blyk daar intussen weer 'n lengtefout van ruim twee grade te bestaan; maar nou is die opgawe verder oos as die werklike posisie, terwyl noord van die ewenaar die neiging was om te ver wes te skat. Die opgegewe posisie van 5 April lê in die Groot-Drakensteinberge, suidoos van Pniël; vir Van Riebeeck was hier niks teenstrydigs nie, aangesien die kaarte van sy tyd die Kaap nog heel wat verder oos geteken het.

Die vraag is nou hoe ons die roetetekening moet aanpas om die fout van twee grade weg te werk. Foute van hierdie aard sal meestal geleidelik akkumuleer, en dit is dus onwaarskynlik dat ons eenvoudig alle posisies van die vorige vier weke twee grade na die weste sou kan terugskuif. Aan die ander kant sou dit ook gewaag wees om aan te neem dat daar op 12 Maart glad geen lengtefout was nie. Die gekose oplossing is 'n weswaartse verskuiwing van twee grade vir 5 April, een graad vir 12 Maart en na verhouding tussen een en twee grade vir die datums tussenin.

Die metode wat gevolg word om die Kaap aan te loop, is die ‘afseil van die breedte’, d.w.s. sodra naasteby die regte lengtegraad bereik is, word ooswaarts geseil met die sekerheid dat vroeër of later die doel bereik sal word, onverskillig watter fout daar in die lengte mag wees. Hierdie deel van die roete begin op 23 Maart, terwyl op die 29ste deur 'n byeenkoms van al die skippers en stuurlui so noukeurig moontlik die posisie vasgestel word, en besluit word om die breedte van 34° 20′ te hou. Dit is ongeveer die breedte van Kaappunt, waaruit blyk dat die skippers bewus was van die noordwaartse stroomverset, en daarom opsetlik verder suid mik as Tafelbaai. Opmerklik is die toevoeging ‘1 minut 5 à 6 onbegrepen’. Soos gesê toon dit watter graad van noukeurigheid aan die breedtebepaling toegeken word.

Reeds die 30ste blyk intussen dat die stroom sterker is as vermoed was, sodat nog iets meer suid aangehou word. Dit bring hulle op 1 en 2 April op $34^{o}30′$, sodat nou weer effens meer noord gehou kan word, maar op die 3de dwing suidelike winde tot 'n S.O.t.O. koers om afdrywe te voorkom. In die oggend van die 4de word hierdie koers onmoontlik omdat die wind suidoos draai. Die gevolgde O.N.O. koers bring hulle weer te ver noord, sodat in die namiddag 'n teruggaande slag na S.S.W nodig word. Teen die aand gee die suidewind geleentheid om weer oos te hou, maar op die middag van die 5de blyk opnuut hoe sterk die stroomverset is, want die breedte het tot minder as 34° afgeneem. Op hierdie oomblik is die skepe albinne die teoretiese sigbaarheidsgrens van Tafelberg (buitenste sirkel op die kaart gereken van 60 voet hoogte, binnenste van die waterspieël uit). Die eerste landverkenning vind 2½ uur later plaas, waaruit blyk dat baie noulettend uitgekyk is.

Van nou af word op landmerke gestuur, sodat elke ongewenste afwyking in die koers terstond gekorrigeer kan word. Een uur na middernag is hulle so naby die land dat vir die veiligheid weer 'n kort teruggaande slag gemaak word, maar om

4 uur v.m. op die 6de seil hulle opnuut na die land toe. Onsekere wind maak die voortgang stadig en die berge verhinder om te sien of in Tafelbaai miskien vyandige skepe lê. 'n Sloep word op verkenning uitgestuur en bring laat in die middag berig dat die baai leeg is. Net op die regte oomblik steek 'n suidelike wind op wat die *Drommedaris* en die *Goede Hoope* in staat stel om by Groenpunt om te seil en kort na sonsondergang van die 6de in die baai voor anker te gaan. Die *Reijger*, wat te ver seewaarts was, kon eers die volgende oggend met dagbreek binneloop.

DIE END VAN DIE REIS

Die sirkels dui die teoretiese sigbaarheidsgrens van Tafelberg aan, vir waarnemers op die waterspieël en 60 voet hoog (in die mas).

VAN RIEBEECK SE ROETE VAN TEXEL NA TAFELBAAI

Vir elke beskikbare datum is die posisie aangedui. Die twee passate en die gordel van die ekwatoriale windstiltes (Doldrums) is weergegee volgens die gemiddelde toestand in Januarie.

Van Riebeeck het egter die windstiltes se ligging iets verder suid gevind.

Let op dat die Suidoos-Passaat aan die Afrikaanse kus amper suid, aan die Brasiliaanse amper oos is.